

HVEDHOLM
BIBLIOTHEK

Tidskrift

for

Landøkonomi.

Udgivet

af

J. C. la Cour.

Fjerde Række.

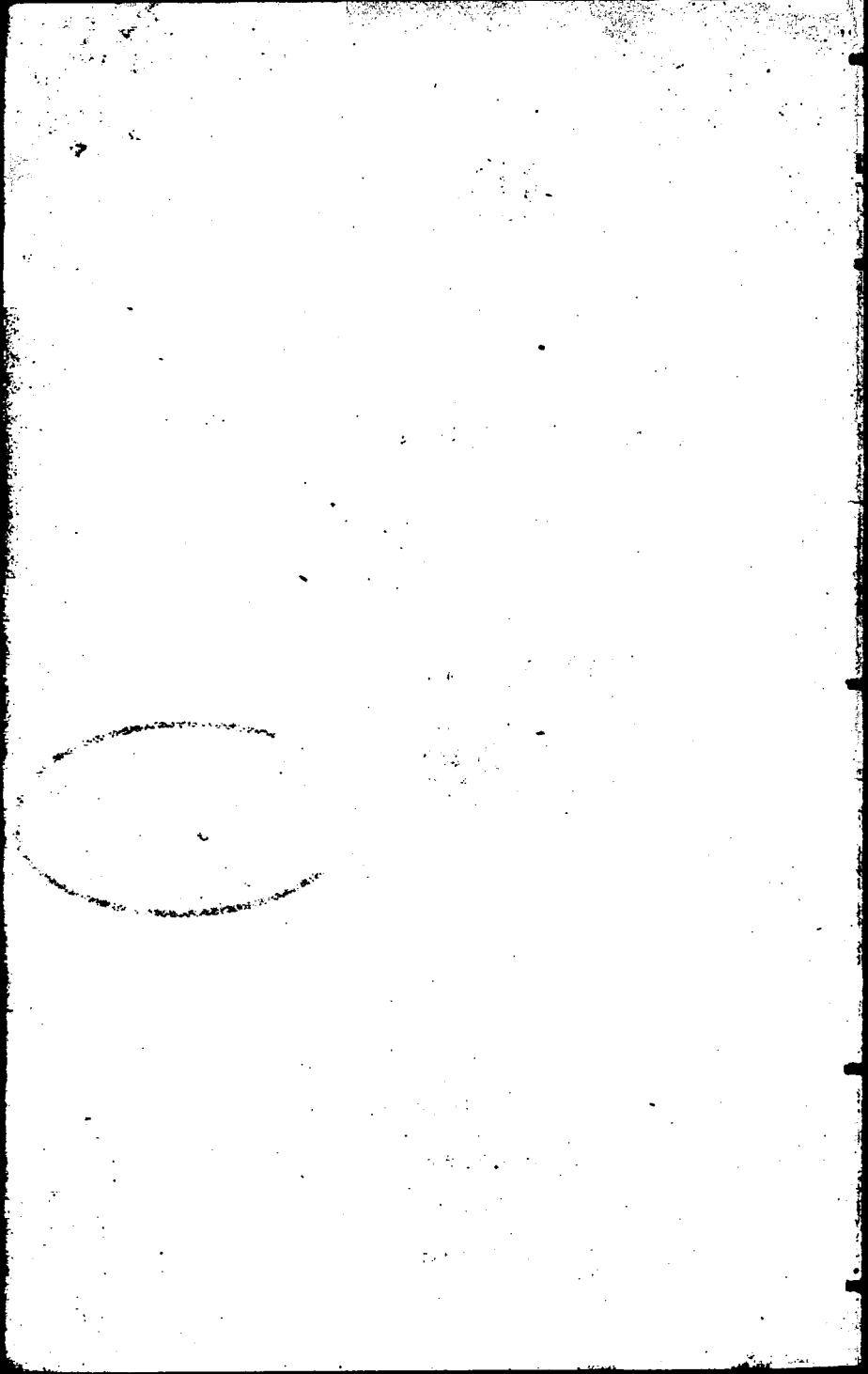
Femte Bind.

Kjøbenhavn.

Forlagt af J. H. Schubothes Boghandel.

G. S. Wibe's Bogtrykkeri.

1871.

Indhold.

	Side.
Landbruget ved J. C. la Cour	1
Nyttige og skadelige Dyr. Af Skovrider Holten.	20
Om Landmandsforsamlingernes fremtidige Ordning: Diskussion i det lgl. Landh. Selskab, indledet af Redaktør Møller-Holst	38
Bemærkninger fra en Rejse i Jylland. Af Etatsraad N. C. Hof- man (Bang)	56
Landh. Selskabets Halvaarsmøde d. 21de Decbr. 1870	75
Korn- og Produktmarkedet i December	86
Vejrforholdene i December	87
Mødet i det lgl. Landh. Selskab d. 1ste Februar 1871	89
Spørvidt svarer Anvendelsen af en betydelig Driftskapital Regning i det danske Agerbrug. Af Etatsraad Tesdorpf	90
Diskussion herom i det lgl. Landh. Selskab	104
Om Forbedringen af Arbejderens Kaar. Af Bogholder B. S. B. Faber	114
Diskussion herom i det lgl. Landh. Selskab.	140
Den dyrkede Varme. Af Dr. Krabbe	142
Kapitelstaxter for Afgrøden af Aaret 1870	158
Vejrforholdene i Januar	159
X Hvad kan der fra Landbosforeningernes Side gøres for at ophjælpe Agerbruget hos Husmændene og andre mindre Jordbrugere. Af Kammerraad Andersen	161
Diskussion herom i det lgl. Landh. Selskab	169
X Vore Kløver-Græsmarker. Af Landbrugs kandidat Bokelmann.	187
Bemærkninger om Begjærdt i Skoven. Af Skovrider N. Holten.	201
En Bemærkning om Kvægbesætningen paa Villerup	214
Agerdyrkningsberetning fra Slutningen af Marts.	215
Vejrforholdene i Februar	231
Jordbruget i det østlige Slotland. Af Landbrugs kandidat N. Tillisch	233
Møde af Delegerede fra Landbosforeningerne	255
Om Raagen paa Bornholm. Af Proprietær Hasselriis.	285

	Side.
Forbrugen af kunstig Gjødning i Danmark 1870	291
Skovbrugsberetninger	299
Kolland = Falsters Forstmandsforening. 1, Om Nytten af permanente Prøveflader og Opfordring til Dannelsen af saadanne. 2, Om Anvendelsen af Højdemaaleren og Maalebaandet.	321
Bemærkning til Diskussionen om Arbejderforholdene. Af S. Hoff- meyer	328
Agerdykningsberetning fra Slutningen af Maj	330
Bejrforholdene i Marts og April	338
Om Fabrikationen af amerikansk Cheddarost, samt nogle Bemærk- ninger om Fællesmejerier. Af Landbrugs-kandidat N. Tillisch	341
X Agerbrugets Udvikling i Danmark i de sidste 25 Aar. Af J. C. la Cour.	363
Diskussion derom i det kgl. Landh. Selskab	387
Om Landboforeningernes Dyrskuer	392
Det kgl. Landh. Selskabs Halvaarsmøde d. 14de Juni	399
Nogle Bemærkninger om den rette Sædetid. Af Kammeraad Au- dersen.	410
Agerdykningsberetning fra Slutningen af Juli	416
Bejrforholdene i Maj og Juni	425
X Landbrugsmødet i Gøteborg 1871 og Husdyrbruget i Sverrig. Af Profesfor B. Prosch.	429
X Nogle Jordanalyser af Assistent, Cand. pharm. Th. Petri	456
Agerdykningsberetning:	
Danmark.	483
Udlandet.	495
Bejrforholdene i Juli, August og September	509
Højdeforholdene paa den sjælandske og den fynske Gruppe af Kaptain Emil Madsen	513
Om Dyrkning af Baandpil. Af Forstkandidat D. Hart Hansen.	550
Generalstabens Kaart	563
Et Bidrag til Røddellens Karakteristik. Af Skovrider Bruhøffer	568
Udstilling af Have- og Markprodukter i Kjøbenhavn 1872	572
Bejrforholdene i Oktober	575
Meddelelse fra en Rejse i England og Skotland. Af Landbrugs- kandidat Greve	577
Det kgl. Landh. Selskabs Halvaarsmøde d: 13de og 14de Decbr:	
Forhandlinger om Virksomhedsplan og Budget	596
— — Forslag til nye Love	607
Skovbrugsberetninger	629
Agerdykningsberetning fra sidste Halvdel af Decbr	644
Registre.	650

Landbruget 1870.

Danmark.

De Spørgsmaal, som i det forløbne Aar ligesom i de nærmest foregaaende særlig have bestjæftiget Landmændene, ere Mælkeri- og Gjødningsspørgsmaalene, og paa begge Omraader gjøres stadige og gode Fremstridt. For Mælkerivæsenets Vedkommende bestaa disse dels i: at Afkjølingsmaaden bliver underkastet en grundig Prøvelse med Hensyn til Mængden og Godheden af Smørret i de forskjellige Aarstider paa flere af de Gaarde, der allerede nu i et Par Aar have benyttet sig deraf, en Undersøgelse der er saa meget ønskeligere, som Landmændenes Interesse ganske særlig er vakt for denne Sag, og det paa mange Gaarde paatænkes at indføre den, naar blot Forholdene nogenlunde tillade det, og den nødvendige Mængde af tilstrækkelig koldt Vand med Sikkerhed og uden for store Omkostninger kan skaffes tilveje; — og dels i: at Sansen for en bedre Benyttelse af Mælken breder sig ud blandt de mindre Jordbrugere, hos hvem den hidtil har staaet saa overordentlig langt tilbage, og hvis Kohold, paa Grund af deres Talrigbed, ville kunne bidrage i en ganske særlig Grad til at forøge Landets vigtige og allerede betydelige Udførsel af godt Smør til det store Verdensmarked. Et slaaende Vidnesbyrd om den store Fremgang paa Mælkeriomraadet haves i Udførselstabellerne, der for Aaret 1869—70 (1ste Oktober til 31te Septbr.) vise en Forøgelse i Smørudførselen af 9,400 Tdr.

imod Gjennemsnittet af de foregaaende 5 Aar, uagtet Fodringsforholdene ifjor Vinter, men dog navnlig i den forløbne Sommer ingenlunde vare gunstige. For at ophjælpe Mælkeribruget, navnlig hos de mindre Jordbrugere, have flere Landbosforeninger allerede for en Del Aar siden benyttet omrejsende Mejerster, og at disse have gjort nogen Nytte kan ikke benægtes, men endnu heldigere synes det at være, at benytte sig af omrejsende Mælkeriasistenten, en Foranstaltning som 1869 begyndtes af Maribo Amts Landbosforening, og som i det forløbne Aar er efterfulgt af Horsens- og paatænkt efterfulgt af flere andre Landbrugsforeninger. Mælkeriasistentens Hværv er dels at give dem af Foreningens Medlemmer, der ønske det, praktisk Vejledning i Smør- og Ostebereidning og at være dem behjælpelig med Raad og Anvisning angaaende Kvægets Røgt og Pleje, og dels at være Foreningernes Bestyrelse behjælpelig ved Udstillingerne af Mælkeriprodukter og ved Dyrskuerne.

Ogsaa de i Sylland i de senere Aar paabegyndte Udstillinger af Vintersmør maa nævnes som et godt Middel til at fremhjælpe Mælkeridriften, og Udstillingen, der i det forløbne Aar afholdtes i Randers, var stærkt besøgt og omfattede over 200 Prøver, hvoraf henimod Halvdelen fra mindre Gaarde. Samtidig med at være en Spore til yderligere Fremstridt vise saadanne Udstillinger Mælkeridriftens Standpunkt og Udvikling, og Udstillingen i Randers var i saa Henseende et smukt Vidnesbyrd om det gode Dømmeme, hvori Smørproduktionen i denne Del af Landet i længere Tid har staaet, saavel for de mindre som for de større Gaardes Bedkommende.

I nær Forbindelse med denne Sag gaa Bestræbelserne for at fremme Kvægholdet, og om der i denne Retning end ikke er brudt nye Baner i Aaret 1870, saa vidner dog den voxende Brug af Kraftfoder og Fodersurrogater og den Drøftelse af Midlerne til at sikke sit Kvæg en rigelig og god Sommernæring, som paabegyndtes i Slutningen af Aaret, at Overbevisningen om Fordelagtigheden eller rettere Nødvendigheden af et kraftigt Husdyrhold baade rodfæster og breder sig ogsaa

hos de mindre Jordbrugere. Et nyt Middel til denne Sags Fremme er for første Gang benyttet i det forløbne Aar, nemlig Præmieringen af Husmænds Koer i Sorø Amt. Ved Bidrag fra begge Amtets Landbosforeninger og fra Private uddeltes 70 Præmier, bestaaende dels af sur fosforsur Kalk, dels af Oliefager, og de 168 Koer og Kvier, der vare mødte, vidnede om de mangeaarige Bestræbelser i dette Amt for at forbedre Kvægavlen.

Det andet Spørgsmaal, som i det forløbne Aar særlig har beskæftiget Landmændene, er Benyttelsen af kunstig Gjødning. Der tales ikke længer derom, som om en ret morsom men dog i Grunden unyttig eller i alt Fald økonomisk Sag, det erkjendes tvertimod nu næsten af alle, der blot med nogenlunde aabent Dje følge Udviklingen af Agerbruget og egen Bedrift, at det er en saa at sige uundværlig Støtte for at kunne forøge Indtægterne og dog samtidig økonomisere med Jordens Grundfrugtbarhed, og det er ikke længer blot Brugerne af de større Gaarde, der mene at kunne drage Nytte af den, men ogsaa de mindre Jordbrugere ere begyndte i temmelig stort Maaal at bruge kunstig Gjødning. I den sidstnævnte Retning have de nyoprettede Foreninger til Indkjøb af kunstig Gjødning allerede bidraget væsentlig, og det er øjensynligt, at det blot er en saadan Hjælp og Kontrol, som den der ydes gennem dem, at de mindre Jordbrugere have ventet paa. Skjønt endnu ikke 2 Aar gammel, omfatte de nævnte Foreninger dog største Delen af Landet, og ved den ældste af dem, den jydste Forening, var Efteraarsforbruget næsten 4 Gange saa stort som Foraarsforbruget, nemlig 1,742,800 *R* imod 465,400 *R*, og Foreningen, der i Foraaret talte 141 Medlemmer med i Gjennemsnit 163 $\frac{1}{2}$ Tdr. Land, har i Sommerens Løb haft en Tilgang af 441 M. med i Gjennemsnit 74 $\frac{1}{2}$ Tdr. Land, saa at den har fundet megen Tilslutning blandt de mindre Jordbrugere. I de Egne, der endnu savne slige Foreninger, har der i Efteraaret været Tale om at oprette saadanne. Samtidig hermed voxer ogsaa Lyften til at gjøre Gjødningsforsøg, hvortil vi ogsaa i høj

Grad trænge, da de Erfaringer, hvorefter Tid og Maade for Anvendelsen af de enkelte Kunstgjødninger ledes, for største Delen ere hentede fra andre Jordbundsforhold og andre Vejrforhold end dem, under hvilke der her i Landet arbejdes. Medens Fremstridtene i saa Henseende altsaa ere glædelige, og medens der ogsaa ofte høres udtalt Nødvendigheden af at opsamle, bevare og benytte Staldgjødningen med større Omhu end hidtil, er det sørgeligt at se, hvor lidet der i Virkeligheden gjøres i denne Retning; og gjøres der end hist og her lidt for at opsamle og bevare den, saa er det kun enkeltvis, at man seer den behandlet paa rette Maade, uden hvilket dog enhver Foranstaltning kun bliver halv. Det skorter i saa Henseende vist mindre paa Villie end paa Kjendskab og Indsigt, og en god Vejledning deri i Lighed med den, vi i det sidste Par Aar have faaet om den kunstige Gjødning, vilde utvivlsomt kunne stifte stor Nytte.

Flere og flere Landboforeninger føle sig opfordrede til at iværksætte Plovprøver og Præmiepløjninger, men iøvrigt er Maskin- og Medskabsomraadet næppe et af dem, hvor der mærkes nogen stærk Fremgang, i alt Fald ikke en saadan, der svarer til vort Agerbrugs gode Udvikling i andre Retninger. Mejemaskinen har saaledes i Sommer næppe været brugt saa meget, som det velstaaende Korn og den travle Høst maatte synes at opfordre til. Den svenske Harve bibeholdes endnu næsten overalt væsentlig uforandret og bruges i samme Form baade til Jordens Behandling og til Sædens Nedmulding, skjønt den ingenlunde fyldestgjør eller samtidig kan fyldestgjøre Fordringerne til disse to helt ulige Arbejder. Ogsaa af Tromlerne, der i saa høj Grad trænge til Forbedringer eller rettere til Afløsere, bruges endnu som oftest de gamle flette Exemplarer. Derimod synes Dampkraftens Anvendelse at vinde god Indgang i flere Egne af Landet, saaledes i det vestlige Sjælland, paa Lolland-Falster, i Fyen og i det østlige Jylland, og transportable Damptærskemaskiner, der levere billigt og godt Arbejde, blive mere og mere brugte, især paa Lolland-Falster og i det østlige Sjælland. Nytten af Radsaaning

drøftes jævnlig, og Smaaforfølg sees af og til udførte, men endnu har denne Sag ikke rigtig begyndt at vinde Indgang.

Spørgsmaalet om den bedste Høsttid og Høstmaade har stærkt fæstet Landmændene, og der er i Sommerens Løb viist denne Sag en velfortjent Opmærksomhed og gjort en Del sammenlignende Forsøg, som, naar de blive gjentagne i de nærmest kommende Aar og sammenholdte med de Analyser, der i en tilsvarende Retning foretages af Landhusholdnings-selskabet, ville kunne levere værdifulde Bidrag til Besvarelsen af dette navnlig for vor Bygeport høist vigtige Spørgsmaal.

Med Hensyn til Kommunikationsmidlernes Udvikling og den derved lettede Handelsomsætning har Aaret 1870 bragt en Udvidelse af vort Jernbanenæt ved Aabningen af den sydsjællandske Jernbane, og Forbedringerne af de mindre Bi-veje af Kommunerne fortsattes i Reglen med god Kraft. Ligesom ifjor har ogsaa i Aar de jydste Baner viist sig at være en vægtig Støtte for Kreaturhandlen, særlig for Studehandlen til Foraarsmarkederne i Slesvig og Holsten, ligesom den ogsaa er bleven meget brugt til den store Hesteudførsel fra In-land. Denne har formedelst Krigen været større og fordelagtigere for Inland end i mange foregaaende Aar, nemlig over dobbelt saa stor som almindelig. Handlen med Svin og Grise har været meget levende, og Priserne paa de sidste have især været usædvanlig høje. Frigivelsen af Kreaturhandlen paa England, saaledes som den ifjor fandt Sted, har atter fremkaldt en Stigning af Kvæg- og Faareudførslen til dette Land, efter at den i de foregaaende 4 Aar stadig var gaaet nedad. Der er saaledes i Aaret 1869—70 (regnet fra 1ste April til 31te Marts) udført 6,167 Stkr. Hornkvæg imod 4,527 i det foregaaende Aar, og 4,064 Fuar imod 2,070. Faren for at et nyt Forbud mod den frie Indførsel af Kvæg til England skulde ramme os paa Grund af den i sidste Vinter og Foraar stærkt udbredte Mund- og Klovesyge blev heldigvis undgaaet, væsentlig paa Grund af de Forholdsregler (4de Bind, Side 349) der i saa Henseende bleve truffene af Dampskibs-

felfkabet i Aarhus og af Kjøbenhavns Politi, hvorimod Regjeringens Medvirkning i denne vigtige Sag længe forgjæves lod vente paa sig.

Af Landbolove har Aaret kun bragt faa og temmelig ubetydelige.

Hvad sluttelig Landmandens økonomiske Vilkaar angaaer, da maa det forløbne Aar siges i sin Helhed at have været et godt Aar. Overfluddet af Høsten 1869 viste sig at være større, end man havde ventet, og den samlede Kornudførsel blev $\frac{1}{3}$ større end Gjennemsnittet af de foregaaende 5 Aars. Ogsaa Priserne have været gode, og i Gjennemsnit betydelig højere end Kapitelstarten for Afgrøden af 1869; men selv om vi lægge denne til Grund for vor Beregning, saa viser det sig dog, at Kornsalget har indbragt Landet betydelig mere end i de foregaaende 5 Aar, med Undtagelse af Afgrøden fra Aaret 1866, nemlig ialt omtrent $17\frac{1}{2}$ Million Rd., medens Gjennemsnittet af de sidste 5 Aar omtrent var $14\frac{3}{4}$ Millioner. Naar nu hertil kommer, at vor Smørdførsel har indbragt over 1 Million Rd. mere end i de foregaaende 5 Aar, og at Udførslen af Husdyr sikkert ikke har indbragt mindre end i disse, saa vil den samlede Indtægt af Landbrugsprodukter for Aaret 1869—70 dog vise sig at have været god, selv naar tilbørligt Hensyn tages til det stærkt formindskede Udbytte af Rapsdyrkingen og til de forøgede Udgifter til Grundforbedringer og til Indkjøb af kunstig Gjødning og Kraftfoder.

Angaaende Afgrødens Vilkaar og Udvikling i de forskjellige Perioder af det forløbne Aar have vi gjort udførlig Rede i forrige Binds Agerdyrkningsberetninger, og henviende dertil skulle vi her kun kortelig samle Hovedpunkterne i saa Henseende. Aaret begyndte med mildt Vejrlig og bragte ogsaa jævnlig Regn; men fra Midten af Januar begyndte en lang, kold og tør Periode, som navnlig i Februar bragte en meget

stærk Værfrost, der vel afløstes af lidt mildt Vejr i den første Halvdel af Marts, men Nætterne i Slutningen af Marts og Begyndelsen af April vare kolde, og i de klare Nætter blev det endog temmelig stærk Frost; dette blev saa meget uheldigere, som Dagvarmen samtidig var temmelig stærk. I Midten af April havde vi smukt Vejr, som styrkede Vintersæden og fremmede Baaarbejderne godt, men i Slutningen af Maanedens og i Begyndelsen af Maj var Vejret atter køligt. Midten af Maj blev vel mild, men baade Slutningen af denne Maaned og Juni vare forholdsvis temmelig kolde, og først i Juli og August steg Middelvarmen over det almindelige. Naar desuagtet Sommeren ofte virkede trykkende varm, da skylbes dette navnlig den vedholdende Tørke; vel afløstes denne af og til af stærke Tordenbyger, men dels faldt disse meget ulige fordelt over Landet, dels magtede de ikke at trænge ret dybt i den nu paa 3die Aar saa udtørrede Jord, og Virkningen af dem, hvor heldige de end kunde være, blev derfor i Reglen ikke af nogen gennemgribende Betydning for Korn-, Roe- og Græsmarkerne. Navnlig paa Øerne, og da igjen navnlig i det nordøstlige Sjælland var Tørken meget stræng, hvilket var saa meget uheldigere, som netop ogsaa denne Egn havde faaet mindst Regn i de 2 foregaaende Aar. Fra Midten af August faldt jævnlig Regn til ikke ringe Ulempe for alle de Egne, hvor Høsten falder sent, hvorimod de andre i Reglen vare færdige med Høsten inden Regnen. Efteraaret bragte i det Hele taget megen Regn; Oktober var kold, November derimod mild, og først ved denne Maanedes Udgang begyndte Frostene, der vedvarede gennem hele December og blev meget stræng ved Suletider.

Hveden, der var faaet sent og derfor ingenlunde kraftig, da Vinteren kom, led meget af Værfrosten, Stormene og det veglende Vejr i Marts; den var derfor gennemgaaende simpel i April og meget ompløjedes; det øvrige bedrede sig kun lidt i den kolde og tørre Maj og Juni, Ukrudet tog mange Steder Overhaand, og skjønt Afsætningen og Blomstringen var heldig, saa Kornudbyttet forholdsvis blev bedre end Halmudbyttet, er

det dog Aarets ringeste Sædafgrøde, om den end enkeltvis paa kraftige Jorder, hvor en haardsør Hvedesort har været dyrket, og hvor Jorden har ligget i Læ, saa Stormen skadede mindre, og den rige Mængde Sne bedre blev liggende, har været god. Rugen, navnlig den tidligsaaede, stod bedre i Foraaret; den udviklede sig godt i Sommeren, og blev udmærket hjærnesat med Undtagelse af den først udviklede, for hvilken Drætiden var mindre heldig; den har givet over en Middelhøst, navnlig paa Nerne og i Østjylland; i det nordlige Jylland led den en Del af Stormen og skoldedes af den stærke Varme. Vaarsæden blev lagt i særdeles bekvem og godt vinterstjærnet Jord, men først i den sidste Halvdel af April blev Saaning almindelig. Den førstsaaede Byg og Havre kom godt op, den senere saaede derimod langsomt, men rodfæstede sig godt, og paa Grund af at Sommeren ikke var varm, og at der af og til faldt megen Dug, led Byg og Havre paa de kraftige Jorder ikke stærkt af Torken før ved Juli Maanedes Varme; d. 10 til 12 Juli kom heldigvis en god Landregn, netop som Vaarsæden skulde stride, og dette forbedrede dens Tilstand saa kjendeligt, at Udbyttet omtrent blev en Middelhøst af Kjerne og maaste lidt derunder af Halm. Erter, Bikker, Bønner og Boghvede gave i Reglen et meget godt Udbytte. Kartoflerne vare som oftest voxede ret godt til, men viste sig mange Steder uholdbare i Rulerne. Roemarkerne saa temmelig daarlige ud i Sommer paa Grund af Torken og Insekter, men kom sig meget, efterat Regntiden var begyndt, saa at Udbyttet, navnlig af Gulrødder og Runkelroer, maa kaldes godt. Høudbttet fra Agrene og tørre, tørveagtige Enge var meget ringe, fra vandede Enge derimod godt; Kvaliteten af det bjærgede Hø var imidlertid god. Græsmarkerne grønnedes først sent, vare meget flette i Sommertiden og kun taalelig gode i Efteraaret. Af Plantesygdomme har Brand i Havren, og af skadelige Insekter have Jordlopper, Smældelarver, Bladlus og Knoporme i Roemarkerne gjort en Del Skade. Mælkeriudbttet har været meget ulige paa de forskjellige Gaarde, ofte godt, men ogsaa

ofte simpelt formedelst knap Vinterfodring, flette Græsmarker og megen Tordenluft; i Gjennemsnit har det dog været større end i de foregaaende Aar, og de høje Priser paa Mælkeprodukterne have endog gjort det til et godt Aar i saa Henseende. Udbytet ved Udklipningen var nogenlunde tilfredsstillende, men Priserne vare derimod meget lave. Mund- og Klovesygen blandt Kvæget paa Zerne og i en Del af Østjylland var stærkt udbredt i Aarets første Maaneder, men hævedes heldigvis, inden Kvæget fattes paa Græs; ligesaa var ogsaa Mundsygen blandt Hestene almindelig i det nordlige og sydvestlige Jylland.

Sverrig.

De første Maaneder af Aaret 1870 vare netop saaledes, som man i Sverrig ønsker dem; paa Jorden et tyndt men jævnt Snedække og paa Søerne et fast Islæg, som den stadige Frost holdt vedlige, lettede alle Skovkjørsler og al Transport til Bjerne og Jernbanerne, og en stor Mængde Tømmer og Træ blev derfor folgt og bragt til Banerne. Ogsaa til Stenkørsel fra de med Sten overfyldte Marker var Vinteren gunstig. Da det foregaaende Aar (1869) havde givet en rig Afgrøde, var der meget at udtærste, og da Priserne saavel paa Korn som Kvæg vare høje, kom Landmændene nogenlunde til Kræfter efter det meget daarlige Aar 1868, der havde været saa usædvanlig haardt for flere Egne. Foraaret kom sent, og sent blev Baarsæden lagt, saa meget mere som det endnu er temmelig almindelig i Sverrig at rette sig efter „gammel Sædetid“, det vil sige, at saa hver Slags Korn i sin bestemte Uge, hvordan saa end Vejrliget og Jorden er. Baade Baarsæden og Rugen, der heldig havde overstaaet Vinteren, voksede frodig til i det gunstige Vejrlig i Begyndelsen af Sommeren; i Mid Sommertiden var Vejret vel ogsaa ligesom her temmelig tørt, men Tørken var dog langtfra saa vedholdende eller saa stærk. Høsten gik hurtig og let fra Haanden i det sydlige Sverrig; længere oppe i Sverrig traf den derimod langt ind i den regnfulde September Maaned, men da man der de fleste Steder bruger

at sætte Kornet i „Krafer“ eller paa „Stør“, saa tog det i Reglen ikke snyderlig Skade. Kartoflerne ere i Almindelighed Inffedes godt, ofte endog særdeles godt, og et Udbytte af 16 Fold hører ikke til Sjældenheder. De ere derfor ogsaa meget billige (7—9 K pr. Ld.) og opfodres derfor i store Mængder. Ogsaa de øvrige Rodfrugter, der imidlertid kun forholdsvis have ringe Betydning, have givet et ret godt Udbytte. Høudbyttet fra Engene er ret godt, fra Agrene derimod noget mindre, men det blev altsammen bjærget særdeles godt.

Ifølge den Kongen af Sverrig forelagte Beretning om Høstens Udfald i 1870, have 3 Lehn: Örebro, Westmanland og Jämtland havt en rig Høst; 10 Lehn: Stockholm, Södermanland, Östergotland, Gothland, Calmar, Elfsborg, Värmland, Gefleborg, Vesterbotten og Norrbotten havt en god Høst; 9 Lehn: Upsala, Blekingen, Söndköping, Kroneborg, Halland, Gøteborg og Bohus, Skaraborg, Westmanland og Kopparberg havt over en Middelhøst og 2 Lehn: Kristianstad og Malmshus havt en Middelhøst.

Græsset i „Beteshagerne“ udvikler sig altid sent om Foraaret, saa man i Reglen ikke slipper Kvæget ud før i Begyndelsen eller Midten af Juni; og i de Egne, hvor man har Beteshager, kommer Kvæget i Reglen ikke paa selve Agermarken før efter Høst. Indtil i Juli Maaned var der rigeligt Græs, men i Slutningen af denne Maaned begyndte det at blive tørt og standsedes i Værten, og Efteraarsgræsningen var temmelig simpel. Da Kvæget midt i Oktober i Reglen tages paa Stald, var det derfor ikke i nogen god Foderstand, men da baade Halm og Hø er sundt og nærende, og der som sagt opfodres en stor Del Kartofler, er det allerede kommet sig en Del.

Vintersæden — væsentlig Rug — staaer, hvor den blev faaet i Tide og ikke, som almindeligt er, følger efter Byg, da Brak endnu i mange Egne kun sjælden bruges af Bønderne, godt, om den end hist og her har lidt en Del af Snegle. I det lange, milde Efteraar har man faaet pløjet og ärjet mere

end almindelig, og ligeledes er der udført en Del Extraarbej= der, navnlig drænes der nu af Bønderne i Skaane i stort Omfang.

Mangel paa Kapital trykker stadig det svenske Agerbrug og hæmmer mange af de Fremskridt, hvortil man iøvrigt finder megen Beredvillighed og Eyst blandt de svenske Landmænd. Agerbruget har i Reglen altfor meget Karakteren af at være udpinende, hvilket ogsaa tydeligt stadfæstes ved nedenstaaende Oversigt over Udførslerne. Den udpinende Havresæd er stadig Hovedsæden, og Udførslen deraf er i stærk og uheldvarslende Stigning. Kvægholdet forsømmes; endnu træffes ofte Bønder= gaarde, hvor Befætningen bestaaer af 8 Heste og 3 Køer; i Reglen er der ikke Raad til at staa i Forstud for en kraftig Fodring af Kvæget. Rodfrugtdyrkningen har kun ringe Ud= bredelse. I det forløbne Aar har der i flere Egne været virket stærkt for at skaffe Dyrkningen af Sukkerroer Indgang, og Lehnshusholdningselskaber have gratis uddelt Frø deraf til Bønderne tilligemed Anvisning til at dyrke og benytte Køer til Sirup og Kaffesurrogat. Foreløbig stræbes der kun hen mod dette Maal, lykkes da dette, vil man have gjort en nødvendig Forberedelse for at kunne oprette Sukkerfabrikker, hvoraf der allerede findes et Par i Sverrig, som betale sig udmærket. I enkelte Egne er man begyndt at bruge kunstig Gjødning i tem= melig stort Maal, og det gunstige Udfald deraf i det forløbne Aar har foranlediget, at ogsaa Bønderne i disse Egne have gjort ingenlunde smaa Bestillinger paa kunstig Gjødning til det forestaaende Foraarsbrug.

Sluttelig meddele vi en Udsigt over den virkelige aarlige Udførsel (∴ Udførsel ÷ Indførsel) fra Sverrig i de sidste 20 Aar, delt i femaarige Perioder. Den frembyder mange inter= esfante, saavel glædelige som sørgetlige, Sammenligninger dels mellem de enkelte Poster indbyrdes, dels naar den sammen= holdes med den Udførselsoversigt, som vi meddelte for Dan= marks Bedkommende i forrige Bind Side 622. For at lette

Sammenligningen have vi reduceret Angivelserne til dansk Maal.

	1850—54.	1855—59.	1860—64.	1865—69.
Hvede Tdr.	+6,348	+ 6,356	÷ 15,538	÷ 127,767
Rug "	÷93,980	+ 74,941	÷ 322,895	÷ 649,739
Byg "	+16,832	+ 216,282	+ 232,049	+ 153,350
Havre "	+267,197	+ 772,271	+1,283,443	+1,900,397*
Heste Stkr.	÷ 508	÷ 114	+ 291	+ 967
Hornkvæg "	+ 233	÷ 1,562	÷ 666	+ 13,817
Faar "	÷ 269	÷ 146	+ 136	+ 8,117
Svin "	÷ 292	÷ 85	÷ 139	+ 879
Flæsk <i>M</i>	—	÷ 528,000	÷3,421,200	÷1,604,300
Rjød "	÷1,464,100	÷ 817,300	÷1,030,400	÷ 617,300
Smør Tdr.	÷ 230	÷ 6,873	÷ 10,774	÷ 3,666
Ost <i>M</i>	÷379,700	÷985,900	÷1,127,100	÷705,000
Uld "	÷2,028,800	÷2,595,000	÷2,858,200	÷2,986,300

Norge.

Saavidt man nu kan dømme om Aarsudbyttet, efterat alt er bragt i Hus, og det meste Korn er udtærstet, synes det, som om det forløbne Aar har været et af de bedste, Norge har havt i lang Tid, ja i det store Hele taget maasse det bedste siden 1858. Dette var man i Vaaren og langt ud paa Sommeren langt fra at ane. Skjønt Vaararbejderne paa gunstig Jord gif for sig med Lethed, bleve de dog forsinkede en Del paa alle vaade Jorder ved det kolde Vejr, som varede gjennem hele Forommeren, og som i Forbindelse med Mangel paa Regn satte Ager og Eng temmelig meget tilbage i de fleste Egne af Landet. I den sidste Del af Sommeren fik man imidlertid endelig varmt Vejr, og da der nu ogsaa i adskillige Egne faldt en Del Regn, som man meget trængte til, bleve Udfigterne i høj Grad bedre. Indhøstningen foregik, paa enkelte Egne nær,

*) Indtil Midten af August var der i det forløbne Aar endog udført over 2 Millioner Tdr. Havre.

under meget gunstige Vejrforhold, og saavel Hø som Korn er af en mere end almindelig god Beskaffenhed. For Frost har Landet været forskaanet i ualmindelig Grad, og Kornet er kommet til fuld Modenhed selv i de højeste Fjeldtrakter. I det Hele taget har den indre Del af Landet og Vestkysten havt et mere end almindelig godt Aar, medens man i Egnene om Kristianiafjorden og om Throndhjemsfjorden ikke har havt mere end et Middelaar. Det er saaledes de af Naturen mindst begunstigede Egne, som hovedsagelig kunne glæde sig ved en baade i Mængde og Beskaffenhed langt rigere Aving, end de i mange Aar have havt.

Paa Fjeldene have Havnegangene været mere end almindelig rige, og Sæterudbyttet skal overalt være tilfredsstillende, mange Steder endog rigt. Mælkeridriften gaaer fremdeles meget hurtigt fremad, og Norges Smørhandel er i Færd med at undergaa en væsentlig Forandring. Tidligere tog Landet det meste af sit finere Smør fra Danmark, medens dets egne Mælkerier nu levere den væsentligste Del deraf; og ligesaa er Smørindførslen i det Hele taget stærkt i Aftagende; saaledes er dette navnlig Tilfældet med hvad der faaes fra Danmark, medens Sverrig og Finland mere og mere begynde at levere, hvad der bruges af simplere Smør. I Løbet af det forgangne Aar er man ogsaa begyndt paa at udføre smaa Kvantiteter norsk Smør til England, og hvis Mælkeridriften vedbliver at gaa fremad med saa jævne Skridt som i det sidste Par Aar, da er det ikke usandsynligt, at Norges Udførsel af Smør snart vil blive ligesaa stor som Indførslen tidligere har været, thi Betingelserne for et godt Kvæghold og en god Mælkeridrift ere fra Naturens Side ingenlunde karrigt tilmaalt Norge.

Medens Mælkeridriften og Husdyrbruget gjør meget hurtige Fremskridt, gaaer det derimod langsommere med det egentlige Jordbrug, og der kan i saa Henseende ikke særlig fremhæves noget betydeligere Fremskridt i Aaret 1870.

England.

Som meddelt i Agerdyrkningsberetningen fra Slutningen af Juli har Sommeren været overordentlig tør og til sine Tider brændende hed i England, og den engelske Landmand maa gaa tilbage til 1818, for at finde et Aar, da hans Afgrøder have lidt saa meget af Tørke. Det er navnlig det sydlige, midterste og østlige England, der har lidt mest; i Skotland har Tørken været mindre stræng, og i det vestlige England har man endog havt temmelig jævnlig Regn.

Bed Sommerens Begyndelse stod Hveden, der havde lidt meget af Værfrost og Dagts, flettest, og Vaarsæden derimod bedst, men Maj og Juni Maanedes brændende Solvarme forandrede Forholdet, idet den var gunstig for hin, men derimod alt for stærk og svidende for denne. En Landregn midt i Juni hjalp godt, men atter indfandt Tørken og Varmen sig i den øvrige Del af Juni og i Juli, og Kornet, navnlig Vaarkornet, modnedes meget hurtig og brat. Høsten faldt derfor tidlig og fuldendtes meget hurtig; kun i de nordlige Egne, hvor Høsttiden almindelig falder fra Midten af August til Slutningen af September, blev man ikke heller i Aar færdig med Høsten, inden Efterommerregnen havde indfundet sig.

Udfaldet af Aarsudbyttet stiller sig da for de forskjellige Afgrøder saaledes: Hveden giver for hele Landets Vedkommende omtrent en Middelsafgrøde (eller omtrent 10 Tdr. pr. Td. Land); der er imidlertid meget stor Forskjel, idet de dybe, lerede, stærke Jorder have givet en god Hvedehøst, enkeltvis endog 24 Fold, medens de lettere og mindre dybe Jorder, som ikke have kunnet taale Tørken, have givet en slet Høst, der endog sine Steder sank ned til 2 Fold. Da der imidlertid næppe iaar er besaaet saa stort et Areal med Hvede som almindelig, vil Storbritanniens samlede Hvedeudbytte næppe naa et Middelaars. Byg og Havre blev saaet i udmærket bekvem Jord, tegnede i Begyndelsen godt, men fattes senere saa meget tilbage, blev kortstraaet og tynd, at man i England regner at have høstet

20 pCt. mindre Byg og 15 pCt. mindre Havre end almindelig. Derimod var Baarsæden en Del bedre i Skotland, og Bygget angives derfra endog at være den Kornsort, der i Nar er lykkeligst bedst; og det samlede Udbytte for disse 2 Sædarters Bedkommende vil derfor sikkert ogsaa omtrent være et Middelaars; af Baarsædshalm er der derimod kun høstet lidt. Erterne vare kun korte, men udmærket godt bælgsatte, modnedes og høstedes godt og have givet en god Middelhøst. Bønnerne vare derimod yderst slette, ofte kun 1 Fod høje, og da Bælgene vare ansatte lige ned til Jorden, har man ofte ruffet dem istedetfor at skjære dem; de have næppe givet over $\frac{1}{3}$ af et Middelaar. Kartoflerne have navnlig i de stærkt kartoffeldyrkende Egne i det nordlige England og i Skotland givet et godt Udbytte. Runkelroerne, hvis Dyrkning Nar for Nar tiltager i England, have givet et Middeldudbytte, hvorimod Raalrabi og Turnips have været meget slette, næsten Halvdelen maatte omplojes, og Resten har været angrebet baade af Meldug og Knoporm og derfor kun givet lidt. Højbjergningen var saa ussel som sjælden tidligere, og Græsmarkerne vare navnlig i det sydlige og midterste England endnu slettere end 1868, thi da voksede de dog godt til strax om Foraaret, medens de i det forløbne Nar ingen Kraft fik i det raakolde Foraar og derfor hurtig brændtes bort af Torken. Først i Eftersommeren have Græsgangene været nogenlunde gode. — Husdyrholdet har selvfølgelig været meget trykket i Sommer, — med Undtagelse af at Faarene bar rigelig Uld og væmmede godt —, og da Fodermængden til Vinterholdet kun er ringe, og Vinteren allerede stræng, maa der bruges alle Midler, stærk Brug af Kraftfoder, Formindstelse af Besætning o. Ig., for at undgaa Fodernød. Saaledes har Aarsudbyttet været i den største Del af England og Skotland; i det vestlige England, hvor der, som ovenfor nævnt, jævnlig faldt Regn, har det derimod gjennemgaaende været betydelig bedre.

Blandt de Spørgsmaal, som i det forløbne Nar have beskæftiget de engelske Landmænd stærkt, skulle vi nævne nogle saa. Intet Under, at man efter de 3 sidste Aars Tørke, der saa stærkt

har indvirket paa og nedflaaet Landmandens Bestræbelser, særlig retter sin Opmærksomhed paa at modarbejde dette Onde. Som et Middel dertil, der allerede i flere Aar har været i Brug, men i Aar har vundet temmelig stor Udbredelse, er navnlig det at anvende den kunstige Gjødning i flydende Tilstand, og derved sikre sig at den virker og fremstjnder Planternes Spirring og Væxt ud over den Periode, da Torken lettest ødelægger dem. Det er navnlig til Raps, Roer og Byg, at man mere og mere bruger den kunstige Gjødning i opløst Tilstand. Dette Middel synes inden ret lang Tid at ville faa mere almindelig praktisk Betydning og vinde Udbredelse; Vanskelighederne, der stille sig i Bejen, ere ikke særdeles store. Det samme kan derimod ikke siges om et andet Middel, som har faaet mange Talsmænd i den forløbne Sommer, nemlig at gaa ind paa en ligefrem Vanding af Markerne i tørre Tider enten ved Hjælp af heldig beliggende Vandløb eller ved paa højtliggende Steder at danne Vandbassiner, hvori Vintervandet kan opsamle sig. Hvor Lokalteterne ere meget heldige, f. Ex. hvor man ved at lægge en Dæmning over en højtliggende Dalkloft kan danne sig et Vandbassin (paa en Gaard har man paa denne Maade skaffet sig en Vandbeholdning paa et Par Hundrede Tusinde Tønder), ville Omkostningerne ved dettes Indretning vel ikke blive uovervindelige, men det vil utvivlsomt blive meget vanskeligt at lede Vandet ret langt ind over Marker, der enten af Naturen ere lette, eller, hvis de ere stærke, da i Reglen ere dræned.

Forbrugen af kunstig Gjødning er vedvarende i stærk Stigning, og af Guano har Tilførslen de første 10 Maaneder af det forløbne Aar omtrent været dobbelt saa stor som i de tilsvarende 10 Maaneder af Aaret 1869.

Dampdyrkingen vinder stadig mere Udbredelse, og paa flere og flere Gaarde betragtes den allerede som uundværlig. Hvert Aar medfører naturligvis Forbedringer paa et saa vigtigt Omraade, der endnu er i sin Barndom. Den allerede tidligere fremhævede Tilbøjelighed til at gaa i Retning af meget

store og kraftige Dampdyrkningsredskaber fortsættes, og paa Oxfordmødet i Sommer mødte Fowler endog med et Sæt, hvortil han brugte 2 30 Hestes Lokomobiler, hvert vejende 30 Tons, men da ogsaa i Stand til at pløje 15—22 Tdr. Land om Dagen med den 8 Fure=Plov, som dreves deraf. Samtidig mærkes dog ogsaa modsat en Trang til at gjøre Dampdyrkningsapparaterne lettere, og Mr. Smith, Woolston, den første og intelligente Forkjæmper for denne Slags Redskaber, har i de sidste Aar atter vundet en Del Anerkjendelse, ligesom ogsaa det Lokomotiv, som en Mr. Thompson i Skotland har konstrueret (og som er nærmere omtalt i Ugeskrift for Landmænd 1870. I. 518), maa føre i Retning af lette Redskaber, saafremt det i det Hele taget vil vise sig ligesaa anvendeligt til at trække Plove over løse Marker, som det har viist sig til at færdes paa faste Landeveje, noget som Engelskmændene i Begyndelsen raillerende benægtede, men som de dog efter Oxfordmødet, hvor det arbejdede, nu udtale sig noget forsigtigere om. Paa Massinomraadet har det forløbne Aar iøvrigt ikke bragt meget nyt, men nærmest kun Forbedring af tidligere Redskaber, og blandt disse maa fremhæves Forbedringer af Mejemaskinerne og af Hesteriverne men dog især af Plovene. For os, der ofte helt urigtig indbilde os, at dette gamle Redskab omtrent har naaet Fuldkommenhed, maa det være meget nyttigt at høre, at intet andet Redskab er en saa stadig Gjenstand for de engelske Fabrikanters omhyggelige Studium og Inventioner som netop Ploven, at de Aar efter Aar foretage stærkt besøgte Plovprøver og Aar efter Aar fremkomme med nye Former. Blandt dem, det forløbne Aar i saa Henseende har bragt, skulle vi nævne, at den gamle Ide med at forandre Løbets glidende Bevægelse til en rullende atter i Aar er benyttet af Howard paa en af hans Plove, at man paa en Plov har anbragt en rundgaaende Kniv eller Skive paa Muldfjælen, hvorved Furen itusføres og smuldres, og endelig at Ransome har konstrueret en Dobbeltplow, som kan styres og vendes ved Agerende med stor Lethed ved Hjælp af et Par findrig anbragte Støttehjul,

en Forbedring som man tillægger saa stor Betydning, at den endog menes at ville give Dobbeltploven en mere almindelig Udbredelse end den forsøgsvisse, den hidtil har havt.

For den engelske Arbejder har det ikke været noget godt Aar; Sommerarbejderne, som navnlig skulde give ham hans Fortjeneste, have været meget faa: næsten ingen Højbjergning, kun saa Roemarker at holde rene og en meget hurtig Høst, mange Steder varede den kun 14 Dage.

Endnu skal blot nævnes, at det længe omtalte Kvægmarked ved London for fremmed Kvæg, nu synes at ville komme i Stand, idet der i Nærheden af Deptford paa den højere Bred af Themsen er kjøbt 18—19 Tdr. Land til dette Brug; hele Anlægget er anslaaet til $1\frac{1}{2}$ Million Rd.

Tyskland.

Vinteren og Foraaret var ingenlunde gunstig; Vintersæden havde lidt temmelig meget af Værfrost, saa at der endog maatte omplojes en Del, navnlig af Raps; Vaarsæden blev først sildig faaet. Men i den første Del af Sommeren bedrede Markernes Udseende sig kjendeligt, og man haabede almindelig paa en ret god Høst ved Krigens Udbrud midt i Juli. Bedvarende Regn i Juli og August Maaneder og af og til stærke Storme gjorde imidlertid overordentlig megen Skade, og Resultatet er derfor kun lidet tilfredsstillende, hvilket end tydeligere fremgaaer af nedenstaaende Gjennemsnitsudbytte af over 1300 Beretninger, som ere indsendte til og sammenarbejdede og offentliggjorte af det preussiske Landbrugministerium. Ifølge dette har Høst-udbyttet, naar Udbyttet i et almindeligt Aar sættes til 100, kun været følgende:

	Kornudbyttet.	Falmudbyttet.
Hvede	78	74
Rug	86	82
Bjg	88	84
Havre	86	84
Ærter	73	76

	Kornudbyttet.	Halmudbyttet.
Boghvede . . .	87 . . .	94
Raps . . .	60 . . .	64
Kartofler . . .		85
Sukkerroer . . .		94
Hør		85
Humle		99
Tobak		96
Enghø		83
Kløverhø		69
Lupiner		86

Schlesien har havt den bedste Kornhøst, og derefter kommer i Ordensfølge: Hannover, Preussen, Slesvig og Holsten, Posen, Hohenzollern, Westphalen, Brandenburg, Sachsen, Pommern, Hesse-Nassau, og flettest har den været i Rhinprovinserne.

Aarsudbyttet har altsaa i og for sig ingenlunde været godt for den tydske Landmand, og endnu flettere har naturligvis Krigen gjort det. Mangel paa Arbejdskraft, store Udgifter, ingen Tillid i Forretningerne gjør Stillingen mislig. Sorgeligt stillet ere Bønderne i Rhinprovinserne, der i Forbindelse med en slet Høst maatte bære Ulemperne af store Indkvarteringer i Krigens Begyndelse. Allerede i August Maaned blev der derfor rettet en Opfordring til Landmændene i de andre Egne om at komme de betrængte og for Sædekorn tildels blottede Beboere af Rhinprovinserne til Hjælp.

J. C. la Cour.

Nyttige og skadelige Dyr.

Naar man inddeler Dyrene i de nyttige og de skadelige, faa bør det vel erindres, at denne Inddeling foretages af Mennesket, og at den altsaa kun tager Hensyn til, hvorvidt Dyrene befordre eller hindre den Virksomhed, som Menneskene have at udøve paa et givet Sted og til en given Tid. I øde Egne, hvor Sagt endnu er en tynd, omflakkende Befolknings Hovederhverv, blive alle planteædende, spiselige Dyr nyttige, og de Dyr, hvis Skind kunne bruges til Klæder eller have Bærde som Peltsværk, maa henregnes til samme Klasse. Skadelige blive kun de kjødædende Dyr, som dels formindste Antallet af de spiselige Dyr, og dels kunne være farlige for Mennesket. Hvor Agerdyrkning er Hovedsagen, blive de planteædende Dyr skadelige, saavel som de Kjødædere, der ere stærke og glubste nok til at binde an med Husdyrene, eller endog med Mennesket selv. Saaledes ville, selv om Sagen opfattes fra Menneskets ensidige Standpunkt, kun meget faa Dyr kunne siges at være ubetinget skadelige, ligesom ogsaa forholdsvis faa kunne henregnes til de ubetinget nyttige. En nordamerikansk Peltsjæger vil ganske vist ikke indrømme, at Odderen er skadelig, hvorimod den, der ejer kunstmæssig anlagte Fiske-damme, betragter den som sin argeste Fjende. Men dersom Dyrene fik almindelig Stemmeret til at afgjøre, i hvilken af de nævnte Klasser de skulde sættes, vilde der opstaa en fuld-

stændig Forvirring. Ræven vilde have Mennesket og Hunden fatte blandt de stadelige Dyr, og hele Museslægten blandt de nyttige, og vilde for de sidstnævntes Bedkommende blive kraftig understøttet af en Hærskare af Fugle. Spætterne vilde paastaa, at alle Insekter, hvis Larver leve imellem Ved og Bark, bør tages under særlig Beskyttelse, og saaledes vilde der opstaa en forfærdelig Mængde af Bota, idet man forøvrigt kun kunde gjøre Regning paa, at en virkelig Majoritet vilde slutte sig til Get, nemlig det — „Mennesket er et stadeligt Dyr.“ — Heldigvis for Mennesket have de andre levende Væsener ikke faaet Stemmeret, og man bekymrer sig ikke det allermindste om deres Mening, men holder Dom over dem efter Godt- befindende, saa vidt som Magten til at execute Dommen strækker til. Det er nemlig langtfra, at vort Herredømme over de levende Væsener naaer til dem alle, og navnlig have vi blandt Insekterne mange Fjender, overfor hvilke vi ere fuldkommen magtesløse. Den Lov, hvorefter vort Godtbefindende retter sig, er dog ikke konstant; den dannes efter Tid og Sted, og for- andres efter de vejlende Forhold, men den burde tillige altid indrettes efter vor Fornuft og være uafhængig af de menne- skelige Passioner.

En Betingelse, for at den Nytte eller Skade, som Dyrene kunne forarsage Mennesket, kan have væsentlig Betydning, er, at de findes i et forholdsvis betydeligt Antal, saa at den Virk- somhed, hvoraf Nyttens og Skadens, de kunne foranledige, er af- hængig, kan blive følelig. Hærfuglen er saaledes ifølge dens Levemaade ganske afgjort nyttig, men da den er meget sjælden, uagtet den ganske vist ikke er bleven efterstræbt af Mennesker, er dens Indflydelse paa Insekternes Talrigbed ganske uden Be- tydning. Saaledes forholder det sig ogsaa med Ellekragen, der maatte slet ikke i vor Tid forekomme paa de danske Øer. Jeg har i det mindste ikke seet den siden 1834. Brokfuglene, der for omtrent 40 Aar siden vare saa hyppige, at man paa en Efter- aarsdag blot behøvede at gaa ud paa Fællederne ved Kjøben- havn for at se Tusinder af dem flyve i Flokke, ere nu saa

sjældne paa Øerne, at der kan hengaa Aar, uden at man seer en Gnest, og det er først i Danmarks far west, hinsides Viborg og Skive, at talrige Flokke af denne Fugl endnu kunne træffes. For Størstedelen af Landet er den Nytte, som Brokfuglen gjorde i tidligere Tider ved at fortære Larver paa den pløjede Agerjord, ophævet ved Fuglens Forsvinden, der ganske vist ikke er bevirket ved Skydevaaben eller Snarer, men ved Kulturens Fremskridt, som for saa mange vilde Dyr er en langt værre Fjende end Krudt og Bly.

Enhver, der er saa gammel Jæger, at han har været med paa egentlig Brokfuglejagt, veed, hvor sjældent det lykkedes at skyde et saadant Antal af de umaadelige Flokke, der den Gang saa hyppig saaes, at Flokken efter Skuddene kunde synes formindstet, og det Antal, som blev skudt aarlig, selv paa Steder, som Brokfuglene foretrak til Samlingssteder om Efteraaret, var meget ringe i Forhold til de Tusinder, blandt hvilke der blev skudt. Saadanne nyttige Dyr, der ere fordrevne ved Agerbrugets Udvikling, kunne vi ikke skaffe os tilbage ved at skaane dem for vore Efterstræbelser en kortere eller længere Tid af Aaret. Vi kunne og ville ikke tilbagegive dem de Overdrev og andre uopdyrkede Strækninger, der vare deres fjæreste Tilholdssteder, og vi maa derfor undvære deres Hjælp til Udryddelsen af Insekterne, hvilken forøvrigt sikkert er bleven overvurderet, da deres Hovedføde bestod af Regnorme, som vel ingen Agerbruger længere regner blandt sine Fjender.

En meget nyttig Fugl, der endnu er temmelig almindelig, men langtfra saa hyppig som tidligere, uagtet den egentlig aldrig har været Gjenstand for Jagt, er Stæren. Dens Virksomhed i Bløjetiden vidner tilstrækkelig om, at dens væsentlige Fødemiddel er Insekter og deres Larver, og det er vel bekjendt for Enhver, der har levet paa Landet, at i den Tid, da Ungerne begynde at flyve, samle Stærene sig i store Flokke i Haver, hvor de Gamle under Ungernes uophørlige Skrigen fra Morgen til Aften ere beskjæftigede med at samle Insekter, som stoppes i de unge Strighalses graadige Gab. Muligen ligger

Uarsagen til Størens Afstagen deri, at hullede, raadne Træer blive fjældnere i vore Skove, men at dette ikke er den eneste Grund sees deraf, at paa Bornholm, hvor gamle hullede Træer ere en stor Sjældenhed, er Støren meget hyppig, og der forstaaer den at bygge sin Rede i Stengjærder. Den kan altsaa undvære de raadne Træer, som Skovbrugeren lige saa lidt kan indrømme Plads i Skoven, som Agerbrugeren kan lade Jorden ligge som Overdrev. At man ved Stærkasjer og Stærhuse kan forsøge Størenes Antal og paa en Maade forandre dem til halve Husdyr, er en afgjort Sag, og for saa vidt man sætter Pris paa at bevare denne Fugleart som Allieret mod Insektverdenen, haves dette probate og billige Middel til Disposition, som, naar det anvendes i tilbørlig Udstrækning, sikkert vil opveje det Tab af Ynglesteder, der aarlig finder Sted ved at gamle, fordærvede Træer fældes.

Den Fugl, der altid er bleven betragtet som Menneskets Ven fremfor alle Andre, er Storken, men uagtet den aldrig har været efterstræbt, og endogsaa har været beskyttet af Almuens Overtro, er den dog nu langt fjældnere end tidligere. Paa nogle Steder kan maasse Udgravning og Opdyrkning af Moser have foranlediget den til at fortrække, men dette kan kun være Grunden til dens Afstagen i Egne, hvor saadanne Arbejder have fundet Sted, og der maa altsaa søges en anden Uarsag, der kan have frembragt det samme Resultat overalt. En ældre Bønde i denne Egn, med hvem jeg tilfældigvis kom til at tale om Storkene i dette Foraar, paastod, at efterat Bøndestanden var bleven mere opløst, saa at den ikke længere var overtroist, brød man sig ikke om ved Tækning af Husene at skaane Storkerederne, og deri troer jeg, at en vigtig Grund til deres gradvise Afstagen ligger. Bøndens Bemærkning synes at bekræftes ved de faktiske Forhold her i Egnen, hvor der findes 4 Storkereder, nemlig en paa en større Avlsgaard, en paa Skovriderboligen og to paa Skovfogedboliger, altsaa alle paa Steder, hvor man maa antage, at Beboerne have havt Interesse for at bevare denne smukke Fugl som Husven, me-

dens der ikke findes nogen Stork „paa Bondens Tag“, hvor den før havde sit Hjem. At betragte Storken som nyttig, fordi den fortærer Dyr, som i Almindelighed ere affkuede, uagtet de ere aldeles uskadelige og vel endog saa nyttige som Insektædere, kan sikkert ikke saa ganske forsvares, og i Levemaade er den vel ikke meget forskjellig fra dens Slægtning, Hejren. I min Gaard have vi i det mindste ofte fundet Fisk, og endog saa temmelig store Gjedder, som Storkene have tabt.

At Svalen ogsaa staaer Fare for at lide Forfølgelse, fordi Troen paa dens Lykkebringeren svækkes, er ganske afgjort, og jeg har været Vidne til, hvorledes Kederne paa Bøndergaardene med Æg og Unger bleve nedrevne, fordi man mente, at de gave Bygningerne et stygt Udseende. I forrige Tider, da mange Svalereder bebudede Lykke, kunde de stakkels smaa Insektjægere bo i Fred under Bondens Tag, men nu, da Bonden er opløst, ødelægges han deres Keder med en Raahed, for hvilken jeg for min Part foretrak den gamle, uskadelige Dvertro.

Jeg har saaledes søgt at vise, at nogle af de Fugle, der paa Grund af deres Levemaade maa ansees for nyttige, allerede for mange Aar siden ere blevne saa sjældne, at de ikke længere kunne have Betydning paa Grund af den Nytte, de kunne stifte ved at fortære Dyr, der tilføje os Tab, medens andre befinde sig i stadig Aftagen, og en enkelt begynder at trues med Forfølgelse. Det er vistnok Kulturens Fremstridt og tillige de ubehagelige Dvergangsstadier, som maa tilbagelægges, før en virkelig Kultur er naaet, der i mange Tilfælde formindste Antallet af vore bejledrede Venner, men adskillige af dem taale ikke, at Jorden dyrkes, og ville ikke finde sig i menneskeligt Selskab.

Langt bedre stillede ere de insektædende Fugle i Skovene, saasom Gjøgen, Spætterne, Mejslerne, Spatmejslerne, Træløberne o. s. v., ligesom de, der foretrække Haverne til Opholdssted f. Ex. Fluesnapperen, nogle Sylvier o. fl. — Ingen tænker paa at forfølge dem, og den eneste Maade, paa hvilken Menneskene gjøre Afbræk i deres Formerelse, er ved at tilstede

Drenge at samle Reder og Eg, i Stedet for alvorlig at revse faadanne Tilbøjeligheder, der ikke staa i fjærneste Forbindelse med Lyst til at studere Naturen.

Med Undtagelse af Brokfluglen, ere de Dyr, der hidtil have været omtalt som nyttige, det kun, for saa vidt de formindste Antallet af de Dyr, der hindre Menneskets Erhverv. En helt anden Klasse af saakaldte nyttige Dyr udgjøre de, som kunne tjene til Føde for Mennesket, men om disse kan man paa ingen Maade sige, at de i Reglen ere ubetinget nyttige, og for at denne Egenstab skulde kunde tillægges dem med Rette, om end blot betingelsesvis, maatte den Værdi, de have som Næringsmiddel, idetmindste være lidt større end den Skade, de foraarsage. I denne Klasse falder naturligvis alle de Dyr, som ere Gjenstand for Jagt, med Undtagelse af Rovdyrene, og naar de i Reglen ere kaldte nyttige, er det som oftest Jagtpassionen, der har fiddet paa Dommerstødet, og den rolige fornuftige Overvejelse er ikke taget med paa Raad. Jeg skal søge — friggjørende mig for Indskyldelsen af min egen Jagtpassion — i al Korthed at paavise, hvor saa af disse Dyr man kan kalde uftadelige, og i hvor ringe Grad de fleste fortjene Navn af nyttige Dyr.

Blandt de Fugle, der ere Gjenstand for Jagt, og tillige tjenlige til Føde for Mennesker, ere de fleste uftadelige. Snepper og Bekkafiner leve af Orme, og selv de frøædende gjøre ikke saa stor Skade, at den kan mærkes. Vel er det sandt, at jeg i min Ungdom har seet en tilfæet Bygmark saaledes opkradset af Agerhøns, at den havde lidt betydeligt, men Agerhønsene findes ikke mere i saadan Mængde som den Gang. De have i Kløverdyrkingen faaet en Fjende, der nok skal holde deres Formerelse indenfor tilbørlige Grænser, idet de gjerne bygge deres Rede i Kløveren, der tidlig paa Aaret naaer en tilstrækkelig Højde til at skjule dem, men hvad enten den er bestemt til at afgræsses eller til at slaaes, forstyrres Udrugningen, før den er tilendebragt, og aarlig gaa mange Reder paa denne Maade til Grunde. Bildænderne ere naturligvis

faa godt som uskadelige, om de end en Gang imellem fortære lidt Sæd paa Marken; og da hermed omtrent alle de Fugle, der leve i vild Tilstand hos os, og ere Gjenstand for Jagt, ere nævnte, ville vi henføre dem uden Undtagelse til de nyttige Dyr's Klasse.

Men saaledes gaaer det ikke med Patteddyrene. Af de hos os i vild Tilstand levende Pattedyr, der paa Grund af deres Kjød skulde kaldes nyttige, høre 3 Arter til Hjorteflægten, og foruden disse have vi kun Haren. Alle fire ere udelukkende plantædende, og de fortære altsaa, hvad Menneffene frembringe i ganske andre Djemed end for at tjene til Føde for vilde Dyr. Dersom disse Dyr skulde være nyttige, maatte det Kjød, de levere, have en højere Værdi end de Plantestoffer, de have fortæret indtil det Øjeblik, de blive skudte, foruden hvad de have ødelagt uden at fortære det. Nyttigt i den Forstand, hvori Ordet her er brugt, kan kun det kaldes, der bringer os en virkelig materiel Fordel, og det kunne disse fire Dyrearter ikke, med mindre den anførte Betingelse opfyldes. Men forudsat at Værdien af deres Kjød i Virkeligheden skulde overstige, hvad de fortære og ødelægge, saa er det en Selvfølge, at man maatte ønske, at deres Antal formeredes saa meget, at Produktionen blot kunde tilfredsstille deres Behov, da det er klart, at for saa vidt det var Tilfældet, at eet Dyr kunde give et aarligt rent Overskud af 1 Rd. , maatte 1000 Dyr give et Overskud af 166 Rd. 4 Sk. , naar blot Jorden kunde frembringe det Tilstrækkelige til deres Underhold. Det vil altsaa let sees, at Spørgsmaalet, om de spiselige, vilde Pattedyr kunne ansees for nyttige, i en væsentlig Grad afhænger af, hvad Værdi Jordbundens Produkter have paa et givet Sted og til en given Tid, saavel som hvilken Værdi Bildtet har som Næringsmiddel.

Den Tid, da en stor Mængde Bildt fandtes næsten overalt her i Landet, ligger ikke saa fjærnt, at de Erfaringer, der den Gang gjordes, ere gaaede i Glemme, og Forhandlingerne i Stændersalene høre Vidnesbyrd om de Tab, der tilføjedes Agerbrugerne af Bildtet i vore unge Dage. Forholdene vare

den Gang rigtignok meget forskjellige fra nu, da Jordbruger og Jagtejer som oftest vare forskjellige Personer, men den Skade, som Bildtet forarsagede paa Markerne, var overordentlig stor, saa at det endogsaa i Skovegne var en Umulighed at dyrke Grter. Kudler af Daa- og Raavildt kunde man om Vinteren se paa Rugmarkerne, og naar man ikke saa dem om Sommeren i Sæden, var det kun, fordi den skjulte dem saa godt. Sæden stod den Gang langt fra i saa høj Pris som nu, og Agerbruget var meget langt tilbage, saa at Skaden rigtignok ikke var saa følelig, som den nu vilde være, da betydelige Kapitaler anvendes paa at forøge Jordbundens Produktion, men Erindringer om, hvad jeg har seet af Bildtskade paa Markerne, er saa levende hos mig, at jeg er overbevist om, at selv den ivrigste af vor Tids Tægere ikke vilde betænke sig paa at erklære de Dyr for skadelige, der forarsagede saadanne Ødelæggelser. Det bør desuden bemærkes, at det ved Afgjørelsen af Spørgsmaalet, om Bildtets Nytte som Næringsmiddel er større end den Skade, det forvolder, er aldeles ligegyldigt, at den Sæd, det har ædt, tilhørte en Anden end den, der har Ret til at fælde det, da det kun er Forskjellen imellem Kjødværdien og de med Kjødets Frembringelse forbundne Omkostninger, der kan gjøre Udslaget. Saa meget troer jeg vil være Enhver klart, at lige saa lidt som det vil kunne betale sig at lade nogle Faar søge deres Føde, hvor de ville paa Korn- og Græsmarker, for at sælge dem til Slagteren, lige saa lidt kan det svare Regning at indrømme Bildtet denne Frihed, om det end efter Vægt betales noget højere. Medens det saaledes er uden Indflydelse paa Dpgjørelsen af Bildtets Nytte, hvem de Frembringelser tilhøre, som det har omdannet til Kjød eller ødelagt, er det af særdeles Betydning, hvor store de Omkostninger ere, der ere anvendte paa at producere det Ødelagte og Konsumerede, da ikke blot Produktet, men ogsaa den derfor udlagte Kapital, er gaaet tabt, og begge disse Værdier blive at føre paa Bildtets Regning. Jo større Opsving Agerbruget tager, desto større blive derfor de Tab, der forvoldes af hvert enkelt Stykke Bildt, og derfor

blicher, hvad der kunde bæres for fyrrethve Aar siden, i vor Tid en utaaalelig Plage. Bildtets Talrigbed, der absolut er proportional med Skaden, har ikke den mindste Indflydelse paa Resultatet. Saaledes stiller Sagen sig for Agerbrugets Bedkommende, men for Skovbruget er Skaden langt alvorligere, da den Næring, som Bildtet henter fra Skoven, producerer saa overordentlig lidt Kjød i Forhold til den Skade, som tilføjes de Træer, fra hvilke den tages, og desuden tilføjer Bildtet de unge Træer megen Skade, uden at bruge hvad det ødelægger til Ernæring. I forrige Tider, da Skovprodukterne med Undtagelse af Egetømmeret havde en meget ringe Værdi, da Skovene mere betragtedes som en Herlighed end som Produktionssteder, og da de Anstuelser, som nu have gjort sig gjældende med saa stor Styrke, at Skovbruget er en Industri, der skal svare Regning, endnu næppe havde givet deres første Livstegn, stillede Sagen sig ganske anderledes. Man plantede den Gang ligesaa vel som nu, og Plantningerne kunde ikke saa Fremvæxt, dersom man ikke traf særlige Foranstaltninger for at beskytte dem mod Bildtets Efterstræbelser; men Plantningen skulde beskyttes, derom var der ingen Tvivl, og der spurgtes ikke om, hvad det kostede at beskytte den. Man indhegnede derfor overalt, hvor det behøvedes, og anvendte derpaa en Bekostning, som i Reglen — og navnlig for mindre Kulturers Bedkommende — var langt større end de egentlige Kulturudgifter, saa at det allerede fra første Begyndelse af var en afgjort Sag, at saadanne Kulturer paa ingen Maade kunde forrente de derpaa anvendte Kapitaler. Et rationelt Skovbrug udelukker fuldstændig Anvendelsen af slige kostbare Beskyttelsesmidler mod Bildtskade, og man er derfor nu, hvor det gjælder om at indføre eller opretholde et saadant Skovbrug, langt værre stillet end tidligere, da der kun spurgtes om, hvad der var produceret, men aldrig om hvad det havde kostet. At Bildtstanden er langt ringere end tidligere, skulde vel for en flygtig Betragtning synes at have maattet forringe Skaden betydeligt, men det forholder sig ikke ganske saaledes. De større Fordringer, der gjøres til Skov-

bruget nu fremfor tidligere, gjøre det nødvendigt at sørge for Bevøringernes Fuldstændiggjørelse i en ganske anden Grad end tidligere, og at gjøre langt flere Træarter til Gjenstand for Kultur, end der i ældre Tider have været anvendte i Skovene. Men alt Nytt frister Bildtet til Ødelæggelse, og man har i Reglen mere Uregelse end Tilfredsstillelse af saadanne Kulturer, selv hvor Bildtstanden er ubetydelig. I den sidste Sommer er der saaledes i denne Egn i en Skov paa 300 Tdr. Land, hvor der, saa vidt mig bekjendt, kun fandtes en Raabuk og 5 andre Raadyr, af denne ene Raabuk ødelagt 600 unge Vark, der havde naaet en Højde af imellem 2 og 3 Alen. En saadan Ødelæggelse staaer dog sandelig ikke i nogetfomhelst rimeligt Forhold til den Rjødvardi, et saadant Dyr repræsenterer, og af denne Slags kan jeg anføre mangfoldige Exempler. Naar man vil tænke over, hvor overordentlig lidt Rjød der produceres ved at Dyr afbide Topknoppen af en ung Aft, og hvorledes et saadant Træ derved sættes tilbage i Vaxten, vil man ej heller let falde paa at regne saadanne Dyr blandt de Nyttige, og man tro blot ikke, at ret mange Aftplanter ville undgaa en saadan Medfart paa Steder, hvor der findes en Del Bildt.

Vi ville gaa over til at fremstille, hvorledes disse forskjellige Dyrearter skade, og tage dem hver for sig. Kronvildtet findes ikke mere paa Zerne, og det er vel omtrent nogle og tyve Aar siden, at det sidste Stykke blev stude her paa Sjælland. I Jylland findes det endnu paa nogle Steder, hvor Gjernes Rysthaveri er stærkt nok til at taale de Tab, som det foranlediger, men det er jo en klar Sag, at den Skade, et Dyr af den Størrelse, som Kronvildtet opnaaer, og med en Vægt af 350 Pd. maa forvolde, naar det søger sin Næring i Sæden, maa være overmaade stor, og i Skoven er den ganske utaalelig. Gribskovs ældre Granbevøring har bære talrige Vidnesbyrd om de Beskadigelser, der ere tilføjede Træerne af Krondyrene, idet de have afgnavet Barken paa mange, ligesom Hjortene med deres Gevirer have fejlet den af andre. Følgen er, at disse

Træers Stammer ere indvendig raadne, og deres Værdi er derfor overmaade ubetydelig, i Sammenligning med hvad den ellers vilde have været. I Skove i Tyskland, hvor der var en temmelig stor Mængde Kronvildt, har jeg seet, hvorledes det kunde afgnave alt, hvad det kunde naa, og de berømte paraplyformede Tjørn i Sægersborg Dyrehave staa som Vidnesbyrd om, at ej en Gang Hvidtjørnen forstaaes for dets Vid. Det er nemlig alene Kronvildtet, der har givet disse Træer deres høist ejendommelige Form. At Noget skulde for Alvor ville regne Kronvildtet blandt de nyttige Dyr, kan næppe forudsættes, lige saa lidt som det vil være Tilfældet med Daavildtet, over hvilket vor Jagtlovning allerede for lang Tid siden har brudt Staven. I vild Tilstand forekommer det dog endnu paa nogle Steder, og det endda ikke i saa ganske ringe Mængde. Naar man har seet de Bladse i Sæden, hvor Daadyr have siddet, eller Havremarker, hvor de have søgt deres Føde, vil man ikke længe betænke sig paa at erklære Daavildt for skadeligt, og i Skovene vidne tætklippede Bøgepurrrer, afgnavede Graner o. s. v. om, at Skovbrugeren ikke kan betragte disse Dyr med ligegyldige Blikke.

Vi have saaledes kun to Dyrearter tilbage af de saakaldte nyttige Dyr, nemlig Raadyret og Haren, og om dem vil det være vanskeligere at opnaa Enighed, men Vanskeligheden skal ikke afstrække mig fra at gjøre et Forsøg paa at vende den almindelige Mening saaledes, at det bliver erkjendt, at ogsaa disse Dyr ere ubetinget skadelige saavel for Agerbrug som for Skovbrug. Hvad Raadyret angaaer, saa søger det om Vinteren sin væsentligste Næring paa Vintersædsmarkerne, indtil Foraarsvarmen paany bringer Rugen eller Hveden til at voxe, fra hvilket Øjeblik af det ganske forlader disse Marker og søger til den unge Kløver, som omtrent samtidig med Vintersæden begynder at voxe. Senere hen er det Urter og Havre, der fortrinsvis søges af Raavildtet, saa at dets Hovednæring tages af en Produktion, der slet ikke er bestemt til at blive forvandlet til Dyrefjød, og som vel ogsaa er meget for kostbar til at kunne blive det med Fordel. Vel er det saa, at Raavildtet

ikke gjør Vintersæden væsentlig Skade om Vinteren, undtagen i vaadt Vejr og paa lerede Jorder, i hvilke Tilfælde de Huller, de træde, blive fyldte med Vand, hvorved en Del Sæd raadner, men hverken den Kløver, eller den Havre, eller de Grter, der fortæres af Raavildtet, kan paa nogen Maade erstattes ved Kjødværdien. Et fuldkommen udvoxt Raadyr vejer i det Høieste 48 Pd. og sælges i Reglen for 6 Rd. som høieste Pris, altsaa omtrent for Værdien af 1 Tønde Bng. Et saadant Dyr er mindst 5—6 Aar gammelt og skulde altsaa, uagtet det har besøgt Sædmarkerne med fuldkommen Frihed, aarlig ikke hare fortæret mere end Ækvivalent for $1\frac{1}{3}$ Skp. Bng, for at det skulde kunne yde Bederlag for sit Foder; men at Raadyret skulde være saa smaatærende, vil vel ingen antage, og i ethvert Tilfælde vil Umuligheden af at fodre det med $\frac{1}{15}$ Pot Bng daglig, og mere bliver det anførte Kvantum ikke, være indlysende for Enhver. Foruden hvad Raadyret fortærer af Aggerbrugets Frembringelser, lever det ogsaa, navnlig om Vinteren, af Trækopper, og især af de Træarter, der ere nye i Skovene. Aft, Edelgran, Lærk, Bøn, Birk, Alm og Eg høre til dets Yndlingsnæring, men Ingen vil vel paastaa, at der kan ventes Erstatning ved Kjødværdien for den Skade, som tilføjes de unge Træer ved at de berøves deres Knopper, og det er altid de unge Træer, der fortrinnsvis efterstræbes. Men denne Skade af Raavildt i Skoven er dog langt fra den værste. Naar Raabuffens Gevir (Opsatser) i Slutningen af April eller først i Maj paaany ere udvogede, befrier den dem for det lodne Overtræk, under hvilket de ere udviklede, ved at gnide dem voldsomt mod unge Træers Stammer, hvorved disse afbarkes, saa at de enten gaa ud eller maa begynde deres Væxt forfra ved Rod- eller Sideskud. Denne Operation, Fejningen, gaaer fortrinnsvis ud over plantede Træer af 1 til 2 Tommers Tykkelse, og Buffen vælger fremfor alt sjældnere Træarter dertil. Dersom nu hver Buf vilde nøjes med paa denne Maade at ødelægge et enkelt Træ, saa fik det endda at passere, men Fejningen fortsattes uafbrudt til langt ud paa Efteraaret, og det

er endog forekommet i min Praxis, at Lærk, som plantedes om Efteraaret, ere fejede Dagen efter at de vare plantede. Vilde man, for at have sit Bildt i Fred, opgive at dyrke de Træarter, der mest efterstræbes, og altsaa opgive en væsentlig Fordeel, der kunde havees af Skovbruget, vilde meget lidt derved være vundet; thi fejes skal der, og kan Bukken ikke finde en passende Lærk eller Aft, saa maa en Gran eller en Bøg holde for. Hvor der plantes meget, vil Erstatningen i Rjødvardi for de saaledes forvoldte Ødelæggelser være en forsvindende Størrelse, og langtfra være istand til at veje op imod de forøgede Kulturomkostninger, der derved blive nødvendige. Raadyret er altsaa ubetinget et skadeligt Dyr.

Haren lever omtrent paa samme Maade som Raavildtet, kun søger den om Vinteren gjerne til Raalhaver, som den ofte ganske ødelægger. Ligesom andre Gnavere affjærer den desuden med sine skarpe Fortænder, tilsyneladende blot for sin Fornøjelses Skyld, meget, som den slet ikke fortærer, hvorved den bliver langt skadeligere, end den ellers vilde være. At dens Rjødvardi skulde ækivalere med hvad den med fuld Frihed fortærer paa Marken, vilde være ligesaa ufornuftigt at antage om denne, som om en hvilken som helst anden Dyrart, og i Skoven, hvor dens Ødelæggelser hovedsagelig ere rettede mod de unge Bøgeplanter, som den blot til Tidsfordriv overstjærer i Mængde, er den, hvor Plantninger af nogen Betydning foretages, en høist ubehagelig Gæst. Dens ringe Værdi kan derfor umulig veje op med de Omkostninger, den forvolder, og Haren bliver derfor ogsaa et ubetinget skadeligt Dyr.

Hvad beholde vi da tilbage af de Dyr, der skulde gjøre Nytte ved at levere os en god Næring? Agerhøns, Sneyper, Bekkasiner, Bildænder og maaste nogle flere Fuglearter, der dog egentlig talt ikke ere Gjenstand for Jagt, men slet ingen Pattedyr. Men hvorfor holde da saa mange Menneſter, der maa antages at være meget fornuftige, paa Bevarelsen af de vilde Pattedyr? Jeg vil søge at besvare dette Spørgsmaal ganske oprigtigt uden at have til Hensigt at fornærme Noget.

Det beroer paa, at Jagtpassionen er blandt de stærke Passioner, der udelukke Fornuftens Brug fra deres Omraade, samt derpaa, at de fleste Ejendomsbesiddere, der holde paa Bildtet, ere saa velhavende, at de Tab, de maa underkaste sig ved at give efter for deres Passion, ere dem ligegyldige.

Bildtstand og Jagt ere i det Hele taget kostbare Luxusartikler, som ovenikjøbet have den farlige Egenstab, at største Delen af de Udgifter, de forvolde, blive skjulte, og hvor de fremkomme som Talstørrelser, er det for det meste paa andre Konti, hvor de skjule sig under paatagne Navne. Efterbedringer i Kulturer, hvor Bildtet har ødelagt Planterne, bæres af Kulturkontoen, Indhegninger om Planteskoler ligeledes, men Tab paa Tilvært, Umuligheden i at opelske forskellige gode Træarter ligesom Agerbrugstab, ere indirekte Udgifter, hvis Størrelser forblive ubekjendte, og netop derfor, og fordi de ere betydeligere, end man forestiller sig, ere de farlige.

At Loven sikker Grundejeren Frihed til at foretage med sin Ejendom, hvad han finder Behag i, for saa vidt der ikke dermed tilføjes Andre Skade, er ganske vist rigtigt, men det forekommer mig, at der i vor Tid gjøres vel store Anstrængelser for at bevare de ganske vist skadelige Dyr, der ere Gjenstand for Jagtpassion, en Passion, der langt bedre stemmede med Fortiden end med Nutiden. Jeg har selv været passioneret Jæger, og været det paa en Tid, da der endnu fandtes Bildt i uhyre Mængde, men min Passion er kjølnet og kvalt under en stadig Kamp mod Bildtets Ødelæggelser i Skoven, og med stadige Ergrelser over mine derved stufede Forhaabninger. Jeg kan saa godt som Nogen glæde mig over at se de smukke Dyr. Jeg kan se dem gaa i min egen Sæd uden at tænke paa at styde dem. Men jeg kan ikke taale at se mine Afte- og Værkeplanter ødelægges af dem, og mine Bestræbelser derved tilintetgjøres. Man maa vælge mellem god Skov og god Jagt, da Bildtet er og bliver en afgjort Hindring for et ordentligt Skovbrug.

Man siger, at Plantningerne kunne beslyttes mod Bildtets

Bestadigelse ved at overstrøge Planterne med Koltjære, men jeg har, hvor dette Middel var anvendt med megen Omhu og en meget betydelig Bekostning, seet baade Aft, Lærk og Gran, der vare særdeles godt tjærede, fejede af Raabukkene lige saa godt som om der ingen Tjæring havde fundet Sted. Ejeren af Skoven, som holder meget af sine Dyr, troede paa dette Mid- dels Ufejlsbarhed, indtil jeg overbeviste ham om det Modsatte, og jeg anfører dette for at vise, hvor gjerne man hengiver sig til Illusioner, naar man er under Indflydelse af en Passion. Der er naturligvis intet at indvende imod, at Folk, som have Raad dertil, hengive sig til Jagtpassionen og dens Følger, men det er ikke rigtigt, at det tillades Passionen at forblænde Verden, saa at det, der er skadeligt, nobiliteres under Navn af nyttigt. Det er fornufstridigt i samme Øjeblik, der gjøres saa overordentlig strænge Fordringer til Skovbruget, at paa- lægge det saa stærke Baand, som de, der stæbes ved en stærk Bildtstand. Vil man endelig bevare Bildtet, og har Jagt- passionen saa stor Betydning, at der for dens Skyld bør gjøres store Offre, nuvel! saa lad disse bløde paa det rette Alter. Lad os beskytte vore Kulturer mod Bildtet med alle de Midler, som staa til vor Raadighed, men Omkostningerne bør komme paa Jagtkontoen, og ikke paa Kulturkontoen, eller lad Fordrin- gerne om et rationelt Skovbrug falde, saa at de betydelige Kulturarbejder, der nu ere nødvendige, kunne undgaaes. Be- vidst eller ubevidst har man altid skyet at ordne Sagen paa en af de anførte Maader, der, hvilken Uvej man end valgte, vilde lede til, at Bildtstandens Dødsdom blev skreven med uimod- sigelige Tilstørrelser, for hvis Magt selv den stærkeste Passion vilde bukke under.

Efter hvad jeg saaledes har søgt at opklare, blive de nyt- tige Dyrs Antal en Del formindsket. Absolut nyttige kunne kun de Dyr være, der ene og alene leve af Insekter eller af andre Dyr, hvis Levevis forvolder os Tab. Mange Fugle og nogle saa Battedyr: Bindsvinet, Muldvarpen, Spidsmusen og Flagermusen høre til denne Klasse, der ubetinget bør staaes

for alle Efterstræbelse, og helst være under Lovens Beskyttelse, som vel ej en Gang bør undrages de sjældne Fuglearter, der paa Grund af deres Sjældenhed ikke kunne udrette nogen mærkelig Nytte. Hvad der kan siges imod, at der sættes Straf for at dræbe saadanne Fugle, som Hærflugten, Ellekragen o. s. v., er, at det i Reglen vil være Tilfældet, at den, der skyder en sliq Sjældenhed, ikke veed, at han derved overtræder Loven, da han ikke kjender disse Fugle. Men kunde vore Efterkommere, hvad jeg dog for mit Bedkommende betvivler, en Gang imellem have den Glæde at faa en af disse smukke Fugle at se, fordi Loven havde taget dem under sin Beskyttelse, vilde det ringe Arbejde, det vilde forvolde at optage deres Navne i Fortegnelsen over de Dyr, der ikke maa dræbes, være rigelig lønnet.

Saa vel nyttige som skadelige ere langt flere baade Battedyr og Fugle, og den Dom, som Menneskene sælde over dem, derfor meget variabel. Spurvene, der om Sommeren gjøre Nytte ved at fortære en Mængde Insekter, blive, naar Sæden modnes, ofte til en fuldstændig Plage og ødelægge paa mange Steder overmaade megen Sæd, uden at tale om deres Lyft til Kirsebær. Hvad der er størst, enten Nytten eller Skaden, de gjøre, er vanskeligt at udfinde og forandres vel ogsaa efter lokale Forhold. Ræven gavner ved at fange Mus, men skader ved at tage Fjerkræturen. I Skov og Mark er den nyttig, men ved Menneskeboliger skadelig. Kragerne fortære en Mængde Larver paa Agerjorden, men i Foraars-tiden ogsaa en betydelig Del af den saae Sæd. Det har vel ofte været benægtet, at de ernære sig af Sæd, men jeg har faaet fuldstændig Visshed derom, navnlig efterat de i dette Foraar havde opædt den Havre, som blev saet til Grønfoder udenfor min Have, og her kunde ikke finde nogen Fejltagelse Sted, da jeg fandt Kroen paa tre, jeg skjød for at bortstrømme Flokken, aldeles opfyldt med Havre. Tornskaden dræber en Mængde Insekter, men den ødelægger ogsaa Bier i Masse. Gjøgen er den eneste Fugl, som ret for Alvor fører Krig med de haarede Larver, af hvilke nogle ere meget skadelige i Skovene, men den formindsker An-

tallet af de mindre insektædende Fugle ved dens ejendommelige Omsorg for sit Afkom. Exempler paa saadanne dels skadelige og dels nyttige Dyr kunne gives i stort Antal, og for disse vil det ikke være let at afgjøre, hvorvidt de bør tages i Beskyttelse eller ikke.

Endvidere have vi, navnlig blandt Fuglene, adskillige, som hverken gjøre Nytte eller Skade i en saadan Grad, at de kunne faa Indflydelse paa det, som vi ønske at producere. Hertil hører f. Ex. Storken, der vel følger Ploven, og af den nye Fure opsamler de Larver og Orme, som ved den ere bragte for Dagens Lys, men det er især Regnormene, den søger der, og de ere ikke skadelige. Saa længe der er Tale om, at der for Jagtpassionens Skyld skal gøres saa store Offre, at den jagtberettigede Jordbruger skal taale, at Bildtet adter hans Sæd paa den Aarstid, da den mest trænger til Fred, synes det forøvrigt ikke ubilligt, at der ogsaa tages Hensyn til andre Følelser, og Storken har altid været betragtet som Menneskets Ven. Dens Ankomst hertil hilses med Glæde af Gamle og Unge, en Glæde, der vel har lige saa stor Betydning som Jagtglæden. Jeg vil derfor haabe, at vor Lovgivning vil udstrække sin beskyttende Arm over denne Fugl, saavel som over alt Levende, der ikke stiller sig i Opposition til de menneskelige Bestræbelser for at afvinde Jorden det størst mulige Udbytte, thi lidt Levende i Luften, paa Jorden og i Trærnes Kroner er næsten en Betingelse for at Naturen ret skal tiltale os.

Sluttelig komme vi til de skadelige Dyr, hvortil ikke blot de maa regnes, der slet ikke gjøre Nytte, f. Ex. Alekrager, Hejrer, Høge, Mus og Rotter, men ogsaa de, der skade langt mere, end de gavne. Til den sidste Underafdeling høre de fleste Dyr, der ere Gjenstand for Jagt, og navnlig Pattedyrene. Jeg troer at have paavist og godtgjort, at det er paa Grund af en af Jagtlidenskab forblændet Dømmekraft, at de ere kaldte nyttige, og jeg indseer ikke, at denne Videnskab hviler paa et saa rationelt Grundlag, at det kan forsvares af Hensyn til den at gjøre det til en Forbrydelse, hvad der efter Sagens Natur

Nlet ikke har nogen forbryderisk Karakter, nemlig at den Jagtberettigede udøver sin Ret til enhver Aarstid, især naar han derved kan forhindre, at der tilføjes ham Tab. Jagten tilhørte Tiden før 1840 eller i alt Fald før 1848 og dette Aars Konsekventer. Den var betinget af Gudsnaesnet i dets oprindelige Skikkelse, og de Anstrængelser, der nu gjøres for at opretholde de Resten deraf, som ere levnede, ville i det Højeste kunne forhale Katastrofen og forebygge, at Bildtet ganske forsvinder af større Skove, men for enhver Jagtkyndig er det en afgjort Sag, at Vinteren er den farlige Tid for Bildtet, da det hver Aften søger til Vintersædsmarkerne, hvor det er saa let at styde paa Sne. At sætte Lovgivningsmaskineriet i Bevægelse for at bevare Jagtdyrene, forekommer mig lidet stemmende med vor Tids Aand, og den Tanke, der undertiden er fremsat for at forsvare de i denne Retning foretagne Bestræbelser, at Dyrene i højere Grad ere Skovejerens Ejendom end Agerbrugerens, kan ikke taale en nøjere Prøvelse, fordi det vel er paa Skovejerens Grund, at de fødes til Verden og for det meste opholde sig, men det er væsentlig Agerbrugerens Sæd og Kløver, der leverer deres Næring. Jagtretten bør efter min Mening kraftig beskyttes af Loven, men den enkelte Jagtejers Jagtfrihed bør vistnok ikke indskrænkes, undtagen for saa vidt han ved dens Udøvelse tilføjer Andre virkeligt Tab, og det gjør han ikke ved at styde Bildt, der baade stader ham og Skovejeren, men vel ved at styde Dyr, der ere ham selv og Andre nyttige ved deres Levemaade.

Maarum i Decbr. 1870.

N. Holten.

Om Landmandsforsamlingernes fremtidige Ordning.

Diskussion i det kgl. Landhusholdningssekskab d. 14de Decbr. 1870,

indledet af

Redaktør E. Møller-Holst.

Caleren*) havde anmodet Selskabets Styrelse om at faa dette Spørgsmaal forhandlet i et af de første Vintermøder, for at det i Vinterens Løb paany kan blive drøftet af Landmændene og i Landboforeningerne, inden disses Udvalgte skulle samles i Kjøbenhavn til næste Sommer.

Det foreliggende Spørgsmaal blev forhandlet i Landhusholdningssekskabet i Foraaret 1865, da de uheldige Krigsbegebenheder havde umuliggjort at holde et Møde i Sønderborg i Sommeren 1865, saaledes som Bestemmelsen fra Odensemødet havde været. Spørgsmaalet indlede des den Gang af Forpagter Heide, der fremsatte det af Horsens Landbrugsforening 1863 vedtagne Forslag, at nemlig Udvalgte fra Landboforeningerne skulde samles i Kjøbenhavn, for under Ledelse af Landhusholdningssekskabets Styrelse at vælge Formand, Dommere, fastsætte Regler for Dyrskuet o. s. v. for det førstkommende Møde og bestemme Tid og Sted for det derefter kommende Møde. De

*) Det fuldstændige Foredrag af Redaktør E. Møller-Holst findes meddelt i „Ugeskrift for Landmænd“ 1870, II. 521—536, og idet vi henvise dertil, indskrænke vi os her til at giengive de væsentlige Momenter i det.

senere 2 Møder have til almindelig Tilfredshed været afholdte paa Grundlag af denne Ordning, og disse Delegeretmøder have været saa tiltalende, at det er paatænkt at anmode Selfabets Styrelse om aarlig at sammenkalde Udvalgte fra Landboforeningerne til et fælles Møde, navnlig for at fremkalde en mere ensartet Virksomhed fra Landboforeningernes Side. I Reglen have Udvalgte fra de sjællandske Landboforeninger aarlig været samlede til fælles Raadslagning, og Forslaget er saaledes kun en simpel Udvidelse af det Bestaaende. Naar denne Plan er godkjendt, vil den danne det første Grundlag for hyppigere, toaarige eller helst aarlige Landmandsforsamlinger, for hvilke Taleren her, som oftere forhen, vilde indlægge et Ord.

Landmandsforsamlingernes Historie er denne, at de 3 første Møder vare aarlige, 1845, 46 og 47, og væsentlig Diskussionsmøder. Efter Krigen holdtes de næste 3 Møder med 2 Aars Mellemrum i Aarene 1853—56. Mødet i Haderslev 1859 kom ved et Uheld først efter 3 Aars Forløb, og i Virkeligheden vare de 6 Møder, i Tidsrummet 1853—63, beregnede paa at komme hvert andet Aar, ligesom ogsaa det følgende var bestemt til at holdes 1865. Men Krigen kom, Delegeretmøderne kom i Stand, og disse indførte et treaarigt Mellemrum for Møderne 1866, 69 og 72, og der er saaledes Fare for, at store og sjældne Møder skulle faa Indgang, der ved deres Kosti-barhed, Storartethed og Sjældenhed kræve overordentlige Anstrængelser, i Stedet for at hyppigere og bestednere Møder formentlig lettere og fuldstændigere vilde fremme Landmandsforsamlingernes Opgave, at virke belærende og vejledende for de danske Jordbrugere.

Bed den nuværende Ordning kunne Møderne paa Grund af deres Omfang kun holdes i de større Byer, og de ville derfor ikke blot fordele sig langsomt men ogsaa ufuldstændigt over Landet. De samle mange Landmænd og et rigt Udstillingsmateriale, men de levne ikke Landmanden No og Lejlighed til at stifte personlige Bekjendtskaber og til at drage fuldt Udbytte af de rige Udstillinger.

De hyppige Møder lægge mere Beslag paa enkelte fremragende Mænds Tid. Men dette steer ogsaa i alle andre Livsforhold, og om end i værste Tilfælde en Mands gode Villie og Kraft saa meget hurtigere bliver opslidt, saa kunne vi ogsaa med de engleste Erfaringer for Dje tænke os, at en Mand desto mere vil indleve sig i et enkelt Arbejde ved Møderne, og at det herved faaer desto større Interesse for ham. Mange føle sig tiltalte af de treaarige Møder paa Grund af den større Kraft, der kan lægges paa disse, og den større Afvevling, de kunne bringe; men naar man da vælger de belejligste Steder til større treaarige Møder, vil der ikke være noget til Hinder for, i de mellemliggende Aar at holde mindre Møder i de mindre begunstigede Egne af Landet, forudsat at disse maatte ønske det. Møderne ere nemlig ifølge de hidtidige Erfaringer væsentlig lokale, baade for Besøgenes, Dyrskuerens og Udstillingernes Bedkommende, i hvert Fald med Undtagelse af Rjøbenhavns møderne. Der vil derfor næppe ske nogen Formindstelse i Medlemstallet og Udstillingsgjenstandene, fordi Møderne blive hyppigere, og i hvert Fald ville disse tilsammentagne drage flere Medlemmer sammen, end de sjældnere Møder, saa meget mere som de, der først en Gang have besøgt et Møde, lettere drages til et fjærnereliggende. De, der stadigst besøge de større Møder uden Hensyn til Vej længden, ere nemlig netop de fremmeligste og virksomste Jordbrugere, eller netop de, som man skulde synes, mindst trænge dertil. Disses Tal ville forøges ved den stigende Oplysning og Trang til Uddannelse, og altsaa vil ogsaa Trængslen ved de treaarige Møder blive større, og Afholdelsen af hyppigere Møder lettet.

Da derfor Forsvaret for de sjældnere Møder rimeligvis kun kan hentes fra deres formentlig større Overkommelighed, særlig i økonomisk Henseende, vilde Taleren noget nærmere dvæle ved de Midler, der maatte kunne lette Indførelsen af hyppigere Møder.

Ved Landmandsmødet i Horsens fremkom Forslag om ganske at overdrage Ledelsen af Møderne til Landhusholdningssekskabet. Dettets Styrelse vægrede sig bestemt herved af Hen-

syn til de uberegnelige Penge-Forpligtelser, det herved kunde paadrage Selskabet; derimod tilbød den at ville for Selskabets Regning stille Sekretæren til Landmandsmøderne, naar det selv maatte vælge ham. Tilbudet blev den Gang ikke modtaget, men dette udelukker ikke, at et lignende Forslag nu kunde blive antaget, og det vil i saa Fald rimeligvis blive Selskabets Sekretær, der tillige kommer til at beklæde Sekretærposten ved de almindelige Landmandsmøder, hvilket af flere Grunde maa ansees for heldigt, og i hvert Fald vil det være en Besparelse for Landmandsforsamlingerne.

En anden og væsentlig Besparelse kan tilvejebringes ved Udgivelsen af Beretningen om Mødet og andre Tryknings-Udgifter. Skjønt Landbrugstidenderne ganske vist spille en langt beskednere Rolle end ønskeligt, saa er man dog baade af deres Størrelse og deres Antal berettiget til i dem at se et uundværligt Hjælpemiddel for det fremadskridende Agerbrug, og da de sædvanlig opbevares, ville de Meddelelser, de indeholde, stadig kunne være tilgængelige for Læserne; de ville desuden altid føle sig opfordrede til at bringe deres Læsere saadanne Meddelelser, som angaa de almindelige Landmandsforamlinger, i hvilken Retning de imidlertid bør støttes ved, at der strax tilstilles dem stenograferede Gjengivelser af Forhandlingerne; thi det kan ikke betvivles, at det er de Beretninger, som trykkes strax efter Mødet, der læses af Landets Jordbrugere, medens den officielle Beretning ganske fortrinsvis henfattes ulæst paa Hylden. I Beretningen vilde det da være tilstrækkeligt at anføre de Spørgsmaal, der forhandlede o. s. v., med Henvisning til det eller de Steder, hvor Referatet herom findes fuldstændigt optaget, og Beretningen vil da forøvrigt kunne indskrænkes til en kort historisk og statistisk Oversigt over Mødets Gang, Udstillingernes Omfang og Udbytte, tilligemed Medlemslister og Regnskab over Indtagter og Udgifter. Ved det sidste Møde medgik til Bekjendtgjørelser og Beretningen over 7000 Rd., hvoraf der formodentlig uden Skade kunde været sparet mindst 2000 Rd.

Det vil være et stort Fremstridt, om hvert Dommerudvalg ved Dyrskuet ender sin Virksomhed med at afgive en Betænkning over sin Afdeling, og en saadan Betænkning maa da strax trykkes og spredes, i Lighed med Dommernes Betænkning over Maskiner og Redskaber. Taleren forudsætter, at der ikke vil savnes Mænd, der ville paatage sig Dommergjerningen, selv om de ved denne Offentlighed give Kritiken, som de dog ikke kunne undgaa, lidt større Spillerum, og henviser i denne Henseende til Erfaringen fra Smørudstillingerne i Jylland, hvor man, ligesom ved Mødet i Kjøbenhavn, sætter Bedømmelsen ved selve Smørret.

Bore Landmandsmøder ere efterhaanden mere og mere komne til at ligne de engelske, men medføre derfor ogsaa langt større Udgifter, og da de ikke som i England bæres af et rigt Selskab og tillige mangle den væsentlige Støtte i en talrig Befolkning og højt udviklede Samsødselsmidler, vil det vist være nødvendigt, at se sig om efter andre Midler, hvorved Indtægterne kunne forøges. Landmandsmøderne have heller ingen Kapital at støtte sig til, og ingen Styrrelse har Sikkerhed for, at den ikke selv kommer til at dække det aldeles uberegnelige Underfund, der muligvis kan opstaa. Det synes da ønskeligt, om man kunde fordele Risikoen paa et større Antal Hænder, og der er da een Udvej, som det franske Landbrugselskab, la société des agriculteurs, har anvendt iaar. Det havde i en lykkeligere Stund vedtaget at holde en almindelig Landbrugs-Udstilling i Paris i Forsommeren 1871, og for at faa den fornødne Driftskapital, havde det opfordret Medlemmerne til at tegne sig for Bidrag à 1000 Frs., for paa denne Maade at samle 300,000 Frs. Pengene kom ogsaa ind i temmelig kort Tid, nogle havde endog tegnet sig for 10—20,000 Frs. Disse Penge vare imidlertid kun at betragte som et Garantifond eller Forskud, der skulde fuldt tilbagebetales, naar Indtægterne tillod det. Vil man opfordre den bemidlede Del af Landmændene til paa denne Maade at støtte Landmandsforstillingerne, saa er det ikke usandsynligt, at man ogsaa her hver

Gang vil kunne samle en passende Sum. Dog vil et saadant Forstud ikke være en virkelig Forøgelse af Indtægterne; en saadan maa vel snarest tilvebringes paa et bredere Grundlag. Som Midler i saa Henseende maa anbefales en stærkere Benyttelse af faste Agenter i alle Byerne og Udstedelse af Udgangskort for faste Medlemmer, der ønske paa denne Maade og ved Forudbetaling af deres Kort at støtte Sammenkomsterne, uden Hensyn til, om de selv naa at deltage i et Møde. Der er ved flere Møder, ligesom ogsaa i Landbosforeningerne, afholdt Auktion over indkjøbte Dyr og Redskaber; denne Foranstaltning er særdeles rationel og har kun den Fejl, at den meget let volder kjendelige Tab. Man kunde derimod iværksætte en Bortlodning af Dyr og Gjenstande, som navnlig indkjøbes blandt de ved Mødet udstillede; den halve Del af Biletterne burde da muligvis bruges til disse Indkjøb, den anden Halvdel direkte tilflyde Mødets Kasse. Der vil herved ventelig ogsaa kunne drages en Del Dyr og Udstillingsgjenstande til Møderne og saaledes bødes paa den Tomhed, som de hyppigere Møder ellers muligvis kunne forvolde, især hvis der sluttelig afholdes en Auktion over de Tillagsdyr, der hidlokses ved Udsigten til at afhændes, men som ikke blive opkjøbte.

Maskin- og Redskabs-Udstillingen vil næppe tabe ved, at Møderne blive aarlige, da Forberedelserne til Udstillingerne saa kunde blive en mere stadig Del af Fabrikanternes Bestjæftigelse. Det er ønskeligt, at hver Fabrikant paa Udstillingerne faaer sin Plads, større eller mindre, enten gratis eller for Betaling, paa hvilken han da kan indrette en selvstændig lille Udstilling af sine Fabrikata. Ligesaa er det meget ønskeligt, at der bliver foretaget en grundig Prøve af Redskaberne, og at der i dette Øjemed bliver tilvebragt enkelte Præmier.

Det vilde være særdeles heldigt for Dyrskuerne, om Landbosforeningerne vilde gjøre sig til Pligt, hvad allerede enkelte af dem have iværksat, at tilbyde fri Befordring for deres 1ste Præmie-Dyr til de større Landmandsmøder.

Hidtil har det været Skik, at Delegeretmødet ved Fastsættelsen af det næste Møde har modtaget Tilbud eller sat sig i

Forbindelse med de Byer, om hvilke der snarest kunde være Tale. Det synes rimeligere, at disse Tilbud eller Anmodninger stilles fra Landboforeningerne, som da forud kunne gjøre al fornøden Aftale med Byerne, og tillige opgive, hvor mange Foreninger der have slaaet sig sammen om Tilbudet, og hvilke Pengesummer de stille til Raadighed. Paa den anden Side synes det da ogsaa ret ønskeligt, at der gives vedkommende Landboforeninger en tilsvarende Indflydelse paa Ordningen af Landmandsmødet, at disse maatte endog vælge en Del af Dommerne, medens Delegeretmødet kun vælger ligesom Rammen til de enkelte Udvalg.

Det er ganske vist en vægtig Indvending mod de aarlige Landmandsmøder, at de lægge Beslag paa saa mange Jordbrugeres Tid for flere Dage; men naar Landmandsmøderne traadte i Stedet for andre mindre og, som det maa antages, mindre belærende Møder, saa ligger heri en væsentlig Modvægt, som forhaabentlig vil kunne opveje det Tidstab, som de aarlige Møder unægtelig ville medføre.

Hovedpunkterne i det fremsatte Forslag ere da følgende:

1. Aarlig Sammenkomst af Udvalgte fra Landboforeningerne til Raadslagning over Landbrugets fælles Anliggender og til, som hidtil, at lægge Planen for det næste (Aars) Møde, vælge Stedet for Mødet og en Del af dets Embedsmand.
2. Sammenslutning af tilgrænsende Landboforeninger, fra hvem Tilbud gjøres om at afgive Plads, Udstillingsgenstande, Penge og en væsentlig Del af Arbejdskraften til Mødets Afholdelse.

Paa Grundlag af disse 2 Forudsætninger foreslaaes som ønskelige Hjælpe midler:

Sekretærposten besattes og lønnes af Landhusholdningssekskabet, betydelig Besparelse i Trykningsudgifterne, et Garantifond, faste Agenter, stadig Udlevering af Medlemskort, Bortlodning (Auktion), samlede Udstillinger for de enkelte Fabrikanter, Præmier og omhyggelige Prøver, Samling af 1ste Præmie-Dyr

fra Landboforeningerne, Overdragelse af en Del af Balgene til de Landboforeninger, der modtage Landmandsforsamlingen.

Amrdr. Andersen, Gunderslevholm, takkede Indlederen af Spørgsmaalet for den Interesse, hvormed han omfattede den foreliggende Sag og yttrede dernæst, at efter hans Formening burde Spørgsmaalet deles i to Dele: om man skulde holde paa treaarige Møder som selvstændig bestaaende for sig, og om man skulde søge at fremkalde mindre Møder og lade dem komme i Forbindelse med de større Møder. Det forekom ham, at den Udvikling, Møderne havde taget, havde havt sin jævne, naturlige Gang, og at man kunde være tilfreds med det Standpunkt, hvortil de vare komne, og navnlig med det Tidsrum, der var sat mellem de enkelte Møder. Det var navnlig med Hensyn til Dyrskuerne, at han holdt paa de treaarige Møder, ikke blot paa Grund af de Omkostninger og den Risiko, der var forbunden med Dyrenes Fremsendelse, men isærdeleshed fordi en Mellemtid af 3 Aar var saa lang, at de Dyr, der paa et tidligere Møde vare fremstillede som unge og ikke udviklede, paa det næste Møde kunde fremstilles som fuldt udviklede, medens paa det næste Møde tillige Afkommet kunde fremvises af de tidligere fremstillede ældre Dyr. Gjorde man Møderne aarlige, vilde For skjellen i Dyrenes Udvikling blive for lille og Interessen for dem derved tabe sig. Hvad Udstillingen af Redskaber angik, antog han, at Fabrikantterne vilde trykke sig ved at fremvise de samme Gjenstande, og de kunde ikke hvert Aar udstille noget Nyt. I Løbet af 3 Aar vilde de udstillede Redskaber ogsaa kunne være underkastede en grundig Prøvelse, og saaledes en paalidelig Erfaring om deres Hensigtsmæssighed være indhøstet. Endelig fremhævede han, som det vigtigste Argument, at Møderne nu efterhaanden havde faaet en mere bestemt Ordning, og allerede af den Grund burde man ikke rokke ved de vedtagne Bestemmelser, i alt Fald ikke førend en længere Erfaring forelaa. Heller ikke kunde han komme bort fra at se Sagen fra den Side, at hyppig gjentagne Møder vilde medføre for store Bekostninger for de enkelte Deltagere, for Landboforeningerne og for Landhusholdningssekskabet. Imidlertid skulde han indrømme, at der kunde siges at være et for stort Spring mellem Landmandsmøderne og Landboforeningsmøderne, og at man derfor maatte ønske Møder, som kunde blive ligesom Mellemled mellem hine, men saadanne Møder kunde skaffes tilveje paa en naturlig Maade, naar Provinsernes Landboforeninger

vilde flaa sig sammen, og at der f. Ex. i de to Aar, hvor ingen Landmandsmøder fandt Sted, blev holdt et samlet Møde, stiftesvis paa Nerne og i Jylland. Saadanne Møder, ved hvilke Udstillingen af Kestfaber og Dyrskuet ville være Hovedsagen, vilde i og for sig have stor Interesse. Sluttelig tilføjede han, at det havde sine store Vanskeligheder at give en fuldstændig Beretning om Bedømmelsen af Dyrene. Ved Smørudstillingerne kunne de enkelte Prøver lastes, uden at man veed, hvem disse tilhøre, men ved Dyrskuerne lastede man allerede indirekte ved at rose de præmierede Dyr, og videre troede han ikke, man maatte forlange af Dommerne.

Rmhr. Wichfeldt udtalte ligeledes sin Anerkjendelse af den Dygtighed og Indsigt i det foreliggende Spørgsmaal, som Indlederen havde lagt for Dagen ved sit Foredrag. Han gennemgik dernæst de enkelte Forslag, som han fandt hensigtsmæssige, og han troede, at mange af dem kunde og burde man iværksætte, hvad enten Møderne kun bleve holdte hvert tredje Aar eller hyppigere. Det kunde vistnok være meget heldigt, at Udstillerne af Maskiner kunde faa disse udstillede paa samme Sted, men paa den anden Side var det interessant at se Prøverne, f. Ex. med Tærskemaskiner, udførte ved Siden af hverandre, og saadanne større Maskiner burde derfor samles paa et Sted, medens Fabrikanterne for Resten kunde have deres Maskiner udstillede samlede. Angaaende Spørgsmaalet om etaarige eller treaarige Møder yttrede han, at vi Danke havde en prisværdig Øyst til at gjøre Forsøg, men at vi ikke vare tilbøjelige til at føre Forsøgene til Ende, saaledes f. Ex. Forsøgene med Stutterivæsenet. Han troede, at det vilde være uheldigt allerede nu at fravige den sidst vedtagne Ordning af Møderne. Ganske vist vilde etaarige Møder have til Følge, at de kunde holdes paa flere forskellige Steder, saaledes at Nytten af dem vilde blive udbredt mere over hele Fædrelandet, men paa den anden Side vilde de treaarige Møder samle et større Publikum, ogsaa af Fremmede. Endvidere maatte han navnlig urgere, hvad Rmrd. Andersen havde udviklet m. H. t. Dyrskuerne. Der havde været forskellige Meninger om, hvilken Side af Landmandsmødernes Virksomhed, der skulde have Fortrinnet. Hvad Foredragene angik, hævdede han disses Betydning; der var paa Landmandsmøderne blevet fremdraget og behandlet Spørgsmaal, som senere vare blevne gjorte til Gjenstand dels for Lovgivningen, dels for almindelige sociale Foretagender, og det havde heller aldrig manglet paa betydelig Tilslutning af Tilhørere ved Foredragene. Det var imidlertid ikke altid let at finde nye Diskussionsæmner, ligesom det ogsaa kunde være vanskeligt at faa Mænd til at ind-

lede og fremstille Spørgsmaalene. Men jo sjældnere Møder der holdtes, desto lettere vilde Gjenstandene fremstille sig og Mændene findes. Endelig fremhævede han, at Maskinernes Transport var en byrdefuld Sag for Fabrikkerne, og endnu langt vanskeligere var det at fremsende kostbare Dyr, og derfor turde man kun haabe at faa dem at se ved de større Møder. Præmieringen var et væsentlig Moment til at fremskaffe disse Gjenstande, men passende Præmier vilde ogsaa desbedre kunne tilvejebringes, jo sjældnere Møderne holdtes. Han troede derfor, at man ikke burde afbryde de begyndte Forsøg med treaarige Møder.

Prof. Prosch holdt paa de treaarige Møder som dem, der vare bedst istand til at give et godt Skjøn over Fremskridtet i de forskjellige Retninger. Hvad der manglede, var en inderligere Forbindelse mellem de store og de smaa Landmandsfor- samlinger. Han fremhævede, at vi ved Dyrskuerne trængte til en Fremstilling af, hvad der var præsteret, ligesom m. S. t. Maskinerne, og at det var umaadelige Kapitaler af Oplysning, man havde ladet strømme ubenyttet bort, idet der ikke var givet en udtømmende Fremstilling af det Materiale, der var udstillet. Men Dommerne skulde sige den fulde Sandhed. I England toge de virkelig Bladet fra Munden, og Dyrskuerne havde der været mere belærende, fordi Kritikken havde spillet en saa overordentlig stor Rolle. Det var jo Hensigten med hele Dyrskuet, at Dyrene skulde prøves og dømmes, og han troede, at man her i Landet ofte havde taget en Lærdom af Dyrskuerne, som var modsat den, man skulde have taget. Men hvem var kaldet til at kritisere? Det var Pressen. Den politiske Presse sørgebe nok for sig; men Fagpressen havde Trang til at imødekomes. Han kunde tale af Erfaring, da han en Gang tidligere havde gjort Forsøg paa at vinde et Blik over Dyrskuet's Resultater. Dette var umuligt for den enkelte Mand; han maatte have 5—6 Medhjælpere, der kunde gennemgaa Materialet og fremstille det, som trængte til nærmere Eftersyn. Men foruden den temmelig bethdelige Udgift, der saaledes var forbunden dermed, var der Vanskeligheden ved at faa Lejlighed til at se alt, og i saa Henseende var der ikke viist denne Slags Kritik nogen synderlig Forekommenhed ved vore Dyrskuer. Det blev der ganske vist klaget over allevegne, men han maatte sige, at ved engelske Dyrskuer, hvor han havde været udeles ubekjendt, havde han haft lettere ved at faa Oplysninger end her. Fagkritikken og Fagpressen burde have Extraadgang til Undersøgelser, om ikke lige med Dommerne, saa næst efter dem. Det var noget af det Vigtigste, naar Dyrskuet skulde give alt det Udbytte, som det kunde. Slutelig udtalte han sig om Be-

dømmelsekommiteernes Sammensætning. Det var aldrig heldigt, at disse talte mange Medlemmer. Jo mere Magt og Myndighed man lagde i en enkelt Mand's Hænder, desto mere kunde man fordre, at han viste personlig Selvstændighed og var sin Mening bekendt. Dommerkommiteen burde egentlig kun bestaa af en eneste Mand, og han skulde have Lov at vælge sine Medhjælpere. Han vidste vel, at det ikke kunde sættes igjennem, men mere end Tre burde der vistnok aldrig være i nogen Komite. Ellers blev Samarbejdet ikke paalideligt nok, og det Ansvar, der skulde være ved enhver saadan Gjerning, svandt bort.

Kmrd. Andersen erklærede sig enig i, at man skulde have den fulde Sandhed frem ved Bedømmelsen, og det var, bemærkede han, efter Forslag af ham, at det var blevet indført, at holde ordentlige Dommerprotokoller fra det ene Møde til det andet, men paa den anden Side maatte man ikke stille for store Fordringer til Dommerne. Naar der med Præmierne fulgte en vel motiveret Dom, saa var det efter hans Mening alt hvad man, som Forholdene for Tiden vare her i Landet, kunde forlange af Dommerne. Selv om det kunde lade sig gjøre, indsaah han ikke, at det kunde have nogen væsentlig Nytte, at Fejlene bleve omtalte for de Dyr's Bedkommende, som ikke fik Præmier. Skulde det gjøres, vilde man derved affrække dygtige Folk fra at overtage Dommerbestillingen.

Bureauchef Desjau henholdt sig, hvad Hyppigheden af Møderne angik, til de foregaaende Talere. Han vilde i og for sig anse det for rigtigt, at Landhusholdningssekselskabets Sekretær tillige var Sekretær ved Landmandsforsamlingerne; men han maatte ogsaa formene, at Landhusholdningssekselskabets Sekretær vilde blive valgt af den Komitee, der forestod Landmandsforsamlingen, naar han ønskede det, og vilde blive gjenvalgt, naar det ved et Møde havde viist sig, at han udfyldte sin Plads. Skulde han derimod paatvinges Landmandsforsamlingen som Sekretær, vilde hans Stilling ingenlunde blive behagelig, thi Komiteen var meget skyns over, at der ikke skete Indgrib i dens Magt. Han troede derfor, at det vilde være uklogt, om Landhusholdningssekselskabet vilde gjøre gjældende, at det vilde lønne Sekretæren, men saa ogsaa vilde vælge ham. Hvad det angik, at der skulde kunne spares betydeligt paa Trykningsomkostningerne, saa kunde det i alt Fald ikke ske paa den af Indlederen antagne Maade. J. Horsens var det blevet vedtaget, at Beretningen skulde være saa udførlig som mulig, for at have alt samlet, og for at den kunde tjene til Vejledning ved det følgende Møde, og, saavidt Taleren bekendt, var det ogsaa blevet godt optaget, at Beretningen var saa fuldstændig, som den

var. Derimod kunde der opnaaes en Besparelse ved Katalogernes Affattelse, og det vilde sikkert blive taget under Overvejelse næste Gang. Naar man derhos lod Medlemmerne betale Katalogerne, vilde der derved vindes saa meget, at de kunde optages i Beretningen, hvor de formentlig ikke burde savnes. Taleren erkjendte Nyttens af Dommerprotokollerne, naar de førtes nogenlunde ensartet, men de havde ved det sidste Møde ladet en hel Del tilbage at søsse. Naar man fik en fuldstændig Bedømmelse af Dyrene, vilde man kunne levere en Udsigt over de præmierede Dyr i Righed med den, der gaves over Maskinerne, men en saadan vilde næppe kunne meddeles under selve Mødet. Maskinerne blive nemlig bedømte 3—4 Dage før Mødet og af een Komitee, men Dyrene blive bedømte kun een Dag før Mødet og af forskjellige Komiteer. Forøvrigt troede han heller ikke, at man havde været saa overordentlig fornøjet med, at Bedømmelserne af Smør bleve offentliggjorte. Hvad angik Auktion over Dyr og Maskiner, saa havde det hidtil altid endt med betydeligt Tab. I Odense eller Aarhus havde der været Tale om en Bortlodning, men Komiteen havde ikke Mod til at gaa ind derpaa, og derfor blev der ikke noget deraf. Det vilde være meget behageligt for Komiteen at have et Garantifond, og det var ogsaa muligt, at der til det første Møde kunde staffles nogle Penge tilbeje i det Njemed, men det kunde vel være, at Tilstedeværelsen af et saadant Fond kunde bidrage til, at Komiteen ikke vilde iagttage den fornødne Oekonomi, og var en Gang et saadant Garantifond gaaet tabt, kunde man være temmelig vis paa, at man ikke fik det igjen. Han vidste vel, at f. Ex. i Hamborg vare nogle Rigmænd traadte sammen og havde garanteret et vist større Beløb, men der gave Møderne et betydeligt Overskud. I Horsens havde der derimod været et Underflud, som imidlertid var blevet dækket af den følgende Landmandsforsamling. At der maatte staffles større Indtægter, var nødvendigt, naar Dyrskuet skulde vare i flere Dage, og Dyrene skulde staa i luffede Stalde. Man maatte derfor vistnok komme til, at Udstillerne skulde betale for den Plads, deres Maskiner eller Dyr inbtog. Saaledes var det ogsaa i Sverrig, hvor de ligeledes betalte Foderet til Dyrene og kun fik Strøelsen gratis. Derimod havde Udstillerne i Sverrig fri Transport paa Jernbanerne.

Konr. Andersen indrømmede, at ikke alle Dommerprotokollerne vare fuldstændig godt førte, skjønt der efter hans Forslag i hver Protokol var inlagt en Form for dennes Affattelse; men med tre, fire af dem var det Tilfældet; der var saaledes gjort en god Begyndelse, og man vilde ved det næste Møde

kunne henvisse til de bedre førte Protokoller. Naar det efterhaanden blev klart for Dommerne, at de maatte kunne motivere deres Domme, vilde ikke Andre end de, der kunde gjøre det, paatage sig Dommerbestillingen.

Forpagter Heide anerkjendte, at Hr. Møller-Holst med stor Omhyggelighed havde fremdraget Lys- og Skyggesiderne mellem etaarige og treaarige Møder. Han vilde gjerne tiltræde det Resultat, hvortil denne var kommen, at maatte anbefale aarlige Møder, men han frygtede for, at et Forsøg i den Retning vilde mislykkes. Anledningen, til at Spørgsmaalet om Landmandsforsamlingernes Ordning blev forhandlet i Horsens Landbrugsforening, havde Mødet i Haderslev givet og især den ved Horsensmødet indhøstede Erfaring. Der blev som Grundlag for en Ordning opstillet tvende Hovedprinciper, nemlig at søge dannet et Selskab af Landets største Landejendomsbesiddere, som, med fornøden Kapital og god Villie, uafhængig tog Sagen i dets Haand — eller at forsøge at gjøre de danske Landmænd, smaa og store, i Almindelighed medvirkende til Landmandsmødernes Ordning og Fremme ved Delegerede fra samtlige Landbosforeninger. Denne sidste Vej blev den Gang valgt, og som allerede udtalt turde det vistnok siges, at denne Ordning havde haft en heldig Indflydelse paa de tvende sidste Landmandsforsamlinger. Men Taleren frygtede for, at Apparatet: Delegeretmødet, den ordnende Komite og endelig Dommerkomiteerne, var for stort til at turde bringes i Virksomhed aarligt. Skulde der gaaes over til aarlige Landmandsforsamlinger, vilde han anse det for heldigere, dersom et Selskab med fornøden Kapital kunde dannes og overtage Ordningen; men der skulde mange Penge til, og han troede ikke, at et saadant Selskab vilde kunne dannes. — Indlederen af Spørgsmaalet havde nøje gennemgaaet den økonomiske Side ved Landmandsforsamlingernes Ordning og Ledelse og paapeget forskjellige mulige Besparelser. At begrænse Udgifterne var en meget vanskelig Opgave, og det kunde derfor være meget gavnligt, at denne Side af Sagen blev drøftet. Han skulde med Hensyn dertil kun tillade sig at bemærke, at man ved Landmandsmøderne i Odense, Aarhus og Kjøbenhavn var kommet højere og højere, hvad Udgifterne angik, men at Indtægterne vare stegne i samme Forhold, og han troede, at d'Her., i hvis Hænder Ordningen af de fremtidige Landmandsmøder kom til at hvile, vilde trods al mulig Økonomi komme til forholdsvis store Udgifter, hvis ikke de fremtidige Møder skulde komme til at træde altfor meget i Skygge for de foregaaende, hvilket sikkert ikke vilde være heldigt. Hvad Indtægterne angik, da troede han ikke, at der maatte haabes meget,

thi de kom ikke let. Naar der saaes hen til, hvormeget de frivillige Bidrag havde andraget ved tidligere Møder, da vare de en forsvindende Del af Udgifterne, og det var utvivlsomt, at Medlemstallet vilde formindskes ved aarlige Møder. Den nuværende Ordning havde sikkert en ikke uvæsentlig Indflydelse paa at bringe Medlemmer, ja ogsaa Dyr, Maskiner og Redskaber til Landmandsmøderne, idet disse Møder ved Landboforeninger og deres Delegerede bringes og holdes i frist Erindring omkring i Landet, men han frygtede for, at skulde dette gjentages hvert Aar, da vilde Interessen trættes, hvorimod nu Landmændene efter tre Aars Hvile med frist Mod og Lyst satte hinanden Stævne ved Møderne. Han turde saaledes ikke tiltræde Forslaget om at gaa over til aarlige Landmandsforsamlinger, men han var derimod fuldkommen enig med Indlederen i, at der var for langt et Tidsrum imellem Landmandsmøderne, og dette især m. H. t. Dyrskuerne. Ved en tidligere Lejlighed havde han udtalt den Mening, at vore mange smaa Dyrskuer ikke kunde vedblive at være tilfredsstillende og fyldestgjørende Bejledere og Bærere af vor Husdyravl; dertil vare Landboforeningerne for smaa, og dertil havde de af flere Grunde et for snævert Omraade. Det var ligeledes tidligere udtalt, jo flere Landboforeninger, jo flere Dyrskuer, desto glædeligere, desto bedre. Han kunde ganske vist være enig deri, men jo flere og derfor mindre Dyrskuer der fremkaldtes, desto mere trængte vi til hyppigere, større Dyrskuer, Dyrskuer for en større Kreds, med større Konkurrence, hvor Kampen om Prisen blev vanskeligere og derfor mere fristende og mere tilfredsstillende. Han maatte derfor anse det for meget heldigt, om Staten i Fremtiden gav et Tilskud til Husdyravlens Fremme, og at dette blev givet til større Kredse, f. Ex. de nuværende Hingstskuekredse, i hvilke Kredse da Landboforeningerne maatte samvirke for at ordne alt Dyrskuet vedkommende.

Prof. Jørgensen gjorde opmærksom paa, at Udgifterne ved Landmandsmødet i Horsens havde beløbet sig til 15,000 Rd., i Odense til 20,000 Rd., i Aarhus til 26,000 Rd. og i Kjøbenhavn til 55,000 Rd. Naar hertil lagdes Udgifterne ved Transporten af Dyr og Maskiner, som man lod Udstillerne selv afholde, og alle de øvrige Udgifter, var det en betydelig Kapital, som kom ud, vistnok flere 100,000 Rd. Han troede derfor, at man maatte betænke sig vel, inden man vedtog at holde hyppigere Møder. Møderne bleve dyrere og dyrere, fordi man krævede mere og mere af dem. Udgifterne til Dyrskuet vare saaledes stegne fra 1000 Rd. i Horsens til 17,000 Rd. i Kjøbenhavn, fordi man der gjorde det store Spring til at bygge

Stalde — noget, han ikke vilde sige, man skulde efterligne andre Steder; men her maatte Forsøget gøres, da det viste sig, at man havde Midlerne dertil. Desuden opslides Kræfterne ved de hyppige Møder baade for de Besøgendes og for de arbejdende Kræfters Vedkommende. En Del Mænd vare selvskrevne til at møde, og vilde man sige, at der kunde komme andre i Stedet for, saa var det dog heller ikke heldigt saaledes at skulle være. At Møderne kun holdtes hvert tredje Aar, havde den Fordel, at der saa var Tid til at glemme. De, der vare Medlemmer af Komiteen ifjor, vilde vistnok betakke sig for at være det igjen iaar; men naar der gik tre Aar hen mellem Møderne, vilde der ligesom være samlet friske Kræfter, og de vilde da næppe have noget derimod. Møderne bleve ligesom Stadier, hvorfra man talte. Hvad den fornødne Kapital angik, saa var det ganske vist Sagens vanskelige Side, men Erfaringen viste dog, at det gik. I Horsens havde der rigtignok været et Underfskud, men det var ikke andet, end hvad man kunde vente, naar man slog ind paa en ny Bane, og forresten var det jo ogsaa blevet dækket. Han vilde ikke paa nogen Maade anse det for et Gode, at der var et Garantifond; det vilde vistnok paa en Maade gjøre Arbejdet lettere for vedkommende Komite, men paa den anden Side frygtede han for, at den saa ikke saa let vilde kunne modstaa de mangfoldige Forbringinger, der stilles til den, og at den ikke saa meget vilde anstrænge sig for at skaffe Penge, og at Garantifondet derfor let vilde gaa tabt. Taleren troede derfor ikke, at man burde forlade den nu en Gang vedtagne Ordning med treaarige Møder, saameget mindre som det havde viist sig at gaa langt bedre, end der kunde ventes. Han havde saaledes tvivlet om, at der paa Landhusholdningsselskabets Opfordring vilde have mødt Delegerede i Kjøbenhavn fra alle Landbosforeningerne i Landet. Dog var det skeet, og det var en ganske overordentlig Hjælp for hele Sagen; men naar det skulde være hvert Aar, saa havde han en Følelse af, at det ikke vilde gaa. Sluttelig henviste han til, at nu vare Landmandsforsamlingerne ordnede paa samme Maade i Sverrig, hvor man tidligere havde holdt Møder hvert og senere hvert andet Aar, men var kommen til at holde treaarige Møder som det Bedste. Med England turde vi ikke sammenligne os, og hvad Tyssland angik, saa var det jo hovedsagelig Diskussionsmøder, i hvilke ogsaa kun Faa deltog. Sluttelig tilføiede han, at Etatsr. Tesdorpf, der var hindret i at overvære Mødet formedelt Sygdom, bestemt holdt paa de treaarige Møder.

Redaktør Møller-Holst var det om at gjøre, at Landmandsforsamlingerne kunde blive saa nyttige og praktiske som

mulige. Man kunde ikke lade Udgifterne ved Møderne blive ved at voxe, som det hidtil var skeet, og han ønskede derfor, at der var nogen Afvevling, saa at et følgende Møde ikke behøvede at staa lige med eller overgaa det forrige Møde. Han maatte vedblivende mene, at der kunde spares ved Trykningsomkostningerne. Han troede ikke, at det blev paaffjønnet fra Landmændenes Side, at der gaves en saa udførlig Beretning, og Landbrugstidenderne vilde ogsaa være mere tilfredse med at faa nogen Hjælp til de Beretninger, de maatte give om Møderne. Nu maatte de hjælpe sig selv. Hvad Bedømmelserne angik, havde han tænkt sig, at enhver Dommerkomite skulde afgive sin Beretning, som Bestyrelsen da strax maatte offentliggjøre. En samlet Oversigt over Dyrskuet var jo ganske vist noget, som ikke kunde gives i Øjeblikket. Taleren ansaa det ikke for nødvendigt, at Fabrikkerne hver Gang mødte med nye Ting, men ved saa at sige at gjøre Møderne til Markeder for Fabrikkerne, vilde disse selv vinde, baade ved at komme i let Berøring med Landmændene og ved at faa Lejlighed til at se og bedømme hinandens Arbejder, og se hvilke Fremfærd der i den ene og anden Retning vare gjorte. De vilde da lære at dele Arbejdet imellem sig, ligesom Tilfældet er i England, hvor f. Ex. af Damppløjningsapparaterne Ploven i Reglen ikke er fra samme Fabrikant som Dampmaskinen.

Bureauchef Desfau gjorde opmærksom paa, at det ikke lod sig gjøre at tilstille Fagbladene de stenografiske Gjengivelser af Forebragene, thi man kunde ikke nægte Foredragsholderne at faa Manuskriptet til Gjennemsyn, og naar man gjorde det, var man ikke Herre over, naar man fik det tilbage igjen. Naar Beretningen ikke i Nar var udkommen saa hurtig, som man kunde ønske, var det begrundet i, at et af de interessanteste Foredrag ikke havde kunnet leveres før. Hvad Beretningen om Dyrene angik, da vilde ogsaa den trænge til nogen Bearbejdelse, inden den kom i Trykken. Kataloget bør ikke savnes i Beretningen, da man derved kan følge det samme Dyrsk Udvikling og Bedømmelse fra det ene Møde til det andet.

Prof. Jørgensen: Dommerne ved Dyrskuet kunne ikke faa Tid til at ubearbejde en Beretning om dette. Nytten af, at man havde den fuldstændige Beretning samlet, paaffjønnedes af mange, der stadig benyttede den som Haandbog, og man vilde være meget ilde stillet, naar man skulde søge de Oplysninger, man ønskede, omkring i Aviser og paa andre Steder.

Forpagter Heide erklærede sig enig med Møller-Holst i, at der ved Landmandsmøderne burde forsøges en anden Ordning af Udstillingen af Maskiner og Redskaber i den antydede

Retning, nemlig at overlade de enkelte Udstillere, som ønskede dette, en Plads, hvor de samlet kunde udstille, prøve og falbyde deres Frembringelser, i Stedet for som hidtil at udstille samtlige Maskiner og Redskaber i Afdelinger eller Klasser. Udstillerne fik derved bedre Lejlighed til selv at prøve og forevise deres Maskiner, og han troede at burde udtale, at Bedømmelseskomiteen for Maskiner og Redskaber ved de senere Møder just ikke havde nogen gunstig Mening om de ved Møderne af Komiteen foretagne Prøver, og gjerne vilde have overladt de fleste af disse til Fabrikterne. Ogsaa var han enig i, at det vilde være heldigst, dersom enkelte Maskiner eller enkelte Klasser af Maskiner og Redskaber kunne præmieres, efter at have været underkastede en omhyggelig og grundig Prøve paa passende Aarstid og Sted; men saadanne Prøver vilde ikke kræve liden Tid og ikke saa Kræfter, og dette talte yderligere imod aarlige Møder. Han troede ikke, at der med Billighed turde stilles større Fordringer til Udstillerne af Maskiner og Redskaber, men at tværtimod vore danske Fabrikanter skulde bestige en Konkurrence, der fuldkommen svarede til Forholdene og Omsætningen. Foraa vidt det var blevet gjort gjældende, at Bedømmelsen af Dyrene ved Stuerne burde begrundes og saaledes komme til Landmændenes Kundskab, maatte Taleren tiltræde Ønsket om, at der arbejdedes hen til dette Maal; Dyrstuerne vilde utvivlsomt derved blive mere belærende, og selv den, der ikke vandt nogen Præmie, vilde dog vinde Fordelene af Bedømmelsen. Han var rigtignok ikke Kjender, men han skjønnede ikke rettere, end at vore nuværende ved Lov ordnede Hingstskuer opfyldte deres Bestemmelse tilfredsstillende, og han troede ogsaa, at dette var den almindelige Mening; den uheldige Side turde være, at Amtsrådene vælge Dommerne. Loven aabnede vel Udvej til, at Valget af Dommerne kunde gaa over til Landbosforeningerne, men da Prisen for Retten til at vælge en Dommer var 100 Rd. Bidrag til Præmier, var denne Ret kun benyttet af en enkelt Forening. Hvad Dyrstuerne ved Landmandsmøderne angik, da laa der i Virkeligheden en længere Aarrække end 3 Aar imellem disse. Det var nemlig ikke at vente, at der sendtes Dyr til Stue f. Ex. fra Jylland til Falster og omvendt, og det kunde derfor tilnærmelsesvis siges, at der laa 6 Aar imellem disse større Dyrstuer. Naar der forhandlede om Dyrstuer, maatte det vel erindres, at Opdrætterne ingenlunde vare heldig stillede i Danmark; der var Risiko, Tab og Beføstning ved at sende sine bedste Dyr til Stuerne, Præmierne vare ikke fristende, og endnu var Prisen paa Tillægsdyr ej heller fristende. Vel vare Fremskridtene ikke saa store med Hensyn til Husdyravlen her hos os

som f. Ex. i England; men der var nu ikke liden Bevægelse imellem Landmændene i den Retning; der var nu ikke saa Landmænd, der lagde megen Vægt paa Opbræt, og han vilde endnu en Gang tillade sig at anbefale Forslaget om større Kredsdyrskuer, som kunde afholdes i de mellem Landmandsmøderne liggende Aar. Ved saadanne større Kredsdyrskuer troede han, at der i den Retning vilde være draget Omsorg for Udvillingen af vor Husdyravl i en Række Aar. Det var ikke hermed hans Mening, at Landboforeningerne skulde undlade at afholde deres aarlige Dyrskuer; tværtimod troede han, at disse mindre Skuer kunde begrænses heldigere, at der kunde tages mere Hensyn til den mindre Jordbruger, at der, som i Sorø Amt, endogsaa kunde præmieres Husmænds-Køer. Der var ej heller noget til Hinder for, at der med de større Kredsdyrskuer kunde forenes mindre Udstillinger af Maskiner og Redskaber, og selvfølgelig maatte de afholdes samtidig med Hingstskuerne, hvorved begge vilde vinde. Han sluttede med Ønsket om, at denne Sag maatte blive Gjenstand for Landmændenes Overvejelse.

Kmrd. Andersen støttede Hejdes Forslag om Dyrskuer for større Kredse, og kunde der paa denne Maade faaes større Præmier til Kredsdyrskuer, havde det mindre at sige, om de enkelte Landboforeninger mistede deres Tilskud fra Staten. Iøvrigt var det ingenlunde hans Mening, at de smaa Foreninger skulde ophøre med deres Dyrskuer; men disse kunde ikke alene bære Interessen op, da de nu vare saa talrige, Præmierne derfor saa smaa, og Kampen selvfølgelig kun ringe.

Bemærkninger fra en Reise i Jylland*) i April 1870

af

Statsraad N. C. Hofman (Bang).

(Indsendt til det kgl. Landh. Selskab).

Eggen omkring Vejle frembyder som bekendt nogle af de smukkeste Partier i Danmark; jeg vil ikke sige de mest pittoreske, thi disse maa formentlig søges paa Bornholm, men de ere saa yndige og rige paa Afvevling, at jeg aldrig har kunnet glemme dem, skjønt det snart er en Menneſtealder siden jeg sidst saa dem.

Jeg har længtes efter at opriske disse kjære Minder, og, da Jernbanen nu gjør en Reise fra Fyen derhen til en Smaasag, en Dags Reise om man vil, besluttede jeg i April Maaned at tilfredsstille min Længsel, og det saameget hellere som jeg ønskede at besøge Venner og Bekjendte i Eggen ved Vejle og Horsens.

Det var den 4te April, jeg tiltraadte Rejsen. Paa den Tid faaer man et behageligt Indtryk paa hele den sydlige Kyst af Vejle Fjord, hvormed Jernbanen løber parallelt; thi der voxer Kristtornen vild i Mængde, og dens sfinnende grønne Blade tage sig overmaade smukt ud mellem de paa den Aarstid nøgne Træer. De gjøre Modſætningen endnu større, hvor de staa mellem unge Bøge med disses endnu saaffiddende tørre Løv. Vedkommende Ejere have vanskeligt ved at konſervere de grønne

*) Det kgl. Landh. Selskab har tilsendt os denne Rejserebetning og ønsket den optaget i Tidsskriftet.

Red.

Buske, de have maattet lyse Fred over dem, siden det i de senere Aar er bleven Mode ved Begravelser at hædre den Afdødes Minde ved at lægge Kranse paa Kisten. De danne en mørk Grund, hvorpaa Blomsterne tage sig godt ud. Bild findes den kun i enkelte Skove paa Jylland's Østkyst og et Par Steder paa Fyen (men mest i de slesvigske Skove). — Ogsaa Lar-Træerne, som findes vildtvogende i en Skov ved Vejlefjord, efterstræbes til Indplantning i Haver, men dette kan lettere forebygges.

Da Jernbanen gaaer langs med begge Kyster af Vejle Fjord, har den Rejsende god Lejlighed til at anstille Sammenligning, og til at glæde sig over den rige Afvejling af Bakker og Dale, Skov og Vand. — Blandt de mange yndige Punkter er Tirskøb upaatvivlelig et af dem, hvor man gjerne vilde sætte en Bremse paa Lokomotivet, for at en langsom Fart kunde give længere Tid til at beskue og glæde sig over et saa smukt Landskab.

Ved Ankomsten til Daugaard Station blev jeg efter forudgaaet Aftale hentet af Bogn fra Drumgaard, hvis Ejer, Hr. Lieutenant Chr. Eckardt, jeg i mange Aar har ønsket at besøge.

Det er nok Umagen værd, som man siger, for en Landmand at besøge Drumgaard og dens driftige Ejer.

Gaarden selv ligger lavt imellem temmelig høje Banker paa en Skraaning, saaledes at Afløb ikke fattes. — Det staaer formodentlig i Forbindelse med, at noget af Jorden i Have og Gaardens nærmeste Omgivelser er grovt gruset. — Man seer Virkningen blandt andet af den mosgroede Bark paa de iøvrigt tykstaamede, smukke Rødtorn, der danne Indfjørslen til Drumgaard. De færreste Træer kunne trives i et af Naturen saa daarligt Jordsmån. Det er derfor nok værd at lægge Mærke til, at Akacie-Træer og Snebærbuske ere blandt dem, der have udviklet større Frodighed, end man kunde vente. Dersom Frugttræer skulle lykkes, maa det vist være saadanne, som ej have Bælerod, men hvis Trævlerødder nærmere Overfladen kunne gøres tilgode ved kunstig Hjælp og tilført god Jord. — Det var meget tiltalende den første Morgen at hilses velkommen ikke alene af Bært og Bærtinde, men ogsaa af en stor Mængde Stære og Spurve, der saa at sige dækkede Taget paa Hovedbygningen, — begge Slags Fugle i bedste Forstaaelse og Enighed. Jeg har albrig seet saa mange samlede paa en Plet; men de ere, som meget andet, en Følge af den Omhu, hvormed de fredes, og dette med Rette, thi de høre ganske sikkert til Oldenborernes og andre skabelige Insekters mest afgjorte Fjender.

Det er Skade, at Gaarden er bygget i den ene Ende af Marken, og at den ligger saa lavt mellem de bakkede Marker;

thi derved gjøres Gjødningsens Udkjørsel meget besværlig; ikke saa Straaningene ere saa stejle, at der behøves Forspand af 4 Heste for at trække Vognen med fuldt Læs op ad dem. — Det er derfor en rigtig Forholdsregel, der ofte følges, først med 2 Heste at kjøre Gjødningen ud i Markmøddinger ved Foden af Bakkerne, der at dække — jeg kan gjerne sige tække dem (thi de Markmøddinger, jeg saa f. Ex. til Roer, vare overmaade omhyggelig dækkede), og siden med 2 Heste at kjøre den mere sammenbrændte Gjødning op paa Højderne og deres Sider.

Bakkerne udgjøres for en stor Del af stibt Ler, og have derfor ved Kørlægning modtaget en væsentlig Forbedring. Desuagtet havde Kløveren der, som vistnok paa de fleste Steder, lidt af Vinteren, idet Frostene havde løftet mange Planter med deres Rødder halvt ud af Jorden.

Det er fornøjeligt, at den Svenske Kløver (som jeg første Gang førte til Fyen og begyndte at dyrke for 30 Aar siden) nu bliver mere almindelig til Blanding mellem den røde og hvide; skjønt den ikke ynder Varsfrost, har den taalt Vinteren særdeles godt; hvorefter jeg har hørt, at det italienske Rajgræs er froset bort paa mange Steder. Ogsaa en Del af de hvide Hvedearter have lidt en Del af den sidste Vinters Varsfrost. Mange bruge derfor en Blanding af brun og hvid Hvede, og dette kan have noget for sig til Bagernes Behov, men ikke til god Handelsvare til Export.

Det er et Held for Hr. Eckardt, at der oppe i den Bakke, ved Foden af hvilken Drumgaard ligger, findes to stedse rindende gode Kilder. De have tidligere været forenede, men ere nu blebne søndrede, saa at den ene, hvis Vand er 6 $\frac{1}{2}$ à 7 Grader varmt, bruges til rindende Vand i Mælkestuen og øvrige Fornødenheder paa Gaarden, medens den anden bruges til Springvand og Vanding af Hestene m. m.

En ny Mælkestue er under Bygning til Benyttelse af den nye Aftjølingsmethode. — Men førend jeg omtaler denne, bør jeg først nævne, hvad der var færdigt og i Orden, og som synes at fortjene Omtale til Efterligning.

Blandt Udbusene er en Kornlade med lave Mure og Buestag, hvor det Træ, der erstatter Spærene i almindelige Lader, bestaaer af Bræder eller Planter, 3 og 3 i Forbinding, som, staaende paa Kant, ere i Stand til at modstaa et meget stort Tryk. — Der er næsten ingen Bjælker tværs over Huset, hvorpaa Kornet kan hænges sig, og Kubikindholdet er meget stort, saa at Laden rummer ualmindelig meget. Lyset kommer ned gjennem Rygningsvinduer. Grunden, som skal bære Trykket af dette store Tag, maa være og er meget solid. Tækingen er

det dyreste og forholdsvis vanskeligste. Bueladen har kostet i et og alt omtrent 5 Rd. for hvert Læs Korn, den rummer. — Om Nogen nu vilde tætte fra Nyt, troer jeg, at der ikke var noget i Vejen for at tætte med Spaan, hvis Billighed og hensigtsmæssige Anvendelse mere og mere anbefaler det ogsaa i Danmark.

Nedenfor Bueladen og ved Siden af den almindelige Tærskelade med en 4 Hestes Maffine (19 Aar gammel) findes Kostalden, af hvis Indretning jeg troer at burde henlede Opmærksomheden paa et og andet. — Stalden er saa bred, at Køerne kunne staa paa langs med to bekvemme Fodergange, der ere anbragte mellem Muren og Køernes Hoveder, og alligevel er der magelig bred Gang bag ved Kvæget, mellem begge Grebninger. Alle 3 Gange ere lagte med haardbrændte Gulvsten fra Bygholm, saa haarde at end ikke Stinnerne af den jernbeslagne Hjulbør have kunnet i 7 Aar udøve kjendeligt Slid paa noget Sted. 3 Bunden af hver Grebning er anbragt Sten, som, dersom jeg havde kjendt dem, den Gang Hofmangsgaves Kostald blev bygget, vilde have sparet mig megen forgjæves Ulejlighed og Bekostning. Den er beregnet paa at afhjælpe et Onde, man saa ofte hører klage over, at nemlig Urinen fra de danske Ladegaarde ikke kommer til at gjøre den Nytte, den kunde og burde gjøre. Til dette Djemed ligger der i hver Grebning ved Drumgaard en Råd haardbrændte Sten ogsaa fra Bygholm, hule i Midten og med en Aabning foroven (se Fig. 1). — Naar den ene lægges nøjagtig ved Siden af den anden og samles med Portlands Cement, danne de et fortløbende hult Rør med en aaben Sprække, Hals eller smal Trakt foroven*).

Fig. 1.

Igjennem denne vil, naar Stalden tages i Brug, den overflødigste Urin løbe ned, d. v. s. al den Urin, der ikke indtages eller optages af Strøelsen. Men tilligemed Urinen vil der stedse følge en hel Del mindre faste Extremitter, og det desto flere, jo stærkere der fodres med Kør og andet saftigt Foder. Derfor gjøres det Røgterens til Pligt hver Dag at rense Røret ved Hjælp af den Straber, som Fig. 2 forestiller (seet forfra og fra Siden). Røgteren sætter den ned fra Siden, hvor den tynde Plade let gaaer til Bunds, medens Skafet holdes i Vejret. Skafet holdes saaledes, at Hovedet eller Pladen af Straberen fylder baade Røret og det meste af Halsen; Pladen

*) I en ny Stald, som er under Bygning ved Einsbeldsborg, laeder Grev Petersdorff Sten til lignende Afsløb støbe af Beton.

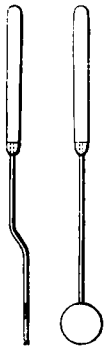

Fig. 2.

kan da skyde den vellingagtige Urin foran sig hen til en Brønd, der er muret midt imellem Staldens to Udgange. Denne Brønd tager saaledes imod Urinen og leder den gennem Afløbsrender til en større Brønd i Gaarden, der er saaledes anlagt, at intet Vand fra Gaarden, endfige fra Tagene, kan faa Udgang dertil. — Ved Vejlighed løstes Urinen op fra Brønden ved Hjælp af et Paternoster-Værk, for at fjøres ud paa Marken. — Dette anseer jeg for en Sag af praktisk Betydning; thi Erfaring viser ved de fleste Gaarde, hvormegen Urin der i Almindelighed dels løber bort, dels paa anden Maade gaaer til Spilde, fordi den bliver udspædt med Vand, og der- ved saa fortyndet, at det ej lønner Umagen at fjøre den ud. Her derimod faaes den i koncentreret Form

endogsaa blandet med tynde Ekstrementer, en saa kraftig Gjødning, at den fuldtvel betaler Transportomkostningerne. Loftet i Stalden er lagt af Bræder, der, for bedre at konserveres, ere oversfrøgne med kogt Oliefernis (uden Farve). — Tæt under Loftet ere lange Laager anbragte, men ikke høje. De bidrage til god Luftveksel i Stalden uden at Røerne lide af Træk.

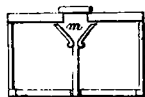
Med det Samme her er tale om Bygningerne, vil jeg nævne, at Hestestalden er indrettet paa gammeldags Vis, som efter min Formening ogsaa burde være Rymodens, paa lignende Maade som for Røerne, forsaavidt som der er Fødergang foran Hovedet paa Hestene — imellem disse og Udmuren. — Krybberne ere anbragte i sædvanlig Højde med Søjæl under Krybberne, saa at Hestene kan æde sit Foder ogsaa i liggende Stilling. Denne Gang foran Hovederne har efter min Formening det store Fortrin, at Hesten faaer friskere og sundere Luft, naar den aander ud i den for Munden aabne Gang, end naar dens Aande strax støder imod den kolde Mur, eller, selv om denne er afklædt med Bræder, dog samler Kulstyre i den Atmosfære, hvorfra Hesten paany henter sit Aandedræt. — Jeg har oftere hørt den Indvending „at Staldkarlen blev magelig, naar han kunde gaa foran Munden paa Hestene og der lægge Foderet for dem, og at Hestene bleve mindre taalige, naar de ej vænnedes til at Staldkarlen gif op til hver især med dens Foder.“ Der kan tilvisse være noget Berettiget i den Forbring, at Foderet bæres op bagfra til hver Hest især, men dette hindres paa ingen Maade ved den Indretning, som fjerner Krybberne fra Bæggen og fordrer Aabning over Krybberne.

Ogsaa i Svinestien vare Indretninger, som jeg fandt hen-

figtsmæssige og økonomiske. Hr. E. har anbragt kasserede Jernbaneskinner i Stebet for Bjælker, og over dem muret flade Hvelvinger ligeledes af Sten fra Bygholm. c er Jernbaneskinnen, d et Stykke af Hvelvingen, b viser Stenen ovenfra; to Huller gennem hver bidrage til fuldstændigere Brænding og til at gjøre Materialet lettere. Fals og Kant ere vel ej absolut nødvendige, men bidrage dog til fastere Sammenhold, dersom Murmæsteren en Gang skulde passe mindre godt paa og s. Ex. tage Stabelonen for tidlig bort under en Hvelving. Da Bjælkerne ere af trukket Jern, altsaa meget stive, og Hovederne stærkt befæste i begge Ender, kommer Husets Gavle ikke til at lide saa stort et Tryk, som hvor Bjælkerne ere af Træ, der snarere give en Smule efter. Tidligere Erfaringer have viist, hvorledes Hvelvingerne da kunne styrte ned.

Trugene ere af et Materiale, som ej opløses af Vasselshren, nemlig af saltglaceret Stentøj fra Niemann & Biesen i Flensborg; paa den udvendige Side mod Gangen ere de forsynede med faste Jernstænger, saa vidt imellem hver, at Føden dog kan hældes ned i Truget, og saa nær ned over Truget, at Svinene ej kunne træde op og gjøre Føden uren.

Endnu en Indretning maa jeg nævne som efterlignelsesværdig. Til hver to Afdelinger var paa Bagmuren anbragt en større Laage, som slutter godt. Denne danner Indgangen til et lille trekantet Rum, som paa hver af de 2 andre Sider har en Laage ind til hver Afdeling af Svin; man kan altsaa aabne for hver især. Man kan ved at aabne den yderste Laage, men lade de 2 inderste blive lukkede, give frisk Luft udenfra, og om Vinteren, naar alle tre Laager ere lukkede, fylde den lille Trekant (m) med Halm til Udelukkelse af Kulden. Fremstaaende Sten paa Kant omkring det noget ophøjede Leje holde godt paa Strøelsen. Endelig er der ved Urinkanalen, som gaaer gennem to tilstødende Afdelinger, sørget godt for Afløb. Urinen samles i en stor muret Kumme, hvorfra den pumpes op og fjæres bort.

Medens jeg er ved at omtale Bygningen, bør det nævnes, at Hr. E. er i Færd med en Tilbygning til Mejeriet, hvor baade Mælkestuen skal indrettes til Koldvandsmetoden, og Dampmaskine indrettes til at drive baade Rjærne, Tærsteværk, Hækkemaskine, Grubbeværk, Rundsav m. m. Saavidt jeg kunde skjønne af Tegningen, vil det blive indrettet meget henfigtsmæssigt.

Men var Kofstalden god, saa var dens Indhold dog endnu bedre. Grundlaget for Race og Avl var Haderslev Køer, fra Eggen mellem Haderslev, Aabenraa og Løgumkloster; og megen Nytte erklærede Ejeren at have havt af Tyre fra Kmr. Andersen paa Gunderslevholm. Den største Del af Besætningen er nu af eget Tillæg og har opnaaet en Egalitet, som særdeles tiltaler Djet, og som er dobbelt glædelig, naar man erfarer den store Mængde Mælk, hvormed de betale det rigelige Foder. Kalvene vare smukke og ville upaatvivlelig udvikle sig godt, naar de slippes paa Græs; thi dertil findes en fortræffelig Indhegning tæt udenfor Gaarden, hvor der ved Foden af og paa den nordlige Side af en Bante er Løvskov nok til Stygge, kraftigt Græs og en kunstig Sø med stadigt Vandløb gennem (hvorfor der ogsaa kan holdes mange Fisk i den, og deriblandt Foreller). Af den Kvægbesætning, jeg nu saa paa Drumgaard, var der nogle Stykker, som fededes, og som omtrent vare færdige til det engelske Marked; det var store, glinsende Kreaturer, besatte med Fedtpuder, som ikke ville gjøre den danske Producent til Skamme. 5 Stkr. ere senere solgte i London for 178 Rd. pr. Stk. Netto. Under saadanne lokale Forhold som ved Drumgaard (og ligende findes paa en stor Del af Jyllands Østkyst) kan jeg godt forstaa Anglerracens Betydning og Hensigtsmæssighed saavel ren som blandet; thi baade er den jydsk Jord mere tilbøjelig til Græs end paa Nerne, og for det andet har Kvæget mellem Skove og store Bakker mere Læ, saa at det tynde Skind lider mindre af Regn og Blæst end i de skovløse Sletter paa Nerne. Disnes Agerjord giver i Almindelighed flere Fold Korn, men mindre Græs. Paa mange Gaarde spares der ikke paa Kjørnefødding, men denne bliver dyr, dersom Køerne ikke om Sommeren saa Græs nok for Landen, og især om de ved mindre godt Huld og slappet Fordøjelse komme ind paa Stald om Efteraaret. Under slige Forhold, o: paa magrere Græs og aabne Sletter, troer jeg, Landmanden bør holde sig til Køer af en Race med tykkere Hud, som gjør den mere haardfør. Lange Haar, naar de kun ere bløde, lade sig godt ferene med den Egenstabs at give megen Mælk af Foderet, og kan ogsaa findes paa Individet, der ere let modtagelige for Fedme.

Vare Køerne egale, vidnende om en og samme Race, saa kan det samme ikke siges om Svinene. Men jeg maatte give Hr. E. Ret i, at dette i økonomisk Henseende ikke en Gang er saa ønskeligt; thi Egalitet kan ej opnaaes, med mindre man holder sig til een Race, eller om Blodet blandes, at dette da skeer saaledes, at nyt Handyr vedvarende bruges af konstant Race og af den samme, som man en Gang har valgt til Krydsningen.

Men der er intet af vore Husdyr, der saa let som Svinene udarter ved Indavl, eller blot ved Slægtskab mellem begge Røn. Ikke alene blive Mødrene ofte golde, men Grisene blive vantrevne og sygelige. Denne Jagttagelse har jeg hørt fra saa mange Sider, at jeg maa antage det for en Erfaringsfættning, som man bør tage sig til Winde. Alligevel kan den gamle Regel ogsaa gjælde her; „tag ren Race til Avl, men blandet til Brug især til Fedning*)." Thi om Rogen vil gjøre sig en Indtægt af at sælge Orner, saa maa han passe at have dem af ens Præg d. v. s. af konstant og ublandt Race, og dette kan lade sig gjøre, naar der blot sørges for at Slægtskabet undgaaes.

Ved Svinenes Opdræt benyttes paa Drumgaard en Fremgangsmaade, som jeg troer er grundet paa et rigtigt Princip. Hverken Grise eller unge Svin blive satte op til Fedning, førend de have gaaet et Par Maaneder paa Møddingen, der ligger tørt i den store indhegnede brolagte Gaard. Bevægelse og den friske Luft bidrage til at give sunde Lunger i et kraftigt Bryst, og sunde Lunger maa nødvendigvis være ønskelige til en stærk Fordøjelse og Foderets Benyttelse, hvad enten Dyret skal leve eller dø, d. v. s. fodres eller fedes.

Det kan bemærkes, at Drumgaard formodentlig er det første Sted i Jylland, hvor Jordens Korklægning blev anvendt, nemlig 1852.

Til Drumgaard hører god Skov og udmærket Egn. Af Træernes Væxt kan man slutte sig til Undergrundens gode Beskaffenhed, som, hvor denne er kalkholdig og ikke besværet af staaende Vand, giver glatte Stammer. Behandlede efter rigtige Principer, stillede lyst nok og ej udsatte for meget for Blæst, afgive de ønskeligt Læ for Eggen, og naar Tiden til Hugst er ude, give de fortræffelig baade Savtræ og Ved.

Engene ere af naturlig god Beskaffenhed. Tørv og Muld have lejet sig ved Siden af et lille Vandløb mellem Højden paa begge Sider. En mindre Eng, som ligger nedenfor Gaarden, overrisles af rindende Vand, som, idet det løber forbi, optager Spildevand fra Gaarden og Landskhyen Drum.

De Enge, som ligge længere borte, ere alle indrettede efter den petersenske Vandingsmethode, hvormed en øvet Engmæster fra Slesvig har været behjælpelig. Der anvendtes nu en ny Slags Ventil, som slutte bedre end de først brugte, og det inter-

*) Englænderne holde Southdownracen ren og Dishley ligeledes, men de Mestiser, som blive Produkt af begge disse uensartede Racer, anses for bedre til Fedning end nogen af de rene Racer.

esferebe mig i høj Grad at prøve disses Virkning. Naar jeg lukkede en af dem, varede det kun faa Minutter, inden Vandet steg op til Overfladen, saa at det kunde benyttes til ny Overrisling. Det var første Gang, jeg saa denne Engenes Grundforbedring, som, hvor der er baade Tillsøb og Afsløb nok, maa være udmærket. Beføstningen synes stor ved Drumgaard, omtr. 100 Rd. pr. Td. Land; men et Læs Hø mere af god Beskaffenhed giver allerede høj Rente af Anlægskapitalen, og Engenes Natur forandres ved den omtalte Operation i den Grad, at den i gunstige Aar kan give 5—6 Læs eller 2—3 Læs mere pr. Td. Land, og stedse bedre Græs end forud.

Hr. E. var, da jeg kom, bleven anmodet om at overvære Afgangsexamen ved Daugaards Institut, som ligger i samme Kommune. Institutets Forstander, Hr. Krarup, var saa venlig ogsaa at indbyde mig til denne Fest, og det var mig af stor Interesse baade for den gode Sags Skyld, og fordi jeg ved den Lejlighed traf baade de ærede Herrer af Tilsynskomiteen, Skolens Lærere, flere Elever, som vare mig personlig bekendte, og en Del Fremmede. Jeg kjender for lidt til Institutet til at kunne udtale mig derom. Det er flyttet for saa kort Tid siden til Daugaard, at meget endnu maa betragtes som midlertidigt. Examen var Hovedsagen, og alt hvad jeg saa og hørte ved denne Lejlighed, vidnede om, at Lærerne havde vidst at bibringe Eleverne klare Begreber og, saa vidt man kunde skjønne, Interesse hver for sine Fag. Dette er ogsaa Hovedsagen; thi i 2 Vintersemestre (om Sommeren sysselsættes Eleverne den halve Tid i det Praktiske) kan der ej bibringes de unge Menneſker mange positive Kundskaber. Naar de lære at tænke o: at ordne Tankerne saaledes, at den ene uden Spring bygges sundt og sikkert paa den anden, saa vil hver Yngling, som har nogenlunde gode naturlige Evner, og hos hvem Lyſten er bleven vaakt til at lære noget, selv kunne arbejde sig videre frem og vistnok ofte i Livet faa Lejlighed til at glæde sig over den Grundvold, der blev lagt under en dygtig Lærers Vejledning ved Daugaards Landbrugsinstitut. Det gaar der som ved alle Stoler, at jo flere Elever, desto mindre kan Læreren beskæftige sig med hver enkelt af dem; men Talrigheden har endnu en anden Side, som medfører et søleligt Savn, og det er Deltagelse i Familienlivet. Et stort Gode ved Landbrugsinstituter paa Landet er: 1) Elevernes Samliv med Lærerne ogsaa udenfor Undervisningstimerne. 2) Deres indbyrdes Samliv, Udveksling af Tanker og Bemærkninger om Dagens Dont. Men det ligger i Sagens Natur, at det egentlige Familienliv vilde forstyrres i den giste Lærers Kreds, naar denne ogsaa udenfor Maaltiderne skulde

aabnes for en talrig Kreds af unge Mennesker. Jeg kjender af Erfaring, at Samlingstimerne ved Middags- og Aftensbordet ikke egne sig til almindelig Samtale og Underholdning. Eleven har sin anviste Plads, stadig de samme Naboer ved Bordet, og, naar Maaltidet er endt, og Samtalen med Lærerne kan blive mere almindelig, maa hver gaa til sit.

Ved det Afskedsbilde, som Hr. Krarup efter afholdt Examen gav for Institutet, og hvortil ogsaa jeg havde den Ære at blive indbudt, gjorde den agtede Forstander til Slutning opmærksom paa, at det var 1845, han (dengang under hans Onkel) begyndte sin Virksomhed som Lærer i Landøkonomi; dette var nu 25 Aar siden, i hvilken Aarrække hans Bestræbelser naaet vare gaaede ud paa at undervise og vejlede unge Landmænd. Dette skal her nævnes, ikke fordi jeg overhovedet sætter Pris paa at fejre 25aarigt Jubilæum, men fordi Hr. Krarups Virksomhed, efter min Mening, har haft stor og gavnlig Indflydelse paa den Samfundsklassens Uddannelse, hvortil jeg selv hører, og paa hvilken vort kjære Fødelands Velfærd saa væsentlig beroer. Noget vil maatte indvende, at Hr. Krarup ikke har gjort det alene for Sagens Skyld, men ogsaa for hans pekuniære Fordel. Men Den, som kjender, hvor trættende og sløvende en vedvarende Lærervirksomhed er, og især maa være for den Mand, der, som Hr. Krarup, ikke har det bedste Hælbred, men jævnlig er lidende, han maa erkjende, at der skal mange Penge til for at betale baade Offer af Tid, Kræfter og No i den daglige Dont, som ofte forstyrres. Men en saadan Erstatning har Hr. Krarup vistnok næppe kunnet have. Lønnen for sin Virksomhed maa han mest søge i Bevidstheden om den Nytte, han gjør i sin Kreds til Landvæsenets Fremme. Denne Anerkjendelse er jeg vis paa at kunne udtale i Manges Navn, naar jeg dertil knytter det Ønske, at han længe maa fortsætte Institutet ved Daugaard, ikke maa blive træt af som hidtil at ofre det sine Kræfter, og at det fremdeles maa lykkes ham at finde Lærere, der med Lyst og Duelighed forstaa at understøtte hans Virksomhed.

Medens Lærere og Censorer raadsløge om de Karakterer, som kunde tilkomme Eleverne, benyttede jeg Tiden til Samtale med adskillige af de tilstedeværende Hospiterende, blandt hvilke var en Skolelærer, en fordreven Slesviger, som gav en Del Oplysninger om en Indretning, der i sin Tid var temmelig almindelig i Slesvig, og hvis Udbredelse vistnok vilde være meget ønskelig ogsaa i Danmark, nemlig Haandgjerningskoler for Bønderbørn. Han havde selv haft en saadan, i hvilken hans Kone gav Undervisning i Syning, Strikning, m. m. til 30 unge

Piger, af hvilke Gaardmændsdøttrene hver betalte 9 R for et Kursus, medens Skoleraad og enkelte private Mænd betalte 1 Rd . for hver uformuende Husmandsdatter.

Der vare flere forstandige Bønder tilstede, som yttrede deres berettigede Glæde over den Lejlighed, deres Sønner havde til ved Daugaards Institut at indhente nyttige Kundskaber; men En af dem bemærkede ganske rigtigt, at de vilde have endnu større Udbytte af et saadant Kursus, dersom de kom bedre forberedte dertil. Paa denne Omstændighed grundede han det Ønske, at det maatte paalægges samtlige Skolelærere i Extratimer, at give Gaardmandsønner Undervisning i saadanne Fag, som Husmændenes Børn, der ere mere henviste til legemlige Arbejder, næppe kunde faa Tid til og heller ikke have saa meget nødt. Jeg indvendte, at paa den Tid, Skolelærernes Lønning blev bestemt, stode Husmændenes Raar ikke synderlig under Gaardmændenes, men nu derimod havde Tiderne forandret sig, og Gaardmændenes Raar vare nu saa gode, at de burde kunne enten betale Skolelæreren for Extraundervisning eller slaa sig flere sammen, for at holde særskilt Lærer til deres Børn. Der udtaltes dertil den Formening, at Lærdom ikke var lig en anden Vare, der betaltes efter Maal og Vægt, og det var en Pligt for Skolelæreren som Embedsmand at give saa stort Maal som muligt for den Betaling, han fik. Denne Anskuelse søgte jeg at imødegaa med den Sætning, at Menneket ikke sætter Pris paa det, han ikke betaler, og at betalt Kundskab vilde stattes højere end den, man fik for Intet. Jeg kunde med Nette have tilføjet, at dersom Folkethingets Mænd kunde regne rigtigt s. Ex. beregne de Kapitaler en Student maa anvende for at faa sin Embedsexamen, saa vilde de sætte mere Pris paa hans Kundskaber, og ikke misunde ham den tarvelige Løn, han nu faaer, baade som Vederlag for sit Arbejde og til Rente samt Afdrag paa de tidligere udlagte Penge. Forresten udtalte man sig med megen Anerkjendelse om de paa mange Steder i Landet oprettede Bondehøjskoler. Jeg erindrer ikke, om det var ved denne Lejlighed, men en Gang paa mine Rejser, kom jeg til at tale med Bønder om den tvungne Undervisning og de saakaldte Friskoler. Vedkommende gav den første afgjort Fortrin og anførte, som Exempel paa hvor farlige Friskolerne kunde være, et Forhold, han kjendte, hvor en Gaardmand fæstede et Fattigmands-Barn til at vogte Kreaturer med det udtrykkelige Forlangende, at samme skulde besøge Friskolen, hvoraf Følgen da blev, at Barnet slet ikke kom i Skole. Det vilde navnlig blive de fattige Børn, hvis Undervisning kom til at lide, dersom alle Skole-multer faldt bort.

I Nærheden af Horsens besøgte jeg den bekjendte dygtige Handelsgartner Bøgh, hvis Have, der ligger lidt udenfor Byen, har et Omfang af 12 Tdr. Land, som paa ganske lidt nær er kulegravet. Den ellers saa slittige og arbejdsomme Ejer var desværre sengeliggende, hvorfor en af Arbejderne maatte føre mig omkring. Haven er dreven i mangesidig Retning, og der savnedes hverken Mæsker af Zirbuste eller Frugttræer. Haven har Fald imod Syd, med noget Læ imod Nord og Vest, dog ikke anderledes end at Træerne blive hårde til bedre at taale Klimaet ogsaa paa andre Steder i Jylland, og dette er vistnok en af Grundene til den store Affætning, hvormed Hr. Bøgh seer sine Bestræbelser til Frugttræulturens Fremme belønnet. Træerne vare lavstammede, og en Mængde af dem vare Dværgtræer, men jeg fandt dem ingen Steder hverken formede eller beskaarne, end sige med sammenpodede Grene. Hr. Bøghs vigtigste Handel er efter hans egen Erklæring Græsfrø, forffreven dels fra Hamborg, dels og især fra Skotland; men intet fra Sjørring Søbund; jeg henlede hans Opmærksomhed paa, at store Mæsker udmærket Frø aarlig høstes paa Sjørring Søbund baade af Engrævehale og almindeligt Kapgræs, og at meget deraf forsendes til Hamborg, og at det er mere end rimeligt, at danske Handelsgartnere, naar de tage disse Græsforter fra Hamborg, kjøbe deres egne danske Frøsorter paa anden Haand.

Mit næste Besøg gjaldt Bøgermester Johannes Friis til Lillerup, i hvem jeg havde den Glæde at se baade en Ven og en dygtig Landmand. Skjønt Gaarden ifkun hører til de middelstore, har Ejeren skabt en baade beagelig og vistnok lønnende Birkfomhed, saavel ude i Mark, som inde i Mejeri og Husholdning. Gaardens bakkede Jorder ere alle fuldstændig rørlagte, og Mejeriet hører som bekjendt til de fortrinligste i Landet, i det mindste hvad angaaer Mælksens Anvendelse til Ost og Smør; jeg behøver blot at henvise til de paa Philipsens Forlag 1870 trykte „Opretnelsesbøger til Mejeribrug, udarbejdede af J. Friis og Th. Segelcke“, med Rubrikker dels for den ny-malkede Mælks Mængde og Benyttelse, dels om Flødens Syring og Kjøring, og endelig om den stummede Mælks Mængde og Benyttelse. Disse saa udmærket velordnede Opretnelser ville fremdeles forsøge den Mængde af Forsøg og Resultater, som hidtil væsentlig have bidraget til at have Mælkerivæsenet i Danmark. Mælkefælderen kunde i de Dage, jeg var ved Lillerup, ikke være i den rigtige Skik, som Ejeren ønskede, thi den var som paa Drumgaard under Ombygning, for at indrettes til Koldvandsmethoden. Den rigelige Tilstrømning af Vand fra den nærliggende Kilde er en stor Herlighed; men derhos agter Hr.

Friis alligevel at anvende Is ved Siden af Vandet for at kunne nedbringe Temperaturen fra 7—8° til 4° Reaumur; og ligesom Lillerup hidtil har været en sand Forsøgsstation til Mælkerivåsenets Fremme, er jeg ogsaa vis paa, at den Nøjagtighed, hvormed Forsøgene fortsættes, fremdeles vil give os vigtige Resultater i Henseende til den Temperatur, der vil være den mest økonomiske og derfor mest praktisk at anvende. Den nye Methode fordrer kun halv saa stor Plads i Mælkestuen som den gamle; derfor var Hr. Friis betænkt paa at anvende den anden Halvpart eller dog en stor Del af den til 2—3 Iskabe, som efter svenskt Exempel ikkun fyldes een eller to Gange om Ugen fra Iskjælderen. Is bliver nemlig en dyr Vare i Danmark, naar man, for at være sikker paa den, skal fylde sin Kjælder eller Beholder for 2 Aar, og det, som meget bidrager til at smelte Isen om Sommeren, er den varme Luftstrøm, som uundgaaelig kommer ind, hver Gang Is skal tages ud. Det er derfor af stor Vigtighed, saa sjældent som muligt at aabne Døren eller rettere sagt Dørene (da der i det mindste bør være to indenfor hinanden), og dette kan ske, naar en større Mængde Is tages ud paa een Gang og fyldes i Skabene, hvorfra igjen det daglige Behov tages ud, efterhaanden som det skal bruges. Det er hidtil ikkun konstateret af Erfaring, at Koldvandsmethoden har store Fordele i de varme Sommermaaneder; men det er ikke umuligt, at den gamle holsteniske Fremgangsmaade, at helde Mælken op i vide Bøtter, hvor en stor Overflade udsættes for Luften, vil vise sig at være fordelagtigst i de kjøligere Aarstider.

Hr. Friis har gjort mange nøjagtige Forsøg med Smørfarve; han finder, at den kan have stor Indflydelse paa Smørets Smag, og er i det Hele taget kommet til meget vigtige Resultater.

Befætningen af Køer ved Lillerup fandt jeg i udmærket Stand; der var ikke den Ensartethed i Flokken som paa Drumgaard, men for det første har Lillerup ikke længe nok været i den nuværende Eiers Haand, til at han har kunnet skabe sig noget konstant, og for det andet har han ved Aalen sat sig et Maal, som jeg tidligere har berørt og anseer for overmaade vigtigt, navnlig paa saadanne Steder, hvor Kvæget er udsat for Blæst og raa Kulde. For Hr. Friis er det ikke nok, at en Ko i hans Befætning giver megen Mælk i nogle saa Aar, men den skal vedblive at give megen Mælk i mange Aar, kunne opnaa en høj Alder og være saa lidt som mulig udsat for Sygdomme; og hertil bidrager væsentlig en tyk Hud, som kan beskytte de indre Dele mod Regn og Kulde; derfor behøver den

ikke at sidde fast paa Kjødet, men kan godt være løs, kun maa den ikke være tynd. Til dette Djemed krydser Hr. Friis sin Stamme, der væsentlig er bygget paa Angler Blod, med engelske Tyre, og det er allerede lykkedes ham at give Huden kjendeligere Styrke. Endstjønt der vistnok kan siges en Del imod at krydse en saa konstant Race, som den engelske, og endstjønt et godt Resultat maasse kunde opnaaes sikkrere, men ogsaa krævede lang Tid, ved at udvælge af de mest tykhudede af Anglerne selv, saa viser dog Exempler fra England, at Krydsning af to hver for sig konstante Racer i en dygtig og opmærksom Landmands Haand kan lede til udmærkede Resultater; derfor har jeg godt Haab om de Forsøg, der i denne Retning nu gjøres paa Villerup. Kalve og Kvier vare udmærket smukke. Dette skal her vist ikke ansøres som Forsvar for den førnævnte Krydsning — (thi som bekjendt ere de første Generationer, der falde efter denne Fremgangsmaade, næsten altid mere tilfredsstillende end senere „Ud-
artning“ eller rettere „Tilbageflag“), men jeg kan ikke undlade at nævne, at man seer dem med stor Fornøjelse.

Det er et Spørgsmaal, hvorvidt det er rigtigt, selv om Køerne kunne vandes inde, ikke at slippe dem løs og ud en Gang imellem for at røre Venene, men at lade dem, som saa ofte skeer, hele Vinteren staa bundne, indtil de om Foraaret paa een Gang slippes ud af varme Stalde i den hjølige Luft. For mig synes Tyffernes Fremgangsmaade, ved hvilken Køerne i det mindste flere Gange om Maaneden slippes løse og vænnes til Luften, at være naturligere, end naar en brat Overgang finder Sted om Foraaret fra en trækfri Stald med 15 a 16° Varme, til en Græsmark, hvor man ikke altid kan beskytte dem imod Regn og aftjølende Blæst, og hvor Varmen kan gaa ned til 3 à 4°; jeg troer, at en saadan pludselig Overgang er den første Grund til mangen en Sygdom i vore Købesætninger, og navnlig hos de Dyr, der have en tynd Hud. Det interesserede mig derfor, at der ved Villerup ligesom ved Drumgaard var sørget for Luftveksel i Stalden tæt under Loftet, saa at Staldens Temperatur ikke kan stige for højt, ligesom ogsaa at høre, at Hr. Friis ikke er utilbøjelig til at skaffe sig en indhegnet Plads under Tag i Nærheden af Stalden, hvor Køerne — en Afdeling ad Gangen — kunne slippes løse, fordi det efter hans Erfaring har altfor skadelig Virkning paa Mælkeafføringen, naar Køerne om Vinteren komme fra Stalden ud i daarlige Vejr.

Svinene vare smukke, og der blev stadig holdt Orne til dem af rent Vertshire Blod.

Af Redskaber interesserede det mig at se den svenske Harve udbredt overalt; som oftest var Afstanden mellem Træpunktet

og Lyngdepunktet kort, hvorved Harven blev mere bevægelig, og Virkningen paa Klumperne og til Fremskaffelse af Muld blev derfor større. Den i Thyland brugte svenske Harve ligner altsaa mere den oprindelige Konstruktion end den svenske Harve, man i Almindelighed finder paa Værne, thi denne er langagtig, hvilket vistnok giver Redstabet en stabigere Gang, men tillige mindre Virkning. Næsten alt Korn saaes med den ogsaa i Thyland saakaldte Allerupske Saamaskine*), som man er tilfreds med, saa længe der kun forlanges Bredsaaning. Bredsaaningsmaskinen vil dog næppe ret længe tilfredsstillende vore fremadskridende Landmænds Fordringer; den vil sikkert blive afløst af en Radsaaningsmaskine. Dette Spørgsmaal blev paa en interessant Naade drøftet ved sidste Landmandsforsamling i Kjøbenhavn, og, naar det da blev opstillet som en Fordring for Radsaaning, at Landmændene skulde kunne behandle deres Jord saaledes, at den blev lig med et Havebed, da ville vist Mange af dem svare: „det haade kunne og ville vi, naar det kgl. Landhusholdningsselskab ved Forsøg med de bedste hidtil kjendte Radsaaningsmaskiner vil arbejde hen til at afgjøre, hvilken Indretning der maatte være den mest praktiske, og gøre Landmændene bekendte med, hvor en saadan Maskine kan saaes baade billig og stærk.“ Naar dette kan opnaaes, (og der er som bekendt allerede Bønder i det Slesvigske, som bruge Radsaaningsmaskiner), saa er jeg overbevist om, at Radsaaning ligesaa hurtig vil afløse Bredsaaning med Maskine, som denne har fortrængt Saaning med Haand.

I Modsætning til Haven ved Drumgaard bestod Jorden i Villerup Have af saa stiv Ler, at denne virkelig frembød Vanskeligheder; endog saa gamle Frugttræer vilde ikke trives i den, og derved er næppe noget at gøre, fordi Pælerødderne gaa ned i en Undergrund, som ikke kan forbedres. Under saadanne lokale Forhold troer jeg, Dvergtræer ville være paa deres Plads — (Pælerne podede paa Kvæde- og Eblerne paa Paradis-Stammer), just fordi disse ikke have synderlig Pælerod, men derimod sende et fuldt Bæv af Trævlerødder ud i den øverste Jordskorpe, som lettere kan forbedres ved Hjælp af Kompost og udbrændt Gjødning. Det er et Gode, at denne Slags Træer nu er let

*) Maskinen burde i Grunden have Navn, ikke efter Allerup, men efter Hans Hansen i Lumbø, der paa min Opfordring konstruerede den første Model; og det lykkedes saa godt, at Allerup strax optog Ideen og skabte Kapsler m. m. af Zern, i Stedet for at de oprindeligt vare af Træ. Fra først af gav jeg Maskinen Navnet: „Den Fyenske.“

tilgængelig hos Handelsgartnerne i Danmark; og Hr. Friis var ogsaa bestemt paa at gjøre et Forsøg med dem; men da de, for at svare til deres Bestemmelse, Frugtbarhed, fordre en særskilt Behandling, enedes vi let om, at Lillerups dygtige Gartner skulde komme til Hofmanskave, for i dennes Have baade at se Virkning af de Behandlingsmaader, som tidligere havde været anvendte der, og for selv at lægge Haand ved dem, der forestod i nu afvigte Foraar. Det var mig en Glæde, at baade Grenenes Bøining, Bessjæring og Sammenpodning tiltalte Gartneren, baade ved deres Simpelhed og øjensynlig gode Virkning.*)

Fra Lillerup gik Rejsen til Fredericia, hvor Kammerherre de Thyggeson var saa venlig at lade mig hente til Damgaard.

Det Første, som møder ved Ankomsten dertil, er Indtrykket af Stedets ualmindelig yndige Beliggenhed ved Lillebelt, i en Dal mellem skovklædte Bakker, der navnlig besyttede baade Sted og Have mod Vesten- og Norden-Binden. Bejen slynger sig ned igjennem et Haveanlæg og begrænses paa højre Side af smukke Bøge, paa venstre af en Hvidtorns Hæk, som jeg troer udtrykkelig at burde nævne, fordi den, ligesom meget andet ved Damgaard, vidner om en Ordenssans, der har frembragt i Sandhed overraskende Resultater. Saalebeser for Exempel bemældte Hæk fuldkommen regelmæssig formet, høj, tynd og skarptklippet, idet to Grene udgaa fra hver Rod, og under en Vinkel af omtrent 45° ere flettede i hinanden; det er naturligt, at den derved bliver uigjennemtrængelig, selv for Hjertræ, og derhos optager den kun en ringe Plads i Bredde. — Jeg fik interessante Oplysninger om Hedeselskabets gavnlige Virksomhed ved Engvanding og Skovplantning, og jeg haaber at kunne drage Fordel af dem, da jeg selv ejer en lynchbevoret Heide, der hører til Hofmanskave og under Navnet Halsodde danner Indløbet til Odense Fjord. Jeg klagede min Rod, at ingen Løvtræer, hverken Hvid-El eller Poppel ville voxe paa denne Odde, hvor Binden ingen Hindringer møder, men kuer alt, fra hvilken Side den end kommer; jeg klagede endvidere over, at Rod-Granen gif ud, Hvid-Granen stod kummerlig, svenskt Fyr nogenledes, men Døsherreds Fyr var næsten det eneste Træ, som hidtil lovede et godt Resultat. Jeg havde da den Tilfredsstillelse at erfare, at noget Lignende var Tilfældet paa mange Steder i Jylland. Det er Døsherreds-

*) I Oktober, da disse Linier indsendes til Selskabet, have de smaa Snortræer to Aar efter deres Plantning givet store Frugter, af hvilke grand Alexander Øblet vejer indtil 27 Lød og Beurré Diel Pæren indtil 33 Lød.

Fyrren (*pinus montana*), som først skal bryde Vinden og give Læ, derefter Hvid=Gran, og under disses Beskyttelse Rød=Granen. Den egentlige østerrigske Fyr (*pinus austriaca*) tilraadede Kammerherren at bruge paa dyb Sand, som i Klitterne. Det interesserede ham at høre, at aars-gamle Planter af dette Slags, som jeg flere Gange har forskrevet i 1000-vis fra det mellemste Frankrig (under Navn af *pinus austriaca nigra*) ere blevne plantede paa den førmentalte Halsodde og have taalt ikke alene Blæst og Tørke, men endog saa sidste Vinters strænge Kulde bedre end de fleste Rødgran. Kammerherren bemærkede, at hans tidligere Erfaringer fremdeles stadfæstede sig, at den svenske Fyr var over al Forventning upaalidelig paa saadan Jord, og om den ogsaa vogede i Begyndelsen, vilde dens Nytte ikke være af Varighed. Hvorledes *pinus austriaca* hos mig vil vise sig i Længden, derom turde han ikke have nogen begrundet Mening; men hvor Bærten er yppig, saa Grenene saa lange og tunge Naale, at de hugne under Bægten, og saadanne Exemplarer, som de udmærket store og smukke i Damgaard's Have, kunde nok lade befrygte, at Grenene let vilde knækkes under et stærkt Snefald.

I Haven ved Damgaard lærte jeg meget; en stor Mængde Frugttræer saavel af ældre som nyere Sorter vare plantede dels paa flad Jord dels paa Terrasser opad Bakernes Sider; der fandtes baade højstammede og Dverg-Træer, alle udmærket formede af en kyndig Haand. Blandt Dvergtræerne fandtes allerflest Pyramider og af denne Form de største, jeg har seet i Danmark. Man havde ikke sammenpodet Grenene og heller ikke højet dem undtagen paa Espalier-Træer, men derimod havde man havt god Virkning af den engelske Methode, ved hvilken man stævner 3: afhugger de største Rødder paa saadanne Træer, hvis yppige Stud vanskelig paa anden Maade kunne holdes i Tømme. Jeg skal angive et Exempel paa, hvorledes man kan sørge for Orden, uden derfor at taale de stive Former, som almindelig blive en Følge af Havesagens Anvendelse. Paa en Bøgehæk faldt Grenene under en saa smuk og naturlig Bøjning over hverandre, at jeg med Forundring maatte spørge om den Behandlingsmaade, der havde frembragt et saa smukt Resultat; og jeg hørte der, at den kyndige „Gartner“ havde anvendt en lignende Fremgangsmaade som Haarstjæreren, naar han skal klippe Haar tyndere, uden at studsede det over det Hele; saaledes vare enkelte af de udsaaende Grene blevne studsede saa meget, at de ovenfor liggende dækkede Saarene, og det Hele fik et langt naturligere Udseende, end om alle Spidserne vare blevne afklippede med Sax.

For at undgaa Vidtløftighed vil jeg her forlade Haven og følge Ejeren gennem hans smukke og vellykkede Plantninger af

saavel Naale- som Løv-Træer paa de Baffer, der danne Fortsættelse af Haven. Vi passerede det store Anlæg med flere Hundrede Frugttræer, kom forbi et højtliggende Skildevæld, hvis Vand opsamles i flere under hverandre liggende Damme, og hvorfra saavel Græsplænen som Kjøkkenhaven kunne vandes; vi saa gjennem Stativet ind i den rummelige Gaard eller Buff-Anlæg, der er beregnet paa stort Fjerkræhold, og gif op til den for Agerbrugets Lær byggede og indrettede Ladegaard, der ligger paa Sletten. Den er forpagtet bort, og Forpagteren betaler den ualmindelig høje Afgift af 25 Rd. af Ld. Land; og at dette ikke bliver et tomt Løfte, men efter min Overbevisning virkelig kan svares af Damgaard, skjønt denne ikke har noget betydeligt Areal, skildes ikke alene Jordens gode Bessaffenhed, men ogsaa Bygningernes hensigtsmæssige Indretning, og den komplette Orden og Omhu, hvormed alt fra Fortiden har været ledet og vedvarende ledes. Jeg vil blandt andet nævne en Indretning, som vistnok kunde og burde indføres paa flere Steder. For at skaffe Vand tilveje baade til Vanding af alle Kreaturer og til Rensning af Gredningerne m. m. er der gravet en dyb Brønd, hvori der, fordi Sugeværk ikke kunde anbringes, er indrettet en Trykpumpe, som drives ved Hestekraft. Fra Brønden trykkes Vandet op i et Reservoir, der staaer paa Pæle, og er saa godt beskyttet imod Kulde, at det ikke kan fryse, og deraf ledes Vandet igjennem tætte Rør med tilsvarende Haner til alle Staldene og til Husboldningens Brug. Jeg havde troet, at et saadant Trykværk fordrede meget stor Kraft, men Forpagteren var særdeles tilfreds med det og forsikrede, at han med een Hest og Dreng besørgede ikke alene al Vandets Oppumpning, men ogsaa star al Hattelse baade til Hestene og Køerne.

Naar Gredningen efter Mugningen skyles med Vand og afgiver en Masse forthyndede Extremitter, samles disse med Urinen, der dels bliver anvendt til Kompost, dels til Vanding af en nebensfor Gaarden liggende Eng, som derigjennem er bragt op til en næsten utrolig Frugtbarhed. Min Frygt for, at flere af de hertil hørende Rørledninger let skulde kunne stoppes (en Omstændighed, der saa ofte tilintetgjør Kloatræsenets tilfattede Nytte), imødegik Kammerherren med den Oplysning, at Reservoiret var anbragt saa højt, at Vandet kunde udøve et betydeligt Tryk i Rørene, og for at der ikke skulde gaa mere Vand til end højt nødvendigt, var der ved Enden af de Rør, som ledede Urinen fra hver Stald, anbragt tætte Ventiler, som, naar en af dem blev trukket, aabnede Vej for et Vand-Tryk, der snart vilde overvinde den Modstand, som Extremitterne ellers vilde gjøre ved at samle sig i større Mængde paa et eller andet Sted. Jeg saa Restalben blive skullet ren og var Vidne til,

hvorledes en Masse Urin fra Svinestien, ved Aabningen af en lavtliggende Ventil, blev skyllet saa rent ud, at der næppe kan blive Spørgsmaal om nogen Tilstopning.

For at tilvejebringe en saa høj Forpagtningsafgift er det nødvendigt, at Forpagteren tager sin Indtægt lige saa meget eller mere af Besætningen end af Jorden; og det er derfor overflødig at nævne, at Besætningen var i udmærket Stand. Jeg fandt store Køer, men af forskjellige Race. Besætningen rekrutteres mest ved Indtjøb i Omegnen af Haderslev. Der opdrættes ogsaa en Del Køer og Kvier paa Gaarden selv, og Stamholderen var for Djebliffet en meget smul Tyr, saa vidt jeg mindes af den forhornede Race. — Jeg tillod mig den Bemærkning, at ikke alene det vogne Kvæg, men ogsaa Tillæget ja selv Kalbene snarere frembød Syn af Fede- end af Malte-Kvæg, og jeg frygtede, at en saa rigelig Ernæring af Opdrættet, som der fandt Sted, snarere kunde formodes at ville lægge paa Hulb end paa de Organer, som affordre rigelig Mælk; men Forpagteren oplyser, at Forholdene gjorde denne Fremgangsmaade under derværende Omstændigheder ønskelig eller nødvendig; thi endssjønt Mejeriet i hans Haand gav en betydelig Indtægt, vare Prisene paa Fedetvæg derhos saa høje, og Indtægten af en Fedestald ved Siden af Mejeriet saa betydelig, at han uden Fortrydelse satte en Markto over i Fedestalden, naar den ikke mere viste sig lønnende for Mejeriet. — Sidste Vinter har gjort et stort Skaar i Indtægten af Køerne derved, at Mund- og Klovehygen ved Indtjøb af fremmede Kreaturer havde faaet Afgang til Stalden.

Ualmindelig stor Indtægt har den nuværende Forpagter af sit Svinehold, og jeg tilstaaer, at alt i denne Retning, baade Husets Indretning og Dyrenes Røgt, Pleje og Fodring, forekom mig normal. Svinene af engelsk Race forekom mig vistnok større, end Slagterne fra Fyen sønstede dem, men paa en Gaard, saa nær den slesvigiske Grænse, maa det, Landmanden producerer, naturligvis rette sig efter det vigtigste Afsætningssted, som der er Hamborg.

Svine-Røgteren er ved Damgaard en vigtig Mand i den til Hollænderiet hørende Bedrift. Den Maade, hvorpaa han gif fra den ene Sti til den anden og færdes i de forskjellige Afdelinger uden at vække saa meget som Uro hos et eneste af Dyrene, viste noksom, at han til daglig Brug maa vide at omgaaes dem paa den rette Maade. Endssjønt hans Løn er meget høj, 100 Rd. om Aaret, er jeg dog overbevist om, at den ikke er for høj, naar den skal afpasses efter en saa udmærket Røgt.

Det kgl. Landhusholdningselskabs Halvaarsmøde

d. 21. Decbr. 1870.

Lehnsgreve Holstein til Holsteinborg ledede Forhandlingerne.

Først foretoges Valg i Stedet for de efter Tour fratrædende Embedsmand. Til Præsident gjenvalgtes Etatsraad Tesdorpf med 75 St. (Lehnsbaron Zytphen=Abeler fik 21 St.), og til Medlemmer af Selskabets Kommission gjenvalgtes ligeledes: Etatsraad Hummel med 90 St., Etatsraad Bendz med 88 St., Lehnsgreve Friis til Frijsenborg med 84 St., og Hofjægermester Friis til Lynghngaard med 83 St. Til Bestyrelsen for det under Selskabets Varetægt stillede „Fond til Landmænds Uddannelse“ foretoges ogsaa Valg af et nyt Medlem i Stedet for Redaktør Møller=Holst, der fratraadte og ikke ønskede at blive gjenvalgt; Hofjægermester Berner=Schilden blev valgt med 33 St., medens de øvrige Stemmer vare meget spredte.

22 nye Medlemmer optoges enstemmig i Selskabet, nemlig:

Aalborg Amts Landboforening.

Bay, A., Forpagter, Benzonsdal.

Bay, B., Proprietær, Tollerupgaard.

Classen, Proprietær, Krogslyst.

Danneeskjold=Samsø, Greve, Voller.

de Falsen Zytphen=Adeler, Baron, Søbysgaard, Dyrninge.

Hansen, N., Landsthingsmand, Dure. •

Hoffmeyer, Grosferer, Kjøbenhavn.

Holten, Amtmand.

Jakobsen, J. K., Landsthingsmand, Lundby.

Jessen, H., Proprietær, Åsferstrup.

Juhl, Landvæsenkommisær, Marstal.

Kanghorn, E., Forpagter, Christiansminde.

Lerche, W., Greve, Birkendegaard.

Næsbyholm Landboforening.

Orholm, Kammerjunker, Godsejer, Taarnborg.

Petersen, H. E., Grosferer, Kjøbenhavn.

Petersen, S. E., Arkitekt, Aarhus.

Smidt, Tægermester, Godsejer, Rudbjerggaard.

Steenen=Leth, Proprietær, Charlottenlund.

Søltøft, Proprietær, Gliebing Mølle.

Sørensen, J., Gaardejer, Østerby.

Ved Sommerhalvaarsmødet var der optaget 12 nye Medlemmer, ialt i Aarets Løb altsaa 34, medens 19 vare udmældte eller afgaaede formedelst Dødsfald; Selskabet talte nu 502 Medlemmer, et større Medlemstal end nogeninde tidligere.

Derefter forelagdes Forslag til Budgettet for Regnskabsaaret 1ste April 1871 til 31te Marts 1872 saalydende:

Indtægt.

Medlemskontingenter	4800 Rb.
Renter af Selskabets Effekter	5860 —
Statskassens Tilskud	1600 —
Statsraad Schous Legat	100 —
Forfjellige Indtægter, navnlig for solgte Forslagskrifter	240 —

Indtægt Sum . . 12600 Rb.

Udgift.

Konto	Udgiften var				Budget	
	18 ⁶⁸ /69		18 ⁶⁹ /70		18 ⁷¹ /72	
	Rd	β	Rd	β	Rd	β
1 Udarbejdelse og Trykning af landøkonomiske og naturvidenskabelige Skrifter	656	32	929	70	1106	„
2 Anstæffelse af landøkonomiske og naturvidenskabelige Skrifter til Uddeling	2268	29	2307	60	2500	„
3 Selskabets Foredrags- og Diskussionsmøder	243	„	59	34	200	„
4 Folkelig Undervisning, navnlig ved populære Foredrag	136	7	175	„	200	„
5 Meteorologiske Undersøgelser	500	„	500	„	500	„
6 Foranstaltninger til Udryddelse af skadelige Dyr	20	48	„	„	50	„
7 Kemiske Analyser	180	64	130	46	200	„
8 Kalkundersøgelser	1430	48	1300	„	1300	„
9 Rejseunderstøttelser	1725	„	640	„	1000	„
10 Selskabets Lørlinger	1430	„	1074	„	1100	„
11 Belønninger for Landboslid	59	32	72	81	200	„
12 Bavlens og andre til Landbruget sig støttende Erhverv	57	72	60	„	150	„
13 Færøerne, Island og Grønland	253	45	176	5	400	„
14 Udstillinger, Forberedelser til næste Landmandsmøde	200	„	1148	95	150	„
15 Lønninger og Enkeunderstøttelser	1512	„	1400	„	1700	„
16 Regnskabsføring, Fragt, Porto, Betjendtgjævelser og andre Omkostninger	1881	57	1005	27	800	„
17 Forrentning og Afbetaling af Laan	66	65	114	83	1050	„
Udgift Sum					12600	„

Angaaende det af Selskabet for nogle faa Aar siden optagne Laan meddelte Professor Jørgensen, Selskabets Præsident, paa given Foranledning, at denne Gjæld var fremkommet ved at bringe Kvægudforslen til Storbritanien i Gang, og at der ikke i de 2 foregaaende Aar kunde afbetales noget af Betydning, saaledes som Konto 17 paa Udgiftsfiden viste, da Selskabet havde havt 2 store ekstraordinære Udgiftsposter, hver paa 1000 Rd., til Landmandsmødet i Kjøbenhavn og til Selskabets Hundredaarsfest. Men i det indeværende Finantsaar vilde der blive afbetalt over Halvdelen, og i næste Finantsaar Resten, saa at Selskabet vilde være uden Gjæld, naar det næste Landmandsmøde, der rimeligvis ogsaa vilde stille Krav til Selskabet, indtraf.

Om følgende Poster paa Udgiftsfiden udspandt sig Diskussion.

Post 10. Om Selskabets Lærlinger. Professor Førgensen oplyste, at Tilgangen og Afgangen i de forskjellige Lærlingeklasser i Aarets Løb havde været følgende:

Landvæsenlærl.	er antaget 48,	afgaaet 24,	og f. T. haves 111
Drainingslærl.	— 12,	— 12,	— — „
Mejeribødkerlærl.	— 3,	— 2,	— — 6
Mejeribestyrerlærl.	— 3,	— 1,	— — 5
Mejerstelærl.	— 11,	— 9,	— — 18
Skotske Lærlinger	— 2,	— 2,	— — 2

Af Landvæsenlærlinger antages saa mange, man kan skaffe Plads til, da Udgiften til dem er højt ringe, om end deres Anbringelse foranlediger Kontoret meget Arbejde og Skriveri. Til Drainingslærlingerne bliver det efterhaanden lidt vanskeligt at skaffe Plads, eftersom de store Gaarde blive færdige med at draine. Der indkommer stadig en stor Mængde Ansøgninger om at antages som Mejerstelærlinger; naar Selskabet dog kun har antaget 11, er Grunden den, at man vil søge mere og mere at trække sig tilbage fra Medvirksomhed i denne Retning, og overlade det til de lokale Foreninger, som fuldkommen vel kunne sørge derfor; kun Hensynet til, at afsides liggende Egne, som f. Ex. Bornholm, ville have vanskeligt ved at faa Mejerstelærlinger anbragte, og at Selskabet raader over Pladser paa enkelte udmærkede Mejerigaarde, er Skyld i, at man ikke ganske ophører med denne Virksomhed. Det er ikke vanskeligt at faa dygtige Folk til de 2 Pladser i Skotland, men derimod er det vanskeligt at sikre sig, at de ere tilbørlig hjemme i Sproget til at drage fuld Nytte af Opholdet derovre.

Kammerraad Rasmussen, Settehoj, henstiller, om ikke Udgifterne til nogle af de nævnte Lærlingeklasser, f. Ex. til Drainingslærlingerne, kunde spares, og i det Sted noget mere anvendes paa de skotske Lærlinger.

Professor Førgensen. Det er nok muligt, at man ad Aare vil kunne lade Drainingslærlingerne falde bort, men for det kommende Aar er Bekjendtgjørelsen allerede udsendt; dog er man jo Herre over allerede for dette Aar at

indskrænke Antallet af de nævnte Læringer. Det kunde ganske vist være ønskeligt at forøge Antallet af skotske Læringer, men det er vanskeligt at skaffe dem Plads derovre.

Post 11. Belønninger for Landboskild. Fra flere Sider fremhævedes det heldige i denne Foranstaltning, da Belønningerne bestaa i Bægre, og det først er efter en meget omhyggelig Prøvelse, at de uddeles.

Post. 14. Udstillinger, Forberedelse til næste Landmandsmøde o. lg.

Kammerraad Rasmussen. Angaaende denne Post hedder det i Selskabets Virksomhedsplan, at det vil stræbe efter „at danne et Forbindelsesled mellem de provinssielle Landboforeninger . . .“ Han ønsker indtrængende, at dette Tilfagn maa blive virkeliggjort, og fremhæver navnlig den store Hjælp, som Landh. Selsk. kunde yde Foreningerne ved ifølge Anmodning at sende dem yngre Mænd til at holde Foredrag ved deres Møder. Ved privat Hjælp er det enkeltvis lykkedes at formaa yngre Videnskabsmænd fra Kjøbenhavn til at komme til Landboforeningsmøderne, for med et Foredrag at indlede et eller andet Diskussionsæmne, og Nyttten og Glæden deraf for Foreningernes Medlemmer har altid været meget stor. Kunne vi gjøre Regning paa, at Selskabet vil staa os bi i denne Retning, naar vi anmode det derom? Selvfølgelig under Forudsætning af, at Foreningerne selv afholde alle Udgifterne dermed, hvad han er overbevist om, at de med Glæde vilde gjøre.

Profesfor Sjørgensen. Selskabet kan ikke paatage sig nogen Forpligtelse i saa Henseende, da der er saa mange Foreninger, at det let vil blive uoverkommeligt; derimod kunde det tænkes, at en Mand særlig blev uddannet dertil, saafremt flere Foreninger bestemt udtalte Ønsket derom, men det maa da blot forud staa klart, at Udgifterne dertil vilde ingenlunde være ubetydelige, og at Foreningerne selv maatte bære dem.

Den styrende Præsident. Ganske vist vilde en sliq Virksomhed fra Selskabets Side være særdeles ønskelig og nyttig for Landboforeningerne, men der kan ikke af Selskabet gives

noget Tilfagn eller Løfte i saa Henseende, om der end skal blive taget Hensyn til de Henvendelser, der i saa Henseende maatte finde Sted.

Post 15. Lønninger.

Profesfor Jørgensen. Allerede ved Generalforsamlingen ifjor Efteraar bebudedes, at Bestyrelsen vilde foreslaa denne Forhøjelse. Oprindelig var Sekretærens Løn 500 Rd. Kurant eller omtrent 800 Rigsdaler, og saaledes var det indtil Aaret 1817, da Profesfor Hornemann aftraadte som Sekretær. Forholdene vare meget trykkede, og Gehejmekonferentsraad Collin tilbød med sin overordentlige Interesse for Selskabets Anliggender at overtage og bære Ansvar for Sekretærforretningerne, imod at han fik daværende Kopist Hald til sin Assistent paa Kontoret, og dennes Løn fattes da til 500 Rd. 1825 overtog Hald Sekretærforretningerne paa eget Ansvar, og hans Løn forhøjedes derfor til 700 Rd., hvilken Løn han beholdt til sin Død uden at faa den forhøjet. Vel indfaa den nuværende Bestyrelse, da den for nogle Aar siden blev valgt, at Lønnen kun var ringe i Forhold til Arbejdet, men da Hald var blevet gammel og muligvis onstede sig lettet for det stadig voksende Arbejde, besluttede man, efter hans 50 Aars Jubilæum at ville foreslaa hans Stilling forandret derhen, at han vedblivende skulde have sin hidtidige Løn, men at Hjælpen skulde bestaa i, at en yngre Mand stillede til hans Disposition, til hvem han altsaa efterhaanden vilde kunne overdrage det meste af Arbejdet, Hans Død forhindrede Udførelsen af denne Plan, og en ny Sekretær blev valgt. Da strax at byde ham mere i Løn end den gamle Sekretær havde havt, fandt man ikke passende, men paa den anden Side indfaa man, især da Selskabets Forretninger stadig voksede stærkt, at den tidligere Løn ingenslunde var et passende Bederlag for den Tid og Kraft, der maatte ofres paa Sagen. Efter nu i halvtredie Aar at have lært hans store Paalidelighed og Arbejdsdygtighed at kjende og at have seet den fortrinlige Orden, han har bragt i Selskabets Sager, finder Bestyrelsen

Tiden kommet til at foreslaa hans Løn forhøjet til 1000 Rd., som ikke vil være mere, end der svarer til det store Arbejde.

Den styrende Præsident. Naar der sees hen til, hvad der kræves, og hvad der præsteres, og til den Dydighed, hvormed Sekretæren har viist, at han forstaaer at behandle Sagerne paa rette Maade, saa er den foreslaaede Lønningsforsølgelse ingenlunde for høj.

Punkt 16. Regnskabsføring, Fragt, Porto o. s. v.

Profesor Sjørgensen. De store Udgifter hertil i de sidst forløbne Finantsaar ere medgaaede til Indretningen og Ordningen af Kontoret, som tidligere kun eksisterede af Navn uden i Virkeligheden at gjøre Nytte som saadant. For det kommende Aar er Budgettet jo langt mindre, og det kan næppe siges med Rette, at Administrationsudgifterne ere høje, naar der sees hen til den meget omfattende Korrespondance og de forskjelligeartede Forretninger.

Kammerraad Rasmussen finder dog Administrationsudgifterne meget store, og altfor store naar der sees hen til, at Budgettet kun omfatter 12—13000 Rd., thi naar der fra de forskjellige Konti medtages, hvad der bør føres herhen, saa medfører Administrationen en Udgift af 25—2800 Rd., eller omtrent $\frac{1}{4}$ af de samlede Udgifter. Han vil ej undlade at gjøre opmærksom paa dette Misforhold, uden dog at paapege noget enkelt Punkt, i hvilket der kan spares, og navnlig maa det ikke opfattes som en Anke over, at Sekretæren vil faa for høj Løn, thi han erkjender fuldt, at en Arbejder er sin Løn værd. For $1\frac{1}{2}$ Aar siden foreslog han at henlægge Kassererforretningen til Sekretæren, hvorved omtrent 250 Rd. kunde spares, men man vilde den Gang ikke gaa ind paa hans Forslag.

Den styrende Præsident. Tidligere bleve Kassererforretningerne velvilligt besørgede gratis, men da Justitsraad Dorn formedelst Bortrejse maatte afgive dem, var det umuligt at finde nogen, der ulønnet vilde paatage sig dem. Naar der sees hen til den temmelig store Kapital, der gaaer igjennem Kas-

sererens Hænder, synes hans Provision ogsaa at være temmelig moderat.

Overkrigskommissær Aagesen. Paa Regnskabet er opført 100 Rd. for at føre Bogregnskabet; det er meget ønskeligt og nødvendigt, at dette Regnskab bliver holdt godt i Orden, men da man for nogle Aar siden, for at faa Sagen i Gang, bevilligede 100 Rd. derfor som Gratiale til den daværende Sekretær, saa var det nærmest, fordi man indrømmede, at hans Løn var saa ringe, at man ikke uden Vederlag kunde paalægge ham et saadant nyt Arbejde. Da den nuværende Sekretærs Løn imidlertid nu er bleven forhøjet med 300 Rd., henstiller han, om man ikke, i alt Fald i de første Aar, skulde lade de 100 Rd. for Bogregnskabet falde bort, man vilde jo da om nogle Aar kunne bevillige den som en Lønningsforhøjelse, som altid er ønskelig at kunne foretage for Mænd, der vedvarende og trofast arbejde i en Forretning.

Kammerassessor Collin fraraader dette Forslag, da Lønnen, om end forhøjet, dog er saa lille, at den er betydelig mindre end en Kontorchefs i et af Ministerierne, skjønt Arbejdet er betydelig større.

Bed Afstemning over dette Punkt vedtoges med 7 St. mod 6, at der vedblivende skulde ydes et Vederlag af 100 Rd. for Bogregnskabet.

Til de øvrige Punkter i Budgettet knyttede sig ingen Diskussion, men af de Bemærkninger, hvormed Professor Børgensen ledsagede de enkelte Poster, skulle vi hidsette følgende:

Punkt 7. Udgiften til kemiske Analyser er i Aar foreslaaet lidt forhøjet; ikke blot voxer Kravet stedse til almindelige og kontrollerende Analyser af Handelsgødninger og Handelsfodestoffer, der ere saa forskellige i deres Sammensætning og Værdi, at f. Ex. Fedtmængden i Palmekager kan variere fra 2 til 22 pSt.; — men i Aar lader Selskabet ifølge Opfordring fra Brygger Jakobsen, der selv vil bære den halve Udgift der-

med, foretage Analyser af 8 Bygprøver for at komme til Kundskab om Melholdigheden i Byg fra forskellige Lande.

Punkt 9. Selskabet har i det forløbne Aar uddelt følgende Rejseunderstøttelser: 1) Botanist Gartner Frederiksen, for at gjøre sig bekendt med Plantning paa Heder o. lg., 100 Rd. 2) Mejeriasistent Møller, til en Rundrejse i Falster og Sjælland, 50 Rd. 3) Professor Ørsted, til en Rejse i Sjællands Hede- og Klitegne, 200 Rd. 4) Lieutenant, Skoleforstander Nielsen paa Hindholm, for at besøge fremmede Anstalter for Folkeundervisning, 200 Rd. 5) Gartner Nathsack, 2det Aars Understøttelse, 100 Rd. 6) Lærer Svendsen fra Hindholm, til en Rejse i Indlandet for at forberede sig som Lærer i Mejeri ved Hindholm Skole, 80 Rd. 7) Gartner S. Nye-land, til en Rejse i Englang og Skotland for at se Frugttrægartnerier, 100 Rd.

Punkt 13. Konferentsraad Hansen stjænkede ifølge Testament af 1801 6000 Rd. til Selskabet, saaledes at Renterne skulde komme Grønland, Island, Færøerne og Finmarken til Gode, og henstillede det Ønskelige i, at hvert af disse Lande fik Legatets Renter 5 Aar i Træk. Dette Legat har til forskjellige Tider voldet Selskabet en Del Vansteliigheder; for 50 Aar siden førtes der saaledes langvarige Forhandlinger med Norge, som gjorde Krav paa at faa Legatet delt til Fordel for Finmarken. Legatet forblev imidlertid samlet, og siden den Tid har Selskabet søgt vedvarende at hjælpe paa alle de 3 andre Bilande, men fundet det hensigtsmæssigst hvert Aar at komme dem alle 3 til Hjælp med en mindre Sum i Stedet for at hjælpe en enkelt med en større Sum 5 Aar i Træk, og faa ikke at understøtte den i de 10 følgende Aar, og da det ikke er en Forpligtelse, men kun en Henstilling i Testamentet at følge den sidstnævnte Fremgangsmaade, har Selskabet været i sin fulde Ret dertil. Paa Færøerne har Sagen imidlertid i den senere Tid været draget frem og vaft en Del Røre, endog i Raghthinget, og Udfaldet af Forhandlingerne derom er nu

blevet, at Færøerne for de næste 5 Aar faaer hele Renten, men da heller intet i de følgende 10 Aar.

Paa Island synes man endelig at have fundet en Virksomhed, som Selskabet med god Nytte vil kunne støtte, nemlig Engvanding og Afledning af skadeligt Vand, og den i tidligere Beretninger omtalte Engmæster Niels Sjørgensens Virksomhed deroppe har gjort megen Lykke og stiftet megen Nytte; han har uddannet Folk i denne Retning, og hele Sagen synes at være i god Bæret.

Derimod har man vanskeligt ved at finde den rette Mark at virke paa i Grønland. Man har forsøgt med at udsætte Fangpræmier og en hel Del andre Smaa præmier, men uden at det hidtil har ført til noget Resultat.

Budgettet vedtoges ved Afstemning over de enkelte Punkter uforandret saaledes som af Bestyrelsen foreslaaet.

Sluttelig aflagde Redaktør Møller-Holst, som Medlem af Bestyrelsen for „Fond til Landmænds Uddannelse“, følgende Beretning om dettes Virksomhed og Status:

„Det paahvilede den første, paa Landhusholdningselskabet's Generalforsamling d. 15. Dec. 1869 valgte, Bestyrelse for „Fond til Landmænds Uddannelse“ at tage Bestemmelse om den i Sommerens Løb indkomne rede Beholdning, som det vedtoges at anbringe i 4 pCt. fgl. Obligationer, og ifølge heraf indkjøbtes af Landhusholdningselskabet's Kasserer Obligationer til Beløb: 7,300 Rd., der opbevares som Selskabet's øvrige Formue.

Desuden modtog Bestyrelsen i Arv fra det foregaaende Udvalg en Del Drifts-Udgifter til Beløb 348 Rd. 87 St., til hvis Dækning man, naar de indkomne Bidrag skulde holdes ubeskaarne til Grundfond, kun havde et Rentebeløb af 147 Rd. 66 St., og det vedtoges derfor at opfordre det fgl. Landhusholdningselskab til at tilskyde de manglende 201 Rd. 21 St., hvilket ogsaa paa Præsidiets Anbefaling bevilligedes paa Landhusholdningselskabet's Generalforsamling d. 15. Juni d. A.

I Aarets Løb er indkommen 22 nye Bidrag til Beløb 91 Rd. 32 St. og i Aars-Bidrag fra 92 Bidragshvere: 656 Rd. Grundfondets Indtægter og Udgifter stille sig derefter saaledes:

Indtægter:		Udgifter.	
	Rbd. St.		Rbd. St.
Beholdning	6,185 68	Rgl. Obligationer . .	6,111 93
Opsparede Renter . .	147 66	Udvalgets Drifts-	
Landhusholdningsfel-		Udgifter	348 87
skabets Tilskud	201 21	Bestyrelsens Drifts-	
Nye Bidrag	91 32	Udgifter	19 11
Åars-Bidrag	656 "	Beholdning i Bifuben	801 92
Talt . .	7,281 91	Talt . .	7,281 91

Bestyrelsen havde dernæst Fondets Rentemidler at uddele, og udstedte i dette Djiemed Indbydelse af 4. Marts til unge Landmænd, der maatte ønske at nyde godt heraf til deres videre Udbannelse, hvilken Indbydelse bekendtgjordes i „Berl. Tid.“ og forøvrigt optoges i Stiftsbladene og Landbrugstidenderne. Derefter indkom 5 Ansøgninger til den berammede Tid, d. 1. Mai, der omsendtes til Bestyrelsens enkelte Medlemmer, og paa et i Terminen afholdt Møde vedtog Bestyrelsen at tilstaa blandt Ansøgerne: Hans Iversen, Lærer ved Ballekilde Folkehøjskole og Seminarist Hans Peter Olsen, Lærer ved Holsteinsminde, hver en maanedlig Hjælp af 10 Rbd. for 1 Åar til et Ophold ved den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

Indtægter og Udgifter stille sig for Fondets Rentemidler saaledes:

Indtægt:		Udgift:	
	Rbd.		Rbd. St.
Faste Renter	292	Understøttelse for 4	
5 Rentetilskud	64	Maaneber	80 "
Talt . .	356	Drifts-Udgifter	14 47
		Talt . .	94 47

Der er saaledes en Rentebeholdning af 261 Rbd. 49 St., hvoraf dog 160 Rbd. ere bortloveede.

De nye Bidrag saavel til Grundfondet som til Fondets Rentemidler findes offentliggjorte i „Ugeskrift for Landmænd“, 1870, I. B., S. 12, 22, 240, 438, og II. B., S. 520.“

Rjøbenhavn, d. 21. Decbr. 1870.

Korn- og Produktmarkedet i December 1870.

Middelpriser i Kjøbenhavn.

	2den		9de		16de		23de		30te	
	Rd	β	Rd	β	Rd	β	Rd	β	Rd	β
Hvede 128 \mathcal{L} 's ny	pr.	10 52	10 52	10 40	10 76	10 92				
Rug 124 \mathcal{L} 's ny	-	6 80	6 72	6 60	6 68	6 80				
Byg 2rd. 113 \mathcal{L} 's ny	-	6 4	6 "	5 88	5 68	5 92				
— 6rd. 109 \mathcal{L} 's ny	-	5 72	5 72	5 72	5 72	5 80				
Havre 82 \mathcal{L} 's ny	-	4 20	4 48	4 44	4 44	4 56				
Erter, alm. gule	-	7 4	7 16	7 40	7 24	7 24				
Biffer	-	7 48	7 60	7 64	7 72	7 72				
Horsfrø	-	9 72	9 72	9 72	9 72	9 72				
Kommen	-	19 48	19 48	19 48	19 48	19 48				
Kaps	-	14 24	14 24	14 24	14 24	14 24				
Rybs	-	14 "	14 "	14 "	14 "	14 "				
Malt	-	5 80	6 "	6 12	6 12	6 12				
Hvedemel, Flor=	pr. \mathcal{L}	1 9	1 8	1 8	1 9	1 9				
Byggryn	pr. \mathcal{L}	8 84	8 84	8 84	8 68	8 60				
Kartofler	-	1 88	1 88	1 80	1 80	1 80				
Bedste Stude	pr. \mathcal{L} Kjødv.	3 80	3 80	3 80	3 88	3 88				
Ringere do.	-	3 4	3 32	3 32	3 48	3 48				
Ung, fede Køer	-	3 48	3 32	3 32	3 48	3 48				
Tyre	-	3 16	3 "	3 "	3 24	3 24				
Gode, fede Kalve	-	3 64	3 64	3 64	3 64	3 64				
Gløst, ferst, prima til Udsørsel	pr. \mathcal{L}	3 56	3 48	3 48	3 88	3 48				
Smør, Herregaards=	pr. \mathcal{L}	114 "	114 "	114 "	114 "	118 "				
— Bønder=	-	82 "	84 "	84 "	81 "	86 "				
Ug	pr. Snees	" 49	" 48	" 48	" 49	" 50				
Uld, jydsk	pr. \mathcal{L}	" 40	" 41	" 41	" 41	" 41				
— sjællandsk Nr. 1	-	" 55	" 54	" 54	" 54	" 54				
Stind, spilede Kalve=	pr. Deger	14 24	14 48	14 72	14 72	14 72				
— Uld=	pr. \mathcal{L}	" 33	" 33	" "	" "	" "				
Huder, saltede Kø= u. S. og S.	pr. \mathcal{L}	2 92	3 4	3 4	3 4	3 4				
— Heste=	pr. Stf.	7 24	7 72	7 72	7 72	7 72				
Talg, smeltet	pr. \mathcal{L}	2 92	2 92	2 92	2 92	2 92				
Kapstager	pr. 100 \mathcal{L}	3 64	3 64	3 64	3 64	3 64				
Pinlager	-	4 16	4 16	4 16	4 16	4 16				
Hvedekliid	pr. \mathcal{L}	" 38	" 38	" 38	" 38	" 39				
Halm Hvede=	-	" 8	" 8	" 8½	" 8½	" 9				
— Rug=	-	" 11	" 10½	" 9½	" 10½	" 11				
— Byg=	-	" 11½	" 11½	" 12	" 12	" 12				
— Havre	-	" 9½	" 9½	" 9½	" 9½	" 10				
Hø	-	" 23	" 23	" 23	" 25	" 26				

	pr. 100 \mathcal{L}
Bern Guano	6 Rd 32 β
Korst Fiskeguano	5 — "
Fosfo Guano	5 — 72 -
Baler Guano Superfosfat	4 — 12 -
Sur fosforsur Kalk	3 — 12 -
Do. koncentreret	4 — 24 -
Benmel	4 — "

	pr. \mathcal{L} .
Portland Cement	5 Rd " β
Frandsen og Meyers Cement	3 — 64 -

Vejrforholdene

i December Maaned 1870 paa Landhusholdningssektors Stationer.

	Middelvarme. (C°).	Varmeste Dag.		Koldeste Dag.		Luftens Middel= tryk.	Regn- og Sne- høje i Tønder.	Regn- og Sne- bagende Antal.
		Dag.	Varme.	Dag.	Varme.			
Smidstrup (Hjørring), ved Forstander Wi- borg	÷3,43	16de	3,73	30te	÷12,73	—	17,57	12
Larm (Varde), ved Lærer Rasmussen .	÷3,46	15de	4,87	31te	÷13,40	—	12,74	10
Wiborg, ved Distrikts- læge Berg	÷3,77	15de	4,87	31te	÷11,87	—	20,10	9
Effelund (Skodborg- hus), ved Læge Bay	÷3,98	15de	4,13	22de	÷10,80	—	14,77	11
Gjerlev (Randers), ved Lærer Frederiksen .	÷2,72	15de	4,53	20de	÷ 9,67	—	19,54	12
Daugaard (Veje), ved Landinspektør Lind- hardt	÷3,31	15de	4,77	21de	÷10,23	27"10,25	20,79	9
Wajbolgaard (Søn- derborg), ved Pro- prietær Jesen	÷1,89	15de	6,13	20de	÷ 9,53	—	13,21	12
Nyellinge (Odense), ved Lærer Thomsen . . .	÷3,18	15de	5,07	20de	÷11,33	—	12,41	6
Sindholm (Ræstved), ved Lærer Chri- stensen	÷4,05	15de	3,87	21de	÷12,33	—	13,95	10
Landbohøjskolen (Kjø- benhavn), ved Assi- stent Greve	÷4,04	15de	3,73	29de	÷13,43	28" 0,70	15,12	7
Næsgaard (Stubbe- løbing), ved Over- lærer Lacoppidan . .	÷2,54	15de	5,60	23de	÷10,03	28" 0,24	17,57	13
Sct. Nicolai (Born- holm) ved Lærer Elaufen	÷2,17	15de	4,67	23de	÷ 9,60	—	19,27	22

Varmen iagttages daglig Kl. 8, 2, 10; Middeltallet af disse Sagt-
tagelser giver ikke Døgnets sande Middelvarme; denne faaes derimod nogen-
lunde nøjagtig ved at tage Middelværdien af Varmeagttagelserne Kl. 7,
12 og 11; paa Landbohøjskolen er Varmen iagttaget til alle disse 6 Klokke-
flet fra 1861—65; den Forskiel, som derved er fundet at være mellem Sagt-
tagelserne Kl. 7, 12, 11 og Kl. 8, 2, 10, for hver enkelt af Aarets Maa-
neder, bliver for Fremtiden brugt for alle Stationer som Rettelse for den
tilsvarende Maanedes Sagttagelser.

Luftens Middeltryk er bestemt ved Sagttagelser Kl. 8, 2, 10.

I de sidste Dage af November begyndte Frosten; den veglede med en svag Tø, alt efter som Vinden var nordlig eller sydlig, i den første Halvdel af December. Fra d. 13—17de havde endog stadig Tø med sydvestlig Vind, og Varmen naaede flere Dage op til over 5° . Men d. 18de gik Vinden om til Nord, og, idet den blev staaende der, bragte den os en stærk Frost i Maanedens sidste Halvdel, saa at Thermometret endog enkelte Nætter, med klar Himmel, kom ned paa $\div 16$ à 18° . December Maaned har derfor været betydelig koldere end almindelig, og Middelvarmen af de ovennævnte 12 Stationer blev nemlig kun $\div 3,21^{\circ}$ C., hvilket er $4,76^{\circ}$ lavere end December-Middelvarmen af de 9 foregaaende Aars Sagttagelser paa Selskabets Stationer og $4,15^{\circ}$ lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for samme Maaned efter 82 Aars Sagttagelser. Høieste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde d. 15de med $5,7^{\circ}$ C. og laveste Varmegrad d. 29de med $\div 18,3^{\circ}$ C.

Nedslagsmængden har været en Del mindre end almindelig, nemlig i Gjennemsnit af Jyllands 6 Stationer 17,59 Linier i 11 Dage og af Værnes 6 Stationer 15,26 Linier i 12 Dage, medens den ellers gennemsnitlig for December er 20,1 Linier. Den meste Regn faldt i de milde Dage, d. 14de, 15de og 16de. I det nordlige og vestlige Jylland, hvor Maanedens første Halvdel var mildere end paa Værne, faldt der allerede tidlig i Maaneden en Del Sne og ligesaa paa de sydlige Vær; paa Fyen og navnlig i det østlige Sjælland faldt der derimod ingen Sne af Betydning før d. 24de—25de December.

Mødet i det kgl. Landhusholdningselskab den 1ste Februar

overværedes af Hs. Kgl. Højhed Kronprindsen. Der blev holdt Foredrag af Etatsraad Tesdorpf, og saavel dette som den dertil knyttede Diskussion findes meddelt i de omstaaende Blade. Men før Mødets Begyndelse bragte den styrende Præsident, Lehnsgreve Konseilspræsident Holstein-Holsteinborg Hs. Kgl. Højhed Selskabets Velkomsthilsen i følgende Ord:

Det er første Gang vi have den Lykke og Ære at se Os. Kgl. Højhed ved det kgl. danske Landhusholdningselskabs Forhandlinger. Til den Tak, jeg har at bringe Os. Kgl. Højhed, tillader jeg mig at knytte nogle faa Ord. Der er henrunden et langt Tidrum, siden Danmarks Kronprinds hædrede Selskab med sin høje Nærværelse; det var ogsaa Kronprinds Frederik. Han kom ofte i Selskabets Møder, og han kom der gjerne; og til den Tid knytter sig Selskabets bedste Aar, hvor dets Virksomhed var af indgribende Betydning for den danske Landbruger, og blev rig og frugtbar i sine Følger. Vi se atter Danmarks Kronprinds, atter Kronprinds Frederik i vor Midte, samtidig med at Selskabet har kunnet glæde sig ved en betydelig Tilgang og Udvidelse. Vi tage Deres Kongelige Højheds Deltagelse som et lykkeligt Bærsel om den kommende Tids Held og Fremgang, og bede Deres Kongelige Højhed modtage det kgl. danske Landhusholdningselskabs hjertelige og oprigtige Tak.

Hvorvidt svarer Anvendelsen af en betydelig Driftskapital Regning i det danske Agerbrug.

Foredrag, holdt i det kgl. Landhusholdningssekskab den 1ste Febr. 1871
af Godsejer, Etatsraad Tesdorpf.

De Meddelelser, ærede Herrer, jeg i Aften tillader mig at gjøre dem, have oprindelig ikke været bestemte for en Diskussion i Landhusholdningssekskabet; de ere blevne nedskrevne med det Ønske, at et eller andet af vore landøkonomiske Organer skulde aabne sine Spalter for dem, hvilket vil forklare dem Formen, hvori de ere affattede.

Banffeligen i noget andet Fag i den kultiverede Verden, hvorved Mennesker sysselsættes og underholdes, vil der vises saa megen Tvivl som i Agerbruget, om Rigtigheden af at anvende en over det Almindelige særlig forøget Driftskapital; thi ikke i noget andet Fag er Frugten af den Styrendes Bestræbelse i den Grad afhængig af Forhold, hvorover Menneskene som oftest ikke ere Herrer, som netop i Agerbruget. Lad os rejse Europa rundt, og lad os i de forskjellige Lande betragte Massernes Agerbrug, og vi ville som en Regel finde Forhold, hvilke mere eller mindre kunne betegnes som stagnerende; overalt vil hos Nationerne Trinene paa Kulturens Trappe være langtrukne. Afstandene mellem de væsentlige Fremstrid i Jordernes Afbenyttelse, betegnende Milepæle, ville være lange. Jordbruget er, som en Følge af den seje Modstand, som ydre og indre Forhold gjør imod en Systemforandring, næsten overalt tung

i sine Bevægelser og mistænkksom lige over for Raad, der opfordre ham til at forlade det vante Spor. De Forsøg, han har gjort som en Følge af de modtagne Raad, ere som oftest mislykkede, ligesaa ofte fordi de ere blevene fejtet udførte, som fordi de i Virkeligheden kunde kaldes uheldige.

Under alle Omstændigheder kræver en Systemforandring for Mæsken en lang Forberedelse, imedens den alt hos den Enkelte udfordrer en stærk Overbevisning og en Udholdenhed, som ikke lettelig lader sig skræmme. Udholdenhed er i det Hele taget en Kardinaldyd for Landmanden og den egentlige Grundbetingelse for at en Jordbruger kan komme til Velstand.

Jeg har hørt en ældre og meget skarpsindig og erfaren Mand sige, at han i den store Kredss af sine Erfaringer havde lært en Mængde Jordbrugere at kjende, der havde drevet deres Agerbrug efter aldeles forskjellige Systemer, men han kunde kun sige, at af disse Mænd havde Enhver bragt det til Velstand, naar han med Flid og Udholdenhed havde gennemført sit System. Har denne Sagttagelse været rigtig, og jeg troer, at den unægtelig i en vis Forstand i sin Almindelighed har været det, forklarer den mig tillige, hvorfor Landmanden saa godt som overalt saa nødig forlader det vante Spor. Stærke og overbevisende skulle altid de Grunde være, som foranledige den solide Mand til at forlade sit gamle System; det er fuldkommen i sin Orden; men Udholdenhed skal ikke blive til Stædighed, vi skulle være villige til at erkjende, at Verden nu gaar en rasere Gang, end den gjorde i fordums Tider, og at den Enkelte maa søge at holde Skridt med denne Gang; thi den af mig nævnte ældre Mand's Sagttagelser tilhøre ogsaa for største Delen en Tid, hvor der regnedes mindre skarpt end i vore Dage, ikke at tale om at en Række tidligere ukjendte Faktorer ere søjede til de gamle i Landvæsenet. Alt opfordrer os til at veje skarpt og til omhyggeligen at drøfte, hvilket System vi bør lægge til Grund for vort Afsbrug; thi et er, at gennemføre et System med Udholdenhed og Dygtighed; et andet er, at træffe det rette Valg under Systemets Dannelsse.

Om end vort Land kun er lille, ere dets agrariske Forhold alligevel saare forskellige og medføre selvfølgeligen, at Systemerne for vort Agerbrug afvige meget fra hinanden; dette kan ej være anderledes. Men afseet fra denne Forskjellighed, der er begrundet i de naturlige Forhold, vil meget forskellige Anstuelser gjøre sig gjældende efterhaanden, som nye Faktorer indtræde i Landvæsenets Tjeneste og betydelig forøgede Fordringer henvendes til Jordens Dyrfere. Vi have saaledes nylig læst den overordentlig vækkende Artikel af Hr. Krarup til Daugaard, der atter ved denne Lejlighed viser os, hvorledes vi med Pennen skulle behandle landøkonomiske Spørgsmaal.

Han søger at eftervise Nødvendigheden af, at vi i de fleste af vore Avlsbrug paa Grund af Græs væxtens Simpelhed bør gaa over til Sommerstaldfodring, hvorved unægtelig en fuldkommen Systemsforandring er givet. Det er ikke Hensigten i Aften at gaa til Bunds i Undersøgelsen af det af Hr. Krarup opfastede Spørgsmaal; hans Sommerstaldfodring jeer paa en Maade tiltalende ud og vil nok blive prøvet af Mange, hvilket ifkun kan bifaldes. Jeg formoder imidlertid, at Græsnings-spørgsmaalet ogsaa bliver til et Gjødnings-spørgsmaal, og at vi, inden vi indlade os for dybt paa Sommerstaldfodringen, spørge os samvittighedsfuldt, have vi virkelig gjort vore Marker Kildest. Det er vore vigtigere Kornmarker, som i normale Aar svække vore Græsgange, thi at de vare svage i 1857, 58 og 59 var ikke til at undres over lige saa lidt som i Aarene 1868, 69 og 70. Jeg nægter ikke, at jeg betragter det som værende Landmandens Opgave at søge solide Græsmarker for-enede med rige Kornafgrøder, thi Sommerstaldfodringen vil medføre mange Ulemper og vil i Virkeligheden for mig kun være et testimonium paupertatis, thi kunne vi ikke længere producere Græs, saa ty vi til Sommerstaldfodringen. Mejeriprodukternes Bestaaffenhed vil ganske overordenlig tabe sig Landet over; enhver, der med Opmærksomhed har iagttaget, hvilken Indflydelse Foderets Sammensætning har paa Produkternes Bestaaffenhed, maa indrømme, at den danske Ko's

Sommerstaldfodring vil være en meget betænkelig Sag. En af de væsentligste Erobringer, det danske Agerbrug har gjort i de sidste Decennier, er netop vort Smørs stedse voxende Renommé og den dermed i Forhold til andre Landes Produkt opadgaaende Værdi; — hvorledes denne Værdi vil stille sig i Fremtiden er umuligt at forudsige, men saa meget kunne vi øjne, at Mejerivarerne høre til de mest lønnende Husdyrprodukter, af hvilken Grund Konkurrencen vil blive skarp paa dette Omraade; ville vi vente at kunne fastholde den og saa fordelagtige opadgaaende Bevægelse i Forhold til andre Landes Produktioner, bør vi med stor Omhyggelighed vaage over vore Produkters Bestaafenhed.

Da jeg i Efteraaret 1869 var i England, blev Smørret noteret paa følgende Maade, øverst stod: „Danst“ og „prima Kiel“, derefter „Normandiets“, „Irst“ og derefter diverse Varieteter af „Hollands“ Smør. — Naar man stadig benytter det engelske Marked, hvor enhver enkelt Fougstage bliver betalt efter sin virkelige Værdi, kommer man bedst til Kundskab om, hvad det vil sige at komme med sit Smør i 1ste, 2den eller 3die Klasse. Jeg tillader mig at sige, at Sommerstaldfodringen vil medføre mange Ulemper.

Som en anden væsentlig Skyggeside skal jeg tillade mig at nævne, at den Friskhed, som meddeles vore Jorder igjennem Græslejet, vil tabe sig, og denne vurderes næppe højt nok; det vil gaa os, formoder jeg med Græsmarkerne, som med Brakmarkerne, vi ville ikke kunne undvære hverken den ene eller den anden, naar vi under vore klimatiske Forhold ville tilvejebringe et varigt opadgaaende Nettoudbytte af vore Jorder. Der er ifkun et Punkt, om hvilket jeg vil sige, at det staaer uklart for mig, nemlig, om hvilken Indflydelse Grundvandets Sænkning igjennem vore 4 Fods dybe Dræn har havt paa Græsvegetationen; skulde vore kunstige Græsplanter's Kraft og Barighed være bleven væsentlig formindsket under normale Aar ved Grundvandets Sænkning, eller skulde af den samme Grund Udviklingen af det naturlige Græs, hvor Jordbunden hidtil har været tilbøjelig til at producere saadant, være standset, da skal jeg villig ind-

rømme, at en stærk Opfordring foreligger til at gaa over til et andet System med Hensyn til Køernes Sommerernæring. Dette staaer imidlertid hidtil alt andet end klart for mig; ja, jeg skal endog strax tilføje, at jeg nærer den personlige Overbevisning, at dette Bevis ikke vil kunde blive ført. Vi have i de sidste 3 Aar havt saare uheldige Perioder for Græsvegetationen. Jeg behøver ifkun at minde om Nedslaget i 1868, hvilket for Maanederne Maj, Juni og Juli ifkun udgjorde for Københavns Amts Vedkommende 8,1 Linie, imod Gjennemsnittet 70,4 Linier. I 1783 var Nedslaget 19,52 Linier og i 1826 31,22 Linier, og det er de to tørreste Aar i de sidste 80 Aar. 1868's Indflydelse strakte sig dybt ind i 1869 og blev støttet af dette Aars usædvanlige kolde For sommer. 1870 bragte os en Vegetationen ødelæggende Februar og Marts og 7 tørre Maaneder: Januar, Februar, Marts, April, Maj, Juni og Juli. Gjennemsnittet af Nedslaget i disse 7 Maaneder var 82,8 Linier imod Gjennemsnittet af 44 Aar, da det var 145,0 Linier, hvilket var saa meget føleligere, da Tugtighed skulde have mildnet Februar og Marts Maaneders uheldige Indflydelse. De stærke Forder vare i afvigte Foraar og For sommer værst stillede, og vi følte de uheldige Vejrforholds Indflydelse i fuldeste Maal, vi maatte baade paa Gjedsergaard og her i lang Tid støtte Køens Ernæring ved Tilskud. Dette udgjorde paa Gjedsergaard 210 Pd. Korn og Klid pr. Ko til Verdi af 5 Rd. 29 Sk., paa Durupgaard 328 Pd. Korn og Klid pr. Ko til Verdi af 8 Rd. 84 Sk., hvorved det imidlertid lykkedes os at tilvejebringe, at Aarets Udbytte fra 1ste November til 31te Oktober udgjorde: paa Gjedsergaard pr. Ko = 183,5 Pd. Smør, 261 Pd. Ost, paa Durupgaard " = 170,2 — do. 256,3 — do. indbefattet brugt og folgt Mælk reduceret til Smør og Ost.

Paa Durupgaard gjorde den i November Maaned 1869 blandt Køerne herskende Mund- og Klovesyge sig gjældende i alle de følgende 12 Maaneder. Imidlertid kom Køerne i godt Huld paa Stald. Man vil nu maaste gjøre mig den Indven-

ding: Vel, saa lad os høre, hvad skulle vi gjøre for ved Siden af giivtige Kornmarker at tilvejebringe kraftige Græsmarker?

Jeg skal tillade mig at svare, at denne Opgave først skal løses, og at vi her befinde os paa et Stadium, hvor de største Anstrængelser baade i den ene og den anden Henseende ere paa deres Plads og udfordres. Kun det vil jeg paa en Maade gjentage paa dette Stadium; Græsmarkerne ere især i de nærmest foregaaende Aar hos os komne i Miscredit, deres Tilbagegang er foranlediget ved vore stærke Kornafgrøder, ved exceptional Regnmangel, ved en Række af Vintre, som have været paafaldende fattige paa Sne, det bedste Værn for Vegetationen under vore klimatiske Forhold, og endelig ved altfor korte Mellemrum imellem Dyrkningen af Kløver. Have vi i en 8- eller 7-Marks Drift bragt Udbyttet af vore Kornmarker fra 10 Fold som Gjennemsnit op til 15 Fold, saa gjøre lige over for Jordernes Kræfter sig Forhold gjældende, hvilke ere ensbødende med 2 fuldstændige Kornmarker, thi 15 Fold i 4 Marker er lig 10 Fold i 6 Marker. I dette Tilfælde befinde Mange sig. — Mange Jorder ere gaaede op efter Anvendelsen af de bekendte Grundforbedringer fra 8 til 12, fra 9 til 13 og fra 10 til 15, som Gjennemsnitsfold, hvilken Gjødningsmasse ekvivaleres lige over for et saadant Udbytte.

Jeg skal tillade mig paa dette Stadium at meddele et Forslag, hvilket Forvalter la Cour paa Sædingegaard har forelagt mig til Driften af denne Gaard. Sædingegaard er en Gaard paa 450 Tdr. Land. Vi købte den afvigte Foraar; Jorderne ansees for hørende til de bedste i Volland-Falsters Stift, de ere imidlertid altid blevene behandlede efter det tidligere System. Røerne have aldrig seet Kjørne. Vi dræne den nu i 5 Fods Dybde og 20 Alens Afstand imellem Drænene, have midlertidig sat Bygningerne i taalelig brugbar Stand, forsyne Gaarden snarest mulig med en ny Besætning, anvende den kunstige Gjødning efter den største af os kjendte Maalestof og tænke nu saa smaat paa at indføre følgende Drift paa Gaarden.

Sædingegaards Drift,
12 Marker à 36 Tdr. Land.

Efter 1874, til hvilken Tid Gaarden vil være drænet, mærglet og en Gang braktet igjennem, tænkes følgende Drift:

	Super- fosf.	Kvælstofrig- gjødn.	pr. Td. Td. Rd.	Talt. Rd.
1. Draf.				
2. Hvede, hvortil gives Staldgjødn.	600	200	24	= 864
3. Erter	300	50	9	= 324
4. Bng	400	100	14	= 504
5. Kløver og Rajgræs	200	100	10	= 360
6. Hvede, hvortil gives Staldgjødn.	600	200	24	= 864
7. Roer og Bønner .	300	200	18	= 648
8. Bng	400	100	14	= 504
9. Blandsæd, hvortil gives Staldgjødn.	300	100	12	= 432
10. Havre	500	100	16	= 576
11. Kløver	200	100	10	= 360
12. Græs	200	100	10	= 360

Talt: 5,796 Rd.

paa 432 Tdr. Land er pr. Td. Td. 134 Rd.

Høsten forventes at ville blive:

	Fold	Tdr.; deraf	Sæd Tdr.	Salg Tdr.	opfodret Tdr.
72 Tdr. Td. Hvede . . à	16	= 1152	50	1050	52
72 — Bng à	16	= 1152	55	1050	47
36 — Blandsæd à	18	= 648	"	"	648
36 — Erter à	12	= 432	45	"	387
18 — Bønner à	12	= 216	21	"	195
36 — Havre à	20	= 720	60	"	660

Talt: 4320 " 231 2100 1989

	Edr. Savre	=	Edr. Savre	og	Edr. Urter	=	Edr.
21 Heste à	46	=	579	og	193	=	772
Svinene						=	80
Kvæget, Resten: $9\frac{1}{2}$ Edr. pr. Ko						=	1137

er: 1989

18 Edr. Land med Koer à 300 Edr. =	5400 Edr.
120 Køer à 40 Edr. pr. Ko . . =	4800 —
Svinene =	600 —
	————— 5400 Edr.

Af Græs habes 72 Edr. Land første Aars Græs, og 36 Edr. Land 2det Aars Græs, ialt 108 Edr. Land.

Indtægten forventes at kunne blive:

1050 Edr. Hvede à 8 Rd. =	8400 Rd.
1050 — Byg à 5 — =	5250 —
120 Køer à 140 Rd. =	16,800 —

Salt Brutto: 30,450 Rd.

paa 432 Edr. Land $70\frac{1}{2}$ Rd. pr. Ed. Ed.

Thara paa Durupgaard er ca. 44 Rd. pr. Ed. Land, deraf $8\frac{1}{2}$ Rd. for kunstig Gjødning og $4\frac{1}{2}$ Rd. for indkjøbte Fodringemidler, ialt 13 Rd. Her bliver Udgiften til kunstig Gjødning 13 Rd. pr. Ed. Land, men i det aulede Foderkorn skulde her være fuldt ud den fornødne Fodervædi til Besætningen, idet der som ovenfor nævnet er $9\frac{1}{2}$ Ed. Korn pr. Ko, saa det større Forbrug af kunstig Gjødning skulde ikke give nogen større Thara.

Altsaa Thara: 44 Rd. pr. Ed. Ed.

(Heri indbefattet alle Driftsudgifter, Skatter, o. s. v.)

—————
Netto: $26\frac{1}{2}$ Rd. pr. Ed. Ed.

De 108 Tdr. Land Græs til 120 Køer er vel det svageste Punkt, men naar der tages Hensyn, til at de $9\frac{1}{2}$ Tdr. Korn foruden 40 Tdr. Køer, som blive til Vinterfoderet, er mere end der kan opfodres, vil der altsaa kunne blive et Overstud af Korn, der kan komme Sommernæringen tilgode. Forøvrigt maa Græsset ved ovennævnte Drift nok kunne gaa fremad.

Jeg skal kun bemærke hertil, at jeg som eneste Forandring vilde foreslaa at lade Bikkehavre benyttet som Hø eller til Afgræsning afløse Kløver og Græs i det 5te Aar, hvorved Bikkehavren i det 9de Aar vilde falde bort. Havre vilde følge efter Byg og 10. 11. og 12. vilde være bestemt til Kløver og Græs; derved vil jeg kun komme til at faa Kløver en Gang i 12 Aar, det efter min Overbevisning nødvendigeste Middel for at fikke sig varige Kløverafgrøder og ved Siden af gode Græsmarker. Lad os undersøge Kløverspørgsmaalet nøje, og vi ville ved en hel lang Række af Vidnesbyrd faa konstateret, at i de lange Mellemrum ligger Kløverdyrkningens *conditio, sine qua non*, de Bises Sten.

De ville iøvrigt mine Herrer faa Lejlighed til i Tidsfristet at gennemse dette Forslag nøjere.

Lever jeg, og jeg iøvrigt seer mig i Stand dertil, agter jeg at meddele Regnskabet for denne efter min Formening ret interessante Gaard for en Aarrække. Jeg tilstaaer, jeg tvivler ikke paa, at vi ikke her ville kunne vente Græs. Opgaven er jo at fordele retfærdig imellem begge Markens Afdelinger, hvortil Opfordringen er faa meget desto større, eftersom netop de Zorder, hvilke ere mest tilbøjelige til at give rige Kornafgrøder, ere mindst naturlig stikkede til at give os et godt og tæt Græstæppe. Maaſte svarer man mig atter, at vi netop af denne Grund paa disse Zorder ville gaa over til Staldfodringen, og jeg skal villig indrømme, at paa de stærke og ofte kolde Lerzorder er det fristende, ja endog mere end fristende at holde Køerne paa Stalden ogſaa om Sommeren, men af disse Zorder findes ikke

store Strækninger i Landet. Den danske Jordbund er i langt overvejende Mængde af en mild Bestaffenhed, og paa den tvivler jeg, at Sommerstaldfodring i Længden vil tilfredsstille os.

Naar man vil indvende mod mig, at jeg ved at meddele Forvalter la Cour's Forslag foreslaaer Anvendelsen af en Driftskapital, der i meget sjældne Tilfælde staaer til Landmandens Raadighed, skal jeg atter bemærke, at netop heri ligger Betingelsen for en heldig Gjennemførelse af det fremadstridende Agerbrug, ikke alene for Dannelsen af kraftige Græsmarker, men ogsaa for en Bevaren af vore givtige Kornafgrøder; begge Hovedafdelinger i vort Driftssystem ville komme til at sygne, naar denne Kraftanstrængelse ikke udføres.

At en meget kraftig Ernæring af en forholdsvis talrig Besætning vil kunde tillade os at mindste paa Anvendelsen af den kunstige Gjødning tør jeg imidlertid heller ikke nægte. Jeg har en meget dygtig Nabo, der hvert Aar meddeler mig, hvor stort et Kvantum Kjærne det er lykkedes ham at lade gaa igjennem sine Kreaturer; dette Kvantum er meget stort, og det kjendes synlig; hans Jorder ere meget stærke, og han er mindre tilfreds med Anvendelsen af de fosforrige Gjødningsemidler; han sætter med Grund megen Pris paa Kvælstof og troer den billigst tilvejebragt igjennem den animaliske Gjødning. Lad mig ej være saa ensidig ikke at erkjende denne; Anstuelsses Berettigelse, uden derfor at give Afkald paa min Overbevisning, der unægtelig gaaer ud paa at glæde mig over, naar mine Jorder kunne klare ogsaa de kunstige Gjødningsemidlers store Regninger. Som en Støtte for denne Paaastand skal jeg meddele den velvillige Læser endnu en Række af Tal, hvilke efter min Formening bedre end alle Talemaader behjæper et Systems større eller mindre Værd. — Vi have med 1869 atter afsluttet et Femaar, og jeg skal i Henhold, til hvad jeg alt tidligere har gjort, forelægge mine Jordbrugs Afgrøder i de sidste 20 Aar, ikke som et Bevis for at have naaet et højt Kulturtrin; jeg veed altfor vel, at her mangler saare meget, men som et Vidnesbyrd for, at vi tør gjøre os Haab om, at betydelige

Udlæg, anvendte med Omfarg, især til Gjødning, paa en jævn taknemmelig Jordbund kunne ventes at komme igjen i Aarenes Løb.

A. Høsten fra 1850—1869 inklusive.

Aar	Salt høstet Tønder Korn				Udgjør i Fald (Tdr. Korn pr. Td. Lb.)				Gjennemsnitsfald for 5 Aar			
	Durupgaard 1016 Tdr. Lb.	Gjedsergaard 500 Tdr. Lb.	Kringelborg 290 Tdr. Lb.	Frifensfeld 291 Tdr. Lb.	Durupgaard.	Gjedsergaard.	Kringelborg.	Frifensfeld.	Durupgaard.	Gjedsergaard.	Kringelborg.	Frifensfeld.
1850	4348	1672	1459	522	10,1	6,3	12,8	5,2				
1851	5539	2815	1584	1085	11,9	9,6	14,0	8,1				
1852	5547	2699	1451	1325	13,8	9,8	12,7	10,9				
1853	5361	2318	1690	1090	12,7	8,5	14,1	8,5				
1854	6519	3398	1935	1225	15,6	12,3	16,5	9,9	12,8	9,4	14,1	8,6
1855	4623	1971	1424	1269	11,0	7,0	12,1	9,9				
1856	6033	3229	2164	1471	13,1	12,5	19,1	12,1				
1857	4797	2471	1160	1158	10,7	9,5	10,4	9,1				
1858	6377	2704	1797	1268	14,0	10,5	16,2	9,8				
1859	7824	3790	2087	1912	16,8	14,7	19,0	13,8	13,2	10,9	15,4	11,0
1860	7118	3568	1637	2155	14,6	14,2	14,1	15,1				
1861	5994	3330	1564	1954	12,0	12,6	12,0	14,8				
1862	6365	3240	2287	1791	13,0	13,1	17,0	15,7				
1863	8429	4378	2854	1759	16,8	16,7	20,0	14,9				
1864	8716	4223	3124	2167	17,1	16,4	22,1	17,2	14,9	14,6	17,2	15,5
1865	7745	3450	2512	1812	16,2	14,1	16,7	13,1				
1866	8388	4251	2795	2990	16,7	17,3	18,8	20,0				
1867	7668	4225	2041	2258	15,4	16,5	13,8	15,3				
1868	7546	4060	2435	2763	15,3	15,2	17,1	18,2				
1869	8923	4736	2812	2999	18,5	18,5	20,4	20,0	16,5	16,3	17,4	17,4

Mejeriregnskab for 1867, 1868 og 1869.

Gjennemsnit af disse 3 Aar giver 1 Aars Resultat saaledes:

	Durupgaard			Gjedsfergaard		
		Rd	β		Rd	β
1. Indtægt:						
fulgt og brugt Smør	37,028	18,499	63	16,502	8,263	45
do. Ost	44,525	4,518	36	19,801	1,987	16
do. Fløde	Rdr. 313			206		
do. fæd Mælk	7,198	1,560	63	1,289	454	8
do. flummet Mælk	38,544					
for fulgte og slagtede Svin		7,198	62		3,929	29
do. do. Fædekvæg og for Kalve		4,221	6		2,196	71
for Huder og Skind		315	15		167	46
forskjellige Indtægter		41	37		10	21
Bruttoindtægt		36,354	90		17,008	44
fragaar for Indfud i Besætningen af Køer, Kvier og Tyre		3,909	84		1,602	85
Gjen		32,445	6		15,405	55
2. Udgift:						
Lønninger til Mejeripersonalet		1,636	74		797	33
Kost do.		2,430	"		1,065	"
forskjellige Udgifter, Salt, Smørfarve, Lærred, Inventar, Smørtæer etc.		1,027	2		454	81
Køernes Græsning paa Nabo- gaarden Kringelborg		532	61			
Samlet Udgift		5,626	41		2,317	18
Nettoindtægt efter Fradrag af Driftsudgifterne		26,818	61		13,088	37
er pr. Ko.	220 Køer	121	87	112 Køer	116	82
i Aaret opfodret til Køerne:						
Korn	1,277			741		
Ostefager	42,653			33,203		
Klid	43,716			13,131		
beregnet til en Værdi af		10,860	21		5,656	69
udgjør pr. Ko: Korn & Dr. Ostefager	5,8			6,8		
Klid	194			296		
Klid	199			117		
til en Værdi af		49	35		50	48
i Aaret opfodret til Svin:						
Korn	476			376		
Klid	8,000					
beregnet til en Værdi af		3,324	16		2,729	56

Pengeregnskab for 1867, 1868 og 1869.
Gjennemsnit af disse 3 Aar giver 1 Mars Resultat saaledes:

	Lurupgaard 1016 Tdr. Land		Gjedsfergaard 500 Tdr. Land		Kringelborg 290 Tdr. Land		Krijsens 291 Tdr. Land	
	RM	β	RM	β	RM	β	RM	β
1. Indtægt:								
Indtægt af solgt Korn	31,205	..	15,215	..	9,828	..	11,746
Brutto-Indtægt af Kvæg og Vind	32,449	..	15,405	..	2,315	..	3,619
Indtægt af Faarehold efter Fra- drag af Driftsudgifter	2,991	..	732	..	1,779	..	1,472
Korsfællige Indtægter	1,058	..	100	..	562	..	34
<i> samlet Indtægt.</i>	..	67,703	..	31,453	..	14,486	..	16,873
<i> eller pr. Td. Land af Areal.</i>	..	66	..	62	..	49	..	57
2. Udgift:								
Folkehold, Lønninger, Dag- løse, Affordarbejde	9,532	..	5,386	..	3,773	..	3,205
Hæftebesættningens Ved- ligeholelse	431	..	286	..	279	..	155
Inventariets Anskaffelse og Vedligeholdelse:								
a) Raffiner	955	83	628	19	149	93	170	28
b) Smedarbejde	1,333	45	646	80	197	27	224	71
c) Skjultmand og Savtre.	619	69	171	74	81	49	94	69

Til foranstaaende Foredrag knyttede sig følgende Diskussion: Godsejer Jacobsen, Falkenstein, bemærkede, at Forsamlingen maatte være Etatsr. Tesdorpf taknemlig for den Uforbeholdenhed, hvormed han havde givet den Resultaterne af sin Virksomhed paa de forskjellige Gaarde. Naar man saa hen til, hvorledes Foldene, der i Begyndelsen vare meget ringe, efterhaanden vare stredne betydelig frem, skjønt med store Opoffrelser, da havde Taleren af Etatsr. L.'s Fremstilling faaet det Totalindtryk, at han havde frembragt et stort Bruttoudbytte, hvorimod Nettoudbyttet ikke ganske svarede dertil. Det havde navnlig forbaudet Taleren, at Nettoudbyttet af Kringelborg, som han havde anseet for en ualmindelig god Gaard, kun var anslaaet til 15 Rd. pr. Td. Land. Naar man erindrede, hvad Jorden i Almindelighed kostede her i Danmark, saa det efter disse Oplysninger sørgeligt ud for dem, som skulde erhverve Jord; thi denes Pris stod ikke i noget passende Forhold til det Udbytte, som, endda kun ved ualmindelig store Opoffrelser, kunde naaes.

Etatsr. Tesdorpf svarede, at han med Hensyn til Kringelborg havde forsømt at meddele, at der paa den ikke var Mejeri, men kun holdtes Ungkvæg og Faar. Ungkvæget holdtes til de større Gaarde, og hvad Faarene angik, havde han allerede bemærket, at det var en lidet indbringende Besætning. Hvad der desuden navnlig thngede paa Kringelborg, var, at den hovedsagelig bestod af Kjøbstadjer, som derfor maatte svare Afgifter til Kammerkassen, Afgifter, der efterhaanden ved Ejerfifte gik op til 1 Td. Byg pr. Td. Land. Forøvrigt var Kringelborg den mindste af Gaardene, og han havde hellere seet, om Godsejer Jacobsen havde holdt sig til den største, der viste et Nettoudbytte af 23 Rd. 77 β pr. Td. Land.

Godsejer Jacobsen bemærkede, at man ved Beregningen af Nettoudbyttet ogsaa maatte tage Hensyn til, hvad den, der som Ejer eller Forpagter drev Jorden, behøvede for sig og sin Familie. Dertil var der imidlertid ved disse Beregninger ikke taget Hensyn, men kun til det nødvendige Folkehold.

Propr. With, Frihedslund, bemærkede, at der ved Etatsr. L.'s Opgjørelse aldeles ikke var beregnet nogen Rente af den gennem en lang Arrække anvendte, visnok overordentlig store Driftskapital. Dette var en Mangel baade ved dette og ved andre tidligere offentliggjorte Regnskaber; thi derved savnede man just det væsentligste Sammenligningspunkt ved Bedømmelsen af, hvorvidt den store Driftskapital havde kunnet betale sig. Det kunde ganske vist være et vanskeligt Arbejde at udregne, hvormed der i Aarenes Løb var medgaaet som Driftskapital, men Rente og Amortisation deraf burde dog trækkes fra, førend

sammen Momenter, der kostede og ikke kunde lades ude af Beregningen, naar man vilde kjøbe en Gaard og skulde bestemme dens Værdi; men det var ikke den Opgave, han her havde stillet sig. Han havde tidligere omtalt en Gaard, Sæbdingegaard paa Volland, som han havde betalt med 365 Rd. pr. Td. Land. Denne Gaard havde simple Bygninger, havde en simpel Besætning, var uden Draining, uden Inventarium, uden egentlig Gjødningskraft; det var kort sagt en nøgen Gaard uden Grundforbedringer. Han førte det nøjagtigste Regnskab over Gaarden — et Regnskab, som han agtede efter nogen Tids Forløb at meddele — og den Gaard vilde altsaa kunne besvare det opstaaede Spørgsmaal: Hvilken Rente han havde af Driftskapitalen. De andre Gaarde havde han erhvervet for 30 Aar siden, og paa denne lange Aarrække var Driftskapitalen fordelt; de bleve af ham i sin Tid betalte med 100 Rd. pr. Td. Land og indeholdt saaledes i sig Midlerne til Tilvejebringelsen af Driftskapital. Han kunde godt forstaa, at man kunde ønske yderligere Oplysninger, men dertil saa han sig ikke i Stand. At en Forpagter ikke kunde svare det Samme af en Gaard, paa hvilken han skulde anvende kunstig Gjødning, Draining o. s. v., som han kunde svare af en komplet Gaard, var jo indlysende, men Kjernen i det foreliggende Spørgsmaal var og blev dog: Hvad giver mig en Td. Land i Netto?

Godssejer Jacobsen fremhævede, at Spørgsmaalet jo var dette: Hvorvidt betaler det sig efter vore Forhold at anvende stor Driftskapital paa Jorden? Det kunde ikke nægtes, at Etatsr. L. havde besvaret dette Spørgsmaal fyldestgjørende, idet han havde oplyst, hvorledes han ved Anvendelsen af en betydelig Driftskapital efterhaanden var naaet op fra 12 Fold til 17 Fold. Grunden, hvorfor Taleren navnlig havde fremsat sine tidligere Bemærkninger, var den, at han troede, at man efter de Priser, hvori Jorden staaer her i Landet, maatte være meget vaerksom — især i Begyndelsen — med at anvende altfor meget paa Jorden, medmindre man havde store Kræfter i Baghaanden; thi det forekom ham, at Nettoen ikke stod ganske i Forhold til Bruttoen.

Etatsr. Tesdorpf: Vi skulde ikke være for bange for at anvende for meget paa Jorden, men derimod for at give for meget for den. Vi vare for tilbøjelige til at betale Jorden for dyrt, men vi anvendte ikke for meget, tværtimod for lidt paa den. Naar vi — hvad der var Tilfældet saa mange Steder hos os haade m. S. t. større og mindre Ejendomme — betalte Jorden med fra 300 til 500 Rd. pr. Td. Land, alt efter dens Bessaffenhed og Kultur, saa betalte vi som oftest, ganske affeet

fra den forhøjede Rentefod, meget for meget for Jorden. Jorden var ligefrem bleven saa dyr en Børg i Danmark, at det kun kunde betale sig for Rigmænd at kjøbe den; det var i en vis Henseende beklageligt, men det var paa den anden Side dog ogsaa Tegn paa Velstand.

Godsejer Jacobsen var enig deri, men saa ikke noget Middel til at gjøre Jorden billigere.

Statsr. Lesdorpff: Naar Konjunkturerne medføre, at der gives meget for Jorden, saa maa man ogsaa have til Raadighed og anvende en saa meget desto større Driftskapital; ellers kan det slet ikke gaa.

Præsidenten, Grev Holstein-Holsteinborg opfordrede de Tilstebeværende til at give Oplysninger i samme Retning som Statsr. L.; det vilde føre mere ind i Kjernen af Spørgsmaalet end en Kritik. Det gik her, som det saa ofte gaaer med interessante Spørgsmaal, at naar de vare indlebede, og Indledningen udfordrede en ganske særdeles omhyggelig Bearbejdelse, var det som oftest vanskeligt derefter at faa en almindeligere Diskussion i Gang, fordi der var Faa, som havde forberedt sig paa at følge det af Indlederen givne Spor.

Professoren Jørgensen fandt, at de af Statsraad L. nævnte Tal vare saa overraskende og smukke i deres Rækkefølge, at han godt kunde dele den Forundring, som var udtalt, at ikke Nettoen var større; det maatte man vente efter den smukke Rækkefølge og efter den Maade, hvorpaa det var alle de Tilstebeværende bekendt, at Statsr. L.'s Gaarde drives. De opgivne 3 Aar vare imidlertid langt fra Middelaar; 1868 maatte endog saa siges at være et meget ringe Aar, i det mindste for flere Egne, og de 2 andre vare kun jævne. Dertil kom, at der — navnlig m. H. t. Gjedsergaard — var blandt de aarlige Udgifter medregnet meget, saasom til Vejanlæg og til Bygninger, som ellers lagdes til Grundkapitalen, hvoraf der da skulde svares Rente. Ogsaa derved kom Nettoudbyttet til at fremtræde som mindre. Alligevel var Udbyttet for disse 3 Aar et saadant, at det maatte kaldes overmaade skjønt. M. H. t. Kunstgjøbning vare vi endnu lidt ubekjendte med mange Forhold, og det turde maasse nok være, at vi anvendte noget mere paa Kunstgjøbning end der egentlig ligefrem kunde betale sig, navnlig fordi vi ofte havde for ringe Erfaring om hvilken Kunstgjøbning, der skulde anvendes i det specielle Tilfælde. Naar man vilde drage Slutninger fra Forsøgene paa Landbohøjskolens Forsøgsmark, vilde det vise sig, at store Kapitaler, anvendte paa fosforsur Gjøbning, vilde i mange Tilfælde ikke give nogen tilstrækkelig stor Rente, og især var dette Tilfældet, naar Jorden allerede for

nogen Tid tilbage var bleven forsynet med fosforsur Gjødning. Den Tid vilde nok komme, da vi lærte paa en mere økonomisk Maade at omgaaes med Kunstgjødning, og det vilde ogsaa bidrage til at bringe Nettoudbyttet op. M. S. t. Sædskiftet paa Sæddinggaard maatte indvendes, at Kløver kom igjen hvert 6te Aar, men det var nok netop et Punkt som Etatsr. T. tænkte paa at forandre. Det maatte være et Grundprincip her, at Kløver ikke maatte komme for hyppig igjen, og naar den som her kom 2 Gange i 12 Aar, behøvede man ikke at være Profet for at sige, at Græsset ikke vilde lykkes; det havde Erfaringen tilstrækkelig viist. Kløveren maatte ikke komme hyppigere end hvert 8de eller hellere hvert 10de Aar. Det var den eneste Indvending, og naar den blev hævet, var det ja smukt et Sædskifte, som man kunde ønske sig det, for Jord, som kunde taale det og blev tilbørlig understøttet, og intetsteds hvor man lagde an paa at faa Principerne for Bærelbrug gennemførte — noget, der langtfra tilstrækkelig iagttoges — vare de gennemførte paa en mere fuldkommen Maade.

Prof. Frederiksen bemærkede: at efter alt, hvad han tidlig og silde havde hørt af Landmændene, var der ikke nogen Kapital, anvendt paa Jorden, der havde givet dem et bedre umiddelbart Resultat, end netop Udgifterne til kunstig, navnlig fosforsur Gjødning. Disse Erfaringer skrev sig ganske vist fra en enkelt Del af Landet, navnlig fra Holland; men der tog Brugen deraf stadig til. Dette gjaldt ikke alene om de store Jordbrugere, men der var næppe noget Punkt, hvor disses Exempel i de senere Aar efterfulgtes mere af de mindre Jordbrugere, end netop m. S. t. Anvendelsen af fosforsur Gjødning. Han vilde tillade sig at spørge Etatsr. T. og Prof. F.: Hvilken Kapital anvender f. Ex. den Mand, der forpagter Jord af almindelig god Bestaffenhed og driver den paa almindelig god dansk Maade, og hvilken Kapital kan i Almindelighed anvendes med størst Fordel? Det havde i flere Henseender den allerstørste Betydning, om vi fra vore store landøkonomiske Autoriteter kunde faa Svar paa det Spørgsmaal. Andre Steber var Jorden saa forfjellig, at det næppe var muligt paa nogen almindelig Maade at besvare Spørgsmaalet; men hos os var der dog ikke saa stor Forfjellig paa almindelig Jord af nogenlunde Godhed, om end Spørgsmaalet ingenlunde var saa let at besvare som at stille.

Folkethingmand N. Andersen mente, at det ikke var rigtigt at lægge Nettoudbyttet til Grund for Beregningen, man maatte meget mere se paa Bruttoudbyttet. Det var dette, som Aar for Aar bar de store Udgifter til Driften, og af disse ud-

gjorde Arbejdslønnen, hvorved en talrig Arbejderbefolkning ernæredes, en væsentlig Del. Naar det da kunde stille sig saaledes, at om Nettoudbyttet end ikke kom til at staa i et saaa gunstigt Forhold til Bruttoudbyttet, det dog blev større, end det med mindre Omkostninger vilde blive, saa forekom det Taleren, at dermed var det da tilstrækkelig godtgjort, at det store Beløb, som anvendtes til Driftsomkostninger, var vel anvendt. Naar man af de meddelte Oplysninger erfarede, at det virkelige Netto-udbytte ved en saaa udmærket Drift som Etatsr. T.'s ikke kunde blive større end det, som forelaa, saa beviste det ikke andet, end hvad Etatsr. T. havde udtalt, at Jordens virkelige Værdi var mindre, end man var tilbøjelig til at anslaa den til her i Landet. Man havde sagt, at man ikke kunde komme bort fra disse høje Priser, og det var ogsaa ganske vist, at man ikke ved Raisonnements kunde komme bort fra de en Gang fastslaaede Priser; men efterhaanden som det blev mere og mere klart for Landmanden, at det ikke var af den raa Jord, men af de Kapitaler og det Arbejde, som nedlagdes i den, at man skulde have sit Udbytte, vilde det for den fornuftige Kjøber ogsaa blive mere og mere klart, at han ikke kunde give de Priser, der hidtil vare betalte.

Kammerherre Thygeson til Damgaard: Den kunstige Gjødning har været anbefalet i Skrift og Tale, men paa den anden Side maatte han udtale, at paa Damgaard havde den slet ikke virket, hvortil Marsjagen ikke havde været til at opdage. I en Række af Aar havde han anstillet Forsøg — og det ikke smaa Forsøg — med fosforfur Gjødning, Guano o. s. v., men uden at spore mindste Virkning. Paa samme Maade var det gaaet ham for nogle Aar siden med Forsøg med Bøgeaske, som Alle fandt saa overordentlig hensigtsmæssig paa Kløver. Da han ved at nedharve Bøgeassen paa Kløveren i flere Aar ingen Virkning havde sporet, havde han faaet Liebigs Bog i Haanden og deraf seet, at det var galt at nedharve Assen; den skulde pløjes ned, thi derved kom den Rødderne tilgode. Det havde han da gjort; men heller ikke deraf havde han sporet nogen Virkning.

Statsr. Tesdorpf bemærkede, at vi endnu manglede en hel Række af Erfaringer om Anvendelsen af kunstig Gjødning, som Tid efter anden vilde foranledige, at vi i dette Stykke undgik en urigtig Anvendelse af Kapitalen. Der blev vist anvendt en Del kunstig Gjødning paa urigtig Maade, og selv om det ikke kunde siges, at vi ødslede med Penge, vilde vi dog vist efterhaanden blive mere og mere heldige ved Valget af de kunstige Gjødningsmidler. Især paa Gjedsergaard, hvor Netto-

udbyttet havde været forholdsvis ringere, havde han vistnok anvendt en vel stor Masse af fosforsyrerige Gjødningsmidler i Sammenligning med kvælstofholdige. Hvad de meget stærke Forder hos os indeholdt af Mineralier, var os endnu fuldkommen ukjendt; hvorvidt vi med Fordel kunde anvende paa dem baade fosforsyrerig Gjødning og Kaligjødning, var langt fra tilstrækkelig bevaret. Videnskaben vilde efterhaanden hde os Bejledning i saa Henseende, og Forsøgene, som hos os især paa Landbohøjskolens Forsøgsmark vare paabegyndte og gennemførte med saa stor Nøjagtighed, vilde blive meget lærerige. Det fejlede ikke, at ogsaa Landmænd vilde gjøre grundige komparative Forsøg og ved at offentliggjøre Resultaterne bidrage til at klare Forestillingerne derom. Ikke destomindre troede han at kunne sige, at i Almindelighed vare de i saa Henseende anvendte Penge ikke spildte eller ilde anvendte, og han vilde slutte sig til Prof. Frederiksen, der havde erfaret paa Holland, at man i Almindelighed var vel tilfreds med at have taget denne Faktor med. — Han havde allerede ytret, at 2 Gange Kløversaaning i 12 Aar maatte ansees for at være en Fejl, og at det var den Hovedindvending, han havde imod Forvalter la Cour's Forslag; Kløveren maatte lægges sammen, saaledes at den kun blev saaet 1 Gang i Rotationen. — Det var meget vanskeligt at bevare Spørgsmaalet om Driftkapitalens Størrelse i sin Almindelighed, da vi i vort Land brugte saa forskjellige Forpagtningsmaader. Som oftest overdroges Besætning og Inventarium til Forpagteren, medens kun i de færreste Tilfælde Forpagteren var forpligtet til at kjøbe disse de værdifuldeste Gjenstande til Gaardens Drift. Dernæst var jo Kulturtrinnet saa overordentlig forskjelligt, og tillige var Forpagtningssummen eller Kjøbesummen for Jord hos os saa overordentlig ulige. Englænderne havde tidligere været meget rundelige med at nævne os 10 Lsrl. pr. Acre; men de havde ogsaa en sikkrere Basis at gaa ud fra, efter som Besætning og Inventarium aldrig fulgte med, men maatte kjøbes, og efter som Kulturtilstanden vel ogsaa kunde betragtes som mere normal, da der jo der var Tale om det gamle Kulturland. Den engelske Forpagter skulde vel i enkelte Tilfælde — men det var langt fra det almindelige — udføre Størstedelen af Drainingsarbejdet; men alt Sligt var dog i England mere normeret og beroede mere paa en gennemgaaende Skik end hos os. Derfor var det vanskeligt at give et almindeligt Svar paa Prof. Frederiksen's Spørgsmaal; men Størrelsen maatte i de enkelte Tilfælde rette sig efter de nysnævnte Forhold. — Hr. N. Andersen's Ytringer om Brutto og Netto vare overordentlig træf-

fende; thi Tharaen var saa overordentlig forffjellig. Naar Taleren maatte give Høstarbejderen mindst 6 R om Dagen, medens der i andre Egne kun betaltes 3 R , saa kunde hans Netto, forudsat at Arbejderne vare nogenlunde ens, ikke blive saa stort som i hine andre Egne, og saaledes var der flere Momenter, som gjorde sig gjældende. Hvor lille vort Land end var, saa var dog Arbejderens Fortjeneste i de forffjellige Egne mærkelig ulige og den influerede derfor stærkt paa Nettoen.

Prof. Jørgensen havde naturligtvis ikke villet fraraade Kunstgjødning; han var tvertimod med Prof. Frederiksen enig i, at man ikke anvendte Pengene bedre, især i Begyndelsen, men man maatte ikke ensidigt vedblive med det samme Slags Kunstgjødning gennem flere Rotationer. Den af Prof. Frederiksen omtalte Erfaring havde man vist gjort overalt; men ved at vedblive med det Samme kom man let til at neblægge Kapitaler, som, om de end ikke vare spildte, dog kun kom langsomt igjen.

Landssthingsmand L. Schøler vilde sige et Par Ord om kunstig Gjødning, som han havde anvendt mere eller mindre i Løbet af 16—18 Aar. Han havde drevet en lille Gaard paa 56 Tdr. Pd. siden 1830. Den laa tilbøls i Hebe, da han modtog den, men ved Mærgling gav den rigeligt Udbytte; dette maatte imidlertid standse, og efter et Par Overgange maatte han anvende andre Midler for at saa Jorden til at bringe Frugter. Han havde da anvendt fosforsur Kalk fra Grosserer Owens Fabrik og anvendt den med overordentlig stor Fordeel. Senere havde han anvendt Guano, men han var kommen til den Erkjendelse, at den fosforsyreholdige Gjødning var den bedste for hans Jord. I saa Henseende maatte man jo prøve sig frem, da man ikke forud kunde vide, hvilken Slags Kunstgjødning der egnede sig bedst for den paagjældende Jord. Han boede 3—4 Mil fra Aarhus i den Egn, hvor Ostjyllands bedre Jorder begynde at tage sig, og hvor de mindre gode Jorder begynde, og i den Egn var det nu blevet saa almindeligt at anvende kunstig Gjødning, at der der paa Egnen og længere mod Vest saa at sige ikke var en eneste Mand, der ikke brugte kunstig Gjødning, og det var blevet til en almindelig Overbevisning der, at det vilde være umuligt at bestaa uden at anvende den. Det havde viist sig, at det, som Jorden i den Egn trængte til, var noget Ammoniak, men især Fosforsyre. Han og Flere med ham havde anvendt den gjentagne Gange, og der var Marker — det vilde han bemærke ligeoverfor Prof. Jørgensens Udtalelser — hvor han havde anvendt den 3 Gange; men han vedblev at se den samme velgjørende Indflydelse af Fosforsyren som første Gang.

Prof. Frederiksen gjorde først i Forbigaaende den Be-

mærkning, at han troede, at de fleste Landmænd ikke vilde dele Statsr. L.'s Mening, at det, som det gjaldt om, var Bruttoen; de vilde helst have Nettoen. — Det, der forøvrigt havde bevæget ham til atter at tage Ordet, var den Anskuelse, som flere Gange i dette Møde var kommen til Orde, og som man ofte mødte hos Landmænd i Tale og Skrift, at vore Landejendomme stode i en overordentlig høj Pris. Det kunde maasse nok være rigtigt at advare imod at føre Priserne højere op, men man skulde vogte sig for at tro, at Priserne i Fremtiden vilde falde betydeligt. Han kunde naturligvis ikke have nogen fuldkommen begrundet Mening i saa Henseende, da han jo ikke kunde vide, hvorledes Kornpriserne vilde stille sig; men der var dog Momenter til Stede, som maatte lede til at antage, at den Stigning, som havde viist sig saavel andre Steder som navnlig ogsaa hos os — især naar man gik en Snes Aar tilbage i Tiden — vilde holde sig, fordi Pengene havde tabt en Del af deres Værdi efter de store Opdagelser i Kalifornien og Australien, og fordi efter Kornlovenes Ophævelse Markedet var ganske anderledes aabnet for os end tidligere. Men forudsat at Kornpriserne ikke faldt, kunde man efter hans Skjøn heller ikke vente, at Landejendommens Pris vilde synke. Saavidt man kunde se, uden at have bestemte statistiske Data at holde sig til, var der snarere en fortsat Stigning omkring i Landet i dette Øjeblik. Dernæst var der en anden Omstændighed, som gjorde en Stigning sandsynlig, idet der nemlig i Øjeblikket blev udbudt megen Jord paa Grund af Fæstes Overgang til Selvejendom, og dette Forhold, der nødvendigvis maatte trykke Priserne, kunde ikke antages vedblivende at ville være til Stede i samme Omfang som nu. Endelig forekom det ham, at naar han saa hen til, hvad han læste om Priserne i andre Lande, hvor Forholdene ikke vare saa meget forskellige fra vore, s. Ex. Brunsvig og det sydlige Hannover, da viste det sig, at Priserne der vare højere end hos os, og det tydede paa, at man ogsaa hos os snarere kunde vente en Stigen end en Dalen i Priserne. Denne Anskuelse bestrkedes ogsaa derved, at der var Egne hos os, navnlig Langeland og Dele af Fyen, hvor Priserne Generation for Generation holdt sig meget høje, uagtet Jorderne der ikke vare saa afgjort bedre end mange andre Steder i Landet. Dertil kom, at den Omstændighed, der nu influerede paa de høje Priser, nemlig at saa mange Kræfter havde Sansselighed ved at gaa over fra Agerbruget til andet Erhverv, sandsynligvis ogsaa vilde være til Stede i Fremtiden.

Statsr. Lesdorp: Det kunde ikke falde ham ind hovedsagelig at lægge Vægt paa Bruttoen; men ved at sammenligne

Regnskaberne mente han, at man ikke ubelukkende skulde lægge Bægt paa Nettoen. Hvad angik det af Prof. F. nys omtalte Spørgsmaal, da var det jo meget vanskeligt at besvare, men han vilde dog nødtigt have, at det skulde slaes fast, at Forsamlingen var enig i, at vi kunde imødesee endnu en betydelig Stigen i Værdien af de danske Jorder i den nærmeste Fremtid. Han troede, at vi vare komne til en ret respektabel Højde og vanskelig kunde vente en yderligere stærk Stigning. Hvad angik de af Prof. F. nævnte Egne, Brunsvig og det sydlige Hannover, da blev den høje Værdi paa Jorden der almindelig bygget paa en Kultur, som vi endnu ikke havde mægtet at indføre, nemlig Sukkerroen. Afseet fra den vilde man i hele Nordtyskland snarere finde lavere Priser end paa Langeland og Fyen og overhovedet i vort Lands bedre Egne. Der var Faktorer, som afgjort arbejdede til Fordel for den opadgaaende Pris, men der var ogsaa store Faktorer, som arbejdede imod den, og dertil hørte, at Pengene stadig synlig vedbleve at blive dyrere, og at Arbejdsraften — forhaabentlig — ogsaa vilde vedblive at blive dyrere. Der skulde en betydelig stigende Belstændighed til at erstatte disse 2 Faktorer, saa at man lod sig nøje med en lavere Rente af Jorden. Da Taleren for en Del Aar tilbage berejste den nordlige Del af Frankrig, havde man sagt ham, at man der ikke kunde gjøre Regning paa at kjøbe Jord paa andre Bilskaar, end at man maatte lade sig nøje med 2 pCt. af den; enhver velhavende Mand vilde være Grundejer, om han saa skulde lade sig nøje med 2 pCt. Der var ganske enkelte Egne i Tyssland, hvor det Samme var blevet sagt ham ifjor; men noget Saadant fandt ogsaa kun Sted i de Egne og de Lande, hvor der fandtes en meget stor Velstand, og hvor denne store Velstand kastede sig paa Jorden med stor Begjærighed. Hvis Velstanden og dermed ogsaa Begjærigheden efter Jord hos os vedblev at tage til i meget store Dimensioner, vilde han indrømme, at der kunde være Udsigt til, at ogsaa Jordens Værdi kunde stige, men eftersom Forholdene vare hos os for Øjeblikket og eftersom de forskjellige Faktorer paa den ene og den anden Side stillede sig, stod det for ham saaledes, at om vi end ikke kunde vente nogen Dalen, kunde vi dog ikke vente nogen stærkt opadgaaende Konjunktur.

Om Forbedringen af Arbejdernes Kaar ved selvhjælpende Foreninger navnlig Husholdningsforeninger.

Foredrag, holdt i det kgl. Landhusholdningssekskab d. 18de Januar 1871,
af B. S. B. Faber, Bogholder i Privatbanken.

Se vi hen til de forskjellige Stater i Europa, hvad enten det er en Stormagt eller en mindre Stat, hvad enten de regjeres under den ene eller anden Form, vil man bemærke, at Arbejderspørgsmaalet hos dem alle indtager en fremragende Plads. Søge vi efter Aarsagen til, at man i Lande med saa forskjellige Udviklingsformer kan have en saa betydelig Sag fælles, da ligger det ligesvem i ethvert Samfunds naturlige Udvikling.

Hvor nemlig et Antal Individider forene sig om at danne et Samfund, der vil inden kort Tid indtræde en Forstjæl imellem Individiderne indbyrdes. Nogle ville ved Flid og Udholdenhed snart erhverve sig saa meget, at de have mere end til de daglige Fornødenheder; de kunne altsaa anvende deres Mer-Indtægt til at erhverve sig Livets Behageligheder, som vi kalde Luxus. I Modsetning hertil er der Andre, der ved forskjellige Omstændigheder ikke kunne erhverve sig det Nødvendige til Livets Ophold og derfor maa ty til Andres Hjælp. Endelig findes en tredje Klasse, der vel har det aldeles Nødvendige til at leve for, men som ved indtrædende Arbejdsløshed,

Dyr tid, Sygdom, Tilfældekommen strax er ude af Stand til at ernære sig og Sine; denne Klasse Individider kalder man „den ubemidlede Klasse“ eller med eet Ord „Arbejderen“, og det er om ham, at Arbejderspørgsmaalet drejer sig. Det gjælder for Samfundet at lære Arbejderen, hvorledes han kan hæve sig saavel i materiel, som i aandelig Retning. Det er ikke alene Samfundets Pligt, men i dets velforstaaede Interessse i Tide at virke hen i den Retning; thi skeer det ikke, men lader man Forholdene udvikle sig af sig selv, da vil der komme en Tid, hvor Samfundets bemidlede Klasser haardt maa bøde for Fortidens Kortsynethed.

At løse Spørgsmaalet ved en enkelt nok saa kraftig Anstrængelse er selvsølgelig umuligt, thi et Onde, der er medfødt, lader sig ikke bekjæmpe paa denne Maade. Løsningen maa ske paa samme Maade som Udviklingen, nemlig efterhaanden. Kaste vi nu Blikket paa Udlandet for at se, hvad der er foregaaet i Retning af Arbejderspørgsmaalet, da vil man lægge Mærke til, at i de sidste 20—30 Aar have navnlig 2de samvirkende Principer gjort sig gjældende, nemlig Selvhjælpsprincipet og Foreningsprincipet (Samarbejde).

Man har et træffende Billede af disse 2 Principers Sammensmeltning i en Fortælling om en Fader, der vilde forklare sine Sønner disse Begreber, men ej formaaede at gjøre det med Ord. Han tog derfor en Del Stofke, knyttede dem fast sammen med et stærkt Baand, og lagde Bunttet for Sønnenne, idet han sagde: Se her! Det er Selvhjælp og Samarbejde. Den enkelte Stok lader sig let bryde; ligeledes gaaer det den enkelte Arbejder; alene kan han ikke modstaa Tidernes Tryk, men ved at forene sig med sine Fige, kunne deres smaa Midler samlede ved en hensigtsmæssig Samarbejden virke og udrette det Samme, som den store Kapital i den enkelte Mand's Haand. Arbejderens fælles Midler, hvad enten det nu er personlig Arbejdskraft eller kontante Penge, vil her udgjøre en Magt, der, sammenknyttede ligesom Stokkene ved et fast Baand, ikke let vil kunne brydes. Disse 2 Principer „Selvhjælp og Sam-

arbejde" ere imidlertid langt fra optraadte paa samme Maade i de forskjellige Lande; tvertimod have de formet sig efter hvert Folks Ejendommeligheder og Forhold, hvorfor man ogsaa for Tysklands, Frankrigs og Englands Vedkommende kan betegne hvert Land som Hjemstedet for de selvhjælpende Foreninger, som vi kalde Forstuds- eller Kreditforeninger, Produktionsforeninger og Husholdningsforeninger.

Kreditforeningernes Opkomst og Udvikling i Tyskland skyldes navnlig den preussiske Kreditsdommer Herman Schulze fra Delitzsch. Han havde længe haft Opmærksomheden henvendt paa de uheldige Forhold, hvorunder de mindre Industri-drivende levede. Den store Industri havde endnu ikke i Aarene Fyrrethve taget det Opsving i Tyskland, som nu. Endnu arbejdede ved Siden af den en dygtig Haandværksstand, som vel havde vanskeligt ved at konkurrere med større Etablissementer, men dog vidste at opretholde sig ved stadig Anstrængelse. Saa længe Forholdene vare gunstige, gik alt godt, men da der indtraf Stilhed i Handelsforholdene, følte denne Stand sig haardest trykket.

Bank- og Kreditforholdene have ikke udviklet sig i samme Grad som Industrien, og kun med den yderste Anstrængelse og ved de største pekuniære Opofrelser kunde den mindre Haandværker skaffe sig den fornødne Kredit, der var et Livsspørgsmaal for ham. I 1848 stiftedes i Berlin nogle Laanekasser, hvis Kapital tildels blev tilvejebragt ved frivillige Bidrag. Formaalet var at støtte den ubemidlede Klasse. Udlaanene skete derfor ikke med den tilbørlige Forsigtighed, og Følgerne viste sig ogsaa snart ved at Pengene gik tabte. Samtidig hermed indtraf den Begivenhed i det preussiske Deputer-kammer, i hvilket Schulze-Delitzsch havde Plads, at Kongen med Magt vilde sprænge Forsamlingen, der til Gjengjæld nægtede Regjeringen Tilladelse til at udskrive Skat. Som en Følge heraf blev S=D. tilligemed 41 andre Deputerede gjort til Gjenstand for Anklage. Han blev stillet for Retten, men Resultatet var en fuldstændig Frifindelse. S=D. var sin egen

Sagfører og gjorde Indtryk ved sin glimrende Forsvarstale. Denne Begivenhed foranledigede ham til at udtræde af Stats-tjenesten og ganske hellige sig til den Sag, han alt længe havde arbejdet for. I Marts 1850 stiftede han en Kreditforening for Haandværkere i Delitzsch. Hovedtrækkene i denne vare: Medlemmerne forene sig for ved smaa ugentlige eller maanedlige Indskud at samle en Kapital, der tillige med de Beløb, de kunne erholde som Laan imod Medlemmernes gjensidige Garanti, skulle benyttes til Udlaan blandt Medlemmerne. Udbyttet tilskrives Medlemmerne i Forhold til deres Indskud. Hvor trykket Haandværkeren var, sees bedst af denne Forenings Udbytte, der første Gang blev tilskrevet Medlemmerne med $33\frac{1}{2}$ pCt.; senere gik det ned til 20, 15, 11, 9, 8 og 7 pCt. S=D. blev imidlertid ikke staaende herved. Vejen til at afhjælpe den første og største Trang var vel viist, men Haandværkeren saanedu endnu en væsentlig Lettelse, nemlig billigt Indkjøb af sit Raamateriale. Til Opnaaelsen af dette Djemed oprettede han ligeledes i Delitzsch en Raastoffsforening for Skomagerne. Formaålet var ved forenede Kræfter at danne en Kapital, for dermed at gjøre større Indkjøb af Læder. Prisen paa Materialet blev bestemt til at være lige med Dagens Priser; hvorimod Udbyttet ikke blev fordelt i Forhold til Medlemmernes Indskud, men i Forhold til deres Indkjøb. Det er en Selvfølge, at Kapitalen først og fremmest blev tilskrevet en passende Rente. Virkningen af denne Forening viste sig snart, idet Skomagerne i de nærliggende Byer ikke kunde konkurrere med dem i Delitzsch, og nødsagedes til at danne lignende Foreninger. Samtidig med disse praktiske Forsøg, der ogsaa gik ud paa Dannelsen af Magasinforeninger o. f. a., søgte S=D. at staffe sine Anstuelser Indgang i større Kredse. For at faa et Midtpunkt, hvor Alle kunde søge hen, erholdt han Tildelse til i et Industriblad at benytte et vist Antal Spalter, indtil han efter en halv Snes Aars Forløb saa sig i Stand til at grundlægge et eget Blad, der alene omfatter alt, hvad der vedrører de paa Selvhjælp grundede Foreninger. Efter-

haanden tiltog disse Foreninger saaledes i Antal, at det gav Stødet til, at de forskjellige Bestyrelser i 1859 traadte sammen og dannede en Centralforening med S=D. som Bestyrer. Den inddelte Tyskland i Kredse, hvis Foreninger afholde særskilte Møder; endvidere besluttede man at afholde aarlige Fællesmøder. Af Statutterne skulle vi navnlig fremhæve tvende Bestemmelser, for at vise at denne Centralisation ikke gjør det mindste Indgreb i hver enkelt Forenings Selvstændighed, men kun tjener til at støtte og vejlede Foreningerne i enhver Henseende. Den ene Bestemmelse er: at enhver Resolution, der vedtages paa Møderne, kun er at betragte som Raad og Vejledning, og det overlades ganske til Foreningerne, hvorvidt de ville følge dem eller ikke. Den anden Bestemmelse er: at saafremt der vedtages yderligere Pengebidrag fra Foreningerne, udfordres udtrykkelig hver enkelt Forenings Samtykke, forinden Beløbene afkræves.

Den af Centralforeningen udgivne Beretning for 1869 udviser, at Antallet af

Kreditforeninger var	1750
Husholdningsforeninger	627
Raastofs-, Magasin-, Produktionsforeninger o. s. v.	267
	tilsammen 2644

De forskjellige Kredsinddelinger beløbe sig til 27. S=D. har til Støtte for de forskjellige Foreninger virket for Dannelsen af en Centralbank i Berlin, der allerede har udvidet sin Virksomhed i det Omfang, at en selvstændig Filial er dannet i Frankfurt a. M. Af Beretningen fremgaaer endvidere, at 735 Foreninger med 304,772 Medlemmer have indsendt deres Aarsregnskaber, der vise, at Medlemsformuen og Reservecfondene udgjorde 13,253,602 pr. Th. *).

Modstanderne af de Schulze-Delelschste Foreninger søge nu at nedsætte deres Betydning ved at paasta, at Resultaterne ikke ere det, man vil gjøre dem til, idet man kun benytter de

*) 1 preussisk Thaler = 8 & dansk.

samlende Summer, for at slaa om sig med store Tal, hvorimod man, ved at dividere de forskjellige Talstørrelser i hinanden, vil faa et Resultat, der i Virkeligheden har liden Betydning. Naar vi nu t. Ex. dividere ovennævnte Medlemsantal med Medlemmernes Tilgodehavende, da vil Gjennemsnitsbeløbet pr. Medlem blive omtr. $43\frac{1}{2}$ pr. Tdl. eller 58 Rd. dansk. Dette Beløb er ganske vist ikke stort; men hvorledes er dette Beløb kommen Medlemmet tilgode? Ved smaa ugentlige Bidrag, der ere blevene forøgede ved Tilskrivning af Foreningens Udbytte, har han naaet ovennævnte Beløb. Man kan vel nok med Sandhed i Almindelighed paaftaa, at var et Medlem ikke gaaet ind i nogen Forening, havde han ikke ugentlig lagt sit lille Indstud tilside for at have en Sparestilling. Ved Foreningen er han bleven tvungen dertil og har i Udbyttet faaet en Fortjeneste, han ellers aldrig vilde have erholdt. De 58 Rd. dansk, som Medlemmet ejer, er altsaa en Sum, som man kan sige, at han har fundet, og Beløbet, hvor lidet det end er, er og bliver en Forøgelse af Medlemmets Formue og lærer ham at spare. Mange ville nu maaske sige her: vi indrømme Rigtigheden heraf, men hvor langt kommer saa en Mand i vore Tider med 58 Rd.? Svaret herpaa ligger temmelig nær; en enkelt Mand med 58 Rd. kommer ganske vist ikke langt, men derfor forene sig flere Mænd med hver 58 Rd., og det gjør en samlet Sum af mange Mill. Rd., og disse Millioner er en Magt, hvad vistnok Enhver vil erkjende.

Der er desuden en anden Side af Sagen, som Modstanderne ganske overse, thi de kunne ikke fatte, at en Forening, der befatter sig med materielle Sager, tillige kan have et aandeligt Formaal. Det aandelige Formaal ved disse Foreninger er, at styrke Medlemmets Selvtillid, lade ham føle, at han, ved ret at slutte sig sammen med Andre, efterhaanden kan forbedre saavel sin materielle som aandelige Velvære. Det maa vistnok være klart for Enhver, der vil se paa S=D.'s Foreninger med et uhibdet Blik, at en Haandværker, der ved disse Foreninger kan faa sin Driftskapital og sine Varer bil-

ligere end tidligere, og derved forøge sine Indtægter, og efterhaanden gjøre sig fri for al Kredit og blive uafhængig af Andre, at han vil blive en ganske anden Mand end den, der altid maa bede om Penge og Kredit, og endda betale ublu Kenter og Priser. Det kommer altsaa ikke an paa, om Gjennemsnitsbeløbet af Medlemsformuen er noget større eller mindre, hvad Modstanderne gjerne ville fremhæve, men det, man skal fremdrage, og det, man skal dømme efter, det er den moralske Vælbære, Selvtilliden, der indvindes af Medlemmet, og som hæver ham i eget og Andres Omdømme, og som lader det staa klart for ham, at han med sine faa Skillinger kan gjøre det Samme, som den bedre Stillede, naar han blot slutter sig sammen med Ligestillede.

Hvad man endvidere maa fremhæve ved disse Foreninger, er deres Organisation (Centralisation), og det er navnlig denne i Forbindelse med en god Central-Styrelse, der har skaffet Foreningerne deres store Udvikling og Betydning saavel i moralsk som i materiel Henseende.

Uagtet der har været Tab, undertiden meget store, har det dog aldrig svækket Sagens gode Fremgang; selv Krigen imellem Østerrig og Preussen, der bragte mangan en Forening i alvorlig Rnibe, da Medlemmerne ved Indfaldelse til Militærtjenesten ikke saa sig i Stand til at betale hverken Indskud eller andre Forpligtelser, har ikke rokket den gode Mening, men tværtimod styrket den, thi Medlemmerne fandt en Støtte i Foreningerne ved deres Hjemkomst.

Den italienske Frihedsbevægelse og Krig i Aarene 50, en ny Tronbestigelse i Berlin o. s. v. havde gjort en Ende paa Reaktionsperioden, Frihedsaanden vaagnede paany. Arbejderspørgsmaalet fik derved et nyt Stød fremad. Mange vare forbausede over det, der allerede var skeet i deres eget Land og saa hen til Udlandet, for at se, hvad der var skeet. Ved at anstille en Sammenligning med hvad der var gjort i deres eget Land og i Udlandet, fandt man, at der vel var gjort en Del for den mindre Haandværker, men for den egentlige

Arbejderklasse meget lidet. Man søgte derfor at indhente det Forsømte, ved Dannelsen af Arbejderdannelsesforeninger, Spare- og Sngelasser, Husholdningsforeninger o. s. v.

I Frankrig skulde man have ventet, at man vilde have taget Exempel efter England og paabegyndt Husholdningsforeninger etc. Det var imidlertid for langsomt for Franskmændens lidlige Karakter; han vilde strax springe over alle Mellemed og tage fat paa det, man i Almindelighed anseer for Maalet nemlig: Produktionsforeninger. En Produktionsforening kalder man en Forening af Arbejdere, der forene deres fælles Kræfter, for at frembringe et eller andet Fabrikat. Arbejderen opnaaer derved, at han samtidig med at være Arbejder bliver Arbejdsherre; idet han nemlig faaer den sædvanlige Løn for sit Arbejde, men deler tillige Udbyttet af Fortjenesten efter nærmere bestemte Regler. Disse Foreninger dukkede navnlig op i 1848 ved Revolutionen i Paris. Den provisoriske Regjering begik den samme Fejl, som tidligere omtalt i Berlin, ved nemlig at tilstaa 3 Millioner Francs*) til saadanne Foreningers Dannelse. Denne Understøttelse var Foreningernes Ruin, thi man betragtede Pengene som Gaver, og Følgerne viste sig ogsaa, idet der 4 Aar efter næppe bestod en eneste af de flere hundrede, der den Gang opstod.

Betragte vi Produktionsforeningerne nærmere, da er det især de Foreninger, hvor den legemlige Arbejdskraft er den overvejende, der trives bedst; hvorimod de Foreninger, hvortil der hører mere aandeligt Arbejde, have vanstelig ved at arbejde sig frem. Aarsagen hertil ligger i, at Arbejderen savner den fornødne Dannelse og de nødvendige Kundskaber. Arbejderen har dels vanstelig ved at skjælnes tilstrækkelig imellem sin Egenstøb som Arbejder og som Arbejdsherre, og dels vil han ikke gjerne indrømme, at Dannelse og Kundskaber ere Ting, der staa i det mindste ligesaa højt som en udviklet legemlig Arbejdsdygtighed. Skal denne Slags Foreninger derfor ordnes paa

*) 1 Francs = 2 & 2 β danst.

rette Maade, da er det en nødvendig Forudbetingelse, at Arbejderen besidder den nødvendige Dannelse foruden sin Arbejdsdygtighed; eller at han i det mindste tillader, at den aandelige Dygtighed kommer til sin Ret.

Sammenstilte vi nu, hvad der er foregaaet i Tyskland og Frankrig, da se vi, at det navnlig er Haandværkeren, der er bleven anvist den Vej, han bør følge, for at kjæmpe sig frem. Foruden denne Klasse af Arbejdere er der imidlertid en anden, nemlig ham, vi kalde Daglejerer. Han har ikke noget Maal at stræbe efter, som Haandværkeren, hvis Opgave det er at forbedre sit Haandværk o. s. v., hans Stræben gaaer kun ud paa at faa det mest mulige for sit Arbejde, til Underhold for sig og Sine.

Skulle vi altsaa løse den Opgave, at vise ham en Vej til Forbedring af hans Samfundsstilling, da maa vi gaa til England og se, hvad der er foretaget.

I England findes i Modsatning til Tyskland ikke nogen Haandværksstand. Industrien har der taget et saa mægtigt Opsving, at der egentlig kun findes Fabrikherrer og Fabrikarbejdere. Arbejderen har sin bestemte Løn, og med denne maa han underholde sin Familie, stor eller lille, uden nogen Udflugt til at den vil blive foreget synderlig. Ere altsaa Indtægterne begrænsede, maa han stræbe hen til at formindste Udgifterne, for paa denne Maade at holde Balance imellem Indtægt og Udgift. Fra gammel Tid havde den engelske Arbejder lært at forene sig for at gjøre Fællesindkjøb af en eller anden nødvendig Husholdningsgjenstand, for derved at indvinde Forstjellen imellem en gros Indkjøbet og detail Udsalget, men det var som oftest forbunden med Vanskeligheder ved at faa mange samlede til et saadant Foretagende. Det var forbeholdt Fabrikarbejderne i Lancasshire at vise Verden, at de havde tilegnet sig den Kunst at handle i Fællesskab og holde sammen, saaledes som ingen andre Arbejdere i England havde gjort. De have handlet efter Sir Robert Peels mindeværdige Lære, de have „taget deres egne Sager i deres egne Hænder“, og hvad der er

endnu bedre, de have vedblevet at holde dem i deres egne Hænder.

Historien om Arbejderne i Lancashire eller, som vi hellere ville kalde dem, Bæverne i Rochdale er følgende: Omtrent ved Udgangen af Aaret 1843 gif Klonelsforretningen, der er en af Rochdales vigtigste Fabrikationsgrene, livligt. Paa Grund af disse heldige Forhold bestemte Bæverne, som den Gang vare og endnu ere en daarlig lønnet Klasse Arbejdere, sig til at forlange en Forhøjelse af deres Løn. De mente, at kunde Fabrikherreerne nogensinde give en Forhøjelse, da var Tiden nu kommen. Flere af disse Herrer vare ogsaa villige dertil, forudsat at de andre vilde gaa ind derpaa, og nogle af dem gav strax en Forhøjelse af Arbejdslønnen, men med det Forbehold, at nedsætte den igjen, naar Overenskomsten med de øvrige Fabrikherreer ikke kom i Stand.

Overenskomsten kom imidlertid ikke i Stand, og Bæverne nedlagde deres Arbejde. De vare nu uden Fortjeneste, havde næppe Føde, og deres Stilling var saa fortviolet, som det vel var muligt. De tabte imidlertid ej Modet, men forsamlede sig for at raadslaa om, hvad der var at gjøre. Efter megen Talen og vidtløftige Diskussioner blev man endelig enige om at vende tilbage til det, man oftere havde forsøgt, at samle de Stillinger, man ejede, og dermed ikke alene gjøre et enkelt Indkjøb, men oprette et ordentligt Udsalg, med et Ord danne en Husholdningsforening*). Først bestemte man, for at Foreningen kunde faa en retslig Stilling, at den skulde anmeldes for Retten og blive indregistreret under Navn af „Rochdale Forening af redelige Banebrydere“. Dernæst fastsatte man følgende Bestemmelser: Det er Foreningens Djemed og Formaal at træffe Foranstaltninger til dens Medlemmers pekuniære Fordel og til Forbedring af dens sociale og huslige Stilling ved gennem Aktier paa et Hund Sterling (omtrent 9 Rdlr.) at tilvejebringe

*) Historien om de redelige Banebrydere er gjengivet i „Arbejderens“ første Aargang.

en tilstrækkelig Kapital, for dermed at iværksætte følgende Indretninger og Foranstaltninger: Oprettelsen af et Barelager til Udsalg af Levnetsmidler, Klæder m. m.; Opførelse, Kjøb eller Indretning af et Antal Huse, hvori de Medlemmer, der ønske at hjælpe hverandre til at forbedre deres huslige og sociale Stilling, kunne bo; Paabegyndelsen af Fabrikationen af saadanne Varer, som Foreningen maa bestemme sig til for at skaffe Arbejde til saadanne Medlemmer, der ere uden Arbejde eller lide som Følge af Nedsættelsen af deres Arbejds løn. Til videre Bedste og Sikkerhed for Foreningens Medlemmer vil Foreningen købe eller forpagte en eller flere Landejendomme, som skulle dyrkes af Medlemmer, der ere uden Arbejde, eller hvor Arbejdet bliver slet betalt. Endelig vil Foreningen saa snart som mulig søge at ordne Frembringelsen, Fordelingen, Opdragelsen og Styrelsen eller med andre Ord indrette en selvhjælpende Hjemmekoloni af forenede Interessers eller hjælpe andre Foreninger med at indrette saadanne Kolonier.

Endvidere bestemte man, at alt Kjøb og Salg udelukkende skulde ske mod rede Penge og Salget i Boutiken til Dagens Priser; endvidere at de indstudte Penge skulde have en bestemt Rente, og det tiloversblevne Udbytte fordeles i Forhold til Bedkommendes Kjøb i Udsalget, saaledes at Ikke-Medlemmerne erholdt det halve i Forhold til Medlemmerne.

Det var store Formaal, de redelige Banebrydere havde sat sig, især naar man betænker, at de ikke ejede fire Skilling hver. Det viste sig nemlig, at, da man vilde begynde Indsamlingen, kunde Ingen erlægge de bestemte 2 d. (7 Skilling dansk). De tabte desuagtet ikke Modet, men gav Tid, og ved Udgangen af Aaret 1844 havde de ogsaa samlet en efter deres Mening betydelig Sum, nemlig 250 Rdlr. Medlemstallet var nu 40. De lejede et Stur i Skrubtudsegaden i Kochdale, og den 21de December 1844 aabnede de Udsalget, der indeholdt Hvede- og Havremel, Smør og Sukker. Det hele Dplag var ikke stort, thi efter at det nødvendige Bohave var kjøbt og selvfølgelig betalt saavel som Huslejen, var 120 Rdlr. alt hvad de havde

til at kjøbe Varer for. Det var naturligvis rygtedes i Byen, at „Bævernes Drøm“, som man kaldte det, skulde realiseres, og der havde forsamlet sig en Mængde Mennesker for at være tilstede ved den højtidelige Åbning af Udsalget. En Mængde Bittigheder faldt naturligvis ved denne Lejlighed; saaledes erklærede en Kjøbmand, at han vilde tage hele Lageret paa en Trillebør*), o. s. v. Nogle Medlemmer havde indfundet sig for at være tilstede ved Åbningen, men Ingen vovede at tage Stodderne fra, indtil endelig en rask Fyr tog Mod til sig, aldeles ligegyldig for Følgerne.

Efter den Tid have flere Slægter af Bæverne kjøbt deres Varer i deres egen Bontik, og mangt et rigeligt og godt Maaltid og mangen en varm Trøje er der kommen fra dette Udsalg. Bæverne opdagede imidlertid snart, at der var mere alvorlige Hindringer end Folks Spot at kæmpe imod. Den ringe Kapital nødte dem til at indkjøbe efter en lille Maalestok, der imidlertid ikke gav megen Fordel. Tillige var der adskillige Medlemmer, for hvem det Kløge i at fremme deres egne Interesser ikke stod ganske klart, hvorfor de ikke købte i Udsalget. Varerne kunde undertiden være mindre gode og Prisen lidt højere end andetsteds, og det var nok til at stramme dem bort. Var nu end Manden vedhængende, saa var det Konen, der ikke vilde, og det er jo indlysende, at naar Konen ikke opfatter og interesserer sig for Foretagendet, vil dets Held være meget begrænset. Hun er jo den, der hovedsageligen kjøber i Udsalget. Alle disse Gjenvordigheder nedflog ej vore Bæveres Overbevisning om, at de vare paa rette Vej. De staffede Pengene tilbeje og bragte Varerne til de Nødvillige. Paa denne Maade tiltog Omsætningen og Medlemstallet efterhaanden. Da kom en Krise. Røden stod for Døren. Arbejdsløshed og anden Elendighed nødsagede Medlemmerne til at gaa ud af Foreningen. Omsætningen tog af, og man ventede nu, at hele Foreningen var paa Vej til at blive opløst.

*) Nu kan Barelageret ikke transporteres paa 6 Jernbanetog.

Men tvertimod, da den værste Tid var overstaaet, havde det tillige overbevist mangan en Arbejder om, at havde han ikke været i Foreningen, havde han ingen Midler havt til at staa Nøden imod med. Medlemstallet og Omsætningen tiltog, og Foreningen vandt i Soliditet.

I Aaret 1861 havde de i Slagteriet slagtet:

447	Stykker	Kvæg
1013	—	Faar
674	—	Svin
324	—	Lam
95	—	Kolve

tilsammen 2553 Stykker.

For at vise, hvad en Arbejder har erhvervet sig, og som ikke er enestaaende, kan jeg nævne, at et Medlem indstjød den 1ste November 1850: 2 R 12 B ; fra den Tid indbetalte han ikke mere, men lod det Udbytte blive staaende, som han indvandt ved sit Kjøb, samt de ham tilkommende Renter. I Juni 1861, altsaa 10^{2/3} Aar derefter, havde Medlemmet indestaaende 888 Rdl. paa sin Konto i Foreningens Bøger. Jeg skal ikke her følge Rochdalerne paa deres forskjellige Udviklingstrin, men kun give en Oversigt over, hvorledes deres Sager stod ved deres sidste Marsberetning 1869. Medlemstallet var 5809, med en Kapital af £*) 93,423. Omsætningen ved de forskjellige Udsalg var £ 236,438, der gav et Udbytte til Medlemmerne af £ 28,542. De havde faste Ejendomme til en Værdi af £ 60,000, deriblandt en Melmølle, en Bomulds- og Kartefabrik. Deres 11 forskellige Udsalg indeholdt en fuldstændig Kolonial- og Spæthøkerhandel, Slagteri, Lager af Beklædningsgenstande, Manufakturvarer, Sto- og Støvlelager, Kul etc. Endvidere fandtes en Syge- og Begravelseskasse og en tyrtifft Badeanstalt. Hovedbygningen indeholdt blandt andet 11 Værelser, hvor der fandtes Blade, Bøger, Globus, Kort o. s. v., samt et Bibliothek paa over 9000 Bind. Endelig havde For-

*) 1 £ = 9 Rdl. danst.

eningen Part i et en gros Handelselskab for alle selvhjælpende Foreninger i Nord-England.

At denne Forening fandt Esterlignere er indlysende, og den sidste Statistik for 1868 viser, at der var 670 Foreninger med 208,738 Medlemmer med en Formue af £ 2,027,776 eller omtrent 87 Rdl. dansk pr. Medlem. Værdien af Bygninger, Landstrækninger, Beboelseshuse beløb sig til £ 744,165. For Kjøb af Medlemmerne blev der tilskrevet dem £ 357,380, og Ikke-Medlemmer erholdt udbetalt £ 12,676 paa deres Kjøb.

For at bedømme disse Foreninger maa man her lige saa lidt som ved Kreditforeningerne dømme alene efter de Beløb, som Medlemmerne have indestaaende ved Dpgjørelsen, thi det er ikke ubetydelige Summer, de i Aarets Løb udtage, og for hvilke der ikke gives nogen Oversigt. Man maa her lægge Mærke til, hvad der er en Hovedsag, det er de rene og uforfalskede Varer, Arbejderne erholde. Dette har en stor Betydning; thi det er jo netop den fattige Arbejder, der mest er udsat for de giftige Blandinger, der salbydes under Navn af „gode og billige“ Varer, og som han, naar han staaer ene, ikke godt kan unddrage sig; thi han har ikke Raad til at kjøbe bedre Varer. Dernæst hæver det ham i hans egne Dine, at han, den fattige Arbejder, kan lægge sit Hoved til Hvile uden nogen trykkende Gjæld, ja endog en lille Sparekilling i Baghaanden til kommende uheldige Tider. Det giver Ro i Sindet, og det virker igjen tilbage paa hans hele Familienliv.

Skal man imidlertid kunne dømme klart om disse Foreninger, og navnlig om „de redelige Banebrydere“ i Rochdale, maa man ogsaa kjende Styggesiderne. De ville have bemærket, m. H., at Rochdale-Foreningen iblandt andet havde optaget i sit Program Bestemmelser med Hensyn til Opdragelsen. I den Hensigt stiftede den et Fond til Oplysningens Fremme, og tilskrev dette ved hver Dpgjørelse 1 pCt. af Udbyttet. I Stedet for nu at udvikle denne Side af dens Virksomhed sideordnet med det materielle Formaal, forsømte man den i høj Grad, hvilket snart viste sig i deres Handlemaade. I den af dem grund-

lagte Mellemstøtte var der fra først af den Bestemmelse, at de der beskæftigede Arbejdere skulde have en vis Andel i Udbyttet i Forhold til deres Løn. De fattige Bøvere vare imidlertid nu blevne Kapitalister og havde glemt de gode Principer, der havde hævet dem til det, de nu vare. De forandrede derfor den ovennævnte Bestemmelse med Hensyn til Arbejderne. Vel hævede der sig adskillige Stemmer derimod, men Flertallet foretrak at bedømme Sagen alene fra Arbejdsherrers Standpunkt.

Deres Kasferer nægtede de gjentagende Gange en ubetydelig Gageforhøjelse, uagtet denne Mand, som var en af Stifterne, havde arbejdet i Foreningens meget anstrængende Tjeneste i nogle og tyve Aar, og det skyldes væsentlig ham, at Foreningen havde den store Fremgang og gjenemgik de forskjellige Kriser saa godt. Det var derfor ikke saa forunderligt, at denne Fremgangsmaade forbittede ham mangen en Time og var en væsentlig Aarsag til hans tidlige Dødsfald.

Som en Følge af hele den Aand, der syntes at være trængt ind i Bestyrelsen, saa forskjellig fra den, der herskede i 1844, begyndte Foreningen ogsaa at gaa tilbage.

Medlemstallet, der var i stadig Stigen til 1867 med 6,823 Medlemmer, talte i 1869 kun 5,809. Omsætningen aftog ligeledes. Bestyrelsen viste sig ikke sin Opgave voksen, idet den ikke vidste at anbringe Foreningens Midler, uagtet der var saa meget at gjøre for den arbejdende Klasse. De tilbagebetalte derfor Medlemmerne over 20,000 £ af deres indestaaende Midler, hvilket selvfølgelig vakte megen Misfornøjelse.

Kort sagt, det Hele saa noget mørkt ud, den gode samvirkende Aand var meget for at give Plads for en raa og materiel Retning. Heldigvis har man dog i Tide faaet Dødsen op for det Forkastelige i denne Fremgangsmaade, og man søger nu ved Foredrag o. a. desl. at indhente det Forsømte, og at arbejde hen til at give Arbejderen Oplysning og Kundskaber, der er Hovedformaalet, samtidig med at skaffe ham de materielle Fordele, der er Midlet. Som tidligere sagt, var der ved sidste

Marsoverfigt 670 Foreninger i England, mod 627 Foreninger i Tyskland.

Man kunde maasse heraf drage den Slutning, at Bevægelsen i England, der begyndte 1844, var mindre end i Tyskland, hvor den begyndte henved 10 Aar senere. Marsagen her til turde dog maasse være, at der ikke er nogen Sammenslutning af Foreningerne i England saaledes som i Tyskland. De savne i England et Midtpunkt, hvor de kunne søge hen om Raad og Vejledning og om Dplysning, hvor andre Foreninger findes. Dette har man ogsaa indseet, og de fornødne Skridt til at afhjælpe dette Savn ere allerede indledede.

Efter saaledes at have undersøgt, hvad der er steet i Udlandet, vende vi os til vort eget lille Land, for at se, hvad der er virket her.

Med Hensyn til Sparekasser, Enge- og Begravelseskasser staa vi fuldkommen lige med mange Steder i Udlandet, om end her endnu er meget at gjøre. Hvad Haandværkeren angaaer, da have vi Arbejderdannelsesforeninger, Haandværker- og Industriforeninger. Ogsaa nogle Kreditforeninger efter S=D.s Mønster ere blevne oprettede her i Landet. For den Arbejder, som vi kalde „Daglejeren“, er der derimod meget tilbage at gjøre. Vel er der rundt om i Landet Bibliotheker, som gjøre sin store Nytte, men skal denne Klasse hjælpes, da maa man først undersøge, hvor Skoen trykker, og Trykket er her aldeles materielt. Det er saa træffende, hvad Hr. Pastor Sonne i Thisted, Stifter af Moderforeningen til Husholdningsforeningerne, har erfaret i denne Retning, og som væsentlig bidrog til, at han slog ind paa den Vej, hvorpaa han nu i 4 Aar har tjæmpet sig frem, at jeg skal anføre det her. Pastor Sonne sammenkaldte nemlig en Del af sin Menighed i Thisted, for ved Foredrag og belærende Samtale at udbrede Dplysning etc. Da Forsamlingen nogle Gange havde hørt Foredragene, sagde de i Samtalens Løb til ham, at de vare ham meget taknemmelige for hans Iver og gode Villie, men det, de trængte mest til, var Noget at spise. Kunde han vise dem en Vej i

den Retning, vilde de være ham meget taknemmelige. Pastor Sonne havde hørt noget om Rochdalerne. Han tog med sin sædvanlige Kraft og Iver fat paa Sagen, satte sig ind i den, og den 1ste Maj 1866 begyndte man at indklassere Indskuddene; den 1ste Juli 1866, som maa regnes for Stiftelsesdagen, aabnedes Udsalget. At fortælle, hvorledes Pastor Sonne har kæmpet, vilde omtrent være det samme, som igjen at fortælle Rochdalerne's Historie. Saa meget er imidlertid vist, at naar der siges i den historiske Fremstilling om Rochdalerne, der i sin Tid udkom i England, at disse Bøvere maatte have været af et andet Stof end andre Mennesker, saa kunne vi her hjemme glæde os over, at der her i Danmark ogsaa er Mænd af lignende Stof som Rochdaler Bøvere.

Af en Beretning, Hr. Pastor Sonne har tilsendt mig, fremgaaer det, at i de Aar, Foreningen har bestaaet, er der af Medlemmerne

indbetalt	5050 Rd.	„	¥	4	ß
tilskrevet i Rente . . .	438	—	1	„	5
do. som Udbytte paa Kjøb	1896	—	2	„	11
	<hr/>				
	7384 Rd.	4	¥	4	ß

derfra gaaer:

udbetalt til Medlemmerne	3741	—	„	„	8
	<hr/>				
	Rest 3643 Rd.	3	¥	12	ß

Pastor Sonne siger til Slutningen: Hvorledes end Sagen stiller sig for Andre, saa mener jeg, at en Sag, der i saa Aar fulde af Modgang har samlet en saa stor Sum som den ovennævnte til den ubemidlede Klasse, maa være god, og jeg vil med al min Evne kæmpe for den.

Efterhaanden som det udbredte sig, hvad der var foregaaet i Thisted, opstod der flere Foreninger rundt om i Landet. Jeg har saaledes liggende for mig her en Oversigt af Østerbroes Husholdningsforening her i Byen, der tilfulde godtgjør, at en Husholdningsforening ogsaa kan gennemføres i en stor By, naar den bliver grundlagt paa rette Maade. For-

eningens Grundlæggelse skyldes væsentlig Lægen, Hrr. F. F. Ulrik, der har store Fortjenester af forskellige Foretagender til Arbejdernes Vel. Doktor Ulrik sammenkaldte Arbejderne i Lægeforeningens Arbejderboliger, forklarede dem Betydningen af en Husholdningsforening og opfordrede dem til at danne en saadan. Sagen fandt god Modtagelse, og efter nogen Tids Forløb dannede Arbejderne den ovennævnte Forening. Den har nu bestaaet i omtrent $2\frac{3}{4}$ Aar, men man maa vel bemærke, at dens Udsalg kun begyndte med Fordeling af Brød og Mælk til Medlemmerne alene. Efterhaanden forøgede den Artiklerne, eftersom de mente at kunne overse Forretningerne, og udvidede Handelen til Alle og Enhver.

Først efter omtrent halvandet Aars Forløb havde de en fuldstændig Kolonialvarehandel. Der er ogsaa her kjæmpet med megen Kraft og Udholdenhed, men Resultatet er ogsaa meget lovende. Af Medlemmerne er der fra Foreningens Begyndelse bleven

indbetalt	547 Rbd. 1 R 15 β
tilstrevet i Rente	50 — 1 " " "
do. i Udbytte paa Kjøb . .	1134 — 4 " 11 "
	<hr/>
	1732 Rbd. 1 R 10 β
deraf udbetalt	657 — 1 " 4 "
	<hr/>
	Rest 1075 Rbd. " R 6 β

Deraf sees, at Medlemmerne kun have indbetalt 547 Rbd. men erholdt udbetalt 657 Rbd., og endda have de en Kapital af 1075 Rbd. Hvad det navnlig gjælder om ved disse Foreninger er at begynde smaat, ikke at bebyrde sig med mere, end Bestyrelsen kan omhyggeligt overse. Man maa saaledes t. Ex. have Opmærksomheden alvorlig fæstet paa Inventariet, saa at man passer paa at afftrive tilstrækkeligt paa Værdien, eller som Modvægt have et godt Reservefond. Ufetterrettelighed heri kan blive til stor Skade, idet Medlemmerne af Regnskabet let forledes til at tro, at de

eje mere, end de i Virkeligheden have. Paa Rochdalernes Inventarium og faste Ejendomme er der affrevet saa meget, at disse i Bøgerne kun staa anført til Fjerdedelen af deres virkelige Værdi. Man maa vel erindre, at Bestyrelsen i Almindelighed er ukjendt med Forholdene ved et Udsalg, og det kommer an paa ikke at faa altfor dyrekjøbte Erfaringer. Østerbroes Husholdningsforening havde det Held, kan man sige, at have Uheld i Begyndelsen; dette lærte Bestyrelsen Forsigtighed, og i de faa Aar, den har bestaaet, har den gennemgaaet flere Kriser, navnlig med Udsælgeren, der er alle Foreningers svage Side, men Bestyrelsen har imødegaaet dem med Kraft, og er gaaet sejrrig ud af Kampen. En væsentlig Indflydelse paa disse Foreninger have Medlemmernes Hustruer, og man kan næsten sige, at uden deres Medhjælp vinder en Forening vanskelig Fremgang. Det er jo ikke Manden, der kjøber Varerne i Udsalget, men det overlades i Regelen til Hustruen alene. Vil man oprette en Forening, saa er det et af Hovedmomenterne, at stille det klart for Hustruen, hvad Betydning en saadan Forening har for hende og hendes Familie. I Almindelighed indtræder der en betydelig Fremgang i en Forening, naar en Del Medlemmer have naaet det Beløb, Enhver er pligtig at have staaende i Foreningen, thi da erholdes de ved hver Døggjærelse deres hele Udbytte udbetalt. I Reglen bliver det staaende, men Bevidstheden om, at Beløbet naarformhelst kan hæves, indvirker paa det Hele. Man taler om det, det røngtes videre, at Den og Den har saa meget staaende, det opmuntret andre Baklende til at holde ved Foreningen, og er en Driofjeder til de nu bedre Stillede til at anstrænge sig for at vedblive at være de Første. Redenstaaende Overfigt udviser nogle enkelte Medlemmers Formue i Østerbroes Forening:

Fra 8de Februar 1868 til 26de December 1870.

Familiens Størrelse.	Har været Medlem i Aaret	Indbetalt kon- tant.			Qværfud.			Hente.			Total.			Udbetalt.			Indbefaaende Kapital.		
		Rd	£	ß	Rd	£	ß	Rd	£	ß	Rd	£	ß	Rd	£	ß	Rd	£	ß
5 Personer. . .	2 $\frac{3}{4}$	5	3	7	46	„	5	2	„	6	53	4	2	27	4	4	25	5	14
7 do. . .	2 $\frac{3}{4}$	12	3	„	65	2	7	2	3	„	80	2	7	46	5	9	33	2	14
4 do. . .	2 $\frac{3}{4}$	7	5	8	25	2	9	1	„	12	34	2	13	15	„	„	19	2	13
6 do. . .	2 $\frac{3}{4}$	4	„	8	22	5	8	„	3	6	27	3	6	11	4	1	15	5	5
3 do. . .	3 $\frac{1}{4}$	3	„	„	9	2	12	„	„	6	12	3	2	„	„	„	12	3	2
4 do. (Enke)	$\frac{1}{4}$	„	5	„	3	4	8	„	„	„	4	3	8	1	5	„	2	4	8

For at disse Foreninger skulle kunne trives og gjøre den tilsigtede Nytte, have vi seet fra Udlandet, at de af egen Drift have dannet et Fællespunkt, hvor de kunne mødes for at give og modtage Raad o. s. v. Foreningernes Antal har ikke været saa stort her i Landet, at man kunde efterligne Udlandet. Dette havde ogsaa Venner af Selvhjælpen havt Øje for, og i Aaret 1868 udgik Bladet „Arbejderen“*) med det Formaal, at søge at erstatte den Centralforening, som man endnu ikke kunde realisere. Bladet har navnlig havt sin Opmærksomhed henvendt paa Husholdningsforeninger, og man vil deri finde Vejledning i saa Henseende, ligesom de forskjellige Beretninger fra Foreningerne vidne om, at de have sluttet sig til Foretagendet.

Af den Statistik, som Bladet har meddeelt om Foreningerne for Aaret 1869, fremgaaer det, at Antallet af de Foreninger, som Bladet kjendte, var 63, deraf 37 paa Sjælland med Møen, 22 i Nørrejylland, 2 paa Volland og 2 paa Falster. Af disse Foreninger have 29 indsendt Aarsregnskaber, hvoraf fremgik, at Medlemstallet hos disse var 3,802, Medlemsformuen 38,186 Rd. 5 £ 6 ß. Aarets Udbytte, der er indbefattet i Medlemsformuen, var 9,188 Rd. 5 £ 10 ß. Det

*) Bladet udkommer maanedlig. Prisen er 3 £ om Aaret, og kan beholdes paa alle Postkontorer.

er vel ikke store Summer, men man kan vistnok sige om dem, i alt Fald om Udbyttet, at disse Penge aldrig vare komne Arbejderne til Gode uden disse Foreninger.

Ville vi nu kaste et Blik paa Foreningernes Stilling her i Landet, saa maa jeg tilstaa, at Modtagelsen ikke var lovende. De havde saaledes ingen lovmedholdelig Tilværelse. At aabne et Udsalg, at handle, som det hedder, dertil skal Næringsbevis, og har man ikke det, saa faaes Mulkt. At enkelte Mennesker kunde samle sig og fordele Varerne imellem sig paa et bestemt Sted, var noget saa ukjendt her tillands, at det ikke engang kunde tænkes. Det varede derfor ikke længe, før de offentlige Myndigheder strede ind. Begyndelsen blev gjort med Valby Foreningen; den mulkteredes, appellerede til Overretten og tabte Sagen. Kort Tid derefter var Touren til Varde; Sagen blev ligeledes appelleret til Overretten, men her viste der sig en anden Opfattelse af Sagen, idet Foreningen blev fritkjendt, da man erkjendte, at det ikke var nogen Handel, men kun en Fordeling, naar Foreningen kun havde at bestille med Medlemmer. Højesteret stadfæstede Dommen. Senere indkom Ministeriet med en Lov for Stempelbegunstigelser for disse og lignende Foreninger. Man skulde nu tro, at Foreningerne havde Fred, men ikke desto mindre er Vardeforeningen bleven udpantet for Kommuneskat, uagtet en Højesteretsdom alt var udkommen, at Vardeforeningen ikke drev Næring. Denne Sag verferer endnu.

Foruden disse Gjenvordigheder har selvfølgelig Foreningerne ligefremme Modstandere af Sagen; og i deres forreste Række staa de Handlende; de ere Foreningernes fødte Modstandere. Det er jo ogsaa ganske vist, at Foreningerne danne en Konkurrence for de Handlende, og for saa vidt kan man forstaa, at disse ved enhver Lejlighed søge at slaa dem ned; men kunde man bidrage til, at den handlende Klasse kunde faa det rette Syn paa Sagen, da troer jeg, den vilde domme noget anderledes. Konkurrence er enhver Handlende udsat for i mere eller mindre Grad, og Spørgsmaalet bliver

derfor, er Husholdningsforeningerne en farligere Konkurrent end en anden Handlende? Konkurrenten bestaaer nutildags hovedsagelig deri, at man underbyder hinanden, giver en udstrakt Kredit og en ødelæggende Tilgift etc. Hvad gjør nu Husholdningsforeningerne? De sælge til Dagens Priser, give ingen Kredit og ingen Tilgift. Vi se altsaa, at uagtet Foreningen er en Konkurrent, er den en bedre Konkurrent end en anden Handlende. Fra Kallundborgeggen har man netop et Exempel herpaa. En Del Kjøbmand ønskede en Forhøjelse paa Varerne og lod omsende en Riste til Paategning i den Anledning. Flere Handlende nægtede at gaa ind herpaa, men en Husholdningsforening i Nærheden af Byen havde faaet noget at vide om denne Prisforhøjelse, og erklærede de Handlende, at den var villig til at gaa ind paa Forhøjelsen, samt bad dem om, at blive holdt à jour med Dagens Priser; det var et af Foreningens Formaal, at følge disse. Dette Skridt fra Foreningens Side har bevirket, at mange Handlende i denne Egn nu se paa Foreningen med andre Øjne end tidligere.

For den mindre Handlende er Husholdningsforeningerne selvfølgelig mere generende, men man maa vel erindre, at der er Ingen, der betaler sine Varer dyrere end den Ubemidlede, og Ingen kan vel derfor fortænte ham i, at han vil søge at bryde den Række af Mellemed, der findes imellem ham og en gros Handleren.

Foruden den Handlende er der Nogle, der ere mod disse Foreninger, fordi de efter deres Mening have socialistiske Tendenser. Undersøger man nærmere, hvad egentlig Meningen er med saadanne Udtalelser, da hidrøre de fra, at man ikke som ved Aktieselskaber giver Kapitalen hele Udbyttet. Foreningen giver 5 pCt. af de indskudte Beløb, der er langt mere end noget andet Institut giver, der tager mindre Summer til Forrentning; det kan altsaa ikke være denne Fremgangsmaade, der dadles. Det Fejlagtige maa altsaa ligge deri, at Kjøberne faa Udbytte, og at dette ikke tilskrives de indbetalte Beløb;

men heri, at Kjøberne faa Udbyttet, ligger netop et af Foreningernes Hovedpunkter, thi det er paa denne Maade, man lettest hjælper den, der Intet ejer, og som, naar han t. Ex. har stor Familie, i Virkeligheden bidrager mere til Foreningens Fortjeneste, end den, der indstøder mere i rede Penge og kjober mindre. Fordelingen af Udbyttet steer tvertimod paa den retfærdigste Maade: Kapitalen erholder en god Rente, og Arbejdet, at kjoibe i Udsalget, der ofte kan have sine store Vanskeligheder, erholder sin Del. Endelig er der Andre, der ville hævde, at Foreningerne ikke ere selvhjælpende, da de modtage Gaver i Bestyrelsens ulønnede Virksomhed etc. Se vi hen til andre Arbejderforeninger, der ere dannede paa Grundlag af Selvhjælp, da vil man se, at de alle modtage Gaver, baade aandelige og materielle. Bestyrelsen er ulønnet, Foredragene holdes uden Bederlag, Gaver ydes i Bøger til Biblioteket og i rede Penge til Byggefondet etc. Bestyrelsen i en Husholdningsforening er ganske vist ulønnet i Begyndelsen, men allerede nu er der flere Foreninger, der give den et lille Bederlag, og saaledes vil det gaa efterhaanden i Foreningerne, naar de voxe og blive mere fylldige end nu. Vil man derfor ikke sætte sig paa et aldeles ensidigt Standpunkt lige over for disse Foreninger, maa man indrømme, at er Selvhjælp fremherskende i nogen Slags Forening, da er det i Husholdningsforeningerne.

Af det Foregaaende vil man vistnok erkjende disse Foreningers Gavnlighed, men kunne disse Foreninger give Arbejderen et saadant Overflud, at han derved kan erhverve sig en Forsørgelse i Alderdommen eller muligen efterlade en Arv til sine Efterlevende? Og kan han i det Hele taget ogsaa affe de ugentlige Bidrag af sine højst tarvelige Indkomster? Hvad Alderdomsforsørgelsen angaaer, da skal jeg her anføre, hvad Hr. Pastor Sonne siger om denne Sag:

„Hvis Nogen under vor Tids hyppige Forhandlinger om, hvad der kan gøres for Arbejderklassen, og hvad der kan kræves af denne selv for at afværge den voxende Trang, vilde frem-

komme med det Forflag, at enhver Arbejdsmand burde sikre sig selv mod Fremtiden ved at spare, saaledes at han, naar han blev 70 Aar gammel, ejede en Kapital paa mindst 1000 Rd., saa vilde en saadan Fordring vel forekomme de Fleste som aldeles urimelig at stille til den Klasse Mennesker. Jeg skal imidlertid tillade mig at paavise, at Sagen med en Smule god Villie ikke er saa vanskelig, og Fordringen ikke saa urimelig.

Saaledes som vore Husholdningsforeninger ere indrettede, og saaledes som Erfaringen har viist, at de her med Letged kunne virke, naar blot Bedkommende vilde benytte dem, give de Medlemmerne i Reglen 6 Sk. pr. Rd. paa deres Kjøb og 5 pCt. Rente af deres Indestaaende, kvartalsvis beregnet. Naar nu en Arbejdsmand med sit fyldte 25de Aar indtræder i en saadan Forening og — for ikke at stille Fordringen for højt — indskyder 8 Sk. om Ugen og kjøber daglig Livsfor-nødenheder for mindst 12 Sk. (i Fjerdingaaret for 10 Rd. 64 Sk.) og bliver ved hermed og lader det paa denne Maade Opsparede staa urørt, saa har han

med sit fyldte 30 Aar . .	39 Rd. 35 Sk.,
— 35 — . .	90 — 57 —
— 40 — . .	155 — 49 —
— 45 — . .	238 — 64 —
— 50 — . .	346 — 4 —
— 55 — . .	482 — 58 —
— 60 — . .	658 — 7 —
— 65 — . .	883 — 18 —
— 70 — . .	1172 — 85 —

Enhver kan ved at gjøre Beregningen forviise sig om Tallenes Rigtighed. Hvis en Mand i samme Livsrum vilde ugentlig henlægge 8 Sk. i en Sparebøsse, vilde han have 195 Rd., i Stedet for 1172 Rd. 85 Sk.

Hvad her kræves er ikke mere, end hvad enhver Arbejder uden Anstrængelse kan gjøre, og det skal vel være vanskeligt at paavise nogen nemmere Maade, hvorpaa den truende Fare kan

afværge, medens denne Maade har det store Fortrin, at Enhver ved den kan hjælpe sig selv".

Her er tillige en Sum, han kan efterlade som Arv. Spørgsmaalet bliver nu, kan en Arbejder købe for 12 St. om Dagen? Herpaa vil jeg give til Svar en Beretning fra Fuglede Forbrugsforening pr. Slagelse om tvende Husmænd.

Uddrag af Fuglede Forbrugsforenings Hovedbog.

	Konto	Nr. 31.	Nr. 32.	Nr. 19.
1869. 14. Marts . . .	" "	" "	" "	" "
1. Maj . . .	1. 2.	8	" 5.	12 2. " 10
1. Aug. . . .	4. "	4	2. 4.	1 4. 3. 8
1. Nov. . . .	6. 2.	1	4. 5.	12 7. " 8
1870. 1. Febr. . . .	9. 4.	12	7. 5.	3 10. 1. 6
1. Maj . . .	12. 3.	7	10. 1.	11 12. 5. 4
1. Aug. . . .	15. 5.	14	13. 3.	15 16. " 3
1. Nov. . . .	18. 3.	2	15. 4.	13 18. 4. "

Deraf Indstud (Resten

Rente og Udbytte) . . . 3. " " 2. 2. " 2. 2. "

Altsaa opsparet og ind-

vundet i 19¹/₂ Maaned 15. 3. 2 13. 2. 13 16. 2. "

Alle 3 ere Husmænd uden Jord, der leve med Kone og 3 Børn af deres daglige Arbejdsfortjeneste 3 Mk., og som ikke tidligere have kjendt til at have en Sparekassébog.

De have næsten kjøbt alle deres Fornødenheder i Foreningen, og deres Indkjøb i hvert Kvartal varierer imellem 22 og 25 Rd.

Deraf fremgaaer, at Gjennemsnitskjøbet har været 23 Rd. 3 $\frac{1}{2}$ pr. Fjerdingaar; Pastor Sonnes Beregning for-

drer kun 10 — 4 "

der bliver altsaa 12 Rd. 5 $\frac{1}{2}$

tilovers, hvoraf han erholder i Udbytte, der nok kan siges er almindeligt, 6 Skilling pr. Rigsdaler altsaa 4 $\frac{1}{2}$ 8 β . Han skal imidlertid indbetale til Foreningen 1 Rd. 8 β , han maa altsaa af egne Penge bidrage 2 Mark Rigsmønt pr. Fjerding-

aar eller $2\frac{1}{2}$ β om Ugen. Disse faa Skillingen tør man vistnok antage, at en Arbejder, naar han vil, kan bidrage, ligesom et Indtjeb af 23 Rd. 3 $\frac{1}{2}$ i Fjerdingaaret efter Beregninger fra de forskjellige Foreninger ikke er større, end det han gjør i Foreningens Udvalg, naar han vil kjøbe alle sine Fornødenheder der. Vi se altsaa her i disse Foreninger et Middel til at forbedre den arbejdende Klasses Kaar, naar den selv vil. Lønningen og Udbytten derfor vil være dobbelt stort, thi hans Kaar forbedres materielt, og hans aandelige Velvære forøges til Gavn for hans Familie og Samfundet.

Til Slutningen skal jeg henlede Opmærksomheden paa et andet Middel til den arbejdende Klasses Velvære, nemlig Byggeforeningerne, hvis Tilværelse her i Landet fornemmelig skyldes Hr. Doktor Ulrik.

Formaalet er her ved ugentlige Bidrag at samle en Kapital, for derved at sættes i Stand til at bygge Huse, der efter visse Aar og under nærmere fastsatte Regler og Afdrag blive Medlemmernes Ejendom. Saa snart et Hus er bygget, finder en Lodtrækning Sted, og den, hvis Nummer trækkes, modtager Huset under Bestyrelsens Tilsyn i visse Aar. Hvor gavnlige en sund Beboelseslejlighed er for enhver Familie, er for indlysende til at det her nærmere skal omtales, og desto mærkeligere maatte det derfor synes, at saadanne Foreninger ikke alt for længere Tid siden vare blevne indførte her. Doktor Ulrik havde desuagtet meget at kæmpe imod, før Sagen kom i Gang. Han holdt Foredrag iblandt Arbejderne ved de større Værksteder, men Sagen havde kun liden Fremgang. Endelig stiftede Arbejderne i d'Hrr. Burmeisters & Wains Fabrik 1866 en Byggeforening, hvor Doktor Ulrik blev Næstformand.

Foreningen gik kun smaat frem i Begyndelsen, indtil de første Huse vare byggede, og Sagen derved blev mere bekendt. Af Huse er der nu bygget 51 med Lejligheder til 102 Familier.

Medlemstallet var	1ste Januar 1869	.	624
—	1ste —	1870	. 1352
—	1ste —	1871	. 2150.

En ny Byggeforening er ifjor stiftet paa Ballø Stifts Gods; det skyldes navnlig Hr. Stiftsforvalter Finsens Bestræbelser, at den blev grundlagt. Dens Medlemstal i Oktober Maaned var 250, og den agter at bygge til Foraaret. Foreningen omfattes med megen Velvillie af Stiftets Beboere og viser, at en Byggeforening ogsaa kan slaa Rod paa Landet.

Derefter meddelte:

Lehnsgreve Holstein-Holsteinborg, at der i hans Egn var dannet en Brugsforening, men den havde endnu ikke bestaaet i saa lang Tid, at der egentlig kunde være Tale om Erfaringer og et derpaa støttet Resultat. Det, man nærmest havde vundet Erfaring om, var Banskelighederne ved at stifte en saadan Forening, og denne Erfaring talte for, at naar et saadant Foretagende skulde lykkes, maatte det støttes af Mænd, som havde Interesse for Sagen og vilde ofre Tid og Kræfter for at fremkalde, han kunde næsten sige fremtvinge Foreningens Stiftelse; men naar sliq Hjælp kom til, lode Banskelighederne sig overvinde, og det foreløbige Resultat var paa hans Egn det, at Flertallet af dem, der vare indtraadte i Foreningen, og selv de, der vare udenfor den, vare fuldkommen paa det Rene med, at Foreningen ikke blot gav dem store direkte Fordele, men ogsaa i Tiden vilde kunne yde dem en væsentlig Støtte. Den Banskelighed, der ved Foreningens Dannelse først havde gjort sig gjældende, var, at den Klasse af Befolkningen, der skulde nyde godt af Foreningen, havde ondt ved at komme ind i den, fordi Vedkommende ofte vare forgjældede til Høkere, Brødsælgere o. s. v., og denne Banskelighed havde man maattet fjerne ved Laan til dem, som man ønskede at hjælpe ind i Foreningen, medens de daarligste og upaalideligste Folk maatte blive udenfor den. Der var forøvrigt ved den omhandlede Forening, — der naturligvis gjorde sine Indkjøb en gros, havde en fuldstændig assorteret Handel,

Brændevinshandel o. s. v., — det ejendommelige Forhold, at ikke blot den arbejdende Klasse, men hele Egnens Beboere toge Varer fra Foreningen, og Udbyttet deraf godstreves Foreningen, der derved havde en Extraintægt, som ikke enhver Forening kunde faa. Men, som sagt, den arbejdende Klasse stræbte at komme ind i Foreningen, om ikke for andet, saa fordi den derved fik en vis Betyggelse imod at komme i Gjældsforhold, thi i Foreningen maatte der naturligvis betales kontant hvad der forbrugtes. Sluttelig beklagede Taleren, at han ikke kunde meddele nærmere Oplysninger om Omsætningen, Avancen o. s. v., men han var saa sent blevet opmærksom paa, at dette Spørgsmaal vilde blive indledet paa nærværende Møde, at han ikke havde haft Lejlighed til at indhente saadanne Oplysninger.

Den dyriske Varme.

Foredrag, holdt i det kgl. Landhusholdningselskab d. 8de Februar 1871,

af

Dr. H. Krabbe.

Naar man betegner Pattedyr og Fugle som varmbloedige Dyr, saa er det i Erkjendelse af, at deres Legeme er i Besiddelse af en egen Varme, som er højere end Luftens og Vandets sædvanlige, og hvis Sæde man fortrinsvis søger i Blodet. Aarsagen til dette Fænomen, som man vilde finde højest mærkeligt, hvis det ikke var en saa dagligdags Erfaring, lærte man først at forstaa, da den berømte franske Kemiker Lavoisier for omtrent 100 Aar siden fik det rette Syn paa, hvori Forbrændingen egentlig bestaaer. Han viste, at Kulstof ved at brænde bliver til en Luftart, Kulshyre, at Brintluft ved at brænde bliver til Vand, og at begge Stoffer derved træde i Forbindelse med Atmosfærens It for under Varmeudvikling at danne det nye Legeme. Men han paaviste tillige, at Legemets Varme har netop den samme Oprindelse, idet der ved Vandedrættet optages It, medens der afgives Kulshyre og Vand, at der altsaa foregaaer en Forbrænding i Legemet, hvortil Fødemidlerne yde Materialet; og han gjorde opmærksom paa, hvorledes man allerede i Oldtiden var bleven ledet af en rigtig Følelse ved at lade Livets Fakkelt tændes ved det første Vandedrag, for først at slukkes

ved Døden, — som om man havde havt en Anelse om de videnskabelige Sandheder, der først efter Hartusinder skulde opdages.

Før Lavoisier havde man meget uklare Forestillinger om Kilden til den dyriske Varme. Man nøjedes med at sige, at den var medfødt og udgik fra Hjertet, eller man troede, at den var en umiddelbar Følge af Nervevirksomheden eller af Delenes indbyrdes Gnidning o. desl. Lavoisiers Forklaring har viist sig i det væsentlige at være rigtig. Da imidlertid alle Dyr indaande Ilt og udfille Kulshyre, maa der hos dem alle frigjøres Varme, og ved nøjagtige Undersøgelser har man ogsaa overbevist sig om, at dette virkelig skeer. Den udviklede Varme kan endog hos koldblodede Dyr undertiden have Legemet's Temperatur i en meget kjendelig Grad: hos Thunfisken har man saaledes fundet Varmen i Legemet's Indre 10° højere end Vandets; hos Pythonslangen kan den, medens den ligger sammenrullet over sine Eg, overstige Luften's med 6° ; og man har allerede længe vidst, at der om Vinteren er meget varmere i en Bifube end udenfor samme. Endog hos Snegle, Vandmand og andre lavere Dyr har man ved fine Maaleredstaber kunnet paavise en om end yderst ringe Varmeudvikling. Men hos Pattedyr og Fugle er Legemet's Varmegrad ikke blot betydelig højere end Luften's og Vandets; den er tillige i høj Grad uafhængig af Omgivelsernes. I det mindste veksler den i sund Tilstand indenfor meget snevre Grænser og kun de vintersovende Pattedyr danne en Undtagelse fra denne Regel, medens de ligge i Dvale.

Den nøjere Bestemmelse af Kilden til den dyriske Varme har givet Anledning til meget omfattende Undersøgelser, og det er her igjen Lavoisier, hvem det, forinden han 1794 som Offer for Revolutionen maatte bestige Skafottet, først lykkedes at vise, at Mængden af den i Legemet udviklede Varme paa det nærmeste svarede til den, der maatte frigjøres ved Dannelsen af de Forbrændingsprodukter, som indeholdes i den udaandede Luft. Det kom derved først an paa at bestemme, hvor megen Varme der frembragtes ved Forbrændingen af en vis

Mængde Kulstof og Brint, og i dette Øjemed indrettede han i Forbindelse med Laplace et Kalorimeter, d. e. en Kasse, i hvis Bægge der var anbragt Is af 0° , som igjen ved et ydre Lag Is beskyttedes mod Indvirkningen af Varmen fra Omgivelserne. Naar man nu i Kassens Indre brændte en afvejet Mængde af et eller andet Stof, kunde man ved at undersøge, hvor megen Is derved blev smeltet til Vand af 0° , beregne den ved Forbrændingen udviklede Varme, idet man nemlig veed, hvormegen Varme der udfordres til at bringe Vandet fra fast til flydende Tilstand uden at dets Temperatur stiger over Frysepunktet. Paa denne Maade lod det sig bestemme, hvor megen Varme der frembragtes, naar Kulstof og Brint ved Forbrændingen omdannedes til Kulshyre og Vand, og man kunde deraf igjen beregne Mængden af den Varme, som maatte være frigjort ved Dannelsen af en vis Mængde Kulshyre og Vand. De undersøgte nu, hvor megen Kulshyre et lille Pattedyr i en given Tid udaandede gennem Lungerne, og idet de derpaa bragte Dyret i et Kalorimeter, erfarede de, hvor megen Varme det i samme Tidsrum afgav til den omgivende Is. Ved denne sindrige Fremgangsmaade fandt de, at den største Del af den i Legemet udviklede Varme maatte hidrøre fra Forbrændingen af Kulstof. Da der imidlertid ved Aandedrættet optoges mere St, end der gjenfandtes i den udaandede Kulshyre, antog de, at den Varme, der ikke lod sig forklare af Kulstoffets Forbrænding, maatte hidrøre fra, at der dannedes Vand i Legemet ved en Forbrænding af Brint. Kulstof og Brint ere nemlig de Hovedbestanddele af Fødemidlerne, som fortrinsvis ere brændbare og kunne udvikle Varme.

Der opstod dog Tvivl om Rigtigheden af Lavoifiers Theori, idet man ved Forsøg igjen bragtes paa den Formodning, at Nervesystemets og navnlig Hjernens Virksomhed kunde være en Årsag til den dyriske Varme, og det franske Akademi udsatte derfor 1821 en Prisopgave for at faa dette Spørgsmaal besvaret. Den blev løst af de to udmærkede Fysikere Dulong og Despretz, som, medens de arbejdede her for

fig, kom til nær overensstemmende Resultater, der i det væsentlige bekræftede de Anstuelser, som Lavoisier havde fremsat. Skjønt de anvendte fuldkomnere Metoder og hensigtsmæssigere Apparater, vare deres Undersøgelser dog ikke frie for Unøjagtigheder; men ved senere Erfaringer, navnlig ved en rigtigere Bestemmelse af Kulstoffets og Vrintens Forbrændingsvarme, har man for største Delen været i Stand til at rette dem, og det maa ved Dulong's og Desprez's Forsøg ansees for tilstrækkelig godtgjort, at den dyrste Varme hidrører fra en langsom Forbrænding af de med Fødemidlerne indførte Næringsstoffer, med andre Ord, fra de kemiske Processer ved Stoffkiftet i Legemet. I den nyere Tid er det endvidere blevet klart, at lige saa lidt som der staves Stof, lige saa lidt opstaa Kræfter af Intet; de frigjøres kun ved Omdannelse af allerede tilstedevarende, saa at de vise sig under en ny Skikkelse, og hvad der i Legemet fremtræder som Varme, elektriske Strømninger eller mekanisk Arbejde (Bewægelse), skyldes en Omdannelse af de i Fødemidlerne tilstedevarende kemiske Kræfter.

Medens der bestandig frembringes Varme i Legemet, finder der samtidig et stadigt Barmetab Sted, idet Omgivelserne (Luften eller Vandet) som oftest ere koldere, og Legemet derfor gennem sin Overflade dels ved Ledning, dels ved Udstråling afgiver Varme til dem. Desuden føres der Varme bort ved forskellige Afsondringer, medens de optagne Fødemidler i Reglen maa opvarmes paa Legemets Bekostning, og den Fordampning af Vand, som gaaer for sig paa ethvert Sted af Overfladen, men især fra Lungernes indre Flade, bidrager meget væsentlig til at affjole Legemet. Barmetabet gennem Luftsvejene forøges end mere derved, at der ved Aandedrættet bestandig føres koldere Luft ind, som igjen udaandes i opvarmet Tilstand. De overfladiske Dele aftjoles hurtigere og stærkere end de dybere liggende, og en Legemsdel bliver derfor desto mere udsat for Aftjøling, jo større dens Overflade er i Forhold til dens Masse. Deraf følger, at Barmetabet maa være større paa Lemmerne end paa Stammen, og igjen størst paa Lemmernes yderste

Dele. Af samme Grund bliver ogsaa Varmetabet forholdsvis større hos smaa Dyr end hos store, og naar Omgivelserne ere kolde, maa hine, naar de i deres Indre skulle vedligeholde den samme Varmegrad som disse, for samme Vægt levende Substans frembringe en større Mængde Varme. Hos en Mus og en Hest er Blodets Varme noget nær den samme, men for at opnaa dette maa Musen forbrænde en forholdsvis langt betydeligere Mængde Stof, med andre Ord, den maa tage meget rigeligere Næring til sig og i en given Tid forbruge en i Forhold til sit Legemes Vægt langt større Mængde Ilt.

Den Temperatur, man ved et Thermometer iagttager hos et Dyr, er ikke et Maal for den frembragte Varme, men den angiver Egeevægtsforholdet imellem Varmeudviklingen og Varmetabet. Man har søgt at gjøre det anstueligt ved at sammenligne Dyrets Legeme, som frembringer og afgiver Varme, med en Vandbeholder, der har Tilløb og Afløb, og hvorigjennem der altsaa finder en bestandig Strømning Sted. Vandstandens Højde giver ingen umiddelbar Oplysning om Tilstrømningens Størrelse, men kun om Vandets Mængde i Beholderen, for saa vidt man kjender dens Rumfang; den er nemlig i lige Grad afhængig af Tilløbet og Afløbet. Paa samme Maade kan man af Varmegradens Stigen eller Synken ikke ligefrem slutte sig til, om det er Varmefrembringelsen eller Varmetabet, der har undergaaet en Forandring, idet den er Resultatet af dem begge, og ved det dyriske Legeme forøges Vanskeligheden end mere derved, at saa mange forskjellige Kræfter ere i Virksomhed, at man ikke fuldstændig kan overse dem alle og beregne dem nøjagtig. Men ligesom ved en højere Vandstand Tryk-
ket bliver større og Afløbet derved stærkere, saaledes vil ogsaa en Forhøjelse af Temperaturen i og for sig medføre en forøget Vortstrømning af Varmen, som igjen virker til at gjenoprette Egeevægten.

Hvor megen Varme, der udvikles i Legemet i et vist Tidrum, lader sig ikke sige med Sikkerhed. Forholdene ere saa udviklede og Undersøgelsen saa vanskelig, at en nøjagtig

Bestemmelse for Tiden er umulig. Man har dog søgt at danne sig en omtrentlig Forestilling derom, og for at have et Maal for Sammenligningen antages som Varmeenhed den Mængde Varme, der udfordres for at opvarme et Gram Vand en Grad. Man har da beregnet, rigtignok støttet paa usikre Forudsætninger, at en voksen Mand i 24 Timer frembringer mellem 2 og 3 Millioner saadanne Varmeenheder, det vil sige, saa megen Varme, som der behøves for at opvarme 40—50 Pd. Vand fra 0° til 100°.

Lavoisier antog, at det vigtigste Forbrændingsprodukt i Legemet, nemlig Kulsyren, ikke blot udfiltes gennem Lungerne, men ogsaa dannedes der, og en Tid lang troede man almindelig, at Bltningen og Varmefrembringelsen kun gif for sig i Lungerne. Dette har dog viist sig ikke at være Tilfældet. Kulsyren dannes nemlig overalt i Legemet, rimeligvis ikke blot i Blodet, men ogsaa i de Væv, som det gennemstrømmer, og det maa antages, at enhver Del af Legemet, hvor Ernæringsvirksomhed finder Sted, ogsaa er Sædet for Varmeudvikling. Men hvad enten denne nu fortrinsvis skeer i selve Blodet eller udenfor Arerens Bæge i de Væv, det tjener til at ernære, saa er Blodet, naar det føres tilbage fra de forskjellige Organer, blevet mørkere, kulsyreholdigt og tillige varmere, og ved sin stadige Strømning bidrager det under hele sit Kredsløb til at udjævne Varmeforskjellighederne saaledes, at disse kun blive ringe, og i de forskjellige Legemsdele indskrænker Forskjellen i Blodets Varme sig som oftest til Brøkdele af en Grad.

Temperaturen er paa ethvert Sted i Legemet afhængig af, 1) hvor megen Varme der tilføres det, 2) hvor megen der frembringes paa selve Stedet, og 3) hvor stort Varmetabet er. Sammenligne vi hos et sundt Dyr Blodets Varmegrad i Hjertets to Halvdele, da viser det sig ved en nøjagtig Underfølgelse, at det Blod, som strømmer gennem højre Halvdel af Hjertet og har tjent til Legemets Ernæring, er lidt varmere end det, der fra Lungerne føres til venstre Halvdel. Tidligere har man antaget, at det forholdt sig omvendt. Men det hid-

rørte fra, at man foretog Maalingen paa et Dyr, efterat Brystfassen var aabnet og Hjertet blottet, hvorved dets højre Halvdel, som har tyndere Vægge, affjøles stærkere og derfor viser en lavere Varmegrad end venstre. Kun naar man uden at aabne Brysthulen fører et Thermometer ind i Hjertet gennem Halsaaererne, kommer man til et rigtigt Resultat. Der finder altsaa en ringe Affjøling Sted i Lungerne, det vil sige, Tabet af Varme er der større end den dels paa Stedet udviklede, dels med Blodet tilførte Varme, medens det modsatte er Tilfældet i det øvrige Legeme, betragtet som Helhed. I de enkelte Dele af Legemet er Forholdet rigtignok forskjelligt. Saaledes viser det Blod, der gennem Pulsaaererne strømmer ud i Lemmerne, en noget højere Varmegrad end det, der vender tilbage gennem Blodaarerne, fordi nemlig Lemmerne ved deres forholdsvis store Overflade ere udsatte for en betydelig Affjøling. Hovedet har en forholdsvis mindre Overflade, og det Blod, som føres tilbage derfra, er ogsaa lidt varmere end det, der strømmer dertil. Den højeste Varmegrad har det Blod, som kommer fra Indvoldene i Bughulen, og især det, der indeholdes i Blodaaererne fra Leveren. Dette Organ modtager nemlig en betydelig Mængde Blod, som allerede har tjent til Ernæring; der foregaaer en livlig Omsætning af Stof, og ved sit Leje er det særdeles vel beskyttet mod Affjøling. Resultatet bliver, at Blodet er varmt, naar det har tjent til Legemets Ernæring, og dette er et vigtigt Bevis for, at det er ved de kemiske Omsætninger, som overalt i Legemet finde Sted ved Ernæringen, at Varmen udvikles, og ikke ved Luftudvekslingen i Lungerne.

Fødemidlernes Nødvendighed for Varmefrembringelsen viser sig ogsaa ved Unddragelse af Mæring. Væder man et Dyr sulte, da finder efterhaanden en betydelig Aftagring Sted, og det er især Fedtet, som svinder, idet det leverer Stof til den langsomme Forbrænding i Legemet; men det strækker ikke til for at dække Varmetabet, Temperaturen synker stadig, den kan gaa ned til 18—20° under det sædvanlige, og da indtræder Døden. Er Varmegraden endnu kun sunken lidt, vil Dyret

kunne vende tilbage til den sunde Tilstand, naar det igjen faaer tilstrækkelig Føde. Men senere indtræder et Tidspunkt, hvor dette ikke er nok. Dyret kan være saa svækket, at det ikke mere er i Stand til at tage Næring til sig og fordøje, og det kan da ikke benytte den til paa sædvanlig Maade at frembringe den nødvendige Varme. Ved Forsøg, som ere foretagne i denne Retning, har man dog endnu paa et sent Tidspunkt kunnet frelse Dyrets Liv ved kunstig Opvarmning. Naar man nemlig bragte det i et opvarmet Rum og saaledes forhindrede yderligere Varmetab, formaaede det efterhaanden igjen at tage Fødemidler til sig, Varmen steg, Funktionerne kom lidt efter lidt i deres naturlige Orden, og Sundheden vendte tilbage, medens et fortsat Ophold i en koldere Luft usejlsbarlig vilde have havt Døden til Følge.

Der findes ved den dyrste Varme ligesom i hele Ernæringslivet, hvortil det er knyttet, en beundringsværdig Afspasning Sted efter Legemets Behov, og der kan ikke være Tvivl om, at Nervevirksomheden i denne Henseende spiller en vigtig Rolle. Det maa saaledes tilskrives en Indvirkning gennem Nerverne, naar Aarerne i Huden trække sig sammen i Kulden. Blodet drives derved for en Del bort fra Huden, og hele Blodmassen udsættes mindre for Afkøling, medens der samtidig ved den mindstede Svedaffondring og Fordampning spares paa Varmen. Er Luften derimod varm, udvides Haarfarrene i Huden, denne modtager en rigeligere Mængde Blod og kan afgive mere Varme, og tillige bidrager den forøgede Svedaffondring og Fordampning til en stærkere Afkøling, medens Fordampningen samtidig befordres derved, at den varme Luft er i Stand til at optage flere Vanddampe end den kolde. I Kulden føler man stærkere Trang til faste Fødemidler, som kunne yde Brændemateriale, hvorimod Varmen fremkalder Tørst og den optagne Drikke ved sin Fordampning virker kjørende. Selve Varmefrembringelsen, altsaa den kemiske Omsætning i Legemet, reguleres under Nervesystemets Indflydelse, saa at Vægtvægten mellem Indtægt og Udgift finder Sted indenfor snævre Grænser.

Kulden ægger til en stærkere Varmefrembringelse, medens denne indskrænkes, naar Varmetabet er ringere, og saaledes kan man bl. a. forklare sig det tilsyneladende paafaldende Fænomen, at et ikke for langvarigt, koldt Bad i Begyndelsen bringer Blodets Varme til at stige, hvorimod der iagttages en forbigaaende Synken efter et varmt Bad. Smidlertid har ogsaa en anden Forklaring noget for sig. Man har nemlig gjort opmærksom paa, at Kulden ved at bringe Haarfarrene i Huden til at trække sig sammen, driver Blodet til Legemets Indre, saa at de ydre Dele danne et beskyttende Lag, der forhindrer et stærkere Varmetab. Dog er denne Virkning kun kortvarig, og der kan ikke være Tvivl om, at man ved fortsat Overgødning med koldt Vand tilsidst opnaaer en Aftjøling. — Ved en forøget eller formindstet Varmeudvikling, og paa den anden Side ved at forhindre eller befordre Afgivelsen af Varme, hvilket dels skeer uvilkaarligt, dels ved Forholdsregler, hvortil Instinktet eller Fornuften tilstjynder, bliver det dyriske Legeme sat i Stand til at yde Omgivelsernes Temperaturforhold en stærk Modstand. Det paavirkes vel deraf, men Rigevægten bringes hurtig igjen tilveje. Dog kan Indvirkningen blive saa stærk, at Organismen tildels eller i sin Helhed bukker under i Kampen. Et kraftigt Hjælpe-middel til at modstaa den stadige Indvirkning af et koldt Klima have Polardyrene i deres tætte Pels eller, naar de leve i Vandet, i deres tykke Fedtlag under Huden, hvorimod den tyndere Beklædning hos Beboerne af de varme Lande tilsteder en lettere Afgivelse af Varme. Saaledes finder man, at en naturlig Tilpasning efter det forskjellige Klima hos mange Dyr regulerer deres indre Varme, medens andre (Træfuglene) søge Beskyttelse ved at stifte Opholdssted, og Mennesket, ved at læmpe Klædebragt og Fødemidler efter de ydre Forhold, sætter sig i Stand til at leve under de forskjelligste Himmelegne. Ligesom de forskjellige Jordbælters klimatiske Forhold fremkalde tilvante Ejendommeligheder hos deres Beboere, bevirker ogsaa Aars-tidernes Begyel en tilsvarende Forstjæl i Varmeudviklingen og i Beskyttelsen mod Varmetabet: om Vinteren frembringes der

mere Varme i Legemet, og Befkædningen er hos mange Dyr tattere end om Sommeren, men de have da ogsaa om Sommeren mindre Modstandskraft og taale mindre godt en pludselig indtrædende stærk Kulde, hvilket fornemmelig gjælder om smaa Dyr.

Paa en meget mærkelig Maade forholder det sig med de vintersovende Dyr, saasom Pindsvinet, Flagermusen, Murmeldyret o. fl. Ved almindelig Sommervarme have de en højere Varmegrad end Luften; dog er den lidt lavere end hos de øvrige Pattedyr, og den er ikke fuldt saa stadig, idet den paa virkes stærkere ved Forandringer i Luftens Temperatur. Men naar denne synker ned til mellem 4° og 10° , bliver Forholdet helt anderledes: Aandedræt og Hjerteslag bliver langsommere, Legemets Varme synker, og ligesom hos de koldblodede Dyr, hvis Varmegrad er foranderlig, er den kun saa Grader højere end Omgivelsernes. Skjulte paa et velbeskyttet Sted ligge de da i en Ovaletilstand, saa længe den Tid varer, da de ikke vilde kunne skaffe sig Føde. De magre efterhaanden af, idet Fedtet tjener til at frembringe den ringe Varme, de i denne Tilstand udvikle. Bringer man dem i Varmen, da vaagne de igjen op. Men det samme skeer ogsaa, naar Luften afkjøles til Frysepunktet; de blive da urolige, løbe omkring, Aandedrættet paastryndes, og en højere Legemsvarme indfinder sig for en kort Tid igjen. Hvis de da ikke kunne finde et lunere Opholdssted, falde de i en anden Ovaletilstand, hvoraf de ikke kunne vaagne: de fryse nemlig ihjel, da de ikke kunne taale en saa stærk Kulde som de egentlig koldblodede Dyr.

Bortset fra de vintersovende Pattedyr kunde man betegne de øvrige varmbloodede Hvirveldyr, som Dyr med uforanderlig Egenvarme. Men Varmegraden er ikke ganske den samme hos alle varmbloodede Dyr. Medens den hos Mennesket i Gjennemsnit er 37° C., finder man den hos nogle Pattedyr lidt lavere, hos andre (f. Ex. alle vore Husdyr) højere end hos Mennesket, og den naaer hos nogle, saaledes hos Faaret, indtil 40° . Fuglene have gennemgaaende en højere Temperatur end Pattedyrene,

nemlig fra 40° til 44°. Men hvorfor Eigenægten hos det enkelte Dyr netop maa finde Sted ved den Barmegrad, som er det egen, saa at f. Ex. Koens Blod er næsten en Grad varmere end Hestens, ere vi ikke i Stand til nøjere at forklare.

Ihvorvel Blodets Varme hos det overvejende Antal af Battedyr og Fugle ikke paavirkes i nogen kjendelig Grad af Aarstidernes Vexel, er den dog ikke ganske den samme til enhver Tid. Den undergaaer temmelig regelmæssige Svingninger i Løbet af hvert Døgn, idet den i Reglen er højere om Aftenen end om Morgen. Store ere Afvigelserne vel ikke: hos Mennesket kunne de beløbe sig til en $\frac{1}{2}^{\circ}$, og hos Heste og Køer, hos hvilke jeg har foretaget en større Række af Maalinger, har jeg ligeledes almindelig fundet $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ Grads Forskjel, dog ikke sjelden en hel Grad eller mere. Temperaturen stiger altsaa om Dagen, medens den synker om Natten. Aarsagen dertil maa fornemmelig søges i, at Aandedræt og Kredsløb skeer hurtigere i den vaagne Tilstand, hele Ernæringen foregaaer livligere paa Grund af de optagne Fødemidler, og Varmefrembringelsen bliver derfor større om Dagen end om Natten, da Livsvirksomheden i det Hele er nedstemt. Der viser sig altsaa, om end efter en ganske lille Maalestof, i Løbet af Døgnet en Gjentagelse af, hvad vi hos de vintersovende Dyr finde saa stærkt udtalt, naar vi sammenligne deres Tilstand om Sommeren og under Vinterdvalen.

Det er indenfor snævre Grændser, at Temperaturen overhovedet bevæger sig i sund Tilstand. Baade hos Mennesket og hos Husdyrene vexler den sædvanlig kun mellem et Par Grader. Vel forekommer der individuelle Forskjelligheder, men disse ere kun ringe, og Gjennemsnitstemperaturen bliver under de forskjellige Forhold den samme. Forskjellig Fodringsmaade, Bevægelse eller Hvile, Ophold i kolde eller varme Omgivelser udøve ingen væsentlig Indflydelse paa Legemets Barmegrad; i alt Fald fremkalder en pludselig Forandring kun en kortvarig Stigen eller Synken, som hurtigt vender tilbage til det Sædvanlige. Ved længere Rækker af Undersøgelser har jeg fundet

samme Middelvarme hos Køer, der græssede paa fri Mark og stode ude om Natten, som hos dem, der fodredes med varm Varme i lune Stalde, den samme hos islandske Heste, der stode paa Skibsdæk undervejs fra Island til Skotland, som hos Arbejdsheste, der fodredes med Havre i Landbohøjskolens Stald.

Af selve Blodets Varmegrad have vi kun en ufuldkommen Fornemmelse, idet det nærmest kun er Hudens Varmetilstand, vi erfare ved Følelsen, og denne er i langt højere Grad afhængig af Blodets stærkere eller svagere Tilstrømning end af dets Varmegrad. Et af de virksomste Midler til at blive varm er som bekendt at bevæge sig. Regelmigt Arbejde, Muskelanstrengelse frembringer især en Følelse af Varme derved, at Blodet bringes til at strømme stærkere til Huden. Bevægelsen, man udfører, er en Kraft, der ligesom Varmen frigjøres ved den kemiske Omsætning af Stoffer, som foregaaer ved Ernæringen. Men det er kun en Del af de frigjorte Kræfter, der komme til Nytte som Bevægelse; den største Del gaaer, om man vil, tabt under Form af overflødig Varme, og den livligere Forbrænding, som nødvendig maa gaa for sig for at frembringe baade Bevægelse og Varmen, medfører tillige en stærkere Kulshreudvikling, altsaa et hyppigere Aandedræt og i Forbindelse dermed en livligere Sammentrækning af Hjertet og et paastyndet Kredsløb. Den med Arbejdet forbundne stærkere Varmendvikling kan vel medføre en Stigen af Blodets Varmegrad, men denne bliver dog kun ringe, idet samtidig de Midler træde i Virksomhed, hvorved, som det ovenfor er blevet omtalt, Aftjølingen begunstiges. I Reglen maa den Bevægelse, som opnaaes ved Musklernes Sammentrækning, betragtes som et Formaal, og for saa vidt lader Legemet sig sammenligne med en Dampmaskine. Ved begge tilvejebringes den mekaniske Kraft væsentlig ved Forbrænding af Kulstof, og i begge gaa en stor Del af Kraften til Spilde under Form af Varme. Dog arbejder den dyriske Organisme under noget heldigere Forhold end Dampmaskinen; thi medens man ved denne i det højeste

opnaaer at faa $\frac{1}{8}$ af den frembragte Varme omsat til Bevægelse, har man for det menneskelige Legeme beregnet, at næsten $\frac{1}{5}$ af den udviklede Kraft kan fremtræde som Bevægelse. Benytter man Bevægelsen til at foranledige en stærkere Varmeutvikling, da fremkaldes denne ikke umiddelbart ved hin, men begge bero paa en livligere Forbrænding. De havest derfor ikke for Intet, thi det forøgede Stoffkifte fordrer nødvendig en tilsvarende større Tilførsel af Næringsmidler.

Vi have i det Foregaaende nærmest tænkt os, hvad der sædvanlig er Tilfældet, at Omgivelserne havde en lavere Varmegrad end Legemet, og altsaa forudsat, at der ved Siden af Varmefrembringelsen fandt et større eller mindre Varmetab Sted. Men Legemet kan ogsaa blive udsat for en højere Temperatur end sin egen, hvilket dog steer langt sjeldnere, heldigvis, thi Modstandsevnen er meget ringere mod en højere end mod en lavere ydre Varme. Er Luften varmere end Legemet, da kan den normale indre Varme kun vedligeholdes saa længe der tilvebringes en Fordampning fra Overfladen ved en rigelig Svedaffondring. Paa denne Maade kunne Mennesker endog i et Kvarters-Tid uden Skade opholde sig i et Rum, hvor Luftens Varme overstiger Vandets Kogepunkt, at sige, naar Luften er tør. Er Luften opfyldt med Vanddampe, taales langtfra en saa høj Varmegrad, og endnu mindre er det Tilfældet ved den umiddelbare Berøring med Vand. Kan man ikke opnaa den fornødne Aftjøling ved Fordampning fra Huden, som befordres ved rigelig Drikke, da vil Legemet, ligesom enhver anden Gjenstand, efterhaanden opvarmes stærkere, og Blodets Varme blive højere. Ved Forsøg paa Dyr, har man fundet, at Døden indfinder sig, naar Legemets Varme er stegen 6—7° over det Sædvanlige.

En kjendelig Tiltagen af Legemets Temperatur ud over de sædvanlige Grænser forekommer i Febersygdomme, og da den Syge som oftest selv har en Fornemmelse deraf, undertiden endog som en brændende Hede, har man allerede i Oldtiden ved Navnet Feber villet betegne en Tilstand af Syden og Rogen.

Meget tidligere end den blotte Følelse, hvad enten derved menes den Syges egen Fornemmelse eller en Andens, naar han beføler hans Hud, iagttages Varmegradens Stigen ved et Kviksølv-Thermometer (et saakaldet Glas-thermometer, som ikke har nogen Plade, men hvis Stilk er indesluttet i et videre Glasrør), som hos Mennesker anbringes under Tungen eller sædvanlig i Axelhulen, og man erfarer derved ogsaa, hvor stoffende Hudfølelsen kan være, idet man f. Ex. i Begyndelsen af Koldfeberanfaldene, naar den Syge ryster af Kulde, og Tænderne klapper i Munden, alligevel finder en Tiltagning af den indre Varme. I den sidste Snæs Aar har Varmemaalingen i Sygdomme faaet en stor Interesse, idet man deri har fundet et vigtigt Middel til at faa Kundskab om den Syges Tilstand. Det er sjældent, at Temperaturen i Sygdomme synker under det Normale, men under en Feber kan den blive flere Grader højere end i sund Tilstand; hos Mennesket naaer den undertiden op til over 42° . Grænserne, indenfor hvilke Varmegraden bevæger sig under Sygdomme, ere altsaa meget videre end i sund Tilstand: i Regelen kunne de hos Mennesket sættes til 35° og $42,5^{\circ}$, og Døden kan lige saa vel indfinde sig ved en høj som ved en lav Temperatur. De samme Svingninger i Løbet af Døgnet, som forekomme hos det sunde Menneske (eller Dyr), iagttages ogsaa under Sygdomme; de ere endog meget større, og Forskjellen kan fra Morgen til Aften ofte beløbe sig til flere Grader. Dette er saa meget mere paafaldende, som netop de Indflydelser, i hvilke man snarest maatte søge Aarsagen til Varmegradens Stigen om Dagen og Synken om Natten, gjøre sig mindre gjældende, naar den Syge holder Sengen og saa godt som Intet nyder. Men det Særegne ved Varmens Forhold under Sygdomme er navnlig det, at Regulationen er mindre fuldkommen. Temperaturforhøjelsen under Feber maa forøvrigt snarere hidrøre fra en forøget Varmeudvikling end fra en Formindstelse af Varmetabet, og naar en saadan finder Sted til Trods for den ringe Optagelse af Fødemidler, da kan den kun ske paa Bekostning af Legemets egne Bestanddele, hvorpaa den ofte

hurtige og stærke Afmagring under Febersygdomme afgiver et Bevis. Legemets Varmegrad og de Forandringer, den er underkastet, ere et Resultat af hele Stoffkiftet og derfor i ringere Grad end Hjertets Bevægelser, som man iagttager ved at føle Pulsen, afhængige af øjeblikkelige Indflydelser. Derved er Varmemaalingen for Lægen bleven et nyttigt Hjælpemiddel dels til at erkjende Sygdommens Art, dels til at bedømme Tilstanden under dens Forløb, og undertiden kan man paa denne Maade tidligere end ved noget andet Middel komme til Kundskab om Forandringer, som ere især med at indtræde i Sygdommens Gang. Naar man under dens Forløb daglig undersøger Varmegraden og fremstiller Dagtagelserne grafisk som Kurver, saa give disse et tydeligt Billede af Sygdommens Gang.

Ogsaa i Husdyrenes Sygdomme har man begyndt at anvende Varmemaaling, navnlig siden 1866, da Kvægepesten rasede i England. Sagen er saaledes endnu kun i sin første Begyndelse; thi foruden Kvægepesten er hidtil kun Mund- og Kløvesygen bleven nøjere studeret i denne Henseende, angaaende hvilken Sygdom Prof. Stockfleth for nylig i Tidsskrift for Veterinærer har meddelt sine Undersøgelser. I hvor stor en Udstrækning Varmemaalingen vil faa praktisk Betydning i Husdyrenes Sygdomme, lader sig endnu ikke bedømme. Man maa først have et nøje Kjendskab til Varmegradens Forandringer i hver enkelt Sygdom under dens regelmæssige Forløb, førend man vil kunne dømme om, hvad man i det enkelte Tilfælde tør slutte af en indtraadt Forandring i Dyrets Varme, og om det i et givet Tilfælde overhovedet lønner sig at maale Varmen. En enkelt Maaling vil ikke have synderlig Betydning, den kan i det højeste angive, om der er Sygdom tilstede, og helst bør man maale baade Morgen og Aften, da det netop er af Bigtighed at komme til Kundskab om de daglige Svingningers Størrelse og øvrige Bestaffenhed. De nødvendige Forstudier i denne Retning maa kliniske Anstalter paatage sig. Som en rent objektiv Undersøgelse, der ikke beroer paa noget personligt Skjøn, men hvis Resultater nøjagtig kunne angives i Tal, tør

man netop hos Dyrene vente, at Varmemaalingen vil faa nok faa stor Betydning som i Menneftets Sygdomme. Undersøgelsen medfører ingen videre Bæmsfelighed, med mindre Dyret er faa uroligt, at man overhovedet har ondt ved at komme til at undersøge det. Et lignende Thermometer, som man anvender i Axelhulen hos Menneftet, kan med Lethed føres flere Tommer ind i Endetarmen hos et Dyr, og man kommer der hurtigere til et Resultat, idet Kvikføvet allerede efter faa Minuters Forløb ophører at stige, medens det i Axelhulen varer længere Tid, inden Huden bliver fuldstændig gennemvarmet. Selvfølgelig er det for Anvendelsen af Varmemaaling i Sygdomme en nødvendig Forudsætning, at man nøje kjender Forholdet i sund Tilstand og veed, mellem hvilke Grænser Varmegraden kan bevæge sig i denne, og da vore Kundskaber herom hidtil have været utilstrækkelige til dette særegne Djemed, har jeg i det forløbne Aar foretaget Rækker af Maalinger hos vore forskellige Husdyr (se Tidskr. for Veterinærer, Række 2, Bd. 1).

Spørge vi nu til Slutning om Varmeudviklingens egentlige Betydning for Organismen, da maa den først og fremmest betragtes som et nødvendigt Resultat af Ernæringsprocessen. Men der kan ikke være Tvivl om, at Vegemets normale Varme igjen virker tilbage paa og begunstiger de kemiske Omsætninger, hvorved den selv frembringes, den har Indflydelse paa rent mekaniske Forhold i Vegemet (Fedtets Fasthedstilstand), ved Vegemets Varmegrad foregaaer Fødemidlernes Fordøjelse i Maven og hele Stoffkiftet lettere end ved en lavere Temperatur, og det er rimeligt, at ligesom den selv reguleres igjennem Nervesystemet, den ogsaa er en Betingelse for dettes ubindrede Virksomhed. Vegemets Funktioner ere faa nøje indbyrdes sammenknyttede, at hvad der fra et Standpunkt maa ansees for Virkning, bliver i andre Henseender igjen til Aarsag.

Kapitelstater for Aaret 1870.

(Efter „Ministerialtabellen“).

	Svede		Krug		Byg		Savne		Hvide Hæder		Graa Hæder		Bogshede		Bogshedeegn		Smer		Skat		Domsning		
	pr. T. D.	RM β	pr. T. D.	RM β	pr. T. D.	RM β	pr. T. D.	RM β	pr. T. D.	RM β	pr. T. D.	RM β	pr. T. D.	RM β	pr. T. D.	RM β	pr. T. D.	RM β	pr. T. D.	RM β	pr. T. D.	RM β	
Sjællands Stift (Bornholm undtaget)																							
Møer	8	90			5	47	3	80	6	70	6	38											
Bornholm			5	55	4	77	3	6															
Dyens Stift			6	21	5	48	3	58															
Holland-Salkers Stift:																							
forrige Maribo og Nalholm Amt	9	15	6	26	5	58	3	59	6	48	6	19											
— Salked Amt	9	50	6	23	5	52	3	45	6	42	6	23											
— Nykjøbing Amt	8	75	6	9	5	42	3	44	6	16	6	14											
Nalborg Stift:																							
Bendlystet og Pan-Serreder			6	"	4	87	3	18															
Lhy og Mors			5	86	4	48½	3	61															
Niborg Stift			5	85	4	69	3	7															
Narhus Stift			6	16	5	38	3	73															
Nibe Stift:																							
Nibe Amt			6	63	4	65	3	53														28	
Beje Amt			6	34	5	22	3	68														34	
Ninkjøbing Amt			6	41	4	58	3	14														23	
S Gennemsnit af Aaret 1870	9	9,5	6	17,4	5	10,4	3	45,1	6	44	6	23,5	4	69,3	11	20							28,2
— of Aarene 1861—70	8	68,88	6	39,4	5	2,4	3	34,7	6	68,3	6	49,7	4	73,6	10	56,5							27,6
— — 1851—70	8	69,2	6	41,2	4	91,8	3	27,6	6	74	6	54,4	4	60,15	9	89,4							25

Vejrforholdene

i Januar Maaned 1871 paa Landhusholdningsseftabets Stationer.

	Middelvarme. (°C).	Varmeste Dag.		Koldeste Dag.		Luftens Middel- temp.	Regn- og Sne- højde i Linier.	Regn- og Sne- bøgenes Antal.
		Dag.	Varme.	Dag.	Varme.			
Smidstrup (Hjørring), ved Forstander Vi- borg	÷3,94	14de	2,20	1ste	÷15,13	—	21,18	12
Larm (Varde), ved Lærer Rasmussen .	÷3,64	14de	1,73	1ste	÷14,80	—	6,98	5
Biborg, ved Distrikts- læge Berg	÷3,84	14de	3,20	1ste	÷15,40	—	2,15	3
Eftelund (Stodborg- hus), ved Læge Van	÷3,80	17de	1,53	1ste	÷15,93	—	3,27	3
Gjerlev (Randers), ved Lærer Frederiksen .	÷2,89	14de	2,60	1ste	÷11,20	—	8,28	7
Daugaard (Veje), ved Landinspektør Lind- hardt	÷3,47	7de	1,60	1ste	÷10,77	27" 10,20	2,81	11
Majbølgaard (Søn- derborg), ved Pro- prietær Jessen . .	÷2,39	17de	2,43	1ste	÷9,63	—	2,47	7
Nyslinge (Odense), ved Lærer Thomsen . .	÷3,38	18de	1,33	1ste	÷11,07	—	7,15	5
Hindholm (Næstved), ved Lærer Chri- stensen	÷3,66	17de	0,67	1ste	÷14,40	—	4,47	12
Landbohøjskolen (Kjø- benhavn), ved Assi- stent Forsberg . . .	÷3,43	14de	0,20	1ste	÷14,50	28" 0,82	3,93	11
Næsgaard (Stubbe- kjøbing), ved Over- lærer Lacoppidan .	÷2,70	18de og 19de	0,53	1ste	÷10,33	28" 0,34	9,15	12
Sct. Nicolai (Born- holm) ved Lærer Claußen	÷2,89	20de	0,47	1ste	÷6,80	—	10,38	12

Regn- og Snehøjden paa Taarnborg ved Korsør (Inspektør Beck)
var i Decbr. 1870 13,75 Linier
og i Januar 1871 7,79 —

Angaaende Reglerne for Jagttagelserne see Side 87.

Frosten, der navnlig var stærk i den første Uge af Januar, vedblev
gjennem hele Maaned, og selv i de mildeste Dage var den højeste Varme

ikke engang 2 Grader over Frysepunktet. Maanedens Middelvarme af ovennævnte 12 Stationer var kun $\div 3,34^{\circ}$ C., hvilket er $3,03^{\circ}$ lavere end Januar=Middelvarmen af de 10 foregaaende Aars Jagttagelser paa Selskabets Stationer og $2,14^{\circ}$ lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for samme Maaned efter 82 Aars Jagttagelser. Højeste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde d. 7de og 8de med $1,8^{\circ}$ C. og laveste Varmegrad d. 1ste med $\div 18,6^{\circ}$ C.

Nedslaget, der næsten udelukkende bestod af Sne, var kun meget ringe, idet Middeltallet for samtlige 12 Stationer var 6,84 Linier, medens det almindelig i Gjennemsnit er 20,6 Linier. Syllands 6 Stationer havde i Gjennemsnit 7 Dage med Nedslag, der ialt gav 7,43 Linier, og Dernes 6 Stationer 10 Dage med 6,26 Linier.

Hvad kan der fra Landbosforeningernes Side gøres for at ophjælpe Agerbruget hos Husmænd og andre mindre Jordbrugere.

Foredrag, holdt i det kgl. Landhusholdningselskab d. 22de Februar 1871,

af

Kammerraad Andersen.

Naar jeg har ønsket det foreliggende Spørgsmaal stillet til Diskussion her i Landhusholdningselskabet, er Grunden dertil selvfølgelig nærmest den, at der efter min Overbevisning vil være meget at gjøre i den betegnede Retning, og at Landbosforeningerne de fleste Steder ad denne Vej ville finde en tilfredsstillende Virksomhed.

Det kan imidlertid maaste ikke desto mindre i første Øjeblik synes noget paafaldende nu at drage Sagen frem, efter at de ældre Landbosforeninger, om hvilke der her nærmest maa blive Tale, allerede have virket i et ikke ganske kort Aaremaal og, som alle bekjendt, i mange Retninger gavnet overordentlig meget, eller der kan, om man saa vil, synes at ligge en Bebrejdelse overfor Landbosforeningerne heri, som om disses Opmærksomhed ej tilstrækkelig har været rettet paa det, hvorpaa der i Spørgsmaalet lægges Vægten, Fremhjælpsningen af Husmændenes Agerbrug.

Jeg skal derfor, for at vise at navnlig det sidste ikke kan have været min Hensigt, inden jeg gaaer over til det egentlige

Spørgsmaal, tillade mig i Korthed at omtale Forholdene, saaledes som disse i Almindelighed vare her i Landet, før Opretelsen af Landboforeningerne i Reglen havde fundet Sted og i den første Tid af disses Virksomhed, hvorhos jeg dernæst i sidstnævnte Henseende troer at kunne tilføje, at, uagtet jeg vel nærmest maa have Sorø Amts landsøkonomiske Selskab og Bræstø Amts Landboforening for Øje, hvis Virksomhed jeg i henvend 30 Aar har kunnet følge, saa vil dog tillige, da de øvrige Amtsforeninger omtrent samtidig bleve oprettede, ogsaa det Bæsentligste, af hvad jeg her skal tillade mig at anføre, kunne gjælde Flertallet af disse.

Gaaer man saaledes omtrent 40 Aar tilbage, eller til den Tid da foruden Fyens Stifts patriotiske Selskab og Holbeks Amts økonomiske Selskab, næppe nogen Landboforening hos os var traadt i Virksomhed, da var Forholdet mellem Antallet af Gaardmænd og Husmænd ganske anderledes end nu for Tiden, ligesom der saa godt som ingen Forskjel var paa den Maade paa hvilken Gaardmandslodder og Husmandslodder dyrkedes. Gaardmanden trængte da lige saa meget til Husmandens Hjælp som omvendt, hvoraf igjen fulgte, at Husmanden uden Banffelighed kunde saa sin Jord behandlet lige saa godt, maaste ikke sjældent endog bedre end Gaardmanden, medens den Betydning, der af denne til Gjengjæld lagdes paa Husmandens Hjælp i den travleste Tid af Aaret, fremkaldte et Ligelighedsforhold mellem begge, der kun paa meget saa Steder har holdt sig til Nutiden.

Dernæst havde Husmanden, foruden den Hjælp han ydede Gaardmanden for Behandlingen af hans Jordlod, og det Arbejde han selv anvendte paa denne, endda ikke liden Tid tilovers, og for hvilken han, da der den Gang var langt færre Indfiddere og jordløse Husmænd end nu, saa godt som altid kunde finde lønnende Anvendelse, medens Gaardmanden ikke sjældent maatte tilbringe saa megen Arbejdstid ved Høveriet paa Hovedgaardens Marker, at dette ikke kunde blive uden Indvirkning paa hans egen Bedrift, og det kan derfor vist uden

Overdrivelse siges, at den stræbsomme og flittige Husmand i den Tid mangen Gang var heldigere stillet end Gaardmanden, der drev Lodden for ham, ligesom i hvert Fald Dykningen af Huslodderne i det Hele taget ikke var ringere, men snarere maaste endog i ikke faa Tilfælde stod over Gaardmændenes Agerbrug.

Da Sorø Amts landøkonomiske Selskab oprettedes i Aaret 1833, laa det saaledes nær, at Selskabets Virksomhed for Agerbrugets Ophjælpling i de fleste Retninger maatte blive den samme overfor Gaardmænd og Husmænd, men een Foranstaltning kom dog strax særlig de sidste og deres Børn til Gode nemlig Udsættelsen af Præmier for Forarbejdelsen af Haandredstaber, Kurvebinding og anden Husflidsgjærning, og ganske paa lignende Maade virkede Præsts Amts Landboforening, der oprettedes nogle Aar senere.

En af de væsentligste Foranstaltninger, som Landboforeningerne derefter faa godt som over hele Landet iværksatte, var som bekjendt Afholdelsen af Præmiepløjninger i en længere Række, og enkelte Steder, f. Ex. i Fyen, oprettedes endog særlige Selskaber udelukkende med denne Virksomhed som Formaal. Nyttens af Præmiepløjningerne i det Hele taget er imidlertid saa almindelig erkjendt, at jeg ej her skal opholde mig videre derved, men derimod maa jeg i Korthed berøre, hvad der allerede den Gang i Sorø og Præsts Amter, saavel som flere andre Steder, virkedes i denne Retning, for særlig at støtte Husmændenes Agerbrug, og dette faa meget mere som jeg senere vil komme til at tilraade en Virksomhed, som staaer i nær Forbindelse hermed.

Det foran nævnte Forhold mellem Gaardmænd og Husmænd forrykkedes nemlig allerede temmelig hurtigt derved, at der efterhaanden fremkom flere og flere Indsiddere og jordløse Husmænd, hvad der gjorde det lettere for Gaardmændene, for Betaling i Penge at erholde den fornødne Arbeidskraft, saaledes at de mindre direkte trængte til Husmændenes Hjælp i deres Avlsbrug. Det var saaledes nærmest med det

Formaal for Dje ogsaa at stille Husmændene mere uafhængige overfor Gaardmændene, at der flere Steder af Landbosforeningerne udfattes særlige Præmier for Pløjning med Køer, for at virke hen til at Ejerne selv med samme kunde udføre den væsentligste Behandling af deres Jordlodder. Denne Del af Præmiepløjningen fortfattes endog ikke saa længe efter at den førstnævnte havde opfyldt sin Bestemmelse, men maatte dog, da det mer og mer viste sig, at kun enkelte Mænd vedbleve for Præmiernes Skyld, tilsidst ophøre, uden at det egentlig kan siges, at man var rykket Maalet synderlig nærmere, hvortil Grunden vist nærmest var, baade at Vanskeligheden ved at faa Jorden bearbejdet ved andres Heste endnu ej var saa stor som den senere er bleven, og navnlig, at den Gang hverken Husmænd eller andre fodrede deres Køer saaledes, at disse ved Siden af nogenlunde tilstrækkelig Ydelse i Mælk tillige kunde præstere Ydelse i Arbejde for Plov og Vogn.

Efterhaanden forandrede imidlertid som bekjendt Forholdene sig end mere i mange Retninger, og blandt de store Fremskridt i Agerbruget var ogsaa for Gaardmændenes Bedkommende, at Kvægholdet stadig forøgedes, hvorimod Hesteholdet, uagtet det mere Arbejde Jordens Behandling krævede af disse, mere og mere indskrænkedes. Følgen heraf blev vel ikke ligefrem, at Gaardmændene enten nægtede at pløje for Husmændene eller at udføre den øvrige nødvendige Kjørsel saavel for disse som for Indsidderne, ligesom Bederlaget herfor egentlig heller ikke væsentlig forhøjedes, men ud over dette eller til de mere gennemgribende Forbedringer, Mærgling m. m., der har hævet det nuværende Agerbrug saa meget over Fortidens, har det derimod kun meget faa Steder været muligt for Husmændene at naa, og i den herved foraarsagede Stillestaaen maa vistnok den væsentligste Grund søges til, at det, i Modsatning til tidligere, efterhaanden er kommen dertil, at Husloddernes Dyrkning i Sammenligning med Gaardmændenes Voksbrug, nu i Almindelighed staaer langt tilbage.

Imod denne Virkning af de forandrede Forhold kunde

Landboforeningerne selvfølgelig intet direkte udrette, men i en anden Retning stiller det sig ogsaa nu mindre heldigt for Husmændene end tidligere, og her kan det derimod, i det mindste efter min Opfattelse af Sagen, ikke ubetinget siges, at Foreningerne ere uden Skyld.

For Sorø Amts Bedkommende begyndtes nemlig allerede i Aaret 1847 med Præmieuddelingen for Kvæg, hvad der ligeledes et Par Aar efter iværksattes i Præstø Amt, og senere, efter at Statens Bidrag ved Loven af 1852 var kommen til, indførtes som bekjendt Dyrskuer for alle Husdyr oover hele Landet. I Begyndelsen var Fremgangsmaaden hermed den, at alle Beboerne i den Kreds, Foreningernes Virksomhed omfattede, havde lige Afgang til Præmierne, og da mødte ogsaa Husmændene ved Skuerne i Sorø Amt endogfsaa for Kvægets Bedkommende i et Antal af indtil $\frac{1}{3}$ af Udstillerne, ligesom i flere Aar over $\frac{1}{3}$ af Præmierne tilfaldt Husmænd; men senere kunde det ej undgaaes, at de store Forandringer i alle Retninger ogsaa indvirkede meget paa Landboforeningernes Virksomhed.

Dette viste sig navnlig deri, at der oftere og oftere fremkom Udtalelser om, at Foreningerne kun skulde virke for deres egne Medlemmer og ikke for dem, der ej vilde yde deres Bidrag, medens det efter Stifternes Bestemmelse og Lovens Indhold var saa godt som alle Amtsforeningernes Opgave, uden Hensyn hertil, at virke for hele den Kreds, Foreningerne omfattede, og uagtet dette hos os, af mig og mange flere, fastholdtes saa længe som mulig, trængte ikke desto mindre den modsatte Anskuelse igjennem, og det vedtoges snart overalt, at ved Dyrskuerne skulde ifkun Foreningernes Medlemmer have den fulde Præmie udbetalt, medens andre Beboere af Kredsen kun erholdt Statens Tilskud, der den Gang udgjorde Halvdelen af Præmiebeløbene.

Deraf fulgte nu efterhaanden, at flere og flere Gaardmand enten indtraadte som Medlemmer i de ældre Landboforeninger, for at være berettigede til de fulde Præmier, naar der var

Rimelighed for at disse kunde erholdes, eller deltog i Stiftelsen af nye Foreninger, der, i Modsætning til de ældre, strax oprettedes med det Formaal ene at virke for Medlemmerne, om hvilken Bestemmelse der saaledes for disses Vedkommende heller ikke var det mindste at sige. Begge Veje stode vel selvsølgelig ogsaa aabne for Husmændene, men bleve i Reglen for dyre for disse, og da Konkurrencen derfor i de ældre Foreninger blev vanskeligere ved Tiltrædelsen fra de større Gaarde, var Sagen hos os efterhaanden kommen paa det Standpunkt, at i de sidste Aar før 1870, saa godt som ikke en eneste Husmand mødte med sin Ko ved Dyrskuerne.

Naar nu endelig hertil kommer, at uagtet der vel fremdeles ved det fremadstridende Agerbrug bliver mere og mere Arbejde at udføre, dette dog, paa Grund af den vedvarende Forøgelse i Tallet af Indsiddere og jordløse Husmænd, ej længe saaledes kan strække til, at Husmændene med Jord, som tidligere, paa denne Maade kunne vente at erholde en Del af deres Indtægt, og i hvert Fald ikke uden at optage Fortjenesten for dem, hvis eneste Erhverv er og maa være at arbejde for andre, og det saaledes ogsaa af Hensyn til det Heles Vel vil være af stor Betydning, om det kunde bringes til, at Husmændene med Jord, ved at anvende deres Tid paa rette Maade ved Arbejde paa deres egne Lodder, kunde blive i Stand til ved Udbyttet af disse at ernære dem selv og deres Familie, saa haaber jeg ogsaa, man i Almindelighed vil være enig med mig i, at der ikke alene er Anledning for Landboforeningerne til, men at det ligefrem bliver disses Pligt mere end hidtil er skeet, at henvende deres Opmærksomhed specielt paa at ophjælpe Husmændenes Agerbrug, baade med Hensyn til deres Kreaturhold og til en bedre og fordelagtigere Dyrkning af deres Jordlodder, og dette saa meget mere, som Hjælpen i disse Retninger næppe fra nogen anden Side kan blive Husmændene til Del i en saadan Udstrækning, som ønskeligt er.

Efter denne Udtalelse vil man imidlertid ogsaa være berettiget til at spørge mig, hvad jeg da vil tilraade at gjøre, og

jeg skal selvfølgelig ogsaa stræbe at besvare dette Spørgsmaal, saa vidt det er mig muligt, men da jeg i saa Henseende er saa heldig stillet, at jeg i det Hele taget troer at kunne anbefale en lignende Fremgangsmaade fra Landboforeningernes Side, som den der i afvigte Aar er bragt i Udførelse i Sorø Amt, troer jeg Svaret, i hvert Fald for Øjeblikket, bedst gives ved en kort Meddelelse herom.

Ved Sorø Amts landøkonomiske Selskabs Bestyrelsesmøde i Efteraaret 1869 bragtes saaledes det Spørgsmaal frem, om der fra Selskabets Side skulde foretages noget til Dphjælpsning af Husmændenes Agerbrug i Amtet, og efter at det var vedtaget at Bestyrelsen vilde anbefale Forslaget, ordnedes Sagen saaledes ved de 2de følgende Generalforsamlinger, at det bestemtes i Aaret 1870 at anvende indtil 100 Rd. til Præmier for de bedst dyrkede Huslodder, saaledes at for Lodder indtil 3 Tdr. Land, Bøgten væsentligst lagdes paa Dyrkning med Spade, og for Lodder indtil 9 Tdr. Land paa Behandling af disse med Køer, hvorefter der valgtes et Udvalg paa 15 Medlemmer, efter deres Bopæl saa ligelig som mulig fordelte over hele Amtet, til hvem den videre Udførelse af Foretagendet overdroges. Endvidere vedtog Selskabet, sammen med Amtets nyere Landboforening, som strax med Beredvillighed sluttede sig hertil, at anvende 100 Rd. til Præmier for Husmandskøer, imod at den nyere Forening tilskjød $\frac{1}{3}$ mod dette Beløb, hvorefter alt øvrigt denne Del af Sagen vedkommende overdroges til begge Foreningernes Dommerudvalg for Malkekvæg, og endelig vedtoges, at Præmierne i begge Retninger efter Udvalgenes Bestemmelse kunde bestaa enten i Penge, kunstig Gjødning eller Redskaber.

Hvad dernæst Udfaldet af disse 2de Forsøg fra Foreningernes Side angaaer, da maa jeg med Hensyn til det førstnævnte beklage, at Formanden i Udvalget, Godsejer, Landsthingsmand Jacobsen, ej er Deltager i Mødet i Aften, da han bedst vilde have været i Stand til at meddele nærmere Oplysninger herom, der mulig kunne ønskes i en eller anden Retning. Jeg

skal derimod med Hensyn til Betimeligheden af atter at gjenoptage Forsøget paa at fremme Plojningen med Røer, tillade mig at anføre, at medens det forrige Gang, da Selfabet, som foran bemærket, virkede i denne Retning, viste sig, at Sagen ej vilde gaa, uagtet al derpaa anvendt Omhu, og at det kun var Præmierne, der fremkaldte de saa Plojere, stiller det sig nu i min Egn saaledes, at ikke mindre end 3 Nabohusmænd, der bo paa deres Lodder ved Grænsen mellem Gundersløv og Ballensved Sogne i over 6 Aar fuldstændig have dyrket deres Jord med Røer og udført dette Arbejde saa godt, at de alle 3 erholdt Præmier herfor, ligesom den Mand, der først begyndte, endvidere ved Husmandsdyrskuet i Fuglebjerg tilkjendtes Præmier for de samme 2 Røer, med hvilke han dyrker sin Lod, og dette er i den Grad iværksat uden Hjælp eller Tilskyndelse andet Steds fra, at jeg, lige til Andragenderne om Præmie indkom fra Mændene, var aldeles uvidende om, at mere end 1 benyttede Røer til Arbejde. Disse 3 Mand have nu gennem Næstved Avis, foruden at takke Selfabet for den dem tildelte Opmuntring, tilbudt at vejlede enhver Husmand, der maatte ønske at begynde med at bruge Røer til Plojning, og det er at haabe, at dette Tilbud ikke vil blive ubenyttet.

Hvad derimod Præmieringen af Husmandskøerne angaaer, er det en Selvfølge, at ingen vil kunne meddele fuldstændigere Oplysninger end jeg, men da dette Foretagende med saa megen Velville fra ærede, her tilstedeværende Redaktørens Side, flere Gange er omtalt baade i Ugeskriftet og Tidsskriftet, skal jeg foreløbig her kun gjentage, at Hovedudfaldet fra de 5 Kredse, i hvilke Udvalget fandt det rettest at inndeles Amtet, var saaledes, at der ialt af 138 Udstillere fremstilledes 168 Røer og Kvier, der vare af en saadan Bestaaffenhed, at 125 Stkr. erkjendtes egnede til og indbrændtes til Fribedækning, og blandt disse igjen 70 Stkr. tilkjendtes Præmier til en samlet Værdi af over 260 Rd., et Resultat der ganske vist maatte overtræffe Udvalgets og de fleste andres Forventninger, ligesom det ogsaa afgiver et glædeligt Bevis paa, at den rette Sands for

Betydningen af Sagen er til Stede fra Husmændenes Side, idet nemlig et saa stort Antal mødte med deres Køer, uagtet der ikke udbetaltes en Skilling i Penge, men Præmierne bestode i kunstig Gjødning og for ganske Enkeltes Vedkommende i Diætager. Ikke mindre glædelig er dernæst den ualmindelige Belvillie, der fra alle Sider mødte Udvalget under Udførelsen af dets Hverv, og som jeg gjerne benytter Lejligheden til ogsaa her at fremhæve. Alle Ejere af præmierede Tyre i Amtet have saaledes uden nogenformhøist Godtgjørelse modtaget de indbrændte Køer til Bedækning ved disse, ligesom Udgiverne af samtlige Amtets Blade uden Betaling have optaget alle Bekjendtgjørelser fra Udvalget, uagtet disse, navnlig det første Aar, ikke sjældent maatte blive af et temmelig betydeligt Omfang, og endelig er der til Udvalget, foruden det os fra begge Foreninger tilstaaede Beløb 133 $\frac{1}{2}$ Rd., i frivillige Bidrag indkommen over 200 Rd.

Endnu skal jeg kun tilføje, at Præsto Amts Landboforening ligeledes har uddelt Præmier for Husmandskøer og for Huslodders Dyrkning i afvigte Aar, og hermed skal jeg saaledes for Øjeblikket slutte med at udtale det Haab, at ret mange af de Tilstedeværende ville udtale dem om Sagen, og at derved Opmærksomheden for samme ogsaa herfor maa vækkes endmere overalt. Selv skal jeg selvfølgelig saavel her i Aften, som senere, med Glæde meddele alle de Oplysninger, jeg seer mig i Stand til at gøde.

Hertil knyttede sig følgende Diskussion:

Kammerherre de Wylhus fremhævede, at det, som først og fremmest maatte have sig for Øje, var, om Udsættelsen af Præmier vilde kunne bidrage til at fremme Husmændenes Lyst til at arbejde sig fremad. Han troede, at man, førend man udsatte Præmier, burde skaffe dem Afgang til Landboforeningerne og navnlig virke dertil ved særlig for dem at nedsætte det aarlige Kontingent. I Foreningerne vilde de kunne faa Lejlighed til at erholde Oplysning om Et og Andet, som kunde være dem gavnligt. Dernæst gjaldt det om at skaffe Husmanden saa megen Oplysning om hans eget Bedste som mulig. Dertil

kunde ikke blot enhver Mand i sin Kreds virke, men ogsaa Landboforeningerne, dels ved Uddeling af Bøger, dels ved at sørge for, at der holdtes Foredrag, som kunde være nyttige for Husmanden. En Virksomhed i disse Retninger vilde i Forening med de udsatte Præmier vække Husmandens Skappelyst og drive ham fremad til at gjøre Forsøg i Retninger, som han ikke tidligere havde indladt sig paa. Oplysnings Udbredelse var Hovedsagen og vilde virke endnu mere end Præmier. Han troede, at Præmier vare komne noget for tidlig, og at Udgangen ikke havde været let nok for Husmanden til i Landboforeningerne at blive delagtig i de almindelige Meddelelser, angaaende hvad der var ham tjenligt.

Kammerraad Andersen: Hvad der var anført om de tre Husmænd, der i 6 Aar havde dyrket deres Jorder med Rør, tydede ikke paa, at Præmier for Jordens Dyrkning vare komne for tidlig, i ethvert Fald var Præmieringen af Husmandskvær ikke kommen for tidlig, thi det havde viist sig, at Kværne vare saa gode, at man ikke kunde præmiere alle dem, der fortjente det. I Ringsted havde man gjort den samme Erfaring og var kommen til den Erkjendelse, at Husmandskvær vare bedre end Gaardmandskvær.

Lehns greve Holstein-Holsteinborg. Der gjaldt om det foreliggende Spørgsmaal det Samme som om Arbejderspørgsmaalet, der var blevet behandlet paa et Møde i forrige Maaned, at det nemlig kom an paa, at Husmændene kom til Erkjendelse af og fik Tro paa, at de kunde staa paa deres egne Ben. Naar man viste dem i Gjerning, at de kunde det, vilde man meget snart naa Maalet. Hvad der var skeet fra Foreningers eller Privates Side havde som oftest lidt af forskjellige Mangler. Man havde saaledes stillet de store og de smaa Jordbrugere lige i Konkurrencen om Præmier; men det bedste Bevis for, at dette var urigtigt, havde man deri, at der Tid efter anden havde dannet sig Foreninger af mindre Hartkornsbrugere ved Siden af de ældre Selstaber. De samme Forhold, som førte til, at Brugere af fra 4—12 Tdr. Hartkorn faadt, at de ikke vare tjente med i de forskjellige Retninger, hvori Selstaberne virkede, navnlig ved Præmieuddeling, at komme under Konkurrence med de store Hartkornsbrugere, gjorde sig endnu mere gjældende i Forholdet mellem Gaardmanden og Husmanden. Han troede derfor, at skulde man naa et heldigt Resultat, maatte man først og fremmest stille Husmanden ganske for sig selv. Der behøvedes ikke at træffes Bestemmelser om Kontingentet, som gjorde det mulig for dem at træde ind i Selstabet, thi de behøvede slet ikke at være der; ligesom Selstabet tidligere havde stillet sig som

Opgave at fremme Gaardmandens Jordbrug, saaledes skulde det nu virke for Husmanden ganske særskilt. Det var vistnok en rigtig Tanke, som var kommen til Udførelse i Sorø Amt, ikke at virke udelukkende direkte paa Husmændenes Jordbrug, men tillige paa deres Kvæghold, thi dette Beskaffenhed havde meget mere at betyde, end de hidtil havde antaget. Naar Husmanden var kommen til Erkjendelse af, hvilken overordentlig Nytte han kunde have af sine to Køer, vilde den bedre Behandling af hans Jordbrug være den naturlige Følge deraf. Tidligere havde man begaaet den Fejl at gaa den omvendte Vej, men ligesom dette havde viist sig uheldigt i de store Jordbrug, saaledes ogsaa i de smaa. Naar de smaa Jordbrugere inddeltes i forskjellige Klasser, saaledes at de, der havde under et vist Areal, kun toges i Betragtning, naar de behandlede deres Jord med Spade, og de større kun, naar de behandlede Jorden med deres Kreaturer, og ved Siden deraf særlig Opmærksomheden henvendtes paa det paagjældende Kvægs Beskaffenhed og Godhed, saa virkedes der paa samme Tid, som man søgte at bringe den Paagjældende til at behandle sin lille Avlsbedrift med sine Køer, til, at han satte særlig Pris paa og lærte at erkjende de store Fordele, han havde af at forbedre sit Kvæghold. Det Resultat, man var kommet til i Sorø Amt, havde i hans Tanker været et slaaende Bevis for Rigtigheden af den Fremgangsmaade, man havde anvendt, men man skulde som sagt, naar man vilde gaa den Vej, stille disse smaa Jordbrugere ganske for sig selv og ikke undergive dem nogenformelt Konkurrence med større Jordbrugere, og væsentlig bringe dem til at erkjende, at de ere i Stand til at have deres Uafhængighed og kunne producere noget forholdsvis endogsaa meget stort, saa at de fuldkommen kunne staa paa deres egne Ben, naar de kun ville følge det Exempel, som der gives dem. Man kunde fra sin Egn anføre ikke saa Exempler ikke blot paa, at Husmændene behandlede deres Jord med Køer, men ogsaa med Spade. En Husmand, der drev sin Jord paa sidstnævnte Maade og væsentlig dyrkede Rodfrugter, havde havt et forholdsvis meget større Udbytte end Husmænd med 2—3 Gange saa megen Jord, selv om de behandlede deres Jord godt. Dette Exempel havde ikke lidt ført til den Erkjendelse hos Husmændene, at det væsentlig laa i deres egen Haand at komme frem. Sluttelig anbefalede Taleren, at Landbosforeningerne burde nedsette særlige Udvalg til den foreliggende Sags Fremme. Amtene maatte helst deles i forskjellige Distrikter, maatte helst i de sædvanlige Dyrskue-distrikter; Dyrskuer maatte holdes særlig for Husmændene, thi den Konkurrence, Dyrene undergaves ved fælles Dyrskuer, vilde bevirke, at Husmændene holdt sig tilbage. Ligeledes maatte

Spørgsmaalet om Husmændenes Jord tages som noget ganske Særligt for sig. Landbosforeningerne skulde opfordre til at faa den dyrket paa den bedste Maade og give Anvisning dertil, dels ved Foredrag — paa Folkehøjskolerne, ved Skolelærerne paa Landet eller ved andre private Mænd — dels ved at fremkalde praktiske Resultater, der kunde virke ved Exemples Magt og friste Husmændene til Efterfølgelse.

Landboskoleforstander J. E. la Cour fremhævede, at det foreliggende Emne var et af de allervigtigste, der kunde komme for. Hele vor Arbejderklasses Vel beroer nemlig tilbøielig paa dette Spørgsmaals heldige Løsning, thi, som antydet af Kammeraad Andersen, vilde den bedste Haandskræftning, man kunde yde den jordløse Arbejder, være, at Husmanden blev sat i Stand til at ernære sig ved Dyrkingen af sin Jord. Men ikke blot af denne Grund var Opgaven saa overordentlig vigtig at faa løst, men ogsaa fordi Husmandslobderne danne et uundværligt Trin paa den Trappesige, der maa være i alle Samskundsforhold, naar den arbejdsomme Mand bestandig skal kunne have Udsigt til at komme frem. Hvor trykket en Mand end kan være, bærer han dog Trykket taalmodig og forholdsvis let, naar han har Udsigt til at kunne komme frem; men bliver Resultatet det, som det synes at ville blive i flere Egne af Landet, at nemlig de middelstore og større Husmandslobder og Parcelstøder spinde helt bort, vil der ogsaa komme til at staa en skarp Grænse mellem den større Jordbruger og den egentlig arbejdende Stand, og saa ville vi utvivlsomt gaa hen imod et Proletariat. Taleren kjendte flere Egne, hvor Udviklingen allerede syntes at tage denne Retning, idet Husmandslobderne dels bleve mindre ved Deling, dels for Hovedparcellens Vedkommende bleve lagte ind under Gaardene, fordi disse vare i Stand til at drive dem med større Kraft, den Kraft, som er saa nødvendig, for at Jorden i det nuværende Agerbrug skal kunne forrente sig.

Naar man nu spurgte, om det i det Hele taget vilde være muligt at holde Husmandsklassen oppe som selvstændig jorddyrkende Klasse, saa var det vel vanskeligt med Bestemthed at besvare dette Spørgsmaal, thi nogen almindelig Erfaring i saa Henseende forelaa vist ikke for Danmarks Vedkommende, men han skulde dog nævne et Exempel, som vidnede om, at hvor en passende Fordeling af Ejendomme lige fra de største til de mindste fandt Sted, havde heller ikke Forandringerne i den sidste halve eller hele Snes Aar gaaet i ensidig Retning enten af smaa eller af store Jordbrug. Det var Egnen omkring Hørsholm*),

*) Jeg haaber i et senere Hefte at kunne meddele en statistisk Fortegnelse over Ejendommernes Fordeling i dette Distrikt paa forskjellige Tidspunkter af det sidste Halvhundrede Aar.

hvor der findes en, som det synes, overordentlig god Blanding af Ejendomme af alle mulige Størrelser, og hvor ogsaa de mindre Jordbrugere dyrke deres Jord ganske udmærket og vistnok bedre end de fleste andre Steder i Landet. Da dette vilde være en Erfaring af Betydning, dersom den stod fuldkommen ren, skulde han ikke unblade at tilføje, at der her er et ejendommeligt Forhold til Stede, idet de smaa Jordbrugere have en stor Indtægt af de omliggende Skove og Tørvemoser, ved at føre Skovprodukter og Tørv ind til Hovedstaden, men han troede, at denne Fordel vilde en endnu omhyggeligere Dyrkning af Jorden og de Ekstraarbejder, som ville staa til i alt Fald en Del Husmænds Tjeneste omkring i Landet, kunne veje op imod.

Før man drøftede Midlerne til at afhjælpe et Onde, maatte man klare sig Grundene til det, og det første Spørgsmaal bliver derfor, hvorfor ere Husmændene i flere Egne af Landet allerede ikke lidet trykkede, og hvorledes ville Forholdene blive for jordbegne Husmænd, hvis der ikke steer en Forandring i den Maade, hvorpaa de tage deres Drift. Han troede, at Grundene dels laa og fremtidig vilde ligge ligefrem hos Personerne, dels hidrørte fra Mangel paa Kjendskab og dels fra Mangel paa Kapital.

Den første Grund havde ligefrem sin Rod i Forholdenes Udvikling. Man kunde sikkert ikke sige andet, end at vore Arbejdere her i Landet vare vel lønnende, naar man saa hen til, hvad en Arbejder fik i andre Lande, og at han ogsaa godt kunde komme ud af det, naar han viste den nødvendige Sparommelighed; men naar man saa hen til Forholdet mellem en Arbejders Løn og den Værdi, hvori Jorden efterhaanden er kommen, saa var Lønnen, skjønt stegen, dog langt mindre, end den var for 30—40 Aar siden, saa at det var, vel ingenlunde en Umulighed, men dog overordentlig vanskeligt for en dygtig jordløs Arbejder at arbejde sig op til at blive jordejende. Gaardmandsstanden paa den anden Side eller i alt Fald de Yngre i Gaardmandsstanden sode ingenlunde saa heldigt i det som deres Fædre, der havde nydt Godt af de stigende Konjunkturer, og der var al Udsigt til, at deres Stilling vilde blive endnu uheldigere, og at altsaa en Del af deres Sønner vilde blive henvisne til Parcelsteder og Huse med Jord. Det havde allerede viist sig enkelte Steder, og Taleren troede, at en af Farerne for Fremtiden laa i, at naar vi ikke fik de dygtigste af Arbejderne til at blive Ejere og Dyrkere af Husmandsjorden, men denne næsten udelukkende kom i Hænderne paa Folk, som for en stor Del vare voxede op under rigere Vilkaar, saa kunde vi ikke vente os den kraftige Energi og fremadstræbende Ihærdighed, som er ikke blot ønskelig, men nødvendig, naar Husmandsblodden i det Hele taget

skal bære sin Mand. Man kunde naturligvis aldrig vente, at hele Husmandsklassen vilde blive rekruteret af de bedste Arbejdere; men det gaaer vel med Husmændene, som med de større Gaardbesiddere, at det er enkelte Mænd, der føre an, og at det derfor gjælder om, at der kommer nogle dygtige, fremadstræbende Mænd op i deres Samfundsklasse. Han troede imidlertid, at Misforholdet mellem den store Værdi af Jorden og Arbejdslønnen var en væsentlig Hindring for, at Sligt vilde ske i Fremtiden, og allerede i adskillige Aar havde det været en væsentlig Hindring derfor.

Dernæst var Kjendskab til, hvorledes en Husmandslof skal dyrkes, aabenbart meget lidt udbredt i Husmandsstanden. At Bøndergaardene væsentlig havde fulgt de større Gaardes Exempel var jo en ofte fremhævet Erfaring; baade med Brak, Mærgling, kunstig Gjødning og Kvægfodring var det de større Gaarde, der havde banet Vejen. Men det var et Spørgsmaal, om Husmændene helt og holdent kunde tage Gaardene til Forbillede, eller om de ikke paa deres smaa Jordlodder skulde bryde en ny Bane for Agerbruget.

Endelig savnedes der allerede nu Kapital hos en Del af Husmændene, og det var aabenbart, at den vilde komme til at savnes endnu mere, efterhaanden som Afstanden imellem Arbejdslønnen og Jordens Værdi blev større.

Naar der spurgtes om Midlerne mod disse Ulemper, troede han, at det først og fremmest maatte slaas fast, som ogsaa stærkt fremhævet af Bogholder Faber i hans Foredrag paa næstforrige Møde om Arbejderspørgsmaalet, at det skulde være Selvhjælp, og han troede, at Erfaringen fra Sydsjælland og hvad der var gjort der i de sidste Aar, hvor god og stærk end Villien havde været, lærte, at det var absolut nødvendigt, at det ligesom først af kom til at staa klart for Husmændene, at de skulde hjælpe sig selv, og at det ikke var en Understøttelsesforening, der tog sig af dem, thi i saa Fald vilde Foreningen faa et Paahæng, der kvalte den under sig.

Hvorledes skulde man nu afhjælpe de saaledes tilstedeværende Under? Det første, at Lønnen ikke var stegen i samme Forhold som Prisen paa Jord, og at som Følge deraf Husmandslofderne ikke for Fremtiden kunde ventes besatte med dygtige, fremadstræbende Arbejdere, kunde der vistnok ikke raades Bod paa. Derimod kunde der sikkert gøres en Del for at modvirke det andet Onde, nemlig Manglen paa Kjendskab til og Interesse for en bedre Dyrkning af Husmandslofderne dels ved Udsættelse af Præmier, ved Uddeling af Bøger, ved Foredrag og paa lignende Maade. Men hvilke Forbedringer maatte man navnlig ønske i Driften og Dyrkningen? I saa Henseende kunde han samstemme i, at der ganske vist maatte lægges stor Vægt paa Kvægholdet,

faa vist som dette er en af de vigtigste Grundpiller i ethvert Agerbrug. Men paa den anden Side troede han ikke, at man derfor skulde unddrage selve Jordens Dyrkning sin Opmærksomhed, da der sikkert ved Fingerpeg og Anvisninger, ved Raad og Vejledning ogsaa kunde gjøres en Del i denne Retning. Spadedyrkning, en omhyggelig Samling af Gjødning og alt Affald, hvad ingenlunde skete i tilbørlig Udstrækning, Raabaaing og Rodfrugtdyrkning vare Midler, som burde sættes iværk paa Husmandslodden, og i hvilke der var gjemt en overordentlig Kraft og Kapital, men som nu ikke, i alt Fald kun undtagelsesvis, benyttedes i ordentligt Maal. Taleren mindede om, at i Belgien betragtedes Husmandens Spade som hans Guldgrube, som det Kæbskab, hvorved han skulde hente Kraften frem af Jorden, og at det var det, der havde baaret Belgiens Arbejder op. Vort Jordbrug vilde kunne faa et stærkt Stød fremad, hvis Spaden blev indført; der var allerede nævnt flere Exempler, og Taleren kunde ogsaa nævne flere saadanne paa overraskende Virkninger af dens Benyttelse. Ogsaa Staldfodring maatte Husmanden flaa ind paa, da det gav ham friere Hænder over Benyttelsen af hans Jord, ikke indskrænkede hans Areal og satte ham i Stand til en kraftigere, regelmæssigere Fodring af hans Kvæg. Derimod kunde det være et Spørgsmaal, hvorvidt man allerede nu skulde tilraade Husmanden en udstrakt Dyrkning af Handelsplanter. Taleren havde tidligere været af den Mening, at dette Spørgsmaal maatte besvares bekræftende, men han var kommen til den Overbevisning, at man i alt Fald maatte være forsigtig med at give dette Raad. Ganske vist kunde der være Tale om Dyrkningen af enkelte Handelsplanter, som Citorie, Humle, Tobak og lignende Handelsvarer, hvis Transport medførte en forholdsvis stor Udgift, men han troede, at Agerbruget skulde ved de forannævnte Midler, ved Spadedyrkning, kraftigere Gjødning, Rodfrugtkultur og Staldfodring, bringes op til en betydelig større Intensitet, end der nu fandt Sted paa Huslodderne, og støttes af et godt Kohold, før der burde lægges særlig Vægt paa at lede Husmandens Bestræbelser paa hans Lod i den Retning. Rigeledes var det blevet betegnet som et Fremskridt for Husmanden, at dyrke de forskellige Frøsorter, som de store Jordbrugere have Brug for, men med Undtagelse af enkelte Frøsorter vilde Husmanden have for store Vanskeligheder at kæmpe med i saa Henseende. Han vilde nemlig da komme til at konkurrere med de store Frøproducenter navnlig i Tydskland, hvor Jorden ikke er dyrere end her, hvor Arbejdskraften er betydelig billigere, og hvor Klimaet er langt gunstigere for Frøproduktionen. De tykke Frøtiltrækningsanstalter eller Frømarker ere ikke smaa Lodder,

men undertiden endog over 500 Tdr. Land, paa hvilke der be-
 skjæftiges 6—800 Arbejdere, ligesaa Børn paa 8 Aar indtil
 gamle Mænd paa 60—70 Aar og derover. Disse Arbejders
 Løn er yderst ringe, nogle faa Groschen om Dagen; store For-
 bringer stille de ikke til Livet, og Arbejdsraften er derfor her i
 Landet langt dyrere. Desuden kan vort Frø med enkelte Und-
 tagelser aldrig blive saa smukt som i Tyskland, hvor man paa
 Grund af den større Sommergevme har Frøet indhøstet, naar
 vore Frøplanter endnu staa i Blomster eller i alt Fald ikke ere tjen-
 lige til Høst. Man behøver blot at se paa en Axl som vort Kløver-
 frø; dette har meget vanskeligt ved at bringes op til og kan ikke uden
 stort Tidsspilde komme til som Handelsvare at ligne schlesisk eller
 andet godt Kløverfrø. Hertil kommer, at man derude aftærsker
 Frøet netop i det Øjeblik, man faaer det ind, medens vi her
 ofte maa lade det sidde indtil hen i Februar, Marts Maaned,
 og først kunne aftærske det, naar det har slaaet sig i Løben,
 hvorfor det ikke giver et saa smukt Produkt. Hellerikke troede
 Taleren, at der kunde være Tale om med Fordel at dyrke
 Kunkelroesfrø herhjemme, saa ønskeligt det end kunde være for at
 sikre sig spiredygtigt Frø af den Varietet man ønsker, istedetfor
 at man nu ofte faaer overgjemt og blandet Frø. Turnips- og
 Kaalrabifrø kunde der maasse snarere være Tale om, fordi vort
 Klima passede bedre for disse Frøsorter; men naar Taleren
 mindedes den Lethed, hvormed det avledes paa de store Marker
 i England og Skotland, hvor det bredsaaes og høstes ligesom
 Rapsen hos os, nærede han ogsaa nogen Tvivl om, at vore
 Husmænd med Fordel vilde kunne konkurrere med de nævnte
 Lande i saa Henseende. Rajgræsfrø og Thimoteifrø og maasse
 nogle enkelte andre tidlig modne Græsarter vare vistnok de eneste,
 hvis Dyrkning egentlig vilde kunne svare Regning. For at godt-
 gjøre eller i alt Fald sandsynliggjøre Rigtigheden heraf ansøgte
 Taleren et Exempel fra Kjøbenhavns Omegn, hvor ganske vist
 Jorden var særdeles dyr, men hvor der paa den anden Side
 var særdeles gunstige Forhold for at skaffe en rigelig Gjøbning
 og ligeledes heldige Affætningsforhold. Det var en Gartner
 Hansen i Kjøbenhavn, der havde kjøbt en Ejendom i Nødovre
 for der at trække Frø til, men efter at have brevet det i nogle
 Aar, havde han opgivet det, fordi han satte Penge til derved;
 den Arbejdsraft, han maatte anvende til Behandling af Jorden,
 Plukning af Frøet osv., kostede saa meget, at det slet ikke kunde
 betale sig for ham at dyrke sin Jord paa den Maade.

For saa vidt det var blevet anbefalet som en Forandring i
 Driften, at de større Lodder skulde drives med Køer, saa skulde
 Taleren nødig drifte sig til overfor Kammerraad Andersen at

modsigende dette, men for ham stod det som utvivlsomt efter den Udvikling Mælkekoen har faaet, at det at benytte den som Trædyr vilde have saa uheldige Følger med Hensyn til dens Mælkgivning, at det vistnok vilde blive temmelig dyrt Arbejde, man paa den Maade skaffede sig. Han vilde henstille til nærmere Overvejelse, om man paa de Husmandsflodder, som naaede op til 9 Eder Land ikke vilde være i Stand til, i alt Fald i mange Egne, at holde en Hest. Det kunde nok være, at det netop var i Modstrid med den nu almindelige Mening, som netop vilde have Hesten fortrængt — ifølge det gamle Ord: Mange Heste og mange Hunde kan gjøre Herremand til Bønde — men da mange offentlige Arbejder og navnlig Vejarbejderne ifølge den Tilladelse, som nu var givet dertil i den nye Kommunallov, mere og mere vilde blive bortliciterede og ikke længere præsterede in natura af Bønderne, forekom det ham naturligt, ligesom det ogsaa allerede tilbøielig havde ordnet sig saaledes paa enkelte Steder, at Udførelsen af disse Arbejder kunde blive en Indtægtskilde for saadanne „Smaaafjører“. Han vidste vel, at der heri laa en stor Fare for, at Jorden saa ikke vilde blive dreven rigtigt, men dertil vilde han sige, at den hele Drift af Husmandsflodden, naar den skulde kunne bære oppe i Nutidens Kamp paa Agerbrugets Omraade, uundgaaelig krævede stor Dygtighed, Selvbeherkselse og Selvfornægtelse hos vedkommende Dyrker.

Hvad endelig Mangelen af Kapital angik, fremhævede han, at ligesom Gaardenes Rentabilitet, efterhaanden som Ejendomspriserne stige, mere og mere betingedes af, at en betydelig Driftskapital paa en sund, økonomisk og fornuftig Maade blev bragt i Anvendelse i Agerbruget, da det er Driftskapitalen, der i den dygtige Mand's Haand giver de høje Renter, saaledes krævede ogsaa en bedre Dyrkning af Husmandsflodder uundgaaeligt en betydelig Anvendelse af Driftskapital, medens Forholdet nu netop var det, at Husmanden meget ofte savnede Kapital, derfor ikke kunde følge Skridt med de større Gaarde ved Udførelsen af Grundforbedringer (Draining, bedre Redskaber, bedre Bygninger, bedre Kvæg), ikke kunde nedlægge sin Sæd i en kraftig gjødet Jord, ikke kunde staa i Forstud for Anvendelsen af Kraftfoder til Kvæget, men ofte strax om Efteraaret maatte afsælge og sælge Kornet uden at kunne kjøbe Surrogat derfor. Det var en Kjendsgjerning, at Husmanden jævnlig savnede Driftskapital, og han var i Grunden værre stillet end den større Jordbruger i Henseende til at skaffe sig Penge, thi de større Kreditkasser laante i Reglen ikke saa smaa Summer ud, som han havde Brug for. Husmanden var derfor som oftest henvist til at søge Laan af Gaardmanden, men det var ingenlunde nogen let Sag længere at faa

Venge tillaaens af en Gaardmand, og selv om han opnaaede det, maatte han betale høje Renter, og den højeste Rente var maaste det Afhængighedsforhold, hvori han kom til Gaardmanden, saa han ofte var ængstelig for at sige Nej, naar Gaardmanden ønskede Et eller Andet af ham. Dermed skulde naturligvis ikke være benægtet, at man ogsaa saa Exempler paa, at Husmænd knyttedes til Gaardmændene ved smukke og virkelige Taknemlighedsbaand, ligesom man saa Husmænd med 2—4 Ekpr. Land være hos Gaardmænd saa faste i deres Brød og saaledes henlevende deres Tid hos dem, som om de vare faste Medlemmer af Familien. Men han vilde tillade sig at henstille, om der ikke kunde være Grund til at søge at afhjælpe det Savn af Kapital, som alle-rede var tilstede og mere og mere vilde komme tilstede hos Husmændene, naar de skulde drive deres Jord intensivt, ved noget Lignende som de Forstudsforeninger, Schulze-Deletichs med saa stort Held havde sat i værk i Tyssland. Det vilde formentlig være allersimplest, lettest og, han kunde fristes til at sige, naturligst, om man kunde formaa Sparekasserne til at give Laan til Husmænd mod Selvskyldnerkaution af et Par vederhæftige Mænd, som paa denne Maade kunde yde driftige Arbejdere, som de havde Tillid til, en stor Hjælp; herved vilde ogsaa Omkostningerne ved Papirernes Udstedelse, der ikke vare ubetydelige i Forhold til de smaa Summer, der her var Tale om, reduceres meget; og han vidste, at den af Hørsholm økonomiske Selskabs Sparekasse paa denne Maade ydede Hjælp havde gjort meget stor Nytte og saa at sige aldrig forvoldet Selvskyldnerkautionisterne Tab; men saafremt det ikke skulde lykkes at formaa Sparekasserne dertil, forekom det ham at maatte være en Opgave, man maatte stille sig, at skaffe Forstudsforeninger tilveje, som vilde laane Husmanden den Kapital, som var ham aldeles nødvendig for at sætte de Forbedringer i Gang paa hans Løb, som man saa stærkt maatte ønske, og som vare saa absolut nødvendige, naar han i det Hele skulde bestaa i Nutidens Kamp paa Agerbrugets Omraade.

Gartner Wendt: For Djebliffet var der ganske vist et stort Spring mellem Gaardmanden og Husmanden, og man skulde arbejde hen til at saa Husmanden et Trin frem, saa han kom til at indtage det Standpunkt i Samsundet, som han egentlig skulde. Lehnsgreve Holstein havde omtalt, at man i hans Egn saa et stort Fremskridt, og det kunde Taleren af personlig Erfaring bekræfte, men allerede tidligt var der, navnlig af den sidst afbøede Grev Holstein gjort meget for at udbrede Oplysningen i denne Egn. At udsætte Præmier var vistnok ikke det Vigtigste, skjønt de havde stor Betydning og kunde i alt

Fald ikke siges at være komne for tidligt; men Landboforeningerne skulde ved Udbredelse af Strifter og paa alle Maader, der stode i deres Magt virke for at opløse Husmændene. Det var til en vis Grad sandt, at Selvhjælp var det Vigtigste, men Selvhjælp kunde først komme, naar den rette Oplysning var kommen; Husmanden maatte have Kjendskab til at dyrke sin Lod paa den rette Maade, men den fik han ikke fra sig selv. Han kunde ikke af sig selv begynde at bruge Spaden, thi Mange kjendte kun saare lidt til at bruge den, og ligeledes kjendte han i Almindelighed kun altfor lidt til, hvor megen Gavn han havde af at benytte et godt Redskab. Landboforeningerne kunde tage sig af denne Sag ved at udsætte forskjellige Haandredskaber som Præmier: Spaden, Staalgreben og Redskaber til Rodfrugtkultur. Taleren beklagede dernæst, at man saa mange Steder ikke saa nogen Have, og fremhævede den Betydning, som en Have havde for Husmanden; den gav ham Sands og Smag for et godt og hyggeligt Hjem og ansporede til ogsaa udenfor Haven at bearbejde Jorden med Flid og Omhu. Først maatte Husmanden begynde med Spaden og dernæst med Rodfrugtkultur; samtidig maatte han lægge sig efter et godt Kreaturhold, og derefter maatte han tænke paa Staldfodring, og først naar han da tillige havde faaet sin Jord fuldstændig rensat og bearbejdet, kunde han begynde at dyrke Handelsplanter og tiltrække Frø. Han troede, at den foregaaende Taler havde seet lidt for ængstelig paa denne Sag, og han fremhævede navnlig, at de store Frøhandlere i Thykland ved Siden af de Marker, de selv dreve, havde en Mængde Smaafolk, der leverede dem Frø. Selv havde han flere Gange med Held forsøgt at faa Folk til at dyrke Frø, og han havde ogsaa faaet meget smukt Raigræsfrø leveret fra Husmænd og Inderster med Have, ligesom ogsaa yngre Gaardmandsønner, der havde været paa Folkehøjskoler, havde leveret ham flere finere Græsarter. Sluttelig omtalte han den Mangel paa Kapital, som mange Gange var Skyld i, at Husmanden ikke kunde komme frem. Denne Mangel hidrørte til dels derfra, at Sparekasserne, hvis Kapitaler for største Delen indkom fra Landet, bleve bestyrede af Kjøbstadbeboere, der først sørge for Kjøbstæderne, hvorfor Landboerne ikke fik den Nytte, som de ellers vilde faa af deres egne Penge. Naar Landbefolkningen vilde slaa sig sammen sognevis eller herredsvise og oprette Laane- eller Hjælpekasser, der kunde komme Husmændene til Hjælp, vilde mangan en Husmand komme frem, som nu blev tilbage, men en saadan Foranstaltning Gjenneførelse vilde vistnok have mange Vanskeligheder at overvinde.

Kammerraad Anderfen bemærkede, at man i Sorø Land-

bosforening strax havde været enig om, at Præmierne ikke skulde bestaa i Penge, men i kunstig Gjødning; derved vilde ogsaa Naboerne faa at se, med hvilken Virkning og Fordel kunstig Gjødning anvendtes. Man havde ogsaa paa anden Maade truffet Foranstaltninger til at kunne skaffe de Husmænd, der ønskede det, Gjødning paa den bedste og billigste Maade, men Bestræbelserne i den Retning havde man just ikke havt megen Glæde af, thi der var f. Ex. ifjor kun bleven bestilt 1100 Rbd. Naar Forstander la Cour havde yttret, at det at benytte Koen til Markarbejde vanskelig vilde kunne forenes med, at den var en god Malkko, maatte dertil bemærkes, at naar Husmanden vilde benytte sin Ko paa den Maade, var han nødt til at fodre den godt; naar det kunde lykkes at bringe ham til at anvende den, han kunde tjene i Høst, til en kraftig Næring for Koen, troede Taleren ikke, at den vilde have nogen Skade af at faa den jævne Bevægelse ved Markarbejde. Det var den rigelige Næring, som det havde skortet paa tidligere, hvorfor ogsaa Forsøget den Gang havde maattet strande. En væsentlig Betingelse var det naturligvis, at Husmanden boede paa sin Lod. Den Anskuelse, at flere Husmænd skulde holde Hest og tjene ved Kjørsel for Kommunen o. dsl., kunde han ikke tiltræde; de, der havde 18—20 Tdr. Land og maatte holde to Heste, kunde gjøre det Arbejde, som Kommunen lod udføre. Endvidere omtalte han, at man ogsaa havde troet at kunne virke til, at Husmændene bleve Opdrættere. Hvad Udbredelsen af Kundskab om den rette Fremgangsmaade med Jordens Dyrkning angik ved Uddeling af Skrifter og paa anden Maade, da var Sorø Amts Landbosforening den første, der havde udrettet noget i den Retning, men i saa Henseende havde man nu andre Kilder, og Foreningen turde ikke sprede sine Kræfter i altfor mange Retninger.

Kammerherre de Mhlius. Naar Lehnsgreve Holstein havde ment, at Landbosforeningerne hovedsagelig skulde have deres Opmærksomhed henvendt paa at virke til en Forbedring af Husmandens Kvæghold, og at der med det Maal for Dje burde holdes Dyrskuer særlig for Husmænd, men at disse ikke skulde tage Del i de almindelige Dyrskuer, ligesom Husmændene heller ikke behøvede at være Medlemmer af Foreningerne, saa forekom det Taleren at være en meget uheldig Sondring. Han hævdede paany, at naar der var Tale om, paa hvad Maade Landbosforeningerne bedst skulde fremme Husmandens Tarv og i det Hele virke til, at han kunde befinde sig vel i sin Stilling, saa maatte Bestræbelserne først og fremmest rettes paa at skaffe ham saa megen Oplysning som mulig. Han vilde da kunne træde

ind i Samsundet saa godt som nogen Anden, og naar man saa gav ham Afgang til Foreningerne, vilde han paa anden Maade end hidtil føle sig som ligeberettiget Medlem; derved vilde man vække hans Væresfølelse og Selvtillid og indirekte hans Skappelyst. Han vilde høre paa Foredragene, der, om de end ikke nærmest berørte hans Interesser, dog altid vilde udøve en dannende Indflydelse og gavne enhver Mand, i hvad Stilling han end var, og han gjentog, at det vilde være forkert at gjøre en Adskillelse og stille Husmanden som En, man nok vilde tage sig af, men ikke paa samme Maade, som man vilde tage sig af sig selv eller af sine Egne.

Landthingsmand S. Pedersen udtalte paa Husmandsstandens Begne en Tak til Landhusholdningsselskabet, fordi det havde bragt den foreliggende Sag under Omtale, og til de Mænd, der havde benyttet Lejligheden til at yde Bidrag til Spørgsmaalets Besvarelse. Det gjaldt om at sætte de antydede forffjellige Midler til at fremme Husmandsstandens Tarv i det rette Sammenhæng, saa at der blev System i den hele Fremgangsmåde, og her var da Spørgsmaal om, hvilken Foranstaltning der skulde stilles i Spidsen som den vigtigste. Ham forekom det, at Dplysning var Løstestangen for det Hele. Der gaves vel ganske enkelte udmærkede Personligheder, som begyndte af Omstændighederne vare i Stand til at bryde sig Vej gennem Livet, men i Almindelighed maatte det erkjendes, at større Dplysning og bedre Kundskaber ved Siden af en alvorlig og kraftig Villie var Hovedbetingelsen for, at et Menneſte kunde bryde sig en Vane og komme frem til en selvstændig Stilling i Samsundet. Gjennem Dplysning vilde hans Selvfølelse og Væresfølelse udvikles og den moralske Kraft vækkes og styrkes, som var Betingelsen for Selvhjælp. Det forekom ham, at Landbosforeningerne i saa Henseende kunde give Stødet til, at der blev en Slags indbyrdes Undervisning, der kunde bidrage til at aabne Øjnene for, hvorledes Husmandslobberne skulde drives paa rette Maade, og han troede derhos, ikke blot som en foregaaende Taler, at det burde tilstedes Husmændene at overvære Foreningens Diskussionsmøder ogsaa uden at de vare Medlemmer, men at man ligefrem burde bestræbe sig for at drage dem ind i disse Forhandlinger og saa Mænd til at holde Foredrag, som vare afsøfede efter deres Tarv, og som klarede Spørgsmaal, der laa dem nærmest i deres daglige Dont; — thi det var altfor gjennemgaaende hos Almuen, men navnlig hos den arbejdsende Befolkning, at den dreves mere af Sædvanens Magt, end af rationelle Principer. Naar det var blevet stærkt fremhævet af Lehnsgreve Holstein, at det skulde være gjennem For-

bebring af Kvægholdet, at Formaålet først skulde søges fremmet, saa forstod han ikke, hvorledes det skulde kunne ske, naar Husmanden manglede baade Kapital til og Indsigt i en planmæssig Drift af sin Jord. Han kunde først pløje med sin Koe, naar han havde faaet Jorden i en saadan Kulturtilstand, at han kunde pleje Koen forsvarlig gennem hele Aaret, og det kom derfor først an paa at vække Sandsten for en hensigtsmæssig og planmæssig Dyrkning af Husmandens Jordlod. Med Hensyn til Pløjningen frembød sig imidlertid en Vanskelighed, som det ikke var let at komme over, nemlig Vanskeligheden ved at faa en Plov af en saa letgaaende Konstruktion, at Køerne kunde trække den, og dog udføre Arbejdet forsvarligt. Han henstillede at udstille en Præmie for en Model til en Plov, der kunde løse denne Opgave, hvis Løsning vilde være et stort Gode og give Stødet til betydelige Fremskridt i den omhandlede Retning. Kolddyrkning kom efterhaanden med Nødvendighed af sig selv. Høavlingen tabte sig med Udtørringen, skjønt Forestillingen om Høets Lundsvarlighed endnu var altfor overbreven paa mange Steder, hvorfor ogsaa Hø betaltes ofte med Priser, der ikke stode i Forhold til den Ernæringsværdi, det havde. Naar der var henvist til Folkehøjskolerne, skulde han langtfra underkjennde den gavnlige Indflydelse, som de kunde udøve; men de vare endnu saa spredte, og saa Faa havde de Midler, der udbrededes for at søge Uddannelse der, at disse blev Undtagelser istedetfor Regel, der maatte ganste andre Midler til efterat Børnestolen var sluttet, om Maalet skulde naaes.

Kammerjunker F. Neergaard: I Anledning af, at Kamr. Andersen havde omtalt, at Husmændenes Køer tillige skulde bruges til Tillægsdyr, udtalte han som sin Overbevisning, at det var i høj Grad skadeligt for Afkommet, naar Forældrene bleve anvendte til et andet Brug end det, man vilde have af Afkommet. En af de væsentligste Hindringer for en hensigtsmæssig Dyrkning af Husmandslobderne troede han, at det var, at Husmandslobderne vare temmelig store; de maatte ikke gjerne være over 3—4 Tdr. Land; efter den Erfaring, han havde gjort, stode de Husmænd sig bedst, der havde saadanne mindre Lodder. Naar der var talt om Vigtigheden af Kapital for at Husmændene kunde indføre et rationelt Agerbrug paa sin Lod, saa troede han, at det vilde være særdeles gavnligt, om Husmændene kunde lære at anvende de lange Vinterastener bedre end Tilfældet nu er, og da navnlig, om man kunde faa indført Husflid i større Udstrækning end hidtil. Han havde tænkt paa at faa fat i en Mand, der kunde lære Husmændene og deres Koner og Børn at benytte Kniven til at skære i Træ, og han

troede, at der ogsaa i den Retning var en Opgave for Landboforeningerne at løse.

Kammerraad Andersen yttrede, at Lehnsgreve Holstein, der nu havde forladt Mødet, kun havde ment, at der med Hensyn til Dyrefluer og Præmier skulde gjøres en Udskillelse mellem Husmændene og de større Jordbrugere. Forøvrigt var det nok muligt, at Grev Holstein kunde se Husmændenes Stilling i et noget andet Lys end mange Andre, dels paa Grund af, at de Husmænd som han nærmest havde Kjendskab til, nemlig Husmændene i Sorø Amt, vare mere oplyste end paa andre Steder i Landet, hvilket fornemmelig skuldes, hvad H's Fader havde virket i den Retning, og dels fordi en af de bedste Folkehøjskoler i Landet fandtes i det nævnte Amt. Dervedfor Lands-tingsmand S. Pedersen bemærkede Taleren, at Husmændene i Sorø Amt havde Afgang til Landboforeningens Møder, og de havde Ret til at indtræde i Foreningen imod et ringe aarligt Kontingent. Det havde ikke været hans Tanke, at de samme Køer, hvorpaa der skulde lægges til, ogsaa skulde anvendes til Pløjning. Sluttelig erkjendte han, at det vilde være et stort Gode, om man kunde faa Husmændene til at lægge sig mere efter Husflid. Det var imidlertid i den Retning, at Bestræbelserne tidligere havde gaaet, men man havde maattet opgive at udrette noget ad den Vej.

Lands-tingsmand S. Pedersen gjorde ogsaa opmærksom paa, at Husflids Fremme og den Retning, hvori Husflid kunde udvikle sig, var meget afhængig af de lokale Forhold, men erkjendte forøvrigt, at kunde man faa det mandlige Tjende og Husmændene til at bestæftige sig med noget Nyttigt og Godt i hvilken som helst Retning i de lange Vinterastener, vilde man være naaet et stort Skridt fremad. Exempelvis nævnte han som passende Bessjæftigelser Kurvesletning og at danne Træskeer m. v. Naar 3—4 Tdr. Land var bleven ansøgt som den mest passende Størrelse af en Husmandslob, maatte dog bemærkes, at 3 Tdr. Land i de mindre gode Egne af Jylland ikke vilde være tilstrækkelig til derpaa at ernære en Ko.

Forstander J. E. la Cour yttrede i Anledning af Gartner Wendts Dmtale af Frødyrkingen, at han (Taleren) netop havde nævnt Raigræs- og Timotheifrø som de Frøsorter, der her i Landet kunde dyrkes med Fordel. At der i Thykland ogsaa var Smaaafolk, der dyrkede Frø paa egen Regning, som de leverede til de store Frøhandlere, svækkede ikke den Betragtning han havde gjort gjældende, thi ogsaa i det Tilfælde var Arbejdsraften mindre værd for dem, saa Forholdet blev det samme ligeoverfor den større Arbejdspris herhjemme. Forøvrigt havde han særlig

fremhævet dette Forhold, fordi han troede, at man skulde være meget vaersom i Henseende til, hvad man mente at kunne tilraade Husmanden at lægge Bind paa. Taleren troede, at Køerne vilde make mindre, naar de brugtes til Pløjning, selv om de fik et større Quantum Korn, men han skulde ikke indlade sig videre derpaa. Angaaende Præmieringsystemet henstillede han, om det ikke vilde være rigtigt, som man havde foreslaaet at sætte i Gang i Vallerup Landbosforening, at udsætte Præmier for hele Dyrkingen af Husmandslobder, saaledes at disse bleve undersøgte af dertil valgte Komitemedlemmer. Da Folkehøjskolerne saa ofte vare blevne nævnte, kunde han ikke tilbageholde den Bemærkning — i Haab om, at flere af de Tilstedeværende vilde kunne give den Anvendelse paa andre Steder — at rigtignok kom Husmandssønnerne ikke nær i det Tal paa Folkehøjskolerne som Gaardmandssønner, skjønt de nu for en Del kunde vente at faa Understøttelse af det dertil af Statskassen bevilgede Beløb, men der var et Sted, hvor der kunde virkes en Del for dem, og det var i Folkestuerner om Aftenen. Det var ham bekendt, at dette var bragt til Udførelse f. Ex. af de Højskoleelever, som Proprietær Holm paa Verchenfeldt hver Vinter havde i sin Tjeneste, og ligeledes vidste han, at en ung Elev med Held havde bragt en lignende Aften-skole i Gang i sit Kammer paa Herlufsholm Ladegaard, og at baade Drengene, Piger, Karle og selv Røgterene med Glæde nøde Godt af hans Vejledning. Han fremhævede dette, fordi han troede, at den Hjælp, der derigjennem kunde ydes til Oplysnings Fremme, var overordentlig væsentlig, da det ikke kom an paa, at der gaves theoretiske landøkonomiske Kundskaber, men egentlig kun om at oplyse om Alt, hvad der ligger dem nær som Mennesker, thi da vilde de sikkert faa den Drift i dem, at de nok skulde finde de Raad og den Vejledning, theoretisk taget, som de kunde behøve til Dyrkingen af deres Jord.

Docent Westring udtalte som aldeles utvivlsomt, at det var absolut urigtigt at give Præmier for Pløjning med Køer. Der var gjort Forsøg med, hvor megen Mælk der derved gik tabt; han kunde ikke huske Tallene, men det var godtgjort, at det var en overordentlig kostbar Arbejds-kraft. Mælkekoens Udvikling gik ud paa at reducere Muffeludviklingen til netop at bære Dyret, og det gik paa ingen Maade an at forene to til at faa stik modsatte Ydelser, som Muffelkraft og Mælkeproduktion. Naar Husmandens Agerbrug skulde fremmes gennem Kvægholdet, troede han, at det var urigtigt at give ham Anvisning paa en Arbejds-kraft, som ikke kunde betale sig. Dersom Husmanden desuden skulde være henvist til at rekruttere sin Besætning ved

Tillæg, vilde der ligge en ikke ringe Fare i, at han brugte sine Køer som Træddyr; det vilde, om ikke strax, saa dog senere have til Følge, at Mælkeproduktionen vilde aftage.

Kammerraad Andersen bemærkede, at de Præmier, der vare udsatte i Sorø Amt for Dyrkningen af Husmandslobder netop gjaldt den samlede Dyrkning og ikke en enkelt Gren af Agerdyrkingen.

Kammerraad Andersen har tilsendt os og ønsket tilføjet til ovenstaaende Forhandling følgende Meddelelser, der henholdsvis have været optagne i „Koll.-Falst. Stiftst.“ og i „Langelands Avis:“

Straa hatte, flettede af Rug- og Hvedestraa. I Industriforeningen i Nykjøbing paa Falster blev der for kort siden forevist Prøver af en Industri, der forhaabentlig har en for vor Almue vigtig Fremtid for sig, nemlig Straa hatte, flettede af Rug- og Hvedestraa. Disse hatte, der allerede vare naaede til en vis Grad af Fuldkommenhed, vare flettede af Børn i en Haandgjerningsstole i denne Retning paa Durupgaard, oprettet og holdt i Gang af Hr. Tesdorpf og vel kun et Par Maaneder gammel; Straaet, der tilmed iaar er grovere end sædvanligt, var ikke saa fint som Straaet i lignende Industriefrembringelser fra Italien, Schweiz eller Würtemberg, men selve Arbejdet henstillede det just ikke blandt de umulige Ting engang at naa hine Landes Færdighed i denne Retning; allerede det nu leverede er af en saadan Godhed, at det vel vil vide at skaffe sig Marked, og større Handlende skulle allerede have gjort Tilbud om at købe Alt, hvad der her kan leveres.

Køer som Træddyr. Mange, som ikke af Erfaring kjende Køernes Anvendelse til Træddyr, ængste sig for at begynde derpaa, ikke alene for det formentlige Tab, de ville komme til at lide paa Mælken, men ogsaa fordi de antage, at Arbejdet gaaer for langsomt, at Køerne ikke ville holde ud mange Aar, og at den Husmand vilde lide føleligt Tab, som efter at have anskaffet ikke alene Seletøj til Køerne, men ogsaa Plow, Harve

og Bogn, fandt sig stoffet i sine Forventninger, og igjen maatte sælge sit Redskab som overflødig. Af Meddelelser til Fyens Stifts patriotiske Selskab synes det imidlertid at fremgaa, at et og samme Par Køer har været anvendt til at trække 6 Aar i Råd; en Husmand anfører, at han i 4 Timer kjører 2 Mil til Staden med 7 Tdr. Sæd eller Kartofler med sine 2 Køer; at han henter Gødning med dem, og at hans hele Bedrift er gaaet fremad i en lang Række af Aar, uagtet han uafbrudt har draget den dobbelte Nytte af sine Køer, baade af deres Mælk og Evne til at trække. Det er en afgjort Sag, at disse større Ydelser ogsaa have fordret stærkere Foder, men dette, siger han, kunne Brugerne godt staa sig ved at give, da det er billigere at købe Hø og andet Kraftfoder til Køerne, end at betale en Gaardmand for Benyttelse af hans Heste til de nødvendige Spænddage.

Vore Klover-Græsmarker.

Af

Landbrugskandidat **Hofelmann,**
Forvalter paa Gjedsergaard.

Dette Spørgsmaal er jo ofte bleven diskuteret i vore Landmandsforsamlinger, og man kan næppe gjenne læse et Bind af „Ugeskrift for Landmænd“, hvori der ikke findes Artikler, som behandle dette Emne, om dette maaste end er steet sjældnere i de sidste Aar. Dog er det ikke, fordi Klovermarkerne ere blevne bedre, men snarere fordi, at de have været saa flette, at man ikke gad tale om dem og rent ud sige, at Alt, hvad man havde fulgt af Raad eller egen Erfaring, saa totalt var mislykket. Vi have imidlertid i den forløbne Sommer havt en saa slet Græsgang for Kreaturerne, at man de fleste Steder kun har havt Valget imellem at lade dem sulste eller at give dem en Tilgift af Kraftfoder paa Marken, og det er derfor naturligt, at Spørgsmaalet igjen drages frem i Landmandsmøderne i Vinter for at drøstes paany, og der er vel intet Spørgsmaal, som — med de senere Aars Erfaringer for Dje — har større Krav paa Opmærksomhed end dette. Man er i de Egne, hvor der lægges stærkt Bind paa Mejeridriften, og hvor der haves gode Besætninger, paa det Nene med, at det er den sikreste, solideste Vej til at drive Agerbruget fremad, at fodre Besætningen stærkt om Vinteren. Men for at en stærk Vinterfodring skal kunne betale sig, maa Sommernæringen

nogenlunde svare hertil, det er dette, som den ikke har gjort i de senere Aar, og det er væsentligt dette, der forhindrer en større Fremgang i Udbyttet og Forbedringen af Besætningerne. Næsten Alle ere enige om, at Kløver-Græsmarkerne ikke ere saa gode, som de burde være; men et Spørgsmaal, som man synes at være noget i Tvivl om, er dette: Finder der en Tilbagegang Sted med Hensyn til Kløvermarkerne eller ej?

Vener man nu, at der i Virkeligheden ingen Tilbagegang er, da maa Kløvermarkernes flette Tilstand kun skyldes tilfældige Grunde, saasom: en lang tør Periode i Foraarstiden eller For sommeren, en vedvarende Frostvinter, en for stærk Væxt i Udlagsaaret enten af Sæden eller Kløveren. I dette Tilfælde har man da ikke saa meget at frygte for Fremtiden og er jo desuden ogsaa ude af Stand til at raade Bod paa disse Forhold, som man jo ej heller med Nytte kan drøfte Spørgsmaalet videre.

At der finder en Tilbagegang Sted, troer jeg rigtignok er de Flestes Mening, og at det i Virkeligheden er saa, som ogsaa at Aarsagen til Kløverens Mishykken maa søges længere borte, skal i det Følgende søges nærmere begrundet.

Der gives Gaarde, hvor man nu avler bedre Kløver end forhen; ved saadanne er det da at undersøge, hvorledes Jorden blev behandlet tidligere, om man den Gang dyrkede den saaledes, at der var Rimelighed for, at Planterne kunde voxe, om man den Gang dyrkede Kløver eller nøjedes med at saa en eller anden Blanding, som ej kostede saa meget. Der gives dernæst Gaarde, som i Aarene 40 havde gode Kløvermarker, men som derpaa, efter at være drainede, mærglede, bedre og bedre gjødede med animalst Gjødning og lidt med kunstig Gjødning, ikke gjorde nogen Fremgang med Kløveren, i de tørre Aar slog den aldeles fejl, Aarene derefter var det bedre, men ej saa godt som forhen, og i de sidste Aar har Resultatet været simpelt. Og endelig gives der Gaarde, hvor man forhen har haft udmarktet Kløver, men hvor den nu ikke vil voxe mere.

Det er en ganske almindelig Paastand, at man i gamle

Dage — hvor Jorden blev nogenlunde behandlet — havde let ved at faa Kløveren til at voxer; det er ej alene gamle Folk, der kunne fortælle herom, men det fremgaaer ogsaa af de skrevne Beretninger fra den Tid. Vi behøve ikke at gaa saa langt tilbage, endnu i Johannes Hages Beskrivelse af Maribo Amt, som udkom 1844, findes opgivet en Del af de i Volland-Falsters Stift almindelig benyttede Sædskifter. Det fremgaaer heraf, at Kløveren den Gang betragtedes som en sikker Plante, og at den da dyrkedes i langt større Udstrækning end nu.

Seg skal saaledes kun nævne et Exempel paa et Sædskifte, saaledes som det endnu 1841 var paa en af Volland's største Gaarde, Højbygaard i Rødbjergene:

Jorden var inddelt i 8 Marker: 1) Brak 2) Hvede 3) Kløver 4) Byg 5) Erter 6) Havre 7) Kløver 8) Kløver.

Seg tør antage, at man heri har et Bevis for, at Kløveren den Gang lykkedes bedre end nu; thi der er vist næppe Nogen nu, som turde indlade sig paa at have 2 Gange Kløver og 1 Gang Erter i 8 Aar, afvejlende at faa Kløver hvert 3die og hvert 4de Aar, eller at have det Halve af Jorden besaaet med Erter og Kløver.

Holde vi os de senere Aars Erfaringer for Øje, da træffe vi 1) paa den Bysynderlighed, at, medens Klagerne over Kløveren blive stærkere og stærkere, have Kornafgrøderne været stadig stigende.* 2) At Erterne ofte mislykkes og ej heller ere saa sikre som forhen. 3) At Kløveren voxer bedre, hvor der ej har været dyrket Erter. 4) At Kløveren voxer meget frodig paa Jorder, som først nyligen ere tagne under Plow.

*) I Maribo Amts Beskrivelse (fra 1841) findes Foldene i dette Amt opgivne for hvert enkelt Sogn, og de vare:

Af Hvede	4 ¹ / ₂ —8
Byg	4 ¹ / ₂ —9
Havre	5—9
Byg	4 ¹ / ₂ —10.

Der maa jo være noget Særegent ved disse to Planter, Kløveren og Erten, som bestemt adskiller dem fra de langstraæede Kornsorter, som ved en bedre Behandling af Jorden, ved mere og bedre Gjødning stadig give sikre Afgrøder, og man maa jo slutte, at de Førstnævnte ikke kunne tilegne sig Næringsstofferne fra Jorden saaledes som de andre. Undersøge vi nu Planternes Vngning, da træffe vi ogsaa paa en stor Forskiel, idet de langstraæede Kornsorter have mange stærkt forgrenede Smaarødder, som hovedsageligen udbrede sig i Madjorden og derfra hente deres Næring, medens Erter og Kløver have en lang, dybtgaaende Rødderod, som hovedsageligen henter sin Næring fra de nedre Lag, fra Undergrunden. Da Lawes og Gilbert anstillede deres Forsøg med Kløver paa aldeles kløvertæt Jord, anvendte de en Mængde forskellige Gjødningsstoffer, de anvendte fosforsure Forbindelser, kvælstofrige Gjødninger, Kalisalte, Kalk, Gips o. s. v.; men hverken disse hver for sig eller blandede sammen gav noget Resultat; der var og kom ingen Kløver. Da var det, at Liebig forklarede Grundene, hvorfor Forsøgene mislykkedes. „Ven“, vilde Kløverplanten have sagt til Lawes, „dersom Du havde kjendt en lille Smule mere til mine Fornødenheder, vilde Du have vidst, at det, som dine Halmplanter have Brug for foroven, har jeg Brug for forneden. Naturen har henvist mig og min Slægt til at søge vor Næring i Dybden og derfor forsynet os med ganske andre Rødder. Jeg viste Dig, medens jeg var yngre, at jeg var taknemlig for din Godhed; men da mine Rødder havde gennemtrængt det tynde Jordlag, som Du saa rigeligt havde forsynet med Næringsstoffer for Vng, og kom ned i de dybere Lag, saa fandtes der for lidt Næring til at friste Livet. Jeg var ikke syg, den uskyldige Jord var ikke forgiftet, der blev intet andet tilbage for mig end med Resignation at dø Hungersdøden.“

Hvad der saaledes har viist sig ved Forsøgene, bekræfter sig og i Landbruget i det store Hele. Paa Jorder, som ere i stærk Gjødningskraft seer man som oftest, naar ugunstige Forhold ikke indtræde, en nogenlunde, ja undertiden en god Kløver

det første Aar, men i det andet Aar er der meget lidt, ofte er den forsvundet, og der er ikke Tale om at se Kløver i det tredje Aar. Endnu mærkeligere er det at se, hvor man har gjødet et Stykke af Udlægsmarken; her er Kløveren i det første Aar langt bedre end paa det ugjødede Stykke; men i det andet Aar er der saa godt som ingen Forskjel. Det er oftere bleven udtalt af Gaardmænd i Landmandsmøderne paa Falster, at Udlægsmarkens Gjødning hjælper paa Kløveren det første Aar, men ikke i det andet.

Med Erterne gaaer det paa de Steder, hvor de have været dyrket længst, i Vestlolland s. Ex., næsten ligesom med Kløveren. Hvor gjerne man end her vilde gjøde Udlægsmarken, gjør man det dog ikke. Det er bleven en fast vedtagen Skik, at der skal gjødes til Erterne, thi Erfaringen har noksom lært, at uden det give de en altfor ringe Afgrøde. Hvorfra stamme overhovedet alle disse Uheld med Erterne, de store, gule Pletter, Henvisningen af Planterne en kort Tid før Modningen, de voldsomme Insektangreb o. s. v.? Derfra, at Planten er svag, den har ikke fundet Næring nok. Seer man hen til de Steder eller Lande, hvor et stærkt Udpiningsystem i lang Tid har været fulgt, da lyder derfra en stor Mængde Klager over Plantesygdomme, Insektangreb, uheldige Vejrforhold o. lign.; alle disse Grunde anføres Aar efter Aar, — det er for haardt at indrømme, at Jorden er fattig, er træt, og at dette i Grunden er Hovedsagen.

Bisnok kunne disse Under ødelægge Afgrøderne selv paa den kraftigste Jord, men gjentager det sig Aar ud og Aar ind, er det ved Jorden, at Fejlen skal søges. Det er afgjort, at selv iøvrigt gode Kløvermarker have lidt meget ved den strænge Frost 1870, men der kan dog staves Beviser for, at Kløver paa simpel Sandjord, som ej har baaret Kløver før i de senere Aar, godt har overstaaet Vinteren. Paa Bøtøgaard, beliggende paa den sydøstlige Del af Gjedserodde, hvis Jorder ere stærkt sandede, men først i de sidste 20 Aar opdyrkede lidt efter lidt, avledes iaar en meget tæt Kløverafgrøde; vi høstede

4 Læs Kløver pr. Td. Land og havde derefter en fortrinlig Eftergræsning, lige til Køerne toges paa Stald. Paa en Gaard her paa Falster ventes i Aar en Vøl af 21—22 Fold Erter, medens man ellers paa veldrevne Gaarde kun regner 11—13 Fold; men den forrige Bruger af Gaarden dyrkede heller ikke Erter.

Af saadanne Exempler vilde man overhovedet kunne faa en smuk lille Samling; jeg skal endnu kun nævne et Exempel paa, hvor lidt Erter og Kløver kunne enes om at voxe sammen. Da Erterne saa totalt mishykkedes i de tørre Aar i Vestkøbenhavn, forbausede en Gaardmand der paa Egnen sine Naboer ved en særdeles frodig Ertemark; — det var en gammel Mand, som aldrig havde villet indlade sig paa at dyrke Kløver, — men han høstede Erter!

Men hvad skal der da gøres, for at man i Fremtiden kan sikre sig gode Afgrøder af Kløver? Ja man har jo forsøgt alle de Midler, som hjalp fremad, naar de anvendtes paa Kornet. Man har brugt animalsk og kunstig Gødning til Udlægsmarken, Overgødning i 1ste, 2det, 3die Aars Kløver-Græsmark med sur fosforsur Kalk, Guano, Chilisalpeter, — men det har ikke været tilstrækkeligt. Man har jo mærglet, drainet, givet Jorden en dybere og omhyggeligere Behandling og dertil ingensinde sparet paa Udgifter, hvor det gjaldt om at gjøre noget for Kløvermarken. Man har anvendt dobbelt saa megen Udsæd, som man forhen brugte, dertil brugt forskellige Kløversorter, forskellige Græsarter, igjen forskellige Blandinger af disse, saet efter med Græs og Kløver baade Foraar og Efteraar, udlagt Jorden i forskjelligt Korn og derved saet Kløveren snart tidligere, snart senere paa Foraaret — alt dette, ganste vist med mer eller mindre Held, men alt har viist sig utilstrækkeligt i Længden. Der er derfor kun eet virksomt Middel til at faa Kløveren til at give et sikkert Udbytte i Fremtiden, og det er ved at indskrænke dens Dyrkning, ved at lade en længere Tid gaa hen, inden man dyrker den igjen paa samme Mark, for at Planten, naar den kommer der

igjen, kan finde disponible Næringsstoffer forhaanden i tilstrækkelig Mængde.

Er man først igjennem Erfaringen kommet til den Overbevisning, at Jorden er aldeles kløvertræt, da bringes der i Virkeligheden intet Offer ved at indstrænke dens Dyrkning, og hos dem, for hvem Kløveren endnu voxer nogenlunde, skulle Erfaringerne hentede fra deres Naboer lede til at give Aftald paa en Del af Kløveren, for at de kunne være sikre i Fremtiden. Man kan ganske vist holde sig overbevist om, at Jorden er kløvertræt, hvor man, som almindeligt paa Holland, i en lang Række har drevet 6 Marks-Driften, eller den overstaarne 10—11 Marks-Drift, hvor man altsaa har saadet Kløver hvert femte Aar, og, saalænge Urterne lykkes, havde indstødt en halv, om ikke en hel Mark med Urter imellem den langstraæde Sæd.

Skulde man nu nærmere sige, hvor lang Tid der skulde være imellem Kløverens Gjenkomst, vil man vel, alt efter Jordens større eller ringere Kløvertræthed, kunne anse 8—12 Aar for at være et passende Mellemrum, og stærkt at tilraade er det da, at nøjes med 1 Aars Leje, i det mindste i den første Tid, det første eller de to første Sædskifter igjennem. Gjør man dette, er det jo en Selvfølge, at man tillige bør indstrænke eller opgive Dyrkningen af saadanne Planter, som tage omtrent de samme Stoffer fra Jorden og fra samme Sted som Kløveren. Samtidig med at Jorden skaanes for Kløver, skulde den saaledes ogsaa skaanes for Urter, og man burde da enten opgive Urte dyrkningen, i det mindste en Tidlang, eller indstrænke den meget betydeligt. I Hestebønnen have vi nu netop en Plante, som mere burde fortrænge Urten, dels fordi den er værdifuldere og kan hennytes i langt større Mængde i Blandingsfødret til Mælkføerne uden at skade Smørret end Urten, dels fordi den ved at radsaaes efterlader Jorden i langt bedre og renere Tilstand end Urten, som Kvikken, især paa de stærkt gjødede Jorder, let tager Overhaand over; men hovedsageligen fordi den skaaner Undergrunden mere end Urten. Der viser sig ved de Rod-

prøver, som ere optagne i Landbohøjskolens Forsøgsmark, og som findes i dens Samlinger, en ikke ringe Forskiel imellem Bønnens og Værtens Rod. Medens Bønnens Rod foroven har stærke, kraftige Siderødder, aftagende jævnt i Størrelse nedester, er snarere det Omvendte Tilfældet med Værtens Rod. I langt højere Grad end Værtens søger den derfor sin Næring i Madjorden, groer isøvrigt paa samme Slags Jord og er efter Erfaringer paa stærke, velgjødede Jorder sikrere end Værtens. Vi have paa Gjedsergaard i Gjennemsnit af ti Aar af Bønner havt 11,2 Fold, af Værtter i samme Tidsrum 9 Fold. Saar ventes et Udbytte af 17 Fold Bønner og 12 Fold Værtter *). Dette hvad Værtter- og Bønne dyrkingen angaaer.

Skulde man nu efter det her Fremførte nærmere sige, hvorledes man da skulde indrette sig, naar man vilde nøjes med at tage Kløver hvert 8—12 Aar og da kun 1 Aars Beje, for at erstatte 2det, 3die Aars Græsmark, da kan der jo selvfølgeligen ikke fordres, at man skal angive bestemte Sædkifter, da disse jo afhænge af saa mange forskjellige Forhold, men jeg skal dog angive den Vej, som det forekommer mig, at man burde gaa. Dette vil falde mig saa meget lettere, naar jeg henviser til Hr. Forstander Krarups Afhandling om Staldfodring, der findes i „Tidskrift for Landøkonomi“ for Decbr. 1870. Den gjør opmærksom paa de store Tab, som de flette Græsmarker forvolde, og det er at undres over, at man ikke i de sidste Aar har pløjet dem om og saaet Grønfoeder, Vikker, Vikkehavre, Rug, Raps eller lign. i Stedet for, da der saa dog vilde have været noget til Rvæget om Sommeren. Hvad der siges om Græsmarkerne, vil man paa Volland-Falster hovedsagenlig være enig i, nemlig at italiensk Raigræs let fryser bort, ej giver nogen sluttet Afgrøde, og at det, saavel alene

*) Det har Aar for Aar viist sig her paa Gjedsergaard, at Kløveren bliver langt bedre der, hvor der har været Bønner end der, hvor der har været Værtter. Forskiellen har været saa kjendelig, at Fremmede have kunnet finde Skiellet mellem det Stykke, der bar Bønner, og det, der bar Værtter.

som blandet med engelsk Raigræs og Timothe, ikke giver en Græsning, som stærkt vinterfodrede Besætninger kunne være tjente med; og at danne Græsmarker af andre Græsarter har man i det mindste ikke paa stive Lerjorder seet udført med Held. Saadanne Græsmarker ville i alt Fald først sent blive gode og paa frugtbare Jorder altfor kostbare. Vi tvinges ligefrem ind paa at faa Græsmarkerne afløste og gjøre saaledes ved Staldfodringens Indførelse kun en Dyd af Nødvendighed. Her skal ikke gaaes nærmere ind paa de Ulemper, man mener, at Staldfodringen vil medføre, de ere allerede faa nøje fremstillede og belyste i ovennævnte Afhandling; men vil og kan man ikke indlade sig herpaa, har man det dog, som forhen sagt, i sin Magt at skaffe Kreaturerne Sommernæring nok, ved at pløje Græsmarkerne om, faa Grønfoder deri og af-tøjre dette. Herved vindes Noget, men ikke nok, ikke hvad der vindes ved Staldfodring. Denne skal nemlig skaffe en bedre og rigeligere Sommernæring tilveje, den skal ved en fornuftig Fodring skaffe Gaarden mere og bedre Gjødning, men den skal først og fremmest være Vejen til at bringe de forfaldne Kløver-Græsmarker paa Fode igjen; og gjør den ikke det, er dens Betydning ikke stor nok.

Som før omtalt have alle de forskjellige Midler, der ere anvendte mod Kløvertræthed, alle viist sig utilstrækkelige i Længden; men der er jo ingen Tvivl om, at en stærk Gjødning, baade animalst og kunstig, ved en dyb og omhyggelig Behandling af Jorden efterhaanden vil komme Kløveren tilgode, der vil altid være lidt som trænger dybere ned; saaer dette nu Lov til at forsøges Aar efter andet, derved at Undergrunden slaanes for Urter og Kløver, og der altsaa i den samtidige bliver en Del Næringsstoffer disponible, maa man om nogle Aar komme saa vidt, at man igjen kan bringe en god 2det Aars Kløvermark tilveje. Eller kortere, naar der siges: opgiv Urtedyrkningen, dyrk kun Kløver hvert 8—12 Aar og da kun eet Aars Beje, saa menes herved blot for en Tid, 8—12—20 Aar, alt efter Jordens Kløvertræthed. Det stulde

være en Slags Obergangstid, at betragte som en lille Tiende, der svarede for, hvad Jorden har ydet i saa lang Tid, en Indfæstning, der stilledes for den Tjeneste, den i Fremtiden skulde yde, den nemlig, at man ved en vedvarende økonomisk Brug af Kløveren kunde vente en god Afgrøde baade i første og andet Aar.

Saaer man 2det Aars Kløvermark indført igjen, vil dog Staldfodringen ikke derved kuldkastes; thi saafremt denne ved en rigtig Vedelse har kunnet staa sin Prøve, vil den alligevel fortsættes. Ved en 8—12 Marks-Drift ere nemlig 2 Græsmarker ej tilstrækkelige, der vil altid være Brug for $\frac{1}{2}$, om ikke for en hel Grønfoedermark; man vinder kun herved at faa en Blanding af Kløver og Græs, som nok vil vise sig at være et bedre Foder (blandet med noget Grønfoeder) end hvilket som helst Grønfoeder alene, og en saadan Marks Gjenindsførelse vil ikke væsentlig forandre det engang indførte Sædskifte. Jeg er fuldkommen enig med Hr. Krarup i, at Staldfodringens Indførelse vil være heldig, men for mig er Hovedgrunden den, at man derved skulde kunne naa det her omtalte Resultat. Hr. Krarup viser os en 8 Marks-Drift med 1 Kløver- og 2 Græsmarker, som ved Staldfodringens Indførelse skulde omændres til en 7 Marks-Drift, saa at den 8de Mark drives for sig, Halvparten af den saaes med Grønfoeder og afløser derved 3die Aars Græsmark. Herved er imidlertid ikke gjort Noget for Kløveren, som jo altid er bedre stillet i en 8 end i en 7 Marks-Drift, dernæst kommer Grønfoedermarken, som jo dog altid maa betragtes som et heldigt Indstud imellem de langstraaede Kornsorter, slet ikke 7 Marks-Driften tilgode, og endelig er der den Mislighed, at man beholder 2det Aars Græsmark som Halvbrak. Jeg ved meget vel, at det Sædskifte, som Hr. Krarup her viser os, kun er taget som et Exempel paa, hvorledes man godt kan indføre Staldfodringen uden at forandre sit Sædskifte videre; men jeg holder fast ved, at gjør man den Forandring at afløse Græsmarkerne med Grønfoeder, skal man tage alle de Fordele med, som der derved frembyde sig. Ind-

fører man Grønfødermarken, hvilket, som allerede sagt, helst skulde være det Samme som Staldfodringens Indførelse, og man derhos tager tilbørligt Hensyn til Kløveren, da maa det komme til en Omændring af vort almindelige Sædskifte, og man burde ved denne Mark, ved en Udvidelse af det Areal, man dyrker med Koer, ved Bønnernes Dyrkning efter en noget større Maalestof naa hen til eller dog meget nærme sig en fuldstændig Bezeldrift. Det er ofte en vanskelig Sag at skulle gjøre Sædskiftet om, ofte forbundet med Tab, men dog kun nærmest, naar man skal formindste eller forsøge Markernes Antal; hvor dette ikke er nødvendigt, forekommer det mig ikke at være saa vanskeligt.

Uden at inklade mig paa at omtale Sædskifter, som kunne passe under alle Forhold, vil jeg dog betragte de almindeligst forekommende Sædskifter her paa Lolland-Falster og vise, hvorledes de lettest kunne omændres med Staldfodringen og Kløvens Tarv for Dje. De almindeligste Sædskifter her ere 6, 7 og 8 Marks-Driften. Tæge vi nu først 7 Marksdriften, da maa den, efter hvad før er sagt, paa kløvertræt, dertil mager og svag Jord, forandres til en 8—12 Marks-Drift, og det maa saa meget rette sig efter de stedlige Forhold, at jeg ikke skal gaa nærmere ind herpaa. Har man derimod med en Jord at gjøre, hvor Kløveren er svag, men som iøvrigt er velbehandlet og i stærk Gjødningskraft, da kan det jo under Omstændigheder være rigtigt at holde 7 Marks-Driften en Tid endnu og se, om de Forandringer, man foretager, ikke kunne have en Forbedring med Kløveren til Følge.

7 Marks-Driften paa Gjedsergaard er følgende:

1) Brat.	5) Havre.
2) Hvede.	6) Kløver.
3) Byg.	7) Græs.
4) Fodermark, $\frac{1}{2}$ Urter, $\frac{1}{4}$ Koer,	

$\frac{1}{4}$ Bønner og lidt Blandsæd,

hvilket paatænkes forandret til:

1) Brak.	5) Fodermark ($\frac{1}{3}$ Roer, $\frac{1}{3}$ Bønner,
2) Hvede.	$\frac{1}{3}$ Blandsæd og lidt Erter).
3) Grønfoeder.	6) Havre.
4) Byg.	7) Kløver.

Her er andet Aars Græsmark forandret til Grønfoedermark, som bringer en fuldstændig Bejledrift i Gang. Som 7 Marks-Driften almindelig er, er der lidt nok af Græsareal, men for det meste rigeligt af Halm; der skulde ved Ombytning af Græsmarken med Grønfoedermarken være sikret en rigelig Sommerernæring.

Den 8 Marks-Drift, som er almindeligt her, er følgende:

1) Brak.	5) Havre.
2) Hvede.	6) Kløver.
3) Byg.	7) Græs.
4) Fodermark, Roer, Bønner, Erter, Blandsæd.	8) Græs.

Denne kan omændres saaledes:

1) $\frac{1}{2}$ Grønfoeder, $\frac{1}{2}$ Grøn-
jordskorn.	5) Byg.
2) Brak.	6) Fodermark (Roer, Bønner,
Blandsæd, lidt Erter).
3) Hvede.	7) Havre.
4) Grønfoeder.	8) Kløver.

I en almindelig 8 Marks-Drift er der et temmelig stort Græsareal, de $\frac{2}{3}$, og der vil ved Staldfodring blive knapt med Halm; det vil derfor sikkert være passende at dele den ene Græsmark i en halv Halmsæds- og en halv Grønfoedermark.

Lage vi endelig 6 Marks-Driften for, som den almindeligt er her:

1) Brak.	4) Havre.
2) Hvede.	5) Kløver.
3) Byg, lidt Erter, Roer o. lign.	6) Græs.

saar kan denne jo omændres paa mange Maader, og det maa fuldstændig rette sig efter, hvorledes Jorden er, hvilket

Sædskifte man tør indlade sig paa. Har man med en mager kraftløs Jord at gjøre, da er følgende Sædskifte:

1) Grønjordshavre.	7) Havre.
2) Brak.	8) Brak.
3) Hvede.	9) Hvede.
4) Grønføder.	10) Grønføder.
5) Bng.	11) Bng.
6) Fodermark (Roer, Bønner o. lign.).	12) Kløver.

i alle Maader langt at foretrække for det førstnævnte. Paa Jorder i bedre Kraft, maatte man jo kunne naa hen til at kunne opgive noget af Brakken, indskrænke den fra $\frac{1}{6}$ til $\frac{1}{12}$, og da kunde følgende Sædskifte opstilles som passende for Jorder i god Gjødningskraft:

1) Grønjordshavre.	7) Havre.
2) Brak.	8) Grønføder.
3) Hvede.	9) Hvede.
4) Grønføder.	10) Blandfød.
5) Bng.	11) Havre.
6) Fodermark (Roer, Bønner, Blandfød, lidt Erter).	12) Kløver.

Saa vel i det første som i det sidste Exempel er det Areal, som ellers fandtes til Sommerernæring bleven indskrænket, og det maa sikkert ansees for tilstrækkeligt at have $\frac{1}{6}$ af Arealen med Grønføder og $\frac{1}{12}$ med Kløver. Man vil sige: i det sidste Exempel bærer jo $\frac{2}{3}$ af Arealen; ja det er meget sandt, men man maa i det Hele taget komme længere bort fra det forhen almindelige Begreb om Jordens Hvile, som man sagde fandt Sted, naar Jorden bar Kløver og Græs. Man har jo Syn for Sagen, naar Jorden giver en god Afgrøde af Kløver, da hviler den ej. Det har netop viist sig, at det er det Banke- ligste af alt, at erstatte Jorden igjen hvad der tages bort i en Kløveafgrøde; denne maa i egentlig Forstand kaldes den mest tærende Afgrøde. Skal dette kaldes Hvile for Jorden, da er den yderst kjed af denne Hvile. Naar Kløver-Græsmarkerne frembyde et Skue som i de sidste Aar, da maa det indrømmes,

at Jorden hviler; men det kan aldrig være Landbrugets Opgave at drive Økonomi paa den Maade. Man maa ikke forledes til at tro, at Kløveren og de dybtgaaende Planter overhovedet virke saa heldig paa de efterfølgende langstraaede Kornsorter derved at Jorden hviler under deres Væxt. Deres gavnlige Virkning beroer paa saa mange forskjellige Årsager, som det vilde føre os for vidt nærmere at omtale. Opgaven er her kun den, at vise den Fare der er, for at disse Planter, som man forhen har kaldet for „berigende“, „Gjødningsproducenter“, i det mindste for en Tid skulde være tabte for Agerbruget.

Skulde der saa engang paa veldrevne, velgjødede Jorder være Tale om Helbrakkens Afstæffelse, da skulde netop Grøn-fodermarken være Midlet hertil; thi det er just den største Vanstæffelse, at vi ikke have nogen Forfrugt for Hveden, og saaledes skulde det da være Grøn-fodermarken, som skulde træde i Helbrakkens Sted; thi ved denne bliver det muligt at saa Hveden i tør og bekvem Jord, som jo mere og mere ansees for at være af stor Vigtighed for denne Plante, som udgjør Landmandens Hoved-Indtægtskilde.

Hvorledes man isøvrigt vil indrette Sædskiftet, haaber jeg nu at have paavist, hvor nødvendigt det maa være at have Kløverens Larv for Øje baade for dem, som endnu have god Kløver, som og for dem, for hvem den ikke vil voxe mere. Kløverspørgsmaalet har jo en stor Betydning, og hvor ukjært det end er at skulle sige, at Agerbruget de fleste Steder med Hensyn hertil ikke hviler paa noget solidt Grundlag, har jeg dog troet, at det kunde være nyttigt at gjøre opmærksom herpaa, om det muligen kunde bidrage til at vække en rigtig Erkjendelse af, hvad det skyldes, at Kløveren saa stærkt afviger fra vore andre dyrkede Planter i Henseende til Afgrødens Sikkerhed.

Gjedsfergaard i Februar 1871.

Demærkninger om Vereldrift i Skoven.

Stovenes Bevoorning er i Tidens Løb undergaaet mægtige Forandringer saavel i Henseende til Træart som til Bevoorningens Fuldstændighed. Vore Tørvemoser indeholde uomstødelige Vidnesbyrd om disse Forandringer med Hensyn paa Træarterne, for saa vidt de ere foregaaede i en fjern Oldtid; men Forandringerne foregaa endnu i vore Dage, idet de snart begunstiges og snart hæmmes ved Menneskenes Indgriben i Naturens Gang. Men overalt finde vi, at hvor Betingelserne for de indtrængende Træarters Væxt vare gunstige, er det altid en flyggetaalende Træart, der har taget Magten fra en lysfordrende.

Vore Kundskaber om Danmarks Skoves Udseende og Bestaaffenhed ere, bortseet fra dem, der saa at sige ere udgravede af vore Tørvemoser, af en temmelig ung Alder, og paa meget faa Steder have nogenlunde paalidelige Efterretninger, der gaa 100 Aar tilbage i Tiden. Men overalt, hvor saadanne Efterretninger have, stemme de overens deri, at Skovbevooringen har været yderst ufuldstændig. Skoven har sædvanlig bestaaet af Eg, Bøg og som oftest en Del Birk og El, men Træerne have ikke staaet i Slutning, og som Følge heraf har en stor Mængde Underflov af Hassel og Tjørn udfyldt Abningerne. En Taxation af „Frederici V Revier“ fra 1763 godtgjør saaledes, at den anførte Beskrivelse passer paa en stor

Del af Gribfkov, at Bevogningen har været faa aaben, at der i Gjennemsnit kun har staaet omtrent 19 Favne pr. Tønde Land, og da de taxerede Træer ret naaet ere inddelte i 3 Klasser, der ere taxerede hver for sig, nemlig: „Stoere, Middelstoere og Smaae“, kan man med temmelig Sikkerhed se, at Træerne den Gang ikke havde nogen betydelig Størrelse, og at vi nu paa mange Steder kunne opvise enkelte Exemplarer, der indeholde meget større Vedmasser end den Tids „stoere“ Træer. Paa denne Tilstand i Skovene gjorde Udskiftningen af Fællesskabet og Fredskovsforordningen af 1805 en brat Ende. Saa længe Heste, Køer, Faar og Svin, og paa mange Steder endogsaa Geder, græssede i Skovene baade Sommer og Vinter, kunde Bevogningen ikke undergaa nogen væsentlig Forandring. Under Bestyttelse af tætte Tjørnebuske fremvokse vel hist og her nogle unge Træer, der kunde erstatte Afgangen af de faa gamle, der enten fældedes eller omkastedes af Stormen, men de græssende Husdyr kunde ved at fortære Alt, hvad der fremspirede paa aabne Pladse, let afholde Skoven fra at blive en sluttet Bevogning. Efter 1805, og efterat Udskiftningen var udført, var det forbi med Husdyrenes Herredømme over Skoven, og først fra dette Tidspunkt begyndte Træværten at faa Magten. El, Birk og Avnbøg vare paa de aabne Pladse Forløberer for den Skovvegetation, der tilsidst beholdt Herredømmet, men mellem de gamle Bøge og Ege fremkom snart en ung og sluttet Bøgeskov, der i Fuldstændighed stod langt over den Bevogning, fra hvilken den nedstammede. I den blandede Løvskov, der efter denne Skildring udbredte sig over de større aabne Pladse, fremspirede lidt efter lidt mange Bøge, som tilsidst skjød igjennem de Kroner, i hvis Skygge de unge Bøge vare fremvokse, og saaledes tiltvang Bøgen sig lidt efter lidt Herredømmet over den Del af Skovarealet, hvor den ifølge sin Natur kunde vøge. De gamle Træer faldt i Tidernes Løb for Øgen, og man kan endnu paa mange Steder i den yngre Skov se de rundagtige Pladse, de have dækket med deres

lave og brede Kroner, under hvilke ingen Bøg kunde komme til Udvikling.

Man kunde med Føje spørge, hvorfra jeg kjender den Udvikling af Skovvegetationen, jeg her har skildret, og jeg troer det derfor rettest at bemærke, at jeg tildels selv har seet den gaa for sig, da der kort efter 1830 endnu fandtes adskillige uudskiftede Byer i det sydsørlige Sjælland, hvis Græsnings-skove ganske svarede til det givne Billede, og hvor Udførelsen havde de skildrede Forandringer af Bevøringen til Følge. Jeg har naturligvis undladt at medtage den Indflydelse, som udførte Kulturarbejder havde paa saadanne Skoves Udvikling, da den ikke har Noget at gjøre med det, som jeg tilsigter ved denne Afhandling.

Vi have altsaa seet, at der er foregaaet en Omvæltning i Skovbevøringen i en ikke meget fjern Fortid, idet Bøgen er trængt sejrrig frem paa mange Steder, medens de øvrige Træarter maatte ligge under i den Kamp, som opstod imellem dem indbyrdes, efterat deres fælles Fjender, Husdyrene, vare fjernede fra Skovgrunden. Bøgen udbredte sig overalt, hvor Jordbunds- og Fugtighedsforhold ikke satte nogen uovervindelig Modstand mod dens Fremtrængen, og efterat Skovgrunden ved Afgravning blev befriet for stadeligt Vand, der i Fortiden forsumpede meget betydelige Strækninger, fik denne Træart nye Arealer, paa hvilke den kunde trives, og den benyttede sig strax af Lejligheden. De gamle Egestove, af hvilke vi nu kun have ubetydelige Rester tilbage, stode næsten alle paa meget vaad Grund, hvor man ofte om Vinteren og i Foraarstiden maatte vade i Vand med Fare for at faa Støvlerne fyldte. Kun hist og her fandtes i disse Skove nogle faa forkrøblede Bøge, hvis Stammer som oftest vare aldeles fordærvede; men saa snart saadanne Skove bleve afgravede, udsaaedes der fra disse Bøge en ny Bøgestov, der meget hurtig overvandt de Hindringer, som Understøven frembød mod deres Væxt, og senere indlod sig i Kamp med de gamle Ege, hvis udgaaende og udsaaende Sidegrene vidne om, at selv disse Kjemper maatte

falde for Bøgenes Angreb. Paa mange Steder er denne Kamp endt med at Egene ere fældede, men paa andre kan den endnu sees i fuld Gang, f. Ex. i Charlottenlund, hvor Skjønhedshensyn have bevirket, at man har været skaansommere mod de under Bøgens Træk hensygnende Ege, end man vilde have været, dersom blot økonomiske Hensyn havde været raadende.

Ogsaa i de betydelige Strækninger af midaldrende Egestov, der paa mange Steder ere fremkomne af Kultureer, foretagne paa en Tid, da Eg var meget søgt, saavel til Skibsbygning som til Høstommer, indfinder Bøgen sig lidt efter lidt og vil utvivlsomt fortrænge Egen, saafremt Naturen faaer Lov at følge sin egen Gang. I Bevøzninger af Værk, Fyr og Birk se vi ligeledes Bøgen fremkomme og vore fortrinlig, saa at de fleste af vore Træarter vilde fortrænges af den, dersom den ikke ved menneskelig Indgriben hæmmedes i sin erobrende Tilbøjelighed. I sluttede Bevøzninger af Rød- og Edelgran kan Bøgen ikke trænge ind, men i den ældre Bøgestov, der endnu staaer saa sluttet, at Bøg ikke kan komme frem, seer man unge Edelgraner fremspire i Mængde, naar der findes Modertræer af den sidstnævnte Træart saa nær, at deres Frø kan naa Bøgestoven. Vel er det saa, at saa længe der ikke opstaaer Nabninger imellem Bøgenes Kroner, ville de unge Edelgraner ikke faa nogen synderlig Væxt, men de beholde utrolig længe Evnen til, saasnart Lysforholdene ere nogenlunde gunstige for dem, at begynde en meget kraftig Væxt, og saadanne Forhold ville indtræde, naar der begyndes paa Bøgestovens Forryngelse. De forhaandenværende unge Edelgraner ville da strax stude frodig i Vejret og forhindre Bøgeopvæxt i at fremkomme, og ere de tilstede i tilstrækkeligt Antal, og man ikke forsætlig tilintetgjør dem, vil man faa en Edelgranstov, hvor Bøgestoven stod.

Paa mange Maader stræber altsaa Naturen efter at forandre Skovenes Bevøzning, og Menneskets Indgriben i dens Gang letter ofte denne Omvexling af Træarterne, ikke blot derved at skadeligt Vand afgraves, men ved hyppig gjentagne

Gjennemhugninger, hvorved man selvfølgelig begunstiger den Træart, der lover den bedste Bægt, forudsat at den i Værdi ikke staaer tilbage for dem, med hvilke den kjæmper. Man kan paavise betydelige Skovarealer, hvor Kampen allerede langt tilbage i Tiden er afsluttet med Bøgens Indtog, og enkelte gamle Ege kunne træffes i saadanne Bøgestove som Bevis for, at den Ro, der nu synes at finde Sted, kun er en Følge af en afsluttet Kamp. Egene i saadanne Skove ere ofte mere end dobbelt saa gamle som Bøgene og have i Reglen Mærker af mange affaldne Sidegrene, saa at man kan slutte sig til, at de maa have haft lave, brede Kroner, før Bøgene indvirkede paa deres Form. Saadanne Skove ere de gamle Fredskove, der længe før Udsiftningen have været indhegnede, og hvor Husdyr kun undtagelsesvis græsfede. Men da man tillige kan paavise Steder, hvor Kampen netop er i sin Begyndelse, saa er det klart, at Forandringen af Skovbevogningerne ikke have klimatiske Aarsager, at de ikke maa henføres til en bestemt svunden Tid, men at de indtræffe, naarsomhelst Betingelserne for at de kunne finde Sted ere gunstige.

Aarsagen til at Skovbevogningen forandres, maa altsaa søges i andre Forhold, og den er ingenlunde vanskelig at opdage. Vi ville overalt, hvor en Træart fortrænger en anden, finde, at det er de stuggetaalende Træer, der indfinde sig i Bevogninger af lysfordrende. Eg fortrænger ikke Bøg, Bært ikke Gran, Fyr ikke Løn, men i omvendt Orden gaaer Forandringen for sig med stor Lethed. Betragtes Sagen lidt nøjere, vil man tillige blive opmærksom paa, at de lysfordrende Træarter i meget ringe Grad forbedre Jordbunden ved det aarlige Løv- eller Naalefald, hvorimod de stuggetaalende dække den med et tykt Lag, hvis langsomme Forraadnelse nedefra op efter frembringer et Humuslag, der i Frugtbarhed ikke lader Noget tilbage at ønske, og hvori Trærnes Sugerødder kunne finde al den Næring, Trærne behøve. De stuggetaalende Træarter finde i Bevogninger af lysfordrende en Bøgeplads, der fuldkomment passer sig for dem i deres Ungdom, idet de baade

beflyttet mod Hede og Nattefrost ved den lette Overstykning af de Træer, under hvilke de ere fremkomne, altsaa imod de Fjender, der ellers ere dem farligst. Saa længe de saaledes indtrængte Træer ikke naa op i den ældre Bevørnings Kroner, vøge de meget frodigt og uden Kamp om Herredømmet, hvilken først begynder, naar Kronerne vøge ind i hverandre, men den ender altid med den skygetaalende Træarts Sejr.

Idet man har iagttaget denne Omvægling af Træarterne i Skoven, som dels er en Følge af deres Natur, men som tillige i høj Grad fremmes ved Menneskets Indflydelse overalt, hvor der drives et fornuftigt Skovbrug, har man stillet sig det Spørgsmaal, om der ikke herved er viist hen paa, at en stadig Omvægling med Træarterne planmæssig burde indføres i Skovbruget, ligesom man i Agerbruget vøxler med Sædarterne. Man har gaaet saa vidt, at man har antyndet det som en sandsynlig Mulighed, at vor Skovgrund skulde blive træt af at frembringe Bøg, hvorfor man formentlig itide burde være betænkt paa at undgaa en Katastrofe, som, naar den indtraadte, vilde have overmaade alvorlige Følger. Jeg kan paa ingen Maade se, at der foreligger noget Faktum, der kan give Anledning til at nære Frygt for at Skovgrunden skulde kunne blive træt af at frembringe de Træarter, der, medens de staa i sluttede Bevørninger, tilføre den Gjødning af bedste Kvalitet i størst Mængde, og det forekommer mig temmelig overflødig, saalænge vore Kundskaber om Planternes Ernæring ikke ere udviklede til langt større Klarhed end for nærværende Tid, at blive urolige, fordi man ikke saa lige kan give Svar paa Spørgsmaal om, hvorfra Bøgen vedblivende skal hente Kali, Egen Mangan o. s. v. Saadanne Stoffer, som Planterne indeholde i ganske ubetydelige Kvantiteter i Sammenligning med deres hele Masse, kunne tilføres dem fra Kilder saa fine, at Kemien ikke formaaer at opspore dem. Hvorfra faaer Hveden Kobber, Kaalarterne Svovl? Vor Lugtesands kan ofte gjøre os bekendt med, at et eller andet Stof er tilstede i Atmosphæren, om end det fineste Reagens ikke kan vise det mindste Spor deraf.

Flere Metaller, der ansees for ikkeflygtige, kunne kjendes ved deres ejendommelige Lugt, og de maa altsaa kunne fordampe. Men hvad der i Dampform kan være tilstede i den atmosfæriske Luft, kan meget vel tilføres Planterne ved Indaanding, og man bør vistnok ikke lægge altfor stor Vægt paa Formodningen om en Hentæren af Jordbundens produktive Evne, saa længe der ikke foreligger andet end Hypotheser for denne Ide.

Det er ofte skeet, at f. Ex. Bøgen ved sin uophørlige Fremtrængen kan være kommen ind paa en Jordbund, hvor Betingelserne for dens kraftige Væxt ikke vare gunstige, hvad enten Aarsagen kan ligge i, at den var altfor mager, eller ikke tilstrækkelig afgraved, og den kan da atter gaa til Grunde. Saaledes er det berettet mig, at i den meget vaade Sommer 1829 gik en stor Mængde Bøge til Grunde i den meget sidd Christiansfædes-Skov. I Foraaret 1864 døde en stor Del Bøge i Knuthenborg Dyrehave som Følge af et overordentligt Højvande, bevirket ved Stormen den 23de Decbr. 1863, idet de Bøge, hvis Rødder vare bleve stærkt gjennemvædede med det salte Vand, ikke kunde udfolde deres Knopper. I saadanne Tilfælde er det en ydre Aarsag og ikke Jordbundens Mangel paa de for Bøgen nødvendige Stoffer, der forvolder Døden, og lignende Forhold vise sig ofte, naar meget vaade Bøgestove afgraves, da der i de første Aar efter at dette Arbejde er fuldført udgaa en Del Træer, der ikke kunne taale Overgangen fra Væde til Tørhed. At der kan paavises Tilfælde, hvor en god, velholdt Bøgestov, der har sit normale Løvdække, hensygnen uden anden tænkelig Grund end at Jordbunden ikke længere kan ernære den, troer jeg ikke, før jeg overbevises derom, og jeg er aldeles sikker paa, at man forgjæves vil søge efter dem indenfor Danmarks Grænser. Hvor man kan have Bamseligheder at overvinde ved Bøgestovens Fornyngelse, eller ved at frembringe en ny Generation af Bøgestov, ligger det bekvent at søge Aarsagen i Jordbundens Mangel paa Evne til at frembringe Bøg, og desværre er det ogsaa ofte Tilfældet, at Jorden paa saadanne Steder er bragt i en

saadan Tilstand, at Bøgen først sent og med stor Beføstning kan bringes i frodig Bægt. Grunden til at Jordbunden er kommen i en saadan Tilstand bør dog ikke søges i, at dens Produktionsevne er udtømt ved at have frembragt alt det Bøgeved, den ifølge sine Bestanddele formaaede at frembringe, men den ligger derimod næsten uden Undtagelse deri, at det Løv-dække, som skulde have lejret sig i den oprindelige Skov, ved Vind og Sol er blevet tilintetgjort. Jo magrere Jordbunden er, desto lettere kan den Skade, som Løvdækkets Tilintetgjørelse altid medfører, mærkes, og navnlig naar den tillige har Tilbøjelighed til at overtrækkes med Lyn og Blaabær, der i højeste Grad lægger Hindringer i Vejen for Opvæxtens Fremkomst. Netop heri ligge Vanskelighederne ved Bøgestovens Forhyngelse i de nordsjællandske Skove, hvor store, næsten ubevøgede Moser overalt gjenemsjære det for en stor Del kalfede, med Bøg bevøgede Terrain, og ved at give Vinden fri Udgang forhindre, at Løvet, der er en nødvendig Betingelse for denne Træarts Trivsel, bliver liggende. Overalt hvor Skovbunden saaledes ligger blottet, og Bevøringen ikke er i høj Grad sluttet, overtrækkes den med Blaabær og Lyn, og Vanskelighederne, der dog ikke ere ganske uovervindelige, hvor Jordbunden ikke er altfor slet, have da naaet deres Kulmination. Hvad der i de sidste Aar foruden de anførte Vanskeligheder har bidraget til at kunne gjøre Skovbrugere trætte af Bøgens Forhyngelse er den Omstændighed, at næsten alle de senere Aar have bragt os fildig Nattefrost, der har gjort megen Skade saavel paa Bøgeopvæxt som paa Kulturer med denne Træart, og hertil kommer desuden, at de tre sidste Sommere have været usædvanlig tørre, hvorved det blev de af Nattefrosten bestadigede unge Planter vanskeligt at reproducere nye Knopper.

At Gran kulturer efter en afdreven Granbevøring ofte mislykkes, naar de foretages strax efter Afdrivningen, er ganske vist Tilfældet, men dette ligger ikke deri, at Jordbunden ikke skulde være i Stand til at ernære en ny Gran generation, men ene og alene i at den Mængde Larver, der leve i Stødene af

den afdrevede Bevogning, fortære Barklaget paa de nyplantede Graners Rødder, hvoraf Døden bliver en nødvendig Følge.

Naar det ret tages i Betragtning, hvorledes den ovennævnte Bøgel af Træarterne i vore Skove er gaaet for sig, og at ingen Forandring i Skovbevogningen kan paavises, efterat denne er kommen til at bestaa af de mest stnggetaalende Arter, der tillige ere de, som kunne voxe i den stærkeste Slutning, og ved deres Lovfald tilføre Jorden den største Masse af Gjødningstof, saa synes de Grunde, der kunde tale for en kontinuerende planmæssig Træveget i Skovbruget, at maatte tabe deres Betydning, og de Theorier, ifølge hvilke f. Ex. en Løn skulde kunne trives, hvor en Bøg ikke kan voxe, hvile dog paa et meget løst Grundlag, da man ikke er i Stand til at paavise, hvorledes de forskjellige Grundstoffer, som disse Træers Ved kun indeholde i smaa Kvantiteter, skaffes tilveje.

Banfelighederne ved planmæssig at vælge med Træarterne i Skovbruget ere desuden overordentlig store. Det Produkt af Skoven, som i størst Mængde kan affattes, er og bliver Brænde, og dette bør altsaa frembringes fortrinnsvis og af bedste Kvalitet, altsaa maa Bøgen vedblive at være Hovedtræet i Skovbruget. Vel giver Avnbøgen Brændsel, der i Varmevne staaer noget højere end den almindelige Bøg, men man kan ikke bruge denne langsomt voksende Træart som Bøgens Stedfortræder, da den dels bliver et ringe Masseudbytte, og dels kun trives i det sydlige Sjælland og paa Folland og Falsler, hvorimod den ikke findes i det nordlige Sjælland undtagen som plantet, og da i en kummerlig Forfatning. Vil man frembringe værdifuldt Brændsel, der kan bære de med en længere Transport, forbundne Omkostninger, er Bøgen den eneste Træart, man kan vælge. Egens Tid er tilende, fordi denne Træart er fortrængt af Bern og Mursten. De Forraad, vi have, ere mer end tilstrækkelige til Forbruget, og det vil være meget urigtigt at indrømme den større Plads i Skovbruget, end den for Djeblikket indtager. De øvrige Løvtræer, som Løn, Aft, Alm, Birk og El, kunne være meget gode, naar de bringes

paa deres rette Plads, og ikke dyrkes i altfor stor Udstrækning, men man vilde være meget ilde tjent med at indføre dem som Aflosere for Bøgen, navnlig da det Løvdække, de give, er saa overmaade sparsomt. Naaletræerne kunne endnu mindre erstatte Bøgen i Henseende til den tekniske Anvendelse, og dersom man et eller andet Sted faaer mere af dem, end der svarer til Egnens Forbrug af Bygningstømmer, vilde Priserne dale i høj Grad, hvilket allerede mærkes i Kjøbenhavns Omegn, hvor Prisen paa fortrinlige Træer sjældent overstiger 7 β pr. Kub.' I den nævnte Egn maa det i Skovene vogede Naaletræ konkurrere med det Tømmer, der i store Mængder føres til Hovedstaden i oparbejdet Tilstand fra Sverrig, Norge og Finland, og da Prisen paa dette Tømmer er lav, trykkes derved Priserne paa det, som sælges i Skovene. Til Brændsel er Beddet af Rødgran og Edelgran saa slet, at det til dette Brug kun kan finde Affætning til Spotpris, hvilket i høj Grad influerer paa Skovindtægterne.

Vortseet fra de betydelige Omkostninger, som en stadig Vexlen med Træarterne vilde medføre, og hvorved Rettoudbyttet af Skovene væsentlig vilde forringes, vil derfor en Opgiven af Bøgen som Hovedgjenstand for Skovbruget ganske vist medføre store Tab. Vil man derimod forsøge at indblande Træer, der kunne harmonere med Bøgen i Bevogninger af denne Træart, i Stedet for som hidtil at holde stærkt paa ren Bevogning, vil al den Fordel opnaaes, som kan tilsigtes ved at veksle med Træart. De langeste Plantager ere meget lærerige i denne Henseende og godtgjøre, at saadanne Blandingsstove kunne give et fortrinligt Udbytte, og om de end ikke overalt ere bevogede med hensigtsmæssige Blandinger, findes der dog Steder nok, der godtgjøre, hvorledes Blandingen burde være steet. Paa 6te Kronborg Distrikt findes endnu nogle Rester af disse omtrent 100aarige Kulturer, der bestaa af Bøg, Eg, Løn, Alm, Rødgran, Edelgran, Lært, Fyr, Aft, Hestekastanie og en enkelt ægte Kastanie. Bøgen er i Reglen det fremherskende Træ, der overalt, hvor den er kommen i Berøring med Egen, har underkuet denne,

hvorimod de øvrige Træarter befinde sig særdeles godt i Blandingen, øjensynlig fordi de nyde godt af Bøgens stærke Løvaffald, for hvilket det, de selv frembringe, staaer meget langt tilbage. Navnlig findes i disse Bevørninger Fyr og Lærk af en Størrelse, Rankhed og Frodighed, som sjældent sees, saa at om nogle Aar, naar Fornygelsen af disse Strækninger skal begynde, man herfra vil kunne faa meget gode Mastetræer. Saavel Fyr som Lærk ville aldrig kunne opnaa den Fuldkommenhed, som disse Træer have naaet i den blandede Bevørnning, og mindst af Alt i ren Bevørnning, hvor de aldrig, undtagen paa meget god Jord, opnaa nogen kraftig Udvikling i en højere Alder, ganske simpelt af den Grund, at de give Jorden et altfor ringe Lag Gjødning ved deres aarlige Naaleaffald, hvilken Mangel erstattes, naar de voxe imellem Bøge. Denne sidstnævnte Træart synes ogsaa at befinde sig særdeles godt i Blandingsstoven, ikke fordi dens Rødder erholde rigeligere Tilførsel af Næring der end i den rene Bøgestov, men fordi den mindre hæmmes i sin Kroneudbredning af de fleste indblandede Træarter end af dens Jævnlig. En god Kroneudvikling er en nødvendig Betingelse for at Træerne kunne voxe frodig, og om end Jordbunden er udmærket frugtbar, vil man aldrig finde at smaa-kronede Træer have nogen synderlig Tilvæxt. Løvmængdens store Betydning for Træernes Væxt synes klart at fremgaa af dette Faktum, og da man kan se samme Træart voxe meget fortræffelig paa de forskjelligste Jordbundsarter, naar der blot sørges med tilbørlig Omhu for deres Stilling og for et godt Løvdække, er det ikke uberettiget at slutte heraf, at Træerne i Reglen ere temmelig ligegyldige for den Jordbund, paa hvilken de voxe. Vel kan f. Ex. Bøgen ikke trives som første Generation paa de jydste Heder, og paa mange mindre ugunstige Steder vil det altid være klogt at foretage en forberedende Kultur med en af de lysfordrende Træarter, før de stuggetaalende skulle plantes; men at det ikke er Jordbundens Mangel paa mineralste Bestanddele, der er Aarsag til disse Forhold, viser sig derved, at Bøgen nu kan voxe meget godt

paa Stendalsgaard's Distrikt, hvor Jorden først har frembragt en Generation af Gran, der ganske vist har givet den en ringere Kalimængde end den i samme Tid vilde have modtaget af en Bøgestov.

Bed Blandingsbevojringer er det Væsentlige, der kan opnaaes, at Træarter, som give et ringe Lovdække, vore frodigere, end de ere i Stand til, naar de vore alene, men Frodigheden tilvejebringes kun derved, at de til en vis Grad leve paa de lovrigere Træers Bekostning. At man ved Blandingsstove kan naa den i finantfiel Henseende meget store Fordel at mangfoldiggjøre Anvendelsen for Skovprodukterne, hører ikke med under den Sag, hvorom her er Tale, da det ikke har Noget med Planternes Ernæring at gjøre.

Blandingsstovens Frodighed kan saaledes forklares ganske tilfredsstillende, uden at man behøver at hente Hjælp fra den forskellige Næring, de forskellige Træarter tage fra Jordbunden. Vil man uden at have fastslaaet en forudfattet, paa Hypothese grundet Mening, stille sig det Spørgsmaal, om vore Skovtræers Bed bestaaer af saa forskellige Grundstoffer, at den ene Træart maa forbruge, hvad der vrages af den anden, saa maa Svaret blive benægtende. Man har kaldt Bøgen en Kaliplante, og ganske vist indeholder den Kali, men dette er ikke en Egenommelighed for denne Træart, da alle vore Skovtræer indeholde dette Stof, og adskillige af dem endogsaa i større Mængde end Bøgen, der af Werneck angives at have 0,13 pCt., men Egen skal have 0,17 pCt., Aften og Almen 0,28 pCt., Lønne 0,26 pCt. o. s. v. Kan Bøgen altsaa ikke vore, fordi Jordbundens Kalibeholdning er udtømt, tør man endnu mindre vente, at nogen af de andre nævnte Træarter skulle kunne det, og lige saa lidt kan det ventes, at Kalien kan gjengives Jordbunden ved at dyrke Træarter, som have ringere Kaliindhold end Bøgen, f. Ex. Birk med 0,12 pCt. eller El med 0,08 pCt. da ogsaa disse Træer ville tære paa Forraadet og i meget ringe Grad erstatte, hvad de tage, ved deres ringe Lovaffald. Jeg har med Forsæt her ikke omtalt Naaletræerne, fordi disses

Kalimængde angives saa høist forskjelligt af forskjellige Forfattere, der i dem have fundet fra nogle og tyve Hundredele pCt. som Maximum til 0,04 pCt. som Minimum. De væsentligste Grundstoffer, der forekomme i Beddet ere de Samme for alle Planter, nemlig Kulstof, Ilt og Brint, og disse findes i Jordens Humus, i Vandet, og sikkert nok har Atmosfærens Kulshyre og Vanddampe overordentlig Betydning for deres Ernæring og Væxt. Kulshyren frembringes i Skovene i stor Mængde ved Løvækkets Gjæring, og et godt Løvækkets store Betydning for Skoven beroer ganske vist for en stor Del paa denne Omstændighed. Saa meget er i ethvert Tilfælde klart, at om det skulde være tænkeligt, at Jordbunden skulde kunne blive træt af at frembringe Bøg, fordi dens Kali var opbrugt, vil man paa ingen Maade kunne tænke paa at kunne gjengive den dens tabte Evne ved at dyrke andre Træarter i kortere eller længere Tid, og hermed troer jeg at have godtgjort, at Spørgsmaalet om Begylddrift i Skovbruget som en kontinuerende planmæssig Drift er rejst uden foreliggende Grund, og tillige at det er uberettiget deraf at vente nogetsombest Resultat i Henseende til Vedligeholdelsen eller Forøgelsen af Skovbundens Produktionsevne.

Maarum i Februar 1871.

N. Holten.

En Bemærkning om Kvægbesætningen paa Lillerup.

Fra Sægermester S. Friis, Lillerup, have vi modtaget følgende Brev:

„I Deres ærede Tidsskrift findes optaget en Artikel af Hr. Etatsraad Hofman-Bang: „Bemærkninger fra en Rejse i Sylland i April 1870,“ i hvilken han med en Velvillie, som jeg i høj Grad paaskjønner, omtaler mit Landbrug, men da der, formodentlig ved en Misforstaaelse, er indløbet en faktisk Fejl, tør jeg nok anmode Dem om at optage denne Berigtigelse i forstkommende Hefte af Tidsskriftet.

Ved at omtale min Kvægbesætning udtaler Etatsraaden, at Opdrættet er baseret paa en Krydsning af Anglerkøer med engelske Tyre, hvilket paa ingen Maade er Tilfældet. Alt Tillæg her er nu rent Anglerkvæg. Uensartetheden i Besætningen hidrører derimod fra, at jeg tidligere opdrættede jydsk Kvæg, og endnu har en Del af dette i Besætningen. Aarsagen til, at jeg har opgivet Tillæg paa jydsk Kvæg, hidrører fra, at den jydsk Tyr, som var Stamfader til min Besætning, for et Par Aar siden døde af Tuberkel sygdom.

Lillerup den 26de Februar 1871.

Agerdyrkningsberetning.

(Fra Slutningen af Marts).

Tærskningen er nu tilendebragt de fleste Steder, og det viser sig da, at Kornudbyttet af Aaret 1870 har været et godt Middelaars. Hveden er den af Sædarterne, der har givet mindst, og navnlig især kun lidt i Landets vigtigste Hvedeegne: Lolland og Falster, hvor tillige Vægten kun er ringe. Udbyttet af den er isvrigt overordentlig ulige ikke blot mellem de forskellige Egne, men selv mellem de enkelte Gaarde i samme Egn, hvilket for en væsentlig Del har sin Grund i at Sommerregnen kun faldt som Tordenbyger. Rugen var udmærket kærnesat og har ogsaa ved Tærskningen i Gjennemsnit givet et Par Fold mere end sædvanlig; den har iaar en god Vægt; bedst har den været paa Lolland-Falster og i Fyen; i Sjællands lettere Egne led den en Del af Tørken og blev skoldet, og desuden blev paa højtliggende Bønder Rugtøppene slidt en Del af Stormene. Byggen har navnlig i Fyen, men tildels ogsaa paa de andre Der givet et godt Udbytte af smukt Korn; i Sjælland, navnlig paa de lettere Bønder, hvor den blev modnet vel tidlig og hurtig, har Udbyttet ved Tærskningen derimod kun vist sig at være som i et almindeligt Aar. Havreudbyttet er lidt mindre end i et Middelaar med Undtagelse af de sydlige Der og navnlig Fyen, hvor den er en Del større; da Vejret i Slutningen af Høsten blev ustadigt, led Havrens Kærne navnlig paa fildige Bønder mere end de andre Sædarters. Udbyttet

af Kræter, Bønner, Bikker og Boghvede har været særdeles godt.

3 omstaaende Tabel er anført Gjennemsnitsfoldene for de forskellige Egne, opgivne i Tdr. pr. Td. Land og i hollandsk Bøgt. Til Sammenligning er der tillige anført Gjennemsnittet af de foregaaende 7 Aar, uddraget af Beretninger fra samme Steder som i indværende Vinter.

Vintersæden staaer i det Hele taget godt; den havde samlet Kræfter i det milde Vejr i November, inden Frosten i December lagde den i Vinterleje, af hvilket den ikke er blevet forstyrret i Vinterens Løb; thi Frosten, der i de første 3—4 Uger var Barfrost, trængte i kort Tid meget dybt; saavel fra Nerne som fra Inland opgives Frostkladens Tykkelse til lidt over 5 Quarter; ved Zuletid faldt den første Sne af Betydning, og Jorden var nu snelagt i omtrent 2 Maanedes, hvorved Sæden skjærmedes mod at slides af Vinterstormene. Midt i Februar gif Vinden, der havde holdt sig østlig, om til Sydvest, d. 15de steg Varmen over Frysepunktet, og der indtraf nu en ualmindelig hurtig Lø, som ikke blot smaltede Sneen, men optøede tillige Jorden saa dybt, at den senere indtrædende svage Frost ingen Skade kunde gjøre paa Vintersæden ved, som ellers saa ofte, at overrykke Roden og hæve Planten ud af Jorden. Denne stod i en halv Snæs Dage ualmindelig fuld af Vand; i Lavninger og paa slet afgravede Border samlede sig ogsaa temmelig store Vanddamme, og hist og her forvoldte disse lidt Skade paa Vintersæden, men i det Hele taget sank Vandet hurtig bort, og det tørre Vejrlig i Marts Maaned hjalp desuden godt til at gjøre Jorden sund og bekvem. Paa Steder, hvor Vinterens stærke Snefog havde lagt tykke Snedhynger, vare Forholdene vel mindre heldige, men den Skade, som derved forarsagedes paa Vintersæden, har dog kun været ringe. Ved Marts Maanedes milde Vejr kom der Liv i Vintersæden, og vel brunede Nattefrosten i Maanedens Slutning en Del paa den, men det er dog ikke værre end almindeligt, og da Sæden havde faaet saa gode Kræfter, vil det ventelig ikke forvolde nogen Skade af Betyd-

Gjennemsnit af Goldene (Edr. pr. Td. Land) og af Kornets Vægt (hollandsk)

for Året 1870 sammenlignet med 1863—69.

	Spæde			Rug			2rd. Byg			6rd. Byg			Saurer								
	1870			1863—69			1870			1863—69			1870			1863—69					
	Edr.	Vægt	Edr.	Vægt	Edr.	Vægt	Edr.	Vægt	Edr.	Vægt	Edr.	Vægt	Edr.	Vægt	Edr.	Vægt	Edr.	Vægt			
Siælland ¹⁾	11,9	129,8	11,8	126,7	13,4	123,7	11,5	120,8	12,0	113,8	11,7	111,9	12,0	107,8	12,5	107,1	13,1	82,1	13,5	81,6	
Meen	10,0	125,5	11,2	126,5	12,0	119,0	12,4	119,6	13,0	112,0	11,8	112,4	11,0	107,0	14,0	107,5	7,5	82,5	14,8	78,8	
Samfj.		9,8	127,5		9,0	121,6		9,6	112,2		9,6	112,2		11,0					9,1	82,4	
Falster	7,2	124,0	12,6	127,6	13,5	120,0	10,1	122,0	11,7	114,0	11,6	111,9	14,0	110,0				16,5	80,0	15,8	81,6
Folland	8,5	127,5	12,0	127,5	14,0	125,0	10,9	121,4	11,7	114,5	10,4	111,8						14,0	80,0	11,4	76,0
Langeland	11,0	126,0	11,0	126,1	12,0	123,0	9,8	122,5	13,0	111,0	12,7	113,1	13,5	111,0				13,5		17,8	78,8
Fven ²⁾	10,5	129,0	10,5	126,7	15,0	124,0	11,8	121,2	15,2	114,0	11,6	111,5	15,5	109,0	12,5	106,4	15,5	80,0	13,6	79,0	
Spiland:																					
a) gode Jorder ³⁾	11,8	129,1	10,7	124,7	11,5	121,8	10,6	119,0	10,1	111,7	10,7	111,4	10,7	104,0	10,8	103,9	12,6	78,4	13,5	78,8	
b) middelgode Jorder ⁴⁾	"	"	"	"	9,7	121,6	8,4	119,4	9,1	110,6	9,3	108,9	8,0	100,8	8,9	101,3	10,9	78,8	10,6	77,7	
c) simple Jorder ⁵⁾	"	"	"	"	7,1	121,6	6,9	118,6	7,4	110,0	7,5	108,8	8,1	99,7	6,7	100,4	6,7	70,2	7,5	75,4	
Σ Gjennemsnit ⁶⁾	10,1	127,2	11,1	126,7	12,0	122,2	10,0	120,6	11,5	112,4	10,7	111,3	11,6	106,1	10,9	104,4	12,8	79,0	12,6	78,9	

1) Amager indbefattet.

2) Eghorseng indbefattet.

3) Skiften fra Kolbing til Randers (undtagen Grenaa og Øbeltoft), Mors, Salling, Halsborgene fra Simsfjorden til Søndfjord.

4) Øbeltoft-, Grenaa-, Søbro- og Maritageregenen, Viborg- og Sølftebroegen samt det sydlige Vestsjælland.

5) Det nordlige Vestsjælland, Eggstør- og Silkeborgene, Himmerum Herred og Vestsjælland.

6) Da dette Gjennemsnit er udtaget af den ovenstående Tabel, og de enkelte Beretninger derved faa ulige Betydning, efterform Tallene for de ulige Landsdele snart ere udtagne af flere, snart af færre Beretninger, kan det ikke betragtes som et forrettet Udtryk for hele Landets Gjennemsnitsfold.

ning, med mindre ogsaa April skulde bringe stærk Nattefrost. Medens man altsaa i det Hele taget er godt fornøjet med Hveden og Rugen i Njeblikket, er der selvfølgelig dog en Del Forskjel mellem de enkelte Egne, og navnlig ere Beretningerne fra det nordøstlige Sjælland, hvor man har lidt mest af Vandet i Tøbrudstiden, og fra enkelte Stet afgravede Egne af Snyland mindst gunstige; Rapsen, hvoraf der iøvrigt iaar er saaet endnu mindre end i de sidst forløbne Aar, er derimod ikke god; den blev i Efteraaret for en Del opædt af Orm, og Jorden blev da undertiden ompløjet og besaaet med Vinterrybs, men denne er kun svag og er allerede for en væsentlig Del ødelagt af Nattefrosten.

Kløveren har ikke overstaaet Vinteren saa godt som Hveden og Rugen; den var dybere rodfæstet, og Jorden var derfor endnu frosten omkring det nedre Rodparti, da Marts Maanedes Nattefrost indtraf. En Del, navnlig af 2det Aars Kløver, er derfor udfrosset, og første Aars Kløvermark er jo meget tynd, da sidste Sommer var saa tør og ugunstig.

Højbjergningen ifjor var i Reglen kun ringe, ogsaa Halm-mængden navnlig af Hvede- og Baarsædshalm var mindre end almindelig, og om man end derfor mange Steder havde en Del gammel Halm, var man dog i Reglen strax fra Indbindingen klar paa Nødvendigheden af at maatte økonomisere med Halmfodret, hvorom end yderligere Møddingerne noksom afgive Vidnesbyrd, da de i Reglen ere meget fattige paa Stroelseshalm. De høje Smørpriser opfordrede desuden endnu mere end almindeligt til at anvende en Del Kraftfoder, navnlig Palmekager og Klid; derved sparede end yderligere paa Halmen. Det vil derfor nok i de fleste Egne være muligt at overføre Besætningerne uden Fodermangel, men kun meget sjældent vil der blive noget tilovers, thi dels tog man mange Steder Kvæget allerede paa Stald midt i Oktober, da baade det raakolde Vejr og temmelig simple Græs stærkt opfordrede dertil, og dels og navnlig har Halmen, selv hvor den var vel bjerget, viist sig overordentlig udruj; for en Del skyldes dette maaste nok Vin-

terens strænge Kulde, hvorved der altid gaaer mere Foder med men det synes ogsaa rimeligt, at sidste Sommers ejendommelige Vegetationsforhold have kunnet have Indflydelse derpaa. I en Beretning fra Eggen Nord for Vejle Fjord hedder det om dette Punkt: „Det er især Byghalmen, som er udrøj, og som Kvæget vanskeligt vil æde; Hvedehalmen æde de som oftest langt hellere, selv om der er taget Langhalm af den. Grunden hertil er formodentlig, at Tørken har generet Byggen mere end Hveden, der jo altid bliver saaet i den kraftigste og stærkest gjødede Jord, og det synes som om Byghjærnen, for at blive fuld udviklet, har maattet trække alle Stofferne til sig fra Straaet, hvorved dette er blevet usædvanlig stærkt træstofholdig og fattigere paa Næringsindhold end ellers“. — De fleste Steder vil Foderet dog kunne holde ud til Begyndelsen eller Midten af Maj, og fra Fyen med omliggende Smaaøer og det nordlige Jylland meddeles endog, at Foderet er rigelig tilstede, men fra de lettere Egne, navnlig Heden i Jylland, lyde Klagerne over Foder-mangel derimod allerede stærkt; megen Halm opkjøbes til 15—16 $\frac{1}{2}$ pr. *ST* i de bedre Egne Ost for Heden og føres ad Jernbanen og pr. Arel ind til Gaardene i denne, men Efter-spørgselen er langt større end Tilbudet, og længere inde i Heden, navnlig hvor man holder mange Faar, som imod Sædvane have maattet fodres paa Stald hele Vinteren, er Halmforraadet allerede yderst ringe; i Begyndelsen af Marts bleve Faarene drevne i Heden, og oftere har man senere hen i Maaneden maattet lade Ungkvæget følge efter.

At „Sommerfult er værre end Vinterfult“ har man i Aar maattet sande, thi skjønt der som ovennævnt er opfodret mere Kjærne og Kraftfoder end almindelig, har det i Reglen dog ikke været muligt at faa Kvæget, der formedelt sidste Sommers flette Græsning kom paa Stald i slet Huld, bragt nogenlunde i Stand i Vinterens Løb. Ogsaa Mælkeudbyttet har af samme Grund været mindre end almindelig.

Kvægets Sundhedstilstand har derimod været god; kun hist og her, navnlig paa Sjælland, Volland og Falster, har

man sporadisk havt Mund- og Klovesygen i mild Grad, og fra den østlige Limfjordssegn tales om, at Stivsygen har viist sig enkelte Steder. Derimod har Kælningen iaar været mindre heldig end almindelig i de fleste af Landets Egne, idet Køerne dels ikke ere blevne rene, saa at Efterbyrden i større eller mindre Grad maa raadne bort, hvorved de svækkes meget, og de dels have født for tidlig eller kastet. Kastningen, der paa enkelte Gaarde har fundet Sted hos indtil 20 % af Besætningen, synes iøvrigt mange Steder at være en Følge af Mund- og Klovesygen; et Bevis herfor høves fra en Gaard Sønden for Frederiksborg, hvor alle de Køer, der ifjor led af denne Sygdom, iaar enten have kastet eller født mindre fuldkomne Kalve, medens den raske Del af Besætningen har kælvet normalt og født store Kalve.

Det ualmindelige stærke Hestefalg i forrige Sommer er fortsat gennem hele Vinteren lige op til den sidste Tid, og Priserne ere efterhaanden blevne saa høje, som man ikke før har kjendt dem, navnlig for de simplere Heste, der ofte betales med 100 Rdl over den almindelige Pris. Virkningerne af dette store Hestefalg ville vist blive kjendelige i længere Tid ved at Priserne nu i nogle Aar vedblivende holde sig høje, og dette kan kun betragtes som heldigt, da Hesteholdet før Krigen var større end ønskeligt i Forhold til Forbruget og Afsetningen. Desuden har det selvfølgelig været en stor Fordel for Landmændene at kunne faa deres gamle men fede Heste ombyttede med yngre men mindre vel holdte uden nogen Udgift, og for de hesteopdrættende Egne har det naturligvis været et særdeles godt Aar; dog ere de lette Egne, navnlig Hedeegnene i Jylland, maasse dem, der have høstet størst Fordel af det store Hestefalg til høje Priser, thi dels trængte man i disse Egne stærkt til Penge og Driftskapital og dels vil man nu atter komme til noget mere end i de sidste Aar at bruge Stude til Arbejde, hvorved disse ville holdes i Pris, og der vil spares Korn.

Vinterarbejderne ere fremmede godt. Tærstningen, der allerede er endt hos Bønderne, vil ogsaa være sluttet paa de

større Gaarde til Udgangen af Marts; der er iaar tærstet med Plejl mange Steder, hvor man ellers bruger Massine, dels for at gjøre Halmen drøjere at fodre med, og dels fordi der har været god Tid til Tærstearbejdet. Det Bløjningsarbejde, hvis Udførelse blev forhindret ved Vinterens Komme, er bleven fuldført i Marts Maaned. Stovkjørsel og Gruskjørsel til Vejene, ligesom ogsaa Sammentkjørslen af Byggemateriale har kunnet finde Sted de fleste Steder uden Vanskelighed. Derimod har Mærgelkjørslen mange Steder været standsset, dels fordi Frosten var saa haard, at man ikke kunde holde Mærgelgravene aabne, dels fordi disse ofte fæg fulde af Sne. Endnu større Ulighed er der mellem Beretningerne om Gjødningskjørslen fra de forskjellige Egne. I nogle Egne har man i Vinterens Løb kunnet udføre al Gjødningen og sprede den; i andre, hvor Snelaget paa Markerne var for tykt til uden Fare at sprede Gjødningen, har man udført den og sat den i Markmøddinger, og atter i andre har Snelaget paa Vejene og Markerne været saa stort, at man i selve Vintertiden næsten ingen Gjødning fik udført, og da Løbruddet indfandt sig, var dette saa voldsomt, at man kun i et Par Dage kunde færdes paa Marken, inden Jorden var saa opblødt, at den vilde blive slemt opført ved da at fortsætte Gjødningskjørslen. Imidlertid blev Jorden en halv Snes Dage ind i Marts allerede saa tør, at man kunde færdes paa den, og ikke blot blev da den resterende Gjødningskjørsel fuldført, men mange Steder blev den spredte Gjødning ogsaa nedpløjet. Ogsaa kom i Marts Maaned Dræningsarbejderne og Grøstegravning stærkt i Gang, og alle Arbejder vare derfor særdeles godt fremmede ved Slutningen af Marts.

Foruden de nævnte Arbejder lagde Snefastning, navnlig i Februar, fortrinsovis Beslag paa Tiden. Der har derfor ikke været ret megen Arbejdsløshed i Vinter, og derfor ere Arbejderne, trods de høje Priser paa Fødevarer og den stærke Kulde, komne bedre over Vinteren, end man skulde have ventet. I enkelte brændselsfattige Egne, f. Ex. Marsten Sønden for Ribe, har der imidlertid i den sidste Tid været en gennemgaaende

Brændselstrang, da Beholdningerne slap op, og Tilførslen var meget besværlig og kostbar.

Af de modtagne Beretninger hid sættes isørigt følgende:

Fra Lollands Nørreherred: „Dampkraftens Anvendelse her paa Egnen synes stadig at vinde Terrain, og flere Anlæg paatænkes. En af en herværende Landmand paa Maskinfabrikken „Godthaab“ ved Raskov bestilt Damptærskemaskine med Halmlevator tilbydes Egnens Landmænd tilleje i indeværende Aar. Alt forrige Aar udlejedes lignende fra England indforskreve Apparater og benyttedes med Tilfredshed paa flere Gaarde. Vilkårene ere følgende: Fra August til Nytaar betales for hver Td. af Hvede og Rug 2 R , Byg 1 R 8 S , Havre eller Blandsæd med overvejende Havre 1 R 4 S ; fra Nytaar til Foraars Hvede og Rug 1 R 12 S , Byg 1 R 4 S , Havre eller Blandsæd med overvejende Havre 1 R . Kullene leveres, men maa afhentes i nærmeste Kjøbstad. Maskinerne afhentes af Brugeren, som skal give Klægger og Fyrbøder, der følge med, Kost og Bolig. For at bidrage til at fremskynde Arbejdet, lønner Udlejeren de medfølgende Folk med Betaling efter det tærskede Løndeantal.

Afkjølingsmetoden indføres flere og flere Steder; da her saa godt som ingen Kilder findes, almindeligt Brøndvand vel vanskelig vil tilvejebringe den ønskelige Kjølighed, og Grønsandslaget er for langt borte, til at man tør gjøre sig noget Haab om et heldigt Udfald af Boring af artefiste Brønde, er man alene henvist til Afbenyttelsen af Is. Indsamlingen af Is har saaledes funden Sted i en temmelig storartet Maalestok; kun undtagelsesvis findes Iskuse; man har saaledes opsamlet i Dyrger; den saa almindelig anbefalede Tørvejord til Pakning og Dækning findes her kun sparsomt; at tilføre den fra fjerntliggende Steder vilde blive for besværligt og kostbart; her er flere Steder benyttet Avner til Udfyldning af alle Abninger og til Dækning nærmest Isen, medens der yderst er dækket med et tykt Lag Tang. Enkelte have forsøgt at opbevare Isen i Afdelinger af Verlader og Verhuse; Isen er da opstablet c. 1 Al. fra Væggene, Mellemrummet er udfyldt med Haffelse nærmest Isen og Foder langs Væggene, ligesom samme Dækningsmateriale er anvendt ovenpaa Isdyngen. Der er vel næppe noget Spørgsmaal om, at Indsamling af Is har fundet Sted mange Steder i Landet; det var ønskeligt, om Resultaterne af de forskellige Opbevaringsmaader bleve offentliggjorte forinden tilstundende Vinter. Isens Opbevaring vil komme til at spille en Hovedrolle ved Afkjølingsmetoden, og det gjælder om, at denne kan udføres saa simpelt og

med saa ringe Bekostning som muligt, om Methoden skal kunne optages ogsaa i den mindre Bedrift, hvor den maaske tilbyder de væsentligste Fordele.

For ikke mange Aar tilbage foretoges paa ikke saa Gaarde en gjennemgribende Forandring i Kreaturholdet, idet man ombyttede Køholdet med de saakaldte spanske Faar; man begynder nu atter at vende tilbage til de gamle Forhold, maaske noget begrundet i de nedadgaaende Uldpriser, og der er Grund til at antage, at Flere og Flere ville følge efter, om denne Omgjøren ikke var forbunden med saa betydelige og for Mange trykkende Bekostninger."

Fra Aarhuseggen: „Stude, der i Efteraaret vare vanskelige at anbringe, søges nu stærkt og til høje Priser til Græsning i Marken. Ogsaa Priserne paa Kælvæver ere særdeles høje, og Tilbudene især af gode Køer ere meget saa. Frigivelsen af Indførsel af vort Kvæg til Storbritannien har foranlediget, at Oversendelsen af jydsk Kælvæver atter er begyndt i større Omfang, og som det synes, bringer denne Forretning Affenderne et godt Udbytte. Der affendes kun Køer af nogen Størrelse, her vel i Reglen kjøbt til en Pris af 75 til 100 Rd. Selvfølgelig medvirker dette ogsaa til, at Priserne paa godt Malfekvæg blive høje. Forsendelsen af Stude, der dog i Reglen paa ingen Maade kunne kaldes udsædede efter engelsk Begreb, har funden Sted i jevnt Omfang i afvigte Efteraar og i Løbet af Vinteren, saa vidt Isforholdene have tilladt det. Med Dampskibene „Hengest“ og „Horsø“ er i Aaret 1870 udført fra Aarhus og Frederikshavn 2548 Stkr. Kvæg, 1458 Faar og 862 Svin. Udsørslen fra disse Byer besørjes næsten udelukkende til Leith og Newcastle. Et i Randers hjemmehørende Skib farer stadig paa London mest med Kreaturer“.

Fra Frederikseggen: „Mine Kobfrugter have i Vinter holdt sig udmærket i Batterier kun dækkede med Tang paa omtr. 3 Kvarters Tykkelse, og det uagtet vi havde en meget haard Frost, indtil 20° i nogen Tid. — Mine Forsøg med Kobfrugter sidste Sommer gav følgende Resultat:

Hvide Gulerrødder . . . 441 Tdr. pr. Td. Land

Runkelroer:

Obendorf	280	—	—
lange røde	288	—	—
Flasse	215	—	—
Pohls	313	—	—
Elvertan	274	—	—

Til hver Sort var anvendt en halv Skp. Land. Alle mine Rodfrugter havest paa flad Jord. Kunkelroerne med 18 Tommers Afstand paa begge Maader“.

Fra Løgstøregnen: „Denne paa Fremskridt i Landbruget ellers temmelig tarvelige Egn har i de sidste Par Aar kunnet glæde sig ved at se en mere almindelig Draining begynde at faa Indpas, samt at det ogsaa nu er begyndt at gaa op for Landbrugerne, at det kan betale sig at ofre Kraftfoder paa sin Besætning, hvilket derfor nu næsten overalt bliver anvendt. Man maa for denne Egns Vedkommende beklage Manglen paa gode Tillægsdyr af enhver Slags, men man haaber, at den fornødig oprettede Landbosforening særlig vil have sin Opmærksomhed henvendt paa dette saare vigtige Punkt.“

Fra Ringkjøbingegnen: „Ogsaa i denne affides Egn kan man mærke, at Agerbruget og især Kvægholdet gaaer frem. Bønderne have faaet større Mod paa at sætte deres Penge i Jordens Forbedring. Brak, Mærgling og Draining bliver almindeligere, men der knibes som oftest, hvor der ikke burde knibes, og derfor blive mange Grundforbedringer ikke saa lønnende, som de kunde være, naar Alt blev gjort godt. Man vil lade sig nøje med at sætte en 2-aars Plag selv anden for en sværere Harve eller dybere gaaende Plov, hvoraf Følgen bliver, at enten ødelægges Plagen, eller Arbejdet ikke bliver, som det burde være. Ogsaa er Klagen over Pengemangel meget almindelig, uagtet de sidste Aar ingenlunde have været ugunstige for Vestjyllands bedre Egne. Grunden dertil mener jeg først og fremmest maa søges hos Beboerne i Mangel paa Sparommelighed, idet de mene at holde godt Hus, naar deres Udgifter ikke overstige deres Indtægter. Ingen opsamler som i tidligere Tider Kapitaler, og Laan maa som oftest gjøres i Sparekasser og Kreditforeninger. Luxus stiger i mange Retninger, og Silberne blive flere og kostbarere. Saaledes gaaer det vel over det hele Land, men her staaer det ikke i passende Forhold til Fremskridtene i Landhusboldningen. Daarlige Aar ville derfor ogsaa her føles mere end i Almindelighed“.

Fra Brøns: „Fodningen synes mig burde vinde Indgang, thi man kan uden særdeles Held nok regne at faa 18 \mathcal{L} om Ugen i Gjennemsnitsubbytte det ene Aar med det andet, og naar Fodret saa bestaaer af lidt Hø, en Del Halm og 13—14 til 15 \mathcal{A} af det ringeste Korn, saa synes mig, at man maa kalde det Tilfredsstillende. Jeg har i de 7 Aar, jeg har været her, gjennemsnitlig havt 2 \mathcal{R} 5 \mathcal{L} 2 β pr. Uge eller 2 \mathcal{L} 7 β om

Dagen, og jeg vilde have havt lidt mere, hvis jeg navnlig i Begyndelsen havde havt lidt bedre Kjendskab til Kreaturer og Priser.

Der bliver i Brøns foretaget adskillige Gjennemskjæringer ved Aaløbet; i Reisby Sogn faa vi slaaet en Sluse for Aaløbet for at forhindre Vandets Udløb i Havet; der sættes dernæst en stor Sneglemølle til 700 Rd., som skal male Vandet op paa Marstengen Nord for Aaen, omtrent 200 Demat, og een Syd for til 300 Rd. og 70 Demat. Da Slusen er slaaet langt mod Vest kunne vi afbenytte Vandet til Vanding, det løber saa i Aaen østen for Slusen igjen, og der gaaer altsaa, naar vi ønske det, slet intet ud i Havet, saa vi haabe, den lille Aa paa den Maade vil kunne give nok. Der er jo nok en Del Udlæg ved Anlægget, men vi ville dog kun faa en Udgift af 7 Rd. pr. Demat og ville altsaa ved at avle kun et Læs Hø mere iaar have alle Omkostningerne dækkede. Vandingen skeer her mest ved at sætte Fennerne, hvorom i Reglen er en Vold, 2—3" under Vand i et Par Dage, saa lade det løbe bort, og dette gjentages 2—3 Gange i Løbet af April, Maj og Juni Maaned, saa snart man skjønner, det vil være gavnligt; man er paa den Maade sikker paa mindst 2½ Læs indtil 3½ og ellers er det almindeligt 1—2 Læs".

Fra Bornholm: "Draining indføres mere og mere og fra en Gaardejer i Ect. Ibs Sogn meddeles, at den næsten er almindelig paa hver Gaard i dette Sogn.

Kunstig Gjødning er almindelig overalt, ja er endog snart almindelig hos Husmændene. Der bruges mest sur fosforsur Kalk; men Flere og Flere slutte sig til Gjødningsforeningen her paa Den, som indkjøber Superfosfat og Guano.

Ejendommene stige i en usforholdsmæssig Grad:

- 1) En god Gaard paa 70 Tdr. Land uden Besætning uden Indbo og Udbo er solgt til 18,000 Rd.; en almindelig god Gaard uden Besætning, 60—80 Tdr. Land, 12—14000 Rd.
- 2) Et Hus til 2 Hestes Avl som Ejendom . . . 4000 Rd.
 — " 1 — — som Fæstejord (nyt). 1200 —
 — " 1 — — som Ejendom . . . 2000 —
 — med 4 Tdr. Land som Fæstejord . . . 4—600 —
 Løn for en Tjenestekarl (1ste Karl) . . . 60—80 Rd.
 — " Tjenestepige (1ste Pige) . . . 20—24 —

Daglønner arbejdet betales forstjelligt:

- 1) En Arbejdsmand hos en Bonde faaer flere Steder 1 ½ daglig baade Sommer og Vinter og tillige hver 25de—30te

Td. Sød der tærstes, hans Arbejde bliver betydelig lettet ved Tærstemaschinen; Høstarbejde 2 ½ daglig.

- 2) atter andre Steder faaer en Arbejdsmand 4 ½ om Sommeren, 3 ½ om Vinteren, paa egen Koft."

De oß meddelte Føddangivelsler (Tdr. pr. Td. Land) ere følgende:

Egnen Vest for Helsingør: Hvede 12—15 Tdr. til 130—132 Pd., Rug 16—20 Tdr. til 128 Pd., 2rd. Byg 14 Tdr. til 114 Pd. og Havre 16—20 Tdr. til 84 Pd.

Egnen Nordvest for Frederiksborg: Hvede 15 Tdr. til 132 Pd., Rug 16 Tdr. til 122 Pd., 2rd. Byg 12 Tdr. til 112 Pd., 6rd. Byg 11 Tdr. til 106 Pd., Havre 16—17 Tdr. til 84 Pd., Ærter 7—8 Tdr., Kartofler 100 Tdr. og Kunkelroer 200 Tdr.

Amager: Hvede 10—12 Tdr. til 129—131 Pd., Rug 12—15 Tdr. til 124—127 Pd., 2rd. Byg 14—16 Tdr. til 115—117 Pd., 6rd. Byg 16—20 Tdr. til 106—110 Pd., Havre 16—20 Tdr., Kartofler 40—50 Tdr., Kunkelroer 200—300 Tdr., Gulerødder 250—350 Tdr.

Egnen mellem Kjøge og Roeskilde: Hvede 10 Tdr. til 130 Pd., Rug 15 Tdr. til 124 Pd., 2rd. Byg 12 Tdr. til 115 Pd., 6rd. Byg 10 Tdr. til 110 Pd. og Havre 10 Tdr.

Egnen Vest for Roeskilde: Hvede 12—13 Tdr. til 130 Pd., Rug 12—13 Tdr. til 124—126 Pd., 2rd. Byg 10—11 Tdr. til 113—116 Pd., 6rd. Byg 10 Tdr. til 108—111 Pd., Havre 10—12 Tdr. til 76—80 Pd. og Ærter 6—8 Tdr.

Ringstedegnen: Hvede 6—18 Tdr. til 124—130 Pd., Rug 10—12 Tdr. til 120—124 Pd., 2rd. Byg 9—12 Tdr. til 110—118 Pd., 6rd. Byg 8—10 Tdr. til 102—108 Pd., Havre 10—12 Tdr. og Ærter 4—8 Tdr.

Egnen mellem Kallundborg og Slagelse: Hvede 8—13 Tdr. til 127—130 Pd., Rug 10—14 Tdr. til 120—124 Pd., 2rd. Byg 10—13 Tdr. til 112—116 Pd., 6rd. Byg 12—14 Tdr. til 108—112 Pd., Havre 10—14 Tdr. til 80—85 Pd. og Ærter 7—10 Tdr.

Egnen mellem Slagelse og Stjælskør: Hvede 12 Tdr. til 130 Pd., Rug 12 Tdr. til 122 Pd., 2rd. Byg 12 Tdr. til 114 Pd., 6rd. Byg 10 Tdr. til 108 Pd., Havre 12 Tdr. til 80 Pd., Ærter 8 Tdr., Kartofler 80 Tdr. og Rodfrugter 130 Tdr.

Egnen Nord for Slagelse: Hvede 10 Tdr. til 130—134 Pd., Rug 12 Tdr. til 122—125 Pd., 2rd. Byg 10—15 Tdr.

til 110—115 Pbd., 6rd. Byg 12—16 Tdr. til 106—112 Pbd., Havre 10—15 Tdr. til 80—85 Pbd., Værter 7—10 Tdr. og Kartofler 60 Tdr.

Eggen mellem Næstved og Sorø: Hvede 8—16 Tdr. til 124—130 Pbd., Rug 12—18 Tdr. til 120—124 Pbd., 2rd. Byg 8—14 Tdr. til 110—118 Pbd., Havre 10—16 Tdr. til 78—84 Pbd. og Værter 8—12 Tdr.

Stevns: Hvede 10—14 Tdr. til 128—133 Pbd., Rug 12—14 Tdr. til 124—126 Pbd., 2rd. Byg 12—14 Tdr. til 109—116 Pbd., 6rd. Byg 12—14 Tdr. til 106—110 Pbd., Havre 10—15 Tdr. til 80—85 Pbd. og Værter 8—10 Tdr.

Den sydbøstlige Del af Sjælland: Hvede 8—10 Tdr. til 126—128 Pbd., Rug 9—11 Tdr. til 122—124 Pbd., 2rd. Byg 10—11 Tdr. til 112—114 Pbd., 6rd. Byg 12—13 Tdr. til 104—106 Pbd., Havre 10—12 Tdr. til 84—85 Pbd. og Værter 6—8 Tdr.

Møen: Hvede 10 Tdr. til 123—128 Pbd., Rug 12 Tdr. til 118—120 Pbd., 2rd. Byg 12—14 Tdr. til 110—114 Pbd., 6rd. Byg 10—12 Tdr. til 106—108 Pbd., Havre 5—10 Tdr. til 80—85 Pbd. og Værter 8—10 Tdr.

Det nordlige Falster: Hvede 4—10 Tdr. til 122—126 Pbd., Rug 14—18 Tdr. til 120—124 Pbd., 2rd. Byg 10—14 Tdr. til 110—116 Pbd., Havre 14—20 Tdr. til 80 Pbd. og Værter 8—12 Tdr.

Det sydlige Falster: Hvede 7—8 Tdr. til 124 Pbd., Rug 10—12 Tdr. til 118 Pbd., 2rd. Byg 10—13 Tdr. til 115 Pbd., 6rd. Byg 13—15 Tdr. til 110 Pbd., Havre 14—18 Tdr., Bønner 16—18 Tdr., og Værter 11—13 Tdr.

Rødbheggen: Hvede 6—10 Tdr. til 124—128 Pbd., 2rd. Byg 12—14 Tdr. til 112—116 Pbd., Havre 14—16 Tdr. til 80 Pbd., Værter 12 Tdr., Kunkelroer 250—300 Tdr. og Raalrabi 250 Tdr.

Hollands Nørreherred: Hvede 6—12 Tdr. til 128—130 Pbd., Rug 14 Tdr. til 125 Pbd., 2rd. Byg 9—12 Tdr. til 112—118 Pbd., Havre 12—14 Tdr. og Værter 8 Tdr.

Fangeland: Hvede 10—12 Tdr. til 124—128 Pbd., Rug 10—14 Tdr. til 122—124 Pbd., 2rd. Byg 12—14 Tdr. til 110—112 Pbd., 6rd. Byg 12—15 Tdr. til 110—112 Pbd., Havre 12—15 Tdr. og Værter 8—12 Tdr.

Thorsøng: Hvede 8—10 Tdr. til 130 Pbd., Rug 14—16 Tdr. til 126 Pbd., 2rd. Byg 14 Tdr. til 112—114 Pbd., 6rd. Byg 14—16 Tdr. til 110 Pbd., Havre 12—14 Tdr. til 74—78 Pbd., Bønner 6—8 Tdr., Værter 8—10 Tdr., Kunkelroer 200 Tdr. og Kartofler 50—70 Tdr.

Åsfensøegnen: Hvede 8—16 Tdr. til 128 Pbd., Rug 14—16 Tdr. til 122 Pbd., 2rd. Byg 15—18 Tdr. til 115 Pbd., 6rd. Byg 16 Tdr. til 108 Pbd., Havre 18 Tdr. til 84 Pbd., Værter 12 Tdr., Boghvede 14 Tdr., Kartofler 25 Tdr. og Runkelroer 180 Tdr.

Dronninglund og Omegn: Rug 10—12 Tdr. til 118—120 Pbd., 6rd. Byg 10 Tdr. til 102—104 Pbd. og Havre 12 Tdr. til 78—80 Pbd.

Løgstøregnen: Rug 9 Tdr. til 120 Pbd., 2rd. Byg 8 Tdr. til 110 Pbd., 6rd. Byg 8 Tdr. til 100 Pbd. og Havre 9 Tdr. til 75—76 Pbd.

Egnen mellem Aalborg og Hadsund: Hvede 12 Tdr. til 128—130 Pbd., Rug 12 Tdr. til 118 Pbd., 2rd. Byg 10 Tdr. til 110—116 Pbd., 6rd. Byg 10 Tdr. til 100—106 Pbd. og Havre 8—20 Tdr. til 76—80 Pbd.

Egnen mellem Aalborg og Hobro: Rug 6 Tdr. til 122 Pbd., 2rd. Byg 5—6 Tdr. til 112—113 Pbd., Havre 3—4 Tdr. til 75 Pbd., Kartofler 5—10 Tdr. og Rodfrugter 75 Tdr.

Egnen Sydøst for Randers: Hvede 10—12 Tdr. til 130 Pbd., Rug 9—11 Tdr. til 118—122 Pbd., 2rd. Byg 8—10 til 106 à 114 Pbd., 6rd. Byg 9—10 Tdr. til 98—105 Pbd., Havre 10—11 Tdr. til 76—82 Pbd., Værter 6—10 Tdr., Boghvede 4 Tdr., Kartofler 60—80 Tdr., Rotabaga og Kaalearabi 200 Tdr. og Turnips 220 Tdr.

Grenaa Omegn: Hvede 6—12 Tdr. til 125—130 Pbd., Rug 8—12 Tdr. til 120—125 Pbd., 2rd. Byg 6—12 Tdr. til 108—116 Pbd. og Havre 8—14 Tdr. til 78—82 Pbd.

Væbeltofteggen: Hvede 12 Tdr. til 134 Pbd., Rug 10 Tdr. til 124 Pbd., 2rd. Byg 12 Tdr. til 112 Pbd., Havre 14 Tdr. til 82 Pbd., Kartofler 80 Tdr., Gulerødder 300 Tdr. og Roer 180 Tdr.

Egnen ved Kalsøvig: Hvede 10—15 Tdr. til 128—134 Pbd., Rug 12—15 Tdr. til 120—124 Pbd., 2rd. Byg 10—13 Tdr. til 112—116 Pbd., Havre 10—16 Tdr. til 78—84 Pbd. og Værter 8—12 Tdr.

Egnen Syd for Aarhus: Hvede 8—16 Tdr. til 126—134 Pbd., Rug 10—15 Tdr. til 122—128 Pbd., 2rd. Byg 10—16 Tdr. 110—118 Pbd., 6rd. Byg 8—15 Tdr. til 102—108 Pbd., Havre 10—18 Tdr. til 77—82 Pbd. og Værter 8—12 Tdr.

Horjens Omegn: Hvede 12 Tdr. til 130 Pbd., Rug 14 Tdr. til 124 Pbd., 2rd. Byg 12 Tdr. til 112 Pbd., 6rd. Byg 12 Tdr. til 108 Pbd. og Havre 16 Tdr. til 80 Pbd.

Den sydlige Del af Hatting Herred: Hvede 12 Tdr. til 130 Pbd., Rug 12 Tdr. til 125 Pbd., 2rd. Byg 10 Tdr. til

112 Pbd., Havre 15 Tdr. til 80 Pbd., Værter 10 Tdr., Kartofler 60 Tdr., Kunkelroer 180 Tdr., Turnips 200 Tdr. og Gulerødder 225 Tdr.

Omegnen af Frederiks: Hvede 7 Tdr. til 128 Pbd., Rug 13 Tdr. til 124 Pbd., 2rd. Byg 10 Tdr. til 114 Pbd., 6rd. Byg 10 Tdr. til 107 Pbd., Havre 13 Tdr. til 78 Pbd., Værter 8 Tdr. til 130 Pbd. og Boghvede 10 Tdr. til 106 Pbd., Kartofler 50 Tdr. og Kobsfrugter 250 Tdr., Tobak 2000—2500 Pbd.

Mors: Hvede 11—13 Tdr. til 124—125 Pbd., Rug 10—12 Tdr. til 117—119 Pbd., 2rd. Byg 8—10 Tdr. til 107—108 Pbd., 6rd. Byg 9—11 Tdr. til 99—100 Pbd., hvid Havre 11—13 Tdr. til 75—77 Pbd. og broget Havre 10—12 Tdr. til 66—67 Pbd.

Salling: Rug 11 Tdr. til 120 Pbd., 2rd. Byg 11 Tdr. til 108 Pbd., 6rd. Byg 12 Tdr. til 104 Pbd. og Havre 15 Tdr. til 78 Pbd.

Lysgaard Herred: Hvede 6—8 Tdr. til 123—126 Pbd., Rug 9—12 Tdr. til 123—126 Pbd., 2rd. Byg 7—9 Tdr. til 109—112 Pbd., 6rd. Byg 6—8 Tdr. til 101—105 Pbd. og Havre 5—8 Tdr. til 70—80 Pbd.

Egnen mellem Silkeborg og Herning: Rug 6 Tdr. til 115—120 Pbd., 2rd. Byg 6 Tdr. til 108—110 Pbd., 6rd. Byg 7 Tdr. til 90 Pbd., Havre 7 Tdr. til 60—70 Pbd., Værter 4—5 Tdr., Boghvede 6—8 Tdr. til 60—70 Pbd., Kartofler 15—20 Tdr. og Roer 80—100 Tdr.

Hammerum Herred: Rug 6 Tdr. til 118 Pbd., 2rd. Byg 6 Tdr. til 110 Pbd., 6rd. Byg 6 Tdr. til 98 Pbd. og Havre 6 Tdr. til 65 Pbd.

Egnen mellem Skive og Holstebro: Hvede 7—8 Tdr. til 125 Pbd., Rug 6—8 Tdr. til 118 Pbd., 2rd. Byg 7—8 Tdr. til 108 Pbd., 6rd. Byg 4—10 Tdr. til 95 Pbd., Havre 6—16 Tdr. til 70—84 Pbd., Værter 4—10 Tdr., Boghvede 6—12 Tdr. til 100 Pbd. og Kartofler 30—50 Tdr.

Egnen omkring den sydlige Ende af Ringkjøbing Fjord: Rug 4—7 Tdr. til 125—130 Pbd., 6rd. Byg 5—8 Tdr. til 101—106 Pbd., Havre 3—7 Tdr. til 67—77 Pbd., Værter 3—5 Tdr. til 134—139 Pbd. og Boghvede 5—9 Tdr. til 101—106 Pbd.

Egnen mellem Varde og Ribe: Hvede 2—8 Tdr., Rug 6—12 Tdr. til 120—125 Pbd., 2rd. Byg 9—10 Tdr. til 110—112 Pbd., 6rd. Byg 8—18 Tdr. til 98—108 Pbd., Havre 6—8 Tdr. til 66—72 Pbd., Værter 4—6 Tdr. og Boghvede 8—12 Tdr. til 105—108 Pbd.

Egnen mellem Ribe og Rolding: Rug 7 Tdr. til 125 Pbd., 6rd. Byg 8 Tdr. til 104 Pbd., Havre 6 Tdr. til 75 Pbd. og Boghvede 9—10 Tdr. til 109 Pbd.

Vestkysten Syd for Ribe: Hvede 8 Tdr., Rug 7—9 Tdr. til 120 Pbd., 2rd. Byg 10—12 Tdr. til 110 Pbd., 6rd. Byg 12—13 Tdr. til 100 Pbd., Havre 8—9 Tdr., Ærter 8—10 Tdr. og Boghvede 5—7 Tdr. til 108—112 Pbd.

Als: Hvede 8—9 Tdr. til 127—128 Pbd., Rug 14 Tdr. til 120—122 Pbd., 2rd. Byg 10—12 Tdr. til 112—114 Pbd., 6rd. Byg 12—13 Tdr. til 106—110 Pbd., Havre 10—15 Tdr. til 75—82 Pbd., Bønner 10—11 Tdr., Ærter 10—14 Tdr. og Boghvede 8—10 Tdr.

Bornholm: Hvede 10—12 Tdr. til 123—127 Pbd., Rug 10—12 Tdr. til 121—125 Pbd., 2rd. Byg 9—10 Tdr. til 111—117 Pbd., 6rd. Byg 10—12 Tdr. 109—112 Pbd., Havre 10—14 Tdr. til 79—80 Pbd., Ærter 5—8 Tdr. og Kartofler 50—60 Tdr.

Det sydbøstlige Skaane: Hvede 8—9 Tdr. til 124—130 Pbd., Rug 9—10 Tdr. til 120—125 Pbd., 2rd. Byg 9—10 Tdr. til 110—116 Pbd., 6rd. Byg 8—9 Tdr. til 102—110 Pbd., Havre 12—13 Tdr. til 80—88 Pbd., Ærter 3—4 Tdr., Kartofler 25—30 Tdr. og Rodfrugter 150—170 Tdr.

Det nordvestlige Skaane: Hvede 10—12 Tdr. til 130—135 Pbd., Rug 5—10 Tdr. til 123—125 Pbd., 2rd. Byg 9—12 Tdr. til 113—118 Pbd., 6rd. Byg 8—10 Tdr. til 106—108 Pbd. og Havre 10—14 Tdr. til 80—86 Pbd.

Vejrforholdene

i Februar Maaned 1871 paa Landhusholdningssekskabets Stationer.

	Middelvarme. (°C).	Varmeste Dag.		Koldeste Dag.		Luftens Middel= tryk.	Regn- og Sne- høje i Linier.	Regn- og Sne- dagens Antal.
		Dag.	Varme.	Dag.	Varme.			
Smidstrup (Hjørring), ved Forstander Vi- borg	÷4,51	25de	3,93	11te	÷17,67	—	34,88	16
Larm (Varde), ved Lærer Rasmussen .	÷2,89	27de	4,01	11te	÷18,19	—	14,27	9
Viborg, ved Distrikts- læge Berg	÷3,38	27de	4,27	11te	÷17,13	—	17,63	5
Estelund (Skodborg- hus), ved Læge Bay	÷2,80	25de	5,33	11te	÷16,93	—	9,63	9
Gjerlev (Randers), ved Lærer Frederiksen .	÷2,76	25de	5,20	11te	÷17,03	—	21,23	16
Daugaard (Vejele), ved Landinspektør Lind- hardt	÷2,87	25de	4,83	11te	÷15,07	27"10,70	16,32	15
Majbølgaard (Søn- derborg), ved Pro- prietær Jesen . .	÷2,50*	"	"	"	"	—	"	"
Nystrøme (Odense), ved Lærer Thomsen . .	÷3,24	25de	4,20	12te	÷16,57	—	41,01	12
Sindholm (Næstved), ved Lærer Chri- stensen	÷3,54	25de	4,00	11te	÷17,37	—	19,13	14
Landbohøjskolen (Kjø- benhavn), ved Assi- stent Forsberg . . .	÷3,69	25de	4,43	12te	÷18,57	28" 1,24	9,62	14
Næsgaard (Stubbe- løbing), ved Over- lærer Lacoppidan .	÷3,22	27de	4,77	11te	÷16,27	28" 0,84	21,36	16
St. Nicolai (Born- holm) ved Lærer Clausen	÷4,09	27de	2,33	12te	÷13,73	—	17,44	18

Regn- og Snehøjen paa Laarnborg ved Korsør (Justitsraad Vech)
var i Februar 10,67 Linier

*) Anmærkn.: Beregnet Middelvarme.

Angaaende Reglerne for Sagttagerne se Side 87.

I den første Halvdel af Maanedens herseede en vedholdende stærk Kulsde
med stadig Østenvind. D. 11te og 12te var den stærkeste med en mere nord-

lig Vind. Derefter steg Varmen, idet Vinden samtidig drejede sig gjennem N. og S. til SW., og Varmen holdt sig efter d. 15de over Frysepunktet, med en enkelt Afbrudelse d. 20de og 21de, da der havde en kortvarig NW-vind med Frost. Maanedens Middelvarme af alle Stationer var $\div 3,29^{\circ}$ C., hvilket er $3,67^{\circ}$ lavere end Februarmiddelvarmen af de 10 foregaaende Aars Jagttagelser paa Selskabets Stationer, og $2,43^{\circ}$ lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for Februar Maaned efter 82 Aars Jagttagelser. Højeste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde d. 25de med $7,0^{\circ}$ C. og laveste Varmegrad d. 12te med $\div 25,0^{\circ}$ C. Sammensteds havde den første Halvdel af Maaneden en Middelvarme af $\div 8,57^{\circ}$ og sidste Halvdel $1,19^{\circ}$ C.

Den koldeste Dag indtraf for Jyllands Bedkommende d. 11te, for Dernes d. 12te. Middelvarmen paa disse 2 Dage for hver enkelt Station sees i den ovenstaaende Liste; i Gjennemsnit af alle Stationerne var Middelvarmen d. 11te $16,17^{\circ}$ og d. 12te $15,99^{\circ}$.

Paa Landbohøjskolen havde altsaa d. 12te kun en Middelvarme af $\div 18,57^{\circ}$ C., og i de 91 Aar, fra hvilke der have Optegnelser for Kjøbenhavns Bedkommende, har en enkelt Dags Middelvarme aldrig været saa lav, idet nemlig den laveste Middelvarme i det Tidrum indtraf d. 8de Februar 1799 med $\div 17,09^{\circ}$ C.

Ogsaa hele Vinteren har været ualmindelig stræng, men dens Middelvarme har dog været lavere i 3 tidligere Aar af den ovennævnte Jagttagelsesrække af 91 Aar for Kjøbenhavn. Ifølge denne var nemlig (naar Forstjellen ($0,34^{\circ}$) mellem Landbohøjskolen og Bot. Have bringes med i Beregning) Middelvarmen af de 3 Vinter-Maaneder, December, Januar og Februar 1799 $\div 3,76^{\circ}$ C., 1830 $\div 4,59^{\circ}$ C. og 1838 $\div 4,43^{\circ}$ C., medens Middelvarmen af de samme 3 Maaneder iaar paa alle Stationer har været $\div 3,28^{\circ}$ C. og paa Landbohøjskolen $\div 3,72^{\circ}$ C.

Redslagsmængden, der i den første Halvdel af Maaneden bestod af Sne, i den sidste Halvdel af Regn, var i Gjennemsnit af samtlige 11 Stationer 20,3 Linier, hvilket kun afviger lidt fra den almindelige, som er 18,1 L. Derimod var Regnmængden meget ulige fordelt; medens saaledes f. Ex. Ryslinge havde 41 L., havde Landbohøjskolen kun 9,62 L. Jylland havde i Gjennemsnit 18,99 L. i 12 Døgn og Dorne 21,71 L. i 15 Døgn.

Jordbruget i det østlige Skotland.

Af en Rejseberetning fra Sommeren 1870 til det kgl. Landhusholdnings-Selskab.

Af

Landbrugskandidat N. Lillisch.

J Almindelighed kan man vistnok sige, at den Jord, den skotske Landmand dyrker, ikke er saa rig som den, der findes paa Nerne og i det østlige Inland; vel er der i flere Dele af Skotland meget frugtbare Strøg, der give rige Afgrøder, men i Reglen kunne disse kun staffles tilveje ved et stort Tilskud af kunstig Gjødning, en meget omhyggelig Behandling af Jorden m. m. Paa Grund heraf er det snart ingen Sjældenhed længer, at den Kapital, en skotsk Landmand aarlig anvender til Indkjøb af kunstig Gjødning eller for Gjødning fra Dyrerne, nærmer sig stærkt til, hvad han giver i Forpagtningsafgift. De agerdyrkende Distrikter findes paa Østkysten; Regnmængden er her ikke saa stor som paa Vestkysten, hvor Mejeridistrikterne ligge. I Skotland findes som bekjendt kun større Agerbrug, idet Jorden er inddelt i Gaarde paa 200 til 500 Tdr. Land. Gaardene drives af Forpagtere; Selvejere kjendes saa godt som ikke. Avlsgaardene ere altid beliggende meget fordelagtig i Midten af Markerne, og disse ere inddelte i Stykker paa 12 til 25 Tdr. Land, hvilket er steet for Kvægets Skyld, der om Sommeren altid gaaer løst i disse Marker, uden at der stadig holdes Dje med det.

Planterne, der dyrkes i det flotske Agerbrug, ere ikke mange, idet de indskrænke sig til Hvede, Byg, Havre, Turnips, Kartofler, Bønner og forskellige Græsarter. Hovedtrækkene i Sædskifterne ere saa temmelig ens overalt, og det er kun mindre Afvigelser, der gjøre sig gjældende i de forskellige Egne, og i hver Egn er det næsten altid et eller to Sædskifter, man fortrinsvis holder sig til.

Sædskifter. Vi skulle først fremstille nogle af disse Sædskifter og med det samme knytte et Par Bemærkninger til nogle af dem.

Et Sædskifte, der er almindeligt i East-Lothian, er følgende:

1) Græs.	4) Hvede.
2) Havre.	5) Turnips.
3) Bønner eller Kartofler.	6) Byg.

Paa Grund af, at East-Lothian ofte lider af tørre Somre, er det ikke fordelagtigt at lade Jorden ligge mere end eet Aar i Græs.

Et Sædskifte, der er almindeligt i Fife, er følgende:

1) Havre.	4) Græs.
2) Turnips eller Kartofler.	5) Græs.
3) Byg eller Hvede.	

Til Fordel for dette Sædskifte anføres navnlig, at det giver god Kløver, og at Turnipsen giver en sifer Afgrøde.

I de Egne af Fife, hvor man raader over god, velbehandlet Jord, vinder det samme Sædskifte, der følges i East-Lothian, mere og mere Udbredelse, kun havees i Fife 2 Aars Græs; navnlig vinder det Indgang i de Egne, hvor man har Tang til Raadighed.

Undertiden, men sjældent, kan man i Fife og Kinlithgowshire træffe følgende Sædskifte:

1) Havre.	4) Græs.
2) Turnips.	5) Græs.
3) Byg.	6) Kartofler.

Det karakteristiske for dette Sædskifte er, at Kartoflerne tages efter Græsset; thi ellers er det altid en fastslaaet Regel

i det skotske Agerbrug, at efter Græs kommer Havre. Fordelen bestaaer i, at Kartoflerne blive fortrinlige.

Sædskifter i Forfar:

I. 1) Havre.	II. 1) Havre.
2) Kartofler.	2) Turnips.
3) Hvede.	3) Bng.
4) Turnips.	4) Græs.
5) Bng.	5) Græs.
6) Græs.	
7) Græs.	
8) Græs.	

Sædskiftet Nr. II benyttes ofte og navnlig paa mindre rig Jord; der anføres til Fordel for det, at det udkræver ikke meget Arbejde, og at Turnipsen lykkes godt i det.

Jordens Behandling og Kulturplanternes Dyrkning. Den Vægt, som den danske Landmand lægger paa at faa Jorden pløjet inden Vinteren, kjender den skotske Landmand ikke noget til; for ham er det tidsnok, naar han faaer den pløjet i Løbet af Vinteren. Det følger jo ogsaa af sig selv, at i Skotland, hvor Vinteren altid er meget mild, kan den ikke nær udøve den samme frugtbargjørende Indvirkning paa Jorden som i Danmark, og Fordelen ved at faa Jorden pløjet før Vinteren falder altsaa derved for en væsentlig Del bort.

Naar Kartoflerne eller Bønnerne om Efteraaret ere tagne af Marken, tilbereder man denne til Hveden ved først at grubbe den 10 Tommer dybt paatvers af Raderne for at jævne dem; derefter pløjes den til en Dybde af 6". Hveden saaes almindelig i November. Bredsaaes Hveden, da steer dette paa Furen, og den bliver da dækket med 2 Tander af den almindelige Zigzagharve. Hveden gives i Almindelighed hverken animalsk eller kunstig Gjødning, men staaer Hveden ikke godt om Foraaret, giver man den meget almindelig 150 Pd. Chilisalpeter pr. Td. Land. En Blanding, der under disse Forhold ogsaa ofte bruges, er 100 Pd. Chilisalpeter og 100 Pd.

Salt. Hveden harves altid om Foraaret med en let Harve og tromles da strax efter.

En Mængde Hvedearter dyrkes i Skotland, men iblandt disse indtage de hvide Hvedearter en fremragende Plads, og af disse er det „Hunters“ Hvede, der benyttes mest, og af Afarterne af den er „Hopetoun“ Hveden den almindeligste. Man klager imidlertid ofte over, at de ere tilbøjelige til at gaa i Leje. „Fenton“ Hveden er ogsaa meget udbredt; der er den Særegenhed ved den, at den frembringer Straa af ulige Længde. I Skotlands fattigere eller nordligere Egne er det de røde Hvedearter, der ere de almindeligste. Paa Grund af at Skotlands Klima i Grunden er for strængt for de hvide Hvedearter, maa Saafæden ofte fornyes, og man tager da denne fra England, hvor Klimaet er mildere, og hvor de hvide Hvedearter ret have hjemme. Vaarhvede benyttes ikke meget regelmæssigt, men i et Aar som dette, hvor Hveden led meget, og hele Pletter gik bort paa Grund af den afvejlende Frost og Tø i Foraaret, er den bleven en Del brugt til at efterfaa Hvedemarkerne. Det er den saakaldte Aprilhvede, der under disse Forhold bliver hyppigst benyttet, og det er da vistnok rigtigst at radsaa den.

Turnipsmarken, hvori der næste Foraar skal Byg, bliver pløjet til en Dybde af 8". Er Jorden sunket fast sammen, naar man skal til at saa, er det almindeligt at grubbe denne Mark lige før Saaningen. Der gives almindelig 200 Pd. Guano til Bygget, og den udstrøes i Februar, naar der er Frost. Fosforsur Kalk bruges undertiden ogsaa, navnlig i sandede Egne. I Almindelighed bliver Bygget breddsaaet paa Furen, og da dækket med 3—4 Tænder af Sigzagharven. De hyppigst dyrkede Bygarter ere „Chevalierbygget“, der frembringer det fineste og sværeste Korn, er højt og stærkt i Straaet og paa Grund heraf mindre tilbøjeligt til at gaa i Leje. Det bruger omtrent 14 Dage mere end almindelig stoft Byg til at naa Modenheden. „Annatbygget“ ligner Chevalierbygget, men er mere gult i Melet, og de en-

kelte Korn ere heller ikke slet saa runde som ved Chevalierbygget. I Skotlands nordligere Egne dyrkes et Par Sorter fexradet Byg.

Som vi af Sædfiskterne have seet, er det saa godt som altid en fastslaaet Regel, at Havren følger efter Græsset. Græsmarken er gjerne den sidste Mark, der bliver plojet, og det er i Grunden sjældent, at der begyndes paa dette Arbejde før i Midten af Januar. Den bedste Tid for Saaningen af Havren er Begyndelsen af Marts; den saaes paa Juren med 1 Td. pr. Td. Land. Sammen med Havren bliver den kunstige Gjødning udsaaet i en Mængde af omtrent 200 Pd. pr. Td. Land. Havren bredsaaes næsten altid og dækkes ligesom Bygget med 3—4 Tænder af Zigzagharven. Der dyrkes mange Arter af Havre, og af disse ere „Potato“, „Hoptoun“, „Sandy“ og „Early Angus“ de mest almindelig dyrkede i de bedre Egne, hvorimod „Black Tartarian“ og „Barbacklaw“ træffes hyppig i fattigere Egne. Man saeer ofte en Blanding af to Sorter Havre, jaaledes at en kort- og langstraet Havreart saaes sammen; man siger, at man paa denne Maade kan avle en rigere Afgrøde. Saar var Havren saa stærkt hjemføgt af en Slags Brand (Støvbrand), at paa nogle Havremarker hvert femte Straa var aldeles ødelagt for Kjærnernes Vedkommende. Det var første Aar, at denne Sygdom havde naaet saa stor en Udbredelse, og man vilde nu søge at sikkre sig mod den ved at bejste Havresæden, ligesom man alt længe har gjort ved Hveden. Saasæden til Byg og Havre bliver ofte skiftet, og den bliver da altid indkjøbt fra en frugtbarere og tidligere Egn.

Dyrkningen af Bønner er meget udbredt i Skotland, hvilket er meget naturligt, da deres Næringsværdi er meget stor. Det er almindeligt at give Bønnerne til Hestene; men størst Anvendelse finde de dog som Fødefoder i Forening med Turnips. Det er udelukkende Radkulturen, der benyttes til Dyrkningen af Bønnerne; og da denne Kultur jo nu begynder at vinde Indgang i Danmark, kan det maasse være rigtigst at

omtale den noget mere fuldstændig. Havrestubben gjødes med animalst Gødning om Efteraaret, hvorefter den bliver pløjet dybt. Marken henligger nu urørt til i den sidste Halvdel af Februar eller Begyndelsen af Marts, afhængig af, hvorledes Aarstiden er. Saa snart Jorden om Foraaret er bekvem, bliver den grubbet godt igjennem og derefter harvet; Ukrud, Græsrodder m. m., som er blevet løsrevet og samlet ved disse Arbejder paa Jordens Overflade, bliver omhyggelig samlet op, da det er meget vigtigt ved Bønnernes Dyrkning at sørge for, at Jorden er saa ren og velbehandlet som mulig; thi i det Aar, Bøunnerne bedække Jorden, er det ligesom ved andre Planter, hvor Rødkulturen bliver benyttet, muligt at holde Jorden ren, fri for Ukrud; men er den ikke ren og velbehandlet, inden man begynder paa Rødkulturen, da har man begaaet en meget væsentlig Fejl; thi det vil da blive baade et meget bekosteligt og vanskeligt, om end ikke umuligt, Arbejde at holde Jorden saa ren under Planternes Udvikling, at man kan faa en rig Afgrøde. Efter at Ukrud og Græsrodder ere sankede op, er Jorden altsaa færdig til at blive besaaet. Saaningen kan man nu foretage paa flere Maader, af hvilke jeg vil omtale de almindeligste. Hyppigst kammer man Jorden op med den Afstand mellem Rammene, som man vil have, at der skal være mellem Bønnerækkerne; i Reglen er denne Afstand 27", naar denne Fremgangsmaade benyttes. Nu blive Bøunnerne saaede, og i Almindelighed benytter man til Saaning en meget simpel Rødsaaemaskine, der tager 3 Rækker for ad Gangen, men man kan ogsaa hjælpe sig uden Saaemaskine og bredsaa Bøunnerne over Rammene; thi naar man da flækker disse, ville Bøunnerne falde ned i Bunden af Furerne. Ved at benytte Afstanden 27" mellem Raderne vinder man, at man kan benytte Hestehakken, saa meget man lyst, mellem Raderne, hvilket jo uægtelig er en stor Fordel, men i Egne, hvor man raader over en rigelig Arbejdskraft, seer man meget ofte denne Afstand forkastet, og en Afstand af 14" benyttet paa Grund af, at den under lige Forhold giver en større Afgrøde. Naar

man kun bruger 14" mellem Raderne er det almindeligt at faa Bønnerne efter Ploven, idet man faaer dem i hver tredie Fure; man benytter sig da enten af en lille Kasse med et Hjul ved, hvilken fastgjøres ved Ploven og faaer Bønnerne i Furen, eller man faaer Bønnerne ved Hjælp af en lille let Hjulbør, der er indrettet som Saamaskine, men man maa da have en Mand eller Kone til at kjøre med denne Hjulbør bag efter Ploven. Ere nu Bønnerne saaledes faaede, da lades Marken i Ro i nogle Dage, hvorefter man harver den med en let Harve for at ødelægge Ukrudet; man har kun at passe paa, at Harvetænderne ikke komme til at gjøre Bønnespirerne Fortræd. Vigtigt er det at foretage denne Harvning saa omhyggelig som mulig for ret at ødelægge Ukrudet; man vil derved opnaa, at den første Lugning med Haandhafften kan opsættes et Par Dage længere end ellers, indtil Bønneplanterne have vundet lidt i Størrelse. Det vil senere efter nogen Tids Forløb være nødvendigt at gjentage denne Lugning og Haandhakning, men saa behøves der da i Reglen heller ikke mere Arbejde. Lidt anderledes er Behandlingsmaaden, naar Afstanden mellem Raderne er 27"; thi der bliver da Plads nok til at benytte Hestekraften ved Rensningen. Man harver Rammene paalangs med en let Harve nogen Tid, vel en 10 til 14 Dage, efter Saaningen; man vil derved baade ødelægge Ukrudet og jævne Rammene noget. Naar Bønnerne ere komne op, og Ukrudet igjen har taget fat, da benytter man Raderenseren og samtidig med den Haandhafferne. Dette Arbejde maa man gjentage saa snart det bliver nødvendigt, men i Reglen vil det være nok med to Gange. Naar Bønneplanterne have naaet en Højde af 6 til 8", grubber man mellem Raderne med Tenants-Grubber, men ikke dybere end 8", idet man vel passer paa, at man ikke kommer nær til Rødderne af Planterne. Bønnerne høstes, saa snart Djet paa dem bliver fort.

Kartoffeldyrkningen staaer paa et højt Trin i Skotland, hvilket har sin naturlige Grund i, at der behøves en Mængde Kartoffler til den talrige Befolkning i Skotlands og

Englands Fabrikdistrikter; altsaa ere de bedste Markeder lige ved Haanden, og hvad mere er, den umaadelige Mængde Gjødning, som Kartoflernes vedvarende Dyrkning udfordrer, kan skaffes tilveje fra Byerne. Før vi nærmere omtale Kartoffeldyrkningen, skulle vi bemærke, at Kartoffelsygdommen forholdsvis ikke har været saa stærk i Skotland som i andre europæiske Lande, og i de senere Aar er den saa godt som ikke kjendt der. Dette fortjener Opmærksomhed; thi det synes dog tænkeligt, at Fremgangsmaaden i Dyrkningen for en Del kan være Skyld heri. I East-Lothian har Kartoffelsygdommen været mindst almindelig, saa at man lige netop har kjendt den der; man har ikke kunnet udgrunde, men man har tænkt sig som en Mulighed, at det er East-Lothians i Forhold til Skottlands øvrige Distrikter tørre Klima, der er Skyld heri. Havrestubben pløjes med en dyb Fure i Løbet af Efteraaret eller i Begyndelsen af Vinteren, hvorefter Marken henligger urørt til April Maaned; naar Jorden da er bekvem, blive Kartoflerne lagte. Det følger af sig selv, at Jorden i Forvejen maa være ren og vel behandlet; thi det meget Arbejde i Foraaret kan ikke overkommes, og ren og velbehandlet maa Jorden være. Man gjøder i Almindelighed til Kartoflerne baade med animalsk og kunstig Gjødning, samtidig med at man lægger dem. Arbejdet ved Lægningen er nemlig saaledes ordnet: 2 eller 3 Plove kamme Jorden op med 30" mellem Rammene; efter dem følger Karren med Gjødningen, som maa være lidt sammenbrændt, af hvilken Grund den er bleven fjørt ud i en Mødding i et Hjørne af Marken i Løbet af Vinteren, og desuden er det jo godt at have den nær ved Haanden, naar den skal bruges. Efter Karren følge 6 Piger, der sprede Gjødningen ud i 5 af Raderne; efter dem komme 5 Piger, der lægge Kartoflerne med een Fods Afstand mellem de enkelte Kartofler. Den kunstige Gjødning, der bestaaer af en Blanding af Guano og Benmel til en Vægt af 400 til 600 Pd. pr. Td. Land, bliver enten nu saaet ud over Rammene eller er bleven saaet ud over dem strax efter at Plovene have furet dem op. Saa tæt som mulig efter

Pigerne følge Blove, der slække Rammene ud over Gjødningen, og Stykket bliver saaledes gjort færdig lidt efter lidt.

Saaledes er Kartoffeldyrkningen i dens store Træk indtil dette Punkt, men der er meget at iagttage, som ikke maa undlades, naar det gjælder om at sikre sig en rig Afgrøde, og vi ville derfor nøjere overveje nogle af Enkelthederne. Om det er rigtigt at give Gjødningen umiddelbart til Kartoflerne, er vistnok megen Tvivl underkastet; thi det er jo en gammel og anerkjendt Erfaring, at Rodfrugternes Smag lider derved, hvorfor man jo ogsaa har de mest velsmagende Kartofler i gammelt Græskland, og da Kartoflerne jo skal benyttes til Mennefeføde, synes det, som om man havde al Grund til at tage i Betragtning, om det ikke var fordelagtigere at kjøre Gjødningen ud paa Jorden saa tidlig som mulig og lade den ligge der, eller hellere, om det var muligt, da at pløje den ned. Der dyrkes en Mængde forskjellige Kartoffelarter i Skotland, men i det Store er Dyrkningen indskrænket til nogle faa Arter, af hvilke »America ridgens«, Walkers earlies« og »Rocks« ere de mest almindelige. De forskjellige Arter, der dyrkes, ere for Kjendere ikke vanskelige at adskille; thi den forskjellige Farve af Blade, Overhud og Mel giver gode Oplysninger, og hertil kommer flere andre Kjendemærker, af hvilke de vigtigste ere Formen af Bladene og Kartoffelknoldene, om de have en stor eller lille Top, om de modnes tidlig eller sent, om de blomstre eller ikke blomstre o. s. v. Foruden andre Hensyn, man maa tage ved Valget af en Kartoffelart til Dyrkning, maa man, paa Grund af at Nattefrosten undertiden staader Kartoffelmarkerne meget, sørge for at faa en Art, der forholdsvis hurtig kan komme sig efter saadant et Knæk. Man skifter Sæden meget ofte; i Reglen dyrkes de samme Kartofler kun eet højst to Aar paa den samme Gaard. Læggekartoflerne indkjøbes fra andre altid fattigere, nordligere Egne; saaledes faa Agerbrugerne i East-Lothian deres Læggekartofler fra den fattigere Egn omkring Glasgow, medens Farmerne i den sydlige Del af Perthshire og Fife tage deres fra Egnen

omkring Blackford, nær ved Stirling. Jorden er her fattig, skraaner mod Nord; Kartofferne, der dyrkes, indeholde meget Vand og egne sig ikke til Spisekartofler; men saa snart de blive dyrkede i en frugtbarere Jord og i et mildere Klima, forandre deres Karakter sig fuldstændig. De mest bekendte Kartofler, der avles i Skotland, ere dem, der dyrkes af Jordbrugerne omkring Byen Dunbar i East-Lothian. Læggekartoflerne, der som ovenfor nævnt tages fra Eggen omkring Glasgow, egne sig ikke til Mennekesføde, men kun et Aars Dyrkning paa den røde sandede Jordart ved Dunbar gjør dem til ganske fortrinlige Spisekartofler, der navnlig ere stærkt efterspurgte til de store Hoteller i London og andre af Englands og Skotlands store Byer; thi foruden at være meget velsmagende, have de nemlig den for Hotellerne meget store Fordeel, at de kunne taale at koges meget længere end Kartofler i Almindelighed, uden at de lide derved.

Med Hensyn til Handelen med Kartofler, da har der udviklet sig den Skik at sælge Kartoflerne pr. Td. Land, saaledes nemlig, at Kjøbmanden undersøger Kartoffelmarken ved at grave nogle Kartoffelplanter op og se, hvormange Kartofler der ere under dem; herefter danner han sig en Mening om, hvor rig Afgrøden vil blive, og han byder da Landmanden saa og saa meget pr. Td. Land for hans Kartoffelmark. Landmanden skal levere den nødvendige Hestekraft, der behøves, naar Kartoflerne skulle tages op, ligesom han maa kjøre dem til Byen eller Jernbanestationen, naar Kjøberen vil have det, men al anden Arbejdskraft, der udfordres, maa Kjøbmanden selv sørge for. Under disse Forhold varierer Prisen for en god Kartoffelafgrøde fra 162 Rd. til 225 Rd. pr. Td. Land, men for de Kartofler, der dyrkes ved Dunbar stiger den ganske almindelig til over 270 Rd. pr. Td. Land. I den regelmæssige Stiften af Sæden antager jeg, at man for en væsentlig Del maa søge Grunden til, at Kartoffelhygdommen ikke har hersket saa flent i Skotland, som i mange andre Lande. De skotske Agerbrugere skifte imidlertid ganske vist ikke Sæden for at

undgaa Kartoffelsygdommen, nej de skifte den for den øjensynlige Fordels Skyld; det er nemlig helt mærkeligt at se, hvor frodigt de Kartoffler staa, til hvilke Sæden er bleven indkjøbt, i Forhold til dem, der alt have været dyrkede paa den samme Jord i eet Aar, og naar Optagningen skeer, faaer man ogsaa snart de tydeligste Beviser for, hvilke der have betalt sig bedst. De Læggekartofler, man har Brug for, indkjøbes altsaa om Efteraaret, og man maa sørge for at faa dem overvintrede godt, at de ikke komme til at spire, thi skeer dette, da vil det af Kartofflens Næringsstof, der er brugt til at frembringe disse Spirer, gaa tabt for de Spirer, der frembringes naar Kartofflerne ere lagte i Jorden. Det heldigste Sted til at overvintre Læggekartoflerne paa er en tør kold Kjælder, men i Mangel heraf kan man meget vel benytte Kuler, kun maa man jorde dem i disse med megen Omhu. Nogle Dage, inden man skal lægge Kartofflerne, forterer man dem; de, der maatte have taget Skade i Løbet af Vinteren, lægges bort; de Kartoffler, der ikke ere større, end et mellemstort Hønseæg, lægges hele; smaa Kartoffler bruges ikke til Læggekartofler, og store Kartoffler deles efter Størrelsen i 2 eller 3 Dele, idet man ved Delingen passer paa, at der bliver 1 eller 2 sunde Djne paa hvert Stykke. De delte Kartoffler lægges i en Dynge for sig, for at den skaarne Flade kan tørres lidt inden Lægningen. Naar disse skaarne Flader komme i umiddelbar Berøring med Gjødningen, fremkommer der en Begelvirkning, ved hvilken Raadenheden forplanter sig fra Gjødningen til Kartofflen, og den griber ofte om sig med en saadan Hurtighed, at den helt dræber de unge Kartoffelspirer, inden disse have naaet Jordens Overflade. Naar man gaaer over en stotsk Kartoffelmark og seer en Del bare Pletter i Raderne, kan man være sikker paa, at de stamme herfra. For at forebygge dette rygte mange af Landmændene de delte Kartoffler sammen med Melkalk eller Aske; de fine Partikler heraf ville klæbe ved Kartoffelstykkernes skaarne Flade, og ved den Smule Fugtighed, der er i Fladen, opløses Partiklerne og danne en Hud over Fladen, der be-

skytter Kartoflerne mod at raadne. Det er meget vigtigt, at den animalste Gjødning, der benyttes til Kartoflerne, er fugtig, thi er den tør, vil den forsatte Kartoffelplanten noget i dens Væxt, hvorfor man altid maa sørge for, naar man lægger Kartofler, at Arbejdet er saaledes ordnet, at man, saa hurtig som Gjødningen er strøet og Kartoflerne lagte, kan faa Rammene igjen slækkede, for at Sol og Vind ikke skulle tørre Gjødningen. En 8 eller 12 Dage efter at Kartoflerne ere lagte harver man Rammene paa langs med en let Harve eller bedre med Rjædeharven, dels for at ødelægge Ukrudet og dels for at jævne Rammene; dog jævnes disse ingeniunde fuldstændig. Naar Kartoffelplanterne ere komne godt op, lader man Raderensereren gaa igjennem Rækkerne, hvorefter man benytter Haandhakkemaskinen og Haanden til at luge inde mellem Planterne, hvor Raderensereren ikke kan komme; det vil efter nogen Tid være nødvendigt at benytte denne Fremgangsmaade igjen. Naar Kartoffelplanterne ere bleve saa store, at de kunne taale at hyppes, skeer dette, idet man vel passer paa ikke at lade Hyppeploven gaa saa dybt, at den kan komme til at beskadige Planternes Rødder. Hvor der er bare Pletter i Raderne, plantes disse efter ved at man rykker et af Skuddene op fra de Planter, der have mere end tre, og planter det hen paa Pletten; den vil give noget Udbytte om end ikke saa meget som de andre. Ved de Kartofler, der slyde mange Skud, synes det at være en rigtig Fremgangsmaade at borttage en Del af dem, saaledes at man kun lader tre blive tilbage; man vil derved fremme disses Væxt betydelig.

Behandlingen af Marken til Turnips falder aldeles sammen med Behandlingen til Kartoflerne, og man kommer ligesom ved den mere og mere efter at sørge for en omhyggelig Efteraarsbehandling, idet man, saa vidt mulig, søger at nøjes med at grubbe Marken om Foraaret, sanke Kvitgræsset af, fure Jorden op, gjøde og derefter saa. At pløje Jorden om Foraaret indlader man sig nu kun nødig paa, thi der vil derved gaa en hel Del af Jordens Foraarsfugtighed tabt, som det er af

megen Vigtighed at bevare for at sikre en heldig Spiring af Frøet. Saafæden indkjøbes i Almindelighed fra Aberdeen; dog avles ogsaa en hel Del Frø i East-Lothian og i flere andre Egne. Det er af megen Vigtighed, at der bliver faaet dybt, thi desto hurtigere ville de unge Planter gro, og desto bedre kan man da ved den senere paafølgende Udtynning sikre sig kraftige Planter. Naar Bladene paa de unge Turnipsplanter ere blevne saa store som et Tremarksstykke, da er det Tid at udtynde dem. Først gaaer Raderne op imellem Raderne for at borttage Ukrudet imellem dem, og efter den følger Arbejdsfolkene, der udtynde Turnipsene og luge dem. I Almindelighed benyttes en Haandhakke med et 2 Alen langt Stak til denne Udtynning, men fuldt saa godt skeer denne ved selve Haanden. Ved Lugningen med Haanden holde Røerne den Plante fast med den ene Haand, som de have bestemt til at blive staaende, og med den anden Haand luge de saa de andre Planter bort og rage den løse Jord bort mellem de Planter, der blive staaende, saaledes at der kommer frisk Jord frem, for at man kan være sikker paa, at man grundig har ødelagt Ukrudet. Det gjør ikke noget, om den Plante, der er bestemt til at blive, kommer til til at ligge ned, den vil snart rejse sig igjen, naar den blot er godt rodfæstet. Mellemrummet mellem Planterne, der blive staaende, lader man være 12 Tommer. Saa snart Planterne ere store nok til at denne Udtynning og Lugning kan begyndes, maa den foretages hurtigst mulig, thi jo større Planterne fra nu af blive, desto mere ville de lide ved Udtynningen. Ved gjentagne Raderninger og Lugninger maa man sørge for at holde Jorden fri for Ukrud, at det ikke skal skade de unge Planter.

Undertiden sælger Forpagteren Turnipsafgrøden, naar han f. Ex. selv mangler den fornødne Kapital til Indkjøbet af Fedekvæg, eller naar han har mere Lyst til at tage den mindre og sikre Indtægt fremfor den større og usikre. Naar Turnipsafgrøden sælges, da skeer det paa følgende Betingelser. Sælgeren skal have den fornødne Halm til Kreaturerne, tjøre

Turnipsen hjem fra Marken, eftersom der er Brug for den, samt føde Røgteren, der passer Kreaturerne, hvorimod Kjøberen forpligter sig til at opfodre Turnipsen paa Gaarden, samt betale Turnipsen med en vis Pris pr. Td. Land. For en god Afgrøde er denne ofte imellem 90 til 118 Rd.

Paa Grund af at alle Markerne ere indhegnede er der megen Brug for gode og hensigtsmæssige Hegn. I Skotlands østlige Distrikter er det udelukkende Hvidtjørnehegn, der bliver benyttet, og det baade til Yderhegn og Mellemhegn. Hegnet er plantet paa den flade Mark, og da Skotterne anvende megen Omhu paa at faa et godt Hegn og senere paa at holde det vedlige, seer man i Grunden kun gode, smukke, velholdte Tjørnehegn overalt i Skotlands østlige Distrikter. Baade i de østlige og vestlige Distrikter findes ofte større Træer staaende enkeltvis i Hegnene, ligesom man ogsaa finder dem paa samme Maade paa Markerne; dette hidrører fra, at man vil sørge for at Kvæget, der altid er løsgaaende, kan finde saa meget Læ som mulig mod Vinden, og tillige Stugge for Solens Straaler. I Ayrshire blive ogsaa andre Træarter end just Hvidtornen benyttede til Hegn; man kan saaledes finde Bøg, Hassel, Kristtorn og flere andre. I England ere Hegnene ligesom hos os i Almindelighed plantede paa Jordvolde og da med Grøfter paa begge Sider af denne, men da Markerne i Englands midterste Grevstaber ere temmelig smaa, og da de altid ere indhegnede paa denne Maade, saa følger der heraf, at der gaaer en Masse Jord tabt for Produktionen; dette har skabt en Reaktion, der ønsker Hegnene med Undtagelse af Yderhegnene fløjsede; til denne Reaktion hører den bekjendte Fabrikejer Howard, der paa sine fortrinlige Ejendomme ved Bedford allerede har udført denne Forbedring. — I alle Skotlands Distrikter anvendes ofte Stengjærder til Hegn mellem Markerne, thi paa Grund af den Mængde Stenbrud, der findes overalt i Skotland, falder der en Mængde Bragsten fra, af hvilke man hurtig og billig kan opføre et Hegn, og da disse tillige ere meget varige og hensigtsmæssige, have de ogsaa

fundet en meget stor Udbredelse. — Det er en mere end almindelig Omhu, at Skotterne anvende paa at faa deres Tjørnehegn til at lykkes; Jorden bliver først kulegravet og befriet for alle Græsrodde, derefter blive Tjørneplanterne omhyggelig plantede, og derefter bliver der sat et Gjerde paa begge Sider for at beskytte Planterne mod Dyr og Mennesker; dette Hegn bliver først taget bort efter flere Aars Forløb, naar Tjørnehegnet er voxet godt til. — Staaltraadshegn anvendes nu en Del til Mellemhegn, men det er dog fornemmelig til Hegn omkring Haver, Skove eller Parkanlæg de finde Anvendelse.

Bygningerne. I Modsatning til, hvad der ofte er Tilfældet hos os, ere de skotske Aulsgaarde altid beliggende fortrinlig for Jorderne, saaledes at disse ligge rundt omkring Gaarden; men gaa vi over til at betragte selve Gaarden med dens Bygninger, da er sikert vor Bygningsmaade fuldstændig at foretrække fremfor den skotske, men det maa rigtignok hertil bemærkes, at det milde Klima og Skikken at have aabne Gaarde til Kvæget gjør, at en Sammenligning ikke bliver let. Som karakteristisk for de skotske Aulbygninger vil jeg kun nævne, at Laden er meget lille; man kan som oftest ikke have mere end nogle ganske faa Læs i Hus; al Sæden sidder iøvrigt i Stak. Hele det Laderum, der er bestemt til Sæden, der skal være i Hus, udgjør ikke mere end et lille Rum bagved Bordet til Tærsemaskinen; skal der tærskes, da tærskes og føres Stakke ind paa samme Tid. Paa Grund af at Tærsemaskinerne i Skotland altid kaste Sæden med det samme, maa de være temmelig høje; man har derfor i Almindelighed et Loft over Tærsemaskinen, saaledes at de til Tærsemaskinen hørende Kaste- og Rensmaskiner findes i selve Laderummet, medens den øverste Del af Tærsemaskinen med Bordet naaer op ovenfor Loftet. Naar man nu fører Stakke ind, maa man saaledes stadig fra Karren forke Sæden op indad Lemmen til Tærsemaskinen; men da dette jo er temmelig besværligt i Længden, har man taget Hensyn til dette Arbejde ved flere Forpagtergaardes Anlæg og ved at fylde op med Jord dannet en Skraaplan op til

Lemmen. Ad denne Straaplan kjøre da Karverne op med Sæden, men naar de ere komne til Lemmen, vendes Karren om, og den væltes bag over, saaledes at al Sæden falder ind ad Lemmen bagved Bordet til Tærskemaskinen; paa denne Maade er dette Arbejde fra at være besværligt blevet saa let og nemt som mulig. Gige op til Laden støder et lille Hus, hvori Dampmaskinen findes.

I East Lothian bliver Fedekvæget holdt i aabne Gaarde, men de tilstødende Bygninger ere da aabne ud til disse Gaarde, og Kvæget kan saaledes gaa ind i dem, naar det har Vøst, og der søge Ly. De aabne Gaarde ere indrettede til et forskjelligt Antal Stykker Kvæg, men i Almindelighed fra 8 til 12. I disse Gaarde gaaer Kvæget under hele Fedningsperioden, men nogle Afvigelser fra denne Regel træffes ofte og blive efterhaanden mere almindelige; saaledes bliver der i de nyopbyggede Forpagtergaarde gjerne indrettet Rum i Husene, hvor 1 eller 2 Kvæghoveder kunde fedes eller vel rettere Fedningen fuldendes; de gaa løse i disse Rum, og der er ikke mere Plads, end at de netop kunne gaa lidt omkring. — Efterfølgende vi komme fra East Lothian længere mod Nord, forandrer Forholdet sig, thi Vejret bliver koldere, og Luftens Middeltemperatur synker, og man maa derfor sørge bedre for Kvæget. Gaardene ere derfor mere almindelig helt forsynede med Tag. Rum i Husene, hvor Kvæget kan gaa i en større Tid af Fedningsperioden, ere ganske almindelige, og efterhaanden forekomme nu ogsaa hyppigere Stalde, hvor Kvæget kan opbindes ligesom hos os. En særdeles godt indrettet Fedestald saa jeg paa Herregaarden Todt Hall i Fife. I Principet var den indrettet ligesom en af vore Klostalde, idet Kvæget stod med Hovederne imod hinanden, men for at forsyne Stalden med frisk Luft uden paa samme Tid at faa Træk havde man muret en Kanal under Fodergangen, hvilken mundedes ud udenfor Bygningen, og da Mundingen var forsynet med et Dække, kunde man lade saa meget og saa lidt frisk Luft strømme ind, som man havde Vøst til. For at fordele den friske Luft inde i Klostalden var Kanalen forsynet med flere Ventil,

der mundede ud i Fodergangen; disse vare forsynede med Fjernriste, for at ikke Halm og andet lignende skulde falde ned i Raa-nalen. Bestyreren sagde, at man var udmærket godt fornøjet med dette Ventilationsapparat.

Redskaberne. I East Lothian, hvor Jorden udelukkende drives under store Gaarde, findes der som Regel en Dampmaskine paa hver Gaard til at drive Tærstemaschinen og udføre andet Arbejde af samme Slags, men i Skotlands andre Egne træffes en Dampmaskine ikke saa almindelig, thi Gaardene ere der meget ofte mindre, og det har derfor ikke kunnet betale sig at anstaffe en Dampmaskine, ligesom man ogsaa i visse andre Distrikter hyppig har en Vandkraft til sin Raadighed; navnlig gjælder dette for Forfarshire, hvor en Mængde Tærstemaschinen drives ved Vandkraft.

Tærstemaschinenne ere altid indrettede til at rense eller i det mindste til at kaste Sæden med det samme, og det ikke blot naar de drives ved Dampkraft, men ogsaa naar de trækkes af Heste. Om man end med flere af de bedre Tærstemaschinen kan levere en temmelig velrenset Handelsvare, saa foretrækker man dog altid at lade Sæden gaa en Gang over Harpen for at faa en saa ens Vare som mulig. I de senere Aar er det kommet meget i Brug, navnlig for de mindre Gaardes Bedkommende, at leje et Lokomobil med tilhørende Tærstemaschine til at tærste Sæden med. Saa godt som i alle de nyere Tærstemaschinen er det den engelske Tromle, der er benyttet, dog maa jeg tilføje, at man ofte finder Pigtromlen anvendt.

Af Raste- og Rensemaschinen har jeg kun truffet saa, der vare bedre end dem, der leveres fra vore Fabriker. En Forbedring saa jeg anvendt paa en Rastemaschine i England, som jeg her ikke vil undlade at omtale. Istedetfor eet Sold neden under Maskinen var der her to. I det øverste var Staaltraadsnettet temmelig vidt, for at tillade Sæden at løbe hurtigt igjennem ned paa det underste Sold. Straa eller Tidselehoveder, der faldt ned paa det øverste Sold glede imidlertid

ned ad dette og ankomne til Soldets nederste Kant faldt de i en paa Soldet fastslaaet lille Kende, ad hvilken de bleve førte bort til den ene Side.

Roestjæremaskiner ere, som man kunde vente, meget udbredte baade i Skotland og England, og man er ved dem naaet til en temmelig stor Fuldkommenhed, saa at man efter Ønske kan faa Roerne staaene i større eller mindre Stykker eller helt findelte. Ved Skuet i Dumfries var der af Pickley, Sims & Co. i Leigh udstillet en udmærket Maskine af denne Klasse, og ved en simpel Indretning kunde man faa Roerne staaene paa et Par forskellige Maader. Maskinen var helt af Jern, og Prisen var 58 Rd. 3 ½.

Hakkelsemaskiner ere ikke meget brugte i Skotland, derimod findes de meget almindelig i England.

I Skotland er det som bekendt Svingploven, der bliver benyttet, men denne er langt tungere og sværere end hos os. Det er vel i Almindelighed en sværere Jord, den skotske Landmand bearbejder, men man skulde rigtignok synes, at han meget ofte med Fordel maatte kunne benytte en lettere Plov. I England er det udelukkende Plove med to Hjul foran, der blive brugte, og man maa indrømme, at det er et meget smukt ensartet Arbejde, der bliver præsteret med disse Hjulplove. Det bekendteste Firma for Fabrikationen af disse Plove er James og Frederik Howard i Bedford. En af deres Plove koster paa Fabriken 35 Rd. En Dobbeltplov af en hel ny Opfindelse begynder nu at vinde Udbredelse baade i Skotland og England. Denne Plov er forsynet med 3 Hjul og 2 Muldfjæl. Landsiderne ere formindstede til det mindst mulige, og Saal eksisterer der kun til 2 eller 3 Tommer bagved Skjæret. Paa denne Maade er Plovens Snidning mod Jurens Bund og Side ophævet og overført til Hjulene, men herved bliver Ploven lettere at trække. De Landmænd, jeg har talt med, som have prøvet den, have alle været fornøjede med den. En Mængde Fabrikanter havde ved Mødet i Dumfries udstillet Exemplarer af disse Dobbeltplove. Hos Howard i Bedford

faa jeg ogsaa en af Firmaet konstrueret Dobbeltfureplov, men den synes at være for tung. Den Dobbeltfureplov, der har tiltalt mig mest, var lavet af en mindre Fabrikant fra Landsbyen Saalen ved East Grange Station i Berthshire. Prisen for den beløb sig, saavidt jeg erindrer, til 118 Rd. — Som en mindre væsentlig, men nem Indretning, der er meget i Brug i det sydlige England maa jeg her nævne følgende: En $1\frac{1}{2}$ Alen lang Jernpind, hvis ene Ende er fastheftet til Plovaafen tæt bagved Stillingen, bærer paa den øverste Ende en ligesaa lang Tværpind, der ved Enderne er bøjet om, saa der dannes Ringe. Naar man nu plojer, stikkes Tømmerne ind igjennem disse Ringe, og de bæres saaledes oppe, og det forhindres, at de hænge i Hammeltojet eller at de blive tilfølede i daarligt Vejr.

Blandt Grubberne har den fortrinlige af Tennant fundet den største Udbredelse; det synes, som om man nu mest ønsker den med et Hjul foran og 2 bagved, hvilke sidste gjøre Grubberens Gang stadigere. Denne Klasse er ellers meget righoldig, men jeg har ikke seet nogen, der har tiltalt mig mere end denne.

Af Harver findes et stort Udvalg og i dette mange fortrinlige. Den svenske Harve kjendes ikke i Skotland og England, men de benytte den hos os saakaldte skotske Harve. Grubberne anvendes saa meget, at man ikke føler Savnet af den svenske Harve. Af lettere Harver har Zigzagharven en stor Udbredelse, og den vinder Dag for Dag større Terrain. Af Armstrong Penrith i Cumberland var der paa Skuet i Dumfries udstillet et fortrinligt Redskab af denne Slags. Tænderne vare til at sætte fast ved Hjælp af en Kile, og, naar de vare filede fast, sadde de fuldkommen sikkert. Prisen for denne Harve var 40 Rd. 3 £ . Kjedeharven bliver meget benyttet, og den fortjener sikkert ogsaa de danske Landmands Opmærksomhed, da den lader sig anvende med Fordel paa mange Steder. Naar man i Braemarfen har oprevet Græs og Ukrud paa Jordens Overflade, anvendes Kjedeharven med Fordel til at befri Græsrodderne for den vedhængende Jord,

og da Rjædeharven paa samme Tid famler Ukrudet og Græs-rødderne lidt, ere disse lettere at læsse paa Bognene, naar de skulle føres bort. Ligeledes anvendes Rjædeharven med Fordel til at findele Verknoldene med og til at dække Kløver og Græsfrøet med. Prisen paa Rjædeharven varierer efter Størrelsen fra 27 Rd. til 40 Rd.

Tromlerne anskaffes nu altid af Jern, thi man kan jo saa faa dem nøjagtig af hvilken Bægt og Størrelse man vil have, ligesom de jo ere meget varige, og Jorden klæber heller ikke saa let ved Jerntromlerne, som ved dem af Sten eller Træ.

Mejemaskiner findes nu næsten altid paa de bedre skotske og engelske Gaarde. I Skotland træffer man meget ofte Woods Maskine, og navnlig findes den hyppig i Ayrshire, da den er meget god til at slaa Græs med. Man er meget vel fornøiet med det Arbeide, den præsterer, kun indvender man imod den, at den er temmelig spinkel. Hver Egn har gjerne sin Maskine, som den foretrækker; saaledes ere de af Howard i Bedford konstruerede Maskiner meget udbredte i de midterste Grevskaber i England. Paa Stuet i Dumfries saa jeg en af Picksley, Sims & Co. i Leigh fremstillet Mejemaskine, der tiltalte mig meget. Den var af simpel Konstruktion og tilsyneladende af stærkt Materiale. Prisen var 216 Rd.

Den skotske Bredsaamaskine er forsynet med 3 Hjul, nemlig 2 foran og et bagved; imellem de forreste og det bageste Hjul ligger Kassen til Sæden. Denne Kasse bestaaer egentlig af 2 særskilte Dele, der er forbundne ved Hængsler, for at kunne bøjes sammen, naar man f. Ex. vil kjøre igjennem et Led, Port eller Lignende. Denne Maskine er meget god, og den findes paa alle større Gaarde i Skotland. Af alle de Bredsaamaskiner, jeg indtil Dato har seet, har en af Benjamin Reid & Co. i Aberdeen konstrueret Maskine tiltalt mig mest. Kassen til denne Maskine er 18 Fod lang. I en lige Linie langs Midten af Kassens Bund findes Hullerne, hvorigjennem Sæden falder ud. Disse Huller sidde tæt ved hinanden, hvorved man opnaar ikke at behøve noget Bræt til Sæden at

falde ud paa, for at fordele den. Selve Kassen er inddelt i tre Rum, nemlig et stort i Midten og 2 smaa ved hver af Enderne, thi for at gjøre Maskinen saa let at trække som mulig, maatte man forsyne den med høie Hjul, men for at gjøre dem tilstrækkelig store, ere Axlerne til Hjulene lagte ovenpaa Kassen, og derved er man da bleven forhindret i at lade Rummet gaa helt igjennem. Tillige bliver Maskinen forholdsvis lav, hvilket nærmest maa betragtes som en Fordel, ved at Axlerne ligge ovenpaa Kassen. Naar man saaer, bruges ikke mere end to Hjul, men naar man vil føre med den paa Vejene eller føre den gennem Markled, da stilles Hjulene helt om. I dette Tilfælde have 2 Reserverhjul med dito Axel, og disse anbringes under Maskinens ene Ende, medens begge de store Hjul anbringes ved den anden Ende, og man fører saa Maskinen frem paa langs. Denne Maskine fordrer 2 kraftige Heste, men paa Grund af, at der kun ere 2 Hjul, og disse ere anbragte ved Enderne af den 18 Fod lange Kasse, vil det forstaaes, at det alligevel er et strængt Arbeide for et Par Heste at trække den, naar der da skal udrettes noget med den, thi Stød og Slag, der virke paa Hjulene, naar de findes i saa stor Afstand fra hinanden, genere meget Hestene, idet den mellem dem værende Stang ofte kan støde dem slemt. Jeg har tænkt mig, at man kunde anbringe med Fordel 2 Par Enspænderstænger til Hestene at trække i, Stød og Slag vilde da ikke virke saa slemt, og vel kom Hestene til at trække i fast Hammel, men da de hver for sig kom til at trække en Del nærmere et af Hjulene, forekommer det mig ikke, at der heraf kan opstaa nogen Ulempe. Denne Maskine koster 135 Rd.

Kadfaamaskinerne begynde nu at vinde mere og mere Udbredelse i Skotland, efter at det er lykkedes de driftige Fabrikanter at byde Landmændene et virkelig godt Redskab af denne Slags. Den ældre af Garrett forfærdigede Maskine er nemlig meget tung for Hestene, og man udretter heller ikke meget med den, hvortil kommer, at den er kompliceret. Et

langt bedre Redskab er den af Benjamin Reid & Co. i Aberdeen forfærdigede Maskine. Denne Maskine vinder nu ogsaa stadig en hel Del Udbredelse i Skotland, hvor Radsaeningen i Grunden endnu har en meget lille Udbredelse, vel nærmest fordi man har savnet en hensigtsmæssig Maskine. Konstrueret til at faa 24 Rader og inddelt til at faa enten med 4 eller 8 Tommers Afstand mellem Raderne koster denne Maskine 225 Rd. Mr. Thomas Sherriff, West Barns, Dunbar laver en Radsaemaskine, der fuldt vel kan stilles ved Siden af den af Reid konstruerede. Paa hans Maskine er anbragt et Slags Uhr, der angiver, hvor stort et Stykke Land man har tilfaaet med den, og saaledes gjør det let at bedømme, om man har indstillet Maskinen rigtig.

Møde af Udsendinge fra Landbosforeningerne

for at ordne den 12te Landmandsforsamling etc.

J Februar udsendte det kgl. Landhusholdningssekskab, i Overensstemmelse med Forretningsgangen ved Ordningen af de større Landmandsmøder, en Indbydelse til alle Landbosforeningerne om hver især at sende en eller to Befuldmægtigede til et Møde paa Vandbohøjskolen d. 12te og 13de Juni for at vælge 3 Medlemmer til Bestyrelsen for næste Landmandsmøde samt Præsident, Vicepræsident og Dommer for samme Møde og drøfte og tage Beslutning angaaende Stedet for det derpaa følgende Møde.

Professoren Jørgensen, der den første Dag ledede Forhandlingerne, bød Forsamlingen velkommen og bemærkede, at medens kun 24 Landbosforeninger havde deltaget i den første Delegeretforsamling 1865 med 33 Udsendinge, vare 36 Foreninger repræsenterede ved 50 Udsendinge ved den anden Delegeretforsamling 1865, og til den nuværende var der meldt 69 Delegerede fra 44 Foreninger. Saar vare desuden Landhusholdningssekskabets Kommissionsmedlemmer, de foregaaende Landmandsmøders Sekretær samt Repræsentanter for den landøkonomiske Presse indbudne til at deltage. — Inden man gik over til de Sager, som ifølge Vedtægterne skulde forhandles paa disse Møder, gav han Ordet til

Statsraad Tesdorpf, der mindede om, at forud for den Indbydelse, som Delegeretforsamlingen 1868 modtog til at holde

det 12te Landmandsmøde i Nykjøbing paa Falster 1872, var der gaaet en omhyggelig Drøftelse og Underfølgelse af Forholdene og Kræfterne, som man i denne By og dens Omegn vilde raade over ved et saadant eventuelt Besøg af en Landmandsforsamling. Man maatte naturligvis ængstes ved for første Gang at skulle skaffe Forsamlingen Plads i en saa lille By, men flere Hensyn tilskyndede dog stærkt til at stræbe derefter; dels vilde jo nemlig Mødet virke fremmende, vækkende og befrugtende paa Agerbruget paa de sydlige Der, som aldrig tidligere umiddelbart havde haft Goderne af at se et Landmandsmøde afholdt inden Kredsens Grænser, skjønt der mange Gange havde været udtalt Ønsket derom; og ogsaa for selve Forsamlingen maatte det have Interesse en Gang at besøge en Provins som Volland-Falster, der havde sin bestemt udprægede Ejendommelighed og Lysfider saavel som Skyggesider; dels mente man ogsaa, at det vilde være ønskeligt en Gang at bryde den Kjæde af Byer med Hensyn til Afholdelsen af de store Landmandsmøder, som efterhaanden havde dannet sig. Man spørger i Reglen væsentligst om den eller den By har Lokalteter til at afholde et Møde, og der tages derfor ikke altid tilbørligt Hensyn til hvilke Egne, der trænge stærkt til Møderne. Det synes derfor paa en Maade fortjenstligt engang at føre Beviset for, at Mødet kan afholdes i en mindre By, hvorved ventelig andre Byer af lignende Størrelse ogsaa senere kunne vente at se et eller andet Møde henlagt til sig. Af disse Grunde indbød man fra Nykjøbing til at holde det 12te Landmandsmøde i denne By; men man regnede da sikkert paa, at Jernbanen skulde blive fuldført inden 1872, og man lagde stor Vægt paa den Hjælp, som man derved vilde faa baade til Lettelse af Dyrenes og Redskabernes Transport, som ogsaa til ved Hjælp af den at kunne anbringe og indlogere Gæsterne over en større Egn. Men dette Haab er blevet stuffet; Jernbanen til Nykjøbing vil ikke blive aabnet før i September 1872. Desuden er der nu givet Koncession paa en Bane gennem Volland, som skal være færdig til Januar 1873. Af disse Grunde kunne vi fra Vol-

land-Falster kun møde her med den Anmodning, at Mødet udsættes til 1873, hvorved vi ville blive bedre forberedte og bedre i Stand til at modtage Gæsterne saaledes som vi ønske. Naar man paa et saa snævert Rum og i saa smaa Forhold skal tage mod 1000—1500 Gæster, da maa dette nøje overvejes; det ffete ogsaa, inden vi sendte Indbydelsen, men en væsentlig Forudsætning, Jernbanens Fuldførelse, som vi havde bygget paa og vare berettigede til at bygge paa, bristede, og det er af denne Grund, at vi bede om Udsættelsen af Mødet til 1873.

Kammerraad Eriksen, Frydenlund: Længe stod Kampen mellem 2aarige eller 3aarige Landmandsmøder; ved det nu fremsatte Forslag vil der blive 4 Aar mellem Kjøbenhavnsmødet og det nu forestaaende; dette er han bestemt imod; men paa den anden Side indrømmer han, at efter Etatsr. L.'s Meddelelser er det næppe rigtigt at fastholde Mødet til Nykjøbing 1872, og hvad Sikkerhed have vi for at Mødet endelig vil kunne afholdes i Nykjøbing 1873; der er ikke nu mere Sikkerhed for at den omtalte Jernbanestump vil være færdig til Efteraaret 1872, end der 1868 var for at den vilde blive færdig inden 1872. Han mindede dernæst om, at Syderne for 3 Aar siden havde ønsket en Bexelvirkning med Dorne, saaledes at Møderne hver anden Gang holdes paa disse, og hver anden Gang hos hine. Han foreslaaer derfor til næste Aar at gaa til Sjælland og saa opsætte Mødet i Nykjøbing til 1875.

Etatsr. Tesdorpf: Den omtalte Banestrækning er kun 3 $\frac{1}{2}$ Mil lang, og den er saa stærkt under Bygning, at hvis noget af denne Art kan kaldes sikkert, saa er det at Banen vil være færdig til næste Efteraar. Ingen ønsker 4aarige Møder; Anmodningen fra Nykjøbing gaaer blot ud paa, paa Grund af de uventede Forhold, at udstyde Mødet et Aar, men man har da ment, at det følgende Møde vilde blive 1875. At Møderne stifte mellem Sjælland og Dorne vil vist ogsaa fremtidig blive varetaget, men da Solland-Falster stadig har været paa Dintale siden det første Møde 1845, men bestandig er bleven udstudt af Mangel paa Indbydelse fra nogen By i denne Provins, saa valgte

man, at lægge det 12te Landmandsmøde til disse Egne, da der netop var fremkommet en Indbydelse fra Nykjøbing. — Forberedelserne for en By og Egn til at modtage et Landmandsmøde er en meget alvorlig Sag, og hvor vi end maatte komme i Sjælland, hvis vi flytte næste Aars Møde dertil, vil man være mindre forberedet, end man nu er paa Lolland-Falster.

Hoffjægermester Undaalk, Rødslet, tilraader at gaa til Sjælland og mener, at man i Løbet af et Aar helt vel vil kunne forberede sig til at modtage Landmandsforsamlingen. Spørgsmaalet er for ham dette: Er Ønsket og Hensigtsmæssigheden af at det næste Møde holdes i Nykjøbing saa stor, at det maa kaldes nødvendigt at komme der, saa skal han bøje sig for Nykjøbingernes Ønske om at faa Mødet udsat, men i modsat Fald bør man bestemt holde paa Saarige Møder, og han troer Ønsket er størst for at fastholde de Saarige Møder og tilraader derfor ogsaa at gaa til Sjælland, hvor han er overbevist om, at baade Aalborg Kommune og Aalborg Amts Landboforening vil gjøre alt for at modtage Landmandsforsamlingen paa bedste Maade, thi Goderne for en Egn og By ved at faa et saadant Møde afholdt i sin Midte ere saa store, at han ikke indseer, at der er noget særlig Fortjenstligt i, at man indbyder en Landmandsforsamling, man maa tvertimod takke, naar denne vil modtage Indbydelsen.

Statsr. Tesdorpf: Ogsaa paa Lolland-Falster ville Landmændene betragte det som en særlig Gunst at have Mødet henlagt til en af Stiftets Byer, men det Fortjenstlige mener han ligger deri, at man for første Gang gjør Forsøget med at henlægge Mødet til en By, der er langt mindre end nogen af dem, der tidligere har modtaget en saa talrig Forsamling.

Kamrd. Andersen har kæmpet ivrig for at faa en fast Ordning af vore Landmandsmøder, og han troer, at Fastholdelsen af Tiden er vigtigere end af Stedet. Han mener derfor, at vi først bør fastholde Tiden og da enten vælge at gaa til Sjælland, eller hvis dette ikke kan lade sig gjøre, indstandig anmode Nykjøbing om at modtage Forsamlingen til næste Aar; og først saafremt det da viser sig, at man ikke kan fastholde

Tiden, saa kan man samtykke i at forandre Mødetiden i Nykjøbing til 1873.

Prop. Frederiksen, Nøbøllegaard. Hvis Forsamlingen her bestemt fastholder, at Mødetiden skal være 1872, mener han, at det nok vil være muligt for Volland-Falster at modtage Forsamlingen til denne Tid, da Hensynet til Jernbanen næppe kan have en saa stor Betydning, som Etatsr. T. synes at tillægge den.

Rmr. Eriksen stiller bestemt Forslag om først at sætte under Afstemning, om Mødet skal afholdes 1872 eller 1873.

Etatsr. Tesdorpf mener, at da han har bragt Spørgsmaalet frem, vil Forsamlingen ogsaa tillade, at han stiller Spørgsmaalet; og dette er da, om Forsamlingen vil samtykke i den Anmodning, som rettes til den fra Nykjøbing og Omegn, der vil komme til at bære Ansvaret for det næste Møde, om at Mødet udslydes et Aar.

Rmr. Eriksen: Det vil give samme Resultat, hvilket Forslag man afstemmer over først, thi der er vist ingen, der ønsker at drage Mødet helt bort fra Nykjøbing, men Spørgsmaalet er, om vi skulle gøre Brud paa Tiden og udslyde Mødet til 1873, eller om vi skulle fastholde Tiden og forandre Stedet, og da bestemme det næste Møde til 1875 i Nykj., hvorved de derstedes desuden vilde saa saa meget bedre Tid til at forberede sig.

Etatsr. Tesdorpf vil endnu bemærke, at det store Industrimøde i Kjøbenhavn 1872 vist vil lægge Beslag paa en Del Kræfter og Opmærksomhed, som man maatte ønske samlet om Landmandsmødet, saa at dette Hensyn ogsaa vil være en medvirkende Grund til at udslyde Mødet til 1873.

Rmr. Andersen: Dette er ganske vist en Grund, men da Industrimødet varer i Maaneder, og da dette i hvert Fald kun vil formindste Tilgangen af Redstaber og Maskiner og netop derved maaske gøre det muligt at lægge mere Kraft paa andre Retninger, troer han ikke, det vil virke uheldigt.

Hofj. Undall undrer sig over, at Etatsr. T. først nu sluttelig fremsætter Hensynet til Industriudstillingen, men han troer

heller ikke, at den vil faa nogen Betydning, thi de fleste Fabrikanter ville enten sende et andet Exemplar af deres Medskab til Landmandsmødet, eller tage det bort fra Industrimødet og sende det til hint.

Kammerherre Wichfeld: Det Formelle er af stor Betydning ved alle Forhandlinger, og der er derfor ogsaa meget, der taler imod at gaa ind paa Etatsr. L.'s Forslag. Vi ere samlede her for at vedtage Bestemmelserne for Nykjøbing Mødet, og vi mødes med en Anmodning om at faa det udsat; særlige Forhold tale for at imødekomme denne Anmodning, men Nykjøbing som Mødested bør i hvert Fald fastholdes, thi ogsaa han samstemmer i, hvad en anden Taler (Frederiksen) har sagt, at naar vi paa Volland-Falster skulle modtage Landmandsforsamlingen til næste Aar, saa kunne vi ogsaa.

Kandidat Segelcke: Det er høist uheldigt, naar en By er valgt til Mødested, da at fravige dette. Der forekommer ham ogsaa at mangle Betingelser for at Mødet bliver afholdt i Jylland til næste Aar. Han mener, at Aalborg bør i hvert Fald ikke vælges til næste Mødested, da Mødet 1856 afholdtes der; man bør i saa Fald hellere gaa til en anden By, men hvilken? Her foreligger ikke Indbydelse fra nogen anden By til 1872. — Den af Etatsr. L. foreslaaede Udsættelse vil ikke blive noget Brud paa Trienniet, da det 13de Møde vil blive afholdt 1875, og Byerne altsaa lige godt ville kunne faa deres Møde til den Tid, man hidtil har forudsat.

Baron Adler, Busstrup: Formanden for Viborg Amts landøkonomiske Forening, Propr. Brun, Åsmildkloster, er kun ved Sngdom forhindret i at deltage i dette Delegeretmøde. Han har isøvrigt Fuldmagt til at indbyde Forsamlingen til at møde i Viborg 1875, til hvilken Tid Viborg vil raade over gode Betingelser og Lokalteter til et Landmandsmødes Afholdelse; men da disse Lokaler, navnlig Opførelsen af et stort Excerciseshus med umiddelbart tilstødende stor Excercisesplads først vil blive færdig i Efteraaret 1872, vil Byen næppe allerede ad Aare kunne modtage Forsamlingen.

Statsr. Tesdorpf har anseet Anmodningen om at udsætte Mødet for at være saa vel begrundet, navnlig ved Hensynet til at Jernbanen ikke bliver færdig inden Sommeren 1872, hvorved det vil være umuligt selv med de bedste Omst. og største Anstrengelser at modtage Forsamlingen paa saa gunstige Vilkaar, som man maatte ønske, — at han ikke strax har villet fremdrage fjernere liggende Momenter, som f. Ex. Industri-mødet, til Støtte for den stillede Anmodning.

Kammerraad Toft, Lovisendal: Vi Delegerede fra Aalborg Amts Landboforening ere bemyndigede til at indbyde Forsamlingen til at møde i Aalborg 1875, men ikke til allerede at komme 1872.

Den styrende Præsident mener nu, at Forhandlingerne kunne afflattes. Der foreligger indtrængende Indbydels. fra 4 yndste Byer om at holde Mødet hos dem 1875, men ikke til 1872, og selv om vi benytte Telegrafen for at indhente Oplysninger i saa Henseende, ville de endelige Svar dog ej komme tidstnok til her at kunne komme under Overvejelse. Vi maa derfor først afstemme om Mødet skal afholdes 1872 eller om det maa udsættes til 1873. Mødets Afholdelse 1872 vedtages derpaa med 29 Stemmer mod 25. Dernæst sætter han under Forhandling, om man nu vil fastholde, at Mødet skal holdes i Nykjøbing eller i en anden By.

Statsr. Tesdorpf har allerede saa stærkt søgt at begrunde Nødvendigheden for Nykjøbings Bedkommende af at saa Mødet udjat, da der vil frembyde sig saa store Vanffeligheder for at saa det ordnet paa en fyldestgjørende Maade til næste Aar, at han, følgende sin personlige Tilbøjelighed, maa bede Forsamlingen om, efter at den nu har afflaet den Anmodning, som var rettet til den, at vælge en anden By end Nykjøbing til Mødested 1872 og da henlægge det næste Møde 1875 til denne By.

Rmr. Erichsen: Da vi for 3 Aar siden vedtog at modtage Indbydelsen fra Nykj. til der at afholde det 12te Landmandsmøde, mente vi, navnlig fra Sjælland, at bringe et Offer ved

at give Afkald paa at dette Møde blev holdt i Jylland. Nu er imidlertid Tiden saa langt fremrykket, at det vil være vanskeligt at faa et Møde 1872 i Jylland godt ordnet, og han beder derfor indtrængende Nykjøbingerne om ikke at styde Sagen fra sig; det vil ganske vist kræve mere Arbejde, end man havde forudsæet, eftersom flere heldige Betingelser vare bristede, men det vil da ogsaa bringe saa megen mere Ære, og endnu maa hertil føjes, at Mødet i Nykj. rimeligvis vil blive et temmelig begrænset Møde, hvad Besøget angaaer, og derfor hellerikke saa vanskeligt at ordne.

Statsr. Tesdorpf: Da jeg ikke sjøner, at vi kunne vente at samles andetsteds, er der jo næppe andet for, end at vi i Nykj. søge at forberede og ordne Mødet saa godt, som det lader sig gjøre til næste Aar.

Den styrende Præsident: Forsamlingen opretholder altfaa den tidligere Bestemmelse om at afholde Mødet 1872 i Nykj., men da den har afvist den til den rettede Anmodning, maa ogsaa de mulige Bebrejdelser og Klager over Ordningen ved næste Møde for en væsentlig Del tabe deres Styrke.

Derefter sættes Tiden og Stedet for det 13de Landmandsmøde under Forhandling. Hvad Tiden angaaer, anseer Præsidenten det som givet, at man fastholder Aaret 1875. Angaaende Stedet blev det ved forrige Delegeretmøde besluttet, at det skulde være i Jylland. Landhusholdnings-Selskabet har derfor forespurgt de 4 Byer, hvorom der navnlig kunde være Tale, medens det selvfølgelig ogsaa staaer enhver anden By frit for at fremkomme med en Indbydelse. Disse 4 Byer ere Randers, som man dog kun har henvendt sig til, fordi der forrige Gang var rettet en Indbydelse fra denne By, Aalborg, hvor der allerede har været afholdt et Møde tidligere, og Kolding og Viborg, som vel nærmest er de to Byer, der maa komme i Betragtning. Fra alle 4 Byer er Forespørgslen besvaret med indtrængende Indbydelser.

Hoff. Undall og Amrd. Tost anbefale Aalborg, der baade ved Jernveje, gode Landeveje og tillige ved Søvejen er særlig heldig

stillet, hvad Kommunikationsmidlerne angaa. Desuden er det jo en stor Kommune med gode Lokalteter, og der vil blive gjort alt muligt for at modtage Forsamlingen paa bedste Maade.

Baron Adler og Propr. Hansen (Thorsølund) anbefale Viborg. Den første har allerede tidligere udførlig omtalt de gunstige Lokalteter, Byen vil kunne byde om et Par Aar. Den vestlige Del af Jylland har nu i 26 Aar havt vanskelig ved at møde med sine Dyr ved vore store Landmandsmøder, særlig er jo Kvæget, som vilde kunne fremstilles fra denne Egn, vanskeligt at sende langt bort; ved at henlægge det næste Møde til Viborg vil man komme disse Egne imøde, og Jernbaneforbindelsen vil ogsaa lette det for andre Egne af Landet at kunne møde der. Desuden vil det være et særligt Gode for de mindre Jordbrugere i disse Egne, som kun kunne ventes at besøge nærliggende Landmandsmøder, og som ville have stor Gavn af endelig engang at drages ind i den pulserende Strømning, som vore Landmandsmøder føre med sig, at faa Mødet henlagt til Viborg.

Propr. Røder, Dyrehavegaard, vil ikke skjule, at man ved Drøftelsen af dette Spørgsmaal i Kolding Kommunalbestyrelse var meget betænkelig ved de store Vanskeligheder, som aabenbart følge med at modtage en saa stor Forsamling; men paa den anden Side var Ønsket om at se den komme til Kolding stor, Villien til at bringe Osre derfor ogsaa, og Omegnens Landboere ville i saa Henseende af al Kraft støtte Kommunen.

Derpaa vedtages det, at Mødet 1875 skal holdes i Viborg med 54 Stemmer. Aalborg og Kolding fik hver 4 Stemmer.

Bed Valget af 3 Mænd til at danne den forberedende Bestyrelse for Mødet i Nykjøbing, hvilke 3 Mænd senere kunne indbyde andre til at indtræde i Bestyrelsen, vælges Etatsr. Tesdorpf (med 49 St.), Udenrigsminister Rosenørn Lehn til Guldborgland og Lehn (med 39 St.), Greve Frijs til Juellinge (med 39 St.). Derefter havde Kammerh. Wichfeld og Borgermæster Pontoppidan flest Stemmer.

Derefter stredes til Valg af Præsident og Vicepræsident. Paa en Forespørgsel erklæredes det, at Konseilspræsidenten, Lehnsgreve Holstein, vel ikke vilde undslaa sig for at modtage Valg som Præsident, men at han dog, nærmest paa Grund af sin Stilling, vilde ønske, at man ikke denne Gang vilde overdrage ham denne Tillids- og Væresplads. Da det, navnlig ved det sidste Møde havde viist sig uheldigt, paa Grund af de mange Forretninger der under selve Mødet kom til at paahvile Præsident og Vicepræsident, at der ikke valgtes 2 Vicepræsidenter, spurgte Rand. Segelske, om man ikke her kunde beslutte for Fremtiden at vælge 2; hvilket den styrende Præsident imidlertid mente vilde være en Fravigelse fra Bestemmelserne for Landmandsmødernes Ordning, og derfor kun kunde tages af selve Landmandsforsamlingen.

Til Præsident for den 12te Forsamling valgtes Geheime-Statsraad Estrup (med 52 Stemmer) og til Vicepræsident Udenrigsminister Rosenørn-Vehn. Da denne sidste, som ovenfor bemærket, allerede var valgt ind i den forberedende Bestyrelse, og da baade Præsident og Vicepræsident ere fødte Medlemmer af denne, foretoges et nyt Valg af et Bestyrelsesmedlem, og da Forsamlingen af Etatsr. T. blev gjort opmærksom paa, at det altid havde været Skik og Brug at vælge et Medlem af den By, hvor Mødet skal holdes, ind i Bestyrelsen, og da Borgermæster Justitsraad Pontoppidan vilde være en væsentlig Støtte saavel for Bestyrelsen som for Forsamlingen, valgtes han med 55 Stemmer.

Dernæst stillede Ordningen af Dyrskuet til almindelig Diskussion.

Etatsr. Tesdorpf: Udgifterne til Dyrskuet have været i stærk Stigning; i Horsens havde det kostet 3005 Rd. til Præmier, i Odense 4236, i Aarhus 6385 og i Kjøbenhavn 10,230 Rd. At man ved det kommende Møde, hvor Indtægterne langt fra vilde være saa rigelige som i Kjøbenhavn, maa indstrænke sig er klart, men desuden havde Mødet i Kjøbenhavn ogsaa krævet en omfattende Klasseinddeling af Dyrene, mange og høje Præmier, fordi det, om end ikke af Navn, saa dog fuldstændig havde

Karakter af et internationalt Skue. Han fremsatte dernæst Forslag om en paatænkt Indskrænkning, hvorved alt Malkekvæget vilde blive henført til 3 Klasser, nemlig jydsk, Angler, og andre Racer, og Rjødskvæget til 2 Klasser, nemlig jydsk og andre Racer..

Rmr. Andersen foreslæer, at der kun præmieres Samlinger af jydsk og Anglerkvæg, og at altsaa Præmiering af Samlinger af andre Racer udgaaer.

Rmr. Erichsen samstemmer fuldkommen med Etatsr. L.'s Forslag.

Assessor Dunn, Knabstrup, finder det underligt, om gode Samlinger af andre indenlandske Racer end just jydsk og Angler skulde slaaes sammen under et, da der dog mange Steder findes konstante og fortrinlige Stammer, som hverken kunne henføres til jydsk eller til Anglerkvæg, og hvoraf der vil kunne fremstilles smukke Samlinger.

Etatsr. Tesdorpf: Hvor gode end saadanne Stammer kunne være, og hvor smukke Individider der end ofte kan findes i disse, saa savne de dog i Reglen i Sammenligning med jydsk og Anglerkvæg det ensartede Præg, som muliggjør en Fremstilling af Samlinger.

Forp. Blædel, Wilhelmshørg, benægter bestemt dette, og henviser til flere Udstillinger i Fyen, hvor selv mindre Gaarde have fremstillet saa smukt ensartede Samlinger, som vi nogen- sinde have seet af jydsk eller Anglerkvæg. Særlig fremhæves en Bonde, der kun har en Besætning af 17 Kreaturer, men som desuagtet fremstillede en Samling, 5 Køer og 1 Tyr, saa smukt og ensartet, at den fik 1ste Præmie, og det øvrige af hans Besætning bar ogsaa fuldstændig Præget af Egalitet og Konstanthed. At udelukke saadanne Samlinger fra Dyrskuet vil være en Uretfærdighed.

Rmr. Andersen: Vi kunne jo da godt medtage Præmieringen af Samlinger af andre Racer, men man maa da blot finde sig i, at Præmierne gennemgaaende ville blive mindre.

Etatsr. Tesdorpf finder det ogsaa efter de faldne Udtalelser rigtigst at præmiere Samlinger af andre Racer.

Angaaende Klasseinddelingen af Heste, Faar og Svin faldt kun et Par Bemærkninger, efter hvilke man enedes om den, der vil findes i nedenstaaende Fortegnelse af Dommerne.

Etatsr. Tesdorpf: Det har været et Spørgsmaal, om det ikke var rigtigt at lade Klassen for „Fede Dyr til Slagtning“ falde helt bort ved Dyrskuet i Nskj., men da Fedespørgsmaalet bliver mere og mere brændende for vort Land, baade for Nerne og Sjælland, og er af overordentlig Bigtighed for Agerbruget, ligesom vi have en bestemt Fornemmelse af, at vi gennem Fedning ere i Stand til at producere en af de kraftigste og billigste Gjødnings, saa har man ment ikke at burde udelade denne Klasse.

Rmrd. Erichsen anseer det ikke for rimeligt, at der vil komme ret meget Kvæg til denne Klasse; fra Sjælland vil der sikkert komme yderst lidt. Højeste Præmie i Kjøbenhavn var kun 75 Rd.; ved Nskj. Mødet vil den vel næppe blive saa stor; naar man da skal holde Kvæget betydelig længere og have en vanskelig Transport med det, er det ikke meget fristende at blive Udstiller i denne Klasse.

Etatsr. Tesdorpf: 1865 begyndte vi med Udfibning til Udlandet under de heldigste Vilkaar; men senere indtraadte en sorgelig Tilbagegang formedelt Vanskelighederne ved Indførslen i England, fremkaldte ved Kvægpesten dersteds, — og det begyndte at se ud til, at vi ikke skulde kunne arbejde os op til hvad der stillede i Udsigt 1865. Men i det sidste Aar har Sagen igjen havt stor Fremgang; Udførslen er bleven betydelig større, og vi bør derfor næppe lade den omtalte Klasse fare, saa meget mere som vi ogsaa nok fra Lolland-Falster kunne ønske at bringe en Konkurrence ved Mødet i saa Henseende i Gang med de ældre Fedegne.

Rmrd. Erichsen vil da foreslaa, at alle de fede Dyr henføres under een Afdeling, da det ikke ved disses Bedømmelse kommer an paa Racen.

Angaaende selve Ordningen af Dyrskuepladsen udtalte

Etatsr. Tesdorpf: at vel havde man i Horsens gjort et stort Fremstridt i saa Henseende, men hverken der eller paa de føl-

gende Mødesteder, Odense og Aarhus, turde man gaa videre end til een Dags Skue, hvortil der ikke behøvedes bedækkede Stalde. Først ved Kjøbenhavnsrådet naaede man som bekjendt et betydeligt Skridt videre i saa Henseende, idet man gik over til flere Dages Skue, dels fordi man der støttedes af rigelige Pengemidler, og dels fordi Kravet om at Dyrskue og Udstillinger skulde være Hovedsagen ved vore Landmandsmøder efterhaanden blev stærkere og stærkere. Udgifterne til Dyrskuepladsens Indretning vare ogsaa stegne stærkt, nemlig fra 1300 Rd. i Horsens, 1780 i Odense, 4400 i Aarhus til 19125 i Kjøbenhavn. Da det er højst ønskeligt fremtidig at kunne, ligesom i Kjøbenhavn, have flere Dages Skuer og da ogsaa bedækkede Rum til Dyrene, har han ladet forfatte Tegninger af Skibsbygger Benzou og Tømmermester Glahn til Staldindretninger for et lignende Antal Dyr som dem, der mødte i Aarhus, og saaledes konstruerede, at de efter Mødet kunne nedtages, henlægges og for en væsentlig Del atter benyttes ved kommende Møder med Undtagelse af Dækbrædder o. lg., som det ikke vil betale sig at gemme, og fradrages den formentlige Værdi for disse Brædder vil Udgiften beløbe sig til 7005 Rd. 3 $\frac{1}{2}$, og der vil derfor erholdes Spiltouge for 84 Heste, Bøge for 14 Heste, Rum for 273 Str. Kvæg, 48 Rum til 48 Svin og 70 Rum til 140 Faar. Hvis vi da tænke os denne Sum fordelt, forrentet og amortiseret over 4 Møder, vil Udgiften være overkommelig, og vi ville kunne komme bort fra det gamle System. Han henstiller derfor til Forsamlingen, om den vil bemyndige Bestyrelsen for Nykjøbing-Mødet til at anstaffe en saadan Staldindretning til Dyrskuet og søge en forholdsmæssig Del af Udgifterne dækkede af de følgende 3 Landmandsmøder. Man kan betragte det som Begyndelsen til et Grundfond, som der er stor Trang til, da der nu aldeles intet høves til Betryggelse for de Bestyrelser, der ordne Landmandsmøderne, om at faa de forarsagede Udgifter dækkede. Han forelægger dernæst Tegningerne, ifølge hvilke Staldene ere af samme Form som i Rbhvn, men lidt lavere, da de derværende vare for høje.

Proprietær Holm, Lærkenfelt, kan fuldkommen dele Ønsket om at faa lukkede Stalde, men om den foreslaaede Vej er den rette, forekommer ham tvivlsomt, da den store Amortisation, Medbrydningen og Lejen for Dplagsplads rimeligvis vil medføre saa store Udgifter, at Fordelen ved at bevare Staldene fra det ene Møde til det andet vist vil vise sig problematist.

Forpagter Heide: Man kan ikke godt nu træde tilbage fra den ved Kjøbenhavnsrådet betraadte Vej, og vare vi blevue ved de større Byer, vilde Sagen været mindre betænkelig, men da vi nu ere gaaede til det fjerntliggende Nykjøbing, hvor Besøget rimeligvis vil blive en Del mindre, vil dette Møde næppe kunne afholde de med lukkede Stalde forbundne større Udgifter, og det bliver altsaa nødvendigt at ligne en Del af disse paa de følgende Møder. Men da Indtægten ved disse ogsaa er problematist, forekommer det ham ejendommeligt at optage et Laan paa en sliq problematist Indtægt, og han vil derfor foreslaa, at vi fremtidig forhøje Kontingentet fra 5 til 6 Rd., og at der da altid tages 1 Rd. forlods af hvert Kontingent til Dækning af Udgifterne til de lukkede Stalde, og det er hans Overbevisning, at en sliq Forhøjelse af Kontingentet ikke vil formindste Besøget ved Møderne.

Kmrd. Erichsen betragter ogsaa en sliq Staldindretning næsten som en Nødvendighed, men naar vi sammenlægge alle Udgifterne til Opfattelse, Amortisation og Fornøelse, thi en Del vil trænge til at fornøes, inden de sidste Møder afholdes, troer han, at Risikoen bliver alt for stor, og en Forhøjelse af Kontingentet vil sikkert, modsat den tilsigtede Virkning, give en mindre Indtægt paa Grund af det formindskede Besøg.

Hoffj. Undall finder Statsr. L.'s Forslag særdeles tiltalende; de lukkede Bøye ere nødvendige, de udstillede Dyr blive mere og mere værdifulde, Udstillerne maa derfor kræve større og større Omhu for dem, hvis de ikke skulle trættes af at udstille dem. Han troer heller ikke, at Materialet, naar det vælges af god Slags og behandles med Omhu, vil blive ødelagt i Løbet af de 3—4 første Aar.

Prop. Ræder anseer ogsaa luffede Bøge for en Nødvendighed, men troer det heldigere at give Sagen i Entreprise end selv at udføre den.

Professor Jørgensen: Udgifterne fra Kjøbenhavns-Mødet kunne ikke bruges som Maalestof, thi der var det stillet som en afslut Betingelse for at bruge Kongens Have, at ikke en Draabe Urin maatte løbe i Jorden, hvorfor Dyrene maatte staa paa sammenpløiede Brædder, og dette tilligemed de mange Ziukrender, der maatte bruges, foranledigede en stor Udgift.

Landbostoleforstander la Cour henstiller, for at det nærmere kan undersøges, om det ikke vil være fordelagtigt enten som i England at lade Staldbygningerne opføre ved Entreprise, eller som i Skotland at nedbryde og sælge Sturene efter hver Udstilling; Tabet ved Realisationen er kun meget ringe, da der dels vælges Tømmer og Brædder af saadanne Dimensioner, at der kun bliver meget lidt at save over, og der dels ved en hensigtsmæssig gjennem Erfaringen tillært Opstillingsmaade, kun bruges yderst faa Søm. Fordelene ved Bortauktioneringen af det benyttede Materiale vil maaste nok være større i Skotland end her, da et samlet Indkjøb og en samlet Transport navnlig ad Jernbanerne til alle Indlandspladse i Skotland vil give en større Fordel der end her, hvor den lette Tilførsel til Havnene i Reglen vil gjøre Detailudsalget mindre fordelagtigt, men at binde følgende Landmandsforsamlinger til at skulle modtage det Materiale, som allerede har været brugt en eller flere Gange tidligere, synes misligt, baade fordi en Del af Materialet tilsidst sikkert vil være mer eller mindre bedærvet, og fordi man baade hvad Form, Størrelse og Indretning angaaer lægger et Baand og Tryk paa de følgende Møder, som sikkert i mange Tilfælde vil være generende.

Statsr. Tesdorpf: Efter den opstillede Beregning, som grunder sig paa et nøje Overflag, ville Udgifterne, hvormed Møderne belastes, ikke blive særlig trykkende, især naar vi see hen til, at Nutiden allerede bestemte kræver bedækkede Rum til Dyrene og i det Hele saa heldige Udstillingsvilkår som mulig, efter som

vore bedste Tillægsdyrs Værdi paa en Maade er uberegnelig. Det er ogsaa nøje blevet undersøgt og besvaret bekræftende, at vi ere i Stand til at bevare Lommeret brugbart til de næste 3—4 Møder. Transportomkostningerne ville kun blive smaa, og skjønt han ikke ønsker stemt over Forslaget idag, vil han dog strax udtale, at det vilde forekomme ham mærkeligt, om man ikke vilde gaa ind derpaa. At realisere alt efter hver Udstilling vil næppe være fordelagtigt. Naar Lommeret er overskaaret og brugt til Staldindretninger, da vil dets Værdi sikkert være meget stærkt forringet, og vi kunne ikke i saa Henseende sammenligne vore Forhold med de engelske, hvor Udgifterne saavel som Indtægterne ere kolossale, og hvor den økonomiske Side derfor ikke tages stærkt i Agt.

Forst. la Cour: Om man end i England muligvis ikke tager strængt Hensyn til den økonomiske Side, saa har det dog næppe noget at sige i den omhandlede Henseende, om hvilken Sekretæren for det skotske Landbrugselskab har erklæret, at den kun foranlediger ringe Udgifter og undertiden endog giver Overskud formedelst Fordelen ved at indkjøbe en gross og bortselge en detail ved en Auktion.

Angaaende Dommerkomiteernes Sammensætning foreslaaer:

Kmrd. Andersen: at de, istedetfor som hidtil at sammensættes af 3 Dommere og 2 Suppleanter, skulle bestaa af 5 Dommere, der alle møde med samme Ret.

Prof. Jørgensen troer ogsaa, at denne Bestemmelse vilde være heldig, da Suppleanternes Stilling i de forskjellige Komiteer under det sidste Møde var helt ulige, saa at man i nogle medtog dem ved Bedømmelsen, i andre derimod ikke med mindre at en eller to af Dommerne savnedes. Naturligvis vilde ikke alle 5 Dommere i saa Tilfælde behøve at være tilstede for at gjøre Komiteen forretningsdygtig; naar 3 ere tilstede, maa det anses for tilstrækkeligt.

Prop. Hansen: Fem Dommere i en Komite er for mange, og skulle de først selv enes om hvilke 3 af dem, der skulle be-

dømme, vil et saadant Selvvalg ofte være uheldigt. — Ogsaa fra andre Sider mentes det heldigt, at Ansvarer kun bæres af 3, men ved Afstemningen vedtoges det med 30 Stem. mod 26, at alle 5 Mænd af hver Komite skulde vælges som Dommere, altsaa med lige Ret, men at en Komite vilde være fuldtallig nok til at bedømme, naar 3 vare tilstede.

Angaaende Udstillingen af Mejeriprodukterne bemærkede:

Baron Wedell, Overdrevsgaarden, at det vil være heldigt i en Tid som denne, da Kampen staaer mellem Benyttelsen eller Ikkebenyttelsen af Vand til Afkjøling i Mejerierne, om man deler det udstillede Smør i 2 Klasser i Henhold dertil, eller om man i alt Fald kræver, at hvert Smørnummer skal ledsages med Oplysning om hvad System der bruges i vedkommende Mejeri.

Om Udstillingen af Stovbrugsprodukter yttrede:

Ambr. Wichfeld, at det vil være heldigt, om Komiteen kan give nogle Regler for Bedømmelsen, som ved sidste Møde havde været en Del ulige, og navnlig fastsætte, at det eller det kræves der, for at det udstillede Stovbrugsprodukt skal være præmie-værdigt.

Sluttelig udspandt sig en Diskussion om Redstabsudstillingen.

Forp. Heide gjør opmærksom paa, at Bedømmelseskomiteen ved Kjøbenhavnsrådet kom til det Resultat, at hverken Aars-tiden, da Landmandsmøderne afholdtes, ej heller den Tid eller de Lokalteter, man raadede over ved disse, vare heldige for at udføre Prøver med Maskinerne, og den samme Opfattelse vil man ogsaa kunne faa stadfæstet fra tidligere Møder. Han foreslaaer derfor, at en eller flere Klasser af Redstaber skulle grundig undersøges paa passende Tid og Sted inden Landmandsmødet, saa at der ved dette kan gives en udførlig Beretning om de foretagne Prøver, hvilket vil forøge Udstillingens Betydning i høj Grad. Alle Redstabsklasser kunne selvfølgelig ikke prøves, men hvis hver Landmandsforsamling

tager en Klasse af Redskaber, da troer han, at man i hver Provins vil kunne finde Mænd, der ville være villige til at prøve de for den anmeldte Redskaber af den Klasse, som særlig skal undersøges for at møde med Studsmaal ved det førstkommande Landmandsmøde.

Lieutenant Eckardt, Drumgaard, har tænkt sig en lignende Ordning, kun med den Modifikation at et af de Medlemmer, der danner den valgte Bedømmelseskomite for Redskaber ved det næste Møde, skal fungere som Formand for de Specialkomiteer til Prøve af Redskaberne, som altsaa maa dannes omkring i Landet.

Statsr. Tesdorpf: For at dette vigtige Spørgsmaal kan faa en bestemt Afgjørelse, forekommer det ham heldigt at faa et særligt Udvalg nedsat for at undersøge og fremkomme med Forslag om denne Sag.

Først. La Cour troer ogsaa det er nødvendigt, hvis man i det Hele taget vil bevare Prøverne, da at henlægge dem til andre Tider end selve Mødet, saa at de kunne foretages med den nødvendige Ro og Tid. Men han vilde anse det for heldigere, istedetfor, som foreslaaet, forud at prøve Maskinerne, da at foretage Prøverne bagefter. Prøves de forud, er man nemlig nødsaget til at prøve alt, hvad der sendes til Prøven, og da let spilde Tid og Kræfter paa mer eller mindre værdiløse Redskaber eller forfejlede Ideer. Prøves de derimod bagefter, saa kan Bedømmelseskomiteen ved selve Landmandsmødet udpege de Redskaber, som den finder at fortjene det ikke ubetydelige Offer, som der er forbundet med en Prøve, og en sliq Udpegning vil lige over for de Besøgende paa Udstillingen være ligesaa vejledende med Hensyn til Maskinernes Bedømmelse, som den Uddeling af Medailler af forskjellig Art, som hidtil har fundet Sted. Fabrikanten kan da, om han ønsker det, fra Udstillingen dirigere sit Redskab, der skal prøves, til det Sted, hvor Prøven kortere eller længere Tid efter Mødet skal finde Sted; denne Prøve vil blive langt lettere, fordi kun et begrænset og udvalgt Antal møder, og derfor ogsaa grundigere,

og Beretningen kan da strax offentliggjøres. Han slutter sig til Etatsr. T. med Hensyn til Ønsket om at faa et Udvalg nedfat.

Kammerraad Jespersen, Endrupholm, henstiller til Landhusholdningssekskabet at bringe denne Sag under Overvejelse ved et af dets Møder, da det er for vigtigt til at det her vil kunne finde sin Afgjørelse.

Bureauchef Dessau foreslaaer, at Bestyrelsen for det næste Møde undersøger Sagen og afgiver sin Betænkning og fatter sin Beslutning derom saa betids, at der udstedes Indbydelse i Henhold dertil saa hurtig som mulig.

Etatsr. Tesdorpf foreslaaer, at de tilstedeværende tidligere Medstabsdommere, som have Interesse for Sagen og allerede have undersøgt de herhenhørende Forhold, ville træde sammen endnu iaften og afgive et Forslag angaaende den fremtidige Ordning til Mødet imorgen. Han mener, at Prøverne skulle afholdes i Forbindelse med Møderne og ikke fordeles over hele Landet, hvorved de ville tabe en Del af deres Interesse og Betydning. De maa netop bringes nær til Møderne, saaledes som Tilfældet er i England.

Forst. la Cour troer ikke det vil være muligt for Noget indtil imorgen at fremkomme med et bestemt og vel overvejet og motiveret Forslag, thi der er saa mange Forhold at tage Hensyn til, og ikke mindst til en Undersøgelse af de forhaandenværende Kræfter til slige Prøvers Afholdelse, at Spørgsmaalet vil kræve en langt nøjere Undersøgelse, end der i saa kort Tid kan blive det til Del.

Forp. Heide: Vi have her i Landet aldrig haft Held med at knytte Prøverne til selve Landmandsmøderne, der er hverken Tid eller Ro eller Lokalitet. Saaledes ere f. Ex alle de Tærskemaskineprøver, vi hidtil have foretaget, aldeles uden Betydning; vi kasterede i Aarhus en Tærskemaskine, fordi den kastede Kornene forud med Avnerne; den gjorde det, fordi den stod stævnt, men der var ej Tid til at rette den, og saa blev den kasteret.

Prof. Sjørgensen er enig i Hovedsagen, nemlig at ønske grundige Prøver, men naar Spørgsmaalet er om, hvorledes disse skulle naaes, saa er Sagen ikke længere saa klar, og saa viser den

nu stedsfundne Diskussion ogsaa, at der er stor Uenighed. Spørgsmaalet kan derfor ikke udtømmende behandles her, men maa søges udførlig drøftet paa anden Tid og Sted. Han foreslaaer dernæst at vælge en Komite paa 7 Medlemmer, som indtil imorgen kunne fremkomme med Forslag til Valg af Dommere. Til denne Komite valgtes: Etatsr. Tesdorpf med 48 St., Forp. Heide 47, Rmr. Andersen 47, Rmh. Sehested=Zul 43, Godsejer Mourier=Petersen 43, Afsesfor Vunn 32 og Rmr. Toft 28.

Ved Mødet næste Dag, Tirsdagen d. 13de Juni, ledede Konseilspræsident, Lehnsgreve Holstein=Holsteinborg Forhandlingerne.

Der forelaa et Forslag fra den igaar nedsatte Komite om Dommere til de enkelte Komiteer ved Dyrskuet og Redskabsudstillingen 1872, og efter Afstemningen, hvis Resultat meddeles nedenfor, behandlede endnu et Par Spørgsmaal vedrørende Dyrskuet.

Etatsr. Tesdorpf spørger, hvorledes navnlig d'Hr. fra Sjælland ønske en direkte Dampskibs fart fra Sjælland til Nykjøbing ordnet, om et Skib fra Aarhus vil være tilstrækkeligt, eller om der med Fordel og Nytte kan anløbes flere Steder.

Baron Adler: Et Skib fra Aarhus vil vist være nok, da denne Bn er Knudepunktet.

Hoff. Undall troer det hensigtsmæssigt at anløbe Frederikshavn og derfra gaa til Aarhus, hvorimod det maaste nok vil være for vidtløftigt at gaa ind til Aalborg paa Forbifarten.

Bureauchef Dessau: Sagen lader sig denne Gang vist meget let ordne, da nu næsten alle Dampskibsrouter ere samlede under det forenede Dampskibsfelskab. Tidligere er der blot betalt for Fremreisen for de sendte Dyr og Maskiner, hvorimod Tilbagevejen har været fri, saafremt vedkommende Gjenstand ikke er bleven folgt under Mødet.

Propr. Njholm, Baggessvogn, troer det vil være spildt Ulejlighed at anløbe Frederikshavn, da der efter al Rimelighed

kun vil sendes lidt Kvæg derfra. Skulde der imod Forventning blive mældt meget, da vil det jo være tidsnok at bestemme et Dampfskib ad denne Vej.

Redaktør Møller-Holst bringer en indtrængende Anmodning fra Samsø om at et godt Dampfskib maa komme til at anløbe Samsø for at medtage Kreaturerne derfra, da Transporten af disse forrige Gang var saa mangelfuld og slet, at man ikke atter vil affende Udstillingskvæg fra Den, med mindre man sikkert en god Overfart og Behandling af Kvæget.

Statsr. Tesdorpf: Noget afgjørende Bestemmelse om Dampfskibsrouter i Anledning af Landmandsmødet kan ikke allerede nu tages, men saafremt Opdrætterne allerede nu ønske at erfare, hvorvidt der er Udsigt til en direkte eller i alt Fald lettet Transport af deres Kvæg til Udstillingen, da vil han svare, at der vil blive gjort alt hvad mulig er i saa Henseende. — Af de ved Kjøbenhavnsrådet præmierede Tillægsdyr var der en Del som strax folgtes. Præmieringen taber derved en Del af sin Virkning og der bør derfor vist fastsættes, at Dyrene enten skulde blive 1 Aar her i Landet eller at Præmien ogsaa skal tilbagebetales.

Godsejer Mourier-Petersen foreslæer, at det kun skal gjælde om Hundyr.

Assesfor Lunn: Det er meget vanskeligt at kontrollere, og han vil derfor foreslæe, at det bør gjøres hver Præmietager til Pligt at indsende Præmien, hvis han sælger sit Dyr til Slagtning eller tilintetgjør det.

Prop. Lundsgaard, Langesgaard: Denne Bestemmelse bør ogsaa gjælde Hunddyrene, og det vil ej være vanskeligt at holde Kontrol dermed; navnlig vil dette ikke være Tilfældet for Landboforeningerne, ved hvis Dyrstuer en lignende Bestemmelse burde indføres.

Godsejer Mourier-Petersen: Ganske vist er der ogsaa Grund at søge Hunddyrene bevarede, men dels er der ikke den Fare for at de ville blive folgte, dels vil Kontrollen blive langt

vansteligere, og kan den ikke overholdes, da vil dens Betydning svækkes. Ved Landbosforeningerne ere Forholdene helt andre, da man der mere direkte personlig er interesseret i, at de givne Bestemmelser overholdes.

Forp. Heide: Vi begyndte ved Landbosforeningerne ganske vist med at kræve baade Han- og Hundyr bevarede for Egnen, men det blev snart indlysende, at det var umuligt at kontrollere, og Kontrollen med Hundyrne opgaves; nu gjælder Bestemmelsen kun Tyre og Hingste og ikke Bæddere eller Orner; en Orne vil det ofte være urigtigt, paa Grund af Alder el. Ig., at holde faa længe.

Ved den derpaa foretagne Afstemning vedtoges det, at de ved et Landmandsmøde præmierede Hundyr af Tillægsdyrene mellem Hestene og Hornkvæget, skulde være knyttede her til Landet i mindst 1 Aar efter Præmieringen, og saafremt de inden den Tid folgtes ud af Landet, eller deres Brug som Tillægsdyr for Landet paa anden Maade tilintetgjordes, skulde Præmierereren være forpligtet til selv at mælde det og tilbagebetale den modtagne Præmie. Et lignende Forslag for Bæddernes og Ornernes Vedkommende forkastedes med 28 Stemmer mod 25.

Et Forslag om at overdrage Suppleringen af de valgte Dommerkomiteer, naar disses Medlemstal sank under 3, til Bestyrelsen for Landmandsmødet vedtoges med alle Stemmer mod 1. Ligeledes overdroges det ogsaa Bestyrelsen at vælge en ny Præsident eller Vicepræsident, saafremt nogen af dem undslaaer sig for at modtage Valget.

Angaaende Redskabs- og Maskinbedømmelsen fremkom følgende Forslag fra den iafstes nedsatte Komite til at gjøre Forslag om Dommervalgene:

„Til den 12te danske Landmandsforsamling foretages Prøver med de i Kataloget for Kjøbenhavnsmødet opførte 1ste og 2den Klasse af Maskiner og Redstaber, nemlig med Pløve, Harver, Grubber, Tromler m. m. Prøverne foretages dels i det kommende Efteraar, dels i Foraaret 1872 og dels under Landmandsforsamlingen. — Til Præmier for de bedste

Redskaber anvendes 300 Rd. — I Anledning af disse Prøver kan Bedømmelseskomiteen for Maskiner og Redskaber efter Samraad med den forberedende Komite forstærke sig med flere Medlemmer."

Forst. La Cour henholder sig til hvad han yttrede igaar, og at Prøverne let vilde blive for vidtløftige, fordi man vil være tvunget til at prøve alt, baade slet og godt, som sendes til disse Prøver, naar det blot opfylder Fordringen at henhøre til de 2 nævnte Klasser af Redskaber. Desuden vil man let ved saaledes forud at bedømme Redskaberne bevirke, at der til Udstillingerne ved selve Landmandsmødet kun møde de præmierede Redskaber i de nævnte 2 Klasser, hvilket ikke vil være heldigt. Det vil være af Bigtighed, at den Ordning, man nu iværksætter for Prøverne, vil være hensigtsmæssig og vel overvejet, men der er en Mængde Hensyn at tage i saa Henseende, og hellere end her at fastslaa en bestemt Ordning, som skal følges, bør man overdrage Bestyrelsen for Mødet i Forbindelse med den valgte Dommerkomite nøjere at drøfte og undersøge Sagen, lægge en bestemt Plan og gjøre dette saa betids, at den kan iværksættes for det forestaaende Mødes Bedkommende.

Forp. Heide: Ja, ganske vist vil der være Misligheder, men det vil der være ved enhver Ordning, og ham forekommer det uheldigt at skulle udpege Redskaber til Prøven, da det dog først vil være selve Prøven, der vil fælde den attraaede Dom. Vi ville ikke forud med Bestemthed kunne se, om dette eller hint Redskab fortjener at prøves, eller om det bør forbigaaes. Dernæst vil Bedømmelsen have en anderledes ny og forfriskende Betydning, naar Redskaberne kunne møde ved næste Udstilling og strax der modtage en paa en forudgaaende Prøve grundet Bedømmelse. Ellers vil denne jo først komme bagefter, og vil den da komme til Alles Kundskab? Man troer ikke, at en forudgaaende Prøve og Bedømmelse vil afholde Fabrikkerne fra at udstille i de prøvede Klasser; thi Bedømmelsen skal selvfølgelig forblive en Hemmelighed indtil selve Mødet.

Prof. Førgensen erkjender, at det er nødvendigt, at der gjøres noget, men troer, at der vil fremkomme en Mængde Banffeligheder med at gennemføre Prøverne. At Resultatet af Bedømmelsen kan holdes hemmelig, har han oftere havt Bevis paa ved de tidligere Møder. Vi bør gaa ind paa det foreliggende Forslag, da det netop er Bestyrelsen for det kommende Møde, der allerede nu her fremlægger sit Forslag i saa Henseende.

Forst. la Cour: Er dette Tilfældet, strafalder han selvfølgelig sit Forslag, men han havde ikke opfattet det stillede Forslag at være kommet fra Bestyrelsen for det næste Møde som saadan, om end et enkelt Medlem havde deltaget i at stille Forslaget. At Bedømmelsen ved de tidligere Møder er bleven holdt hemmelig, finder sin Forklaring ved at Dommen i Reglen først er faldet umiddelbart inden Offentliggjørelsen; efter det foreliggende Forslag vil Dommen derimod falde lang Tid forud.

Rand. Segelcke: De tidligere Dommerkomiteer for Redstaber og Maskiner have vist været for ængstelige; i de fleste Tilfælde ville de sikkert kunne bedømme et Redskab uden Prøve; med en lignende Ret kunne Dommerne af Malkebæg ønske at faa Køerne paa Prøve et Aarstid. Iøvrigt troer han, at det vil være rigtigere at henlægge saadanne Prøver til helt andre Steder, danne særlige Foreninger med dette Øjemed, og ikke knytte dem til de store Landmandsmøder. Endelig paatrænger sig det Spørgsmaal, om det i det Hele taget vil være muligt at faa Prøverne iværksatte iaar.

Statsr. Tesdorpf har ment, at man i alt Fald burde gjøre et Forsøg paa, gennem fuldstændigere Prøver end dem, der hidtil have fundet Sted, at kunne paa en heldig Maade støtte Bedømmelsen af Redstaberne. Han mener, at Forslaget har en praktisk Form. Paa Lolland-Falster har man udført og udfører stadig hvert 2det Aar en Blodprøve og en Præmiepløjning, og det er umiskjendeligt, at det virker vækkende angaaende Balget og Benyttelsen af gode Redstaber. Han maa derfor ogsaa antage, at flige Prøver ville faa Værd for Landmands-

møderne, og at de ville virke forfriskende paa denne Afdeling af Mødet.

Derefter betragtedes Forslaget som vedtaget uden Afstemning.

Sluttelig udspandt sig en Diskussion om Forslaget angaaende Anskaffelsen af Stalde og Boxer, hvilket Forslag Komiteen, der var valgt for at foreslaa Dommere, havde tiltraadt, saaledes at altsaa Bestyrelsen for Nykjøbingmødet kunde lade dem opføre efter de foreliggende Tegninger og Overslag og dertil optage et Laan, som forholdsvis skulde afbetales af de første 4 Møder.

Lieut. Eckardt: Kun de stærkere Baase bør være konstante, hvorimod alt det øvrige som lettere Tømmerarbejde ikke bør opbevares, og altsaa Udgiften dertil udelukkende afholdes af Nykjøbingmødet.

Propr. Nyholm tiltræder Forslaget, men optager Heides Forslag igaar om samtidig at forhøje Kontingentet med 1 Rd., der skal bruges til at dække Udgifterne til de lukkede Stalde, og denne Forhøjelse vil ikke afstrække Noget.

Forp. Heide: Der blev iafstet foreslaaet flere Midler til Besparelse, f. Ex. højere Entre til de enkelte Udstillinger, Betaling for Katalogerne o. s. v., — men selv om Medlemmerne derved kun vilde faa en Merudgift af 4 $\frac{1}{2}$ 8 β , faa troer han dog, man hellere vil betale 1 Rd. og faa være fri for hvert Øjeblik at staa med Pengene i Haanden.

Bureauchef Dessau: Hvis man som overalt i Udlandet tager Betaling for den Plads, som optages af enhver Udstillingsgjenstand, Dyr, Redstaber, Produkter osv., og hvis man tillige kræver Betaling for Foderet til Dyrene og kun leverer Strøelsen frit, da vil der indvindes en temmelig betydelig Sum.

Godsejer Mourier-Petersen troer ikke, at det vilde være heldigt paa denne Maade at lægge Skat paa Udstillerne.

Kmrd. Andersen: Der hviler Byrder nok paa Udstillerne i Forvejen; forøges de, vil man let bortstrømme mange fra at møde.

Bureauchef Dessau: Tidligere varede Udstillingen kun 1 Dag, og det var da naturligt, at Forsamlingen bar hele Udgiften; naar den nu derimod skal vare 3 Dage og derfor foranlediger langt større Udgifter, vil det være rimeligt, at Udstillerne i alt Fald bære en Del deraf.

Rmr. Andersen: Udstillingstiden er jo forlænget for de Besøgendes Skyld og er tvertimod en ny Byrde paa Udstillerne.

Assessor Lunn mener dog, at Udstillerne godt kunne staa sig ved at faa dækkede Staldindretninger til deres Dyr. Han har i alt Fald tidligere, da Staldlogiet skulde søges hos Privatfolk i den gjæstede By, maattet betale 9 K til 2 Rd. for et meget daarligt Baaserum, og han troer derfor, at Afgangen til Skuerne netop vil blive rigeligere ved at Bestyrelsen fikkrer Udstillerne gode Staldindretninger for en moderat Betaling.

Hofj. Undall troer ikke, at Udstillerne bør paalægges nye Udgifter. Dækkede Stalde bør vi derimod bestemt have.

Baron Adler slutter sig til dem, der ville forhøje Kontingentet med 1 Rd.

Statsr. Tesdorpf er sig sit fulde Ansvar bevidst, ogsaa med Hensyn til at søge Ballance bragt tilveje mellem Indtægt og Udgift. Om Midlerne, hvorved der kan økonomiseres, er der derimod helt ulige Meninger, og han nævner en Formodning om, at en Forhøjelse af Kontingentet vil svække i Stedet for at forøge Indtægten. Det er Omegnen, der giver det største Antal Deltagere, og Hovedmassen derfra vil være mindre Jordbrugere, og for dem vejer 1 Rd. ikke lidt. Han vil ikke sige, at Bestyrelsen vil stemme imod at benytte sig af Forslaget om at forhøje Kontingentet til 6 Rd., men den vil i alt Fald ikke i Øjeblikket binde sig dertil, og det staaer for ham som rigtigst at økonomisere ad andre Veje og at gjøre alt, hvad der staaer i Forsamlingens Magt, for at gjøre Afgangen og Deltagelsen i Mødet saa billig som mulig.

Rmr. Erichsen nævner ogsaa Betænkelighed ved at se Kontingentet forhøjet, og man maa vel huske, at først Forhøjelsen af 5 Medlemskort er i Stand til at dække Tabet ved at en enkelt paa Grund af Forhøjelsen undslaaer sig fra at løse Medlems-

fort. Han vil derimod hellere tilraade at forhøje Udgangen til Udstillingerne, som man hidtil har kunnet have for 1 Rd. eller $\frac{1}{5}$ af hvad Medlemskortet koster; det er uforholdsmæssig billigt; sætter man det til 2 Rd., vil rimeligvis ogsaa flere indmælde sig som Medlemmer.

Statsr. Tesdorpf udtaler sluttelig, at Bogernes større eller mindre Værdi for de kommende Møder selvfølgelig vil afhænge af Behandlingen, der bliver dem til Del. Den Mand, der bygger dem, skal derfor ogsaa komme til at nedtage, opbevare, overføre og atter opstille dem ved næste Møde osv. Derved vil der blive Kontinuation i denne Gren af Arbejderne. — Derefter vedtoges Forslaget med 49 Stemmer mod 4.

Eftermiddagsmødet benyttedes til en Diskussion om en Forandring og Udvidelse af vore Landbosforenings = Dyrskuer. En Beretning herom vil blive meddelt i næste Hefte.

Dommere for Dyr og Redskaber

ved

den 12te danske Landmandsforsamling 1872.

I. Tillægsdyr.

1. Hornkvæg.

A. Malketvæg

(enkelt, og selvtillagte Samlinger af 5 Køer eller Kvier og en Tyr ej under 2 Aar).

a) Tydsf.

Forpagter Lund, Balsgaard ved Horsens	60 St.
Proprietær Faurshou, Brendstrup ved Aarhus	59 —
Proprietær Hansen, Thorsholund ved Aarhus	55 —
Proprietær Carøe, Skjærvad ved Grenaa	53 —
Forpagter Bøch, Balsøllille ved Ringsted	52 —

b) Angler.

Inspektør Buus, Rosvang ved Thisted	60 St.
Proprietær Høyer, Hølløse Mølle ved Ræstved	60 —

Forpagter Clement, Brendegaard ved Svendborg . . .	59 St.
Godseier Ingerslev, Marselisborg ved Aarhus . . .	59 —
Lehnsgreve Petersdorff, Einsidelsborg ved Odense . .	55 —

c) Andet inden- eller udenlandst.

Forpagter Mackeprang, Nassebølle ved Faaborg . . .	60 St.
Proprietær Søltøft, Glibing Mølle ved Horsens . . .	60 —
Forpagter Westergaard, Petersdal ved Kjøbenhavn . .	60 —
Proprietær Koch, Thomasmindel ved Aarhus	59 —
Kammerraad Andersen, Gundersenholm ved Røstved . .	46 —

B. Hjødvæg.

a) Indst.

b) Andre Racer, inden- og udenlandst.

Proprietær E. Breinholt, Damsgaard ved Nykjøb. p. M. . .	60 St.
Proprietær Fabricius, Bramminge ved Varde	60 —
Proprietær Hansen, Kjerbygaard ved Aarhus	60 —
Proprietær Poulsen, Kvelstrup ved Tøbelstoft	60 —
Kammerraad Tøft, Lovisendal ved Aalborg	60 —

2. Heste.

A. Heste til sværere Trækbrug.

Proprietær Hagen Jørgensen, Tangsgaard ved Lemvig . .	60 St.
Assessor Lunn, Knabstrup ved Holbæk	60 —
Godseier A. Mourier-Petersen, Holbækgaard ved Randers	60 —
Professor Prosch, Kjøbenhavn	60 —
Forpagter Hansen, Odegaard ved Saxkjøbing	57 —

B. Heste af Landracen til Ride- og lettere Trækbrug.

Forpagter Bache, Fjirendal ved Fuglebjerg	60 St.
Forpagter Blædel, Vilhelmsborg ved Åfens	60 —
Forpagter Schou, Bjerregaard ved Nykjøb. p. Falster . .	60 —
Docent Westring, Frederiksberg	60 —
Overkrigskom. Branth, Klarupgaard ved Aalborg	53 —

C. Forædlede Heste til Ride- og Trækbrug.

Baron Suel-Brockdorff, Ølstedgaard ved Odense . . .	60 St.
Lehnsgreve Reventlov, Pederstrup ved Stokkemarke . . .	60 —
Kammerherre Sehestedt-Suul, Ravnholdt ved Odense . . .	60 —
Premierløjtnant Nielsen af Remontekommissionen . . .	59 —
Lehnsgreve Scheel, Gammel Estrup ved Randers . . .	55 —

3. Faar.

A. Kjødfaar.

- a) Kortuldede.
- b) Languldede.

Godseier Holm, Verchenfeld ved Kallundborg . . .	60 St.
Godseier Jacobsen, Falkenstein ved Slagelse . . .	60 —
Forpagter Jørgensen, Villestrup ved Hobro . . .	60 —
Proprietær Larsen, Pilegaard ved Kjøbenhavn . . .	60 —
Proprietær Nyholm, Biselund ved Stubbekjøbing . . .	60 —

B. Uldfaar.

Hoffjægermester Bøch, Balbygaard ved Slagelse . . .	60 St.
Forpagter Brohm, Bavelse ved Ringsted . . .	60 —
Statsraad Hofman (Bang), Hofmangave ved Odense . . .	60 —
Forpagter Krøger, Frijsendal ved Aarhus . . .	60 —
Forpagter Stensler, Hefede ved Rønnede . . .	60 —

4. Svin.

A. Større Racer.

B. Mindre Racer.

Proprietær Eckardt, Drumgaard ved Horsens . . .	60 St.
Forpagter Langkilde, Kjørup ved Odense . . .	60 —

Forpagter Neergaard, Fuglebjerg ved Næstved . . .	60 St.
Forpagter Blenge, Hardenberg ved Saxkjøbing . . .	60 —
Bærgmester Saxtorph, Hammermøllen ved Helsingør . . .	57 —

II. Fedede Dyr til Slagtning.

Sornkvæg.

A. Tydste Racer.

B. Andre Racer.

- a) Stude fra 3—6 Aar.
- b) Tyre, Vøller.
- c) Køer og Kvier over 3 Aar.
- d) Stude og Kvier indtil 3 Aar.

Konful Benzon i Stubbekjøbing	60 St.
Kammerraad Erichsen, Frydenlund ved Aarhus . . .	60 —
Proprietær P. Ingverfeu, Kirstinelyst ved Rolding . . .	60 —
Proprietær Lundsgaard til Langesgaard ved Skive . . .	60 —
Kommissionær Hütten i Kjøbenhavn	31 —

III. Maskiner og Redskaber.

Forvalter A. la Cour, Sæddinggaard ved Rødby . . .	60 St.
Landboskoleforstander J. C. la Cour, Nyngby . . .	60 —
Forpagter Heide, Nygholms Teglværk ved Horsens . . .	60 —
Statsraad Hummel, Kjøbenhavn	60 —
Mekanikus Winstrup, Kjøbenhavn	60 —

Om Raagen (Kornkragen) paa Bornholm.

I dette Tidsskrifts 4de Binds 7de Hefte har Hr. Skovrider Brüel søgt at hævde „Raagens“ Ret til Fredning. — „Der kan vist ingen Tvivl være om“ siger han, „at den maa ansees som en særdeles gavnlig Fugl, og Raagen bør med Iver fredes af enhver Forstmand.“ Senere hedder det: „det forekommer mig rigtignok, at der behøves en langt grundigere Undersøgelse i Henseende til denne Fugls Levemaade, end der hidtil har fundet Sted“ og endvidere „der turde ved denne Sag, som ofte ellers, upaatvivlelig være Udskilligt man seer, men langt Mere man ikke seer.“

Da jeg ikke seer Noget at tage Ordet for denne Sag, der nu betragtes som et Belsærdsanliggende for denne Landsdel, skal jeg tillade mig at fremkomme med nedenstaaende, paa fleraarige omhyggelige Undersøgelser og paa uomstøbelige Kjendsgjerninger begrundede, korte Oplysninger om Raagen i dens Forhold til Landbruget.

Raagen er en Trækfugl, der med en temmelig Grad af Ensartethed indfinder sig her paa Landet, den 24—25de eller 26de Februar, saafremt det i disse Dage er taaget Vejrs, ellers nogle Dage senere. Markerne ere da ofte i længere Tid frozne, stundom dækkede med Sne. Under de Omstændigheder søger den sin Føde paa Møddingpladsene eller ved paa Sneen at oppille det Kløverfrø, der saaret paa Vintersædsmarkerne ikke har fundet Lejlighed til at synke igjennem, som og ved, naar Jorden er bar, at ophaffe og æde de unge Kløverplanter. I samme Grad som den under dette Arbejde hungrer, i samme Maal træder dens Graadighed frem, saa snart Sædlægningen af Havre begynder. Forbausende er den Hurtighed, hvormed den kan affalle og fortære denne Sædart, og den Ihærdighed, med hvilken den kan forfølge Saamanden fra Mark til Mark. Saa meget mere

er den henvist til denne Sædart, hvis Sædlægning paa Grund af Landets geognostiske Forhold trækker langt ud, som den ikke, uden aldeles nødtvungen, søger og æder Byg forinden dets Melstof ved Spiringsprocessen har forandret sig til Druesukker; (Extrementerne vise tydelig hvorledes dens Fordøjelse ikke staaer i Forhold til dens Graadighed; thi de umaltede Bygkorn sees ikke sjældent deri mere eller mindre ufordøjede, undertiden ganske hele). Men desto ivrigere søger den Bygmarkerne, naar den spæde Spire viser den Vej til den søde Kjerne. Fra tidlig Morgen til silbig Aften findes den i uafbrudt Arbejde med at ophafte Kjærnen, henslængende Spiren, hvilken den nu aldeles forsmaaer, i Tusindtal paa den gennemrobede Mark. Urtemarken er samme Behandling underkastet, kun Bitterne forsmaaes. Fra Sædens suldkomne Opkomst til Høst indtræffer nu et Tidspunkt i hvilket man skulde tro sig fri for Plagerierne. Dette er imidlertid langt fra Tilfældet; thi saa snart Kartoflen begynder at vise sin Top, søger Raagen ned og kan da, især nu, da den gyllichste Methode bruges, denne der baade i Henseende til Udbytte og Jordens rationelle Behandling saa meget anbefaler sig, — aldeles ødelægge en hel Mark. Kartoflen lægges jo meget øverlig og i mere end almindelig vel behandlet Jord; det medfører derfor ikke stor Besvær for Raagen at hakke Kartoflerne op, tage det der sidder ved Djnene, smide Resten væk og begynde forfra. Grunden til dette Fraadsferi er, tænker jeg, at Instinktet tilsiger den, at den ved Spiringen sig udviklede Diastas bringer Melstoffet, i Djets Nærhed, i en langt mere fordøjelig Tilstand. Virkningen er, at Marken bliver øde. Hvad de egentlige Koesmarker angaaer, da efterstræber den, mig betjendt, kun Guleroden, hvis lange Pælerod den dog i Reglen ikke kan faa op, men hvis Udvikling den ved at afbide Toppen og det øverste af Roden, ganske standser.

Imidlertid begynder Proteinforbindelserne at samle sig i Sædarternes Ar og Sødmen at træde frem i Kornet. I tallose Starer samle Raagerne sig da, i Reglen fra en aaben Side, en Vej, en Græs- eller Bratmark, paa det at de i Tide kunne se, naar noget Usædvanligt nærmer sig; og efter i Forvejen at have udstillet Bagter, hvis Bestilling det ene er at gjøre Anstrig, begynde de Angrebet paa hele Linien ved uafslædig at give et Hop, gribe Aret, trække det ned, fortære nogle Korn og træde Resten under Fødder og saaledes fremdeles. Gjælder Angrebet en Urtemark, er den strategiske Forholdsregel anderledes. Anfaldet steer da paa Markens Midtpunkt paa den Maade, at Sværmen paa engang og med ubspilede Binger lader sig falde ned paa Sæden, og arbejder sig herfra ud til Øverkanterne.

Naar Sæden er mejet og enten henligger paa Mo (Staar) eller er sat i Kæder eller Stakke, da er Arbejdet ligefrem for den. Noget efter at Vintersæden er lagt og opkommen og Markerne bare, forlader den vel stoppet og fedet Landet.

Denne sammentrængte Fremstilling af Raagens Optræden støtter jeg ikke alene paa egne mangeaarige og saa vidt mulig nøjagtige Jagttagelser, men og paa den herfra, for 2 Aar siden til Rigsdagen sendte Adresse, hvilken, uden at være kolporteret, i meget kort Tid blev understrevet af omtr. 500 større og mindre Ejendomsbesiddere og Brugere, derimellem Skolelærere og Præster; ligeledes støtter jeg mig til den af Styrelsen for Bornholms landøkonomiske Forening paa Forlangende til Ministeriet afgivne Erklæring, saa og til den af sidste Generalforsamling i bemeldte Forening afgivne enstemmige Udtalelse, og endelig til det af Landets Deputerede i Landsthinget Yttrede. Det fremgaaer deraf i Korthed sagt, men formentlig tilstrækkelig betegnende, at Raagen, ved den i Lov af 30te Jan. 1861 befalede Fredning nu er bleven en „Landesplage“ for Bornholm.

I Anledning af Landthingsmanden (o: Sonnes) Angreb paa Regjeringens Udkast og Holden paa Raagerne, replicerede Ministeren, at han navnlig holdt paa Raagen som Oldenborrelarvejæger, og at en enkelt Landsdel maatte finde sig i Ulemper og Tab ved Forholdsregler, der havde det Heles Vel for Øje. Formentlig kan denne Udtalelse ingen Anvendelse finde for denne Provins; thi Oldenborren og dens Larve findes ikke her, og de Raager, der sødes og opdrættes her, søger aldrig andetsteds hen, i alt Fald ikke saalænge der her er Fugls Føde for dem.

Forøvrigt skal jeg bemærke, at Raagen om Foraaret, naar Sæd ikke findes paa Markerne, og den har smaa Unger, trolig følger Pløjemanden og opfamer og fortærer mange Regnorme, hvilke den da har Arbejde nok med, med Næb og Kløer at faa parterede i saa smaa Stykker, den vil have dem, forinden den bevarer dem i Posen under Næbet, men dels formindskes denne dens Virksomhed derved, at man nu, her som andetsteds, pløjer om Efteraaret og svenfser om Foraaret, og dels derved at den strax forlader dette Arbejde, saa snart Sædlægningen af Havre begynder. Naar den er sulten og ikke kan faa andet, æder Raagen Insekter, Orme og Larver, den forsmaaer ikke det fineste Frø, ung Kløver osv., og gaanske vist seer man den om Sommeren hyppig beffjæstiget med at vende og undersøge den paa Græsmarkerne faldne Heste- og Kogjødning og at tage de derværende Biller, men at dette kun stæer til et Slags Lidsfordriv, naar den forøvrigt er mæt, slutter jeg deraf, at om

end Pløjemanden i Sommer og Høst pløjer aldrig saa mange og store Regnorme op, bliver Raagen dog ved sine Sædemarker og bekymrer sig kun lidt om de fede Orme, og saa snart Vintersædsmarkerne ere blevne grønne og de andre Marker bare, forlader den Landet, uagtet Sneglene da i Hobetal søge hen til den grønne Vintersæd, og Regnormene, hvis Parringstid da er begyndt, i Tusindtal om Matten søge op paa Græs- og Kløvermarkerne, og tidlig om Morgenen som i Bedøvelse henligge parvis ovenpaa. Som en Egenhed ved denne Fugl skal jeg paa-pege, at ligesom Røtter og Mus ofte uden at være sultne gnave og fordærve, saaledes har Raagen en ejendommelig Lyst til at hakke og rode i Jorden og bide i unge Bærter; ligeledes sætter den saa stor Pris paa Selstak, at hvor Ti er, kommer strax Hundrede ja Tusinder til. Har den sat sig fast i en Mark, er den meget vanskelig at fordrive derfra. Dette er Grunden til den Besynderlighed, at en Mark næsten kan være ødelagt, medens Nabomarken kan være uden synderlig Skade.

Jeg har saaledes søgt at paavise Raagens Optraeden i Landøkonomien og at bevise, at denne kornædende Fugl gjør meget mere Skade end Gavn. Nærmere at betegne Skadens Udstrækning er ligesaa vanskelig, som nu, lige overfor de mange Udtalelser fra de Stadelidte og Erkjendelsen deraf af Myndighedene, unødvendig; kun være det mig tilladt at henlede Opmærksomheden paa, at denne Dpfattelse om Raagens Stadelighed for Agerbruget saa langt fra at være ny tvertimod er meget gammel; thi allerede henved 40 Aar tilbage i Tiden, udsatte Myndighederne her en Præmie af 6 β for hvert Par Raagekløver der leveredes, og tiltrods for den Efterstræbelse, denne, for den Tid og denne Provins, meget høje Præmie medførte, der bestod i at Ungerne lidt før de ellers vilde flyve bort, bleve nedkastede, sporedes der dog ingen stor Formindskelse af Raagen, og om nogen Forøgelse af Insekter og Larver vidste Ingen noget at sige.

Skjønt jeg nu saa langt fra i de af Hr. Skovrider Brül anførte Kjendsgjerninger, „Raagen har ifjor i Rønne Kommuneskov ødelagt 2 Tdr. stor enaarig Kultur af *p. austriaca* og en 12 Tdr. β . Eftersaaning af *p. sylvestris* og *p. austriaca*“, kan se noget Bevis for Raagens Rytte for Skovbruget, men snarere for dens Stadelighed, og skjønt det er almindelig bekendt, at Kommunen Rønne omtrent 20 Aar tilbage Aar efter Aar besaaede bemeldte Udmark, uden dog at kunne saa Skov paa Vej, forinden den bestemte sig til ved passende og gennemgribende Midler at forjage de paa Naboejendommen „Stampen“ værende Raagekolonier, hvorimod de cirka 200 Tdr. β . Skov derefter

tog en hurtig og glædelig Fremgang, saa nærer jeg dog ikke Tvivl om, at Hr. B., naar han nu tager denne Fugls Fredning i Forsvar, har andre og gylligere Beviser for dens Nytte i Baghaand; men Tvivl nærer jeg ogsaa om, at det desuagtet vil lykkes Hr. B. at godtgjøre, at denne dens Nytte, blot tilnærmelsesvis staaer i Forhold til de umaadelige Tab og den Tidsspilde, som Bagthold, Opsættelse af Fuglestræmseler, Ræt og Snarer paa og om Markerne bringer Landbrugeren, eller at det skulde lykkes ham fremdeles at saa denne Fugl fredet her paa Den.

Soldatergaarden i Februar 1871.

Hasselriis.

Da det vistnok falder vanskeligt i alle Tilfælde nøjagtig at afveje saavel Raagens som mange andre Dyr og Fugls Nytte og Skade for Landbruget, skulle vi af foranstaaende Meddelelse tage Anledning til at fremsøre et ældre Vidnesbyrd, der synes at gaa i noget forsfjellig Retning, nemlig Skovgaardens Optegnelser i hans Beskrivelse over Bornholm, 1ste Del (Kbhvn. 1804), S. 58—61, saa meget mere som Raagerne i de sidste Aar ogsaa have indfundet sig i flere Egne her paa Øerne og formere sig i stor Mængde, saa de ogsaa allerede her ere til stort Besvær ved mange Gaarde.

„Raage. Da der af denne Slags Fugle, der megen er ukjendt i Danmark, habes en saa overvættets stor Mængde her-tillands, saa troer jeg ikke, det vil foranledige Misnøje hos Nogen, at jeg er noget vidtløftig i Talen om dem. Raagen er en Træfugl; den søger ikke Nadsler, men lever af Orme, Oldenborrer og andre Insekter, hvorfor den ogsaa om Vaaren trolig furevis følger den pløjende Landmand; ogsaa leve de af Kornet paa Marken, hvilket de, naar det er kommet til nogen Fuldkommenhed i Værten, falde paa stimevis og gjøre samme stor Skade. De komme almindelig her til Landet fra Pommern aarlig sidst i Februar, hvorfor ogsaa Matthias's eller Nadses Dag, den 24de Februar, kaldes almindelig paa Bornholm, saavel af enfoldige Folk, som ogsaa af alle andre, Raaga-Massa-jin eller Raaga-Massa-Da. Erfarenhed lærer, at de ved at følge denne Naturdrift, at komme hvert Aar til samme bestemte Tid, meget ofte komme for tidlig, da de, naar Vinteren holder længe ved, sees, skundom hobevis, at forsmægte af Hunger og Frost. Naar Raagerne ere ankomne, holde de sig mest paa Møddingerne ved Strandkanten, og sfjøndt de vel mellemstunder sees flyve noget op i Landet for at søge Føde, saa findes de aldrig at overnatte

i Træer oppe i Skovene førend ved den Tid, da Bløjningen begynder, hvilket skeer gemeenlig ved Slutten af Marts, somme Aar tidligere, andre Aar sildigere, altsammen efter Aarstiderne. Da, naar Vaaren er begyndt og Varmen kommen noget i Luften, hvad enten det saa er før eller efter 25de Marts, da forsøje de sig samtlige fra Stranden op i Skovene, hvor de enten bygge ny Rede, altid i Toppen af de højeste Træer (hvorfor ogsaa meget høje Afte kaldes Raage-Afsta, ligesom høje Lunde ofte hedde Raage-Lunde), eller og de forbedre de fjorgamle Reder, for deri at lægge Unger ud, og fra den Tid opholde de sig den hele Sommer til Ende i eller ved Skovene, indtil nogle Uger før den Tid, de ville trække bort, hvilket plejer at ske i Førstningen af Oktober, da de, med deres nu fuldvorne Unger, stimevis i Tusindtal forsamle sig paa noget højlændte Sletter, og under bestandigt Skrig øve sig, som Trækfugle plejer, i at flyve, hvilke Øvelser daglig fortsættes indtil Vortflugten. — Da de henimod Høsten, i store Stimer, falde paa Sædagrene, og ikke alene aføde Sæden paa store Stykker af Ageren, men endog nedtræde det Overblevne, saa er fordom, vel ikke saa ganske urettelig, holdt for, at de vare høist skadelige, landødende Fugle, og derfor blev anordnet, at hver Bonde skulde aarlig blandt de vanlige Skatter levere paa Amtstuen den besynderlige Skat af et vist Antal Raage-Hoveder in natura; og da nu Raagerne, som meget forhåbte, bleve af Landboerne meget heftig efterfattede, naaedes rigtignok det, der sigtedes og tragtedes efter, nemlig at Raagerne bleve færre Aar for Aar; men nu troede Udskillige sig at mærke, at denne deres Udryddelse eller Forsværrelse medførte mere Skade end Gavn; thi de mente, at Orme og Insekter, Raagernes sædvanlige og bedste Foraarsføde, toge nu saaledes Overhaand, at de i Jorden fortærede Roden af Sæden, og derved gjorde langt mere Skade end al den uhyre Mængde Raager havde nogensinde gjort, hvorfor ogsaa Raage-Skatten ophørte, skjøndt den ikke blev aldeles ophævet, men blev saaledes forandret, at istedetfor Raagehovederne tilforn ydedes in natura, betales de nu med Penge, nemlig med een Stilling for hvert Hoved.“

Red.

Forbrugen af kunstig Gjødning i Danmark i Aaret 1870.

For ved Talstørrelser nogenlunde at faa godtgjort, hvor stort Omfang Benyttelsen af kunstig Gjødning nu har naaet her i Landet, have vi i dette Foraar ligesom i de 2 foregaaende henvendt os til samtlige herværende Fabrikanter og Importører af kunstig Gjødning, og have modtaget Meddelelser i saa Henseende fra følgende Herrer:

Ahrenzen & Meyer, Kjøbenhavn.

Benzon, Stubbekjøbing.

Bruun, Søndermølle, Viborg.

Due, Kjøbenhavn.

Erichsen & Vilhelm, Kjøbenhavn.

Fischer, Horsens.

Foss, Kjøbenhavn.

Frandsen & Meyer, Kjøbenhavn.

Hjorth, Kjøbenhavn.

Jessen, Kjøbenhavn.

Kruse, Korsør.

Lolland-Falsters Forening til Indkjøb af kunstig Gjø.

Muus, Odense Dampmølle.

Owen & Sønner, Kjøbenhavn.

Poulsen, Kjøbenhavn.

Prior & Thorson, Kjøbenhavn.

Rée, Aarhus.

Sass, Aalborg Gjødningsfabrik.

Ligesom i de foregaaende Aar savnes ogsaa iaar Oplysninger fra nogle faa Steder, men de derfra forhandlede Gjødningsmængder ere ikke af en saadan Betydning, at de i nogen væsentlig Grad forrofke den Sammenligning mellem Benyttelsen af de ulige Gjødningsarter, som fremgaaer af de modtagne Meddelelser, og som sammenholdt med de 2 foregaaende Aar have viist sig at være følgende:

Forbruget af kunstig Gjødning.			
	1870.	1869.	1868.
Peru Guano . .	2,958,000 \bar{A}	4,700,700 \bar{A}	2,016,700 \bar{A}
Fissegvano . . .	522,000 "	140,000 "	?
Benmel	333,542 "	611,259 "	452,500 "
Sur f. Kalk . .	17,373,475 "	13,011,213 "	8,920,000 "
Vaker Guano	} . 8,213,941 "	} 4,514,300 "	} 2,806,613 "
Fosfo Guano			
Estramadura			
og forskjellige Fosfater			
Chilispeter . .	" "	12,000 "	11,500 "
Kalifalt	330,000 "	" "	" "
	29,730,958 \bar{A}	22,989,472 \bar{A}	14,207,313 \bar{A}

Af den 1870 folgte Peruguano er 1,741,100 Pb. solgt direkte til Landmændene, medens de øvrige 1,738,900 Pb. ere solgte til Fabrikanter, og af disse væsentlig brugte til at indblende i de af dem fabrikerede fosforsyrerige Gjødningsarter, og de finde altsaa rettest deres Plads blandt disse, naar man ved Udregning vil danne sig et Skøn over den Kapital, som Landmændene i det forløbne Aar have udgivet for kunstig Gjødning. Landmændene have altsaa kjøbt 1,741,000 Pb. Peruguano, 330,000 Pb. Kalifalt og 25,920,358 Pb. Fosfater af forskjellige Slags; den samlede Værdi heraf vil ifølge de Specialoplysninger, der danne Grundlaget for ovenstaaende Hovedopgjørelse, beløbe sig til 1,027,112 Rd. , medens den i det foregaaende Aar var lidt over 800,000 Rd.

Angaaende Mængden af den solgte Gjødning, da har der

fundet en betydelig Nedgang Sted for Perugvanoens Vedkommende, væsentlig begrundet i de stigende Vanstueligheder med at skaffe en let og rigelig Tilførsel, saa at man ikke har kunnet tilfredsstille Efterspørgselen. Den tilshneladende stærke Stigning i Forbrugen af Fiskeguano skyldes navnlig, at en af de betydeligste Forhandlere af denne Gødning iaar, i Modsætning til tidligere, har havt den Belvillie at forsyne os med Oplysninger for sin Forretnings Vedkommende. De foregaaende Aars Opgjørelser angaaende Chilifalpet skyldes Forbrugen hos en enkelt Mand, som vi iaar ikke have været saa heldige at faa Meddelelse fra. Kalifaltet er vel ogsaa brugt lidt i de foregaaende Aar, men det er dog egentlig først ved Begyndelsen af 1870 at det er begyndt at spille en Rolle, som, hvad enten denne bliver kort eller langvarig, i det forløbne Aar har fostret mange Drøstelser og en Del Forsøg. Af Benmel er der kun solgt lidt i Aaret 1870, og det forklares simpelthen ved, at Prisen derpaa — om end muligvis med Urette — synes høj i Forhold til den nedsatte lave Pris paa Superfosfater, thi af disse har Forbruget været meget betydeligt, skjønt endnu langt den overvejende Mængde af fosforsyrerig Gødning sælges i Form af sur fosforsur Kalk.

Taget i en Samling har Forbrugen af kunstig Gødning i Danmark i Løbet af 2 Aar fordoblet sig, og den stærke Stigning i Forbrugen 1869, som man tilbøielig antog hidrørte fra, at den foregaaende Vinter havde været foderknap og Massen af den producerede Staldgødning selvfølgelig kun ringe, er, som ovenstaaende viser, bleven betydelig overstreden i det forløbne Aar, saa at man nok kan søge den virkelige Grund til den stærke Stigning væsentligt i, at Trangen til at bruge kunstig Gødning er bleven klarer og rodfæstet selv i intensive Agerbrug, samt i, at det ikke længere blot er de større Gaarde, men ogsaa de mindre, hvortil den nu bruges, og naar disse først kommer ret med, vil Stigningen selvfølgelig blive endnu stærkere. De Foreninger til Indkjøb af kunstig Gødning, der nu ere dannede i Landets fleste Egne, bidrage overordentlig meget til at

skaffe Brugen af den Indgang paa de mindre Gaarde, og det er navnlig i denne Retning, at de gjøre udmærket Nytte. Hovedsagen er nemlig ikke den, at man ved et større samlet Indkjøb og kontant Betaling kan faa Handelsgjødningen lidt billigere, skjønt dette altid er et Hensyn, som i og for sig vilde være tilstrækkeligt til at begrunde Dannelsen af saadanne Foreninger; men det største Gode, der naaes, er, at alle de Forbrugere, og da selvfølgelig navnlig de mindre, der hidtil have holdt sig tilbage fra at købe Handelsgjødning, fordi de manglede Kundstaber og Indsigt til, selv efter en foreliggende Analyse som Vejledning, at danne sig en nogenlunde sikker Mening om den forhandlede Gjødningens Godhed og dens rimelige Pris i Forhold til andre i Handelen forekommende Gjødningssarter, — at alle disse Mænd, ved at indtræde i de nævnte Foreninger, kunne nyde fuldt Godt af den Garanti og Sikkerhed, som Analysens Kontrol og de Forretningsførendes større Indsigt i Sagen kan skaffe tilveje. Erfaringerne fra de først dannede Foreninger viser da ogsaa, at medens de fra først af navnlig kun bestaa af de større Jordbrugere, saa indmelder sig efterhaanden et overvejende Antal af mindre Jordbrugere i Foreningerne. Den jydste Forening talte saaledes i Foraaret 1870 141 Medlemmer med i Gjennemsnit 163½ Tdr. Land, men i Sommerens Løb indmældte der sig 4+1 nye Medlemmer med i Gjennemsnit kun 74½ Tdr. Land.

Med Hensyn til den Aarstid — Foraar eller Efteraar — da det største Kvantum Handelsgjødning bruges, saa stiller dette sig ulige, dels efter de forskellige Slags Gjødning, dels efter de forskellige Landsdele. Af Peru Guano bruges saaledes den største Mængde om Foraaret, navnlig paa Sølland og i Fyen, og glædeligt er det at se, at jo mindre frugtbare Egnene ere, jo mindre de altsaa have Grundkraft i sig til med fuld Fordel og uden Fare at bære en saa kraftig virkende Gjødning som Peru-Guano, desto mindre bruges der ogsaa af denne og desto mere af fosforsyrerige Gjødningssarter, hvilket især stærkt viser sig for Viborg Stifts Vedkommende. Nedenstaaende Beretning

fra Hr. Grosserer H. T. Foss angaaende Handelen med Chinchas-Peru-Guano i Aaret 1870 vil nærmere behøje disse Forhold.

Tilførselen 1870 ved det af Hr. Grosserer H. T. Foss repræsenterede Selskab omfattede 32,857 Centner Guano, der fordeltes som følger:

	Foraar.	Efteraar.	Salt.
I Sællands Stift, eksklusivt			
Bornholm	2,071 C.	968 C.	3,057 C.
Paa Bornholm	177 "	93 "	270 "
I Fyens Stift	1,999 "	1,472 "	3,471 "
„ Lollands-Falsters Stift .	1,409 "	1,264 "	2,673 "
„ Aalborg Stift	672 "	270 "	942 "
„ Viborg Stift	97 "	18 "	115 "
„ Aarhus Stift	358 "	259 "	617 "
„ Ribe Stift	392 "	344 "	736 "
„ Skaane	1,802 "	1,785 "	3,587 "
Til Fabriker	9,036 "	8,353 "	17,389 "
	18,013 C.	14,844 C.	32,857 C.

Salgsprisen var i Foraaret $6\frac{2}{3}$ Rd. og i Efteraaret $6\frac{5}{6}$ Rd. Tilførselens Bestaffenhed var af sædvanlig Godhed, nemlig af et Kvælstofindhold, der varierede mellem 12 og $14\frac{1}{2}$ 0/0. Da Chinchas-Derne ere udtømte, ere vi for iaar, hvad lignende god Guano angaaer, udelukkende henviste til de ældre, hist og her i Europa tilbageblevne Dplag, og Hr. Foss er traadt i Underhandling om flere af disse.

Angaaende Tiden for Anvendelsen af de fossforsyrerige Gjødningssarter synes Forholdene at stille sig saaledes, at medens Hovedmassen af dem paa Sælland og tildeels det østlige Jylland og Fyen bruges til Vaarsæd, falder i de øvrige Dele af Landet Hovedbenyttelsen til Vintersæd. Landmandsforeningen paa Lolland-Falster til samlet Indkjøb af kunstig Gjødning har saaledes til Efteraarsbrug fordelt 817,861 *℔* Superfosfat og til Vinter- og Foraarsbrug kun 320,000 *℔*. Fra den jydsk Forenings Forretningsfører, Hr. Frænkel i Viborg, have vi modtaget følgende interessante Meddelelse:

„Landmandsforeningen i Jylland til Indkjøb af kunstig Gjødning har i Aaret 1870 fordelt ialt 2,208,200 *R* fosforfur Gjødning, hvoraf omtrent 50,000 *R* er leveret som et 28 % Superfosfat af Aalborg Gjødningsfabrik og Resten som 15 eller 16 % Superfosfat af Fredens Møllers Fabrikker i Kjøbenhavn. Gjødningens Værdi var omtrent 46,000 *Rd*, og den er fordelt til de forskjellige Egne af Jylland omtrent saaledes: Viborg Amt 7200 Centner, Aarhus og Skanderborg Amter 3080 Cent., Randers Amt 2560 Cent., Aalborg Amt 2540 Cent., Ringkjøbing Amt 2480 Cent., Hjørring Amt 2160 Cent., Vejle Amt 1030 Cent., Thisted Amt 730 Cent., Ribe Amt 300 Cent.

Seg kan tillige oplyse, at der af det samlede Kvantum benyttes 4654 Centner til Vaarsæd og 17,428 Centner til Vintersæd, men tilføjer, at der heraf ikke kan drages nogen paa-
 lidelig Slutning med Hensyn til Forholdet mellem Foraars- og Efteraarsforbruget af kunstig Gjødning, paa Grund af, at Foreningen i Foraaret endnu ikke havde naaet det Omfang, den erholdt i Løbet af Sommeren. Erfaringen fra indeværende Aars Foraarsbestillinger (der udgjøre 9 a 10,000 Cent.) taler imidlertid for, at der om Foraaret i det Hele ikke anvendes halv saa megen kunstig Gjødning som om Efteraaret. En Mængde Forbrugere i Nord- og Midt-Jylland, som om Efteraaret anvende betydelige Kvantiteter kunstig Gjødning, benytte den slet ikke til Vaarsæd eller kun til Kartofler, hvor disse dyrkes i større Omfang. At der desuagtet kommer mere Ligevægt i Forholdet mellem de om Foraaret og om Efteraaret forbrugte Kvantiteter, hidrører fra, at det ovennævnte Forhold i mange større Landbrug, som drives intensivt, er omvendt, og da der findes flest af disse paa Østkysten, er Forbruget i denne Del af Landet større om Foraaret end om Efteraaret.

Uf let forklarlige Grunde tæller Foreningen det største Antal mindre Forbrugere heri Egnen, hvor Mangelen paa Enge og vidstrakte, men lidet frugtbare Arealer, paa hvilke den Gjødning, som samles paa Ejendommene, kun flaaer knapt til, tidligere end i nogen anden Del af Landet har gjort Nødvendig-

heden af og Fordelen ved Anvendelsen af kunstig Gjødning indlysende for Jordbrugeren. Hvilken betydelig Del af Forbruget, der i det Hele taget kommer de mindre Jordbrug tilgode, fremgaaer deraf, at over Treiedelen af det hele fordelte Kvantum kommer paa Forbrugere af under 3000 Pbd., og i Virkeligheden vil Forholdet stille sig endnu gunstigere, naar det tages med i Beregningen, at netop mange af de mindre Forbrugere ikke have kunnet benytte Foreningens Medvirkning, fordi de ikke kunne overkomme den kontante Betaling og derfor maa forsyne sig paa anden Maade.

Af de indkomne Bestillinger, ialt omtrent 700, vare

262 paa mellem 1000 og 1200 Pbd.

252 " " 1400 " 3000 —

98 " " 3200 " 5000 —

79 " " 5200 " 18000 —

10 " " 20000 " 50000 — "

Da Brugen af Kalifalt er saa ny herhjemme, da den i Tyskland har givet meget forskjellige Resultater, og da der var Grunde, der gjorde det tvivlsomt, at denne Gjødning vilde vise sig heldig virkende paa vore Jorder, henvendte vi os til det danske Hedeselskab, som sidste Sommer lod foretage en større Række Forsøg med denne Gjødning, og anmodede om at blive kjendt med de Resultater, man mente at have naaet af sidste Sommers Brug. Hr. Kaptajn Dalgas har haft den Godhed at besvare vore Spørgsmaal med følgende Meddelelse:

„Hedeselskabet anvendte ifjor forsøgsvis paa mange forskjellige Steder omtr. 50,000 Pbd. saakaldet svovlsur Kali-Magnesia Gjødning mærket Nr. 2 fra Fabrikken i Stafsfurth (Dr. A. Frank) indeholdende omtr. 17 pCt. ren Kali og særlig anbefalet af Dr. Frank som stikket til vort Brug.

Vi have ikke ladet foretage nogen kemisk Analyse af denne Gjødning. Den blev leveret i April og kan antages at være udsaaet i samme Maaned. Den er bleven anvendt dels og mest paa overrislede Enge; men ogsaa paa Rjørjorder, Mosejorder og Sandjorder, der behandles som Bløjeland og dels

vare udlagte med Græs, dels benyttedes til Kornavl. Som bekendt var Foraaret meget tørt, saa at det kan antages, at Gjødningen ikke er bleven tilstrækkelig opløst i rette Tid paa alle de Steder, hvor der ikke vandedes.

Samtlige Indberetninger gaa ud paa, at der ingen Virkning har kunnet spores undtagen: 1) at Boghvede paa Sandmark var kjendelig flettere paa de Steder, hvor der var anvendt Kaligjødning, end hvor dette ikke var Tilfældet; 2) at en Græsmark paa moseagtig Kærjord var kjendelig bedre paa de Steder, hvor Kaligjødning var anvendt, end hvor Marken intet havde faaet. Denne sidste Mark var ikke overrislet.

Forøvrigt have vi ikke modtaget Indberetninger fra samtlige Modtagere, og vi formode, at Virkningerne paa nogle Steder kunne vise sig endnu iaar.

Af et ubetydeligt Forsøg synes det, som om Kaligjødningen ikke virker skadelig men gavnlig, naar den forinden Saaningen bliver blandet med Melskaff.

I Planteskolerne blev paa flere Steder den sidste Aen af hvert Frøbed og af hvert Udprillingsbed gjødet med Kaligjødning istedetfor med Afse af Hedetørv, men Frøet i Frøbedene kom ikke op, og Planterne i Udprillingsbedene gik ud paa de Steder, hvor Kaligjødning var anvendt. Derimod viste disse samme Bede, at Kaligjødningen efter Juli Maaned virkede stærkt frugtbargjørende, idet Hvidkaal og Grønkaal plantet i de mislykkede Dele af Bedene bleve ualmindelig store.

Det er muligt, at vi til Efteraaret ville kunne give solidere Meddelelser støttede paa bestemte Tal, men f. T. ville vi helst indskrænke os til Ovenstaaende; kun skal jeg tilføje, at man ved Bedømmelsen af Resultaterne maa tage Hensyn til, at Gjødningen blev faaet i April og ikke sent paa Efteraaret, hvilket maa anses for uheldigt, og ikke mindst paa Vandingsenge, hvor det er af Bigtighed, at Gjødningen faaer Tid til at opløse sig og trænge ned i Jordskorpen, inden Overrislingen begynder, — og dernæst at Foraaret 1870 var meget tørt, hvilket ogsaa var uheldigt."

Skovbrugsberetninger.

Det nordlige Sjælland.

(Fra 6te Kronborg Skovdistrikt).

Den usædvanlig strænge Vinter, som tillige udmærkede sig ved at Frostene ikke veglede med Is, saa at den faldne Sne blev liggende indtil Frostens Ophør, var i mange Henseender meget generende for Skovarbejdet og overmaade besværende for Arbejderne, der maatte vade i dyb Sne til og fra Arbejdsstederne med deres tunge klobede Træskostøvler, og leve hele Dagen af frossen Mad. Gjennemhugninger og yngre Bevøninger, navnlig af Naaletræ, maatte ganske opgives, indtil Sneen var borttøet, og som Følge deraf kunde de ikke udstrækkes saa vidt, som man kunde ønske. Skovningen af Favnbrænde frembød ingen væsentlig Vanstuelighed, endstjøndt det altid er mindre behageligt at skulle lade det stable med den Sne, der uundgaaeligt hænger fast ved Stykkerne, fordi det i saa Tilfælde maa stables med Overmaal, hvis det skal kunne staa Maal, naar Sneen er optøet, og Maalet bliver derfor tilbøielig en Skjønssag. Paa den anden Side medførte denne Vinter ogsaa Fordele for Skoven, da Snelaget i høj Grad beskyttede den unge Opvæxt mod Bestadigelse, saavel ved Skovningen, som ved Transporten, der næsten udelukkende foretoges med Slæder; og uagtet temmelig betydelige Kvantiteter af Favnbrænde skulde transporteres til Esrom Kanal, gif disse Arbejde saa raff fra Haanden, at der med Februar Maanedes Udgang kun stode ubetydelige Rester tilbage i Skovene.

I en Egn som denne, hvor Tørvetilvirkning drives efter en meget stor Maalestok, har en streng Vinter langt ringere Indflydelse paa Afsetningen og Prisen paa de Effekter, der skulle affættes til Omegnens Brændselsforbrug, end en vaad Sommer, som kan hæmme Tørvestjæringen, og gjøre det umuligt at saa den skaarne Tørv tilstrækkelig tørret. Det var ogsaa først ved

Auktionerne i Februar og Marts, da den opfkaarne Tørv var medgaaet, at man kunde spore en livligere Efterspørgsel efter Kvas og Udhug, som ved disse Auktioner betaltes med Priser, som man uafhængig af denne Egn's Skovrigdom maatte kalde gode, og jeg bestrykes stadig i min Overbevisning om, at naar Tørvemoserne om en Sne's Aar ere ganske eller tilbels opbrugte, vil det vise sig, at ej engang denne Del af vort Land, som er den skovrigeste, vil producere mere Ved end der behøves.

Kulturarbejderne maatte standses tidlig, da vi allerede i Oktober havde saa stræng Frost, at Jorden blev haard, og Foraaret tøvede længe med atter at optø den meget tykke frozne Skorpe. Det kolde Vejr har dog holdt Vegetationen saaledes tilbage, at man meget længe kunde vedblive med Plantningen, og i de lange Foraarsdage har man kunnet faa meget udrettet, saa at alt, hvad der maatte forsømmes i Efteraaret, nu er indhentet.

Naar undtages at de unge Graner, saavel i Skoven som i Planteskoler, hvor de have raget op over Sneen, ere blevne røde paa Naalene, samt at Frosten har hævet en Del Frøplanter af El, Birk og Gran op af Jorden, har jeg ikke kunnet opbage nogen Skade af Vinteren paa Kulturer. Selv de i en af mine tidligere Meddelelser omtalte Edelgraner, der, efterat være saae i Foraaret 1870, først fremspirede da rigelig Regn faldt i September Maaned, ere for en stor Del godt overvintrede.

Ej heller har den ældre Skov lidt nogenstomhelst Skade, og Snetryk har kun i ubetydelig Grad fundet Sted i enkelte yngre Granplantninger, hvor Sneen har været ophobet i store Driver.

Naar vi i lang Tid have Snelæg, vil man vel aldrig ganske kunne undgaa, at Mus bestadige unge Træer, og saaledes er det ogsaa gaaet iaar, men Staden er meget ubetydelig. I en blandet Opvæxt af Edelgran, Bøg og Aonbøg i Højbjerg Hegn ere Musene faldne over den sidstnævnte Træart, som de have afbarket, men dette er ligegyldigt, da Aonbøgene alligevel skulde fjernes, og da der er tilstrækkeligt af de andre Træarter til at danne en fuldstændig Bevogning. Vandrotten viser sig endnu for døvelig paa flere med Aft beplantede Moser, og det uagtet jeg har sørget for at intet staaende Vand findes i Grøfterne. Den maa altsaa kunne undvære Vand og nøjes med fugtig Jord.

Efterat Kulturer med Aft, Bøn, El, Birk og Lærk ere begyndte paa 6te Kronborg Distrikt, kan jeg ikke længere give Bildtet noget godt Studsmaal, og uagtet Bildtstanden her ingenlunde kan kaldes stærk, er den Skade, den afstedkommer

baade ved Fejning og ved Bid, meget større, end den burde være; men foruden at bestadige de nævnte Træarter har Bildtet i denne Vinter, hvor Knopperne af de enaarige Bøge naaede op over Sneen, afbidt disse, ligesom Harerne have beskaaret de unge Bøgeplantninger stærkt. De Bemærkninger om Bildtets Forhold til Skovbruget, der ere fremsatte i dette Tidsskrift af —h, kan jeg derfor ganske tiltræde, og det maa kun betragtes som Bevis for hvorledes Jagtlidenstabs kan forblænde Folk og forvirre deres Begreb, at denne med de faktiske Forhold nøje stemmende Afhandling kunde blive Gjenstand for et heftigt Angreb. Sandheden er og bliver den, at Bildtstand er en kostbar Luxus, som hverken stemmer med Skovbrugets eller Agerbrugets Lær. I Stove af saadan Udstrækning som de herværende er det ikke let at reducere Bildtstanden indenfor passende Grænser, og det har ikke været mig muligt, hverken for Raavildtets eller Daavildtets Vedkommende at naa nogen synderlig Indstrækning, men ved en fortsat slittig Brug af Bøssen vil forhaabentlig Maalet kunne naaes, saa at Plantningerne kunne faa Lov at vore i Fred.

Det i tidligere Dage almindelige Erhverv: „at tage en Pind i Skoven“, er nu saa godt som ophørt i denne Egn. Nar-sagen hertil maa sikkert væsentlig søges i, at Indgreb i Skovejernes Ejendomsret nu ifølge Lovgivningen er Thveri, medens det tidligere var Skovforbrudelse, og efterat Erfaringen har viist, at denne Industri bringer for ringe Fordel i Sammenligning med de Tab og Ubehageligheder, man udsætter sig for ved at drive den, er den ganske naturlig bleven opgivet som ikke lønnende.

Efterat Bøgenes Knopper nu ere temmelig udviklede, er det sikkert, at enkelte Træer hist og her ville give en Del Blomster, som, hvis Vejrtilstanden bliver gunstigt, kunne give saamegen Olden, at det kan blive til god Hjælp for Planteffoler paa Steder, hvor sidste Oldenaar ikke har givet Planter i tilstrækkelig Mængde. Egene ere rigelig forsynede med Blomsternopper, men især love Birk, Rødel og Hvidel en overordentlig rigelig Frøbæring, hvilket er saameget mærkeligere, som Ellen blomstrede paa en Tid, da Temperaturen om Natten ofte gik ned til -5° . Hunraklerne udvikle sig raff efter Blomstringen, saa at man kan haabe, at Befrugtningen er lykkelig uagtet det tilsyneladende ugunstige Vejrtilstand. Løn, Alm og Aft ville ogsaa iaar give Frø i tilstrækkelig Mængde. Hvad Naaletræerne angaa, saa har Lærken blomstret rigelig, Fyrren lover ikke nogen betydelig Mængde Kogler, og Edelgranen har en Del Blomsternopper ligesom Rødgranen. Endnu kunne dog mange Omstændigheder indtræffe, som

kunne foranledige, at de gode Udsigter til at samle Frø af de fleste Løvtræarter, hvortil vi trænge meget i disse Skovegne, hvor Træarternes Antal er meget ringe, kunne blive til Intet, men man er dog berettiget til at nære det bedste Haab.

Maarum d. 9de Mai 1871.

N. Holten.

Fra det vestlige Sjælland.

Det har været en lang Vinter for Skoven; Løvet faldt tidlig i Efteraaret, og endnu idag — d. 16de Maj — er det kun enkelte Bøge, der ere grønne. Jeg mindes kun et Foraar med saa sent et Løvspring, det var 1861, da jeg ikke havde seet Spor af Bøgegrønt førend d. 15de Maj, da jeg opdagede en lille udsprungen Kvist. Jaar havde vi her det første Bøgegrønt, dog næppe helt udfoldet, den 8de Maj, og noget af det første var mærkelig nok nogle smaa Skud paa et Kævle i en Klobsbunke, som var hugget forrige Vinter og altsaa havde ligget afhugget hele Sommeren over. Vinteren har som bekjendt ikke alene været lang, men ogsaa stræng; Frosten begyndte den 29de November og vedvarede til Midten af Februar, kun afbrudt af 3 Dages Tøvej i December. Snefaldet begyndte Juleaften og fortsattes af og til, indtil Snelaget i Skoven naaede en Tyktelse af c. 15".

Skovningsarbejderne gik imidlertid deres Gang, uforstyrrede af Vejret, naar undtages at Gjennemhugningen afbrødes, medens Sneen laa højest, og Arbejdsfolkene fattes midlertidig til Hovedskovningen. For Transporten har Vejret været gunstigt, da Vejene have været faste af Frosten, og en stor Del Brænde er kjørt ud paa Slæde. Paa Distrikter som dette, med store Skove, der altsaa kræve store Bejlsængder, og hvor Jorden tilmed for største Delen er leret, spille Udgifterne til Skovvejene en stor Rolle, og den Besparelse, der opnaaes ved et gunstigt Vejr, er meget betydelig. Man skalde tro, at den strænge Vinter havde foraaraget livlig Efterspørgsel efter Brænde, og at Priserne havde været gode, men det har ikke været Tilfældet; Priserne have været slaaue, hvortil den Omstændighed nok har bidraget noget, at der er salbudt mere Brænde end i de sidst foregaaende Aar, da det blev anseet for rigtig at tage en større Mængde paa Forhængsfladerne for at skaffe fornøden Lys og Luft til de unge Bøgeplanter.

Uagtet Gulgravning og lignende Kulturarbejder maatte høre tidlig op paa Grund af Frosten i Efteraaret, er her dog

plantet bethdeligt, da Tiden i Foraaret til Gjengjæld har været saa langt dertil. I samme Overbrev, som jeg omtalte i forrige Skovbrugsberetning, er en ny Part indtaget til Beplantning, hvor der er plantet omtr. 60,000 Rødgranplanter i Huller, der ogsaa ere graveede i Foraaret. I Planteeskolerne er udsølet en bethdelig Virksomhed og navnlig omprøvet en saa stor Mængde Bøgeplanter (omtr. 400,000 Stk.), som det har været muligt at skaffe Plads til, men adskillige Frøede maa staa over til næste Aar af Mangel paa Jord til Omprøvelse. Uagtet Bogen i disse Bede kom saa godt op, som man næsten kunde tænke sig det, er der dog adskillige Bog, som nu først komme op i den tætte Brimmel af Planterne fra issor. I Planteeskolerne ere vi her meget plagede af et Ukrud, Følsod (*Tussilago Farfara*), som udbreder sig med rivende Hurtighed navnlig paa leret Jord; den maa rimeligvis være en Plage flere Steder, da jeg har seet, at dens Udryddelse er gjort til Gjenstand for Diskussion i Aarhus Landbosforening; det blev der anbefalet at plukke Blomsterne af om Foraaret, saa snart de vise sig, og det kan muligvis hjælpe til at hæmme dens videre Udbredelse, men til at udrydde den, er Midlet vistnok for svagt; jeg har brugt at lade Jorden grave om Efteraaret med Staalgreb, med hvilket Redskab det er langt lettere at rense Jorden for Rødder end med Spaden, og saa lade Børn gaa efter Greben og pille Rødderne af; det har hjulpet noget, uden dog at være tilstrækkeligt, men jeg ved intet bedre Middel.

Jeg har iaar for første Gang saaet lidt Frø af *alnus cordifolia*; jeg har saaet det fra J. A. Benzien, som kun kunde skaffe mig 5 Lod; paa hans Prisfortegnelse stod det opført til 48 β pr. Pd.; da jeg havde bestilt Frøet, fik jeg at vide, at det vilde komme til at koste 9 Rd. 2 \mathcal{L} pr. Pd. foruden Fragt m. m., og da jeg fik Regning paa de 5 Lod, var Prisen steget til mere end det dobbelte: 4 \mathcal{L} pr. Lod, altsaa 21 Rd. 2 \mathcal{L} pr. Pd. —, saa Frøets Prisbillighed skal i ethvert Fald ikke lokke Nogen til at forsøge denne Træart.

Vinteren med sit Snelag har sikkert været heldig for de unge Planter, navnlig for de unge Bøgeplanter; med nogen Sikkerhed kan det dog først afgjøres, naar Planterne ere sprungne ud, og endnu er det kun en ganske enkelt, der er brudt. I Plantebedene ere mange Planter frozne op i Vinter eller i det tidlige Foraar, men det skeer hvert Aar.

Da her endnu i den ældre Skov findes beffadigede og forværvede Træer, har Stormen forarsaget en Del Vindfælder; ikke alene Grene ere nedblæste, men Stammer ere ogsaa omblæste eller knækkede, dog næppe i større Omfang end almindelig-

lig. Iøvrigt tror jeg ikke, Skoven har lidt noget af Snetryk el. lign.

Uagtet det i Efteraaret tegnede til, at Musene vare tilstede i stor Mængde, have de dog heldigvis ingen Skade gjort af nogen Betydning. Derimod har Vildtet gjort meget betydelig Skade, navnlig paa Rødgranen, da det er den Træart, hvormed de største Kulturer foretages. Vildtet selv har lidt overordentlig meget i denne Vinter, og meget er omkommet af Sult og Kulde. For Skothyveri har her været god Fred.

Der er ingen Udsigt til nogen rig Oldenhøst, skjønt der nok er Blomster eller Blomsterknopper paa enkelte Bøgetræer, saa at der muligvis kan santes nogen Bog til Planteffolerne. Da vi nylig have haft Olden og ere saa godt forsynede med Bøgeplanter, maa vi vel ogsaa ønske at være fri for et Oldenaar, som altid forarsager et betydeligt Tab i Tilvært. Som Exempel paa stærk Tilvært maa det sluttelig være mig tilladt at anføre en kanadisk Poppel, som jeg for 11 Aar siden satte heri Gaarden (plantet som Sættefang); den blev fældet i Vinter og anvendt til et Pumpetræ; den holdt 16" i Tværmaal, og de 11 Aarringe havde tilsammen en Tykkelse af $7\frac{1}{2}$ ".

Hammersvold d. 16de Maj 1871.

Spandet.

Lolland-Falster.

(For Sommerhalvaaret 1870).

Vejrforholdene kunne just ikke siges at have været meget gunstige for Vegetationen. I Forairstiden vare Temperatur- overgangene baade pludselige og stærke, og hvis derfor ikke de første Foraarsmaaneder havde været mere end almindelig kolde, saa at Plantelivet af den Grund kom til at udvikle sig noget senere end ellers, vilde Træernes Vært sikkert være bleven sat betydelig tilbage. Midsummeren, navnlig sidste Halvdel af Juli og Begyndelsen af August, var baade hed og tør, hvad der var saa meget uheldigere, som de tvende foregaaende, tørre Somre havde bevirket, at Jorden kunde trænge til al den Fugtighed, den kunde erholde. Alligevel har Træernes Tilvært i det Hele taget været bedre, end man havde Grund til at vente. Naar undtages Bøgen, der muligvis er sat tilbage ved det foregaaende Aars Rigdom paa Bog, kan Tilværten i den ældre Skov sættes lig et Middelaars. I de yngre Bevoringer, saavel af Bøg som af Eg, Aft, El og Naaletræ maa Tilværten kaldes ret

gunstig, og om den unge Egeskov meddeles der endog baade fra Falster og fra den sydlige Del af Volland, at den iaar har været usædvanlig frodig.

Forrige Aars Rigdom paa Bog er bleven almindelig benyttet. Her paa Knuthenborg blev der indsamlet 31 Tdr., hvoraf omtrent 14 Tdr. bleve saaede i Planteskolerne, og Resten blev saaet i Baarsæd. Overalt ere Bøgeplanterne komne fortrinlig op; men med Hensyn til Saaning af Bog i Baar- eller Vintersæd vil denne Fremgangsmaade, trods sin Villighed, dog ikke ubetinget være at anbefale, fordi Musene, der have Tilhold i Græsset, som man formedelt Bredsaaningen ikke kan bortskaffe, Aar for Aar kunne anrette en uhyggelig Ødelæggelse paa de unge Planter. Anderledes forholder det sig med samme Kulturmetode med Agern, efter som Musene langt fra ere saa flemme til at angribe de unge Ege som Bøgeplanterne.

Virningen af den i Skovbrugsberetningen for Sommerhalvaaret 1869 omtalte nye Skovharve har de fleste Steder vist sig ualmindelig god. Hvor Træernes Stilling har været som den burde, ere de unge Bøgeplanter komne frem i tusindvis, og det er næppe overdrevent, naar der siges, at Harven allerede flere Gange er bleven betalt alene ved dens Benyttelse i det allerførste Aar.

Saa vel fra Falster som fra de fleste Steder her paa Volland lyde Efterretningerne ret gunstige om de i Efteraaret 1869 og Foraaret 1870 foretagne Plantninger. Som oftest viser det sig, at under lige Forhold lykkes Løvtræplantning bedst om Efteraaret og Naaletræplantning bedst om Foraaret*). Alligevel bør der dog altid tages Hensyn til Terrainforholdene, saaledes at man paa lavtliggende og fugtige Steder helst bør vælge Foraaarsplantning og paa højtliggende og tørre Steder Efteraarsplantning.

I Planteskolerne ere navnlig Frøbedene med Bøg, Rødgran, alm. Fyr, Bjergfyr, østerrigsk Fyr, Hvidgran og Hvidel fortrinlige. Her paa Knuthenborg ere i Særdeleshed Hvidellene, men vel at mærke af Frø, som vi selv have indsamlet, komne op i en saa ualmindelig Mængde, at vi til Foraaret lavt regnet maa faa til Udprickling mindst 100,000 Hvidelle. Som Forsøg have vi i Foraaret optaget i Skovene en Del af de unge Bøgeplanter, der endnu vare i Besiddelse af Frøbladene, og priklet disse ind i vore Planteskoler. Disse

*) Lærken gjør dog en Undtagelse, da denne altid formedelt dens tidlige Løvspring bør være henvisst til Efteraarsplantning.

unge Bøge faa i det Hele taget særdeles godt, og det er jo ogsaa naturligt, at denne tidlige Omprickling maa kunne lykkes, eftersom de store, kjøbede Frøblade indeholde saa megen Næring for den spæde Plante, at denne i den første Periode efter Omplantningen ikke behøver at stille store Fordringer til dens Rødders Funktioner.

Fra et Distrikt i det sydlige Holland meddeles der, at man har gjort Forsøg paa at indføre *Ailanthus glandulosa*, men at denne Træart ikke viser sig haardsfør i sin Opvært, idet en Del af Træet hvert Aar angribes af Frostene. Saavidt mig bekendt, er dette Træes Ved ikke i Besiddelse af saadanne Egenskaber, at der kan være særlig Grund til at lægge Vind paa det. Var Veddet derimod godt, troer jeg ikke, at man burde lade sig affrække fra Forsøget formedelst den Skade Frostene bevirker; thi det unge Træ er i Besiddelse af en stor Reproduktionsevne og opnaaer efter nogle Aars Forløb tilstrækkelig Styrke til at modstaa Vejrligets Indflydelse. Stjønt *Ailanthus glandulosa* har hjemme i Japan og Kina, har det viist sig, at den dog godt kan trives her, og man har i alt Fald een Gang faaet den til at blomstre hos os, nemlig 1857.

Blandt Insekterne er det iaar kun Oldenborrene, der ere bemærkede i større Mængde, men de have dog ingen Steder taget saa stærk Overhaand, at de have gjort Eggestoven, som de fortrinsvis have angrebet, nogen synderlig Skade.

Her i Stiftet har der de fleste Steder været en stor Rigdom paa Agern. I Keslev Skov paa Falster, hvor der ifjor var en Mængde, har der iaar kun været ubetydeligt af disse. Det synes heraf at fremgaa, at det ikke alene er Vejrliget i de forskjellige Aar, men ogsaa Jordbundens Bestaand og Træernes Stilling, der betinge Træernes Frøbæringsperioder, og at disse altsaa kunne være forskjellige endog i nærliggende Egne af samme Land.

Her paa Knuthenborg Skovdistrikt have vi ophørt med at lægge de tidligere saa almindelige Træbroer, hvis Anvendelse kun kan forsvares, hvor Trædækket ligger frit, men ikke, naar dette bliver skjult af et tykkere eller tyndere Jordbække, hvilket endnu mange Steder er Tilfældet, begrundet paa et utidigt Kniberi; thi Træet raadner efterhaanden væk, og bliver der derfor ikke ført et nøje og næsten dagligt Tilsyn med de mange Broer og Overtjørskler, vil man i sine Stove have Masfer af Faldgruber baade for Heste og Vogne, hvilket nødvendigvis maa bortfrømme Rjøberne. I de Egne, hvor Stenene ere billige, ere Stenkisterne almindelige, men hvor man som her ikke kan faa en saadan med f. Ex. 15" Høining og 5—6 Alens Længde

lagt billigere end 17—22 Rd. Stk., er det heldigt at kunne ty til andre Midler. Et saadant har man i de glacerede Rør med Muffe, ved Hjælp af hvilke man paa en Gang kan lægge billige, stærke og varige Overtjørsler, som godt kunne erstatte endog ikke altfor store Broer. Rørene ere i Reglen godt 1 Alen lange og kunne erholdes af næsten alle Dimensioner. De lægges saaledes, at alle Mufferne vende til den Side, hvorfra Vandet kommer. Man maa sørge for, at Rørene komme til at ligge med samme Falb som Grøften og i en aldeles ret Linie. Jorddækket bør dernæst ikke være under 1 Alen, da man ellers kan staa Fare for, at Rørene blive itultørte. Rørene renses let med en Rjæp af Ledningens Længde, og dette er en Hovedfordel i Sammenligning med den besværlige Oprensning under Stentisterne.

Priserne paa de glacerede Rør med Muffe ere herovre pr. Stk.:

3" Rør	"	Rd. 2	Ɔ	"	β
4" —	"	— 2	"	6	"
6" —	"	— 3	"	8	"
9" —	"	— 5	"	12	"
12" —	1	— 3	"	8	"
15" —	2	— 3	"	4	"

Jordarbejdet er ikke kostbart og vil sjældent kunne udtræve mere end $\frac{1}{2}$ til 1 hel Dags Arbejde for hver Overtjørsl. Sluttelig vil jeg blot tilføje, at paa Grund af Rørenes glatte Sider, vil ventelig en 12" Ledning kunne yde mindst samme Nytte som en Stentiste med 15" Lysning.

Knutthenborg i November 1870.

Schlepperegell.

For Vinterhalvaaret 1870—71.

Undtages nogle stærke Sneorme, som ledsagedes af en ualmindelig stræng Kulde, der ofte fik Thermometret til at synke endog under $\div 15^{\circ}$ Reaumur, og som i Begyndelsen af Februar besværliggjorde næsten alt Arbejde i det Frie, har Vejr- liget i det Hele taget været heldigt for Skovningsarbejderne. Disse ere derfor ogsaa gaaede rast fra Haanden, saa meget mere som Arbejdskraften i denne Vinter har været mere end almindelig rigelig. Kun paa de Steder, hvor Gjennemhugningerne af de unge Bevogninger og Gjærdelseshugningerne ere blevne paa- begyndte for sent, er der med Hensyn til Skovningsarbejdernes Gang fremkommet Besværligheder over den højtliggende og lang- varige Sne. Vejene have i denne Vinter været usædvanlig gode, og derfor kunde og burde de solgte Effekter have været bort-

førte af Stoven inden Maj. Aarsagen til, at der selv under gunstige Forhold som iaar, endnu paa denne Tid henligger en Del Effekter paa mange af Stovdistrikterne, maa vel nærmest søges i den Omstændighed, at man mange Steder har affkaffet den tidligere saa almindelige, for den mindre Bemidlede saa fristende, men meget uheldige Kredit til Mikkelsdag og i det Sted fordret Effekterne betalte forud for disses Udlevering. Der har ved de fleste Auktioner viist sig en noget større Kjøbelyst end i de nærmest foregaaende Aar, og der er for Brændet i det Hele taget opnaaet ganske gode Priser; men de have dog alligevel ikke været saaledes, som den lange og strænge Vinter gav Grund til at vente. Aarsagen hertil maa søges dels i de rigelige, ældre Beholdninger, dels i de sidste Aars uheldige Hvedehøst, der har bevirket en større Sparsommelighed og Uengstelse for at kjøbe.

Vejret i Efteraaret har været meget gunstigt for Plantningen, og Kulturarbejderne bleve derfor ogsaa fremmede med større Kraft end ellers.

Hvor Jorden har været fugtig, have de unge Kulturer lidt en Del ved Opfrysning, men i det Hele taget have de dog ligesom den ældre Skov overstaaet Vinteren særdeles godt. Kun fra det sydlige Lolland er det mig meddelt, at Granplantninger navnlig imod Øst have lidt en Del af Snetryk.

Den højtliggende Sne har i Vinter givet Musene god Lejlighed til at afgrave Barken af de unge Planter. Det er i Særdeleshed Bøge- og Aonbøgeplanter, som deres Udelæggerer have ramt, og navnlig er dette Tilfældet paa de Steder, hvor Musenes Fjender ikke findes f. Ex. paa nogle mindre afsides liggende Der og paa nogle større Strækninger, hvor der fredes om Fasaner.

Da en stor Bildtstand ikke kan taales, hvor der skal være et rationelt Skovbrug, er Bildtets Antal paa Grevskabet Knuthenborgs Skovdistrikt bleven i den Grad formindsket, at der her ikke længere kan blive Tale om Bildtskade af nogen større Betydning. Fra det sydlige Lolland klages der over, at Hærerne have gjort Glæde paa Bøgeplanteskolerne.

Der er Grund til at vente rigeligt Frø af Hvidel, Aft, Elm og Hvidtjørn og paa enkelte Steder ogsaa af Eg.

Fra 1868—70 have Priserne paa Egeslibstømmer kun været ringe. Det fortjener derfor at fremhæves, at der i dette Foraar har været saa stærk Efterspørgsel paa Skibstømmer, at hele vor Beholdning, med Undtagelse af et lille Restparti paa omtr. 2000 Rbf., allerede nu er bleven solgt og det tilmed til rigtig gode Priser. Gjennemsnitsprisen for Tømmeret, leveret

ved Kranen i Vandholms Havn, har været omtrent 4 $\frac{1}{2}$ $\frac{2}{3}$ pr. Rbf., højeste Pris 1 Rd. pr. Rbf., laveste 3 $\frac{1}{2}$ $\frac{6}{3}$ pr. Rbf. Trods det kolde Vejr har man allerede for omtr. 8 Dage siden kunnet begynde med Barkningen. Vil Høstningen lykkes, er der iaar Udsigt til et bedre Udbytte end isjor; thi ogsaa paa Egebarken synes Priserne at være i Stigning.

Knuthenborg Skovriderbolig den 15de Maj 1871.

Schleppegrell.

Fra Fyen.

Naar undtages største Delen af Februar Maaned, da det vedholdende stærke Snefog spærrede alle Veje og lagde Beslag paa al Arbejdskraft til Snekastning, og i hvilken Tid det ogsaa var forbunden med ikke ringe Besvær at udføre Skovningsarbejderne, har Vejrliget ellers været temmelig gunstigt for disse. En jevn Frost siden Slutningen af November og det mindre betydelige Snefald, der tog sin Begyndelse i Slutningen af December, gjorde med saa Afbrydelser Vejene udmærkede at kjøre paa, indtil som ovenansført det stærke Snefog indtraadte. Da standsede al Transport, og først efterat al Sneen var tøet bort blev det igjen muligt at komme frem med Læs paa makadamiserede Veje; de almindelige Jordveje forbleve aldeles ufremkommelige helt hen i Foraaret. Salget af Skoveffekterne paavirkedes ikke i nogen væsentlig Grad af den usædvanlig strenge Vinter. Tørt Favnbrænde var en Tidlang meget efterspurgt; men de grønne Brændselseffekter vare næsten i endnu lavere Pris end den foregaaende Vinter.

Efteraaret var ganske heldigt for Udførelse af Plantningsarbejder navnlig paa højtliggende Terrain og lette Jorder, hvor den rigelige Regn ikke generede, hvilket derimod var Tilfældet paa Moser og lavtliggende Arealer. Foraaret har derimod med Undtagelse af en kortere Tids mildt Vejr i Midten af Marts Maaned paa Grund af den derpaa indtrædende og til Dato vedholdende Kulde frembudt en Del Forsinkelse i Arbejdet og kan i det Hele ikke siges at love heldige Resultater.

Saavidt man kan skjønne, have de unge Kulturer overstaet Vinteren godt; dog ere sine Steder Planterne frosne op. Ikke saa Planter af indførte Træarter have bestaaet denne Vinters Prøvelser. Blandt dem, der have viist sig fuldkommen haardføre, saavel i 1 Aars Frøbed, som 5—8 Aars gamle Exemplarer, skal jeg særlig nævne den saavel for sin raske Væxt og

sit smukke Udseende som og med Hensyn til sit Veds Fortræffelighed berømte nordvestamerikanske Gran Picea Douglasii.

Storm eller Snetrøf vides ikke at have anrettet nogen videre Skade paa ældre Stove, navnlig hvor vel ført Gjennemhugning har givet Træerne passende Forhold mellem Stamme og Krone, og hvor Beliggenheden ikke har været meget udsat.

Musene have atter i denne Vinter viist sig som meget farlige Fjender i Løvtrækulturer og Planteskoler, og navnlig hvor der har været højt Græs om eller i Nærheden af Planterne; der er derfor al Anledning til at forstyrre dette deres Tilholdssted ved Græssets Bortfjernelse om Sommeren.

Den Skade, Bildtet har anrettet, overgaaer al Beskrivelse. Da Sneen dækkede Markerne, og Kulden tvang Dyrene til at søge Ly i Stoven gif det ret ud over Kulturer og Planteskoler, som de næsten alle Steder have afknoppet totalt. De Træarter, der især efterstræbtes, vare: Ebelgran, Aft, Løn og Røbgran. Det eneste virksomme Middel er Plantens Bestrygning med Kultzjære, men dette maa udføres med Forsigtighed, for at Planten ikke skal stades lige saa meget derved som ved Bildtbibdet.

Skovthveri vides ikke at have fundet Sted i nogen mærkelig Grad.

Vi faa vistnok atter i Aar en Del Bog; maasse ville Aft, Løn og Birk ogsaa give nogenlunde rigeligt Frø.

Langesø Skovridergaard i Maj 1871,

C. Bloch.

Fra det nordlige Jylland.

(For Sommerhalvaaret 1870).

Paa det buderupholmske Distrikt synes Vejrforholdene ikke at have havt nogen væsentlig skadelig Indflydelse paa Tilvæksten i den ældre Bøgeskov og i den ældre Dpvært, derimod har den unge Dpvært lidt betydelig af Sommerens Tørke, og Tilvæksten i Naaletræskoven har været ringere end i almindelige Aar.

I sidste Foraar er paa dette Distrikt, som sædvanlig, udført ikke ubetydelige Naaletrækulturer, saavel ved Saaning som Plantning, ligesom større Arealer i Lyshugsterne ere blevne besaaede med Bogolden i kulegravede Rønder og efter Korstriben. Vejret begunstige Arbejdets Udførelse, og da det udsaaede Frø saavel som Bogoldenen begyndte at fremspire, og de udsatte Planter at flaa godt an, imødesaa man et heldigt Resultat af de

foretagne Kulturarbejder, og navnlig glædede man sig til at se en frodig Dyrgrøde efter det store Oldensald forrige Efteraar, til hvis Modtagelse Skovbunden paa betydelige Strækninger var bleven forberedt med Tromleharven. Men Regnen udeblev, og vedholdende Tørke tilintetgjorde meget af de gode Forventninger. Den i Kulturgrøfterne og efter Rorskriven udsaaede Olden spirede vel rigelig frem, og ligeledes saaes en god Del Planter paa de med Tromleharven bearbejdede Strækninger; men hen paa Sommeren og i Efteraaret svandt Planterne bort, og kun i Kulturgrøfterne levedes et nogenlunde tilstrækkeligt Antal, hvorimod de unge Planter alle andre Steder i Skoven, paa saa Ubetydeligheder nær, visnede bort, saa at der efter det store Oldensald ifjor kun er bleven ganske lidet naturlig Dyrvæxt i Behold. Det udsaaede Naaletræfrø paa Hedebund spirede godt og har holdt sig nogenlunde, og ligesaa have de udplantede Gran udholdt Tørken, ihvorvel Væksten ikke er videre kraftig; derimod er af forrige Aars Plantninger meget gaaet til Grunde i denne Sommer. Mærkeligt er det, at Plantestolerne have kunnet udholde Tørken, thi Planterne efter den der foretagne Udsæd, saavel af Bogolden som af Naaletræfrø, have holdt sig fortrinligt, saa at man dog der har et godt Forraad af Planter til Brug i de følgende Aar.

Paa dette Distrikt er der tidligere gjort Forsøg med flere forskellige Kulturmetoder, navnlig har Tueplantning, eller den saakaldte manteuffelske Methode, været anvendt i temmelig stort Omfang. Men da denne Methode er noget kostbar, og man har fundet, at de saaledes udførte Plantninger paa Haardbund ikke vise bedre Fremvæxt end Plantninger i almindelig graveede Plantehuller, bruges den nu kun paa Moser og fugtige Lavninger, hvor den er særdeles at anbefale. Til Bøgekulturer, saavel Saaning som Plantning, anvendes her nu Kulturgrøfter 15—16 Tommer brede og dybe, og til Naaletrækultur bruges almindelig graveede Plantehuller, $\frac{1}{2}$ Alen i Kvadrat og ligesaa dybe.

Der har ingen Forsøg været anstillet med fremmede Træarter. *P. inops* eller *montana*, *austriaca* og *abies alba* kunne vel nu ligesaaavel som Rødgran henregnes til de indenlandske Træarter.

Foruden en mindre betydelig Skade af Oldenborrelarver i Plantestolerne har ingen kjendelig Skade været anrettet af Insekter paa Kulturer eller ældre Skov.

Græsning i Skoven har her kun været benyttet i mindre Omfang til Skovbeljentes Kreaturer, og den synes mere at have havt gavnlige end skadelige Følger for den unge Dyrvæxt.

Med Hensyn til Skovene Nord for Limfjorden fortjener at

bemærkes, at i alle de Skove, jeg der har haft Lejlighed til at se i Efteraaret, fandtes den unge Bøgeopvært efter forrige Aars Uldenfalb at være fremkommet langt rigeligere og at have holdt sig bedre end i Skoven Syd for Fjorden, og navnlig var dette Tilfældet i een under Stamhuset Sæbygaard hørende Skov, saavel som i Dyholm Skov, hvor Opvæerten stod saa tæt og frodig, at den næppe findes bedre i nogen anden af de jydste Skove.

Det den 10de Oktober d. A. herskende Uvejr bragte paa denne Egn et saa stærkt Snefalb, som vistnok saa Mulevende ville kunne erindre at have iagttaget saa tiblig paa Efteraaret. Skoven stod endnu med fuldt Løv, og da det havde regnet om Natten, blev Sneen hængende paa Træerne og tyngede saa stærkt, at hele Skoven efter Uvejrets Dphør var som overstrøet med nedbrudte Grene, saa at ikke en eneste Vej kunde passeres, før disse vare ryddede til Side. Næsten hvert Træ i den gamle Skov havde mistet Grene, flere hele Toppen; i den yngre Bestand fandtes mange af de smukkeste Stammer brækkede, og Opvæerten var trykket ganske til Jorden; den rejste sig vel siden, men meget havde taget Skade. Dog den største Skade forarsagedes i Naaletræplantagerne, hvor saabel større som mindre Gran og Fyr overalt saaes knækkede. Alle Lært ere aldeles ødelagte, og en smuk Plantning af abies alba paa 2—3 Alens Højde var bøjet lige til Jorden, og ihvorvel den siden har hævet sig i en skraa Stilling, er det dog sandsynligt, at den af Snelæget i Vinter atter vil blive nedbøjet og næppe rejse sig mere. Den ved dette Snefalb forarsagede Skade paa Bøgestoven vil formentlig om saa Aar ikke mere kunne kjendes; men derimod vil dets skadelige Virkninger paa Naaletræskoven ikke saa snart blive udslettede. Det stærke Snefalb strakte sig ikke til Venshyssel.

Moskov i December 1870.

Hansen.

For Vinterhalvaaret 1870—71.

Vejrligets Bestaendighed i den forløbne Vinter har for det buderupholmske Distrikts Vedkommende ikke udøvet nogen hindrende Indflydelse paa Skovarbejdernes Gang med Undtagelse af, at den kolde Vinter med Snelæg foranledigede en kort Tid i Februar Maaned en Standsning. Først i Skoven var godt det meste af Vinteren, men meget glat af Is, og da der udenfor Skoven var bar Jord foranledigede dette, at saa Bønder lode deres Hestes Beslag stærke, og Skoveffekternes Vortførelse traf derfor ualmindelig langt ud paa Foraaret.

Salg af Træ paa Roden var i denne Vinter ikke gun-

stigt, og der afhændedes et mindre Kvantum end i de foregaaende Aar, mest paa Grund af de for Træskoarbejderne ugunstige Konjunkturer; gjennemsnitlig opnaaedes der 5 Rd. 48 β pr. Fav. Derimod fandt Gavntræklodse god Afsetning til Træarbejdere i Kjøbstæderne, og dette Træ betales med 20—24 β pr. Rbd. Brændesalget var ligeledes meget heldigt; Klovrænde, som i Efteraaret betales med rigelig 6, Knudebrænde omtr. 5, Fagotter 4—5 og Pindebrænde omtr. 2 Rd. pr. Fav, kostede i Januar omtrent henholdsvis 8, 6, 6 og 2 $\frac{1}{2}$ Rd. pr. Fav. Disse paa dette Distrikt saa ualmindelig gode Priser kunne vel for en Del tilskrives den strænge Vinterkulde; men den væsentligste Indflydelse paa samme udøver dog utvivlsomt Jernbanen, der saa betydelig har lettet Transporten og hidsører Kjøbere saavel fra fjernere som nærmere liggende Byer.

Paa dette Distrikt foretages al Plantning og Saa-ning om Foraaret, efterat alle Kulturforberejdelser ere udførte den foregaaende Sommer eller om Efteraaret. Disse Arbejder lede nogen Standsning af Snefaldet i Oktober, dog blev det Fornødne for største Delen tilendebragt inden Vinteren. De unge Kulturer have lidt en Del af Nattefrosten i Marts og April, mest de paa Græsplæner udsatte Planter, hvorimod Plantningerne paa Lyngbund tilhneladende ikke have lidt nogen Skade. I Planteskolerne have navnlig Frøbedeplanterne faaet et rødlig og svagt Udseende, som dog nok vil forvindes, naar Sommeren bliver gunstig for Plantevæksten.

Af Musene har ingen Skade været at bemærke paa Bøgeopvæksten, derimod har Vildtet i den forløbne Vinter mere end almindelig fundet Behag i at afbide alle Slags unge Naaletræer, og for at ikke Planteskolerne aldeles skulde blive ødelagte, blev man nødt til omhyggelig at tildække alle Plantebede med Gran og Enebærriis.

Af Skothyerier er her ingen foresalden. Til Oldenhøst er der her i Stoven ikke mindste Udsigt iaar.

Moskov i Maj 1871.

Hansen.

Fra Midtjylland.

Den nu forløbne Vinter har været ualmindelig gunstig for Skovning og Transport af Træeffekterne. Paa Brændepriisen derimod kan jeg ikke skjønne, at den vedholdende Vinter har øvet nogen direkte Indflydelse, da de iøvrigt upaaklagelige Priser allerede i det Væsentlige vare fastslaaede, inden Frosten begyndte, uden at nogen

Stigen i Prisen kan paavises henimod Vinterens Slutning. Grunden til de, i Forhold til ifjor, uægtelig højere Priser, troer jeg snarere maa søges i den Omstændighed, at de gamle Beholdninger gik stærkt med ifjor.

Af Bøgekloubrende ere nogle mindre, fjorskovebe Partier, der fandtes paa Steder, som laa temmelig uheldig for Affættningen, folgte pr. Auktion til en Pris af omtrent 6 Rd., hvorimod vi for Bøgefagot af Aarets Skovning have naaet pr. Auktion noget over 6 Rd., ligesom almindelig firkløvet Bøgebrænde er folgt underhaanden i Skoven til en omtrentlig Pris af 7 Rd. Bøgebøddertræ har kostet 11—13 Rd. pr. Favn i Skoven. For at bevare Kvæset i de unge Bøgebevørringer er i de senere Aar Toppen ved Gjennemhugning ikke lagt i Bunker, men derimod — selv om det kun er 1 Tomme tykt — sat i Favn (selve Riset bliver da liggende spredt i Bevørringen); for en saadan Favn Bindefagot (fra 3—1") have vi naaet en Pris af indtil 22 Rd. , gennemsnitlig 16—17 Rd.

Bore Maaletræpriser have i Aar for det meste været upaaflagelige, hvilket maaftte væsentligst har sin Grund i, at der paa de Affættingssteder, der ligge saa nær ved det anlagte Tagspaansværeri, at Transporten til samme har kunnet betale sig, er falbudt forholdsvis meget lidt, hvorimod man paa Steder, hvor større Partier, navnlig Lægter have været tilbuddt, har maattet tage til Takke med Priser, der vare omtrent 15 pCt. under de tidligere.

Selve Vinteren kan ikke siges at have øvet nogen isjnesfaldende Indflydelse paa Plantningerne, derimod er det utvivlsomt, at det usædvanlig barske Vejr, vi have havt i hele April Maaned, har skadet de yngre, fritliggende Kulturer ikke saa lidt; ja endogsaa Frøbedsplanter af Rødgran i Planteskoler, have i den sidste Maanedes Tid antaget et røbligt Skjær.

Da den største Del af November Maaned var mild, kunde Efteraarplantningen fortsættes omtrent hele denne Maaned. Der er indplantet en hel Del 1aarige Bøgeplanter i en mislykket Besaainingshugst ved det af mig konstruerede Plantejern (tidligere omtalt i Tidsskriftets 4de Binds 7de Hefte); samme Instrument er i Efteraaret ogsaa benyttet ved Udplantning paa meget lette Sandjorder af 2aarige Rødgransplanter, som have overstaaet Vinteren meget godt, da de have fundet Beskyttelse under Sneen, der er haaret op af det lange Græs, der bedækker Kulturpladsen.

Af Musefskade har jeg endnu ingen væsentlig opdaget, men jeg frygter for, at man, naar Løvspringet indtræffer, nok vil faa Bished for, at den alligevel har fundet Sted, da der efter mit

Stjønnende ikke foreligger nogen rimelig Grund til at tro paa deres pludselige Formindskelse, navnlig i en Vinter som den sidste, hvor Musene ikke have havt synderlig anden Næring end Plantebele.

Kronvildt har i Aar anrettet mindre Skade end tidligere, sandsynligvis foranlediget dels deraf, at det er blevet ligesrem efterstræbt, uden at just Vildtstanden kan siges at være aftaget, dels deraf, at de Bevozninger, hvor det i den senere Tid har huseret værst, ere blevene gjennehuggede, hvorved disse altfaa ikke afgive et saa trygt Opholdssted for Vildtet som tidligere.

Kraghlund d. 14de Maj 1871.

Dahlstrøm.

Fra det sydlige Jylland.

For Sommerhalvaaret 1870.

Uagtet Sommeren 1870 maa betegnes som tør og altfaa er den 3die tørre Sommer, vi have havt i Nød, saa har den dog, paa enkelte mig bekendte Undtagelser nær, vistnok i Almindelighed givet os mere Bæde end de to forudgaaende, en Omstændighed der ikke har været uden Indflydelse paa Stovens Tilvæxt i Sommer, i det mindste i de Egne, for hvilke et tørt eller fugtigt Aar har mest Betydning i saa Henseende, nemlig Hebeegnene. Ved Naaletræstovene, som her spille Hovedrollen, ere Tilvæxtforholdene for et enkelt Aar ved en løs Betragtning lettere at bedømme end ved Løvstovene, idet Naaletræernes tydelig fremtrædende Topstueb afgive en ret god Naalestok, i alt Fald for Højdevæxten, og naar man seer hen til denne, maa det indrømmes, at den afvigte Sommer har været gunstigere end de to forudgaaende, navnlig end 1869, om den end er langt fra at have hørt til de gode. Topstubbet anseer jeg imidlertid ikke for det eneste Tegn, hvorfra man strax kan slutte sig til en Naalestovs Sundhedstilstand. Man har i saa Henseende ogsaa en Vejleder i Stovens mørkere eller lysere Farve, og fra den at slutte maa man ogsaa tillægge sidstafvigte Sommer en god Virkning, idet det lyse Farveanstrøg, som ikke blot de unge Kulturer, men ogsaa 20—25aarige Bevozninger havde faaet isjor, og som utvivlsomt maa tillægges en ved Mangel paa Regn foranlediget Standsning i Væxten, iaar er blevet afløst af den mørkere Farve, der tyder paa større Velbefindende og Kraft.

De i Foraaret udsorte Beplantningskulturer have for saa vidt holdt sig godt, som der i Almindelighed kun behøves

faa Efterbedringer i dem, men ellers kan man just ikke rose de unge Planter's Væxt. Regnen kom tidsnok til at holde dem ilive, men for sent og for sparsomt til at hindre en Standsning i Væxten, som de i Midten af Juli faldende Regnbyger ikke kunde raade Bod paa. Det samme gjælder egentlig for Udpriklingsplanterne i Planteskolerne, der vel have holdt Livet, men ikke ere voxede godt til. Derimod ere Frøbedene her af alle Slags fortrinlige; dem har det været lettere ved kunstig Beshyning at bevare den nødvendige Fugtighedsgrad, selv uden Banding, som man ikke skal foretage uden som yderste Nødhjælp. Der blev iaar tilsendt mig fra Baldemarslund Bjergsfrø dels af indenlandsk, dels af udenlandsk Aal, og jeg kan til Ære for vor egen Frøavl meddele den Oplysning, at det hjemmeavlede Frø har leveret ligesaa kraftige og mindst 25 pCt. flere Planter end det udenlandske.

En Kultur, der synes aldeles upaavirket af Tørken, er en 2aarig Rødgranplantning i reolgravet Ford i Frederikshaabs Plantage, der for Øjeblikket tegner forbausende godt, men da det er for tidlig endnu at dømme sikkert om den, skal jeg ikke omtale den videre denne Gang.

I Lovskovene har naturligvis sidste Aars overordentlig rige Oldenhøst givet Anledning til omfattende Kulturarbejder i hele forrige Vinterhalvaar og sidste Foraar. Hvad man ikke ved Hakning, Harvning og deslige kunde faa besørget af den Slags Arbejder i Efteraarssmaanederne, blev i Vinterens Løb ved Spaden (Hulle- eller Killegravning) forberedet til Udsaanningen af indsamlet Olden i Foraaret. Kulturen med Spaden er selvfølgelig den kostbareste, men ogsaa den sikreste, da Planterne i gravede Huller og Kiler ikke blot blive kraftigere, men ogsaa bedre modstaa Tørens Indvirkning, hvortil kommer, at man, ved at faa i passende Tid, er i Stand til at sikre sig imod Musenes og nogenlunde imod Nattefrostens ofte uheldbringende Indflydelse. De betydeligste Oldenkulturer, der iaar ere komne mig for Øje, ere udførte i Vejle Kjøbstads Skove. De ere udelukkende foretagne ved Hakning og have overalt havt det ønskelige Udfald. Man kan i Almindelighed sige, at Oldenaaret har i hele det sydlige Jylland haaret overordentlig rige Frugter. Oldenen var af ualmindelig god Bestaafenhed, idet næsten hvert Frø var spiredygtigt, og den langt hen paa Foraaret vedholdende Vinter og Kulde voldte, at den ikke spirede for tidlig.

Iblandt Opvæxtens Fjender maa fornemlig nævnes Musene, der flere Steder, saaledes ogsaa især i Vejle Kjøbstads Skove, have anrettet ikke ubetydelig Ødelæggelse. Den Frygt for et

Angreb paa Randbøl Distrikts Naaletræbevojringer, som Forekomsten af enkelte Exemplarer af *Lyda alpina* ifjor indgav mig, har lykkeligvis ikke viist sig begrundet. Jeg har i Insektets Flyvetid iaar ikke kunnet finde et Æneste. Ikke heller har Granlusen, der af Overretssjagsfører Morvilles Beretning til Tidsskriftet sees at være optraadt ualmindelig stærkt i Viborg-egnen, her viist sig hyppigere end den plejer, det vil sige: den har været uden Betydning.

Af Naaletrækulturer fra sidstafvigte Foraar, skal jeg nævne Saaninger med den rosenste Maskine, der med højst ulige Held ere udførte paa 4 forffjellige Steder, nemlig paa Randbøl Distrikt, i Hovborg og Starup Plantager og i Stilde Krats Plantage. Imedens Saaningen er meget vel lykket paa de to sidstnævnte Steder, er den aldeles mislykket i Hovborg Plantage og kun tildels lykket paa Randbøl Distrikt. Et saa afvigende Udfald maa nærmest tilskrives Vejrligsforholdene: det mere eller mindre heldige Tidspunkt, da Regnbyggerne ere indtrufne. At Skylden ikke godt kan tilskrives de anvendte Maskiner vil kunne skjønnes deraf, at en og samme Maskine er brugt ved Randbøl og Stilde Krat og en anden ved Hovborg og Starup, hvortil kommer, at en og samme Mand har betjent de to Maskiner paa de 3 sidstnævnte Steder. Ved Give Plantage er iaar ligesom ifjor udsaaet Granfrø i gravede Huller paa en Strækning af omtr. 10 Tdr. Land. Det saaebe Frøkvantum har udgjort omtr. 4 Pd. pr. Td. Land, og Udfaldet har været meget tilfredsstillende.

Imedens Aaret ifjor bragte en forbausende rig Høst af de allerfleste af vore almindeligste Træsarters Frø og Bær, er der iaar kun meget sparsomt heraf paa denne Egn. Bogolden existerer slet ikke, Algern og Rødgranfogler i ringe Mængde.

Stormene i dette Efteraar, navnlig d. 10de Oktober og 13de November, have foranlediget flere Vindfælder i Naalestovene paa denne Egn end i noget tidligere Efteraar. Stormen d. 10de Oktober begyndte om Morgenens fra NNO. og gik om Eftermiddagen om til NB. Den var ledsaget af Tøfne, der hængte sig fast i Trætoppene, hvilket foranledigede, at det blev vanskeliggere for Træerne at staa imod. Stormen d. 13de November blæste her fra SO. og var stærkest Kl. 9 Formiddag. Skjønt ogsaa den var ledsaget af Sne, har den dog ikke kastet saa mange Træer over Ende som dens Forgjænger, men den varede ej heller saa længe.

Gjøddinggaard den 30te November 1870.

J. Bang.

Fra det østlige Jylland.

Vejrtilstanden har i det Hele taget være gunstigt for Skovningen, som kun er bleven afbrudt nogle Dage først i Febr. formedelst Storm og Sne. — I denne Egn har Snelaget ikke været saa betydeligt som andre Steder, hvorfor der heller ingen væsentlige Hindringer har været for Transporten af Skoveffekterne. — Hvad Priserne angaa, have disse vel været noget bedre (ikke meget) end ifjor, men langt fra saa gode, hverken hvad Salget af Træer paa Roden angaaer, Udbugst eller opstøvet Kløvebrænde, som for 2—3 Aar siden, hvilket væsentlig hidrører fra den Mængde Tørv, der i de sidste tørre Sommer er bjerget, og fra den mindre gunstige Høst.

Den ældre Skov paa denne Egn har ikke lidt noget ved Storm eller Snetryk, hverken Løvtræer eller Naaletræer; derimod have de sidste paa mange Steder, især paa Bakkefraaninger, lidt betydelig ved Snelaget, ligesom ogsaa Stormen d. 9de og 10de Okt. har huseret slemt i flere Skove Nord- og Vestpaa.

Hvad de unge Kulturer angaa, synes ikke Vejrtilstanden i afgivte Vinter at have skadet dem, saavidt endnu kan skjønnes, men Alt er i dette Foraar langt tilbage, saa at man egentlig blot med Sikkerhed kan sælbe nogen Dom om Naaletrækulturene, der tegne godt, især Bjergfyrren *pinus montana* og den østerrigiske Fyr, selv paa meget udsatte Steder og mager Bund. Hvidgranen (*pinus alba*) har ogsaa bevaret sine friske grønne Naale trods den strænge Kulde lige ud imod Havet, altsaa stærkt udsat for Vinden, men den kræver noget bedre Bund end de tvende foregaaende Sorter. Derimod har Rødgranen og den alm. Fyr (*p. sylvestris*) ligesom tidligere ogsaa i denne Vinter vist sig som ikke haardsføre Træsarter, idet ikke saa, navnlig Rødgranplanter, saavel ældre som yngre, ere gaaede ud, hvor de ikke have staaet fuldkommen i Væ, været udsatte især for Nord- og Vestenvinden.

Musene have gjort megen Skade i denne Vinter, især paa de unge Bøge- og Askkulturer, idet de have afgraven Barken rundt om Stammen. I nogle Askplantager i min Skov have de ikke blot afædt Barken paa den nederste Del af Stammen, men fortsat dermed lige til Toppen paa unge Træer indtil en Højde af 6 Alen, hvad jeg ingenstinde tilforn har seet, og jeg antager, at disse ere ødelagte, skjønt Askten er kraftigere til at modstaa Musenes Angreb end de unge Bøge, der i Reglen gaa ud, saasnart Barken omkring Stammen lige ved Jorden afgraves.

Viltet (Raadhr og Harer) har ligeledes meget beskadiget

mine Kulturer i denne Vinter ved deres Afbid af Toppen. De Plantninger, som have lidt mest, ere Ege, Aft og Ahorn af Løvtræer, og af Naaletræer Rødgran, alm. og østerrigsk Fyr. Derimod have de unge Bøge og Elle (Rødel og Hvidel) ikke lidt ved Vildtets Bid, hvilket ligeledes gjælder Hvidgranen, som de ikke røre, formodentlig paa Grund af dens ejendommelige Lugt, og, saavidt jeg veed, heller ikke Bjergsyrren, hvad jeg dog ikke med fuld Bestemthed tør paastaa, da jeg har mine største Plantninger af denne Træsart paa Steder, hvor Vildtet ikke saa meget opholder sig paa den Tid, hvor det er værst til at gjøre Fortræd; men det er dog formedelst Naalenes Bessaffenhed ikke rimeligt, at Bjergsyrren er udsat for Angreb af Raadhr og Harer.

Skothyerier sse sjældent i denne Egn, kun Smaarapsrier, der ikke have synderlig at bethde. Derimod lider man mere ved at unge Træer brækkes over, hvor de staa i Nærheden af Beje, hvilket sseer enten af ligefrem Ondskab eller Raadhed og Børnestreger.

Det er vanskeligt endnu at kunne have nogen Mening om, hvorvidt der er Udsigt til god Oldenhøst, eller rigelig Høst af andet Skovfrø. Elmen synes at være rigtbærende.

Rugaard d. 10de Maj 1871.

Mourier=Peteresen.

Fra Bornholm.

Vi havde sidste Vinter her paa Bornholm, som vel overalt i Norden, et meget strængt Vejr. Frosten var i lang Tid særdeles vedholdende og meget haard. Sneen laa højt overalt, baade i og udenfor Skovene, og det er næppe over en Maaned siden, at de sidste Nester forsvandt fra Bjergkløfter og Hulveje.

Indtil Frosten indtraf, fortsattes Plantning og Hullegravning, og da Vinteren for Alvor indtraadte, paabegyndte Skovningsarbejderne. Sneen kom til god Nytte, for saa vidt som det ved dens Tilstedeværelse blev muligt at saa Fældningen fuldført og alt større Træ baaret ud af Hugsterne uden derved i mindste Maade at behøve at bestabige Opværten, som dækkedes af det alenhøje Snelag. Overalt i Granskovene, hvor der skulde lysnes for den underplantede eller undersaaede Vøg, kom Sneen i særdeleshed til god Nytte, og det vilde være særdeles heldigt, om man hvert Aar kunde gjøre Regning paa et jævnt, ej for tyndt Snelag en Maanedstid af Vinteren. Det er imidlertid en Selvsølge, at selve Skovningsarbejdet besværliggjordes en Del af den megen Sne, men jeg troer dog, at Fordelen opvejer Besværlighederne,

naar Sneen ikke ligger for længe. Den har ikke forvoldet nogen Skade i Form af Afbrækning af Stammer og Grenene, og i Henseende til Transport af Skoveffekter har Slædeføret ingen Betydning hos os, idet Bornholmerne hverken have deres Slæder indrettede saaledes, at de kunne bruges til Lømmetransport, eller i det Hele have nogen særlig Evne til at manøvrere med Kjøretøj i en Skov. For at lette Afhentningen lod jeg afholde en Skovauktion i Februar, netop da Vinterføret var allerbedst, men de fleste Kjøbere lode Effekterne ligge til Sneen var borte.

Harerne og Musene have anrettet en Del Skade paa Bøgekulturerne og den naturlige Opvært af denne Træart, ligesom ogsaa de første have været meget nærgaaende i Plantestoler og Haver, hvor de dels have bidt Planterne tværs over, og dels afsnavet Barken. Det er ganske kuriøst nu at se Grenene paa flere Aften høje Træer være aldeles barkløse til Følge af Harernes Udelæggelse, da Sneen laae. Uagtet Rævenes Talrighed, synes Musene dog at tiltage i Mængde her i Almindingen, og det vil vel nu vise sig, hvad Virkning Kreaturgræsningens Ophør i denne Henseende vil faa. Privates Kreaturers Græsning i Statskovene vil nemlig næppe faa nogen Betydning som Kulturforsødsregel; Gjennemførelsen støder paa for mange praktiske Vanskeligheder. Erfaringen fra 1868 taler i alt Fald ikke for, at Folk her paa Den ere tilbøjelige til at betale, for at faa deres Køer græsse i Statskovene, og hvad Maltekøer betræffer, er det jo ogsaa ligefrem ugjærligt at have dem borte fra Hjemmet.

Rømersdal d. 2. Juni 1871.

Brüel.

Rettelse. I de sidste Skovbrugsberetninger i forrige Bind staaer Side 551 i sidste Linie „opædte“ istedetfor „afædte“.

Forhandlinger

ved

Nolland-Falsters Forstmandsforenings Møde

den 1ste Marts 1871.

1. „Om Nytten af permanente Prøveflader og Dyfdring til Foreningen om Dannelsen af saadanne,“ indleedes af Skovriber Bornebusch:

Prøveflader i Almindelighed er jo en bekjendt Sag; hvad man derimod forstaaer ved „permanente Prøveflader“ tør maasse ikke forudsættes at være saa almindelig bekjendt, hvorfor jeg beder den ærede Forsamling undskyld, om jeg ved Bestræbelsen for at fremstille Sagen saa klart som mulig maasse gjør mig skyldig i en overflødig Bidtøftighed.

Hensigten med en permanent Prøveflade er: ved nøjagtig Opmaaling af sammes Areal, tydelig Betegnelse af dens Grænser, nøjagtig Taxation af dens Bestandmasse og Optælling af dens Stammeantal samt Undersøgelse af dens Jordbundsbestaffenhed; endvidere, ved igjennem hele Gjennemhugningsperioden ved hver Gjennemhugning nøjagtig at optælle og taxere de borttagne Stammer og atter at taxere den tilbagestaaende Bestandmasse; samt endelig, ved Afdriften ligeledes nøjagtig at optælle og taxere den successtvt faldne Hovedbenyttelse; ved alle disse Foretagender tilsammen, at komme til et saa nøjagtigt Kjendskab som mulig til Skovbundens Produktionsevne, den indvundne Vedmasse i hele Omdrevet og Tilvæxtforholdene i de forskjellige Aldersaffnit.

Tænte vi os en saadan Prøveflade valgt i den 20aarige Skov, kort før den første Udrensning, og tænke vi os endvidere Omdriftstiden sat til 100 Aar, da vil der forinden Djemedets fuldstændige Opnaaelse hengaa et Tidrum af 80 Aar. Blev Sagen hele Tiden gennemført med fornøden Sagkundskab og

Nøjagtighed, vilde der jo utvivlsomt faaes et smukt Resultat, men den store Ulempe er det lange Tidstrum, der udfordres hertil.

Man kan imidlertid gaa en anden Vej, hvorved man allerede i en forholdsvis kort Tid kan opnaa et godt og brugbart og i alt Fald interessant Resultat: man vælger sig i ensartede Bevøxninger og paa ensartet Jordbund flere saadanne Prøveflader af forskjellig Alder, f. Ex. 6: en 20aarig — ved Gjennemhugningens Begyndelse — en 30aarig, en 40aarig, en 50aarig, en 60aarig og en 70aarig; vi tænke os disse 6 Prøveflader i Løbet af 10 Aar, hver især, gjennemhugge og atter taxere 2 Gange, vi ville da her allerede efter 10 Aars Forløb, hvor den 20aarige Prøveflade er bleven 30aarig, den 30aarige 40aarig o. s. v. og den 70aarige 80aarig — altsaa ved at gaa over til Afdriftsperioden — være kommen ligesaa vidt som ovenfor ved den enkelte Prøveflade i 60 Aar, ihvorvel den i Nøjagtighed vil staa noget tilbage; thi ikke alene faa vi Oplysning om Gjennemhugningsubdyttet og Tilvæxtforholdene i de forskjellige Aldere, men ved Taxering af den 80aarige Prøveflade ville vi ogsaa kunne erholde Kjendskab til Massen af Hovedbenyttelsen. Selvfølgelig kan og bør man efter de 10 Aars Forløb fortsætte Sagen indtil Prøvefladernes fuldstændige Afdrivning har fundet Sted; thi Resultaterne ville jo stedse tiltage i Paalidelighed og frembyde Lejlighed til interessante Sammenligninger.

Denne sidste Maade har nu imidlertid ogsaa sin Ulempe, nemlig Vanskeligheden ved at finde et Skovdistrikt, hvor 6 saadanne Prøveflader kunne tilvejebringes; hvortil kommer, at de til Sagens Gjennemførelse nødvendige Arbejder stille altfor store Fordringer til Enkeltmand.

Saalænge vor Forening har bestaaet, har jeg derfor haft den Tanke, at Dannelsen af slike permanente Prøveflader vilde være en særdeles passende og nyttig Gjenstand for Foreningens Virksomhed, hvilket jeg, saavidt jeg erindrer, allerede udtalte den Dag Foreningen blev stiftet; og da der ved sidste Diskussionsmøde ogsaa af et andet Medlem blev fremhævet Nytten af Prøveflader, har jeg idag taget mig den Frihed at fremkomme med en direkte Opfordring til Foreningen om Dannelsen af saadanne Prøveflader i de Skove, der ligge indenfor Foreningens Omraade.

Disse Prøveflader skulle kun omfatte Bøgestoven, som vor vigtigste Træart. Senere kan Foreningen, om den seer sig i Stand hertil, gaa videre og ligeledes indrette sig Prøveflader for andre Træsorter.

Det er jo indlysende, at det ved permanente Prøveflader

erholdte Resultat væsentlig vil komme til at afhænge af Bestafenheden af den valgte Jordbund, Godheden af Bestanden og dennes Behandling. Jeg har nu tænkt mig, at Foreningen til de foreslaaede Prøveflader skulde vælge en god Jordbund med normal Bestand, det vil sige, en jævndreende, sluttet og fuldstændig ren Bøgebestand, en Bestand der saa meget som mulig nærmer sig til hvad Forstmanden tænker sig som et idealt Stykke Skov. Det i Tiden fremkomne Resultat vil da være Maximum for hvad der ved bort nuværende Skovbrug kan ventes udbragt af Bøgefløvene; et Resultat, for hvis Opnaaelse man hellere maa arbejde, end for at erfare Udbytet af middelmadig eller daarlig Skov.

Samtlige de ved disse Prøveflader indbundne Resultater ville være at optage i en dertil indrettet Protokol, som Foreningen bør anskaffe sig, i hvilken Protokol der om hver Prøveflade maa være indført dens Areal, Alder, Jordbundsbestaffenhed, Bestandsmasse og Stammeantal.

Saafernt nu dette mit Forslag maatte møde nogen almindelig Tilslutning, da vil jeg tillade mig at bede de Herrer, hver især, at se sig om i deres respektive Skovdistrikter, hvor flige brugbare Bevørninger maatte findes, og undersøge disses Alder og Jordbundsbestaffenhed og da ved Foreningens næste Møde medbringe Resultaterne af disse deres Undersøgelser, ved hvilket Møde der da vil kunne tages Bestemmelse om, hvor Prøvefladerne blive at vælge. Som ovenfor anført, mener jeg, at vi bør have de anførte 6 Aldersklasser, fra 20 til 70 Aar, repræsenterede ved i det mindste en Prøveflade af hver; men selvfølgelig vil Resultatets Paalidelighed staa i Forhold til Prøvefladernes Antal.

Sluttelig vil jeg tillade mig at udtale det Haab, at Foreningen maatte være enig med mig i, at den i denne Sag vil kunne sætte sig en ligesaa smuk som nyttig Opgave, hvis Resultater vel ligge noget fjerne, men som vistnok ikke ville udlade at forskaffe os Estertidens Paaskjønnelse. De Erfaringer, der indvindes paa Forstværkenets Omraade, ere lige saa vigtige og nyttige som de paa Grund af Træarternes langsomme Udvikling ere vanskelige at indsamle, især af den enkelte Forstmand. Lad os derfor ikke unnlade at benytte Foreningens samlede Kræfter i denne Retning.

Skovrider Schleppegrell: Førend jeg fremkommer med et Par Bemærkninger, maa jeg allerførst udtale, at jeg er glad over Hr. Bornebusch's Forslag angaaende en mere almindelig Benyttelse af Prøveflader, og at jeg antager, at det kan blive til Nytte for vort Skovbrug, om Foreningen modtager Hr.

Bornebusch's Opfordring og skjænter Sagen den Interessee, som den sikkert fortjener. Det forekommer mig imidlertid, at Hr. Bornebusch ikke har udviklet aldeles tydeligt, hvad der i Særdeleshed bør søges opnaaet ved Prøvefladerne; og da Formaalet med disse dog allerførst bør staa fuldkommen klart, vil jeg fremhæve hvilke Hovedspørgsmaal, der efter min Formening ikke alene kunne løses ved Hjælp af disse, men ogsaa allermest trænge til en yderligere Besvarelse. Allerede tidligere har jeg bemærket hvor stor Betydning, jeg antager at Prøveflader kunne have med Hensyn til Gjennemhugningernes Førelse, — til den rette Erkjendelse af „hvormeget“, der kan og bør borttages i de forskjellige Bevorningsers forskjellige Aldersperioder; men foruden denne Kundskab, hvis Betydning vanskelig kan vurderes højt nok, er der endnu en anden, der er mindst lige saa vigtig, og som ligeledes temmelig let kan erhverves ved Hjælp af Prøvefladerne, og det er Kundskaben om de forskjellige Træarters fordelagtigste Omdriftsalder.

I denne Forening har det jo allerede viist sig, at Meningerne angaaende den fordelagtigste Omdriftsalder endog for Bøgens Vedkommende ere en Del forskellige; og dette er saa meget uheldigere, som Omdriftsalderens Bestemmelse er, som nys bemærket, for Skovbrugeren et af de vigtigste Spørgsmaal, i alt Fald saa snart der er Tale om et rationelt Skovbrug. Det synes mig derfor heldigt, om vi bestemte os til at foretage Udbytteberegninger, som, naar de blive byggede paa heldig valgte og godt behandlede Prøveflader, kunne give gode og paalidelige Resultater, og som kunne hjælpe med til at gjøre det klart for Alle hvilken Omdriftsalder, der for enhver af de mere almindelige Træsarter er den fordelagtigste. Med andre Ord, lad os selv søge at udfinde den Alder, i hvilken Forskjellen er positivt størst mellem Træudbyttets Pris og Træudbyttets Frembringelsesudgifter; thi det er denne, vi bør vælge som Omdriftsalder i det rationelle Skovbrug, ligegyldig hvor høj eller lav Rentefoden er.

Ved forskellige Undersøgelser, der paa andre Steder ere foretagne, har det viist sig, at for Bøgens Vedkommende, naar den groer paa god Bøgegrund, og Vedet kun skal eller kan anvendes som Brændsel, vil den fordelagtigste Omdriftsalder ligge mellem 60 og 70 Aar; men skal Vedet tillige benyttes til Gavnbrug, hvortil der forøvrigt i denne Alder ikke kan beregnes ret meget, maasse næppe mere end nogle saa (3-4) Procent af hele Træmassen, vil den fordelagtigste Omdriftsalder maasse kunne stige indtil 80 Aar. Paa den daarligere Jord maa Omdriften være lavere. For Granen bliver den fordelagtigste Omdrift næppe

højere end omtrent 40 Aar, med mindre der paa den Egn, hvor denne Træart produceres, skulde være stærkt Efterspørgsel om store Dimensioner. Egens fordelagtigste Omdriftsalder ligger ligeledes langt lavere, end det i Almindelighed antages.

Skulde Prøveflader benyttes, lad os da bestemme, at der saavel strax ved disses Valg som senere ved enhver Gjennemhugning skal foretages nøjagtige Undersøgelser og Optegnelser af alle de Faktorer, der have Interesse for vore Udbytteberegninger. Vi maa ikke alene i de forskjellige Aldere bestemme Trærnes Antal, gennemsnitlige Højde, Tykkelse og Formtal, men tillige ved Hjælp af disse søge Kundskab om Træarternes Tilvæxt saavel for det enkelte Træ som for hele Bevoringen pr. Td. Land. Vi maa efter enhver Gjennemhugning beregne med den størst mulige Nøjagtighed hele den borttagne Masses Størrelse, samt bestemme dennes øjeblikkelige Værdi, for senere med Rente og Rentens Rente at kunne føre denne hen til en hvilkensomhelst angiven Tid. Værdien af hele Gjennemhugningsudbyttet lagt til den tilbagestaaende Masses Værdi, bør vi da stadig sammenholde med de samlede Frembringelsesudgifter, hvis forskellige Beløb selvfølgelig ligeledes maa være førte hen til Nutiden. Det kan ogsaa have Interesse at undersøge Sortimentforholdene i de forskellige Aldere; men for at der i denne Retning kan fremkomme Ensartethed i vore Undersøgelser, bør vi forud bestemme Grænserne for hvad der skal henregnes til Kløvebrænde, Fagot eller Kvas; vi kunne f. Ex. til Kløvebrænde henregne alt, som holder over 7" i Diameter, til Fagot alt mellem 5"—7" og til Kvas alt under 5".

Alderen for de forskellige Prøvefladers Bevoring bør vist nok bestemmes paany efter hver Gjennemhugning; thi er Bevoringen ikke aldeles ensaldrende, hvad der tidt vil blive vanskeligt at opnaa, ville de mindste og yngste Træer i Reglen falde ved Gjennemhugningerne, hvorved bevirkes en forholdsvis højere gennemsnitlig Alder for de tilbageblevne Træer. Ofte er Alderens Bestemmelse lidt vanskelig, fordi Arrangene paa Stødene af de fældede Træer ere i høj Grad utydelige. I saa Tilfælde kan det være heldigt at høvle Stødet glat og paaghyde dette forthyndede Syrer, eller ogsaa at tage et Snit af Stødet og det saa tyndt, at man kan se igjennem det ved Lys.

At der maa foretages en nøjagtig Undersøgelse og Beskrivelse af de forskellige Prøvefladers Jordbundsbestaandighed er naturligvis en Selsølg.

Bornebusch: Dersom vi ville opnaa alt, udfordres der hertil saa meget, at vi maasse ikke kunne magte Opgaven. Lære vi blot Tilvæxtforholdene at kjende, saa have vi det vigtigste.

Det gaaer ikke an at gjøre den foreliggende Sag for vanffelig, da vi derved maasse kunne bevirke, at Hensigten forfejles. Hvad angaaer den Aldersbestemmelse, Schleppegrell omtaler, saa maa jeg bemærke, at uensaldrende Bevøgninger bør undgaaes. Med Hensyn til Prøvefladernes Størrelse foreslaaes som Maximum 1 Td. Land og som Minimum $1\frac{1}{4}$ Td. Land.

Stovrider Ovade mener, at man ikke bør gaa under 1 Td.

Schleppegrell: Der er mange Ting, som ere langt lettere, end de se ud til at være. Ja Vanffeligheden ved et Arbejde falder tidt aldeles bort, naar vi blot tage fat paa det med en god Villie. Vi maa ikke blive staaende paa Halvvejen, men derimod føre Sagen helt ud, vi maa erindre os, at Resultatet vil vinde i Betydning, jo fuldstændigere Forarbejderne have været. Opgaven er i det foreliggende Tilfælde heller ikke vanffeligere, end at Enhver kan magte den. I yngre Bevøgninger kunne vi maasse nøjes med Prøveflader paa $1\frac{1}{2}$ Td. Land, i ældre derimod ikke under 1 Td. Land.

Forstinspektør Koef ønsker Prøvefladerne samlede paa et Distrikt, for at Behandlingen kan blive ens.

Stovrider Bjørn bifalder Forslaget om Oprettelsen af Prøveflader og udtaler sig forøvrigt i samme Retning som Koef.

Schleppegrell: Fordi Behandlingen af Prøvefladerne maa blive forstjellig, naar de findes paa forstjellige Distrikter, ønsker han Optegnelserne saa fuldstændige som mulig og foreslaaer, at der med Hensyn til disse udarbejdes Skemaer, som senere kunne forelægges Forsamlingen.

Bornebusch udtaler, at Behandlingen udelukkende bør overlades Distriktbestyreren, samt tilraaer Nedsættelse af en Komite til Bedømmelse af Prøvefladernes rigtige Valg, da Begreberne om normal Bevøgning ere forstjellige. Med Hensyn til Bestemmelsen af Sortimentsforholdene i de forstjellige Aldere, foreslaaer han Vejning for Kvasets Bedkommende.

Samtlige tilstedeværende Medlemmer ønskede Sagen fremmet, og Stovrider Thymann tilbød strax et Areal passende til Prøveflade paa sit Distrikt.

Paa Forslag af Stovrider E. Schrøder nedsættes et Udvalg til at lede de nødvendige Forarbejder, saaledes at der til Foreningens Efteraarsmøde kan fremlægges Forslag til Valg af Prøveflader, Skema for Optegnelserne og m. m. Udvalget kom til at bestaa af Bornebusch, Koef og Schleppegrell, og de af Foreningens Medlemmer, der mente at have passende Arealer til Prøveflader, anmodedes om at henvende sig til en af de nævnte Herrer.

2. Stovrider Schleppegrell fremkom dernæst, ifølge

Opfordring, med nogle Bemærkninger om Højdemaa-
leren og Maalebaandet, samt deres praktiske Anvendelse i Skovbruget.

Efter at have forklaret Benyttelsen af den af ham med-
bragte Højdemaa-
ler og Maalebaandet, fremhævede han, at man
efter hans Formening kun ved de almindelige, aarlige Udvis-
ninger burde benytte Okulartaxationen, og at man, hvor der var
Tale om Salg paa Roden, Planlægning eller andre Forhold,
ved hvilke Nøjagtighed var af stor Betydning, burde foretage
Maalinger af de enkelte Træers Tykkelse og Højde. Han ud-
viklede dernæst, hvorledes man selv kunde bestemme Træernes
Formtal, saafremt man ikke stolede paa de Tabeller, der stode til
Ens Raadighed. Han fandt det rimeligst at benytte som Form-
tal det Tal, der angav Træets Afvigelse fra Cylinderformen,
fremfor det, der betegnede Træets Forhold til Reglen. Forøvrigt
henviste han til F. Bauers Artikel „om Taxation af Træmas-
sen i Stoven,“ som findes oversat i „Tidskrift for Landøkonomi“
for 1867 Pag. 564.

3. Spørgsmaalet om Planteftolers hensigtsmæssige Be-
handling udsattes, fordi Indsenderen ikke var mødt.

4. Foreningen valgte Statsskovene paa Falster, som det
Skovdistrikt, der ønskedes besøgt i førstkommende Juni Maaned.

5. To ny Medlemmer optoges i Foreningen.

Demærkninger og Rettelser

til

Diskussionen om Ophjælpning af Agerbruget hos Husmænd osv.
i 3die Hefte.

Under den Diskussion, som udspondt sig i Landhusholdnings-
selskabets Møde d. 22de Febr. d. A., efter Kammerraad Ander-
sens Foredrag om „Ophjælpning af Agerbruget hos Husmænd
m. v.“, hvoraf findes Referat i det sidst udgaaede Hefte af
„Tidskrift for Landøkonomi“ (V. 3.), har et æret Medlem yttret
sig saaledes: (Side 179)

„Denne Mangel hidrørte tildels derfra, at Sparekasserne,
hvis Kapitaler for største Delen indkom fra Landet, blive be-
styrede af Kjøbstadsboere, der først sørgede for Kjøbstæderne,
hvorfor Landboerne ikke fik den Nytte, som de ellers vilde have
af deres egne Penge.“

At dette ikke er Tilfældet med alle Sparekasser skal jeg
tillade mig at bevise ved nedenstaaende Uddrag af Storehedinge
Sparekasses Protokol for Udlaan.

Af 380 Udlaan i faste Ejendomme ere			
120 paa 500 Rb. og derunder med samlet Beløb 34,435 Rb.			
64 fra 500—1000 Rb.	—	—	51,400 —
og 118 paa over 1000 Rb.	—	—	355,120 —
			ialt 440,955 Rb.

Af dette Beløb er 419,955 Rb. ublaante til Landmænd af
Bondestanden, og navnlig ere de først anførte 120 Udlaan gjorte
til Husmænd og mindre Parcellister; 31,000 Rb. ere tildelte en
Møller og 2de Landmænd, som ikke kunne henregnes til Bonde-
standen.

78 Udlaan ere tildelte Kjøbstadsboere med et samlet Be-
løb af 207,032 Rb., hvoraf 131,660 Rb. mod Pant i Jord-
ejendomme.

Storehedinge Sparekasse er i de sidste 20 Aar bestyret alene af Kjøbstadboere, men jeg troer ikke, at dette nogeninde har bevirket, at en Landboer er tilfidesat for en Kjøbstadboer, idet Enhver, som har søgt Laan, og som har kunnet opfylde de Fordringer, Sparekassen stiller med Hensyn til Pantet, har faaet Laan, indtil i Løbet af det sidste Aar, da alle Ublaar ere standsede, idet Kapitalejerne nu indkjøbe Obligationer for derved at opnaa en højere Rente end Sparekassen kan tilbyde.

Storehedinge d. 15de Maj 1871.

J. Hoffmeyer.

Rettelser: Side 165 Linie 18 f. o. meget læs: noget
 — 166 — 7 „ „ derfor læs: derhos
 — 170 — 19 læs: 3 Sors, hvor netop et større Antal Gaardmænd vare tilfede i Anledning af et Sparekassemøde, erklærede disse ubetinget, at de ved Skuet fremstillede Husmandskær gennemgaaende vare bedre end deres egne.

Agerdykningsberetning.

(Fra Slutningen af Maj).

Foraaret har været meget ugunstigt for Vintersæden; saavel i April som i de første 3 Uger af Maj Maaned var Vejret nemlig meget koldt og temmelig tørt, Nattefrost indtraf hyppig og var undertiden stærk, og Vinden, der jævnlig gik over til Storm, holdt sig temmelig stadig i Øst og Nord. Heldigvis var Vintersædens Tilstand fra Efteraaret, overalt hvor den var saaet tidlig og i bekvem Jord, meget kraftig, og den havde overstaaet Vinteren godt, saa at Markerne efter Sneens Borttoen stode smukt og lovende. Men i det uheldige Foraarsvejr forringedes dens Udseende betydeligt. Det gjælder navnlig om Rugen, som ikke kunde buste sig, stod tynd og spids, tabte sin smukke mørkegrønne Farve og udviklede sig meget sent, saa at den gamle Regel „at Rugen Sct. Valborg Dag (1ste Maj) skal kunne skjule en Krage“ ligesaa lidt slog til iaar som den anden gamle — for Nutiden ganske vist forældede — Maalestof for dens Udvikling i Maj, „at den skyder sin Bippe, naar Bonden saaer den sidste Skjæppe“. Rugen havde derfor indtil d. 20de Maj efterhaanden skjæmmet sig saa meget, at Udsigterne til at den nogenlunde vilde kunne rette sig kun vare smaa. De sidste 8 Dages milde Vejr have imidlertid bedret den kjendelig, og om den end paa lave, kolde og magre Jorder har lidt et Knæk, som den næppe forvinder, saa vil den paa alle de bedre Jorder endnu kunne give en ret god Høst, saafremt den Varme og Regn, som den saa stærkt har savnet, maa falde nogenlunde

rigelig i den kommende Maaned. Simplest synes Rugen at staa paa Sjælland, særlig i det nordøstlige; fra Inylland lyde Beretningerne gunstigere, navnlig fra det midterste Østjylland og fra Vestjylland, hvor det dog navnlig er den danske Rug og Campinerugen, som har holdt sig ret godt, medens Provstirugen ogsaa her, i Vestjylland, er bleven meget forringet i Foraaret. I de lettere Hedeegne i Midtjylland er en Del Rug paa sure Hedejorder bleven ompløjet. — Hveden holdt sig længere, inden den synlig blev trykket af det uheldige Vejr; tilsidst, navnlig i Midten af Maj, blev den imidlertid ogsaa sat en Del tilbage, men ogsaa om den gjælder det, at de sidste Dages gunstigere Vejr meget kjendelig har bedret Hvedemarkernes Udseende, navnlig hvor den var saaet tidlig og havde saaet Tid før Vinteren til rigtig at rodfæste sig, en Omstændighed, der i dette Foraar saa øjensynlig har støttet baade Rug- og Hvedemarkerne; blot nogle Dages Forskjel i Udsædstiden af Hveden skal iaar være meget synlig paa nærliggende og ensdrevne Jorder. Hveden staaer bedre end Rugen, og navnlig har den paa de sydlige Der ofte et ret smukt Udseende, om der end ogsaa findes flet drevne Marker, hvor Ukrudet, navnlig Fuglegræs, Hønsfearm og Jordrøg, har taget stærkt Overhaand. Den gamle brune Hvede staaer bedst; ogsaa Kolbehveden staaer ret godt. Halletshveden og andre mere kjæle Hvedeforter have derimod lidt en Del.

Jordens Behandling til Vaarsæd er i Reglen gaaet ualmindelig let fra Haanden iaar. Paa nogle fælsterste Gaarde, hvor der klages over at Jorden blev vinterlagt i vaad Tilstand, og at Hvedestubben fra ifjor var stærkt tilgroet med Ukrud, har man fundet Jorden død og tung at bearbejde i Foraaret, men ellers fremhæves fra alle Sider, at den stærke og dybe Værfrost i Begyndelsen af Vinteren havde skjærnet Jorden udmærket, og da Vintervandet hurtigt trak ned i den tørre Undergrund, blev Jorden tidlig bekvem, saa Saaningen kunde begynde i Slutningen af Marts. Enkelte saaede da ogsaa Markerne til, saa at de allerede vare færdige en halv Snes Dage ind i

April; andre, der ligeledes vare begyndt tidlig, standsede imidlertid med Saaningen, da det vinterlige Vejr med Nattefrost og Kulde vedblev, og de toge da samtidig med den større Flerhed først atter fat paa Saaningen efter Paaste, og bleve hurtig færdige, saa der i Almindelighed var tilfaaet inden Majdag. I de lettere Egne af Midtjylland ventede man derimod til Begyndelsen af Maj med at saa, da Jorden vedblivende var kold og død, saa det paa Grund af Nattefrost ofte først blev muligt at harve Jorden langt op paa Formiddagen; i disse Egne blev Saaningen derfor først færdig midt i Maj. Saatiden har altsaa paa en Maade været meget lang iaar, og Spørgsmaalet om tidlig og sildig Saaning er atter drøftet mange Steder. Vi have saa ofte tidligere gjengivet Udtalelser om det Rette i at saa tidlig, at vi iaar nedenfor skulle anføre en med temmelig Sikkerhed udtalt Erklæring i modsat Retning fra en dygtig Mand i det sydsøstlige Fyen.

Baarsæden laa ualmindelig længe i Jorden iaar, i Almindelighed i 3—4 Uger; men hvor man ej for meget havde ødslet med Jordens Foraarsfugtighed, kom den smukt op, og om den end kun har udviklet sig langsomt hidindtil, saa staaer den, sikkert paa Grund af det kraftige Rodvæv, den har dannet, dog meget godt overalt, hvor Jorderne ere nogenlunde rene, i modsat Fald klages en Del over, at Ukrudet, navnlig Tidsler og Ugerkaal, er fremvoget i stor Mængde og truer paa Grund af dets lettere og hurtigere Udvikling med at tage Magten fra Sæden. I de lette Egne, navnlig i Nordsjælland og i Vendsyssel, have Stormene i April og Maj gjort megen Skade paa de tilfaaede Marker, idet Jorden paa de højere liggende Steder er blæst fra den spirede Baarsæd, saa den ligger blottet, og de lette Frøsorter, Kløver- og Græsfrø samt Spergel er blæst ned i Ravningerne tilligemed Jorden.

Mest Ulempe formedelst Baarens Kulde, Tørre og Blæst have dog Græsmarkerne lidt. De ældre Græsmarker vare tynde fra de foregaaende uheldige Græsaar; i Vinterens Løb vare 2det Aars Kløvermarker blevne end yderligere udtyndede,

og Rajgræsset var ofte froset bort; de unge Kløver havde derimod overstaaet Vinteren ret godt, ligesom ogsaa Alfikkfløveren, Humlekløveren, Timote og det engelske Rajgræs havde holdt sig. I Slutningen af Marts var Græsmarkerne Udseende derfor nogenlunde godt, men de gjorde aldeles ingen Fremgang i April eller i den første Halvdel af Maj, og de have ikke i mange Aar været slettere ved Udbindingen end iaar, saa at man endog flere Steder ompløjede dem og besaaede dem til nyt Udlæg, da man mistvibede om at faa noget Udbytte af dem i den Tilstand, hvori de vare bragte. De sidste Dages Varme have imidlertid bedret dem meget, men der er ikke synderligt Haab om, at de selv med gunstige Vejrforhold ville kunne blive gode iaar, thi den Smule Græs, der kom frem, blev hurtig afgravid af Kvæget, som tidlig maatte sættes ud, hvor lidt der end var til det, og hvor kolde end baade Dagene og Nætterne vare for det; at bevare nogen Græsmark til Slet maatte derfor mange Steder tidlig opgives, og Højbjergningen vil derfor sikkert i hvert Fald blive ringe.

Kvæget kom i Efteraaret paa Stald i mindre godt Hulb og kom tidlig paa Stald; den strænge og langvarige Vinter tærede ogsaa meget paa Foderet; Høavlen i sidste Sommer var kun simpel, og Halmforraadet var ogsaa mindre end almindelig; at der af disse Grunde maatte spares paa Foderet og gives meget Kraftfoder — hvortil de høje Smørpriser end yderligere opfordrede — var man allerede tidlig klar paa, og i Slutningen af Marts, da vi skrev den sidste Agerdyrkningsberetning, haabede man derfor ogsaa de fleste Steder at kunne overfodre Besætningerne uden at komme i Fodernød. Den sildige og tarvelige Udvikling af Græsmarkerne har imidlertid beredet større Vanskeligheder i saa Henseende, end man i flere Aar har kjendt; ikke saa Steder har der været ligefrem Fodernød og kun sjældent er der blevet noget tilovers; det sidste Snippe Halm er gaaet med; mange have maattet laane hos Naboer eller købe til høje Priser; i Midtjylland var det endog en Tjeneste at overlade Folk Halm til 24 β pr. \mathcal{A} ; Mød-

dingerne ere fattige paa Halm, og sjældent har man kunnet spare noget til Tækning. Og trods al Sparommelighed med Halm- og Høfodret og Opfodring af Kjerne, Diefager, Klid o. lg. maatte man dog sætte Kvæget paa Græs langt tidligere, end de tarvelige og fildige Græsmarker og det raakolde Vejr tilraadede. Kvægets Foderstand er derfor i Almindelighed kun simpel, mange Steder ligefrem ussel; derimod har Kvæget heldigvis holdt sig sundt, og om der end ogsaa iaar lyder Klager fra de lette Egne i Jylland om Venbrudsyge blandt Kvæget, saa ere disse dog mindre stærke end i de foregaaende Aar.

Kælvningen har ikke været heldig i Vinter; dels har Kastning været noget hyppigere end almindelig, navnlig i Jylland, rimeligvis paa Grund af den svækkede Foderstand, hvori Kvæget i Efteraaret kom paa Stald, og dels har Kvæget ofte haft vanskelig ved at komme af med Efterbyrden. Fra en kyndig Haand have vi som Middel mod denne sidstnævnte Ulempe modtaget en Meddelelse, som vi gjengive nedenfor, ligesom vi ogsaa henvise til nedenstaaende interessante Beretning fra Horsenseggen om Kastningen. Læmningen har været ret heldig, og at den er faldet sent pasfede for saa vidt godt, som Græsset kom saa sent.

At Udbyttet af Mælkerierne har været meget ulige er naturligt i en Vinter, da Høfoderet har været saa ringe; thi endnu er der selvfølgelig mange Landbrug, i hvilke Kvæget aldrig om Vinteren saa andet næringsrigt Foder end det avlede Hø, og paa saadanne Steder, — hvor desuden Mejeridriften i Reglen er slet ledet og ordnet —, have ikke de høje Smørpriser iaar kunnet formaa Folk til at begynde paa Kjernefodring, da ogsaa Sæden har været i høj Pris. Af velholdte Besætninger har Udbyttet derimod været nogenlunde tilfredsstillende; thi om der end almindelig er gaaet et Par *H* Mælk mere til et *H* Smør end ellers, saa have de høje Smørpriser dog som sagt opvejet dette.

Handlen med Kvæg til Græs er derimod iaar, som altid naar Græsgangene først sent blive tjenlige, gaaet meget slet;

Handelsmændene have derfor tabt mange Penge. Det fuldt fedede Kvæg har derimod opnaaet gode Priser paa de engelske Markeder, og der synes atter at vise sig mere Lust til Fedning af Kvæg end de foregaaende Aar. Rigejaa vender man paa ikke faa Bøndergaardene i det sydøstlige Jylland, hvor man for nogle Aar siden almindelig fra Studehold gif over til Køhold, atter tilbage til hint og holde nu kun Køer til Husbehov. — Handlen med fede Svin og Gribe er ogsaa bleven meget flettere i Foraarets Løb, og medens man i Marts fik 10—12 Rd. for Parret af 4 Ugers Gribe, er Prisen nu i Maj faldet til 6—7 Rd. for Parret.

Af de modtagne Beretninger meddeles isørigt følgende:

Fra Thorseng: „Thorsengerne ere noget tvivlende om den meget tidlige Saaning svarer Regning; her lyder endnu et gammelt Udsagn: Kan vi ikke avle om Sommeren — om Vinteren avle vi ikke! — og skjønt vi ere noget tidligere paa Færde end „i gammel Tid“, følge vi trevent med til at saae saa tidligt som muligt. Noget Berettiget troer jeg der er i denne Tilbageholdenhed; en Anmærkning, jeg hørte forleden af en dygtig praktisk Mand, slog mig ved sin øjensynlige Sandhed: Hvem er det, der mangle Foder? spurgte han, og svarede: netop fortrinsvis dem, der saae allertidligst! Manden har Ret, det kan gjerne være, at Kjærnen udvikler sig til større Vægt af det tidligt saae Foraarskorn, men hverken Tøndetallet eller Foderudbyttet bliver større, snarere mindre ved den meget tidlige Udsæd; — i det mindste under de Jordbunds og Klimatforhold vi her leve.“

Fra Horsensegnen: „Almindelig Klage over en mindre heldig Kælving har ikke lydt afvigte Vinter, snarere modsat, at Kastning har været sjældnere; men Kastning indtræffer sporadisk paa enkelte Ejendomme, vedbliver 1, 2 og 3 Aar, uden at Aarsagen kan findes. Jeg skal nævne 3 saadanne Tilfælde:

1. Et lille Landbrug med 7—8 Køer, har i 29 Aar ikke havt Kastere. Denne lille Besætning er suppleret ved Indkjøb og Tillæg, Køer og Kvier af jydsk, Angler og blandet Race. Besætningen er i mange Aar fodret meget ensartet: Græs og Staldfoder om Sommeren, Hø, Halm, Køer, Grut, Klid og Oliekager om Vinteren. Der er benyttet mange forskellige Tyre. 18^{69/70} kastede alle 7 Køer, og 18^{70/71} kastede 4 af de samme Køer, 2 bleve slagtede, og kun 1 kælvede rigtigt.

2. En anden Ejendom, som begyndte med 24 Køer, og i de senere Aar indtil 40 Køer, har i 11 Aar kun havt 2 Kasterere. Beholdningen er fremkommen ved Indkjøb fra Angeln og ved Tillæg paa Gaarden. Der er kun benyttet Tyre af eget Tillæg. Beholdningen er holdt ensartet: i Tøir paa Græs om Sommeren, vandet i Tøirslaget, aldrig løsgaaende, trukken i Stalden i de kolde Foraars- og Efteraarsnætter, fodret om Vinteren med rigeligt Enghø, Halm, Roer, Grut, Klib og Oliefager. 1870/71 fastede 15 Køer.

3. En Ejendom med 34—36 Køer har i 16 Aar ingen Kasterere haft. Besætningen er kompletteret dels ved Indkjøb og dels ved Tillæg og er af forskjellig Race. Ejendommen har meget gode Jorder og ingen Eng. Besætningen er holdt godt og paa sædvanlig Maade. 1870/71 fastede Halvdelen af Besætningen.

Det vilde være ønskeligt, om der kunde tilvejebringes lidt Lys i Mørket om Aarsagen til Kastning.

Fra Skodborghus: „Som Middell mod Efterbyr- dens Tilbageholdelse og senere Vortraadnen har jeg i den forløbne Vinter anvendt en Udfskyldning af Børen og Skeden med en stor Mængde lunkent Vand, en Gang daglig. Som Apparat til Udfskyldningen har jeg benyttet en almindelig Spand, hvori jeg har indstruet en Hane, af den Slags som almindelig anvendes til Mlantre, lidt ovenfor Spandens Bund. Spanden har jeg fyldt med lunkent Vand (40° C.) og heiset den op under Loftet bag den syge Ko. Derpaa har jeg smøget den ene Ende af et Gutaperkarør af omtrent 3 Alens Længde paa Hanen, og ført den anden Ende af Røret med Haanden ind i Koens Bør. Naar man da samtidig aabner Hanen strømmer Vandet ved sit eget Tryk rast ind i Børen. Jeg har ladet saa meget Vand strømme ind (1—2 Spandefulde), indtil det atter ud- tømtes klart fra Børen. Jeg troer, at denne Behandling er en god Hjælp til hurtigere end ellers at faa Køerne rene, og jeg har ikke seet nogen skadelige Virkninger af dens Anvendelse. Der- som Koen ikke viser sig syg, kan man vist uden Skade opsætte Udfskyldningen, til Efterbyrden begynder at raadne lidt, men saa- snart det skeer, anseer jeg Udfskyldning med lunkent Vand som et godt Middell til at fjerne den og gjøre Koen ren.“

Fra Mors: „Agerbruget her paa Mors har i afvigte Aar kun frembudt faa Forandringer eller Fremskridt af Interesse. Det er umistjendeligt, at de 3 sidste ugunstige Aar ikke alene have virket lammende paa Handel og Omsætning, men ogsaa hæmmende for egentlige Fremskridt i Agerbruget, og det er øjensynligt, at en

flet Høst iaar vil bringe Odelæggelse for Mange og medføre en Svækkelse i alle Forhold, som ikke saa let igjen vil forvindes. Stjønt Morsingboen har Vanskelighed ved at følge med Tiden, ikke gjerne inblader sig paa noget Nytt, førend dets Brugbarhed og Nytte ved længere Tids Praxis andre Steder og ved Exempler fra selve Egnen er godtgjort og fastslaaet, saa troer jeg dog, at man her paa Den endelig er kommen til fuld Erkjendelse af, at Grundforbedringer som Draining m. m. og Anvendelsen af Kraftfoder og kunstige Gjødninger ikke alene kunne betale sig, men ere ligesom nødvendige, hvis det skal lykkes at tilfredsstille alle de Krav, som forhøjede Satter, stigende Fattighyrder, højere Renter, større og flere Livsfornödenheder ubønhørlig stille til alle Samfundsklasser og ikke mindst til Agerbrugere. Af alle Fremskridt eller Erobring, som den nye Tid har bragt, har Anvendelsen af kunstige Gjødninger vanskeligt og efter størst Modstand kunnet gjøre sig gjældende, men det er umistjendeligt (og det er for dem, som nøjere kjende Forholdene her paa Den, et mærkeligt Tidernes Tegn), at dens store Nytte og Betydning for et virksomt og intensivt Agerbrug nu er gaaet op i Morsingboens Bevidsthed og det ikke mindst hos den store Del af mindre Agerbrugere, som baade savne Lyst og Evne til at gjøre Forsøg, mindre hos Dens større Agerbrugere, som — med Nette eller Urette — holde paa Stalbgjødningens Fortrin og Ufejlbarehed. Det skal ikke heller forbigaaes, at Interessesen for Mælkeridriften, som hidtil har været forsømt, ja næsten foragtet, ogsaa synes at være vækket, og paa den sidste Generalforsamling i Morslands landøkonomiske Forening fremkom et Forslag om Dpleringen og Ansættelsen af Mejerister og Mælkeriasistenter. En ikke uvæsentlig Støtte, som hidtil har været savnet, har Mælkeridriften ogsaa faaet, ved at Mælkeriprodukterne nu optjebes paa selve Stedet af Dens egne Kjøbmænd, som hidtil ikke have anset det Umagen eller Risikoen værd at inblade sig paa denne Handel, som forøvrigt ogsaa fordrer baade Indsigt og Kapital hos den paagjældende Kjøbmand.

Ikke heller maa det glemmes at anføres, at Kommunikationen ved den nylig af Rigsdagen fastslaaede Ordning af Færgerforholdene ved Sallingund og Bildsund, hvor Overfarten foretages med de samme primitive Midler som i Middelalderen, synes at gaa en bedre og lysere Fremtid imøde til Lettelse og Fordel for Producenterne og til større Gavn for Produkterne — døde og levende. Der staaer nu eet Stridt tilbage at gjøre, som formentlig ogsaa i den allernærmeste Fremtid vil blive gjort: Thy og Mors bragt i Forbindelse med Halsøens Hovedbaner ved en Heste- eller Lokomotibane“.

Vejrforholdene

i Marts Maaned 1871 paa Landhusholdningssejlskabets Stationer.

	Middelvarme. (°C).	Varmeste Dag.		Koldeste Dag.		Luftens Middel- tryk.	Regn- og Sne- høje i Linier.	Regn- og Sne- begens Antal.	Luftens Middel- fugtighedsgrad R. 2 i pct.
		Dag.	Varme.	Dag.	Varme.				
Smidstrup (Hjørring), ved Forstander Bi- borg	2,72	25de	6,20	1fte og 2den	-0,13	—	7,66	9	75
Larm (Varde), ved Lærer Rasmussen	3,26	24de	7,87	1fte	-1,40	—	8,93	7	"
Biborg, ved Distrikts- læge Berg	3,21	21de	7,47	1fte	-2,53	—	2,22	4	82
Effelund (Skodborg- hus), ved Læge Bay Gjerlev (Randers), ved Lærer Frederiksen	2,72	25de	7,80	2den	-3,27	—	10,08	6	96
Daugaard (Vejde), ved Landinspektør Lind- hardt	3,96	25de	8,20	1fte	-1,07	—	5,19	5	69
Majbølgaard (Søn- derborg), ved Pro- prietær Jesen	3,04	25de	7,43	1fte	-1,57	27" 11,08	9,79	8	77
Myslinge (Odense), ved Lærer Thomsen	3,49	23de	7,70	2den	-1,67	—	5,08	8	"
Hindholm (Næstved), ved Lærer Chri- stensen	3,03	25de	8,00	1fte	-2,50	—	10,11	12	78
Sindholm (Næstved), ved Lærer Chri- stensen	3,29	25de	8,10	2den	-0,60	—	7,69	12	77
Landbohøjskolen (Kjø- benhavn), ved Assi- stent Forsberg	2,85	22de	6,47	1fte	-1,23	28" 1,81	8,46	10	78
Næsgaard (Stubbe- løbing), ved Ober- lærer Lacoppidan	3,36	12te	8,20	1fte	-1,03	28" 1,49	7,98	10	76
St. Nicolai (Born- holm) ved Lærer Clausen	2,19	25de	6,87	1fte	-2,53	—	7,03	12	82

Regn- og Snehøiden paa Taarnborg ved Korsør (Zusitsraad Beck)
var 4,28 Linier

Angaaende Reglerne for Jagttagelserne se Side 87.

Middelvarmen af ovennævnte 12 Stationer var 3,09° C., hvilket er 2,40° højere end Marts-Middelvarmen af de 10 foregaaende Mars Jagt-
tagelser paa Sejlskabets Stationer og 2,14° højere end Kjøbenhavns Mid-

delvarme for samme Maaned efter 82 Aars Sagttagelser. Høieste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde d. 22de med 12,6° C. og laveste Varmegrad d. 1ste med $\div 6,7^{\circ}$ C.

Marts Maaned var altsaa meget mild, men der havde jævnlig Nattefrost, især i Slutningen af Maanedebn, da Vlattehimmelen var skyfri og klar.

Regnmængden var meget ringe; den almindelige Regnmængde for Marts er 18,8 Linier; iaar var den kun 7,25 L., men omtrent ligelig fordelt over hele Landet, nemlig i Gjennemsnit 7,73 L. paa Nerne og 7,31 L. i Sylland.

Enplige og vestlige Vinde vare fremherskende.

April 1871.

	Middelvarme (C°).	Varmeste Dag.		Koldeste Dag.		Luftens Middel- tryk.	Regnhøje i Linier.	Regnbøgenes Antal	Luftens Middel- fugtighedsgrad i pCt.
		Dag.	Varme.	Dag.	Varme.				
Smidstrup . . .	3,00	30te	7,33	22de	0,33	—	17,75	8	63
Larm	3,63	28 & 29	7,07	5te	1,07	—	7,29	4	„
Viborg	4,01	20de	8,00	5te	1,93	—	11,42	4	73
Esselund	3,47	20de	7,40	5te	0,00	—	11,94	7	95
Gjerlev	4,00	20de	9,20	5te	0,87	—	18,70	9	59
Daugaard	3,50	20de	7,53	5te	0,40	27" 8,16	16,10	8	67
Majbølgaard . .	4,16	29de	7,37	2den	1,33	—	8,39	18	„
Ryslinge	3,32	20de	7,60	5te	0,73	—	15,92	13	73
Hindholm	4,03	20de	8,97	5te	1,27	—	13,21	12	64
Landbohøjskolen.	3,66	21de	8,43	5te	0,67	27"10,76	9,50	18	64
Næsgaard	3,88	20de	9,20	5te	1,47	27"10,41	20,43	12	71
St. Nicolai . . .	2,76	20 & 29	7,00	5te	0,47	—	10,94	17	78

Regnhøjde i Stovegne:

a) Silkeborg-Frynsborg:

Nørresnede . . .	14,79	Linier
Guldfors hoved . .	17,53	—
Grønbaek	11,38	—
Kalbysgaard . . .	19,40	—
Kraghslund	19,98	—

b) Frederiksdal ved Fursøen:

Smørum	11,13	Linier
Humletofte	20,37	—

Regnhøjden ved Drnslund paa Samsø har været . . .	13,15	Linier
do. paa Taarnborg ved Korsør	9,27	—
do. ved Bukkehavn Mølle paa Thorseng	14,53	—
do. „ Lillekjøbelevgaard ved Nafstov	17,45	—
do. paa Lovisehøst ved Helsingør	19,11	—

Angaaende Reglerne for Jagttagelserne se Side 87.

Middelvarmen af ovennævnte 12 Stationer var $3,62^{\circ}$ C., hvilket er $2,02^{\circ}$ lavere end April-Middelvarmen af de 10 foregaaende Aars Jagttagelser paa Selskabets Stationer og $1,93^{\circ}$ lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for samme Maaned efter 82 Aars Jagttagelser. Høieste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde d. 20de med $12,0^{\circ}$ C. og laveste Varmegrad d. 15de med $-5,0^{\circ}$ C.

April Maaned var altsaa meget kold, og Vinden var ogsaa overvejende nordvestlig og østlig, og gif flere Gange over til stærke men kortvarige Storme, som navnlig i den første Uge jævnlig ledsagedes af Hagelbyger. Regnmængden var ikke saa stor som almindelig, nemlig i Gjennemsnit af alle Stationer kun 14,6 Linier, medens den i Almindelighed for Kjøbenhavn er 17,4 Linier. Derne fik oftere Regn end Sjælland, nemlig paa 15 Dage imod 7, men den faldne Regnmængde var dog mindre paa Derne end i Sjælland, nemlig henholdsvis 14,1 L. og 15,1 L.

Om Fabrikationen af amerikansk Cheddarost samt nogle Bemærkninger om Fællesmejerier.

(Af en Rejseberetning til det kgl. Landh.=Selstøb.)

Af Landbrugskandidat N. Lillisch.

I de engelske Mejeridistrikter indtager Ostefabrikationen næppe længer sin gamle berømte Plads, i ethvert Tilfælde kan der ikke være Tale om at den i den senere Tid har gjort Fremstridt; den er maaske i det højeste bleven staaende paa det samme Udviklingsstrin, medens andre Lande have stræbt at indføre forbedrede Systemer, saaledes at de endog have kunnet optræde som farlige Konkurrenter med Engländerne paa selve de engelske Markeder. Det Land, der i de senere Aar har gjort de største Fremstridt med Hensyn til Ostefabrikationen, er uden Tvivl Amerika, derfor er det ogsaa let forstaaeligt, at vi nu se Engländerne gribe til de samme Midler, som Amerikanerne med saa meget Held have benyttet. Fremstridtene i Ostefabrikationen falde for Amerikas Bedkommende sammen med Indførelsen og Udviklingen af Fællesmejerierne. I Schweiz ere de første Fællesmejerier blevne oprettede; herfra ere de blevne overførte til Amerika, og først omplantede hertil have de, navnlig i de senere Aar, gennemgaaet en rask Udvikling. De engelske Mejerimænd have snart maattet erkjende, at deres Mejeridrift led af væsentlige Mangler, eftersom de saa, at Amerikanerne vare i Stand til at salbyde en bedre og billigere Vare i England end den, de selv kunde levere. Fremstridt vare saaledes ligefrem paatvungne af Forholdene, og det første Skridt gjorde man sidste Aar, idet man, tagende Amerika til Mønster, oprettede to Fællesmejerier,

et i Derby og et i Landsbyen Longford, 2 Mil fra Derby, samt indkaldte to amerikanske Mejerimænd til at forestaa Ostefabrikationen i det første Aar. Systemet, man arbejdede efter, var det samme for begge Mejerier, men Mejeriet i Longford arbejdede afgjort med mest Feld. Da jeg benyttede den Lejlighed, der tilbød sig for mig, til at lære den Methode for Ostefabrikationen, der her blev benyttet, tillader jeg mig at meddele en Beskrivelse af den.

Fabrikationen af Cheddarost ved Fællesmejeriet i Longford. Mælken bliver sendt til Mejeriet to Gange om Dagen; den modtages ved Mejeriet fra Kl. 5¹/₂ til 7¹/₂ om Morgen og fra Kl. 5 til 7 om Aftenen. Naar Karrerne komme med Mælken, bliver den heldt i en paa en Decimalvægt staaende stor Blikspand for at vejes, hvorefter den løber gjennem en Ventil i Bunden af Spanden ned i et Blikrør og gjennem dette ned i et af Ostekarrene. Da det er af megen Vigtighed at faa Aftenmælken overnattet i en saa sød Tilstand som mulig, ere Ostekarrene dobbelte, det yderste af Træ, det inderste af Jernblik. Mellemrummet imellem dem er fra 1 til 2 Tommer stort og i dette kan man indlede koldt Vand og saaledes afkjøle Mælken. Naar Vandet er steget til en vis Højde i Mellemrummet, løber det igjen bort, og en stadig frisk Strøm holdes saaledes vedlige. For at denne Afkjøling kan ske saa hurtig som mulig, og for at komme til at arbejde lige ens med al Mælken, bliver Aftenmælken ligelig fordelt til saa mange Kar, som man har i Brug. For at forhindre Mælken i at affætte Fløde i Løbet af Matten, bliver Mælkens Overflade holdt i stadig Bevægelse, hvilket skeer ved at benytte Vandet, der har tjent til at afkjøle Mælken, til at drive et lille Vandhjul af Blik, og dette holder ved en simpel Mechanisme 2 Træstokke paa Mælkens Overflade i Bevægelse og disse igjen Mælken.

Naar Mejeriformanden om Morgen kommer i Mejeriet, maa han først søge at danne sig en grundet Mening om hvilken Syregrad, der har udviklet sig i Aftenmælken, thi man vil da vide, om det er nødvendigt at foretage nogen Ændring i Fa-

brikationen. Med Nøjagtighed kan man ikke bestemme den Mængde Syre, der er tilstede i Mælken, men man kan bestemme den saa nøjagtig, som man behøver. De værdifuldeste Oplysninger maa hentes fra, hvorledes Mælken har forholdt sig under Fabrikationen i de foregaaende Dage, men ved at iagttage Luftens Varmegrad om Morgenens, den laveste Varmegrad om Natten, samt Temperaturen af selve Aftenmælken vil man erfare, om der er nogen rimelig Grund til, at Mælkens Syregrad er en anden, end i de nærmest foregaaende Dage. Aftenmælken vil imidlertid inde ved Siderne af Ostekarret altid affætte lidt Fløde, uagtet Overfladen af Mælken er holdt i Bevægelse; ved at smage paa denne Fløde kan man ogsaa hjælpe sig til en grundet Mening om, hvilken Syregrad der er tilstede i Mælken, thi Syren vil først og stærkest vise sig i Fløden. Naar man saaledes, saa godt som det er mulig, har dannet sig en Mening om Mælkens Syregrad, lukker man for Vandet, at der ikke løber mere ind i Mellemrummet i Karret, og hvad der er derinde lukkes ud igjennem en Hane i Bunden af Karret. Apparatet, der har tjent til at holde Mælkens Overflade i Bevægelse, tages fra hinanden og lægges bort, hvorefter man sier Morgenmælken ind i Ostekarrene, eftersom den kommer, idet man sørger for, saa godt som det er mulig, at der kommer det samme Kvantum Mælk i hvert Kar.

Bed at Indholdet af hvert Ostekar er aldeles ens, kommer man til at arbejde fuldkommen ens med alle Karrene, og paa Fabrikationens senere Stadier kommer herved det ene Kar just til at følge efter det andet. Det første Kar, der er færdig for Løbets Tilfætning, vil jo nemlig faa et Forspring for det andet, og dette vil gjøre, at der ligeledes bliver et Mellemrum, naar man skal have Ostene i Pressen, et Mellemrum, der i Almindelighed er stort nok til at man kan faa Ostemasfen fra det første Kar i Ostekopperne og under Pressen, førend Ostemasfen i det andet er færdig til at blive taget ud. Naar man begynder at sie Morgenmælken ind i Karret, stummes den Fløde af Aftenmælken, der maatte have rejst sig op til Overfladen, og den

hældes op i Sien; naar Morgenmælken da løber gjennem Fløden, vil denne blive ført med gjennem Sien og fordelt, saa godt som det er muligt, i Mælken. Frygter man for, at der har dannet sig for megen Syre i Aftenmælken, da gjør man rettest i at komme et Par Haandfulde grovt Salt i Sien, naar man sier Morgenmælken ind, thi dette vil opløses af Mælken og for en Del forhindre en for stærk Syredannelse.

Beed man fra Ostefabrikationen i de foregaaende Dage, at det, uagtet alle anvendte Forsigtighedsregler, ikke er lykkes at lave en søftet god Vare paa Grund af, at der har dannet sig for megen Syre i Ostemasfen, da bør man omhyggelig skumme den Fløde af Aftenmælken, som denne maa have affat, og da kjerne Smør af den, thi vel vil Osten herved ikke blive saa rig, men den vil dog maasse blive bedre, thi det vil da være lettere at faa Ostemasfen under Fabrikationen til i rette Tid at gjennemgaa de forskjellige Udviklingsstrin. Man maa ikke opsie Mælken i Ostekarret højere end til en 8" fra Kanden, thi ved den senere Omrøring af Mælken kan man ellers let spille af den, naar den bliver sat i lidt stærk Bevægelse.

Naar nu saaledes den Mælk er kommen i Ostekarret, der skal være der, da ledes Dampen fra en Dampfjedel ind i Mellemrummet i Ostekarret, og Mælkens Opvarming begynder saaledes, men denne Opvarming maa foretages lidt efter lidt, thi opvarmede man hurtig, kunde den Mælk let lide derved, der er i Berøring med den af Vanddampene stærkt opvarmede Blikbund. For end nderligere at forhindre at dette skeer, samt for at lede Opvarmingen ligelig over hele Karret, holder man ved stadig Omrøring Mælken i Bevægelse. Den Varmegrad, man søfter Mælken opvarmet til, er noget forskjellig, den vexler fra 21° til 23°, nemlig om Sommeren, naar det er varmt, 21°, og om Efteraaret, naar det er koldt, 23°. Er man først kommet i Gang med Ostefabrikationen, følger det af sig selv, at man maa lære en hel Del fra den ene Dag til den anden med Hensyn til, hvilken Varmegrad der er den mest passende.

Naar Mælken har opnaaet den søftede Varmegrad, da til-

sættes først Ostefarven, og den blandes godt ind i Mælken. Ostefarven, der benyttes, er „Nichols“; men hvor megen Farve, der skal bruges til et givet Kvantum Mælk, kan ej opgives, da dette afhænger af, hvilket Marked man søger med sine Oste. Kun først i Foraaret og sent paa Efteraaret tilføjes sur Valle, og da er det tilmed kun en Ubetydelighed, der bliver brugt, kun 1 Pot til 700 Potter Mælk.

Nu tilføjes Løben, og man gjør bedst i at lade den løbe gennem en Sie ned i Mælken, thi dels vil Sien tilbageholde alle fremmede Partikler, der muligen kunde være i Løben, og dels vil denne derved fordeles lidt, inden den naaer Mælkens Overflade. Man maa ved omhyggelig Omrøring sørge for at faa Løben godt indblandet, hvorefter man lader Karret i Ro, for at Mælken kan løbe sammen. Sammenløbningen ønskes fuldbendt i 45 til 60 Minutter. Naar man har faaet nogen Øvelse i at lave Ost og indhøstet nogen Erfaring med Hensyn til den Mælk, man arbejder med, da vil man være istand til at lede de foregaaende Arbejder med en saa stor Nøjagtighed, at den Tid, Mælken bruger til at løbe sammen, kun behøver at afvige nogle faa Minutter fra, hvad den har brugt i de nærmest foregaaende Dage. Naar Mælken, efter at Løben er tilsat, har henstaaet i Ro i nogle Minuter, ville dens Flødepartikler begynde at stige oppefter for at affætte sig som Fløde, men dette maa forhindres, thi ved Fabrikationen af Sødsmælksost tilsigter man jo just, saavidt som det er mulig, at faa alle Mælkens Fedtstoffer indesluttede i Osten; derfor maa man sørge for, at disse Flødepartikler stadig holdes svævende i Mælken, indtil denne begynder at løbe sammen, og da selv forhindrer Opstigningen ved at indeslutte dem i sig. For at forhindre denne Flødeaffætning, foretager man en Omrøring i Mælkens Overflade, Flødepartiklerne blive herved satte i en roterende Bevægelse og forhindrede i at affætte sig. Denne Omrøring af Mælkens Overflade foretager man bedst ved hertil at benytte en Blikøse, som man sætter med Bunden ned paa Mælken og saa foretage en sagte, jevn Omrøring. Man maa foretage denne

Omrvøring flere Gange med nogle faa Minutters Mellemrum mellem hver Gang, men man maa øjeblikkelig holde op, saa snart man seer, at Mælken Sammenløbning er begyndt, hvilket man kan forvisse sig om paa følgende Maader: Ved at stikke Spidsen af en Finger ned i Mælken og føre den raft frem, vil man, naar Mælken er begyndt at løbe sammen, kunne se, hvor man har ført Fingeren, idet Mælken ikke strax vil kunne flyde sammen bag ved den; imidlertid maa man ikke lade sig stufte af, om der skulde have affat sig en Smule Kløde. En bedre Maade er at komme lidt kogende Vand i en Blikøse og da holde Bunden af den et Øjeblik ned paa Mælken Overflade; naar Sammenløbningen da er begyndt, vil der klæbe noget Ost ved Blikbunden, hvorimod, hvis Sammenløbningen ikke er begyndt, Mælken da vil dryppe som sædvanlig ned fra Bunden af Øsen. Et tredie Tegn paa at Sammenløbningen er begyndt er, at der da let ved Omrvøringen med Blikøsen danner sig Luftblærer paa Mælken Overflade, der blive staaende i nogen Tid, inden de springe. Det Øjeblik, da Sammenløbningen er mærkelig begyndt, saaledes at Omrvøringen ikke kan foretages længere, skal helst indtræffe omtrent 15 Minutter efter at Løben er tilsat. Har man nu ved disse Prøver overbevist sig om, at Sammenløbningen er begyndt, da lades Karret i Ro; man maa imidlertid sørge for, at Mælken, saavidt mulig, under Sammenløbningen kan bevare Varmegraden ubestaaet, hvorfor man, hvis det er nødvendigt, maa tildække Karret med et Klæde.

Som tidligere bemærket, ønskes Sammenløbningen fuldendt i 45 til 60 Minutter, men man maa ikke her rette sig efter Klokken, men nøje passe paa, naar den ved Mælken Sammenløbning dannede Ost er tjenlig til at blive brudt. For at prøve, om den ønskede Grad er naaet, stikker man en Finger ned i Osten og bøjer den dernede; naar man da fører den frem og paa samme Tid opefter, skal Osten flække med en bred Flække foran Fingeren. Herved er imidlertid at mærke, at dersom Overfladen af Osten er bleven lidt afkjølet, da vil den ikke flække, men man maa da hjælpe sig ved at tage Hensyn til Fastheden af

Osten under det øverste Lag. Har man nu overbevist sig om, at Osten er rede til at blive brudt, da tager man den Kniv, som findes afbildet paa efterfølgende Tegning, og stikker den ned i Osten ved den ene af Karrets Ender, hvorefter man skjærer Osten med den langs og med den ene af Karrets Sider. Det første Snit med Kniven vil saaledes frembringe 29 Flader af Ost, idet Højden af Fladerne er lig Ostens Højde i Karret, Længden af Fladerne lig Karrets Længde, og Tykkelsen lig Biden mellem to af Bladene i Kniven. Det ene Snit med Kniven følger nu ved Siden af det andet, indtil al Osten er skaarret paa denne Maade. Skjæringen, eller som den almindelig kaldes Brydningen, udføres meget sagte og maa for hele Karrets Vedkommende ikke tage mindre end 5 Minuter. Udfører man denne Skjæring rast, da vil Osten blive presset, naar Bladene i Kniven gaa igjennem den, og nogle af Fedtstofferne i Osten ville da rimeligvis blive pressede ud i Ballen, hvilket man paa det Omhyggeligste maa undgaa, da det ikke vil være muligt at faa dem ind i Osten igjen. Er Skjæringen med denne Kniv endt, da lades Karret i Ro i 5 Minuter, for at de blottede Flader af Osten kunne blive lidt hardede. Ballen, der siver ud af Osten, maa være næsten vandklar, og ere alle de tidligere Arbejder omhyggelig udførte, maa der ikke svømme Fedtpartikler ovenpaa den. Naar de 5 Minuter ere forløbne, tager man en anden Kniv, der aldeles ligner den første, men kun har færre Blade, og idet man begynder ved den ene af Karrets Ender, skjærer man Osten paa Tværs, idet man stadig avancerer op imod Karrets anden Ende. Denne anden Skjæring kan udføres rastere end den første og tager kun 3 Minutter.

Naar denne Skjæring er endt, er altsaa al Osten delt i lange, firkantede Strimler, hvis Længde er lig Højden af Osten i Karret, og hvis Sider ere lige saa store som Biden mellem Bladene i Kniven. Osten vil nu søge at falde tilbunds, men dette maa forhindres, thi faldt den sammen paa Bunden, vilde den udøve et saa stærkt Tryk paa sig selv, at Fedtstofferne, den

indeholdt, vilde presses ud i Ballen, og de vilde selvfølgelig gaa tabt for Osten; derfor maa man forhindre den i at synke tilbunds og tvertimod sørge for at holde den svævende i Ballen. Dette Arbejde, at forhindre Osten i at synke tilbunds, eller, som man kalder det, at løfte den, maa udføres med megen Omhu, thi den endnu saa bløde Ost taaler ikke, at man handler stærkt med den; derfor udfører man bedst dette Arbejde med Hænderne alene. Man smøger Ærmerne helt op og fører derefter Hænderne i en Afstand af 1 Alen fra hinanden ned til Bunden af Karret. For at udøve saa lidt Tryk som mulig paa Osten, fører man Hænderne ned med Siden af Haanden nedad. Ved Bunden af Karret føres de sammen og derefter opad, idet man søger at løfte saa megen Ost som mulig med op. Saa snart Hænderne ere komne til Overfladen, fører man dem ud fra sig, saaledes at Ostepartiklerne slyde hen over Overfladen af Ballen. Paa samme Tid, som een Mand foretager denne Løftning, maa en Anden yderligere findele Osten ved stadig at føre Kniven gennem den og Ballen. Man maa vedblive med denne Føren eller Arbejden med Kniven, til man har faaet Osten delt i Partikler paa 1 til 4 Linier i Gjennemsnit.

Dersom man frygter for, at der skulde have dannet sig for megen Syre i Mælken, og at altsaa Osten skulde blive for sur, da maa man endnu findele Partiklerne yderligere, thi i de smaa Partikler vil der ikke saa let danne sig Syre som i de store, efterfom man baade hurtigere og fuldstændigere vil kunne faa Ballen bort af de smaa Partikler end af de store. Saa snart Osten er tilstrækkelig findelt, bruger man ikke Kniven mere, men indskrænker sig til ved stadig Løftning og Omrøring med Hænderne at holde Partiklerne svævende i Ballen.

Lidt førend man har faaet Osten tilstrækkelig findelt, slipper man lidt Damp ind i Mellemrummet i Karret, thi det næste Skridt i Fabrikationen er at bringe Varmegraden af Karrets Indhold op til 26°. Denne Opvarmning maa foretages lidt efter lidt, thi kun da vil det være muligt at faa den i Ostepartiklerne

indeholdte Balle drevet fuldstændig ud, uden derved at tabe nogle af de i Osten værende Fedtstoffer. Man maa vel passe paa, at Osten stadig holdes svævende i Ballen, thi komme Partiklerne, om end kun et Øjeblik, i Berøring med den varme Blikbund, ville de strax tage Stade deraf og klæbe sammen, hvilket de paa ingen Maade maa gjøre; hvis dette alligevel en enkelt Gang skulde ske, maa man rive dem fra hinanden igjen saa godt som man kan, men de have da allerede lidt en Del. Naar Barmegraden er bragt op til 26° , lukkes der for Dampen, thi de endnu saa zarte Ostepartikler taale ikke, at Opvarmningen stiger højere; Barmen maa derimod blive paa dette Trin i 5 til 10 Minutter, for at Osten kan blive lidt hærdet, inden man atter begynder at lade Opvarmningen stige. Efter den Erfaring, man har fra Ostefabrikationen i de foregaaende Dage, maa man vide, om man skal holde Temperaturen paa dette Punkt i 5 eller 10 Minutter; dette kan f. Ex. afhænge af, om man frygter for, at der skal danne sig for megen Syre i Ostemassen i Løbet af Fabrikationen. Er Vejret koldt, og man ikke har Grund til at frygte en for stærk Syredannelse, da er 10 Minutter ikke for længe, men Opvarmningen foretages ligesom forhen kun lidt efter lidt og under stadig Omrøring, men denne kan nu, paa Grund af den faste Tilstand, hvori Ostepartiklerne nu ere bragte, ske ved Hjælp af en langtandet Trærive; dog maa der, hvor Karrene ere store, samtidig foretages en Løftning af Ostemassen, og som sædvanlig udføres denne Løftning med Hænderne; altsaa maa der, hvor Karrene ere saa store som dem, der bruges i Fællesmejerierne, være 2 Mand ved Karret, nemlig een til at bruge Riven og een til at hæve Ostemassen, for at man kan være sikker paa, at denne altid holdes svævende i Ballen og ikke noget Øjeblik kommer i Berøring med den opvarmede Blikbund. Saa snart Barmen er bragt op til $30\frac{1}{2}^{\circ}$, lukkes for Dampen. Omrøringen vedvarer imidlertid omtrent i 10 Minutter endnu, men efter Forløbet af disse vil baade Blikbunden være afkølet til den samme Barmegrad som Ballen, og Ostepartiklerne ville nu ogsaa være saa meget hærdede, at

de ikke vilse klæbe sammen ved i nogle Øjeblikke at hvile paa Bunden; man kan derfor holde op med at røre og rolig lade Karret i Ro i 10 Minutter, men efter Forløbet af disse hæves atter Ostmassen og blandes godt med Ballen. Partikler, der have klæbet sig sammen, smuldres omhyggelig fra hinanden, hvorefter Karret atter lades i Ro. Er det nu koldt, maa man dække Karret med et Klæde for at holde paa Varmen. Man maa fra Tid til anden stikke Haanden ned til Bunden af Karret og føle, om Ostpartiklerne klæbe sammen, thi skeer dette, maa man strax blande hele Ostmassen godt igjen med Ballen. I Reglen vil det saaledes være nødvendigt at hæve og blande Ostmassen en 3 til 4 Gange med Ballen for at forhindre Partiklerne i at klæbe sammen. Ved jævnlig at benytte Thermometret maa man forvisse sig om Ballens Varmegrad, og dersom denne skulde være sunken, da strax blande Osten godt med Ballen og derefter indlede Dampen, for atter at bringe Varmegraden op til $30\frac{1}{2}^{\circ}$. Ved at foretage denne Opvarmning af Osten i Ballen vil man først opnaa to Maal, nemlig at faa de i Ostpartiklerne værende Fedtstoffer sikkert indesluttede i den, og det er derfor, at man kun opvarmer lidt efter lidt, thi opvarmede man pludseligt, vilde Fedtstofferne blive flydende og flyde ud af Ostpartiklerne, inden der havde dannet sig en Overhud over dem, der kunde forhindre dem i at undvige. Det andet Maal, der tilsigtes, er, at faa Ballen bortfjernet fra Ostpartiklerne, og for at naa dette maa man, ved Siden af at opvarme sagte, tillige lade Varmen stige saa højt, som ovenfor er nævnt, og tilmed i nogen Tid holde den paa dette Punkt.

At Ballen er fjernet fra Ostpartiklerne kan man kjende derpaa, at de da opnaa en vis Fasthed, saaledes at de f. Ex. ikke klæbe sammen ved at klemmes inden i Haanden, og at de heller ikke klæbe ved Fingrene, naar man smuldrer dem mellem disse. Men foruden at faa Fedtstofferne indesluttede i og Ballen bortfjernet af Osten, vil man endnu have, at denne skal opnaa en vis Surhed; thi tager man Osten ud af Karret, inden denne bestemte Syregrad er opnaaet, da vil man faa Oste, i hvilke der vil finde Luftudviklinger Sted, naar de

komme paa Lageret, Overfladerne af Osten vilde have sig og Ostene tage Stade. Disse Oste vilde vel hurtig modnes, men, naar de først ere blevne modne, maa de spises, thi de vilde snart fordærves, naar først Modenheden er naaet. Paa den anden Side er det ogsaa galt, dersom Osten skulde blive for sur, thi Ostene vilde da først modnes sent og tilmed blive tørre, og har Surheden været stærkt fremskredet, kan den tilmed have til Følge, at Ostene slaa Kevner, og at en ildelugtende Bædste slyder ud af dem. Til at kunne bestemme, hvorvidt den onstede Syregrad er naaet eller ikke, har man hidtil ikke havt andre Hjælpemidler end Lugten og Smagen, og disse ere jo meget upaalidelige; det er imidlertid en Kjendsgjerning, at jo surere Osten bliver, jo seigere bliver den, og dette har man benyttet til et tredie og langt sikkrere Middel, idet man nemlig tager en Haandsfuld af Ostepartiklerne og klemmer dem i nogle Djebliske indeni Haanden; naar først Haandens Varme har faaet Tid til at meddele sig til Ostepartiklerne, vilde disse klæbe sammen til en Klump; denne tager man og holder i et Djeblisk fast op til en hed („saa den spytter“) Zernplade; naar man derefter sagte fjerner Klumpen fra Pladen, vil Osten, hvis den rette Syregrad er opnaaet, lade sig trække ud i en Mængde meget fine Strænge til en Længde af 1 til $1\frac{1}{2}$ Tomme. Er den rette Syregrad ikke opnaaet, da vil Osten enten slet ikke lade sig trække ud i Strænge, eller disse vilde sprænges, inden de have naaet en Længde af $1\frac{1}{2}$ Tomme; derimod vil den lade sig trække langt længere ud, dersom en større Syregrad skulde have dannet sig. Man maa saaledes ved stadige Forsøg overbevise sig om Syregraden i Osten, men undlader derfor ikke samtidig at benytte Smagen og Lugten og navnlig at smage paa Ballen, thi denne bliver hurtigere sur end Osten, og skulde f. Ex. dens Syregrad pludselig stige, da kunde man jo ogsaa vente noget lignende med Hensyn til selve Osten. Om Foraaret ønsker man ikke en saa stærk Syregrad i Osten som paa de andre Tider af Aaret, thi Mælken er da mindre rig, og lader man da den samme Syregrad udvikle sig i Osten, vil man faa en tør Ost. At lede denne Syredannelse paa den rette Maade

er det allervanskeligste ved Fabrikationen; man maa saaledes vel passe paa at opnaa de ovenfor nævnte tre Maal i den Orden, i hvilken de ere fremsatte, nemlig først at faa Fedstofferne fiksert indefluttede, dernæst at faa Partiklerne til at opnaa en vis Fasthed og derefter den rette Syregrad, thi opnaaede man f. Ex. Syregraden inden Fastheden, vilde man slet ikke være istand til at opnaa denne, thi Osten vilde da ved at henligge længere i Ballen blive blødere istedetfor fastere paa Grund af den stadig tiltagende Syremængde; derfor kan man aldrig nøje nok iagttage de Forandringer, som Osten undergaaer, og naar man mærker, at Fastheden af den ikke vil stride mere frem, da maa man strax gaa videre i Fabrikationen. Det maa imidlertid bemærkes, at det ofte er meget pludseligt, at Fastheden af Ostemassen opnaaes, saaledes f. Ex., at den i det ene Øjeblik kan være forholdsvis blød og i det andet være i Besiddelse af den passende Fasthed; navnlig kan man undertiden faa Fastheden til hurtig at indtræde, naar man efter at have ladet Osten i nogen Tid i Ro paa Karrets Bund, da løfter den og blander den med Ballen.

Er Hensigten med Ostens Henliggen i Ballen saaledes opnaaet, da gaaes videre i Fabrikationen, idet man faa hurtig som mulig befrier Osten for Ballen. Til at tage den største Del af Ballen bort, betjener man sig af en Sie og en Hævvert. Sien bruges man for at forhindre Ostestof i at følge bort med Ballen, og Hæverten bruges til at overføre Ballen fra Ostekarret til et Bærnrør, der ligger under Gulvet, gennem hvilket den løber til et Bassin, hvor den henstaaer i 18 Timer, for at affatte de Fedstoffer, den maatte indeholde. Naar Hæverten har taget saa meget af Ballen bort, at Karret kan hældes, uden at den tilbageblevne Valle vil flyde over, da slaaes Træklodsene bort under Venene ved Karrets ene Ende. Karret kommer herved til at staa sraat, Ballen og med den Osten flyder ned til den laveste Ende, og Hæverten vil herved endnu være i Stand til at tage en stor Del af Ballen bort. Men naar der ikke er mere Valle tilbage i Karret, end at denne med Osten danner en tyk Bælling, da tages Sien og Hæverten bort,

et linned Klæde udbredes over Østetruget (se Fig. 1) og dette flydes hen for Østekarrets laveste Ende, en Kende af Træ sættes fra Ventilen i Østekarret ned i Truget, Ventilen aabnes, og man lader al Østen og den tilbageblevne Vasse flyde gennem Ventilen og Kenden ned i Truget. Vassen vil nu løbe bort gennem Klædet og det i Trugets Bund værende Hul, hvorfra den ved Hjælp af en Guttaperkaflange og et Sernrør ledes til Basfinerne. Saasnart Østen er kommet ned i Truget, maa man føre den frem og tilbage paa Klædet, dels for at faa den hurtig tør og affvalet, og dels for at forhindre de enkelte Partikler i at klæbe sammen. Skulde man frygte for, at Østen skulde være for sur, da sprøjter man den godt over med koldt Vand, f. Ex. ved Hjælp af en Vandkande. Østen vil herved blive hurtig og fuldstændig affvalet, hvilket vil forhindre Spen i at udbrede sig saa stærkt som ellers.

Naar man ved at føre Østen frem og tilbage i Truget har faaet den befriet for største Deelen af Fugtigheden, da strider man til det næste Skridt i Fabrikationen, nemlig Saltningen, thi at lade Østen gaa en eller to Gange over en Østemølle bruges ikke og behøves jo heller ikke, da man hele Tiden har holdt Østepartiklerne løse. Man jevner først Østen ud i Truget, og strøer da den ene Halvdel af den Mængde Salt, der skal bruges, ud over den, og blander dette godt ind, hvorefter Resten af Saltet indblandes paa samme Maade. Der bruges $2\frac{3}{4}$ *H* Salt til 1000 *H* Mælk, hvilket er det samme som $2\frac{3}{4}$ *H* Salt til 100 *H* Øst. Om Foraaret bruges kun $2\frac{1}{2}$ *H*, thi Mælken er da mager, og Østen vilde blive for tør ved at man brugte mere Salt. I et Fællesmejeri, hvor Arbejderne med det ene Kar følge lige efter de med det andet, bliver der ikke Tid til at affvale Østemassen til en 15° , saaledes som det ellers er Brug, men uagtet man fuldt vel erkjender det Rigtige i Østemassens Aftjøling, har man dog her slaaet en Streg over den, og saasnart Østen er saltet, kommes den i Kopperne.

Østekoppen stiller man først til Rette paa den til samme hørende Stol, hvorefter man breder et rundt Klæde ud over Koppen; Klædet maa være saa stort, at det hænger 2 Tommer ned

fra Kanten af Koppen. En hul, aaben Blikcylinder, der passer vel til Ostekoppen, bliver nu sat ned i den, idet den altsaa fører Osteklædet ned foran sig, og dette kommer altsaa herved til at forme sig saa smukt og glat som muligt efter Bunden, som dannes af Sædet paa Stolen, og selve Siderne af Ostekoppen. Osten kommes nu indeni Cylindren, og saa snart den Mængde er kommet i, der skal være der, da tages Cylindren op, Osten trykkes godt ned ved Siderne med de knyttede Hænder, hvorefter et firkantet Osteklæde bliver bredt ud over Ostekoppen. Dette Klæde maa være saa stort, at det midt imellem to af Klædets Hjørner hænger to Tommer ned paa Siden af Ostekoppen. Man lægger nu den venstre Haand paa Midten af Klædet og trykker det derefter fast ned paa Osten. I den højre Haand tager man nu en flad Træpind, med hvilken man stopper Kanterne af Klædet ned imellem Ostemassen og Koppen; herved forhindrer man, at ikke noget af Osten stiger op over Klædet, naar man begynder at presse. Er Klædet saaledes bragt paa, da lægges en $\frac{1}{4}$ Tomme tyk Zernplade, der slutter vel til Ostekoppen, ned ovenpaa Klædet og en tyk Træbræt lægges ovenpaa Zernpladen, fordi denne ellers vilde bøje sig, dersom Skruen i Pressen virkede direkte paa den.

Herefter stodes Stolen med Ostekoppen paa ind under Pressen, men man maa ikke presse Osten ret stærkt strax, men efter en 10 Minuters Forløb kan man gjerne presse med saa megen Kraft, man raader over. Saaledes henstaa nu Ostene urørte i $1\frac{1}{2}$ Time, da tages de ud, og man bringer et Bind om dem af tyndt hvidt Løj samtidig med, at man vender dem og fjærer Kanterne af. Herefter bringes de i Kopperne igjen, men henstaa nu urørte under stærkt Pres til den næste Dags Middag, da tages Ostene ud og bringes ind i Ostekammeret; her blive de først mærkede, hvorefter man indgnider dem paa den øverste og nederste Flade med smeltet Fedt, for at de ikke skulle slaa Revner. Paa Siderne behøves det jo ikke, da det Bind, man har bragt om, vil virke i samme Retning. I Ostekammeret maa der være frisk Luft og en Varmegrad af

17° om Vinteren og 15° om Sommeren. Ostene maa vendes hver Dag i de første 2 Maaneder, efter denne Tid ville de være saa modne, at de kun behøve at vendes hver anden Dag. En Ost bruger 2 til 3 Maaneder til at modnes. Vejer man Ostene, naar de bringes fra Pressen til Ostekammeret, da ville de tabe fra 5 til 6 pCt. af deres Vægt, inden de 2 til 3 Maaneder gamle ere rede til Salg. Om Sommeren maa man et Par Gange om Ugen efterse hver enkelt Ost i Ostekammeret for at overtyde sig om, hvorvidt Fluerne skulde have lagt Æg i et eller andet lille Hul eller en Kevne i Osten; i saa Fald maa saadanne Huller med deres Indhold af Æg eller Larver strax bores ud med en Kniv, og Hullerne maa saa igjen udfyldes med en Deig af Mel og Smør.

Efter det Indtryk, jeg har modtaget af Ostefabrikationen i Skotland, kan jeg just ikke sige, at den i Almindelighed staar paa noget højt Trin, og heller ikke, at den er paa nogen rigtig sikker Vej til i en rimelig Tid at naa en ønskelig Grad af Fuldkommenhed, og Grunden hertil er ganske simpelt den, at Mejerivæsenet i Skotland ikke føres frem af virkelige Fagmænd, men det er ene overladt til Farmernes Koner eller Mejerster. De ledende Landmænd i Mejeridistrikterne have ogsaa erkjendt, at der maatte gjøres Noget for at fremme Mejeridriften, og for et Par Aar siden have de engageret Mr. Harding fra Marksbury, Sommersetshire, til at rejse omkring paa Mejerigaardene i Wyrshire og lære Folkene der den af ham brugte Methode for Tilberedningen af Cheddarost. Man maa have været vel fornøjet med de Resultater, man herved har opnaaet, thi i Sommer berejste en Datter af Mr. Harding de stotske Mejeridistrikter i samme Hensigt som tidligere Faderen. Skulde jeg indvende Noget imod den Fremgangsmaade, de stotske Landmænd her have benyttet til at hæve Ostefabrikationen i Skotland, da er det først det, at Mejeridriften herved endnu ikke er kommen i Hænderne paa Fagmænd, der ville offre den deres

Tid og Kræfter for ved Videnskabernes Hjælp at føre den frem med Fuldkommenheden som Maal og dernæst, at det paa denne Maade vil tage en meget lang Tid grundigt at indføre en hel ny og forbedret Fabrikationsmethode, thi uvidende, som disse Forpagterkoner og Mejerier ere, ville de ikke ret med Vist og Tillid gaa over til det Nye, og da de selv aldrig have lært Fabrikationen anderledes end som et Haandværk, ville de meget let undervurdere de vigtigste Punkter i den nye Fremgangsmaade, kort sagt, Usvigelserne ville blive ganske almindelige, fordi Fagmanden, det fælles Tilknytningspunkt, mangler.

I Betragtning af, at Oprettelsen af Fællesmejerier nu staaer paa Dagsordenen her i Landet og sikkert er et af de Midler, man med størst Udsigt til et gunstigt Resultat kan gribe til for at føre Landbruget for Bøndergaardenes Bedkommende et mægtigt Skridt fremad, forudsat, at man drager sig andre Landes Erfaringer til Nytte, vil jeg her yderligere vedføje nogle faa Bemærkninger om denne Sag. Som tidligere bemærket, bleve de første Fællesmejerier anlagte i Schweits, og her ligesom i Amerika bleve de først bragte i Gang af Folk, der kjøbte Mælken og omdannede denne til Ost eller Smør; de løb altsaa selv hele Risikoen, men havde faa ogsaa hele Fordelen. Det første Fællesmejeri i Amerika angives begyndt i Foraaret 1851 i Staten Newyork. Fællesmejerierne kæmpede sig i Begyndelsen kun langsomt frem indtil Aaret 1862, da Antallet var naaet op til 25; men de havde da for Amerikas Bedkommende bestaaet deres Prøve, hvorfor vi finde, at Antallet voxer stærkt, saa at det er naaet op til 111 i det følgende Aar, 1863, og nu er der flere Tusinde i Virksomhed. Det maa imidlertid nævnes, at særegne Forhold have været medvirkende ved denne hurtige Tiltagen af Fællesmejeriernes Antal; Arbejdskraften er nemlig meget dyr i Amerika, og, da der ved Indførelsen af Fællesmejerier spares betydelig Haandkraft, greb man med Glæde dette nye, hidtil ukjendte, Mittel

til heri at indføre Beparelses. En anden medvirkende Aarsag var den paa Grund af Kvægpesten i England stærke Efter-spørgsel efter amerikanske Mejeriprodukter. Den oprindelige Skik, at Ejeren af Fællesmejeriet købte Mælken eller, om man vil, forpagtede den, er nu helt opgivet, idet den kun er bibeholdt for nogle ganske faa Mejeriers Bedkommende. Nu ere kun følgende 2 Fremgangsmaader almindelig anvendte, nemlig enten at

- 1) en Del Landbrugere, der bo i Nærheden af hverandre, enes om at bygge et Fællesmejeri og at drive det for egen Regning, idet de da indbyrdes forpligte sig til at levere Mælken af et vist Antal Køer til Fællesmejeriet eller at
- 2) en Mejerimand bygger Fællesmejeriet for egen Regning og indgaaer Kontrakt med Landmændene om at fabrikere og lagre Ostene, indtil de ere modne og tjenlige til Salg, for en bestemt Pris pr. Pund, hvorimod Landmændene i dette ligesom i det første Tilfælde forpligte sig til at levere Mælken af et vist Antal Køer til Fællesmejeriet.

Det er den første af de nævnte Fremgangsmaader, jeg navnlig vil tillade mig at henlede Opmærksomheden paa, thi ved denne knyttes Landmændene mere end ved nogen anden til Fællesmejeriet; man kan altsaa være overbevist om, at de smaa Vanskeligheder, der altid ville rejse sig, ville heldig blive overvundne. Men idet Landmændene nøje blive knyttede til Fællesmejeriet og selv komme til at føre Overtilshynet med det, maa de nødvendigvis snart faa Øjnene op for de Faktorer, det især kommer an paa, naar man vil tilvejebringe et vedvarende udmærket Produkt eller hvad der er det samme, et sikkert, stort Nettoudbytte. Af disse Faktorer, som det er af Vigtighed at tage i Betragtning, helst samtidig med at man tager Fællesmejeriet i Brug, og som det er vanskeligt eller rettere sagt umuligt, ret at faa benyttede, naar ikke Landmændene, der levere Mælken, ere nøje interesserede i, at Nettoudbyttet bliver saa stort som muligt, skal jeg navnlig fremhæve: Mælkenes

Afkjøling ved Bøndergaardene før den sendes til Fællesmejeriet. Man vil rimeligvis sige mig, at dette er uoverkommeligt, hvilket jeg inidlertid ikke kan anse det for at være, hvor man kun raader over koldt Brøndvand; man kan maaste ikke opnaa at faa Mælken afkølet til Vandets Temperatur, men man kan faa den afkølet flere Grader, og allerede dette vil rigelig betale al Ulejlighed. En anden væsentlig Faktor er en udmærket renlig Behandling af Mælken, saaledes at denne ikke bliver fordærvet ved Smuds og andet lignende, hvorfor man omhyggeligt maa tørre Patterne og Yveret af, førend Malkningen begynder, samt have en Sie i Spanden, man malter i, thi den vil da tilbageholde de Mælken skadelige fremmede Dele. En tredie heldig Forholdsregel er, ikke at lade Mælken komme i Berøring med Træ; man maa kun benytte Metalspande til at malke i og Metalspande til at føre Mælken i til Fællesmejeriet.

Man vil muligen svare mig, „ja alt dette er godt nok, men lad os først faa Fællesmejeriet, saa kommer dette jo nok af sig selv“; imod denne Anstuelse maa jeg bestemt protestere; det gjælder jo nemlig om ved ethvert nyt Foretagende, der skal bringes i Gang, at spærre Afdgangen af alle de Veje, ad hvilke Bønskelighederne kunne komme, at disse ikke uventet komme i saa stor Mængde, at de dræbe det nyfødte Foretagende.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvilken Plads man skal vælge ved Anlægget af et Fællesmejeri, da maa det anlægges saaledes, at Landmændene ikke have ret langt at køre med Mælken, samt have god Vej til det; et hensigtsmæssigt Sted synes saaledes at være lige ved en Korsvej, men paa Grund af den store Værdi rindende, koldt Vand har for Mejeriet, maa man ved Valget af en Plads for Fællesmejeriet tage stort Hensyn til, at dette kan staffles tilveje. Ved Fællesmejeriet i Longford modtages Mælken fra en 500 Røer og, uagtet mange af Landmændene havde imellem 2 og 3 Fjerdingvej til Fællesmejeriet, og den Mælk, de leverede, altsaa ikke blev modtaget i den allerbedste Tilstand, saa var det dog et ganske udmærket

Mejeriprodukt, her blev lavet, hvortil Grunden navnlig maa søges deri, at man paa Mejeriet havde rigeligt af koldt Vand til sin Raadighed til at affjøle Mælken med.

I Amerika habes meget store Mejerier, ja der er endog dem iblandt dem, der modtage Mælken fra en 1500 Røer, men denne Slags bliver nu mere og mere sjælden; man stiger nu almindelig ikke over en 5—800 Røer. Det har nemlig viist sig, at det ikke er de største Fællesmejerier, der forholdsvis have udbragt det største Nettoudbytte, uagtet man jo dog skulde synes, at der i disse maatte kunne spares Haandkraft fremfor i de smaa, og at man ligeledes maatte kunne vinde en betydelig Fordel ved de færre Bygninger, man behøvede. Grundene til, at de store Fællesmejerier have viist sig mindre fordelagtige, ere væsentligst to, nemlig først den, at en stor Del af Landbrugerne faaer en for lang Vej til Fællesmejeriet, Mælken ankommer altsaa til det i en daarlig Tilstand, i en Tilstand, i hvilken Syredannelsen allerede er fredeet langt frem. Den anden Grund er, at Arbejderne ved Ostefabrikationen overkommes langt lettere i rette Tid i de smaa end i de store Fællesmejerier. De større Fællesmejerier have imidlertid havt deres Betydning ved de store Fremskridt, der ere gjorte i Ostefabrikationen i de senere Aar; det har nemlig kunnet betale sig rigeligt at lønne dygtige Kræfter til at forestaa disse Mejerier, hvorved Folk, der have havt Interesse for Sagen, have kunnet offere den deres Dygtighed. Ophører man imidlertid nu med at anlægge store Mejerier, og de nu bestaaende opløses, da lukker man Døren i for de Folk, der ville gjøre Mejeridriften til et Studium, og man maa nøjes med Folk af anden Rang. For at undgaa dette Onde, har man foreslaaet, og nogle faa Steder bragt i Udførelse, et Slags kompliceret Fællesmejeri, hvilket bestaaer i, at der i en Egn opføres flere mindre Fællesmejerier, saaledes at hvert modtager Mælken fra 250 til 300 Røer. Mælken fra 300 Røer kan i Reglen være i et Ostefar, hvorfor der kun behøves een Mand paa hvert Fællesmejeri; men en Mand er da ansat til som Inspektør at have Over-

opfigt med disse mindre Fællesmejerier samt personlig lede Arbejderne ved et enkelt af dem, ved hvilket der er opført et Varehus for Opbevaringen af Ostene, thi hver anden eller tredie Dag blive Ostene fra de forskjellige Fællesmejerier bragte til ham og lagrede under hans Opfigt. Paa denne Maade kunne altsaa Fællesmejerierne opføres meget billigt, idet der ikke behøves Børelser til Ostene. Løben, Bindene, Farven m. m. anstaffes af Inspektøren, eftersom det bruges. Hvorvidt denne nye Ordning viser sig praktisk eller ikke, er jeg ude af Stand til at meddele nogen Underretning om; jeg har kun tilladt mig at omtale den her, fordi den Tanke, der ligger til Grund for den, synes mig at have noget for sig.

Et Fællesmejeri paa en 5—600 Røer, der er henfigtsmæssig indrettet, og som beskæftiger sig med Fabrikationen af Cheddarost, behøver 2 Mandfolk og 2 Kvinder til at overkomme Arbejdet; den ene af Mændene er Formanden, der antages at tage Del med i det foresaldende Arbejde. Hvormeget Fabrikationsomkostningerne i Alt beløb sig til ved Fællesmejeriet i Longford, kan jeg ikke opgive paa Grund af, at jeg forlod Mejeriet, før Regnskabet var afsluttet og opgjort; men i Amerika regner man, efter hvad der er blevet mig meddelt, at alle Fabrikationsomkostningerne beløbe sig til 4 β pr. Pd. moden Ost, tjenlig til Salg. Ballen, der bliver tilbage, efterat Osten er lavet, bliver benyttet paa forskjellig Maade; men i Almindelighed bruges den til at fede Svin med og dette enten saaledes, at Landmændene dele den imellem sig, i Forhold til som de have leveret Mælk, og kjøre den derpaa hjem til deres Gaarde, eller der er opført en Svinestald lidt fra Mejeriet, hvor Landmændene kunne sætte Svin ind til Fodning. I Longford løb Ballen først til et fladt, muret Bassin, hvor den henstod i 36 Timer for at affatte de Fedtpartikler, den maatte indeholde; efterat disse vare afflummede, blev den kjørt hjem af Landmændene. Disse Fedtpartikler henstode i Verkrukker i en 24 Timer, hvorefter de bleve kjarnede. Smørret, der vandtes heraf, var godt og blev let affat. Her anvendtes altsaa ikke

Varme for at faa Ballen til at affætte Fedtpartiklerne. Denne ved Longford brugte Fremgangsmaade skal nu være i Brug ved flere Fællesmejerier i Amerika. Vil man opføre et Fællesmejeri til Fabrikationen af Smør, da blive Fordringerne til Nødvendigheden af rigeligt koldt Kildevand fuldt saa store, som de ere ved Fællesmejeriet, hvor Ostefabrikationen bliver benyttet. Ved Fællesmejerier, hvor koldt Vand til Mælkens Afkjøling ikke kan staves tilveje, anseer jeg det for sandsynligt, at man med Held maa kunne indstrænke sig til at lave Halvsødmælksoft og Smør af den derved vundne Fløde.

Forklaring til Tegningerne.

Fig. 1. Det Indre af Fællesmejeriet i Longford. Gulvet bestaaer af 2 Dele, en lavere, der er belagt med Fliser, og en højere, der er belagt med Brædder. Paa den sidste sees 3 Ostekar; paa det forreste af disse er Hæverten anbragt, som tager Ballen bort fra Ostekarret. Paa det bagerste Kar findes den Trærende anbragt, gjennem hvilken Ostemassen føres ud af Ventilen i Ostekarret ned i det store Ostetrug, som staaer paa det lavere Gulv, og som paa Hjul kan rulles frem foran det Kar, som skal betjenes. Truget er belagt med et Klæde, hvorigjennem den medfølgende Kalle kan løbe bort. Til højre sees Osteformerne under Presserne. I Baggrunden sees nogle af de River, Mælkekar o. lg., der bruges ved Ostelavningen. Kun det lave Gulv og Muren tilvenstre op til det højere Gulv er af Murværk, alt andet i Bygningen er af Træ. Det lave Gulv er højest paa Midten og straaner ganske svagt ned mod en Afløbsrende paa hver Side.

Fig. 2. Et Ostekar seet fra Siden. Det bestaaer af et Trækar a b c d, hvis Længde fra a til d er 7 Alen 18 Tommer, og hvis Dybde fra a til b er 18". Det hviler paa 6 Ben, af hvilke de 2 forreste ere understøttede af Træklodser e, som kunne slaes fra, hvorved Karret synker med denne Ende. Inden i Trækarret findes et andet Kar af fortinnet Jernblik, hvis øverste Rand er fastnaglet til Trærammen f g, som med sine Sider hviler paa det ydre Kars øvre Rand. Jernkarret hænger da saaledes i denne Ramme, at der overalt bliver et lille Rum mellem Træ- og Jernblikkarrets Sider og Bund, ind i hvilket man enten kan lede koldt Vand eller Damp, efter som Mælken i Jernblikkarret skal afkjøles eller opvarmes (se nærmere Fig. 5). Gjennem Hæven h kan den sidste Rest af Vandet, der har tjent til at afkjøle, bortstafes. Gjennem Røret i kan Vandet løbe

hen paa det i Afhandlingen omtalte lille Vandhjul. Karret er paa Tegningen gjengivet i $\frac{1}{32}$ af dets virkelige Størrelse ligesom ogsaa de følgende Tegninger 3, 4 og 5.

Fig. 3. Østekarret seet fra den forreste Ende. Hanen $h = h$ i Fig. 2. i er den Ventil, der regulerer Udstrømningen af den østede Mælk fra Karret til Østetruget; den findes aftegnet i forstørret Maalestok i Fig. 7.

Fig. 4. Østekarret seet fra den bagerste Ende. Gjennem Jernrøret j kan det kolde Vand stige op, udtømmes i Koppen k og derfra ledes ned i Mellemrummet mellem begge Karrene. Gjennem Jernrøret l kan Damp ledes ind i det nævnte Mellemrum.

Fig. 5. Østekarret seet i Tversnit. m n o p er Jernblikkarret, der foroven er fæstet til Trærammen q og hænger i denne, men understøttes tilslige af de 2 Trælister r r . s s er Gjennemsnittene af de Jernrør, der lede Dampen ind i Mellemrummet.

Fig. 6 A, og 6 B En stor Østekniv seet forfra og fra Siden. Den dannes af 30 lineære Knivblade, foroven befæstede i Træhovedet med Haandtagene, og fornedden sammenholdte ved en tynd Jernstift. Knivens Længde fra t til u er 21 Tommer, og dens Bredde fra t til v er 10 Tommer. Kniven er paa Tegningen gjengivet i $\frac{1}{16}$ af dens virkelige Størrelse.

Fig. 7. En Ventil til Østekarret i vertikalt Gjennemsnit. $ab =$ Trækarrets Bøg, $mn =$ Jernblikkarrets Bøg. Ventilen er af Jern og sidder fast paa Trækarret. Den lukkes forinden af en Jernplade x , der ved Strueboltene y kan aabnes eller trækkes fast ind mod Jernblikkarrets Side. Dette skeer ved at løsne eller fastsætte Møttrifen z mod en Jernplade w , som sidder tværs over Ventilens Munding (se Fig. 2). — Ventilen er paa Tegningen gjengivet i $\frac{1}{6}$ af dens virkelige Størrelse.

Fig. 8 og 9. En Østeform. I Fig. 8 sees Formen udvendig fra staaende paa den lille tobenede Stol, der tjener som Bord, mens Østen fyldes i Formen, og derefter skydes ind under Pressen, og danner da det Underlag, mod hvilket Østen, der bliver staaende paa Stolen eller Bordet, presses. Bordpladen er forsynet med en fordybet kredsformig Rand og et Hul, hvorved den udpresede Balke kan løbe bort. Inden i Østeformen sees foroven den Blikform, der skyder Bundklædet ned i Formen, naar Østeformen skal tages i Brug og fyldes. I Fig. 9 er den forreste Del af Østeformen taget bort, og man sees fornedden Bundklædet, derefter selve Østen, der er presset, og som foroven dækkes af det øverste Klæde og af den Træklovs og fortinnede Jernbrit, mod hvilken Pressens Stempelstang virker.

Fællesmejeriet i Longford.

Fig. 1.

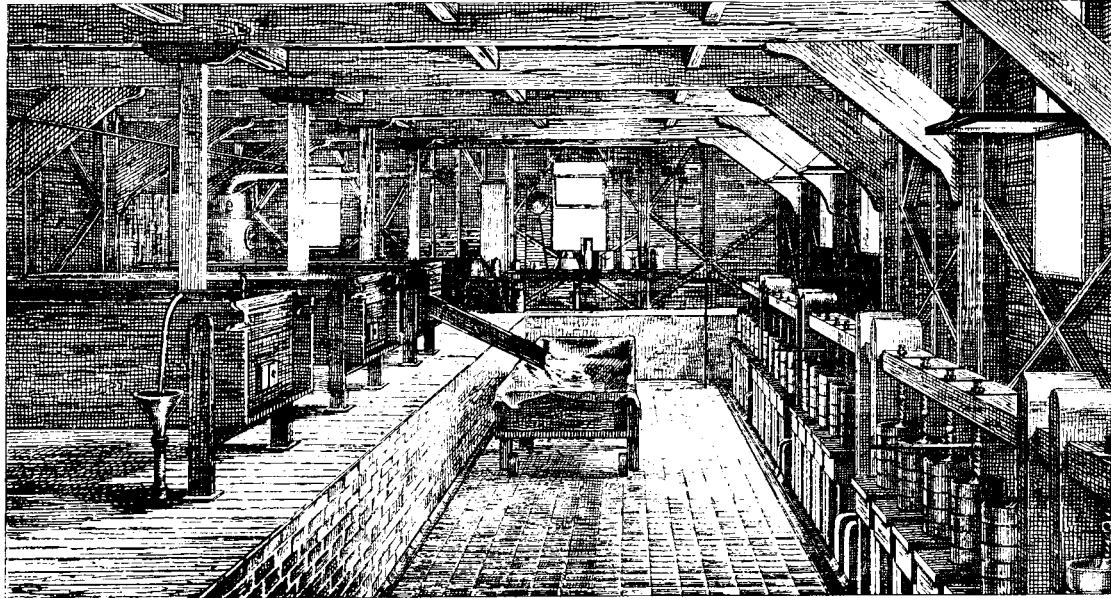

Fig. 2.

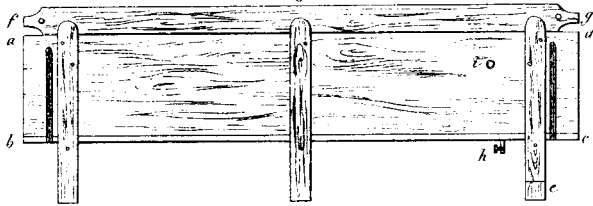

Fig. 3.

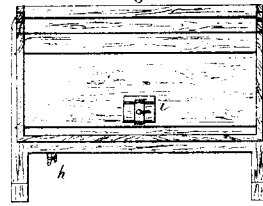

Fig. 4.

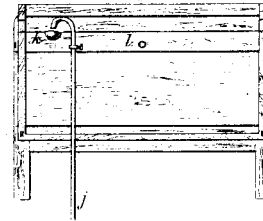

Fig. 5.

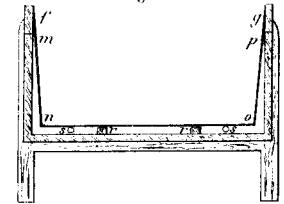

Fig. 6 a.

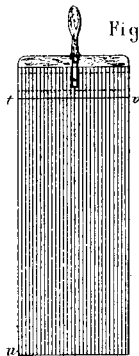

Fig. 6 b.

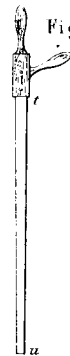

Fig. 7.

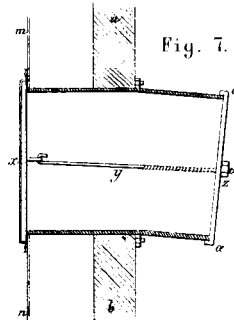

Fig. 8.

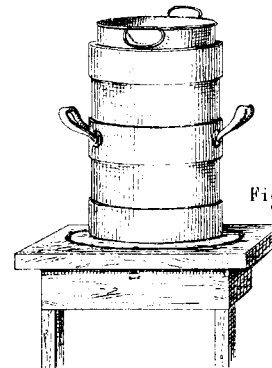
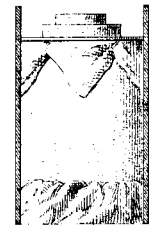
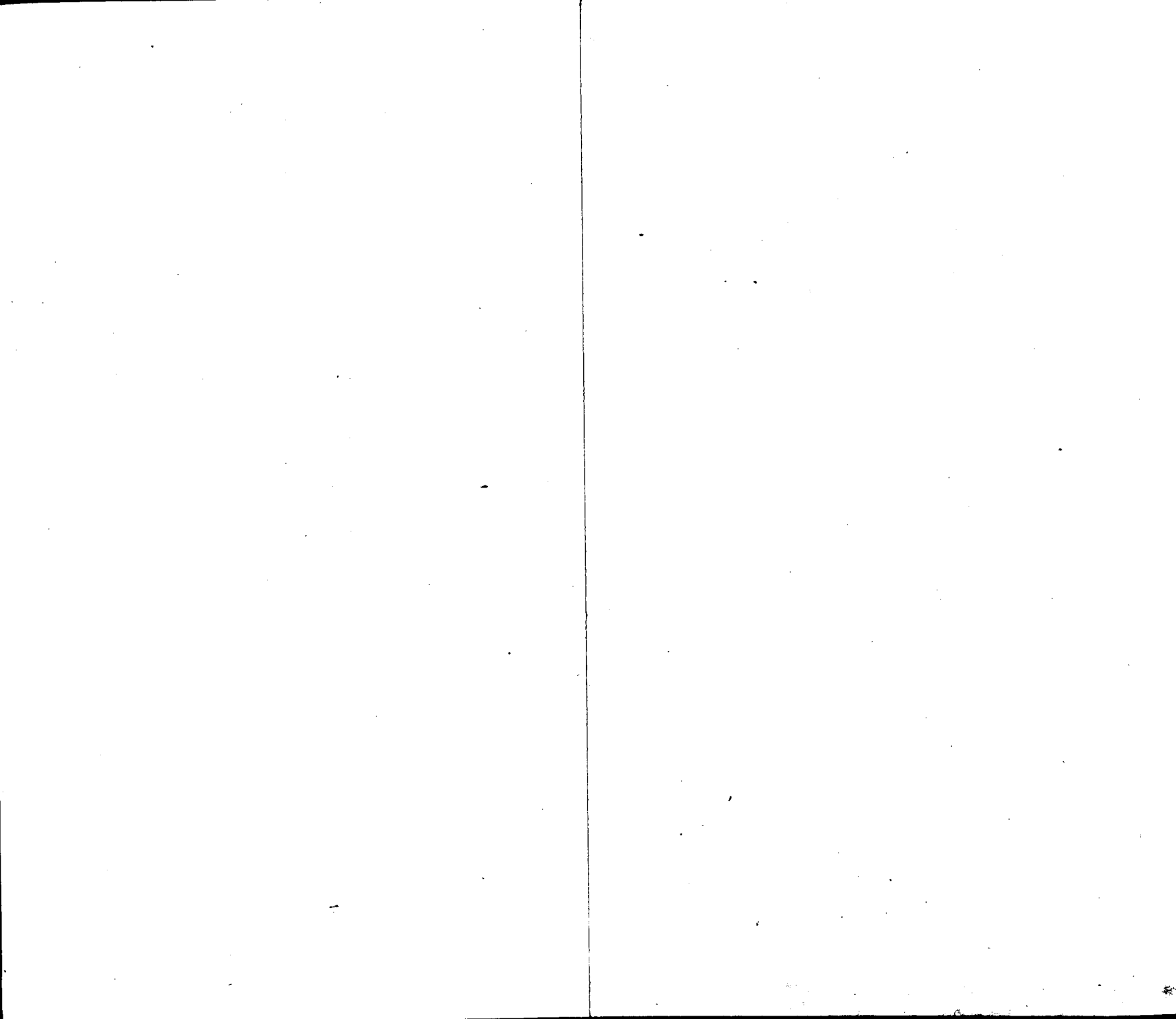

Fig. 9.

Agerbrugets Udvikling i Danmark i de sidste 25 Aar.

Foredrag, holdt i det kgl. Landh.=Selskab d. 29de Marts 1871,
af J. C. la Cour.

Agerbrugets Udvikling gennem de forstjellige Tider belyses paa en Maade bedst af de statistiske Data over: Udførslen, Jordens Benyttelse, Kvægstyrken, Ejendommenes Fordeling o. s. v., thi disse samle som i een Sum Resultaterne af alle de enkelte Faktorer, der samvirke i Agerbruget. Dette kan imidlertid gøres til enhver Tid, naar blot Manden høves, men derimod maa en Fremstilling af den egentlig fagmæssige Udvikling af hver enkelt af Agerbrugets mangfoldige Grene gives, medens der endnu lever Mænd, som have deltaget deri. Dels af denne Grund og dels fordi det i det Store som i det Smaa er umuligt at bygge Fremtidsplaner, naar de ikke støtte sig til en klar Opfattelse af Fortidserfaringer, og dels endelig, fordi det navnlig for en kommende Agerbrugshistories Skyld er ønskeligt, at man med ikke altfor lange Mellemrum samler og fremsætter de sidste Tidens vigtigste Begivenheder paa Agerbrugets Omraade, har jeg ønsket at give en kort Overfigt over Udviklingen af Agerbruget i Danmark i de sidste 25 Aar, og netop at faa det fremsat her i det kgl. Landh.=Selskab, for at der kan blive rettet, hvad en direkte Erfaring maatte vise at være fejlagtigt, og for at faa tilføjet, hvad der er forbigaaet, skjønt det for tjener Dpmærksomhed; og at begge Dele i ikke ringe Maaal

kan være Tilfældet, er jeg forud meget villig til at indrømme, da baade min Tid og Kræfter til Udførelsen af et slikt Arbejde ere meget mangelfulde, men jeg har ogsaa kun optaget dette Arbejde, fordi jeg syntes, at man ikke helt burde lade det ligge. — Den Opgave, jeg derfor har stillet mig, er væsentlig historisk refererende, og jeg har netop villet afholde mig saa vidt muligt fra en Kritik over de enkelte Fremskridt. Ligesaa har jeg ogsaa maattet begrænse mig med Hensyn til Omfanget, og ikke blot vil jeg holde mig udelukkende til Agerbrugets fagmæssige Side, men jeg vil endog kun omtale, hvad der vedrører Jordens Dyrkning og Fremavlingen af vore Afgrøder, og derimod ikke komme til at omtale den anden Hovedpart af det praktiske Agerbrug: Husdyrholdet og Benyttelsen af dets Produkter.

Der lader sig vanskeligt sætte nogen skarp Grænse for Tidsaffnit i en saa levende og sig stadig udviklende Bedrift som Agerbruget; men jeg troer dog, at den indeværende Periode navnlig kan gives en Grænse i Mærene omkring 1845, medens hele den foregaaende Del af Aarhundredet da danner en Periode for sig, som begyndte efter at Stavnsbaandet var blevet løst, Fællesstabet ophævet, det ubestemte Høveri blevet bestemt og Udskiftningen begyndt, thi at disse store Reformers Indførelse maatte danne Begyndelsesgrænsen for en Periode er aabenbart. Denne Aarhundredets første Periode er da navnlig betegnet ved Markfreds Sværfsættelse, Kløverens og tildels Brakkens Indførelse og særlig ved at Svingploven vandt Plads overalt, thi dette sidste var et væsentligt Fremskridt i vort Agerbrug baade direkte med Hensyn til Udbyttet af Jorden formedelst den bedre Bearbejdning og indirekte formedelst det mindre Hæstehold og større Kvæghold. Det Tidspunkt, man kan sætte for Plovens Indførelse, maa derfor allerede af denne Grund kunne siges at afgive en Begyndelsesgrænse for en ny Periode, den som jeg her skal omhandle, og dette Tidspunkt falder omtrent 1845 om end ganske

vist Hjulploven endnu i Halvtredserne blev brugt i Ringkjøbing og Ribe Amter. Men desuden falde andre for vort Agerbrug betydningsfulde Begivenheder omkring det nævnte Aar, saaledes: Kornindsførelsens Frigivelse i England, den første danske Landmandsforsamling, Kartoffelsygdommens Fremtræden, en begyndende Benyttelse af kunstig Gødning og Maskiner i Agerbruget, den svenske Harves Indførelse, og for en anden vigtig Grundforbedring, Mærglingen, er hint Tidspunkt omtrent Midtpunktet. Hertil kan desuden føjes, at omtrent paa denne Tid tog en Velstand Gæde hos Jordbrugerne, takket være de tidligere Forbedringer, en Række af gode Høstaar og temmelig høje Kornpriser, som satte ham i Stand til at afholde de ikke ringe Udgifter, som Agerbrugets yderligere Fremstrid krævede. Og endnu skal nævnes, at dette Tidspunkt ogsaa tildels betegner Indførelsen i Agerbruget af en ny Kraft af en overordentlig Betydning, nemlig Benyttelsen af Naturvidenskaberne. At Kjendskabet til disse først blev taget i Brug af Fabrik- og Industridriften er naturligt, da Jorden er et langsommere Raa-materiale at arbejde paa, og da Agerbrugerens Bedrift er en langt mere udviklet Virkeplads, saa at Naturvidenskaberne maatte naa til større Klarhed for at kunne kaste Lys ud over denne end over hin Bedrift; men ved det Tidspunkt, jeg her omtaler, vare Naturvidenskaberne udviklede og klarede saa meget, at højtbegavede Mænd, som f. Ex. Liebig og Boussingault, kunde gjøre dem til Grundlag for en rationel Forklaring af Agerbrugets Principer og praktiske Erfaringer, og lade dem begynde at træde direkte det praktiske Agerbrug til Hjælp.

Jeg skal nu først omtale de Grundforbedringer af Jorden, som ere blevne udførte i indeværende Periode, og da først omtale Vandafledningen og Dræningen. Allerede i Slutningen af den forrige Periode var der foretaget en Mængde Udgrøftningsarbejder, og i de stærkt lerede Egne saaes næsten altid paa Hovedgaardene og ofte tillige paa Bøndergaardene et temmelig fuldstændigt Næt af Brakgrøfter, medens noget lignende næsten ganske var ukjendt i Aarhundredets Begyndelse.

Denne Udgrøftning forfattedes kraftigt i de første Aar af indeværende Periode. Først ved Landmandsmødet i Odense 1846 omtales det, at man var begyndt paa at lægge Lerrør istedetfor Faskiner i England, Skotland og Holsten, men endnu havde man ingen ret Forestilling om, hvorledes det gik for sig, og endnu mindre Tillid dertil. Den først offentliggjorte Meddelelse om Dræning her i Landet, som jeg har truffet, er fra Etatsr. Valentiner til Gjeddesdal, der i Vinteren 1848—49 gjorde et Forsøg med 1000 Rør, som han nedlagde i 2 Røddinger, 9 Aen fra hinanden, og som viste en udmærket Virkning; men endnu hengik nogle Aar, inden noget egentlig større Forsøg blev udført herhjemme. Selv hvor Tilliden og Ønsket om at begynde vare tilstede, vare Vanstuelighederne ved at begynde et saa fremmed og for den Uindviede vanstueligt Arbejde store, og den nødvendige tekniske Dygtighed savnedes. I Begyndelsen af Halvtredstindstyverne modtog imidlertid flere yngre dygtige Mænd Understøttelse af Regjeringen og Landh.-Selstabet til at gjøre sig kjendt med de dertil knyttede Arbejder i England, og ved Tilbagekomsten offentliggjorde de temmelig udførlige Beretninger om Sagen, og tildels ved deres Medvirkning iværksattes da Dræningen strax paa flere Gaarde i et betydeligt Omfang (Gjedsergaard og Gjeddesdal 1852, Durupgaard og Frysenborg 1853). I hele Resten af Halvtredserne kunne vi nok sige, at Dræningen betragtedes som den vigtigste Agerbrugsforbedring, der stod paa Dagsordenen; Kjendtskabet til den spredtes til alle Landets Egne, enkelte større Gaarde (Gjeddesdal 1858) bleve færdige med den, og ved den statistiske Undersøgelse 1861 viste det sig, at 60,036 Tdr. Land eller 1,35 pCt. af det benyttede Areal var drænet, og navnlig i Aarhus Amt (4,13 pCt.), Sorø (3,04), Svendborg (2,71), Maribo (2,39) og Vejle Amt (2,34) havde den vundet mest Udbredelse. I det følgende Aarti bredte den sig naturligvis forholdsvis endnu mere, og navnlig bidroge de gunstige Erfaringer om de drænedes Marker fra de tørre Aar 1857, 58 og 59 til at rolle mange Tvivlere. 1866 var det drænedes

Areal omtrent 3 Gange saa stort som i 1861, nemlig 175,666 Tdr. Land eller 3,89 pCt., og de samme Amter, som havde Forrangen, havde bibeholdt den, nemlig Aarhus (9,66), Sorø (9,51), Vejle (8,67), Præstø (6,79), Svendborg (6,69), Maribo (6,30). Først iaar vil der ventelig blive indsamlet Oplysninger om de sidste 5 Aar, men fra Holland-Falster foreligger en Beretning fra Vinteren 1869—70, ifølge hvilken det drænedes Areal i Maribo Amt da beløb sig til 36,561 Tdr. Land eller 15,22 pCt., og forudsætte vi en lignende Stigning i de paafølgende $1\frac{1}{2}$ Aar af Jemaaret, ville vi se, at i hvert af de sidste 3 Jemaar er der i Maribo Amt henholdsvis drænet 2,39 pCt., 3,91 og 12,74 pCt., Talsstørrelser, der trods deres Mangelfuldhed, dog godtgjøre, at Udførelsen af denne vigtige Grundforbedring nu er bleven almindelig, om end selvfølgelig den betydelig overvejende Del af det Areal, der vil blive drænet, endnu er udrænet.

Men netop dette sidste maa opfordre os til at se paa, hvad Erfaringerne paa Dræningsomraadet hidtil have lært os. Vi have lært at bedømme Dræningens Virkninger. Den sætter os i Stand til at bearbejde Jorden længere, til at vælge den rette Tid, til at benytte for den dybere og derved give Planten en sundere Vøgeplads og at gjøre Afgrøderne større og sikrere; men til Erstatning for disse kræver den ogsaa, at vi ved en rigeligere Gjøbstning gjengiver Jorden den større Mængde Plantenæring, vi føre fra den, naar vi ikke ville se de ved Dræningen forøgede Afgrøder atter at aftage, i hvilket Tilfælde den trods sine Goder snarere maatte henføres blandt Jordens Udpiningsmidler end blandt dens Forbedringsmidler. Vi have dernæst lært, at det grundig udførte Arbejde ogsaa paa dette Omraade betaler sig bedst. Man begyndte temmelig almindelig med 3 Fods Dræn, i England endog med 2 Fods, kun paa enkelte større Gaarde, ved hvis Drift Indsigt parredes med Kapital, begyndte man strax paa 4 Fods Dræn; man er nu almindelig kommet over til denne Dybde, og vi have her i Selstabet i Vinter endog hørt, at en af Hollands bedste Gaarde, Sædding-

gaard, gennemgaaende drænes i 5 Fods Dybde og 20 Alens Afstand. Men om end fra først af, og undertiden endnu, Drænene ikke lægges dybt nok, saa er dette dog ikke den eneste og maaste næppe den værste Fejl; ufuldstændige, mangelfulde eller endog fejlagtige Dræningsplaner træffes ikke sjældent og reducere ofte Nyttens af den betydelige Kapital, som paa denne Maade nedlægges i Jorden, endnu langt mere. Der savnes endnu ofte den ønskelige, fagkyndige, tekniske Vejledning. Da Dræningen paabegyndtes her i Landet, drøftedes det almindeligt, om Staten her i Righed med England og Frankrig burde komme de Drænende til Hjælp med Laan, eller om den burde give Laan til Dræningsanlæg Forret for de i Ejendommene indestaaende Kapitaler; man opgav begge disse og lignende Tanker, men fremhævede derimod ofte og stærkt Unskeligheden af at faa Vandløbslovgivningen ændret, og at faa teknisk Assistance uddannet; det første skete, men det sidste derimod ikke. Hele denne Side af Agerbruget har kun fra det egl. Landh.-Selskab modtaget offentlig Understøttelse; dette har udsendt Mænd til fremmede Lande for at sætte sig ind i Dræningsfagen, har uddannet en stor Mængde Dræningslærlinger, har indhentet en stor Samling af Beretninger om Dræningsforetagender her i Landet, har udsat Præmie for en Vejledning i Dræning o. s. v. Naar man da tillige seer hen til, at flere af de allervigtigste Spørgsmaal ved Dræningen, som f. Ex. den danske Jords Vandføringssevne, de passende Rørdimensioner o. lg., endnu ere ubesvarede, og kun vilde kunne klares gennem omhyggelig ledede Forsøg og Sagttagelser, saa maa man ønske, at disse snart maa blive iværksatte, da der endnu vil være rig Anvendelse for kyndig Vejledning og grundige Undersøgelser paa Dræningsomraadet.

Af andre Grundforbedringer af Jorden i indeværende Tidsaffnit skal jeg blot nævne, at navnlig Begyndelsen af Perioden var rig paa Jordsflytninger og Fyldninger af Sige, Huller o. s. v., og at sure Enge ere blevne udgravede. Derimod kan Opdyrkning til Agerland af en stor

Mængde Enge, som man ved Vandløbenes Regulering har været i Stand til at tørlægge, næppe altid henregnes til Forbedringerne; Begjærlighed efter Agerland paa god Engbunds Beføstning har ofte været for stor. Af Soudtørringer og Inddæmninger af Havbugter er der navnlig i den sidste halve Snes Aar blevet udført en stor Mængde, og mange forberedes; nogle af dem have givet et glimrende Udbytte, men mange have snarere givet Tab end Fordel, og ikke faa ere mer eller mindre mislykkede, dels fordi de i Virkeligheden ikke i sig selv havde Betingelserne for at kunne blive gode og rentable, og dels fordi Erfaringen og Indsigten paa dette Omraade har været altfor ringe hos mange, der have givet sig af dermed; en Ødslen med Kapital, fejlagtige Fremgangsmaader, Mangel paa Kraft til tilbørlig hurtig at gennemføre dem have ofte været medvirkende Aarsager til de uheldige Resultater. Af raa Jorder er der blevet opdyrket store Arealer, og i Landets bedre dyrkede Egne ere de fleste Overdrev og Udmærksjorder saavel som Hedesklytter af nogenlunde god Beskaffenhed tagne under Dykning. I Femaaret 1861—66 er paa Derne opdyrket omtrent 17,000 Tdr. Land eller 0,8 pCt., og i Jylland 0,3 pCt. af det hele Areal. Interessesen for Benyttelsen af de jydsk Heder er vaagnet med nyt Liv. Allerede i den første Del af Perioden skete ikke ringe Opdyrkinger, men ofte paa en uheldig, udpinende Maade og uden at tage tilbørligt Hensyn til Jordens virkelige Grundkarakter og holdbare Frugtbarhed, og en ikke ringe Del af dem mislykkedes derfor. Især har dette været Tilfældet, hvor man i en Hast vilde skabe store nye Ejendomme i Heden. Af mindre Jordbrugere er der derimod opdyrket en ikke ringe Del baade af de bedre Hede-partier mellem Randers-Silleborg og Viborg og inde i selve Heden, hvor god Jord findes, thi navnlig i de sidste Aar er der mere end forhen taget Hensyn til Jordbunden, og medens Opdyrkingerne forhen i Reglen havde en afgjort extensiv Karakter, saa gaaes der nu mere og mere i Retning af det intensive, især efter at man ved Brugen af kunstig Gjødning er bleven sat i Stand til at

stafte sig Gjødningstilskud ude fra. Alene i Viborg og Ringkjøbing Amter blev der i Løbet af Trefindsthyverne opdyrket henimod 40,000 Tdr. Land. Ved Dannelsen af „det danske Hedeelskab“ 1866 er der ikke blot vaft en fornøjet Interesse for Heden, fremskaffet et bedre Kjendskab til dens Jordbundsforhold (Geografiske Billeder fra Heden), virket meget for at samle de spredte Kræfter til en større og planmæssigere Benyttelse af Vandet, men efterhaanden synes ogsaa Elfskabet at lægge særlig Vægt paa den Benyttelse, hvortil Hovedmassen af de store Hedearealer bedst ville egne sig, nemlig til Skovplantning. Denne har i tidligere Tid (Stendalsgaard 1790, Kompedal og Ulvedal 1790—1800, Randbøl og Palsgaard 1804—9, Havredal 1824, Feldborg 1828—33, o. s. v.) været forsøgt i betydeligt Omfang baade af Staten, Kommuner og Private, men de positive Resultater af hine Anlæg ere med faa Undtagelser simple; Jorden var ofte af den allerfletteste Art; ofte bleve mindre heldige Træarter brugte til Tilkultivering, denne blev udført mangelfuldt, med for stor Afstand mellem Planterne og ikke tilbørlig Forkultur, ofte blev Ahlen ikke gennembrudt o. s. v. Dels af Hedeelskabet, dels af lokale Foreninger og Elfskaber for Hedeplantning og dels af et større Elfskab i samme Dje med er der i de sidste Aar taget fat paa Sagen igjen med en Indsigt, som forhaabentlig vil give gode Resultater.

Saa vel i tidligere Tid, som i Begyndelsen af dette Aarhundrede efter Udskiftningen, blev der opført mange Hegn af Jordvolde, Stengjærder og Plantninger. Hensigten med dem var da væsentlig Markfred; efterhaanden som denne vandtes og Jorden blev kostbarere, mente man, og vist med Rette, at der baade direkte og indirekte gik for megen Jord til dem, og i flere Egne ere derfor mange Hegn sløjsede. I den senere Tid løfter sig atter mange Stemmer for en Genopførelse af mere hensigtsmæssige Hegn, baade af Hensyn til de ofte finere og zartere Kulturplanter og til Kvæget, men det er kun und-

tagelsesvis at man seer Nyplantninger af Segn foretagne i disse Djemed.

Jordens Behandling er undergaaet væsentlige Forandringer i flere Retninger. Pløjningsdybden er bleven forøget; den var ved Periodens Begyndelse kun 5—6 Tommer, og i enkelte Egne af Landet endog kun 4—5. Nu kan den vist i Almindelighed sættes til at være et Par Tommer dybere, og paa mange Gaarde gjenemplojes Jorden endog til 9 Tommers Dybde, enkeltvis endog dybere. Undergrundspløjningen er forsøgt mange Steder, navnlig i Halvtredserne, fortrinsvis i Frederiksborg og Viborg Amter, men den synes ikke at have vundet nogen almindelig eller stadig Indgang. I den sidste halve Snes Aar er derimod Keolpløjningen begyndt at finde nogen Indgang, og om det endnu kun er helt undtagelsesvis den bruges, saa udtales der dog en almindelig Tilfredshed med den, navnlig til at fælde Grønjord, som om Foraaret skal besaaes med Baarsæd. Et Par Keolpløve ere konstruerede (Hans Hansens og Søren Petersens), men iøvrigt er man uenig om ikke en Keolpløjning med 2 efter hinanden følgende Pløve er heldigere.

Allerede 1845 var det temmelig almindeligt paa Øerne, mindre i Sjælland, at nedharve Baarsæden, med Undtagelse af det 6rd. Bng, i den vinterlagte Fure. I Periodens Løb er det blevet mere almindeligt i alle Egne, skjønt der enkeltvis rejser sig Stemmer derimod, fordi flere Ukrudsarter, navnlig Tidsler, derved let skulle tage Overhaand. Imidlertid hævdes det paa den anden Side, at en vigtig Betingelse for at Baarsæden strax kan komme frem med Kraft er at faa den lagt tidlig, mens Vinterfugtigheden er i Jorden, og at Jorden derfor maa gøres helt færdig om Efteraaret. Den bliver derfor efteraarspløjet med langt større Omhu end tidligere, om der end endnu ikke tages det tilhørlige Hensyn til at den jævnlig er for vaad. Mange Steder har man i Periodens Løb givet den 2 Efteraarspløjninger. Herimod rejser der sig nu Stemmer, idet man siger, at Efteraarsarbejderne efterhaanden ere

blevne saa mange, at man i Tilfældet af tidlig Vinter ikke er sikker paa at faa den pløjet 2den Gang, og i saa Fald er naturligtvis Jorden efter den første pløjning ikke i Stand til ret at nyde godt af Vinteren. Derimod er man enkelte Steder begyndt at efteraarpløje den meget smalt, med 5 ja endog kun 4 Tommer brede Furer, idet man siger, at Jorden derved kommer til at ligge mere løst til Vinteren; herimod indvendes, at Furerne, der ere 8—9" dybe, ikke kunne blive ordentlig vendte.

Harvningen er undergaaet en væsentlig Forandring. Ved Periodens Begyndelse var det den stotste-, den gamle Brak- og den almindelige Foldharve, der vare de almindelige. Men allerede 1839 var den svenske Harve kommet her til Landet (Hofmangave), og den blev overordentlig hurtig, i Løbet af en halv Snes Aar, udbredt over hele Landet. Imidlertid var det først i den sidste Halvdel af Perioden, at den blev noget kjendelig forbedret, navnlig ved at Tændernes Antal, tidligere 15—17 i en 9 Kvarters Harve, blev indskrænket til 10—12, hvorved den langt bedre blev i Stand til at skjørne og rense Jorden; ogsaa den større Brug af Værn har væsentlig forbedret dens Form. Paa flere Steder har Kravet om en dybere Bearbejdning med disse Redskaber indført Grubbers, men disse ere i Reglen for tunge, og der trænges derfor til et Redskab, som nærmest maa være en Mellemting mellem denne og den svenske Harve; paa sidste Landmandsmøde var der et saadant fra Langeland, der synes nogenlunde at tilfredsstille Fordringerne. — Ligesaa trænger man ogsaa til at faa et Redskab, der bedre og mere ensartet dækker Sæden end den svenske Harve, der ogsaa almindelig benyttes til dette Brug. Den af Hans Hansen konstruerede Lapharve synes tildels at fyldestgøre disse Fordringer.

I nær Forbindelse med Forbedringer af Jordens Kultur staaer imidlertid det, som vi vel maa betragte som Periodens vigtigste Fremstridt, nemlig at det endelig i de sidste Aar synes at være trængt ind i den almindelige Bevidsthed, at man kun

ved direkte at give Jorden Erstatning for hvad man tager fra den kan sikre sig ordentlige Afgrøder. Altsaa Gjødnings-spørgsmaalet. Dette Fremskridt skyldes dels, at man saa, at Kraften, trods den forcerede Dyrkning, trods den bedre Bearbejdning, Dræning o. lg., ikke kunde holdes oppe, dels at Videnskaben (Siebig 1840) baade sagde os, hvad Jorden trængte til, Planterne levede af, og tillige gennem Fabrikationen af kunstig Gjødning skaffede Midler til at fyldestgjøre dette Jordens Krav. Allerede før Periodens Begyndelse var man enkeltvis begyndt at bruge nogen kunstig Gjødning, navnlig Benmel, Patentgjødning og Gips. 1826 fabrikerede Owen i Kjøbenhavn det første Benmel; han havde seet Fabrikationen paa en Rejse og skrev ved sin Hjemkomst tillige en lille Bog derom. 1834 lavede han den første Patentgjødning, det kunstige Gjødningsmiddel, som blev stærkest brugt i Tiden før 1845, og hvoraf Forbrugen endog et enkelt Aar steg til 24,000 Tdr., hvoraf dog en væsentlig Del udførtes til Skotland og Norge, indtil Peruguanoen fra 1842 begyndte at finde Indgang i England. Patentgjødningen lavedes af den lufttørrede Kulelatrin fra Amager; den lagdes op paa Marken for at tørres end yderligere og førtes da til Fabriken (Fredens Mølle paa Amager), hvor den strøedes ud og ved Hjælp af River blandedes med Fejstarn og Dagrenovation fra Byen, som var blevet forkullet i Jernpotter, inden Sammenblandingen fandt Sted. Det forkullede Fejstarn tog da Lugten fra den tørrede Latringjødning, og det hele blandedes saa med Sæbesyderkalk og bragtes i Handlen til 1 Rd. pr. Td. Ikke blot var Benyttelsen af kunstig Gjødning i denne Periode meget ringe, men Erfaringerne ved Benyttelsen af den vare ogsaa meget spredte og usikre; dog kunde allerede ved Randersmødet 1845 Etatsraad Tang til Nørre Vosborg meddele mere holdbare Resultater om disse Gjødningsmidlers Virkninger paa Vestjyllands lettere Egne, hvor man navnlig saa god Virkning af Benmel, som bl. a. en driftig Bonde, Møller Knud Bek i Faarmølle ved Lemvig, leverede finknust for 1 Rd 12 β pr. L , og som man

lod gjære med Kourin i en Bunke paa Bogulvet inden Anvendelsen. I Amtmændenes Indberetning til Regjeringen 1847 bekværedes Spørgsmaalet, om der brugtes kunstig Gjødning, kun bekræftende fra Kjøbenhavn, Præsto, Maribo, Svendborg og Aalborg Amter, og den brugtes der kun i meget ringe Mængde, tildels forsøgsvis, navnlig Patentgjødning og Guano. For alle de andre Amter blev Spørgsmaalet aldeles forbigaaet. Nogen egentlig større Benyttelse af kunstig Gjødning, i hvert Fald med Undtagelse af Patentgjødning og Peruguano, indtraf da ogsaa først en halv Snes Aar ind i Perioden, og navnlig gav det knappe Foderaar 1854 Anledning til en større Brug af fosforsur Kalk, men denne kaldtes da et nyt Gjødningsstof; vel var den allerede i Begyndelsen af Fyrretyverne lavet i England (Spooners i Southampton var den første, og snart efter kom Lames, hvis Fabrik endnu er den største); men først 1851 lavede Owen det første deraf her i Landet, først af Ven, men allerede det følgende Aar brugte han Kopro-liter. Endnu var det kun de større og bedre drevne Gaarde, der brugte kunstig Gjødning og først ind i Treferne fandt den Vej til Bøndergaardene, og med Undtagelse af Jyllands lette Egne, hvor man forholdsvis tidlig kom ind paa Brugen af den og indsamlede temmelig sikre Erfaringer om Virkningen af de forskjellige Slags, er det egentlig først i det sidste Par Aar, at en større Del af de mindre Gaarde i enkelte Egne er begyndt at bruge den, men det synes af de allerede foreliggende Erfaringer, at Dannelsen af Foreninger til samlet og kontrolleret Indkjøb af kunstig Gjødning (hvoraf Viborgforeningen 1869 var den første), vil skaffe den en ganske anderledes almindelig Anvendelse hos de mindre Jordbrugere end hidtil. Kun for de 3 sidste Aar haves nogenlunde Meddelelser om Brugen af kunstig Gjødning her i Landet, og ifølge disse udgjorde det benyttede Kvantum 1868 14 Millioner, 1869 23 Millioner og 1870 28 Millioner A. Blandt de indvundne Erfaringer skal nævnes, at det her som andetsteds navnlig er den fosforsyrerige Gjødning, der har vundet størst Tillid og Udbredelse, at denne helst maa bringes paa

Jorden noget inden Sæden skal lægges, for Vaarsædens Vedkommende endog om Efteraaret eller strax efter Høst, naar Jorden er holdbar. Det er navnlig Forbrugen af denne Gjødningsart, der er i saa stærk Stigning, og i den allersidste Tid er der endog fremkommet Antydning af, at man paa enkelte Gaarde har overstredet Grænserne for en økonomisk Anvendelse af den fosforfyldte Gjødning. Her som andetsteds er det nu i Modsatning til tidligere, navnlig Fosfater og Kopro-liter, der anvendes dertil, kun paa et Par Fabrikker laves den endnu af Ben. Det stedse voksende Begjær om Bengjødning, dampkogt og pulveriseret, hos Englænderne bør vist være et Fingerpeg for os, og i Virkeligheden begynder der ogsaa at vise sig større Stemning for at bruge denne langsommere men længere virkende Gjødning. Ogsaa de kvælstofrige Gjødninger have vist sig fordelagtige, og kunne maaste paa veldrevne Gaarde bruges noget mere end Tilfældet er, naar der blot tages det tilbørlige Hensyn til at de bruges paa rette Tid og Sted. Om Kaligjødningen, hvis Benyttelse herhjemme kun er nogle faa Aar gammel, synes de fleste Erfaringer at tyde paa, at det er en Gjødning, der ikke egner sig for vor Jordbund, og at Konferentsraad Forchhammer altsaa havde Ret, da han allerede for en Snes Aar siden udtalte, at vor Jord efter al Rimelighed havde tilstrækkeligt af dette Stof. Erfaringerne fra de lette Egne i Sylland for det nu forløbne Aar frakende den Virkning. Gibsen har af og til været brugt noget, men Virkningen har været meget usikker og i Reglen ringe, og den bruges derfor ej længer. Salt, som bruges meget i andre Lande, har ikke været brugt her i Landet, hvor Havet ved Stormens Hjælp forsyner vor Jord med den nødvendige Mængde Salt; den Jordudpining ved Hjælp af Salt, som man kan se i Udlandet træffes derfor ikke her.

Saa fornøjelig som det stærkt forøgede Brug af kunstig Gjødning end er, saa kan denne selvfølgelig ogsaa misbruges, og som en Misbrug af en alvorligere Art maa nævnes, at den lette Afgang til ved Hjælp af den at fremavle gode Afgrøder

i nogle Landsdele, navnlig paa Volland, er en ny Frister til ikke at lægge den Vægt paa en kraftig Fodring og et godt Rvægghold, som Agerbruget overalt og ganske særlig i disse Ægne trænger til.

Det er altsaa ikke ringe Kapitaler, der anvendes til kunstig Gjødning, og ligesaa er ogsaa Staldgjødningen nu, paa Grund af den bedre Fodring, betydelig værdifuldere end tidligere; saa meget mærkeligere er det, at der her, som ogsaa i flere andre Lande under lignende Forhold, kun er steet forholdsvis saa smaa Fremfærd med Hensyn til dennes rette Behandling, vist væsentlig af Mangel paa tilstrækkeligt Kjendskab til de Omdannelser, der foregaa i Gjødningen, og hvilke Midler der staa til vor Raadighed for at lede disse Omdannelser paa rette Maade, mens Gjødningen opbevares i Møddingstederne. Vi maa sikert komme dertil, at ikke blot Dpfamlingen, men ogsaa Behandlingen af Staldgjødningen og Affaldsgjødningen stænkes en særlig Opmærksomhed, og at man paa de større Gaarde ansætter en særlig dermed kjendt Mand. Det samme gjælder i fuldt Maal Behandlingen og Brugen af den flydende Gjødning; som oftest løber den endnu bort, og kun meget faa Steder seer man Aliekummerne indrettede paa rette Maade, tilstrækkelig dybe og lukkede.

Med Hensyn til Gjødningens Benyttelse er der navnlig i Halvtredserne paabegyndt den Forandring, at Gjødningen paa større veldrevne Gaarde udføres i Vinterens Løb og ikke som forhen ved Midsommerstid, hvilket derimod endnu er Tilfældet i de fleste mindre Jordbrug. Ligesaa begyndte man ogsaa i Halvtredserne at gjøde til Udlagsmarken foruden i Brakmarken, senere ogsaa til en Afgrode midt i Rotationen (Bug, Kodfrugter), og endelig er man i de sidste Aar paa enkelte særlig veldrevne Gaarde naaet til at gjøde til hver Afgrode, men om de fleste, navnlig mindre, Agerbrug, gjælder det, at den gamle Regel at give Vintersædsafgrøden efter Brakken al Gjødningen endnu er den raadende.

Paa Kredskabs- og Mastinomraadet er der steet

overordentlige Fremstrid; 1845 indskrænkede det sig i Reglen til Plove, Harver og Trømler af mer eller mindre god Konstruktion. I Frederiksborg Amt fandtes en Del Tærstemafliner, ellers kun ganske enkeltvis, medens samtidig næsten hver Bønde i Sverrig allerede havde en Tærstemaflin; paa de fleste store Gaarde fandtes en Rensemaflin, hvorfra de laantes til Bønderne, som ogsaa undertiden sloge sig sammen om at anstaffe en selv; dog rensedes endnu den Gang Kornet hos det langt overvejende Flertal af Bønderne og paa ikke faa større Gaarde med Rasteskovl og paa Sold. Af andre Mafliner fandtes kun ganske enkelte spredte hist og her. Hakkemaflinen havde endnu kun meget ringe Udbredelse, og paa Randersmødet 1845 udtalte Dirigenten endog, at det var tvivlsomt, om ikke Hakkemaflinen var bedre og fordelagtigere at bruge. Af Saamafliner var der kun nogle enkelte i Brug; allerede i Begyndelsen af Aarhundredet (1811) havde den Cookske Saamaflin fundet Vej hertil, idet den da blev brugt paa Tranekjær, men den blev rost for meget og vandt ingen Udbredelse. Senere Forsøg med andre Saamafliner førte heller ikke til noget varigt Resultat. Først 1839 blev den skotske Frøsaamaflin over Sverrig indført til Hofmanskog og vandt nogen Udbredelse. 1840 blev den albaniske Saamaflin indført sammesteds, og af den og den gillemeisterste blev der i de følgende Aar lavet nogle, men det var dog først ved Fremkomsten af den allerupste Saamaflin, at man kan sige, at dette Redskab begyndte at vinde fast Fod her i Landet. Paa Grund af Agerbrugets Fremgang, en almindeligere Velstand, Opryttelsen af flere Jernstøberier og Maflinværksteder omkring i Landet, men dog især paa Grund af Krigsaarene 1848—50 og den dermed følgende Mangel paa Arbejdere blev der imidlertid i Løbet af faa Aar anstaffet en stor Mængde Mafliner i de fleste Egne, men dog især paa Nerne, og navnlig gjælder dette om Tærstemaflinerne, som allerede 1854 vare indførte paa alle de større og en Del af de mindre Gaarde paa Nerne, omendstjont det navnlig var mod disse Mafliner, at Arbejdernes Uvillie og Bestyldning for at Maflinerne tog dem Brødet af

Munden rettede sig, og i ikke faa Tilfælde bleve Tærskemaskinerne forfærlig ødelagte af Arbejderne ved at lægge Sten i o. lign. Som et Bevis paa det Omfang, Maskinsalget havde faaet, kan anføres, at der 1854 folgtes fra Allerups Fabrik 115 Saa-maskiner (63 til Korn og 52 til Frø), 70 Tærskemaskiner, 20 Rensmaskiner, 184 Hakkelsesmaskiner, 17 Drænrørsmaskiner og 1 Koeskæremaskine. (Se iøvrigt T. f. L., 3die Række, 2det Bind.) Ogsaa Haandredskaberne var man begyndt at forbedre, men det er dog egentlig først fra det næste Aarti, at Fordelen af at bruge lette og gode Haandredskaber overvinder Betænkelighederne ved deres højere Pris. Af andre Redskaber og Maskiner, hvis første Fremtræden her i Landet omtrent falder samtidig hermed, altsaa i Begyndelsen af Halvtredserne, skal endnu nævnes: Den norske Kulleharve, den amerikanske og skotske Benderive og Knusmaskinen. Som nye Maskiner, hvis Indførelse derimod tilhører en senere Tid i Perioden, maa nævnes Mejemaskinen, Damptærskemaskinen og Damppløven. Den første blev ganske vist allerede indført til Balbnggaard 1852, men var tung og klodset (den maccormick'ske) og vandt ingen Udbredelse; bedre Former have i Løbet af Trefindstyverne fundet Indgang paa flere Gaarde, men endnu er det kun paa ganske enkelte af de bedst drevne Gaarde, at den kan siges at være blevet et fast Redskab, saa at den som en Faktor af Betydning griber ind i Høstarbejderne. Dette synes underligt, naar der sees hen til de store Fordele, den yder, og til det udmærkede og billige Arbejde, som de nyere Mejemaskiner ere i Stand til at præstere. Allerede fra Midten af Halvtredserne skriver sig den første Benyttelse her i Landet af Damptærskemaskiner (Adelersborg 1856), men de vare den Gang faststaaende og have ikke fundet mange Efterlignere. Derimod kom de første transportable Damptærskemaskiner (Fochumfen, Anker Heegaard og Garrett, Odense 1863) i Brug et Par Aar ind i Treferne, og de have forholdsvis hurtigt vundet en ikke ringe Udbredelse, saa at dels nogle større Gaarde selv have anskaffet sig saadanne, dels en Del ejes og udlejes af Entreprenører, hvilken sidste Maade

navnlig i de sidste Aar synes at vinde ikke ringe Indgang. Damppløven, der første Gang fattes i dansk Jord 1869, omtrent 100 Aar efter at den første Svingplov var bleven indført, findes endnu kun paa en enkelt Gaard (paa Holland), medens den allerede nu har vundet en ikke ringe Udbredelse i andre Lande: i England over 2000, i Egypten 500 og i Tyskland, hvor den holdt sin Indtrædelse for et Par Aar siden, ere nu over en halv Snes i Virksomhed.

De forskjellige Kulturplanter og deres Dyrkningsmaade. Paa dette Omraade er der forholdsvis steet smaa Forandringer. Sædetiden om Foraaret falder nu i Reglen i Gjennemsnit 8—14 Dage tidligere end ved Periodens Begyndelse, dels fordi Jorden er bleven bedre afgravet, dels fordi Foraarsbearbejdningen er indskrænket, og dels fordi en længere Aarrække har viist sig særlig gunstig for den tidlige Sæd, især fordi Spiringen bliver sikrere. Dette sidste i Forbindelse med: at Sædekornet, navnlig hos Bønderne, nu er meget bedre, at det, tildels ved Saamastinernes Indførelse, bliver bedre og jevnere saet, og saet i en kraftigere og renere Jord, medfører atter, at der nu i Reglen saaes mindre pr. Td. Land end tidligere, navnlig gjælder dette for Vaarsædens og især for Havrens Bedkommende, der tidligere saaedes meget tykt i den udpinte Udlægsmark, ofte indtil 14 Skpr. eller derover pr. Td. Land. Man vil vist i Gjennemsnit kunne sætte Udsæden af Vintersæd et Par Skjæpper pr. Td. Land lavere end tidligere og Vaarsæden endog 3 Skjæpper lavere, idet jeg da antager Gjennemsnitsudsæden nu at være 6—7 Skpr. Hvede, 7—8 Skpr. Rug og Byg og 8—12 Skpr. Havre pr. Td. Land. Paa enkelte særlig velgjødede og veldrevne Jorder er Udsædsmængden endog ofte endnu en Del lavere.

Radsaaning er endnu kun forsøgt enkeltvis, men i de sidste Par Aar tales der ofte om den, og der synes at være en vis Tilbøjelighed til at udvide Forsøgene. Man har tidligere navnlig fremhævet som Fordele ved den, at man sparede Saafæd, at man bedre kunde holde Jorden ren, og at man fik et noget større

Udbytte; i den senere Tid har man tillige fremhævet, at man ved den sikrere og mere ensartede Spiring skulde faa et smukkere og mere ensartet Produkt, og paa Grund af den stærkt forøgede Bestræbelse for at kunne fremstaafe et saadant, er det navnlig, at man i de sidste Aar atter har bragt den paa Dmtale; — men som sagt, den er endnu en Fremtidsopgave, der rimeligvis ikke ligger fjern, men den vil næppe nogensinde blive gennemgaaende, hvad den jo heller ikke er i England og endnu mindre i Skotland.

Den samme Bestræbelse har ogsaa i de senere Aar lagt en forøget Vægt paa at finde den rette Høsttid og Høstmaade, især efter at det ved Landmandsmødet 1869 og senere blev paa-
staaet, at vi høste vort Korn, navnlig Vng, for tidligt, medens der netop i de forudgaaende 10 Aar havde rejst sig saa mange Stemmer for at vi høstede for sent. Dette Spørgsmaal hen-
staaer endnu som tvivlsomt, men derimod forandres den tidligere brugte Høstmaade her paa Verne (at lægge Baarsæden paa Skaar) kjendelig fra Aar til Aar mere og mere til den jydste (strax at binde op), og i vanskelige Høstaar høres Stemmer rejse sig for den bornholmste Høstmaade. En omhyggelig Sortering af Kornet paa Marken baade til Høst og Hjemkjørsel er i de sidste Aar indført paa enkelte veldrevne Gaarde.

Bestræbelseerne for at staafe et større og smukkere Korn-
udbytte har ogsaa medført Indførelsen af nogle nye Varieteter i Løbet af de sidste 25 Aar. Den gamle brune Hvede dyrkes vel endnu mange Steder, men den er ofte fortrængt af Hvede-
sorter, der give et større og smukkere, men ogsaa mindre sikkert Udbytte, da flere af dem ikke ere haardføre. Magdeburger- og Manchesterhveden fandt megen Udbredelse, navnlig paa Verne, i den første Halvdel af Perioden, Kolbehveden har i Periodens sidste Halvdel bredt sig en Del. Af Rug have ingen nye Varieteter vundet nogen Udbredelse af Betydning; i Landets bedre Egne er det navnlig Brevstirugen, i de lettere Campinerugen og i de meget lette Egne i Jylland og især i Vestjylland er det endnu den lille haardføre, brune, danske Rug, der ere de almindeligst dyrkede; i det sidste Par Aar saaes hist og her lidt St. Hansrug. Det 2r. Vng har mange Steder fortrængt

det Gr., og Chevalierbyg dyrkes nu almindelig. Store vægtige Havreforter ere forsøgte, men vort stormfulde Klima aspister for meget af dem i Modningsperioden. I det nordvestlige Jylland dyrkes endnu ofte den graa og brogede Havre. Erterne mislykkes oftere end tidligere; bedst synes den lille grønne Foderært at lykkes. Raps dyrkningen, der ved Periodens Begyndelse var temmelig umfangsrig, ikke blot paa de større Gaarde, men ogsaa paa Bøndergaardene, er aftaget meget betydelig paa Grund af de højere Kornpriser, Rapsens stærke Fordringer til Jorden og især paa Grund af den Usikkerhed, som Frosten og navnlig Orme og Larver i Rod, Stangel og Blomster medførte. I Begyndelsen af Treterne bredte Rapsdyrkningen sig igjen betydeligt, rimeligvis fordi Pengekrisen 1857 fristede en Del Jordbrugere, hvis økonomiske Stilling var bleven rokket, til at prøve Lykken ved Raps. 1866 dyrkedes over det dobbelte Areal med Raps mod 1861, men siden den Tid er den igjen indskrænket saa betydeligt, at den i Djeblikket vist er mindre end nogenstunde i de sidste 40—50 Aar.

Ogsaa Dyrkningen af andre Handelsplanter var tidligere meget større end nu. Den vigtigste af disse var Hørren; især var den meget udbredt i Odense, Svendborg og Kanders Amt, og i Løbet af Trediverne og Fyrrethverne blev det stærkt tilraadet at lægge mere Vægt paa den. Dog skete dette ikke, den har tvertimod ogsaa senere maattet betydelig indskrænke sit Areal, og det lige saa vel i de Egne, hvor den kun dyrkedes til Husbehov, som i dem, hvor den dyrkedes til Salg, — i de første fordi de billige Fabrikvarer saa betydeligt indskrænkede Husfliden, i de sidste fordi den udpiner Jorden, da den ingen Gjødning giver, fordi Arbejdskraften er dyrere her end i andre hørproducerende Lande, og hist og her tillige formedelst mangelfuldt Kjenndskab til dens rette Behandling. Allerede i Tverne var Sletten norden for Odense bekjendt og vidt omtalt for sit simple Agerbrug, og man tilskrev enstemmig denne Egns Høraavl hin førgelige Følge; det samme gjælder ogsaa Eggen norden for Kanders (T. f. L., 2den R., 10 B., Side 162). Hamp

og Sennop dyrkes kun enkeltvis og uden nogen Betydning. Tobaksdyrkingen ved Horsens og Frederiks breder sig ikke, og de nye Tobaksmarker f. Ex. i Fyen have vanskeligt ved at komme frem, da baade Tobakkens Tørring og Gjæring kræver særlige Foranstaltninger og en særlig erfaren Dugtighed, som de første mindre Forsøg ikke kunne staffe tilveje. Det samme gjælder om Sikoriedyrkingen, som for en 7 Aar siden enkeltvis forsøgte i Holbets Amts, og som iøvrigt er saare let og sikkert fordelagtig. Om Sukkerroeindustrien tales der nu meget, og for 5 Aar siden gjordes de første Værtforsøg, der senere oftere ere blevne gjentagne, for at undersøge Sukkerroens Sukkerholdighed under vore Forhold; denne har viist sig meget tilfredsstillende, men endnu har denne Sag ikke ført til noget praktisk Skridt.

Af Rodfrugterne skal først nævnes Kartoflen, hvis Dyrkning ved Periodens Begyndelse spillede en saa overordentlig vigtig Rolle i vort Agerbrug. Men 1845 indfandt Kartoffel-sygdommen sig her i Landet og bredte sig med en saadan Voldsomhed, at man, trods Forsøgene i det første Par Aar paa at opretholde den paa dens dominerende Plads i Agerbruget, maatte indskrænke dens Avl meget betydelig. Senere har Sygdommen vel været mindre voldsom, og saavel efter de tørre Somre 1857—59 som 1868—70 har man haabet, at den ganske skulde forsvinde. Imidlertid viser det sig, at om end Omhyggelighed ved Valget af Kartoffelart, Jordbund og Behandlingsmaade, baade medens den dyrkes og naar den er bragt i Kaler, for en Del kan begrænse den, saa er det dog navnlig Aargangen, der i alt Fald endnu er den væsentligste Bestemmer af, hvorvidt den en enkelt Sommer skal udbrede sig meget eller ikke.

Da Kartoflerne floger fejl rettedes Opmærksomheden paa Roerne, som indtil da kun vare dyrkede helt enkeltvis; i Løbet af Halvtredserne blev der navnlig fra Landhusholdningselskabets Side gjort en Del for at staffe dem den Plads, som der tilkom dem. Deres Dyrkning er nu ogsaa kjendt i alle Landets Egne, og i enkelte af dem, f. Ex. Horsensegnen og Kjøbenhavns Omegn, synes de ogsaa at have vundet et sikkert Fodfæste, medens deres

Dyrkning i flere andre Egne, paa enkelte veldrevne Gaarde nær, synes at være prisgivet et tilfældigt, fra Aar til Aar omskiftende Lune. At de ogsaa under vore Forhold kunne dyrkes med stor Fordel, er der ingen Tvivl om efter de foreliggende Erfaringer, og man træffer endog ikke faa Gaarde, hvor en forholdsvis betydelig Del af Areallet ($\frac{1}{7}$ — $\frac{1}{14}$) dyrkes med Roer. Men dog maa det siges, at deres Indførelse i det danske Agerbrug gaaer meget langsommere, end man skulde have ventet. Dette har væsentlig sin Grund i Ukjendskab med deres Dyrkningsmaade, saa at Jordbunden ofte ikke egner sig for dem, og Behandlingsmaaden bliver for besværlig og dog mangelfuld; hvor disse Mængder ere hævede, og man tillige ikke blot erkjender, at Roemarken skal passes ligesaa fuldt som de andre Marker, men at den endog, paa Grund af Roernes hurtige Væxt, og fordi en Forsømmelse saa vanskelig lader sig oprette, skal passes først og fremmest, og hvor man tillige er kommen ind paa en rationel Fodring af Kvæget, betragtes Roerne nu som uundværlige. At Roedyrkingen her i Landet ikke vil faa den Betydning og det Omfang som i England, saa længe Mælkerierne her arbejde under saa langt gunstigere Forhold end Fedningen, følger af sig selv. Kunstroer og Guleroer synes navnlig at være de Roesorter, der have vundet mest Udbredelse, dels fordi de passe bedst for vore i Reglen noget tørre, men varme Sommere, dels fordi de i Reglen have færre og mindre voldsomme Fjender blandt Insekter og Larver end Raalrabi og Turnips, og dels fordi de give et finere Mælkeprodukt end disse. I det nordlige og nordvestlige Sylland, hvor der fedes, og hvor Sommeren er koldere og fugtigere, og paa Steder som f. Ex. Rjøbenhavns Omegn, hvor Mælken sælges, have de sidste derimod vundet mest Udbredelse. Raalen (Rjæmpe- og Ro-), som til forskjellige Tider, ogsaa i den allerfjerdte, ere blevne stærkt anbefalede, have vundet nogen, men dog ikke megen Udbredelse, og dyrkes navnlig meget sjældent paa større Arealer. Hvor man er kommet ind paa en mere udvidet og omhyggeligere Rodfrugtdyrkning, er man tillige efterhaanden kommet til at

indse Nødvendigheden af at gjøre Jorden saa vidt mulig færdig om Efteraaret, saa at Saaningen kan finde Sted tidlig om Foraaret, i Slutningen af April; ligeledes forlader man paa saadanne Steder Plantningen af Roerne, hvormed man begyndte, og gaaer over til at saa dem.

Ved Græsmarkerne er det væsentligste Fremstridt det, at de nu lægges ud i større Kraft og i Reglen ogsaa med noget mere Frø, 16—20 *N*, paa de bedre drevne Gaarde endog 24—32 *N* og enkeltvis derover. Kløveren, der især vandt Udbredelse i Trediverne, men dog først kan siges at være gennemgaaende indført i Løbet af Fyrerne, var i Begyndelsen den saakaldte „sildige“ grovere Sort, medens nu den „tidlige“ finere synes at have størst Udbredelse, især paa Derne og i Østjylland. Af nye Kløverarter er det kun Alfikkekløveren, der i de sidste Aar har fundet nogen Udbredelse af Betydning, især paa mosede Border. Af Græsarter var det i Begyndelsen især Thimothe, senere engelsk og senere igjen italiensk Rajgræs, der fandt Plads i Frøblandingen til Græsmarken. 1865 blev den amerikanske Hejre indført i Græsmarken, efter tidligere at være saaet som Zirgræs i Haven, og der blev gjort ikke saa Forsøg med den, men den viste sig ikke holdbar i vore strængere Vintre. Det betydningsfuldste med Hensyn til Græsmarken er imidlertid, at Kløveren viser en langt mindre Frodighed og Holdbarhed, eller, som man kalder det, at Jorden bliver kløvertræt. Allerede ved Mødet i Randers 1845 begyndte man at tale om, at Kløveren svigtede, naar den kom for ofte, f. Ex. i den overstaarne Kobbeldrift, og de senere Aars Erfaringer have fuldstændig stadfæstet dette, medens man derimod endnu ikke er i Stand til paa en fuldkommen tilfredsstillende Maade at besvare Spørgsmaalet: hvorfor? og derfor heller ikke til at paavise fuldt sikre Midler til at afhjælpe Ondet. Som de almindeligst antagne Grunde skal nævnes foruden Kløverens hyppige Gjenkomst, Dyrkingen af Urter, mangelfuld Gjødningskraft, Kløverens dybtgaaende Rødder o. lign.

Paa Engkulturens Omraade ere Fremstridtene ikke store.

Til enkelte Tider har man, navnlig i Sylland, ladet anlægge ikke ubetydelige Arealer Kunstenge; nogle af disse ere vel luffedes tilfredsstillende, men ikke faa af dem have forarsaget Tab, enten formedelt fejlagtigt Anlæg, for ringe Vandmængde, Forsømmelse ved Vedligeholdelsen el. Vign. I Løbet af Trejerne fandt den saakaldte petersenske Vandingsmaade (Afsivning og Opstemning) fra Slesvig Indgang i Sylland, navnlig i det sydøstlige, og er ogsaa i de sidste Aar enkeltvis forsøgt paa Nerne, hvor Engarealerne som bekjendt ere meget smaa; den har hidtil i Reglen givet særdeles gode Resultater, om der end vedvarende rejses Tvivl om dens Holdbarhed. Den krugeriske Engplaneringsmaade, som vist vil kunne faa Betydning ikke faa Steder i Sylland, er endnu kun enkeltvis bragt i Udførelse; ved Skodborgaa er et større Arbejde af denne Art projekteret.

Angaaende Jordens Benyttelse i det Hele taget eller Sædskiftet er der ikke skeet nogen stærkt gennemgribende Forandring i den her omtalte Periode, med Undtagelse af hvad der fremgaaer af det Foregaaende, skjønt det selvfølgelig i denne, ligesom i den foregaaende, ofte har været underkastet Drøftelse. Et ordnet Sædskifte, som ikke var almindeligt hos Bønderne i Trediverne, kan siges at være gennemgaaende indført i Begyndelsen af Halvtredserne, men ligesom paa de større Gaarde blev det i Reglen et Sædskifte med flere, 3—5—6, langstraaede Halme, og om man end i bedre drevne Avlsbrug mere og mere søger at indskynde en Bladfrugt (Erter, Bikker, Kartofler, Roer o. lign.), holdende sig Regelbrugets Theorier for Dje, faa er det rene Regelbrug, der i en tidligere Periode af Aarhundredet vandt nogen Udbredelse, dog kun helt undtagelsesvis blevet indført i den forløbne Periode, faa det nu maa siges at findes meget sjældent.

Helbrakken, hvis Indførelse omtrent er gaaet Haand i Haand med et regelmæssigt Sædskifte, er for Tiden den almindeligste Brakmaade, skjønt navnlig mindre Gaarde i flere Egne ofte bruge Halvbrak eller, som f. Ex. i Kjøbenhavns Omegn, Sommerbrak. Vel er der af og til Tale om at forlade den

rene Brak, indføre de sidstnævnte Brakmaader eller kun bruge Renbrak hveranden Gang i Rotationen, men endnu viger man næsten overalt tilbage for Farerne derved, og Frygten for ikke at kunne holde Jorden ren, navnlig for Kvif, naar der ikke bruges Renbrak, fastholder denne, hvor der ellers er Ønske om at opgive den. En ny Brakningsmaade blev for en halv Snes Aar siden foreslaaet af Rübner-Møller i Aarhusegnen. I Mod sætning til den almindelige, ved hvilken man ved hyppig Pløjning og Harvning søger at skjørne, findele og rense Jorden, foreslog han at nedpløje Gjødningen dybt om Foraaret, at holde Jorden lukket og ren med Harven og ikke atter at pløje, før Gjødningen og den nedpløjede Fure ved Midsummerstid var fuldstændig forraadnet. Fremgangsmaaden, der fremkaldte en skarp Strid, fandt en Del Efterfølgere, navnlig i Sylland, men skjønt der i Reglen kun er hørt heldige Resultater af den, er den dog langtfra endnu bleven almindelig.

Dette troer jeg er de væsentligste Fremstridt med Hensyn til Jordens Behandling og Benyttelse i den forløbne Periode, og det kan ikke nægtes, at Fremstridtene ere betydelige. Ganste vist kunne andre Lande under lignende Forhold som Danmark nok opvise Agerbrug, i hvilke der allerede er indført, hvad her endnu kun tales om, f. Ex. Sukkerfabriker, en stærkere Benyttelse af Dampkraften, Radsaaning, Brakkens Afskaffelse; men det ejendommelige for det danske Agerbrug er ogsaa, at det ikke er enkelte Gaarde, men den hele Samling af Jordbrug, der hæve sig, og naar der sees hen dertil, maa Fremstridtene sikkert kaldes tilfredsstillende, om det end aldrig bør glemmes, at der endnu er overordentlig meget tilbage at ændre og forbedre i det danske Agerbrug. Vi bestyldes undertiden for at være altfor fene og langsomme; det er ogsaa for saa vidt sandt, som vi ere meget sindige med at indføre noget Nyt, men naar dette først har viist sig at være en virkelig Forbedring, saa kan man egentlig ikke sige, at det varer længe, inden det finder Indgang. Dette skyldes en vis med Langsomheden parret økonomisk Sands hos vor Landalmue, særlig fofret under Fortidens overordentlig

trykkende Forhold, og jeg troer, at en større Hurtighed let vilde kjøbes paa Grundighedens Bekostning, og at vort Agerbrug da maatte nok vilde blive mere interessant, men næppe saa glædeligt.

Hertil knyttedes følgende Diskussion:

Propr. Valentiner til Gjeddesdal meddelte, at han ved at undersøge sin Faders Regnskaber havde fundet et ganske mærkeligt og pludseligt Spring ved Aaret 1858, der var det første Aar, hvori de besaaede Marker alle vare dræneede. Det viste sig nemlig, at der i de 10 efterfølgende Aar var avlet i Gjennemsnit 1000 Tdr. mere om Aaret end i de 10 forudgaaende Aar. Vistnok var der i de Aar, der var kommet efter, gjort en Del; der var fodret stærkere, anvendt kunstig Gjødning — dog ikke i stort Omfang den Gang, — men den væsentligste Grund til det førsegede Udbytte ansaa han dog Dræningen for at være. Saa han derimod paa Græsset og sammenlignede de dræneede med de udræneede Jorder — naturligvis ikke med sure og slet behandlede, men med Jorder, hvor det skadelige Vand ikke kunde have en slet Indflydelse paa Græsset — kunde han ikke sige det Samme. Det var vistnok for tidligt at fælde en bestemt Dom, men det viste sig foreløbig for ham, som om Dræningen i den Retning ingenlunde havde gavnet; det syntes at vise sig, at naar der kom et enkelt tørt Aar efter en normal Vinter, var Græsset omtrent ens paa de dræneede og de ikke dræneede Jorder, men fulgte flere tørre Aar efter hinanden, eller kom der en sneløs Vinter imellem to tørre Aar, saa var Græsset og Kløveren bedst paa den ikke dræneede Jord; det Vand, som staaer i Undergrunden og ellers kunde komme til at skade, syntes i saadanne Aar ved Haarrørskraften at komme til at virke og at være til Gavn. Han anførte ikke dette som en Indvending imod at dræne, thi i de fleste Tilfælde vilde Dræningen være saa overvejende gavnlig, at det ikke skulde affrække derfra. Med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvor stærkt man skulde dræne, udtalte han den Formening, at der flere Steder var drænet for tæt. I de første Aar havde man gennemgaaende drænet med 18—21 Alens Mellemrum over det Hele, men nu vilde han for sit Bedkommende foretrække at lægge Rørene videre. Kun den, der i flere Aar har drevet en Gaard og vidste, hvorledes Fugtighedsforholdene vare om Foraaret, kunde afgjøre, hvormegen Dræning et Stykke Jord trængte til. I de sidste Aar havde man ogsaa i Almindelighed brugt betydelig større Mellemrum, navnlig hvor man vidste, at der ikke var stillestaaende Undergrundsvand. Afgrøderne vare blevne ligesaa smukke, og Jorden tørlagdes ligesaa

godt om Foraaret som den tættere drænebe Jord. — Hvad endelig Undergrundsplojning angik, saa var den ogsaa et Par Aar i Træk blevet udført paa ikke ubetydelige Arealer paa Gjeddesdal i hans Faders Tid; men den saaledes pløjede Jord (indtil 12 Sommer) havde ikke givet nogen bedre Afgrøde end den paa sædvanlig Maade behandlede Jord, og det var derfor blevet opgivet, saameget mere, som 4 Heste havde Nøje med at trække den svære Plov og dog ikke pløjede 1 Td. Land om Dagen.

Redaktør Møller Holst bemærkede først, at Lapharven fshldtes Hermansen i Næstved, at Krygers Jordudskylnings- eller Engplaneringsmaade var en gammel Kunst, og at man vist ikke gif for vidt med at udrydde Hegn, men at man netop var paa den rette Vej i saa Henseende; thi det var i de Egne, hvor man havde indhegnet ganske urimelig meget, navnlig med kanabist Poppel, at man udryddede Hegnene, men paa andre Steder var man snarere tilbøjelig til at udvide end til at indskrænke dem. Forhørte man sig hos Ejerne af Planteskoler, vilde man erfare, at der brugtes en ganske betydelig Mængde Planter, navnlig af Hvidtjørn, foruden at der hegnedes paa andre Maader f. Ex. ved Staaltraad, hvad ganske vist ikke bidrog til at give Læ, som vilde være et stort Gode i de Egne, hvor Hegn havde været anvendt for lidt. — Hvad Dræningen angik, var det ganske vist ikke umuligt, at den i tørre Aar kunde forringe Græsmarkerne Afgrøde; men det var et Spørgsmaal, som endnu ikke var tilstrækkelig oplyst. Derimod forholdt det sig utvivlsomt saa, at der her i Landet ganske almindelig blev drænet stærkere end nødvendigt. Han troede ikke, at det gav et ringere Udbytte af Jorden, men foruden at det var en unødvendig Udgift, gav det ogsaa svagere Anlæg, fordi der vilde være mindre Vand i Ledningerne. Forøvrigt var det paafaldende, hvor holdbare Anlæg kunde være, som ikke syntes at have Betingelserne derfor. Fremdeles udtalte han sig imod den Mening, at det skulde være nødvendigt at tjende Jorden i flere Aar for at sikre sig, at man ikke overdrev Dræningen; efter den Erfaring han havde gjort, havde Landmandens Kjendskab til Jordens forskellige Fugtighed ikke været den sikreste Vejledning til en god og forstandig Dræningsplan, idet Landmanden var tilbøjelig til at dræne stærkt paa de fugtige Steder paa de Steders Beføstning, hvor han ikke havde mærket nogen Fugtighed.

Overkrigskom. Aagesen: Da det nu var blevet vanskeligt og snart umuligt at faa Peruguano, forekom det ham at ville være af Interesse at faa meddelt Erfaringerne om Anvendelsen af Fiskeguano, saameget mere, som det var et Gjødningsmiddel, vi her i Landet tilbøls vare i Stand til selv at producere. Frem-

deles var det ønskeligt at erfare Noget om Anvendelsen og Virkningen af Melkalk, og navnlig om den ikke kunde træde i Stebet for Mærgel, hvor man manglede denne, men havde let Adgang til Kalken. Han troede, at der i Reglen var begaaet den Fejl ved Anvendelsen, at den var pløjet for hurtig ned. Forøvrigt havde de Forsøg, han havde anstillet med at behandle forskellige Stykker Jord ved Siden af hinanden tværs over Ageren dels med Staldgjødning og dels med kunstige Gjødningsstoffer, altid givet det bedste Resultat af Staldgjødningen. Sluttelig udtalte han Ønsket om, at man kunde faa et Redskab, der eguede sig til at behandle Jorden, naar man havde fjørt Kornet ind, for at bringe det Utrudsfrø, hvoraf der altid findes noget, af Agerfaal o. desl., til at spire, før man begyndte paa Vinterpløjningen. Om Bejret faldt ind saaledes, at Vinterpløjningen ikke kunde udføres komplet, vilde det være et Gode, om man forud havde givet Jorden en saadan let Behandling.

Prof. Frederiksen meddelte, at Kalk blev brugt meget i Sverrig, navnlig i Forbindelse med Tørvejord til Kompost; men den anvendtes i saa stor Mængde, at det vistnok herhjemme vilde være meget dyrere end at mærgle; Grunden til at vi brugte Mærgel var vist netop, fordi man havde det billigere.

Civilingeniør Hannemann yttrede, at man med Hensyn til Spørgsmaalet om, hvad der var en passende Dræning, for Tiden svævede ganske i det Uvisse. I Praxis var det Reglen at lægge Rørene med forskellige Alens Mellemrum efter Jordens Bestaafenhed, men de Tal, som saaledes benyttedes, vare aldeles umotiverede. Begrebet „tilstrækkelig Dræning“, som enhver Landmand i Reglen kræver af Dræningsteknikeren, defineredes ikke ved, at Landmanden sagde, at Jorden skulde smuldre under Ploven, eller at den skulde kunne bære Hestene, men ved at Grundvandspejlet paa visse Tider af Aaret ikke maatte komme Jordens Overflade nærmere end saa eller saa. Det kunde være, at dette Tal vilde variere noget for de forskellige Slags Jord og for de forskellige Planter, men det maatte kunne opstilles. En saadan Definition i Tal for, hvad det vil sige, at Jorden er passende tør, var det, man manglede, og for at naa hertil maatte der udføres grundige og passende Forsøg paa forskjellig Slags Jord og gennem forskjellig Aars Vejrlig; først naar Landmanden gennem saadanne Forsøg kom til at kunne udtrykke paa denne Maade, hvad der skulde opnaaes, kom Teknikerens Opgave, at tilvejebringe den Gjennemsnitsstilling af Grundvandspejlet under Overfladen, som Landmanden trængte til, og først da kunde det undgaaes, at der blev kastet Penge bort enten ved at gøre for lidt eller for meget.

Red. Møller Holst yttrede Frygt for Faren ved den praktiske Anvendelse af de af den foregaaende Taler antydede Underføgelser, thi dels vilde man aldrig finde store Arealer, hvor Jorden var ganske ensartet, og dels maatte selve Feldningsforholdene have Indflydelse paa et Stykke Jords Tilbøjelighed til at holde paa Vandet.

Prof. Jørgensen meddelte, at Dræning første Gang var kommen paa Dmtale paa Landmandsmødet i Kiel 1847. I samme Aar havde han været i Skotland, og der kjendte man ikke Dræning med Rør, men brugte endnu Tegl dertil. Paa Landmandsmødet 1852 kom Spørgsmaalet først for Alvor frem hos os. — Hvad Uddannelsen af Dræningsteknikere angik, saa havde der jo været udsendt flere unge Mennesker for at uddannes, men det havde snart viist sig, at Danmark ikke kunde føde mange af dem, og derfor var der 1858 blevet truffet en anden Foranstaltning, nemlig at Landinspektørerne fik en teknisk Uddannelse, hvilket netop var sat i Forbindelse med denne Sag. — At Tærskemaskiner overhovedet kunde indføres paa de mindre Gaarde, hidrørte fra, at de ogsaa omtrent 1840 i England undergik en Revolution, idet man nemlig gik over fra den store stotte Slagmaskine til den lille engelske Tærskemaskine. — Den engelske Mejemaskine har ringe Udbredelse, men vore Forhold have ogsaa været meget vanskelige for Mejemaskiner. Før Dræningens Indførelse kunde man ikke anvende den. Først efterat vi have faaet Hornsbys nye Mejemaskine, hvoraf et smukt Exemplar findes paa Landbohøjskolen, har man opnaaet i Henseende til Maskinens praktiske Form, hvad man maa forlange. Burges & Rey's Maskine kunde udføre Arbejdet godt, men var et saa overmaade tungt og klodset Redskab, at man kun kunde falde paa at anvende den, hvor der var Spørgsmaal om, at man ellers slet Intet vilde høste — saaledes som Tilfældet kunde være i Rusland. Heller ikke vare vi her i Landet stillede som i Mecklenborg, thi hos os udgjorde jo de mindre Jordbrug 80 pCt. af Jorden, og der passede den ikke ret.

Først. la Cour samstemmede i, at en Maskine maatte være moden efter Landets Forhold, inden den kunde indføres, og mindede tillige om, hvorledes Patrick Bell's Mejemaskine, skjønt en stotte Opfindelse, først var bleven brugt i Amerika og først en Snes Aar efter havde vundet Indgang i England, og dernæst yttrede han, at vi siden Odensemødet havde haft Mejemaskiner, der kunde yde profitabelt Arbejde. Naar Mejemaskinen var bleven indført langsommere, end man skulde vente, troede han, at Grunden dertil var at søge i, at vore Landmænd havde saa lidt Fortro-

lighed med Tandhjul og mekaniske Forbindelser og derfor lode sig for let afftrække fra det Taalmodighedsarbejde, som altid kræves for at sætte en Maskine i Gang.

Prof. Frederiksen udtalte sig om den daarlige og kostbare Maade, hvorpaa vi behandle vore Skovprodukter, og dernæst ønskede han oplyst, om vort Agerbrug stod over Agerbruget i Holsten og Mecklenborg.

Forst. La Cour henviste med Hensyn til det sidste Spørgsmaal til en Udtalelse derom i en Afhandling af Inspektør Buus i „Tidskrift for Landøkonomi“.

Prof. Jørgensen vilde besvare Spørgsmaalet med Nej, ikke blot fordi det var farligt at svare ja, — for at man ikke skulde slaa sig til No ved den Tanke, at Alt var udmærket — men ogsaa fordi vi virkelig i mange Punkter stode tilbage.

Om Landbosforeningernes Dyrskuer.

Dette Spørgsmaal drøftedes ved Slutningen af det Møde, som Udsendinge fra Landbosforeningerne afholdt paa Landbohøjskolen den 13de og 14de Juni (se Side 255), og det indleedes af

Kammerraad Andersen, Gundersløvholm. Ved et Møde i det fgl. Landhusholdningselskab i Vinter var Dyrskuernes Ordning kommet under Forhandling, og Forpagter Heide havde der udtalt Ønsket om, at der kunde afholdes nogle enkelte midlertidige Skuer som en Mellemting mellem Skuerne ved de store Landmandsmøder og dem, som de enkelte Landbosforeninger foranstaltede (se Side 51). Sorø Amts 2 Landbosforeninger havde drøftet Sagen og vare enedes om, at man skulde søge at benytte Statens Tilskud under Eet; tillige havde de overdraget For mændene i Udvalgene i de 2 nævnte Foreninger, nemlig Gods-ejer Neergaard til Gundersløvholm og Taleren, at henvende sig til andre af Landets Foreninger, for at henlede Opmærksomheden paa det Ønskelige i nu at faa Sagen drøftet. Dette var da ogsaa skeet ved en Skrivelse til 22 Foreninger, hvori disse opfordredes til at drøfte følgende Spørgsmaal:

„Hvorvidt er der, under Forudsætning af, at Statens Bidrag til Husdyrskavlens Fremme vedbliver, Anledning for Landbosforeningerne til at søge § 1 i Lov af 23de Januar 1862 forandret derhen, at flere Foreninger, naar dette maatte findes tjenligt, kunne forene sig om fælles større Dyrskuer og ved disse under eet anvende Statens Tilskud til samme“.

18 af disse Foreninger havde ikke blot efterkommet Op-

fordringen, men ogsaa, hvad man ikke havde ventet, meddelt Resultatet af Drostelsen, og deraf fremgik da, at 8 Foreninger bestemt havde udtalt sig for Forslaget, 2 betingelsesvis, 6 havde erklæret, at den foreslaaede Sammenslutning ej passede for de Egne, de omfattede, og kun 2 havde fraraadet at fremme Sagen. Om Talerens eget Standpunkt henviste han til Referatet fra Sorø, der var gjengivet i „Ugeskrift for Landmænd“. For at Forandringen kunde iværksættes, maatte altsaa erhverves en Tilsludelse i Loven, og Taleren tilraadede at søge denne, da den ikke vilde virke forstyrrende eller hindrende nogensteds, efterfom den kun skulde bruges, hvor Foreningerne selv ønskede det.

Rmr. Erichsen: Loven af 23de Januar 1862 tilsteder allerede, at Statens Tilskud til de enkelte Foreninger benyttes ved Fællesdyrskuer af disse, saa der er for saa vidt ingen Grund til at søge nogen ny Lov i saa Henseende. Derimod vilde Tilskudet af de 11,000 Rd. til Dyrskuerne bortfalde for de ældre Hingstes Vedkommende til næste Aar, naar den nye Stutterilov traadte i Kraft, og der kunde være god Grund for Foreningerne til at søge dette Tilskud bevaret.

Bureauchef Dessau benægtede denne sidste Opfattelse og paaviste senere, at i den sidste Form, hvori Loven om Stutteriets Ophævelse blev vedtaget, var udtrykkelig Hingstepræmierne blevne bevarede ogsaa for Fremtiden. Desuden oplyste han angaaende det forelagte Spørgsmaal, at ved Landmandsmødet i Aarhus havde en Del mindre Landboforeninger ydet saavel deres eget Bidrag som det Tilskud, de havde modtaget af Staten, til det store Fællesdyrskue ved Landmandsmødet. Sluttelig fremdrog Taleren en tidligere udtalt Tanke af Forp. Heide, om at det gjøres til Pligt for alle 1ste Præmiedyrene fra Landboforeningernes Dyrskuer, at de møde ved det førstkommende store Landmandsmødes Dyrskue.

Rmr. Andersen: Ved at søge hans Forslag indført i Loven, vilde alle de samvirkende Foreninger imidlertid komme til at aflægge deres Regnskab til Staten om Benyttelsen af dennes Tilskud under Cet, og dette synes at være en for, ekttere Form.

Udsesfor Kun: Medens Landboforeningerne hidtil ikke have faaet det aflagte Regnskab tilbagevist, selv om Pengene ere brugte til et Fællesdyrskue, er det i alt Fald tvivlsomt, om et saadant Fællesregnskab vilde blive modtaget, og der er derfor ingen Grund til at søge en Forandring.

Godsejer Mourier-Petersen havde spurgt en tidligere Indenrigsminister om, hvorledes han vilde stille sig til, at Foreningerne anvendte deres Statstilskud til Fællesdyrskuer, og modtog det Svar, at han endog vilde ønske Sagen fremmet. Taleren samstemmer ogsaa med det Ønskelige i, at man slaaer sig sammen, men Spørgsmaalet er, hvorledes man i mange Egne skal formaa Foreningerne dertil, thi Foreninger i mindre begunstigede og fremskredne Egne ere bange for at slutte sig sammen med andre, da deres Kvæg let vilde falde igjennem. Som et Middel til at fremme Sagen kunde man tænke sig, at Staten satte et Minimumstilskud fra selve Foreningen som Betingelse for sit Tilskud, men denne Minimumsgrænse maatte paa den anden Side være ulige i de forskjellige Egne, og derved vanskeliggjordes Sagen.

Forpagter Heide: Tidligere, da der kun var faa eller næsten ingen Opdrætttere og tilmed færre Foreninger, kunde de afholdte Dyrskuer være tilfredsstillende; men efterhaanden som de fleste større Gaarde lægge Bind paa Opdræt, og Sandsen for et godt Kvæghold, Dannelsen af egne Stammer, Udbredelsen af Anglerkvæg osv. vinder Fremgang, ere de almindelige mindre Dyrskuer ikke længer tilfredsstillende; de større Opdrætttere kræve en stærkere Konkurrence end den, de kunne finde paa disse, og derfor møde de i Reglen ikke; men mødte de, vilde de overvælde de mindre Jordbrugere og da efterhaanden fortrænge disse fra de mindre Dyrskuer, som netop godt egne sig til at være disses Kampplads. Vi savne altsaa større Dyrskuer for dette mere udviklede Opdræt, thi vore smaa Dyrskuer maa ikke paa nogen Maade ødelægges; disse sidste skulle netop styrkes ved hine, ophjælpes og lære at stille strængere Fordringer; thi saaledes som de nu ere ordnede, især hvor der som i Sjælland

undertiden er indtil 6 Foreninger i et Amt, hver med mange smaa Præmier, som de mere fremskredne Opdrættere ej ville konkurrere om, udrette de intet af nogen virkelig Betydning for at bringe vor Husdyravl opad. Faaes saadanne større Skuer, kan det netop være rigtigt med de mange om end kun smaa Præmier ved de mindre Skuer, eftersom det nu engang er et kravet Middel for at holde mange af Medlemmerne i Foreningerne.

Den Udvikling, vort Mejerivæsen har taget og vedblivende tager, vil medføre, at der stjænkes vor Ro en ganske særlig Omhu, og da vort Klima og øvrige Forhold tillige begunstige Udviklingen af vore egne Racer, som nu heldigvis er det ledende Princip i de fleste Opdræt, er han forvisset om, at Betingelserne ere tilstede for, at vi med Tiden ville kunne bringe det danske Mælkekvæg til at indtage den første Plads i Europa, saa at det vil blive stærkt søgt af Udlandet. Men et Middel hertil er at give de forskjellige Klasser af Opdrættere passende Kamppladser; dette have vi ikke i Øjeblikket, da de store Landmandsmøder først med et Mellemrum af 6—9 Aar vende tilbage til samme Landsdel; og derfor vil det være særlig heldigt, om vi kunde komme ind paa at holde Fælles- eller Kredsdyrskuer hvert 2det eller 3die Aar, samtidig med at de mindre Skuer vedbleve at være aarlige.

Godsejer Mourier-Petersen vilde anse det for at være heldigst, om Statens Tilskud udelukkende kom til at gaa til de større Skuer; men saafremt Kredsstuerne kun blive hvert andet Aar, vil det i saa Fald ogsaa være nødvendigt, at hver Forening kun hvert andet Aar modtager et, men da større, Tilskud af Staten, thi Foreningen vil ikke kunne overføre Tilskudet fra et Finantsaar til det næste.

Amrd. Andersen: Skjønt det altsaa synes, at man ifølge den alt bestaaende Lovgivning kan opnaa det samme, som han tilsigtede ved sit Forflag, skal han dog ikke fortryde paa at have fremsat det og derved nu foranlediget Udtalelser fra saa mange kyndige Sider, at, naar han senere tager Ordet for Sagen, det da

vil være i Forvisningen om, at Landets dygtigste Landmænd anse det tilsigtede Maal, nemlig større Kredsdyrskuer, som eftertragtelserærdigt.

Etatsr. Tesdorpf: I Volland-Falsters Stift holdes aarlig 3 Dyrskuer, og disse ere støttede af en temmelig lang Erfaring og ret gode Midler. I Begyndelsen mødte ogsaa de større Jordbrugere, men senere tog deres Interesse kjendelig af. Man besluttede derfor, ledede af den samme Tanke, som Hr. Heide har fremstillet, i 2 Aar i Træk at holde 3 Dyrskuer, men hvert 3die Aar at samle alle Kræfterne om et enkelt, saa at Midlerne og Præmierne kunde blive større; men disse Skuer bleve desuagtet ikke større end hvert af de enkelte i de 2 andre Aar vare, idet de Medlemmer, der boede 4—5 Mil borte, undslog sig for at trække saa langt med deres Kvæg, og man maatte derfor vende tilbage til den gamle Ordning med 3 Skuer hvert Aar, da de baade fra Øst og Vest truede med at ville udmælde sig. Ved derimod at dele Kvæget efter Gaardenes Størrelse i 3 Klasser (a, fra Gaarde med over 30 Røer; b, fra do. med mindre end 30 Røer, og c, fra Husmænd), er det lykkedes os at holde Interessesen oppe, at bringe saavel de større som mindre Jordbrugere til at møde og at se vort Kvæg stadig forbedres. Hertil bidrager ogsaa, at vi aarlig ved hvert af Dyrskuerne lader bortauktionere 15 Kvier og 1 Tyr af bedste Slags, indkjøbte i Angel; og vel tabe vi i Reglen Penge derved, isfor endog 500 Rd., men dette har dog ikke skræmmet os fra atter iaar at indkjøbe 50 Kvier, uagtet de iaar maa underkastes Karantaine. Sandsen for Kvægavlen er i Væxt; den bedre Omhu for Mælkens Benyttelse, hvortil Ansættelsen af en omrejsende Mejeriasistent ogsaa væsentlig bidrager, styrker ogsaa Interessesen for Dyrskuerne, og alt i alt kunne vi derfor nok sige, at vi hverken bør opgive eller ændre dem, ej heller at de ikke skulde være særlig kraftige Væstestænger.

Forp. Heide har aldrig tænkt paa at opgive de mindre Dyrskuer, men de have nu udrettet saa meget, at de ikke længer alene ere tilfredsstillende, og vi maa da give dem mere fyldestgjørende

Former. Vi have i Horsens Landbrugsforening ogsaa indkjøbt Anglerkvæg, jydsk Kvæg fra Bendshøstel, Faar og Svin, bortauktioneret dem ved Skuerne og været saa heldige intet Tab at have havt. Men alt dette er ikke nok. Vi maa sørge for, at Kritiken bliver skarpere og strengere, saa at den ej længer nøjes med at sige: der og der er et godt Dyr, men derimod at der kan siges: der og der er en god Samling.

Propr. Nielsen, Petershvile, er ikke enig i det Ønskelige i at forene sig for at holde større Dyrstuer; der er ganske vist paa en Maade noget Tiltalende derved, men Gaardmænd og Husmænd ville ikke trække saa langt med deres Dyr. Især vilde han anse det for at være meget uheldigt, hvis Statens Tilskud til Foreningerne blev knyttet til Betingelsen af at flere af dem skulde slutte sig sammen.

Godsejer Mourier-Petersen udtaler som sin faste Overbevisning, at Foreningerne ikke slaa sig sammen, med mindre at Bidraget fra Staten betinges af at dette stæer. Man kan jo imidlertid for at tilfredsstille de mindre Opdrættere dele Tilskuddet, saa at en Del gives til de mindre Skuer og en Del til de større, eller Staten kan det ene Aar uddele til de mindre og det næste udelukkende til de større. —

Statsr. Tesdorpf opfordrer Forpagter Heide som Formand for Horsens Landbrugsforening til at meddele, hvilke Midler man der navnlig har benyttet sig af, da man ud af denne Forenings store og heldbringende Virksomhed sikkert maatte kunne hente sig mange gode Bink.

Forp. Heide: Denne Opgave er ganske vist ikke let, men skal han forsøge at samle de enkelte Faktorer, da maa han først og fremmest nævne Dyrstuerne. Da Landmandsmødet afholdtes i Horsens, var der ingen Opdrættere af rene Racer der i Eggen, men nu er der mange, selv blandt Gaardmændene, der opdrætte rent jydsk eller rent Anglerkvæg; ønskeligt vilde det være, om man i samme By kunde nogenlunde enes om at holde samme Slags Kvæg. Nu findes der overalt i Eggen kun forædlede Svin, og ingen Opgave er lettere for en Land-

bforening end at bevirke dette, — man behøver jo blot at købe fra England og vil da i Reglen altid kunne sælge dem uden Tab. Ligesaa ere Faarene forandrede til Kjødfaar, hvoraf der tidligere ingen fandtes, men hvoraf der nu møder over 50 ved hvert Skue og deriblandt ikke et slet Faar. — Foreningen har anstaffet sig en Bogsamling, men den benyttes kun meget lidt, og det er ikke et Middel, han tør tilraade at bringe store Offre for. Vi have afholdt Blovprøver, som ikke have været uden gavnlig Virkning. Den allerheldigste Foranstaltning har imidlertid været Antagelsen af en Mejeriassistent, der rejser omkring til Foreningens Medlemmer; og saaledes er Interessen for Mejerivæsenet vakt blandt Beboerne, at hans Tid i Reglen er beslaglagt langt frem, og at han ikke laa ledig mere end 5 Dage hele forrige Vinter; selv de fleste større og største Gaarde med en vel udviklet Mejeridrift have haft ham 2—3 Gange. Hans Løn er 300 Rd. foruden frit Ophold og fri Rejse, og da Brugerne betale, alt efter Gaardens Størrelse, fra 5—15 Rd. for en Uges Besøg af ham, har Foreningen saa at sige ingen Udgift ved denne Foranstaltning, — ifjor endog kun 5 Rd. De større Gaarde have Fortrinsret til at erholde hans Hjælp om Vinteren, de mindre om Sommeren.

Det kgl. Landh.-Selskabs Halvaarsmøde,

den 14de Juni 1871.

Konsejlspræsident, Lehnsgreve Holstein-Holsteinborg præfiderede og lod først afstemme om Optagelsen af nedenstaaende 24 nye Medlemmer. Enstemmig optoges:

Benzen, G. F., Kammerjunker, Thygeslund pr. Hadsund,
 Bjerring, Prokurator i Randers,
 Beck, Godsinspektør paa Grevskabet Verchenborg,
 Brüel, Forpagter paa Breilevkloster,
 Clausen, Forpagter, Müllerup pr. Nyborg,
 Dannemand, Greve, til Aastrup,
 Frederiksen, Proprietær, til Baadesgaard,
 Hansen, P., Forpagter, Kjærsgaard pr. Nørre-Uabn,
 Hage, H., Byfoged i Stege,
 Kalko, H., Proprietær til Alstedgaard pr. Sorø,
 Krarup, J. B., Forstander, Daugaard pr. Daugaard St.,
 Møller, Joh., Maskinfabrikant i Horsens,
 Nyholm, H. C., Proprietær til Daggessvogn,
 Petersen, J., Forpagter, Maribo Ladegaard,
 Rosen, Skovrider, Vester Balsgaard pr. Horsens,
 Rosenkrantz, Baron, Balskov pr. Aarhus,
 Scavenius, D., Godsejer til Vasnæs pr. Skjelskør,
 Smidt, H., Ejer af Nybøllegaard pr. Odense,
 Stampe, Baron til Kirstinelund pr. Præstø,
 Svane, Forpagter, Bonderup pr. Korsør,

Søltøft, F., Cand. polyt., Forpagter, Thyrestrup pr.
Horsens,

Trolle, Forpagter, Gl. Kellinge ved Rjøge,

Undall, Hofjægermester, til Rødsflæt,

Wahl, Proprietær til Raadegaard pr. Rønnede.

Wichmann, Proprietær til Frederiksminde pr. Maribo,

Medlemstallet, der ved Dødsfald og Udtrædelse var blevet 497, er altsaa for Tiden 521, hvilket er større end nogen-
sinde tidligere.

Derpaa fremlagde han det reviderede Regnskab for Finants-
aaret 1869—70 og meddelte en Udsigt over det nu sluttede
Regnskab for 1870—71, i hvilket Udgifterne havde beløbet sig
til 14,480 Rd. 3 $\frac{1}{2}$ 3 β , i det væsentlige i fuld Overensstem-
melse med det vedtagne Budget. Af Selskabets Gjæld var der
i det sidstnævnte Regnskabsaar afbetalt 1000 Rd., saa der nu
resterede 2000 Rd., hvoraf det Halve vil blive dækket af inde-
værende Finantsaars Overstud. Derpaa gav han følgende Med-
delelse om Selskabets Virksomhed i det indeværende Aar, altsaa
siden 1ste April:

Af Vandvæsenlærlinger er afgaaet 18 og antaget 36,

- Mejerisælærlinger — 4 — 6,

- Mejeribødderlærlinger — 2 — 2,

- Mejeribestyrerlærlinger — 1 — 2,

- skotske Lærlinger — 2 — 2,

- Dræningslærlinger — " — 7,

og til den sidstnævnte Lærlingeklasse vil ikke mere blive antaget
nogen. — Foruden Engmester Jørgensen, der nu i flere Aar til
saa stor Tilfredsstillelse har arbejdet paa Island, og som atter
iaar er sendt til Islands Sønderamt, er tillige en ny Eng-
mester, Madsen, iaar sendt til Vesteramtet.

Af Rejseunderstøttelse er der siden 1ste April tilstaaet:

Gartner N. P. Sørensen til en Englandsrejse . . . 100 Rd.

— Conrad Petersen til Do. . . . 100 —

Skolelærer Bjørnbal til at undersøge fremmede An-

stalter for Folkeundervisning 100 —

Forvalter A. la Cour til en Englandsrejse 200 Rb.
Svejtser Claus Olsen 100 —

Desuden er der laant Havesejlskabet 200 Rb. til Hjælp til en Haveudstilling, som imidlertid først bliver til næste Aar.

Ifølge en Anmodning fra den franske Konsul om at komme Landmændene i det nordlige Frankrig til Hjælp med Saasæd, udsendte Sejlskabet en Opfordring i saa Henseende. Det viste sig imidlertid snart, at det var uheldigt at sende Sæd direkte derned, da tilmed Tiden var stærkt fremrykket, og at det derfor var heldigere at sende Penge, for hvilke der kunde kjøbes Saa-sæd. Udbyttet af Indsamlingen meddeles i nedenstaaende Overfigt:

	Penge.		Byg.		Havre.		Hvede.		Kug.
	Rb.	§	Lb.	Stp.	Lb.	Stp.	Lb.	Stp.	
Aalborg Amt	291	92	29	7 ¹ / ₂	25	6 ³ / ₄	"	4	
Aarhus Amt	1,645	44	38	1 ³ / ₄	6	2	"	"	
Bornholms Amt	247	24	"	"	"	"	"	"	
Frederiksborg Amt	762	55	7	1	2	"	"	"	
Hjørring Amt	691	16	"	"	"	"	"	"	
Holbek Amt	668	"	"	"	"	"	"	"	
Kjøbenhavns Amt	515	76	5	"	"	"	"	"	
Mariibo Amt	1,828	21	61	"	14	1	1	"	
Odense Amt	100	"	"	"	"	"	"	"	
Præstø Amt	3,365	71	87	1	13	1	"	1	
Randers Amt	870	6	23	2 ¹ / ₂	39	4 ¹ / ₂	"	"	
Ribe Amt	395	69	"	"	"	"	"	"	
Ringkjøbing Amt	903	56	12	6	19	"	"	"	
Sorø Amt	2,865	49	"	"	"	"	"	"	
Svendborg Amt	704	24	"	"	"	"	"	"	
Thisted Amt	1,199	81	"	"	"	"	"	"	
Vejlø Amt	583	51	37	6	28	4	"	"	
Viborg Amt	1,107	80	"	"	"	"	"	"	
Andre Bidragydende	506	64	"	"	"	"	"	"	
Salt indkommen	19,253	15	302	1 ³ / ₄	148	3 ¹ / ₄	1	5	

Største Delen af Pengebeløbet (51,000 Frs.) er sendt Konsul Bonvarlet i Dunquerque; 100 Tdr. Byg og 100 Tdr. Havre ere sendte over Antwerpen til Departementet Ardennerne; Resten af Sæden sendtes den 13de Maj pr. Dampfskib „Arcturus“ til Dunquerque, men Skibet fik Skade paa Maskinen og er nylig vendt tilbage hertil. Sæden bliver nu solgt, og Pengene sendte.

I Vinterens Løb har der været holdt følgende 8 Diskussionsmøder, indledede med følgende Foredrag:

Den 14de December: Om Landmandsforfamlingernes fremtidige Ordning; af Redaktør E. Møller-Holst.

Den 18de Januar: Om Forbedringen af Arbejdernes Raar ved selvhjælpende Foreninger, navnlig Husholdningsforeninger; af Bogholder Faber.

Den 1ste Februar: Hvorvidt svarer Anvendelsen af en betydelig Driftskapital Regning i det danske Agerbrug; af Etatsraad Tesdorpf.

Den 8de Februar: Den dyriske Varme; af Dr. Krabbe.

Den 22de Februar: Hvad kan der fra Landbosforeningernes Side gøres for at ophjælpe Agerbruget hos Husmænd og andre mindre Jordbrugere; af Kammerraad Andersen.

Den 8de Marts: Om Koldtvandsystemernes Benyttelse i Mælkerierne her i Landet; af Kand. Segelcke.

Den 22de Marts: Om Højdeforholdene paa Øerne; af Kaptajn Madsen.

Den 29de Marts: Om Udviklingen af Agerbruget i Danmark; af Landboskoleforstander S. E. la Cour.

Dernæst fattes følgende motiverede Forslag af Kammerraad Andersen under Forhandling:

Da det kongelige Landhusholdningselskab stiftedes i Aaret 1769, var der saa godt som ikke en eneste egentlig Landmand, der havde nogen direkte Del i Udførelsen af de forberedende Skridt til Iværksættelsen af den Gjærning, der senere skulde faa stor Betydning for Udviklingen af vort Landbrug, ligesom der ogsaa i en lang Aarrække kun taltes meget saa Landmænd blandt Selskabets Medlemmer. Det maa saaledes ogsaa af Hensyn hertil endmere være Pligt for Landmændene i Nutiden at paastjønne, hvad der tidligere af Fædrelandsvenner og i mange andre Retninger højt fortjente Mænd paa saa mange Maader virkede for at hjælpe vore Forgjængere frem paa en Tid, da Forholdene gjorde det saa ulige vanskeligere for disse, gennem Foreninger eller enkeltvis, selv at bringe Agerbruget paa et andet og bedre Standpunkt.

Blandt de Mænd, hvem Takken i denne Retning først og

fremmest tilkommer, maa upaatvilelig Gehejmekonferentsraad Jonas Collin sættes øverst. Fra Aaret 1809 var han som bekendt i 46 Aar en af Selskabets Præsidenter og vist i saa godt som alle disse den styrende, ikke blot af Navn, men i Ordbets bedste Betydning af Gavn, og da det derfor endelig begyndte at gaa op for Landmændene, at det var fra deres egen Midte, at den Støtte, hvortil Landhusholdningssekselskabet i Aarenes Løb mere og mere var kommen til at trænge, maatte og burde komme, var det saaledes ogsaa et smukt Udtryk for denne Tak, at den 29de Marts 1859, som var Halvhundredeaarssdagen for Collins første Valg til Præsident, blev Vendepunktet i saa Henseende.

Selskabets Medlemsantal, der efterhaanden var gaaet ned til c. 80, forøgedes nemlig fra denne Dag med over 100 nye Medlemmer, for Størstedelen blandt Landets Godsejere og andre større Landbrugere. Hermed var Vejen viist, og senere har Tilgangen som bekendt uafbrudt været saa meget større end Afgangen, at Selskabet nu fra Danmarks forskjelligste Egne tæller over 500 Medlemmer. En stimpel Følge af denne glædelige Tilvæxt i Medlemsantallet er det imidlertid ogsaa bleven, at den Forretningsgang og de Love, der passede i Selskabets tidligere Tid, og da næsten alle Medlemmerne boede i eller ved Kjøbenhavn, nu ikke kunne vedblive at være stemmende med de saa meget forandrede Forhold, og at der navnlig maa stræbes hen til, at der saavidt muligt kan gives alle Medlemmer mere lige Lejlighed til at følge Gangen i Selskabets Virksomhed, saaledes at selv de længst fra Hovedstaden boende, naar de selv ville, kunne gjøre noget mere end hde deres aarlige Bidrag. I modsat Fald maa efterhaanden en Slappelse i Interessesen for Selskabet igjen gjøre sig gjældende, hvad der fremfor alt itide bør forhindres, og som Forretningsgangen nu er, er det heller ikke let muligt, at de forskjellige Anskuelser, der altid, mere eller mindre paavirkede af afvigende Meninger i andre Retninger, maa gjøre sig gjældende blandt saa mange og under saa forskjellige Forhold stillede Medlemmer, paa den rette Maade kunne mødes i den ønskelige Samvirken om Selskabets Gjerning.

Vel er det kun 14 Aar siden, at Selskabets Love ændredes noget og paa en heldig Maade forkortedes, men det var dog forud for Aaret 1859, og Medlemsantallet med videre stod dengang saa nær ved det foran nævnte Standpunkt, at de Forandringer, der da foretoges, nu ikke kunne gjøre en Ændring i Lovene mindre fornøden.

Hvad det navnlig gjælder om er, som alt bemærket, at samle Interessesen om Landhusholdningssekselskabet og dets Virksomhed mere, end dette nu kan siges at være Tilfældet, da forholds-

vis meget for faa Medlemmer udrette noget, men mange flere nøjes med i Frastand at yttre deres Misfornøjelse med, hvad der skeer, ligesom det ogsaa som ved sidste Halvaarsmøde kan blive Tilfældet, at ikke uvigtige Bestemmelser, i et Selskab med over 500 Medlemmer, afgjøres med 7 a 8 Stemmer.

De 2de Retninger, i hvilke jeg særlig maa anse Forandringer i Lovene for gavnlige, gjælder Selskabets Møder og de 12 Kommissionsmedlemmers Dvergang til en mere direkte Meddelel-
agtighed i Ledelsen af Selskabets specielle Virksomhed.

I førstnævnte Henseende maa jeg saaledes anse det for rettest, at der for Fremtiden kun afholdes eet Møde om Aaret, i December Maaned, hvor alt væsentlig som hidtil forhandles og vedtages, ligesom alle Valg foregaa i Forbindelse med samme, men dels for at ikke, som nu, Optællingen af Stemmesedlerne skal optage for megen Tid fra de egentlige og vigtigere Forhandlinger, dels for at ogsaa selve Afgivelsen af Stemmerne kan blive mere lige for alle Medlemmer, uden Hensyn til disses Opholdssted, maa jeg tillige anse det for rettest, at alle Valg, efter at Underretning om samme, som nu, tilligemed Virksomhedsplanen for det kommende Aar forud er tilsendt alle Medlemmer, ene afgjøres ved Udfyldelsen af de samtidig omsendte Stemmesedler, der senest 3 Dage før Aarsmødet tilstilles Selskabets Sekretariat, og Dagen forud før dette afholdes finder derefter Optællingen af Stemmerne Sted af 5 Medlemmer af Selskabets Bestyrelse, f. Ex. den Præsident og de 4 Kommissionsmedlemmer (Bestyrelsesmedlemmer), der Aaret forud ere valgte, hvorefter da kun ved Begyndelsen af Mødet ved Oplæsningen af den ved Optællingen førte og af vedkommende Bestyrelsesmedlemmer underskrevne Protokol, bliver at meddele Udfaldet af samtlige Valg.

Med Hensyn til den forandrede Virksomhed for de 12 nuværende Kommissionsmedlemmer, da vil jeg anse det for fuldkommen tilstrækkeligt, at disse, under Navn af Bestyrelsesmedlemmer, foruden som hidtil at afgive Betænkning over de fra Præsibiet tilsendte Sager, tillige, i Eighed med hvad der finder Sted for Landbosforeningernes Vedkommende, samles med de 3 Præsidenter til fælles Bestyrelsesmøder saa ofte det ansees for nødvendent, men mindst to Gange aarlig: en Gang naar Planen lægges til Selskabets Virksomhed for det kommende Aar, og en Gang i Maj eller Juni Maaned.

Ethvert Forslag om Forhandlingsgjenstande, der ønskes fremmet paa Aarsmødet, maatte da ogsaa som i Landbosforeningerne indgives og forud drøftes i et af disse Bestyrelsesmøder, ligesom man vist ogsaa uden Risiko til samme kunde henlægge Optagelsen af nye Medlemmer, hvis der maatte blive Anledning til at gjøre

dette mere end een Gang aarlig, ved Aarsmødet i December Maaned.

Ved Gjennemførelsen af den første Forandring haaber jeg nemlig, naar kun eet Møde holdes om Aaret, og Tiden paa dette ikke spildes med Stemmeoptællingen, at Interessens for Forhandlingerne om Selskabets Gjerning vil vækkes saa meget, at Tallet paa de Medlemmer, der møde og deltage i disse, vil blive et andet og heldigere end nu; og med Hensyn til den foreslaaede Forandring i Bestyrelsen, da maa det upaatvivlelig faa sin Betydning, at Selskabets Medlemmer hele Landet over gennem Valget af de 12 Bestyrelsesmedlemmer faa en berettiget Afgang til at gjøre de mulig noget afvigende Anskuelser eller mere stedlige Interesser gjældende, og at derved de hinanden modsatte Principer ikke som nu ene maa mødes og brydes om Præsidentvalgene, hvorved det, hvad der ikke sjældent har viist sig at være Tilfældet, bliver meget vanskeligt at holde det rent personlige, eller Bedkommendes øvrige Stilling og Virksomhed paa rette Maade udenfor hvad der vedkommer Selskabet og Præsidenternes Stilling til dette.

Hertil kommer endvidere, at efterat Landhusholdnings-selskabets Stilling til og overfor Landets Landboforeninger i de senere Aar har udviklet sig paa en saa heldig Maade, at Selskabet, ved Siden af dets øvrige Virksomhed, mere og mere er gaaet over til at blive det rette Hovedsamlingspunkt for samtlige Foreninger, er det ogsaa, af Hensyn til den store Betydning dette, fremdeles fortsat og fremmet paa rette Maade, kan faa for Landbrugets videre Udvikling, af Bigtighed, at Forretningsgangen i Landhusholdnings-selskabet og Landboforeningerne, som her foreslaaet, mere nærme sig hinanden i Grundprinciperne, og idet jeg saaledes anseer det for ufornuødent at paapege flere specielle Ændringer i Lovene, troer jeg, der er Anledning nok til ved det forestaaende Halvaarsmøde at nedsætte et Udvalg til paa Grundlag af de nu gjældende Love og med Hensyn til de her foreslaaede Ændringer at udarbejde og indgive et Forslag til nye Love for Selskabet, hvilket Forslag da ved Mødet i December Maaned kunde komme til endelig Behandling, og idet jeg derfor herved, i Henhold til Lovens § 8, tillader mig at indgive Forslag til det højtærede Præsidium om Nedsættelsen af et saadant Udvalg, ved nævnte Møde den 14de Juni d. A., tillader jeg mig endvidere, for at Sagen kan blive drøftet fra alle dertil berettigede Sider, at foreslaa, at Udvalget kommer til at bestaa af 7 Medlemmer, nemlig: 1 af de 3 Præsidenter og 2 af de 12 Kommissionsmedlemmer, valgte specielt som saadanne, samt 4, uden Hensyn til deres øvrige Stilling i Selskabet, frit valgte Medlemmer af dette“.

Kammerraad Andersen har saa udførlig motiveret sit Forslag, fordi han ej har villet foreslaa et Udvalg til Lovens Revision nedfat uden tillige at paapege, hvilke Forandringer der navnlig forekomme ham ønskelige; han er desuden gaaet ud fra, at disse bør foretages saa jævnt og simpelt som muligt. Der vil muligvis blive gjort den Indvending, at man lige saa godt kan lade Stemmesedlerne optælle selve Mødedagen i et andet Lokale; men man vil saa først erholde Resultatet ved Mødets Slutning, og det vil i mange Tilfælde være uheldigt. Det vil maaffe blive vanskeligere efter hans Forslag om Valgmaaden at træffe Overenskomst om Valgene, men dels vil det være lige for alle, dels vil man kun være nødsaget til i Tide forud at virke derfor.

Kammerherre Wichfeld: Det er vanskeligt at udtale sig om et Forslag efter blot at have hørt det oplæse een Gang. Imidlertid billiger han dets Motiver og takker Forslagsstilleren for det. Den ringe Samvirken mellem Præsdiæt og Selstabet Medlemmer maa vist ofte have hæmmet det Førstnævnte i dets Virksomhed, og største Delen af de ny indtraadte Medlemmer have kun ved deres Medlemsbidrag havt Lejlighed til at støtte Selstabet. I Begyndelsen af Selstabet's Virksomhed vare Bondestandens Raar yderst flette, og det maatte da væsentlig rette sin Opmærksomhed paa at ophjælpe disse. Men efterhaanden som disse bedredes, har Selstabet mere kunnet yde sin Hjælp til hele Landbrugets Fremme ved f. Ex. at virke for Mælkerivæsenets Udvikling, ved at foranstalte Foredrag holdte, ved at stille sig som Moderelskab for alle vore Landboforeninger og knytte disse til sig. Der er saaledes udrettet meget, takket være Præsdiæt, men hvad der nu i Fremtiden nærmest bør søges udrettet, drifter han sig ikke til at paapege, men kan kun udtale de bedste Ønsker i saa Henseende. Det vil være for meget forlangt af Bestyrelsen, at den altid skulde kunne se alle de Retninger, hvori Selstabet's Medvirkning maatte være særlig ønskelig; et Forslag som det foreliggende, der sætter den i Stand til at drage Nytte af den Intelligents, som Selstabet's Medlemmer indeslutter, ved at drøfte Virksomhedsplanen sammen med et større Udvalg af disse, forekommer ham derfor at være en heldig Tanke. Det er i Reglen heldigt for en Sag, at den kan underkastes flere og flersidige Behandlinger; hidtil har Virksomhedsplanens Vedtagelse i Decembermødet været en vel summariff Behandlingsmaade. Han tvivler om, at det er rigtigt at unblade Sommermøderne, da det er heldigt ofte at samle Medlemmerne, for at vedligeholde deres Interesse for Selstabet's Anliggender. Han vil stemme

for at nedfætte et Udvalg paa 7 Medlemmer for at drøfte Sagen paa Grundlag af det foreliggende Forslag.

Forpagter Heide tiltræder i Hovedsagen Forslaget, som han anseer for heldigt. Han troer imidlertid, at vi bør beholde halvårlige Generalforsamlinger, men derimod bør disse næppe afholdes som hidtil i Juni og December, da Terminen, af Hensyn til hvilken disse Tider ere valgte, nu snarere holder Folk hjemme end fører dem til Kjøbenhavn, i alt Fald for Sjællands Vedkommende. Han mener, at det maasse vilde være heldigere, at Bestyrelsesmedlemmernes Antal blev noget større end 12.

Rind. Andersen har ikke foreslaaet Valget af et stort Antal Bestyrelsesmedlemmer, for at det ikke skal faa Ubseende af store Reformer. For en 30—40 Aar siden drog Terminstiderne en stor Del Medlemmer, der den Gang tilmed for største Delen boede paa Sjælland, til Kjøbenhavn. Nu er derimod begge disse Forhold forandrede, og han samstemmer derfor i, at Terminstiderne ikke ere heldige Samlingstider. Uden at ville fastholde Forslaget om kun at holde eet Møde aarlig, vil han dog gjøre opmærksom paa, at Hovedinteressens altid vil knytte sig til Efteraarsmødet, at Sommermøderne ofte have været meget sparsomt besøgte, og at det da er bedre slet intet at holde.

Profesfor Førgensen: Selskabets Bestyrelse har ikke havt noget imod de foreslaaede Forandringer. Det har netop været dens Ønske, at faa den bestaaende Kommissions Medlemmer til at medvirke saa meget som mulig, og saasnart en Sag har kunnet taale Opsættelse, har man altid forelagt den for Kommissionsmedlemmerne, især naar det gjaldt Pengesager eller Bevillinger, og disses Indstilling er da altid bleven fulgt. Denne Henvendelse er derimod ikke saa let at iværksætte, som det seer ud til, da Kommissionsmedlemmerne bo i alle Dele af Landet, maasse ere flere af dem netop bortrejste, naar man henvender sig til dem. For de løbende Sagers Vedkommende vilde det være heldigt at kunne træde direkte i personlig Samvirken med et Udvalg. Kun nærer han en Frygt for, at det ikke altid vil lykkes at faa dette Medlemmer samlede, og møder der kun 2 eller 3 deraf, da vil det være meget uheldigt. Ogsaa de paa-pegede Tidsforandringer for Halvaarsmøderne anseer han for heldig, navnlig bør Efteraarsmødet vist henlægges til Oktober istedetfor som nu til Decbr. — Sluttelig gjør han opmærksom paa, at det vil blive vanskeligt ved det foreslaaende Decembermøde, da der i og for sig er saa mange Sager der skulle behandles, at finde Tid til at drøfte den Betænkning, som vil komme til at foreligge fra det eventuelle Udvalg om det her fremkomne Forslag.

Præsidenten: Man vil da enten kunne holde 2 Møder, et Formiddags- og et Eftermiddagsmøde, eller ogsaa behandle Udvalgets Betænkning paa et Møde nogle Dage forud for den egentlige Generalforsamling. I hvert Fald bør Betænkningen trykt omjendes til Medlemmerne inden Mødet.

Rigsdagsmand Zahle: Jo talrigere den eventuelle Bestyrelse eller Kommission vil blive paa Medlemmer, desto vanskeligere vil det blive at faa den samlet, da det vil være at paalægge dem en slem Byrde ret ofte at rejse her til Kjøbenhavn i denne Anledning. Man henstiller derfor, om det ikke vil være rigtigere, at dele Kommissionen i flere Underudvalg, der hver har sine Grene af Forretningerne at varetage. De enkelte Medlemmer ville da kun komme til at møde sjældnere, og kun 2 Gange om Aaret, umiddelbart inden de halvvaarlige Møder, vil det være nødvendigt, at alle Kommissionsmedlemmerne samles med Præsidiat for at vedtage Forslaget om Virksomhedsplanen.

Kmrd. Andersen: Det vil vist næppe være rigtigt i Lovene at fastslaa, hvorledes Forretningerne skulle fordeles og ordnes mellem Præsidiat og Kommissionen.

Prof. Førgensen: Indtil 1857 havde man netop flere Kommissioner, men man havde fundet det upraktisk, og ved Lovens Omarbejdelse det nævnte Aar havde man derfor bestemt kun at have een Kommission, men saaledes, at Præsidiat da i de enkelte Sager kun henvendte sig til et mindre Antal, 2—3 eller 4, af disse. Den Beredvillighed, hvormed Landbosforeningernes Udvalgte møde i Kjøbenhavn til Delegeretmøderne, giver Haab om, at det ikke vil blive saa vanskeligt ogsaa at faa Kommissionsmedlemmerne til at møde.

Nedsættelsen af et Udvalg vedtoges da enstemmig med 25 Stemmer, og til dette valgtes derpaa: Blandt Præsidenterne: Prof. Førgensen (17 St.); blandt den nuværende Kommissions Medlemmer: Forpagter Heide (22 St.) og Kmrd. Andersen (18 St.), og blandt Selskabets øvrige Medlemmer: Kmhr. Wichfeld (21 St.), Kmhr. Skeel til Dronninglund (15 St.), Godsejer Valentiner (13 St.) og Kand. Segelcke (11 St.).

Baron Wedell, Overdrevsgaarden, har lovet et fræværende Medlem af Selskabet, Gaardejer Knud Petersen, at rette en Anmodning til Selskabets Præsidium om at foranstalte, at en ny Udgave af Kand. Segelckes „Veiledning i Smørtilberedning for mindre Jordbrugere“ snarest mulig maatte udkomme. Dette Skrift, der for længe siden er udsolgt, har udrettet meget Godt, og der føles stor Trang til det. Man har tænkt sig, at Sel-

skabet kunde afhjæbe Hr. Segelcke Forlagsretten til Skriftet og saa udgive det paany, og han beder derfor om Selskabets Medvirkning dertil.

Præsidenten: Det træffer sig saa heldigt, at Rand. Segelcke selv er tilstede; han vil bedst kunne svare paa Baron Wedells Opfordring.

Rand. Segelcke: Det kan naturligvis kun glæde mig at høre en saa smigrende Dom om mit Skrift, og jeg kan forsikre, at havde det været mig muligt, var der for længe siden udkommet en ny Udgave. Men den gamle Udgave trænger til en Revision, og min Tid har ikke tilladt mig at foretage en saadan. Min Tid er nemlig i den Grad optaget af Besøgende, der ønske Oplysninger om Spørgsmaal, der vedrøre deres Kælderier, og af Bevarelsen af skriftlige Forespørgsler, at der ikke levnes mig den fornødne Ro og Tid til literære Arbejder. Jeg savner i høj Grad Assistance, der kunde lette mig noget af det Arbejde, der paahviler mig. Jeg har nu Udsigt til at faa denne Hjælp, og lykkes det, skal den lille Smørbog ogsaa snart udkomme.

Prof. Jørgensen troer nok, at det kan betragtes som sikkert, at Rand. Segelcke vil faa den Assistance, han trænger til.

Kmrd. Andersen: Selv den gamle Udgave af Smørbogen vilde være meget velkommen.

Prof. Jørgensen: Det er ubilligt at forlange af en Forfatter, at han skal udgive en ældre Bog paany, naar den ikke længer tilfredsstiller ham.

Baron Wedell haaber, efter disse Udtalelser, at kunne bringe det Svar, at Selskabet vil drage Omsorg for, at Rand. Segelckes Skrift snart vil udkomme paany.

Præsidenten maa dog forvare Selskabet imod, at det paatager sig nogen Forpligtelse i saa Henseende. Jeg maa henvise til Rand. Segelcke selv.

Rand. Segelcke: Det maa bero paa, om jeg faaer den Assistance, der er stillet i Udsigt. Hvis jeg faaer den, skal den nye Udgave nok udkomme.

Kmrd. Andersen vil benytte Lejligheden til at omtale, at der ogsaa er udtalt et Ønske om en ny Udgave af Wegeners Krønike om Kong Frederik 6.

Prof. Jørgensen maa dog betragte en ny Udgave af dette Skrift som tildels liggende udenfor Selskabets Opgave. Selskabet har allerede for længere Tid siden underrettet Konfr. Wegener om, at det opgav sin Forlagsret til dette Skrift og overlod det til Forf., om han vilde udgive det paany.

Nogle Bemærkninger om den rette Sædetid.

Som jeg alt tidligere har berørt, har atter iaar den meget tidlig saae Baarsæd viist sig at staa langt tilbage for den, der noget senere bragtes i Jorden, og det er efter min Overbeviisning paa høje Tid, at der stjenkes det saa vigtige Valg af den rette Saatid en mere alvorlig Overvejelse og Opmærksomhed, end det kan siges i de senere Aar i Almindelighed at have havt.

Det er et fuldkommen velbegrundet Spørgsmaal, der i sidste Agerdyrkningsberetning er kommet frem af en Landmand fra Fyen: „hvem det var, der i afvigte Foraar mest manglede Foder“, og hvorpaa samme Landmand med fuld Høje har svaret, at det var dem der saae allertidligst. Forhaabentlig vil det sidste trange Foderaar give almindelig Anledning til at Svaret paa dette Spørgsmaal vil blive lagt alvorligt paa Sinde, og det er min Overbeviisning, at en nærmere Overvejelse vil føre til, at mange Landmænd som et gammelt Ordsprog siger, i det mindste noget ville „tage Steen i en anden Haand“, hvad Valget af Tiden til Baarsædens Lægning angaaer. Grunden til at Sædetiden i Foraaret mere og mere er rykket frem er heller ikke vanskelig at paavise. For Dræningen blev paabegyndt, kunde det nemlig temmelig sikkert siges at være rigtigt, at begynde Jordens Tilberedning til Baarsæd saa hurtig dette om Foraaret var muligt, og da af yderste Evne at paastynde baade dette Arbejde og selve Saaningen og Redbringelsen af Sæden. I de fleste Aar kunde Foraarsaaningen være tilendebragt i Slutningen af April eller Begyndelsen af Maj Maaned, naar Jorden var godt udgravet og iøvrigt velbehandlet. Dette Tidspunkt for Saaningen viste sig under de daværende Forhold i Almindelighed at være rigtig, og

selv om en meget sildig Frost eller megen Bæde i enkelte Aar stød Saaningen længer ind i Maj Maaned, havde dette mindre at sige, da tillige den nødvendige Bæde til Sædens Spiring holdtes tilbage i Jorden.

Efterhaanden, som Dræningen blev almindelig, stillede Sagen sig imidlertid snart noget anderledes. Den drænedes Jord blev dels meget tidligere tjenlig til at behandles, og dels krævede den meget mindre Arbejde, saa at dette, tilligemed den ganske vist fuldkommen rigtige Tanke, at Jorden maatte behandles saa tidlig, at der endnu kunde være Bæde i Jorden til at fremkalde Sædens Spiring, efterhaanden foranledigede en Fremstynding af Sædens Lægning om Foraaret, der paa ikke saa Steder gik saa vidt, at det næsten var nok til at ansees for den dygtigste Landmand, at det kunde siges, at Vedkommende var den første, der havde tilføet. Jeg skal villig indrømme, at jeg selv var kommen godt med paa denne Glidbane, men derfor anseer jeg det ogsaa saa meget mere for min Pligt at fremkomme med nærværende Bemærkninger, som jeg haaber vil give en Anledning mere til, at dette mulig allervigtigste Spørgsmaal af hvad der for Tiden vedrører Landmændenes Bedrift vil blive underkastet en alvorlig Prøvelse overalt.

Man har nemlig været tilbøjelig til at ville skyde Skylden for den ringere Baarsædshøst i de senere Aar, dels paa Dræningen, der, som det hed, skulde udtørre Jorden for meget, dels paa den Forandring i Vejrforholdene, som ogsaa Dræningen til dels skulde bevirke, at der nemlig overhovedet baade skulde falde mindre Regn nu end tidligere, og navnlig at denne næsten hvert Aar skulde falde saa sent paa Sommeren, at den ej mere kunde hjælpe Baarsæden frem, selv om man endog anvendte megen kunstig Gødning til denne. Fortrinlig Vintersæd kunde man nok høste paa drænet Jord, men Baarsæd og Græs fik man ej mere som tidligere, og ikke saa Landmænd gik endog saa vidt, at de udtalte Ønsket om, at der aldrig var begyndt med Dræningen. Nu vil jeg vel villig indrømme her, hvad jeg allerede tidligere ved flere Lejligheder har udtalt, at Dræningen mulig kan bidrage

noget til at formindste Regnmængden, navnlig naar man samtidig med Dræningen fjerner alle beplantede Hegn og Smaastove, som, hvori man nu mer og mer maa give mig Ret, saa meget bidrage til at holde paa Fugtigheden og til at tiltrække Væden fra Luften; men den anden Del af Paastanden, at Regnen nu i Almindelighed falder senere paa Sommeren end tidligere, troer jeg derimod ligefrem er urigtig. Grunden hertil maatte i hvert Fald søges i Naturforhold, overfor hvilke de Forandringer, der paa det enkelte Sted kunne bevirkes ved en nok saa gjennemgribende Dræning, eller Fjernelse af Hegn og Skov, maa blive uden Betydning. Naar man vil overveje Sagen nøjere og tage flere Aar med i Betragtning, vil det sikkert ogsaa vise sig, at det ikke er Regnen, der nu kommer senere, men at dette gennemgaaende stæer omtrent til samme Tid. Derimod faaes Vaarsæden en Maaned før, og den Regn, der tidligere paa samme Tid netop kom tilpas for denne, kommer nu ganske vist ikke saa belejligt for den Vaarsæd, der skulde have haft Regnen mindst 14 Dage a 3 Uger før.

At forlange, at Naturforholdene skulle følge, hvad der saaledes kan passe for det enkelte Sted, vil imidlertid sikkert ikke nytte, og der er altsaa her intet andet at gjøre, end atter at vende tilbage til at saa Vaarsæden noget senere, saa meget mere som den Frygt man tidligere ikke uden Grund nærede, at den senere saaede Sæd gav for megen Halm og derfor mindre Kjerne, nu ved Dræningen er bleven uden Betydning. Herimod vil man maaste indvende, at dette let kan siges, men hvis man ikke behandler den drænedes Jord tidlig, som hidtil, og bearbejder den saa lidt som mulig om Foraaret, bliver Jorden for tør og beholder navnlig ikke tilstrækkelig Vædse til at Sæden kan spire. Dette har ogsaa staaet klart for mig som en Nødvendighed, men tildels gennem Diskussionen om Saatiden i de 2de sidst afholdte Møder i Landboforeningen for mindre Landbrugere i Sorø Amt, hvor en af Foreningens dygtigste Medlemmer meget fast og bestemt udtalte sig for den noget senere Saaning, lededes jeg til den Tanke, at

man burde stille sig klart for Dje, at Behandlingen af Jorden til Baarsæden er eet og selve Lægningen af Sæden et andet. Dette foranledigede mig til ved Diskussionen i Dalmose Kro sidste Vinter, og senere ved et Foredrag for Eleverne paa Hindholm, at tilraade at forsøge, om end kun i det mindre, hvad jeg i afvigte Foraar vilde saa vidt mulig gjennemføre, at behandle al Jorden til Vintersæden saa tidlig som mulig, ikke, som i de senere Aar, spare paa Behandlingen, men kun iagttage, at Jorden strax efter den dybe Bearbejden med Svenskharven, tilharves med en let Foldharve og, om fornødent, tiltiltromles, derefter kun at saa Erterne, men vente noget med den øvrige Saaning, som, da Dækningen af Sæden med gode Redskaber nu kun udfordrer meget lidt Arbejde, hurtigt kunde tilendebringes. Vel kan man sige herimod, at Jorden ganske vist ved denne Adskillelse af Arbejdet bliver behandlet 2 a 3 Gange mere med de forskjellige Redskaber, men foruden at dette, naar det skeer paa den her nævnte Maade, kommer Afgrøden til Nytte, har det mere Arbejde næsten intet at sige, naar man først stiller sig klart for Dje, at Hovedbearbejdningen af Jorden og Lægningen af Sæden bør skilles ad. Man kan nemlig da begynde endnu meget tidligere paa den første, ligesom det under denne har meget mindre at sige, om der af og til falder lidt Regn, hvorimod man til selve Saaning, der kun udtræver saa Dage, saa meget sikrere kan afvente heldigt og tørt Vejr. Med Hensyn til den Indvending, der herimod mulig vil gøres, at Jorden mellem Bearbejdningen og Saaning udtørres for meget, da viste dette sig iaar hos mig saa lidt at være Tilfældet, at den tværtimod syntes at have samlet mere Fugtighed i Mellemtiden, og selv om Kulden kan have medvirket noget her til, troer jeg paa den anden Side, at det var mindre rigtigt, at jeg strax tromlede Jorden efter den første Behandling, da det sikkert vil være rigtigere at lade Jorden henligge utromlet, og først foretage dette Arbejde umiddelbart før Saaning.

Ved saaledes at adskille Bearbejdningen af Jorden og Saaning, opnaaer man derhos, foruden at bringe Sæden i For-

den paa et med Hensyn til de senere Fugtighedsforhold og vist Forholdene i det Hele heldigere Tidspunkt, tillige, i Righed med hvad der opnaaes ved at pløje Brakmarken til Vintersæden længere Tid forud for Saaningen, at Jorden inden Saaningen faaer Tid til at synke sammen, og indtage den for Sædens Udvikling passende Fasthed, hvad der ubetinget hellere bør ske før end efter dennes første Spiring, og ogsaa som Følge heraf vil den saaledes faaede Sæd komme kraftigere frem og tillige i kortere Tid være udsat for Smeldelarvernes og andre Larvers Angreb.

Med Hensyn til Kløverfrøets Spiring, da holde mange fast paa, at dette bør saaes saa tidlig som mulig for at kunne komme frem ved den Fugtighed, der er i Jorden fra Vinteren, og de støtte denne Paastand paa, at det Kløverfrø, der saaes i Rug, næsten altid kommer bedst frem. Men her ere Forholdene ikke de samme helt igjennem. Naar Kløverfrøet saaes i Rugen, er den unge Spire strax dækket af denne, og den samlede Fugtighed holdes derved tilbage, hvorimod omvendt meget af det Frø, der saaes tillige med Vaarsæden, enten kommer for dybt ned og slet ikke spirer, eller, hvad der meget ofte skeer, der netop er saamegen Fugtighed oven i Jorden, at Spiren kan komme frem, men derefter synker Jorden ofte fra de fine Rodspirer, hvorefter Kulde og Tørke tilintetgjør de unge Planter paa disses første Udviklingsstadium. Naar der derimod, som her foreslaaet, ligger længere Tid mellem Bearbejdningen af Jorden og Saaningen, vil Jorden dels have sat sig saa meget, dels ved Tromlingen være saa fin og bekvem, at Kløverfrøet vil spire hurtigere og kraftigere, hvis der er Fugtighed nok tilstede, hvad der i Reglen vil være Tilfældet, ligesom ogsaa Sæden hurtigere vil komme frem til Dækning af de unge Planter, og selv om en Del af Frøet af Mangel paa Væde ikke spirer strax, vil dette henligge rolig til Regnen senere kommer, og da i den videre udviklede Sæd finde samme eller endnu gunstigere Forhold som tidlig om Foraaret i den unge Rug.

For endmere at komme til Klarhed med Hensyn til Saa-tiden, foretog jeg forsøgsvis Saaning af Bng lige fra den 4de April til den 17de Maj, ligesom den egentlige Saaning af denne Sædart i de forskjellige Marker foregik med længere Mellemrum. Endnu er det for tidlig at sige noget bestemt om Udfaldet af disse Forsøg, men saa meget kan jeg dog med Sikkerhed udtale, at den senest saaede Bngmark ubetinget bliver den bedste, ligesom at selv det sidste Forsøg med Saaningen af 2 Edr. Land den 17de Maj viser, at Bngget, uagtet Jorden aabenbart her var urigtig behandlet, idet den tiltromledes strax i April, da jeg ej den Gang havde bestemt at foretage saa nderlig gaaende Forsøg, ogsaa har udviklet sig med en forbausende Kraft.

Med 2 Edr. Land med Havre, som nærmest saaedes sent, for at Wistofts Kløverfrødaer her kunde prøves, har det ligeledes viist sig, at Udviklingen har været meget stærk, om end Havren kom noget tyndere frem paa Grund af, at Jorden ogsaa her var tiltromlet tidlig, hvad der ganske vist ligefrem hindrer Fugtighedens Tiltrækning fra Luften. Jeg er saaledes for mit Bedkommende aldeles paa det Nene med, at jeg for Fremtiden vil holde fast ved, hvad jeg iaar mere som Forsøg har gennemført, kun med Udeladelse af Tromlingen til umiddelbart før Saaningen, og jeg vil begynde endnu tidligere med den foreløbige Behandling af Jorden, ligesom jeg mulig endog bestemmer mig for at pløje noget af Jorden tidlig og lade den henligge rolig eller let tilharvet til Saatiden, da jeg er temmelig sikker paa, at dette vil kunne ske, uden at Jorden taber noget af den til Sædens Spiring nødvendige Fugtighed. Jeg haaber tillige, at nærværende Meddelelse maa give Anledning til, at flere Landmænd til næste Foraar, i hvert Fald forsøgsvis, ville flaa ind paa samme Vej, og mere behøves ikke for at Sagen senere vil gaa af sig selv.

Gunderslevholm, den 28de Juli 1871.

J. B. H. Andersen.

Agerdyrkningsberetning.

(Fra Slutningen af Juli.)

Sjældent har en Forandring i Vejret saa langt hen paa Sommeren og i Løbet af saa kort Tid saa gjennemgaaende bedret Markernes Udseende som iaar. Da vi i Slutningen af Maj skrev den sidste Agerdyrkningsberetning, havde vi gjennemgaaet et koldt, tørt og stormfuldt Vejr, saa at Græsmarkerne vare flette og Kornet ej heller stod videre lovende; og om end nogle milde Dage i Slutningen af Maj noget bedrede Udfigterne, saa bleve de dog i den første Halvdel af Juni, da Kulden atter indfandt sig, og navnlig fordi Regnen, hvortil vi saa stærkt trængte, udeblev, stadig mere og mere mislige. Men den stærke Regn i den sidste Halvdel af Juni og den følgende Maanedes gunstige Vejr har forandret baade Korn- og Græsmerkernes, baade Rodfrugternes og Engenes Udseende saa glædeligt, at Aaret nu tegner til at skulle blive endog et godt Aar for de danske Landmænd, saafremt ikke særlige Vanstueligheder eller Uheld skulle støde til.

Dette gjælder da først i fuldt Maal om Hveden, som har bredet sig godt, har studeet lange Aar, og som, om den end i sine Egne, navnlig paa Sjælland, er kastet stærkt i Leje af de stærke Regnskyl, ogsaa tegner til at blive godt kjærnesat. At der i den sidste Maanedstid har udviklet sig en Del Bladrust paa Hveden, var ikke andet end man kunde vente i et saa vaadt

Vejr og da Hveden er saa bladrig, men skjønt den ganske vist endnu vil kunne gjøre betydelig Skade, især hvis den forplanter sig til Avnerne og end mere om den angriber selve Rjærnen, saa tyde dog Klagerne over denne Plantesygdom, der kun ere saa og smaa, ikke hen paa, at der bør næres nogen stor Frygt i saa Henseende. At stærke Hagelbygger paa sine Steder har gjort Hvede= saa vel som andre Kornmarker stor Skade, er unægteligt, men vil ikke have nogen kjendelig Indflydelse paa Høstuddbyttet i det Hele taget.

Rugen har ganske vist ogsaa bedret sig meget og lover en ret god Afgrøde, men dog har den ikke kunnet drage saa stor Nytte af det gunstige Vejr som Hveden. Dels var den tyndet meget mere ud i det tidligere uheldige Vejr, og kunde i saa Henseende ej saa Nytte af Regnen, da den var for vidt fremstreden i sin Udvikling til at de, navnlig i den senere Tid, nydannede Sidestud kunde saa Betydning, hvorimod de gamle Straa, der tidligere tegnede til at blive korte, skjød ud og ville give nogenlunde velvoget Rug, tildels ogsaa forsynet med lange Ar, — dels var dens Drætid mindre heldig, saa der hist og her findes en Del Spring i Aene, og dels er den i flere Egne kastet meget slemt og filtret i Reje, om den end i andre har lagt sig saa jævnt, at dens Rjærnedannelse og Høst ikke vil lide snyderlig derunder. Paa lettere Jorder vilde den ligesom det Gr. Byg flere Steder være bleven skalmoden, hvis ikke netop Regnen havde indfundet sig. I enkelte Dalstrøg og Lavninger i det nordlige Jylland havde den sildige Nattefrost topsvedet den, og Udbyttet vil der kun blive ringe.

Barfæden, der havde ligget længe i Jorden, men var spiret smukt frem, blev senere sat meget tilbage af Kulden og Tøken, og blev desuden paa de lettere Jorder i Jylland slidt en Del af de hyppige Storme, og tilmed tog Ukrudet i mange Egne stærk Overhaand. Nu staaer den derimod overalt godt, men der er alligevel en kjendelig Forskjel, eftersom dens Udvikling var mere eller mindre fremstredet, da Regnen indfandt sig, eller med andre Ord: eftersom den var saaet tidlig eller

fildig. Saa at fige alle Beretninger ere enige om, at den fildig-
 faaede Baarsæd iaar staaer afgjort bedst, og det er derfor intet
 Under, at den Udtalelse til Gunst for den fildige Saaning, som
 fremkom i sidste Agerdyrkningsberetning, fra mange Sider har
 vundet Tilslutning og fremkaldt en længere Udtalelse, som er
 optaget andetsteds i dette Hefte. Det er i et Aar som det
 indeværende, at der navnlig skal samles og fremstilles alt, hvad
 der kan tale til Gunst for den fildige Saaning, thi Erfaringen
 er frist og omfattende; paa samme Viis indeholde de foregaaende
 Aars Agerdyrkningsberetninger saa mange Udtalelser om For-
 delene ved den tidlige Saaning, fordi denne var den heldigste
 i disse Aar. Men selvfølgelig kan ikke et enkelt Aar give nogen
 Være, og kun naar der tages Hensyn til en længere Aarrække,
 til Vejrets almindelige Karakter om Vaaren, til Kornets saa-
 velsom til Halmens Godhed og Mængde, til Arbejdets nogen-
 lunde passende Fordeling osv., kan det Spørgsmaal besvares,
 om den tidligere Saaning, som man i de sidste 20—30 Aar
 er kommet over til, nærmest paa Grund af de store Forbedringer
 ved Jorden, dens Tørlægning, Gjødningskraft og Dyrknings-
 maade, om denne tidlige Saaning ikke alligevel vil vise sig at
 være heldigst, eller om den er bleven forceret for vidt. Det
 gamle Ord „Sædemanden bliver aldrig viis“ vil ganske vist
 ingensinde tabe sin Berettigelse og Sandhed, naar man derved
 forstaaer, at han ej paa Forhaand kan fige, om den tidlige eller
 fildige Saaning i det kommende Aar vil være heldigst, thi i saa
 Fald skulde han forud kjende Vejret, som dette gamle Ord ude-
 luffende tager Hensyn til, men Spørgsmaalet om, hvilken Sæde-
 tid der i Reglen vil være heldigst, betinges ogsaa af det Stand-
 punkt, hvorpaa Agerbrugets Udvikling befinder sig, og i saa
 Henseende er en Drøftelse usstelig og et Aar som det inde-
 værende lærerigt, om end maaste mest gjennem den Kritik, det
 fremkalder. — Med Hensyn til de enkelte Slags Baarkor-
 figes fra nogle Egne Bygget, fra andre Egne Havren at
 staa bedst; dog vil i Gjennemsnit Bygget vist give en bedre Høst
 end Havren; baade fra Fyen og især i de Egne i det nord-

vestlige Insland, hvor Bygget er Hovedsæden og lægges i vel behandlet og gjødet Jord, fremhæves det at være en Del bedre end Havren; begge ere de godt kjærnesatte, men korte i Straaet, især Havren, og den store Mængde nye Skud og Sideskud, der ere komne frem efter Regnen, ville vel bidrage til at give Fyld, men paa den anden Side vil Tørringen og Bjergningen vanskeliggjøres derved, naar Høsten kommer. Paa Grund af det kortere Straa og den senere Udvikling, især af Havren, er Baarsæden ikke kastet saa meget i Leje som Vintersæden, men dog ligger navnlig det 6r. Byg flere Steder paa Sjælland ikke lidet. — Erterne ere vist den Afgrøde, der endnu staaer bedst; de ere ualmindelig frodige og rigt blomstrende; hvis den sidste Tids vaade Vejrs imidlertid vedbliver, vil der flere Steder være Fare for, at Erterne ville raadne i Bunden, og en lignende Frygt udtales ogsaa fra enkelte Egne for Vikkehavrens Bedkommende, der ogsaa staaer udmærket. Bønnerne staa særdeles frodigt. Boghveden, der var svag, da den kom frem og i dens første Voxtid, har senere udviklet sig stærkt, men den megen kolde Regn har ikke været uden stadelig Indflydelse ved Blomstringen, og den vil iaar vist blive mere end almindelig tvegrødet, om end i det Hele taget god.

Høsten vil iaar falde meget sent; det vil først blive i de nærmeste Dage inden Midten af August, at den vil kunne begyndes, og det 6r. Byg, der i den sidste Tid har udviklet sig hurtigt, vil ofte blive tjenligt til at høstes inden Rugen. Da nu Kornet ikke blot modnes saa sildigt, men ogsaa er en Del tvegrødet, Baarsæden tillige fyldt med den saftige nye Kløver, og da saa meget af Kornet ligger i Leje, en ikke ringe Del endog kastet i Hvirvler, vil Høsten sikkert blive besværlig, og hvis Vejret vedblivende holder sig saa fugtigt og lidet tørrende som i den sidste Tid, vil den endog blive meget vanskelig, og man maa sikkert flere Steder ty til fremmede Høstmaader, den bornholmste, svenske el. lg., der bedre end vore almindelige Høstmaader sikre under vanskelige Høstforhold. Paa den anden Side har man, især i Egne hvor Højbjergningen er ringe, be-

stræbt sig for at faa Markerne, der skulle besaaes med Vinter-
sæd, faa vidt færdige som muligt, for at dennes Røgning, der
sikert ofte vil finde Sted inden at Høsten er færdig, kan gaa
let fra Haanden.

Kartoflerne staa udmærket kraftig, blomstre godt, og de
dannede Knolde ere i Reglen baade talrige og store; kun fra
enkelte Steder klages over, at der ikke er ret meget under dem,
og paa Bornholms lerede Jorder have de et mindre godt Ud-
seende. I det Hele taget have de næppe staaet bedre siden Sng-
dommens Begyndelse 1845, men desværre har denne allerede
indfundet sig stærkt i Slutningen af Juli, især paa de tidlig-
modne Sorter, og da dette er en 8—10 Dage inden den ellers
plejer at indfinde sig, da Kartofflens frodige Udvikling vist sær-
lig gjør den modtagelig for Sngdommen og især letter dens
Udbredelse og da det vaade og milde Vejr kun er altfor gun-
stigt for, at den hurtigt kan forplante sig, er man ikke lidt be-
kymret for, at den smukke Kartoffelafgrøde skal blive ødelagt.

Rodfrugterne havde en Del at kæmpe med i Begyn-
delsen, formedelst det tørre og kolde Vejr, og navnlig Turnipsen
maatte flere Gange saaes om eller eftersaaes, idet Jordlopperne
gjorde dem megen Skade, og paa lettere Jord i Jylland bleve
Turnipsplanterne, hvor de vare saaede paa Kamme, slidt op
af Jorden og blæste bort af den stærke Storm 3die Pintsedag.
Men hvor man ikke har tabt Taalmodigheden, men efterjaaet,
efterplantet og udbedret Markerne efterhaanden, samt anvendt
fuld Kraft paa at holde dem rene for Ukrud, som iaar har
havt stærk Magt i Noemarkerne, der staaer der nu i Reglen en
smuk Rodfrugtafgrøde. Dette gjælder især om Jylland, hvorfra
de endog fra flere Steder faa Skudsmaalet „fortrinlig“.
Glædeligt er det at se, at Rodfrugtdyrkingen er i kjendelig
Fremgang, selv i Egne, hvor man hidtil kun lejlighedsvis har
prøvet at faa eller plante lidt Rodfrugter i en i Reglen daarlig
behandlet Jord, og derfor selvsølgelig ikke har høstet opmuntrende
Erfaringer til at vedblive; i Erkjendelsen af den store Nytte, som
Rodfrugterne hde ved Fodringen, har man paany taget fat;

dette er f. Ex. Tilfældet paa Mors, men af Frygt for det meget Haandarbejde ere en Del af Bønderne dersteds begyndte med at slutte Akkord med flinke Havekarle, som mod at levere Frøet eller Planterne og at forrette alt Haandarbejdet faa en Part af Udbyttet. Disse Akkord-Roemarkler staa i Reglen godt og ville forhaabentlig baade sprede Interesse for og Kjendskab og Tilid til Sagen, saa at Beboerne, som det naturligeste er, i en nær Fremtid selv udføre dette som de andre Markarbejder.

Af Insektangreb og Plantesygdomme er allerede nævnet Angreb af Jordloppe, Bladrust paa Hveden og den begyndende Kartoffelsygdom. Endnu maa tilføjes, at der hist og her viser sig lidt Brand, og at Smældelarven har udtyndet Baarsædsmarkerne, men i det Hele taget er Skaden endnu kun ringe. Kun fra Egnen mellem Ribe og Kolding lyde Klagerne stærkere, idet der skrives: „Foruden Jordlopperne har iaar Oldenborrerne været meget flemme. De ere en stor Plage for denne Egn, og det lader til, at vi have Oldenborreaar 2 Aar itræk, thi nu er det det 2det Aar, at de Træer, hvis Løv de nynde, ere fuldstændig afgnavede, og Mængden af dem er saa stor, at Eggestovene her i flere Maaneder have staaet bladløse, saa at Tilreisende, der kom her, troede, at alle Træerne vare udgaaede. I Raalhaverne har en lille Larve (vistnok en Fluelarve) gjort meget stor Skade paa alle Sorter Hovedkaal. Den begynder sine Ødelæggelser i Jordoverfladen eller lidt under, hvor den gnaver sig ind i Stammen og bevirker, at Roden gaaer ud, men det skeer i Reglen ikke fuldstændig, før Larven har ædt sig op igjennem den bløde Marv til den store Bladknop, hvoraf Raalhovedet skulde dannes. Denne Larve har gjort stor Skade, og i mange Haver er al Hovedkaal og Blomkaal (som den især er flem efter) ødelagt af den“.

Højbjergningen fra Ageren har i Reglen været temmelig lille, om end større end man tidligere ventede, da Frosten havde skadet Markerne i Vinter, og de skarpe og bidende Storme i Foraaret skadede end yderligere. Da det gunstige Vejr indtraf, havde navnlig de „tidlige“ Kløver sat Kopper og

udviklede sig kun lidt, saa der kun i Reglen høstedes 1 a 2 Læs pr. Td. Land, og Markerne til Slæt vare desuden blevne meget indskrænkede, da de maatte bruges til Kvægets Græsning. Derimod har den „sildige“ Kløver, som bedre havde overstaaet Vinteren, og som har høstet mere Nytte af det gode Vejr fra midt i Juni, udviklet sig godt, og da Slættiden blev udfødt saa længe som mulig, har Udbyttet af disse Marker været ret tilfredsstillende, hvorimod Bjergningen, der end ikke er endt endnu, har været vanskeligere. Fra de sydlige Der, Thorsøng, Solland og Falster, har Kløverhøsten endog været ret god, og navnlig det sidstnævnte Sted haves Exempler paa 5—6 Læs Agerhø pr. Td. Land. Engene have derimod været simple, især paa tørveagtige og fugtige kolde Enge, da Kulden i Vaar og Forfommer holdt dem for meget tilbage i Væksten, og i de mofede Enge inde paa Heden fandtes endog Frost til ind i Juni. De overrislede Enge, hvor man har havt rigeligt Vand, ligesom ogsaa de bedre naturlige Enge, ere derimod bedre, og da Slaaningen er opfat til Slutningen af Juli eller endog til Begyndelsen af August, for at Engene skulle drage bedre Nytte af det nuværende gunstige Vorevejr, vil Høbjergningen fra disse endnu kunne blive ret god, naar blot det ustadige Vejr, som allerede har skadet Bjergningen en Del, snart vil ophøre. Ellers vil man mange Steder ogsaa kun vanskeligt kunne blive færdig med Engbjergningen inden Høsten begynder, om end netop den sildige Høst har bevæget mange til at opsætte at slaa Engene til en senere Tid end almindelig.

Græsningen gik hurtig med i Begyndelsen; Kreaturerne maatte tidlig ud, Rødkløveren og det italienske Raigræs var frosset bort, og Græsset stod i Reglen tyndt og kort og kom langsomt og sparsomt igjen, især paa mindre vel behandlede og gjødningsfattige Jorder, selv om disse vare af god Vekstfærdighed, men en for stærk Korndyrkning og Mangel paa Gjødning til Udlæg maa give daarlige Græsmarker. Det var kun ved bestandig at lade Kvæget tage mere og mere med af hvad der var bestemt til Høslæt, at man nogenlunde kunde skaffe Kvæget tilstrækkeligt Græs. Efter Regnen er Græsset formelig væltet

op af Jorden og er nu rigeligt. Alfikkelfløveren har især iaar viist sig meget heldig; vel giver den kun lidt til Slæt, men den afgiver en fortrinlig og holdbar Græsning, der er saa meget mere kjærkommen, som Rødkløveren sjældent holder sig ret længe. Ifølge en Beretning fra Eggen Vest for Kjøbenhavn har man der ogsaa i det sidste Par Aar forsøgt en Indblanding af Agerhejre i Græsmarken og været godt tilfreds med den; den fylder godt, og, inden den bliver for grov, ædes den gjerne af Kvæget; en Gang afædt skyder den hurtig igjen, men den er kun en eenaarig Plante.

Mælkeudbyttet har kun været nogenlunde godt, somme Steder simpelt, men andre ogsaa ret godt. Det afhænger selvfølgelig ikke blot af Græsningen, som en Tid var meget knap, men ogsaa af Vinterfodringen og Kvægets Bestaffenhed, da det sloges ud, og denne var ofte simpel; hertil kom, at Vejret var slemt i Overgangstiden fra Stald til Mark, og ogsaa senere i Maj og Juni trykkes Kvæget af Kulden og Stormene. Og naar Kvæget først har sat af paa Mælken, kommer denne senere vanskeligt igjen i rigeligt Maal, især da Kælvetiden for saa stor en Del nu falder tidligere om Efteraaret, og Goldtiden altsaa ogsaa ligger nærmere. Som sædvanlig er der i nogle Mejerier kun gaaet lidt Mælk til et $\frac{1}{2}$ Smør, i andre derimod meget, alt efter Græsningens Bestaffenhed og det Mejerisystem, som følges, og medens Nogle klage over, at de navnlig i den sidste Tids tordensvangre Vejr lig kun have kunnet holde Mælken kort, udtale andre deres Glæde over, at det kolige Vejr har sat dem i Stand til at holde 3 Maal Mælk. Da man nu i de fleste større og veldrevne Mejerier er vel forsynet med Is, har Udbyttet af disse i Reglen været ret godt, og Afkjølingsystemet vinder stadig Udbredelse, selv paa mindre Gaarde, i enkelte Egne; og nægtes kan det ej heller, at det netop passer godt for de mindre og mindste Mejerier, hvor Husmoderen selv maa være Mejereste, idet hun derved faaer megen mere Frihed med Hensyn til at dele sin Tid. — Priserne paa Mejeriprodukterne ere vel faldne, men dog vedvarende høje.

Udsklipningen har givet et jævnt Udbytte; Udmængden har maaste været lidt mindre end almindelig, da Fodringen var tarvelig i Vinter af Mangel paa Hø, og Faarene flere Steder tabte en Del af Ulden i Foraaret; men Udpriserne have været lidt bedre end i de nærmest foregaaende Aar.

Af de modtagne Beretninger hidfattes iøvrigt følgende:

Fra det sydlige Inland: „Vi have i denne Sommer haft Besøg af Landmænd fra Mecklenborg, der vilde kjøbe ægte jydsk Mallekvæg. Som bekjendt har der tidligere været ført en Mængde jydskt Køer og Kvier til de mecklenborgske Mejerigaarde, men denne Handel var i de senere Aar aftaget meget. De Landmænd fra Mecklenborg, som have været her, have berettet, at det nu, efter at man har prøvet Anglerkvæg, Brestenborgerkvæg og alle mulige Kvægracer, er blevet et almindeligt Raab i Mecklenborg, at intet Kvæg var saa godt for den jævne Landmand som det ægte jydskt, og det har været Omkvædet ved alle Diskussioner paa Landmandsmøderne, at det skulde man atter skaffe sig, og derfor vare de rejste herop for at se, om det Kvæg endnu var at faa ægte her. De samme Landmænd have bekræftet, hvad der har staaet i Aviserne, at man i Mecklenborg atter var ved at forlade Staldfodringen, fordi man fandt, at Jordens Frugtbarhed aftog, naar den ikke laa ud til Græsning. Saavidt jeg kan skjønne, fortrænges den jydskt Race herhjemme mere og mere af engelsk Korthorn og af Anglerkvæg, og jeg troer ogsaa, det endnu er en Race, der ikke lønner et godt Hold saa godt som de mere forædlede Kvægracer. Naar jeg desuagtet har fundet det værd at notere de mecklenborgske Landmænds Udtalelser, er det især fordi jeg synes, det er værd at mærke sig, at Vysten til at veksle med Kvægracer synes aldeles gjennemgaaende hos Landmændene her paa Fastlandet. Det er for mig, som om Britterne ere de eneste Landmænd, der med Fasthed og Udholdenhed ville gjennemføre den Grundføtning, at Fremmskridt i Husdyravlen ere knyttede til det Husdyrhold, der stiller sig den Opgave, ved alle Midler, som staa til Raadighed, at forædle en ren Race i og ved sig selv.“

Vejrforholdene

i Maj Maaned 1871 paa Landhusholdningselskabets Stationer.

	Middelværme. (°C).	Varmeste Dag.		Køleste Dag.		Luftens Middel- tryk.	Regn- og Sne- høje i Linier.	Regn- og Sne- begenes Antal.	Luftens Middel- fugtighedsgrad Pt. 2 i pCt.
		Dag.	Værme.	Dag.	Værme.				
Smidstrup (Hjørring), ved Forstander Vi- borg	8,50	27de	18,60	17de	3,93	—	0,95	2	52
Larm (Vardø), ved Lærer Rasmussen . .	8,58	27de	19,20	17de	3,33	—	12,47	10	„
Viborg, ved Distrikts- læge Berg	10,14	28de	22,60	17de	2,87	—	5,10	3	65
Esfelund (Skodborg- hus), ved Læge Bay	8,66	28de	19,60	17de	3,00	—	13,36	7	79
Gjerlev (Randers), ved Lærer Frederiksen . .	9,62	28de	19,07	17de	3,60	—	7,07	6	49
Daugaard (Vejlø), ved Landinspektør Lind- hardt	8,64	28de	18,83	17de	2,40	27" 10,40	15,69	10	58
Majbølgaard (Søn- derborg), ved Pro- prietær Jesen	8,06	28de	18,07	17de	3,43	—	4,10	12	„
Nyslinge (Odense), ved Lærer Thomsen . . .	8,30	28de	18,40	17de	2,90	—	12,83	15	56
Hindholm (Næstved), ved Lærer Chris- tensen	9,02	28de	21,23	17de	4,40	—	7,71	8	54
Landbohøjskolen (Kjø- benhavn), ved Assi- stent Forsberg	8,89	28de	20,20	17de	3,73	28" 0,53	7,32	11	53
Næsgaard (Stubbø- kjøbing), ved Over- lærer Jacoppidan . .	8,21	28de	19,10	1fte	4,60	28" 0,29	5,90	9	63
Sct. Nicolai (Born- holm) ved Lærer Clausen	7,32	28de	18,27	2den	3,07	—	5,18	15	68

Regnhøjde i Skovegne:

a) Silkeborg-Frysenborg:

Nørresønde	6,33	Linier
Guldforsøved	4,60	—
Grønbeil	5,50	—
Kalbysgaard	8,71	—
Kraghslund	8,98	—

b) Frederiksdal ved Fursøen:

Smørum	5,33	Linier
Hummeltofte	0,00	—

Regnhøjden ved Ornslund paa Samss har været . . .	8,80	Linier
do. paa Taarnborg ved Korsør	4,20	—
do. ved Bülkehøve Mølle paa Thorseng	12,08	—
do. „ Killefjæbelevgaard ved Nalkov	9,17	—
do. paa Lovisehøst ved Sølfingør	4,87	—

Angaaende Reglerne for Jagttagelserne se Side 87.

Middelvarmen af ovennævnte 12 Stationer var $8,66^{\circ}$ C., hvilket er $1,10^{\circ}$ lavere end Maj-Middelvarmen af de 10 foregaaende Aars Jagttagelser paa Selskabets Stationer og $2,29^{\circ}$ lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for samme Maaned efter 82 Aars Jagttagelser. Højeste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde d. 27de med $29,2^{\circ}$ C. og laveste Varmegrad d. 16de med $-2,2^{\circ}$ C.

Maj Maaned var altsaa i det Hele taget kold, men dette skyldes især de første 3 Uger, i hvilke den daglige Middelvarme i Reglen kun var $6-7^{\circ}$. D. 17de gik Varmen endog ned til $3-4^{\circ}$, samtidig med at der begyndte en stærk Blæst af S.V., der de følgende Dage gik om til N.V. D. 17de var Maanedens koldeste Dag, og Natten mellem d. 17de og 18de faldt der endog Sne, navnlig i Jylland, ligesom ogsaa flere stærke Hagelbyger slog ned paa enkelte af Stationerne. Fra nu af steg Varmen stærkt og temmelig jævnt, indtil den 27de og 28de, da Middelvarmen naaede op til henimod $19-20^{\circ}$ eller endog derover, hvilket især var Tilfældet paa en Del af Indlandsstationerne. Himlen var samtidig klar, Luften rolig, kun en svag Vind fra S.V. drog henover Landet. Men d. 28de gik Vinden atter om til V. og til N.V. og blev tillige stærkere; og Varmen sank da ogsaa de følgende Dage, saa at Middelvarmen d. 31te atter kun var omtrent 10° . Nattefrostd indtraf hyppig i Maanedens Løb begunstiget af den klare Nattehimmel, og først den sidste Uge i Maanedens holdt Nattevarmen sig $7-8^{\circ}$ over Frysepunktet.

Ogsaa hvad Fugtighedsforholdene angaa har Maanedens Vejrlig været ualmindeligt og ikke gunstigt for Vegetationen; dels var Luften meget tør — kun lidt over 50 pCt. Fugtighed —, dels bidrog den hyppige Blæst end yderligere til at udtørre Jorden, og dels var Regnmængden meget ringe, nemlig i Gjennemsnit kun $7,66$ Linier imod den Almindelige, som er $17,8$ Linier. Smedens Jyllands og Dernes Stationer i Gjennemsnit fik omtrent lige megen Regn, nemlig Jylland $8,07$ Linier og Derne $7,29$ Linier, var Nedslaget paa de enkelte Stationer meget ulige, saaledes som ovenstaaende Tabel viser; mindst var den i det nordlige Jylland, i de midtydste Hedeegne, paa Als, i det nordøstlige Sjælland, paa Falster og Bornholm. I den sidste halve Sneds Dage faldt slet ingen Regn.

Vestlige, nordlige og uordøstlige Vinde have været stærkt fremherskende.

Juni 1871.

	Middelvarme (°C.)	Varmeste Dag.		Køleste Dag.		Luftens Middel= tryk.	Regnhøide i Linier.	Regndagenes Antal.	Luftens Middel= Fugtighedsgrad Rt 2 i pGt.
		Dag.	Varme	Dag.	Varme				
Emidstrup . . .	12,66	17de	20,00	2den	5,93	—	27,04	15	62
Larm . . .	13,51	17de	21,67	1ste	7,60	—	21,72	9	„
Viborg . . .	13,96	17de	19,93	6te	7,40	—	29,88	6	65
Effelund . . .	12,65	17de	21,53	2den	7,70	—	31,76	9	66
Gjerlev . . .	13,84	17de	22,93	2den	7,07	—	35,53	10	60
Daugaard . . .	13,12	17de	23,70	2den	8,20	27" 9,18	45,32	10	60
Majbølgaard . . .	12,11	16de	17,07	6te	7,10	—	34,92	12	75
Ryslinge . . .	12,59	17de	22,30	2den	7,40	—	60,59	14	66
Hindholm . . .	13,24	17de	22,33	2den	8,27	—	30,89	16	68
Landbohøjskolen.	12,95	17de	20,87	2den	7,30	27" 11,48	34,64	14	63
Ræsgaard . . .	11,91	17de	17,75	6te	8,40	27" 11,11	35,23	15	75
Sct. Nicolai . . .	10,96	17de	20,53	3die	6,53	—	37,92	21	75

Regnhøide i Lovøegne:

a) Silleborg-Frynsborg:

Nørresnede . . .	35,71	Linier
Guldforhoved . . .	24,87	—
Grønbat . . .	24,23	—
Kalbhygaard . . .	29,33	—
Kraghslund . . .	30,22	—

b) Frederiksdal ved Fursøen:

Smørum . . .	35,79	Linier
Hummeltofte . . .	43,58	—

Regnhøjden ved Drnslund paa Samsø har været . . .	33,63	Linier
do. " Langøre " do.	33,88	—
do. paa Taarnborg ved Korsør	22,19	—
do. ved Bullshave Mølle paa Thorseng	31,13	—
do. " Lillehøbelevgaard ved Ralskov	44,34	—
do. paa Lovisehøst ved Helsingør	39,78	—

Angaaende Reglerne for Jagttagelserne se Side 87.

Middelvarmen af ovennævnte 12 Stationer var 12,79° C., hvilket er 1,07° lavere end Juni-Middelvarmen af de 10 foregaaende Aars Jagttagelser paa Selskabet's Stationer og 2,69° lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for samme Maaned efter 82 Aars Jagttagelser. Højest Varmegrad paa Landbohøjskolen havde d. 16de med 27,8° C. og lavest Varmegrad d. 4de med 1,4° C.

I det første Tidøgn af Maanedens var Varmen endnu meget lav, kun en halv Enes Graders Middelvarme i Døgnet, men, naagtet Vinden næsten vedblivende holdt sig østlig, steg Varmen i det andet Tidøgn dog stærkt og naaede den 17de omtrent 20°s Middelvarme. Slutningen af Maanedens

blev atter kølig, og det 3die eller sidste Tidøgn havde kun en Middelvarme af omtrent 12—13°.

Grunden til at Vejrliget i Juni Maaned alligevel fremkaldte en stor og glædelig Forandring paa alle Markerne, var den stærke Regn, som vi flere Gange fik i Slutningen af Maanedens. Vel var der faldet lidt Regn i Maanedens Begyndelse, men da Jorden forud var stærkt udtørret, og da hele Midten af Maanedens ingen Regn bragte, men derimod stærkt tørrende Vinde, saa var Savnet af Regn meget kjendeligt paa de fleste Marker, da endelig d. 18de i Jylland og d. 20de paa de østlige Øer bragte en ret god Regn; og da de følgende Dage saa at sige daglig bragte lidt Regn, og der endelig d. 26de og 27de indtraf en overordentlig stærk Landregn, saa forandrede i Løbet af kort Tid Markernes Udseende meget betydeligt.

Maanedens samlede Regnmængde blev da ogsaa i Gjennemsnit af alle 25 Stationer 9,36 Linier større end almindelig i Juni, nemlig 34,56 L. imod 25,2 L. Derne fik lidt mere Regn end Jylland, nemlig henholdsvis 37,75 L. i 15 Regndage og 30,51 L. i 10 Regndage. I nedenstaaende Liste have vi anført den Regnmængde, der ved hver Station faldt d. 26de og 27de, nemlig:

i Jylland:	paa Øerne:
Smidstrup . . . 7,5.	Ryslinge 46,9.
Larm 13,0.	Ørnslund (Samsø). 27,0.
Biborg 16,2.	Langøe (Samsø). . 26,5.
Guldforhoved . . 8,9.	Taarnborg 10,1.
Kalbygaard . . . 16,8.	Bulkehøve 22,2.
Effelund 17,1.	Hindholm 18,7.
Gjerlev 15,9.	Lovisehøft. 11,4.
Dangaard 32,6.	Smørum 13,8.
Majbølgaard . . 16,6.	Landbohøjskolen . . 13,5.
	Rjøbeløvsgaard . . . 33,6.
	Næsgaard 27,8.
	Sct. Nicolai 4,3.

Af stærke Regnfald maa desuden nævnes d. 20de, da Landbohøjskolen fik 8,6 L. og Sct. Nicolai 17,2 L., og d. 25de, da Majbølgaard fik 8,6 L. og Taarnborg 9,6 L.

De nordlige og vestlige Vinde have været stærkt fremherskende i Juni Maaned.

Trykfejlt.

I forrige Hefte Side 245 4de Linie f. o. staaer dybt, læs: tyft.

Landbrugsmødet i Gøteborg August 1871

og

Husdyrbruget i Sverrig,

af Professor B. Prosch.

Efter det Indblik i den svenske Husdyravl, som Udstillingen i Kjøbenhavn 1869 havde aabnet for os, og efter den glimrende Repræsentation, som det svenske Landbrug der havde kunnet glæde sig ved, var det med dobbelt Interesse, at man imødesaa den store Udstilling i Gøteborg, eftersom man med Grund ventede, at den større Maalestof vilde gjøre det lettere at prøve og vurdere den svenske Avl, saavel i sin Almindelighed, som især i de Retninger, i hvilke den afviger fra den hos os sædvanlige Udviklingsgang.

Det er allerede fra mange andre Sider blevet udtalt, at Udstillingens ydre Ordning frembød mange heldige Forbedringer, saa at det var forholdsviis let baade at overstue Helheden og nøjere at undersøge Enkelthederne; og idet jeg ganske slutter mig til den almindelige Anerkjendelse heraf, skal jeg tillige strax tilføje, at Udstillingen i Gøteborg fuldstændigt gjengav samme Billede som i 1869, og saaledes styrkede de Indtryk og den Opfattelse, som allerede den mere udvalgte Repræsentation i Kjøbenhavn havde maattet fremkalde.

Det er Kvægavlen, der her først maa tiltrække sig Opmærksomheden, da det Grundlag, paa hvilket den hviler, er saa stærkt afvigende fra vort. Det vil erindres, hvorledes der ved

Dyrskuet i Rosenborg Have fremstillede Samlinger af Kort-
horns-, Ayrshire- og Hollandsk Race, som med Rette tiltraf
sig Beundring; og ved Dyrskuet i Gøteborg se vi disse Racer
saa talrigt repræsenterede (Kataloget nævner 15 Tyre og 41 Køer
af Korthornsracen, 18 Tyre og 61 Køer og Kvier af Ayrshire-
racen, samt 18 Tyre og 52 Køer og Kvier af Hollandsk og
Østfrisisk Race), at det endog maa siges at være dem, der give
hele Kvægskuet sit egentlige Præg. Og med Hensyn til indre
Værd og Bestaffenhed staa disse Samlinger paa ingen Maade
tilbage for hvad der faaes i Kjøbenhavn, saaledes at det aaben-
bart maa indrømmes at være en berettiget Selvfølelse, der
bragte Statsagronom Nathhorst til at udtale, at det udstillede
Korthorns- og Ayrshire Kvæg selv i England med Tre vilde
have kunnet hævde sin Plads. Føjer man nu hertil, at Kata-
loget*) fremdeles nævner 90 Blandinger af svenske Racer med
fremmede, og at den saakaldte „Herregaardsrace“ ligeledes er
et Blandingsprodukt, grundet paa tidligere Indførsel af frem-
med Kvæg, saa sees det let, at Kvæggholdet, for saa vidt det er
repræsenteret ved Dyrskuet, ganske savner et nationalt Præg,
og nærmest maa bedømmes som en i stor Stil foretaget Om-
plantning af Samtidens mest fremskredne Kulturracer. — For
saa vidt altsaa et almindeligt Dyrskue skulde antages at give de
nødvendige Led, af hvilke en nogenlunde udtømmende Anskuelse
af hele Landets Husdyrhold skulde kunne sammensættes, da vilde
den mere overfladiske Sagttager aabenbart let kunne vildledes af
Gøteborgs-Udstillingen; thi maa det end siges at være en al-
mindelig Brøst ved alle lignende Skuer, at de mere fremskredne
Opdrætttere optage en Plads, der ikke staaer i Forhold til deres
statsøkonomiske Betydning, eftersom Tallet spiller en saa saare
vigtig Rolle med ved denne, saa maa det dog tillige erkjendes,

*) Jeg holder mig til Katalogets Tal, fordi jeg ikke sees mig i Stand til
at opgive, hvormange Dyr der virkelig ere mødte i hver Afdeling.
Forholdstallet vil næppe i nogen væsentlig Grad være forandret
derved.

at der andetsteds, — ikke blot hos os, i Holland, Belgien og Frankrig, men selv i England —, findes ganske anderledes lempelige og gradvise Overgange fra de mere fremskredne og til den store Masse, end i Sverrig, hvor der næsten slet ikke kan siges at finde nogen Overgang Sted; det er derfor ej heller ganske tilfældigt eller betydningsløst, at den bedre stillede Samfundsklasse har givet Bevidstheden om det Svælg, der efterhaanden har skilt dens Opdræt fra den mindre Besidders, sit saa højt karakteristiske Udtryk i Navnet „Herregaardsrace“.

Men naar vi saaledes se saa godt som hele det fremskridende Agerbrug at ville frigjøre sit Kvæghold fra de mange og indviklede Baand, som ellers knytte dette saa fast til Jordbunden, at det ofte synes at være ligesom en naturlig Frembringelse af denne, saa maa der være en stærk Opfordring for den, som i Kjendstabet til Naturens Kræfter seer den eneste sikke Vejledning for Opdrætterens Gjerning, til nærmere at prøve, hvorvidt ogsaa dette storartede svenske Omplantningsforsøg kan siges at svare til sin Hensigt, ja muligt endog fortjene at efterlignes.

Grunden til at en national Race vrages kan imidlertid kun søges deri, at der har udviklet sig for stærkt et Misforhold imellem dens Anlæg og Hjælper og de Fordringer, som ifølge ændrede Livs- og Kulturforhold stilles til den. De Omændringer, der i en forholdsvis kort Arrække ere foretagne med de fleste Landes Svineracer, afgiver et opløsende Exempel herpaa; dog maa man rigtignok ikke glemme, at den gennemgribende Forandring i hele Svinets Hold og Pleje, som samtidig har fundet Sted, ogsaa i og for sig vilde have været i Stand til at gennemføre Omdannelsen, selv om ingen Krydsning var blevet foretaget, kun at man da vilde have behøvet en saa meget længere Tid. Hvor det gamle Landsaar lidt efter lidt er gaaet over til at blive et Kjødkaar, gjælder noget lignende. Men ogsaa for de tvende større Husdyr, for Kvægets og for Landhestens Bedkommende, viser det sig, at Racerfortrænger og fortrænges med Rette, og det skjønt disse Hus-

dyrarter utvivlsomt ere mere stedeagne, og mere nøje knyttede til Jordbruget som Helhed, end de tvende forannævnte. Det er ikke blot, hvor et højere kultiveret Folk trænger ind i og tilegner sig et hidtil raat og vildt Land, at Husdyrene lide samme Skjæbne som Befolkningen, og efter kortere eller længere Tids Forløb sees at være gaaede op i den mere udviklede Race, uden at det i Reglen kan paavises, om det snarere er skeet ved Gjennemkrydsning end ved ligefrem Fortrængelse; men ogsaa i mindre Forhold og ad helt fredelig Vej skeer det samme jævnlige, f. Ex. naar Egne, der i længere Tid have staaet tilbage i deres Jordbrug, under gunstige Omstændigheder have sig op til lige Trin med heldigere stillede Naboer; thi ogsaa her vil en Udjævning af Husdyrstanden faa godt som altid fremstjyndes ved Aaan af Avlsdyr fra den bedre Egn. Vi behøve kun at vise hen til, hvorledes Kvæget paa Fyen efterhaanden har mistet sit selvstændige Præg under stadig Tiltrækning af slesvigsk og især Angler-Kvæg; og i endnu højere Grad maa det siges at være Tilfældet paa Sjælland, hvor den oprindelige Kvægstamme, nær beslægtet med det skaanske Kvæg og med Fortidens Overgore, har vejet Bladsen dels for jydsk og dels for fynsk-slesvigsk Kvæg. Og maa det end hævdes, at denne Vej er den naturligste og simpleste, fordi Overgangen skeer ganske lempeligt og lidt efter lidt, og fordi den fortrængende Race deler Herkomst med den fortrængte, samt i de fleste Henseender er ligesaa hjemmevant som denne, saa er der dog paa den anden Side kun i Grad og ikke i Væsen nogen Forstjæl at sætte imellem denne Overførelse og den, ved hvilken en endnu højere stillet Kulturrace helt omplantes til særlig udvalgte Steder, naar blot Hold og Pleje kunne siges at fyldestgjøre alle dens Krav. Men at dette sidste gjælder for de svenske Kvæghold, derom kan der ikke være nogen Tvivl; og allerede ved Mødet i Kjøbenhavn var det mig en Tilfredsstillelse at kunne udhæve, at de svenske Landmænd „ikke have ladet det blive ved at indføre de fremmede Stammer, men at de tillige have indført den Behandling,

den Pleje, som har gjort de fremmede Stammer til det de ere, og som har givet dem den høje Anseelse, de fortjene.“

Men om det end saaledes maa anerkjendes, at de svenske Landbrugere med stor Omfigt og Dygtighed have vidst at overvinde alle de Vanskeligheder, der altid ere forbundne med en fremmed Races Omplantning, og om det end er aabenlyst, at disse Racer paa ingen Maade ere gaaede tilbage i deres Hænder, men ved hele deres gjennemgaaende funde og trivelige Natur noksom give tilkjende, at de forrente deres Foder paa en med deres Anlæg overensstemmende Maade, saa er dog den fulde Burdering af disse Stammers nuværende Værdi, og Erkjendelsen af at det vilde være et stort og uforfvarligt Tab igjen at give Slip paa dem, eller lade dem lide Afbræk i deres Renhed og Ensartethed, dog ingenlunde enskydigt med, at den Vej, som den svenske Avl saaledes er flaaet ind paa, derfor er den fordelagtigste og bedste, naar den sees fra et mere almindeligt, fra hele Landets Standpunkt. Det kommer nemlig an paa, hvad denne Tilegnelse af de fremmede Racer har kostet, og om det samme nuværende Udbytte ikke kunde have været naaet ogsaa gennem de nationale Racer; og naar dette sidste maatte erkjendes som sandsynligt, om man da ikke ved den valgte Vej er gaaet Glip af de Fordele, som hele den almindelige Landavl vilde have kunnet vinde, uden at de enkelte Storskaarde havde tabt derved.

Men nu vil det aldrig kunne nægtes, at enhver saadan Grundlæggelse af en ny Stamme ikke blot kræver store Udlag, men at den ogsaa i de første Slægtsled volder ikke ganske smaa Tab, indtil Racen er voget helt ind i sine nye Forhold. Hvor meget, der maa overføres paa denne Side af Regnskabet, vil det sjældent være muligt at opgøre uden for Statsanstalters Bedkommende, og fra disse kan der ikke drages fuldt berettigede Slutninger, da deres Forretningsgang maaste nok kan siges at være omstændeligere og dyrere end de private Holds. Men om end Privatmænd ikke gjerne gør aabent Rede for en Virksomhed, i hvilken Selvfølelsen altid har en ikke ringe Del, saa

fattes det dog ikke paa sammenstødende Antydninger og Binf, som ad Omveje give tilstrækkelig Oplysning. Sa selv hvad Sverrig angaaer lykkedes det ved Forhandlingerne paa Malmø-Mødet 1861 at fremkalde flere Tilstaaelser, ifølge hvilke Holdet af enhver af de indførte Racer baade i den fjernere og i den nærmere Tid havde voldet Tab og Bekymring, men at man efter flere Slægtsled troede at have Grund til stigende Tilfredshed; og det, at Oplysningerne efterhaanden kom til at omfatte de forskellige Racer, og altsaa aabenbart gjaldt Uttringer af en ufuldstændig Akklimatation eller Tilpasning til de nye stedegne Forhold, vakte saamegen Opmærksomhed, at Mødets Formand fandt Anledning til at udhæve dette vigtige Udbytte af Forhandlingerne.

Paa den anden Side maa nu opstilles, hvad Landracen vilde have kunnet udrette. Men det, som gjør Landracen til det, den er, nemlig at den har lempet sig baade efter Naturen og efter Mennesket, baade efter Klima og Pleje, vil i et Land med Danmarks og naturligvis endnu mere med Sverrigs Belliggenhed og Naturforhold, nærmest falde sammen med Nøjsomhed og Haardførhed. Men ligesaa vist som det er, at disse Egenskaber ere nødvendige Forudsætninger for ethvert Hold, som skal betale sig, lige saa vist er det, at disse som enhver anden Egenskab have deres tilsvarende Modstykke. Haardføreheden forudsætter et baade sammen- og tilbagerængt Stoffifte, og det er i Overensstemmelse hermed, at det haardføre Dyr forholdsvis bruger den største Mængde Næringsstof til Danuelsen af samme Mængde Bøv. Selv om man derfor maa hævde, at det altid er sikrest at holde Dyr, der ere lidt mere haardføre end strengt nødvendigt, fordi det er saa saare vanskeligt (om i det Hele taget muligt) nøjagtigt at passe Grænsen, og ethvert Hold som ligger under Dyrets Krav strax trykker Ernæringen paa en meget følelig Maade, saa er det dog paa den anden Side ogsaa nødvendigt for den, som vil have fuldt økonomisk Udbytte af sin Besætning, at holde den saa nær som muligt op til det Standpunkt, hvortil han kan høre

sin Pleje. Spørgsmaalet afhænger altsaa af, om Landracen i Sverrigs forskjellige Egne (og i de nærmeste Naboprovinser) har tilstrækkelig Udviklingssevne, for at kunne følge med det stærkt fremskredne Landbrug paa saa mange af de store Gaarde. Dette Spørgsmaal vilde man — efter hvad der hidtil foreligger — næppe vove at svare paa med Ja, naar det er givet, at Plejen opfylder alle Betingelser for Holdet af virkeligt Fedekvæg; thi Fedekvæget staaer jo netop som den modsatte Yderlighed lige over for det haardsføre Landkvæg. Var Talen om en Mellemrace, saaledes som det vestjydske Kvæg, da kunde Sagen være tvivlsom nok; thi — som jeg allerede berørte i mit Foredrag ved Mødet i Kjøbenhavn — der kan nu udpeges flere Racer baade i Mellemtydskland og i Frankrig, som, uagtet de i 1856 snarere stode under end over det jydske, nu næsten have naaet Korthornet i Form og Ansæg; men naar Talen er om det svenske Kvæg, saa turde det dog muligvis kræve altfor lang en Udviklingstid, især naar man seer hen til, at en af Korthornets væsentligste Egenstaber, den tidlige Modenhed, som tilmed er den Egenstaber, som maaste har størst Betydning, hvor det gjælder det højeste økonomiske Udbytte, først træder til længe efter, at Bygningsformen ikke mere lader noget tilbage at ønske. Og naar allerede Bjergracer og Arbejdskvæg ofte med saa stor Sejghed modstaa den raske Udvikling af Stoffkødet, for hvilken den tidlige Modenhed kun er et Udtryk, saa er det mere end blot rimeligt, at den i lange Arrækker vilde finde et temmelig gjenstridigt Materiale i de fortrykte svenske Racer. For saadanne vidt fremskredne Landbrug, — som dog aabenbart kun kunne være meget saa i Tallet, og nærmest ville indskrænke sig til saadanne, der som Roesukker-Fabrikker og Brænderier raade over usædvanlige Mængder af Foderstof —, vil man derfor ikke kunne nægte, at det maa anses for at være baade forsvarligt og rigtigt at ty til Laanet af en fremmed Race. Men at det paa den anden Side ogsaa strax hævner sig at gaa udenfor saadanne Landbrug ved Benyttelsen af Korthornet (eller andre lignende Federace), derom vidne mange

af de Kvæghoveder, som over Kjøbenhavn udføres til England; thi enhver, som har havt Lejlighed til jævnlig at se disse Tilførsler fra Sverrig, vil erkjende, at der ved Siden af enkelte fortrinlige Individuer findes saare mange grovknoklede, højbenede og opløbne Dyr, og at disse, som næsten alle tydelig bære Præget af at være Korthornsblendinger, staa langt tilbage for de samtidige Udførsler af saadanne, som hidrøre fra vore hjemlige Racer.

Underledes stiller derimod Sagen sig, naar der spørges om, hvorvidt Landracen egner sig til Udviklingen af godt Mælkevæg, og her er tilmed ikke Tale om hvad der passer for enkelte særlig stillede Hold, men derimod om det Brug, som efter saavel Sverrigs som vort eget Lands naturlige Bestaffenhed og Stilling til de store Markeder maa have den afgjørende Betydning. Det er nemlig en gammel og udbredt Erfaring, at der ikke gives noget sikrere Udgangspunkt for godt Mælkevæg, end netop en fortrykt Landrace; thi naar Kravene til Dyrets Mælkeevne stadig holde Skridt med den større Mængde Næringsstof, som en omhyggeligere Pleje stiller til Dyrets Raadighed, har Kunsten det i sin Magt at drage hele (eller saa godt som hele) det tiltagende Stoffkifte over i Mælkedannelsens Tjeneste, medens Dyrets Ben- og Muskelbygning holdes tilbage paa samme (eller næsten samme) hæmmede Trin. Det er saaledes at Alderney- og Angler-Koen ere blevne til Mønsterformer for Mælkevæg, idet de, med det mindst mulige Afdrag til Legemets Bedligeholdelse, give Indholdet af den optagne Næring tilbage som Mælk. Men det er ikke nødvendigt at gaa udenfor de nationale Racer for at finde Beviser herfor. Thi ikke alene opløstes det ved Malmøermødet 1861 af en anseet skaansk Landmand, at hans Besætning af skaanske Køer gav lige saa stort Udbytte som de mere iøjnefaldende Besætninger af fremmed Blod, men Gøteborgermødet førte selv det mest slaaende Bevis for den indfødte Races Udviklingssevne ved Udstillingen af Køer fra Telemarken. Om disse sidste kan det nemlig paastaaes, at de hørte til de mest udprægede Mælkekøer

paa hele Udstillingen, og at de kun stode tilbage for Alderney-Racen (om hvilke de i det Hele taget mindede mest) ved deres grovere Hoved og stærkere Ben. Og udfylder man den Erfkjendelse, der vindes ved den direkte Undersøgelse af de udstillede Dyr, med de Oplysninger, som meddeles dels af Thesen paa Aas, dels af Agronom Tveter i det ved Mødet omdelte Blad, saa maa det blive endnu tydeligere, hvorledes Sverrig med stor Iver har søgt langvejsfra, hvad der laa lige for dets Dør. Af de i Kataloget meddelte Oplysninger om de udstillede Køer sees det, at det maa regnes som et meget godt Udbytte af fortrinlige Køer saavel af Herregaards- som af Korthorns-, Hollandst- og Ayrshire-Race*), naar der malkes 2700 danske Potter aarlig, og Køens Vegemsvægt ikke er under 1000 Pd., men som oftest nærmere 1200 Pund. Derimod sees Telemarkskøer af en Vegemsvægt imellem 600 og 720 Pd. at yde et aarligt Mælkeudbytte, der naaer næsten lige saa højt op, thi „i Reglen maa man være fornøjet, naar Køer paa 600—700 Pd. give 2000—2500 Potter paa jævn god Fodring; men der nævnes et Exempel paa, at en Ko af 720 Pd.'s Vegemsvægt („Nissøie“ fra Ladegaardsøens Hovedgaard) i 3 Aar gjennemsnitligt har malket 3228 Potter, d: næsten 9 Pd. Mælk af hvert Pd. Vegemsvægt aarlig, et Udbytte, som kan maale sig med de bedste udenlandske Mælkeraceres (Tveter).“

For ret at bedømme det Forhold, i hvilket Telemarkskoer staaer til hele den udbredte skandinaviske Landrace, er det ej heller uden Betydning, at den endnu frembyder et stort Hoved og grove Ben; heraf sees nemlig, at den ikke er nogen forfinet Race, intet Kunstprodukt, som skyldes overordentlige Midler, men den blotte ligefremme Følge af flere Slægtsleds gode Behandling; og vil man sige, at den hidrører fra en Egn, som

*) Om enkelte Individuer af enhver af disse Racer opgives der som højeste Udbytte i enkelte Aar indtil 4000—4600 Potter. Atsaa det samme Maximum, som ogsaa opgives for de hollandske og østfrisiske Køer i deres Hjemstavn.

har naturlige Fortrin fremfor de fleste af samme Hovedraces Hjemsteder, da er dette vel mere end blot sandsynligt ligeoverfor de nordlige og østlige Trakter, men ganske vist ikke ligeoverfor det frugtbare Skaane, hvorhen de fleste fremmede Racer ere bragte. Og ligeledes er det vistnok sandt, at dens hele Tilstand og især dens Hud røber en omhyggelig og indsigtsfuld Pleje; men dette er ikke mere, end hvad der med Kette kan siges om alt Holdet paa de større svenske Gaarde, thi der er sikkert ikke nogen Side af Husdyrbruget, som gjør Svenskerne mere Vre end netop denne.

Det er ogsaa aabenbart, at Spørgsmaalet om den nationale Races Udviklingsevne ikke kan siges at have tabt væsentligt i Betydning, fordi en Del større Gaarde ikke have havt Taalmodighed til at oppebie den eller selv paatage sig dens Fremme, men have foretrukket at hente det (formentlig) fuldt færdige fra Udlandet. De smaa Jordbrugere, som dog udgjøre den langt overvejende Mængde, ville dog ligesuldt være henviste til den stedegne Race; og naar der er Grund til at antage, at selv de svenske Fagmænd, der ivrigt have arbejdet for at imødekomme og lede de store Besidderes Virksomhedslyst ved Hjælp af offentlige Stamholländerier, mere og mere hælde til den Anskuelse, at der nu er gjort nok for, at denne Side af Kvægavlen kan overlades til sine egne Kræfter, saa ligger det nær at forudsætte, at man da vil rejse det Spørgsmaal, om det ikke skulde være muligt og rigtigt, for Fremtiden ved de samme Anstalter at søge at fremme og ophjælpe den mindre fremtrædende men noksaa vigtige Landavl*). Hvor der gives store Strækninger med saa barskt et Klima, at Husdyrhold altid maa være den væsentligste Virksomhed, og hvor derhos de Gaarde, hvis Avl enten i naturlige Fordele eller i Brugernes

*) Et af de Spørgsmaal, der vare fremsatte ved Mødet, men ikke kom til Forhandling, syntes at gaa ud paa noget saadant. Det 7de Emne lød: bereda statens stamholländerier og stamschäferier, på sätt de för närvarande äro organiserade, landets boskapsafvel de fördelar, som med dem äro afsedda.

Dygtighed finder de nødvendige Betingelser for en videre Udvikling, som oftest ville ligge meget vidt spredte, der vil en let Afgang til fuldt akklimatiserede Stambyr, som allerede have tilbagelagt de første og vanskelige Trin paa Forbedringens Vej, ofte kunne gjøre megen Nytte; og især tør man vente saadant, hvor Regjeringen gjennem sine Fagmænd udøver et saa stadigt Tilsyn med Husdyraavlen, at intet Fremskridt længe vil kunne blive uandsæt. — At de større og de mindre Gaardes Uvl saaledes maa komme til at hvile paa forskjelligt Grundlag, kan vistnok ikke ansees for heldigt; men det vilde dog først blive et egentligt Onde, naar den enes Larv af den Grund tilfidesattes for den andens.

Det vil vistnok af det foran udviklede være klart, at der ikke kan være Grund for den danske Landmand til at fortryde, at han har støttet sit Kvæghold paa en national Bund. Vort Kvæg giver i Forhold til sin Vegemsvægt lige saa godt et Udbytte som de svenske Stammer af fremmed Blod; og hvis vort Kvæg var lige saa vel holdt som det svenske, vilde det kunne give ikke lidet mere. Det er Hudens Betydning, som ikke ret er gaaet op for vore Landmænd; medens Svenskerne, som have hentet al deres Kundskab fra England, ogsaa der have lært at vurdere denne Vegemsdels Egenstaber. At Hudens Virksomhed udgjør et væsentligt Led af Stofflivet, og at derfor en smudsig og storpet Hud forhindrer Tilværelsen og Omdannelsen af en stor Mængde Foder, det er noget, som de danske Landmænd stadig lukke Øret for; og lige saa lidt ville de forstaa, at Smerte, Svie og Kløe, ligesom enhver anden Nervevirksomhed, bruger meget Stof uden at yde nogensomhelst økonomisk Erstatning; kun af en saadan fuldstændig Misforståelse af Hudens Rolle kan det forklæres, at Hudens Røgt stadig forsømmes hos Kvæget, medens man dog daglig lader den blive Hesten til Del. Det er ogsaa i Henhold til samme Misforståelse, at man saa ofte belemrer sig med utrivelige Dyr, og for Maltefegnenes Skyld overseer den haarde eller endog stramme Hud; og dog skulde det synes at ligge nær, at det kun lidt kan hjælpe, at

Dyret omfatter Broderparten af sin fordøjede Næring i Mælk, naar den i det Hele taget kun fordøjer lidt af sit Foder; men ikke desto mindre møde vi denne Tankefejl, udtrykt i Points-beregning, lige saa hyppig den Dag i Dag, som for 20 Aar siden. Allerede ved Kjøbenhavns-mødet gjorde jeg opmærksom paa, at det var lige saa betegnende for det danske Kvæghold at overse Hudens Betydning, som for det svenske, at tillægge Mælktegnene og især Spejlet for ringe Værd.

Et andet Forhold, som ogsaa maa falde i Øjnene ved den sammenlignende Betragtning af et dansk og et svensk Dyrskue, er den langt større Vægt, som der i Sverrig lægges paa dybe og brede, eller i det Hele taget runde, Former. Ogsaa heri seer man tildels Virkningen af de i England hentede Indtryk, hvorved imidlertid ikke noksom er taget Hensyn til, at den engelske Kvægavl væsentlig kun har Fededyret som Maal, medens Estertrykket i Sverrig i den Grad lægges paa Mælkedyrene, at man der vil gjøre selve Korthornet til Mælkedyr. Hvis det kun gjaldt en vis Blødhed i Formerne, som sjældent (om nogeninde) savnes, selv ved Siden af den for den gode Mælkets karakteristiske Magerhed, naar der blot er Trivselighed tilstede, saa vilde Opfattelsen have noget for sig, selv om den nu og da gik lidt udenfor de rette Grænser; men Grunden er ikke at søge heri, men derimod i det paa et vist Trin af Avlen almindelige Ønske om at forene et godt Slagtedyr med Mælkets egentlige Bestemmelse. Naar Agronom H. Eveter saaledes siger: „Telemarksracens største Fejl er at den afgiver daarlige Slagtedyr; naar en Ko paa Grund af Alder eller indtruffet Uheld maa slagtes, er Slagteværdien for liden; man har derfor med Held benyttet Ayrshire-Tyre til Krydsning, saa meget hellere som det har vist sig, at dette Blandingsaffom er særdeles vellykket; det vinder vistnok Intet i Mælkerrigdom, men beholder dog i Reglen Mødrenes, og dertil bevare de Ayrshireracens snldigere Kropbygning, der giver dem en ganske anden Værdi som Slagtedyr“, saa udtaler han kun en gjængs Mening, som ogsaa her i Landet har havt sine Talsmænd, og som

især ved Landmandsmødet i Aalborg fremkaldte livlig Forhandling, men ogsaa en paafølgende, stadig stigende; Anerkjendelse af de eenfaldige Racers overlegne Værd. For danske Læsere er det siden hin Tid ikke længere tvivlsomt, at det ikke gaaer med Kjød, som med Mælk og med Uld, at det kun koster sit Dannelsesstof, men at Kjødet tillige har uhyre Vedligeholdelsesomkostninger at bære, Omkostninger, som løbe op til mange hundrede Procent*), og at det netop er derfor, at den tidlige Modenhed er af saa væsentlig Betydning hos alle Kjødracer.

Naar jeg har dvælet længere ved disse fremmede Kvægstammer, og herved tillige paany optaget og indstærpet, hvad der for mangen Læser kunde synes tilstrækkelig kjendt, saa har jeg nærmest været bevæget hertil, fordi det ikke kunde undgaa Opmærksomheden, i hvor høj Grad dette store og smukke Kvæg virkede bestikkende paa det store Flertals Opfattelse, ja endog paa saadanne, som tildels kunne henregnes blandt Fagmænd. Kulturens Historie viser desuden, at de Mænd, som med prisenlig Almenaand have søgt en fastere Grundvold for social og politisk Anseelse i et fremtrædende Landbrug, saare ofte have været villige til at pryde deres Stalde med Samtidens højst vurderede Racer, og at de have fundet tilstrækkelig Erstatning for selv større økonomiske Ofre i den Opmærksomhed, som disse Racer tiltrække sig i vide Kredse, og som næppe vilde være bleven en blot Forbedring af den hjemlige Husdyrstamme til Del. Og dette kan saa meget mindre undre os, som Erfaringen viser, at ogsaa Fagmænd meget ofte have ladet sig blænde af Haabet om i kort Tid ad Laanets Gjenveje at fremtrylle store Fremskridt. Sigesaa lidt maa det glemmes, at der altid staa

*) Gaaer man ud fra det folkelige Overflag, at en Ko behøver sin Legegsvægt i 5 hver Maaned, og at Høets Veggehvæidindhold omtrent er det halve af det dyrkede Legemes, saa vilde man, endog saa under den Forudsætning, at Kjødet ikke omsattes hurtigere end de grovere Bøn, allerede naa til 600 pCt. aarligt. Tager man nu Koens gennemsnitlige Levetid med i Regning, saa bliver det unægtelig dyrt Kjød.

villige Talsmænd rede for den, som raader over Indskydelse, medens hver den, som arbejder for det abstrakte almindelige, ikke alene maa stole paa sine egne Kræfter, men ogsaa finde sig i, at Frugterne af hans Undersøgelser og Stræben først komme frem i andet og tredje Led, naar de ere blevne navnløse, og det for længst er glemt, fra hvilken Kilde de stamme. Men paa den anden Side viser ogsaa Erfaringen, at alle disse glimrende Fremtoninger, som hver til sin Tid have sat Rygtet i Bevægelse, alle ere druknede i Tidens Hav, som oftest uden at endog blotte Spor kunne gjenfindes; hvad der er grundet paa Vaan, holdes kun vedlige ved Vaan under en stadig Kamp mod Naturens Indvirkning, den saakaldte Udartning; men kun de Racer, der hvile paa en national Bund, hævde et frodigt Liv. Derfor svinde selv Stutterier og Stamhold; den forædlede Heste- og Faareavl holdes kun i Live ved stadig „Opfriskning“; men Hollands, Flanderns, Schweiz's og Angel's Walkewæg, ligesom Englands talrige Fedestammer, udbrede sig stedse kraftigere og vinde Dag for Dag i Betydning.

Udstillingen af Faar vidnede om en ikke ringe Forandring i hele Avlens Retning og Formaal. Der fandtes nemlig faa godt som ingen Repræsentanter for Merinosracen, og under Forhandlingerne oplyste Direktør Hofman-Bang, at der heller ikke yttrede sig noget Begjær for Avlsdyr fra Statens Merinos-Stamskæferi. Down's Faarene vare ogsaa talrigere repræsenterede i Forhold til de languldede Kjødfaar, end Tilfældet plejer at vare hos os; men ogsaa i faa Henseende oplyste Hr. Hofman-Bang, at Begjæret for languldede Faar var i stærk Stigning. Opfattelsen af de forskjellige Faareracers virkelige Betydning for Avlen synes saaledes mere og mere at nærme sig den danske; og som jeg allerede bemærkede i Anledning af Dyrskuet i Kjøbenhavn (i dette Tidsskrift for 1869, S. 515), troer jeg, at man her er paa den rette Vej.

Udstillingen af Heste var ogsaa et af Mødets Tiltrækningspunkter og vakte en ligesaa almindelig som levende Interesse. Der var udstillet 3 Klasser: 1) Heste af orientalsk og engelsk Fuldblod, 2) Heste til Landbrug samt Arbejdsheste, og 3) Rideheste til Krigsbrug samt Vognheste; Klasser, som omtrent faldt sammen med Kategorierne: ædle Heste, Landheste og forædlede Heste eller Blandinger. Om sidste Afdeling er intet at sige; den adskilte sig i ingensomhelst Henseende fra denne Kategories almindelige Særkjende, en Samling af tilfældige og uensartede Former; og hverken af Klassen i Almindelighed eller af de ved Prisløn udpegede Individuer skulde man være i Stand til at skønne, paa hvilke Former og Anlæg Meningen om deres særlige Dugtighed til Krigsbrug støttede sig; det var aabenbart den lette Hjørehests og ikke Saghestens Typus, til hvilken de nærmest vare at henhøre. I første Klasse synes Betegnelsen „Fuldblod“ ikke at være tagen saa ganske strengt; der fandtes i denne flere arabiske Heste, der alle stode tilbage med Hensyn til Ridehestens væsentligste Bygningstræk, og især hvad Mankens og Skulderens Form angaaer; de egnede sig godt til at bekræfte den sidste Stutterikommisjons Udtalelse om den orientalske Hest, hvad dens Betydning for den svenske Hesteavl angaaer, at nemlig virkelig gode Individuer ere vanskelige at finde. Ved Siden af disse saaes dog ogsaa flere smukke Fuldblodshopper af ægte Væddeløbspræg, hvorimod de tilsvarende Hingster, som have vundet Navn paa de danske og svenske Væddeløbsbaner, Vessepø og Gallant, vel vare anmeldte men ikke fremstillede. Denne Del af Udstillingen fandt imidlertid sin vigtigste Adkomst til Interesse deri, at der netop for Tiden med stor Iver arbejdes for hele Hesteavlens Gjennemfyring med Fuldblod; og da de mest fremtrædende af de mødte Individuer enten selv vare Berømtheder fra Væddeløbsbanen eller i det mindste gennem deres nærmeste Slægt vare nøje knyttede til saadanne, saa havde man her ligesom en Prøve paa, hvad der kunde ventes, naar Avlen fik større Omfang, idet Statsmidler enten direkte eller indirekte (gjennem Bidrag til

Bæddeløbsbaner) stillede til dens Raadighed. Men at dømme efter, hvad Udstillingen frembød, saa har denne Avl lange Udfigter, inden den kan haabe at komme til at indtage saa fremragende et Trin, som de tilsvarende Sider af Kvægavlen.

Den værdifuldeste og mest tiltrækkende Del af Hestefuget dannedes dog af Landhestene, og fornemmelig af de svenske Heste af Norrlandsracen, samt de norske Heste. Det var smaa, imellem 9 og $9\frac{1}{2}$ Kvarteer høje, men lavbenede og vel sluttede Dyr med brede og kraftige Former og et livligt og tørt Præg, saa at de i det Hele vidnede om et vistnok knapt, men tillige nærende og indholdsrigt „Bete“; og om end de norske Heste indtog den første Rang iblandt dem, saa var Afstanden dog ikke større, end at den bedre Pleje, som en tiltagende Velstand kan antages at ville føre med sig, snart vilde kunne udfylde den. Af Beretningen om Hesteaavlens nuværende Tilstand, som er knyttet til Stutterikommissionens betänkande angående Stuteri väsenet af 17 Dec. 1869, sees det, at Sverrigs mellemste og nordlige Provinser i stort Omfang hente deres Forsyning af Heste fra Norge; og det naaer allerede langt tilbage i Tiden, at den norske Hest fortrinsvis benyttedes til Stodhingst for de indfødte Hopper i Semteland og det øvrige Norrland, i Werm-land, i en Del af Elfsborgs Län, samt, om end i mindre Udstrækning, i Upland, Södermanland og Östergötland. Norge staaer saaledes næsten i samme Forhold til Avlen i denne Del af Sverrig, som le Berche til den nordfranske Avl. Og saa fra et andet Synspunkt var Udstillingen af disse Landheste af Interesse; de vare nemlig den eneste Repræsentation for en stor Del af Landet, hvis Kvæg helt savnedes, og de tjente saaledes for en Del til at udfylde Billedet af det svenske Husdyrhold i det mindste for den mindre overfladiske Betragter.

Desværre maa det imidlertid siges, at denne Race, som aabenbart er saa vel afpasset til Landets naturlige Bestaffenhed, i den nyere Tid har været Gjenstand for meget forunderlige Krydsninger, saaledes med indste, Yorkshires-, Bercheron- og Clydesdale-Hingster. At man herved gaaer ud paa at fremtvinge

en større Regemasse er tydeligt nok; men at man samtidig gjør Avlens regelmæssige Udvikling et stort Afbræk ved at fylde Landet med de sædvanlige noksom kjendte Misdannelse, der altid fremkomme hvor Landets Græsgange ikke kunne tilfredsstille de større Næringskræv, for hvilke Størelsen er det ligefremme naturnødvendige Udtryk, det burde i vore Dage ikke være ube- kjendt for nogen, som vil indvirke paa Avlens Ledelse. At som Undtagelse den enkelte Privatmand, der raader over bedre Græs- gange end Landets almindelige, og som desuden kan ty til Staldfodring, naar det maatte behøves, nu og da med Fordel kunde indlade sig paa den Industri, at opdrætte store Heste, kan vistnok ikke betvivles, men det vedrører ej heller den al- mindelige Avl; derimod er det indlysende, at offentlige For- holdsregler og de Synspunkter, der gjøre sig gjældende ved de saavel stedlige som almindelige Udstillinger, altid henvende sig til den almindelige Avl, idet de opstille det Maal, som den antages at burde stræbe efter. Hos os kjende vi det saa godt, om end mere i Retning af „Forædlingens“ Bastarder, især siden de almindelige Hingstestuer ere tagne helt ud af Fag- mænds Hænder, og overgivne til en nærmest af sociale og po- litiske Hensyn bestemt Ledelse; paa nogle ganske enkelte Und- tagelser nær hylde og understøtte de den Bastardavl, som For- nuft og Erfaring forlængst har blottet i sin Hulhed, og paa samme Maade se vi ogsaa af Præmielisten fra Gøteborgers- Udstillingen, at Prislønnen der næsten udelukkende er bleven de ovenomtalte Krydsninger til Del. Der uddeltes nemlig 10 Priser til Avlsdyr af Klassen „Agerbrugs- og Arbejdsheste“, og af disse gaves en „første Pris“ til en Yorkshirerblanding; 4 „anden Pris“ til 2 indfødte Heste, 1 Yorkshirer- og 1 Bercheron- blanding; 3 „tredie Pris“ til 1 orientalsk-frederiksborgsk Blan- ding af rent Ridepræg, 1 indfødte Hoppe og 1 Clydesdale-Blan- ding; kun 2 Præmier tilfaldt Landracen, nemlig 1 første Pris til en Hoppe af svensk Landrace og 1 tredie Pris til en Hingst fra Gudbrandsdalen. Til Held for de norske Hingster (i Nord- mænds Eje) konkurrerede de kun indbyrdes (da de ikke kunde

faa Pengepræmier, og de fik saaledes for sig alene 4 Hædersbelønninger (2 Sølv-, 1 Bronze-Medaille og 1 Hædersdiplom). Men dele end saaledes de svenske Landheste i udvortes Henseende Skjæbne med vore, naar de møde paa Dyrskuer; saa er dog den svenske Landrace for saa vidt mindre heldig stillet, som den ikke har de samme gode Naturforhold til Rygstød, og der derfor ikke hører saameget til at kvæle den i sin Udvikling.

Noget Invere ville dog Landracernes Udfigter stille sig, naar Stutterikommissionens oven omtalte „betänkande“ maatte blive godkendt og gennemført. Idet den erkjender, at det aldeles overvejende Flertal af Landets Hestestyrke tjener Jord- og Skovbruget, Bjerqværksdriften og den øvrige Industri, samt at det strenge Arbejde, for hvilken dette Flertal udsættes, kræver en uforholdsmæssig større Tilgang for at erstatte Tabene, slutter den heraf, at Hingster, som kunne frembringe et for de nævnte Brug passende Afkom, ogsaa maa udgjøre Flertallet af Landets Stodhingster. Og idet den fremdeles paaviser, hvilken Begrebsbygning der paa Grund af Arbejdets Natur kræves af Hesten, kun lidt forskjellig i Grad efter Jordsmøntets og Driftens Bestaffenhed, udtaler den sig til Fordel for den norske Race, der ogsaa har den offentlige Mening for sig, eftersom denne Race i de fleste af Rigets Provinser og gennem lange Aarrækker har hævdet sit gode Navn for Dygtighed og Nøjsomhed. Da det imidlertid ikke er muligt endog blot tilnærmelsesvis at forsyne Landavlen med Hingster fra Statsdepoterne, foreslaaer Kommissionen et Præmiesystem, som skal slutte sig til og udfylde Landstutteriets Virksomhed.

Og ligesom den svenske Stutterikommission i sin Opfattelse af Landracens Betydning og Krav paa at hævdnes i sin ejendommelige Form og Bygning slutter sig til de Meninger, der udtaltes af Landmandsforsamlingerne i Haderslev 1859 og i Horsens 1861, — kun med den mindre væsentlige Forskjel, at Landavlens Tilstand i Sverrig og de opdrættende Egnes mere spredte Deligheden antages at gjøre en mere direkte Indgriben

fra Statens Side nødvendig —, saaledes kommer den ogsaa disse Meninger meget nær i de Forslag, som den stiller til den ædle Avls Fremme.

Bed den ædle Hesteavl har den nærmest de militære For- dringer for Dje, og da disse i de seneste Tider have faaet et langt større Omfang end tidligere, er det indlysende, at For- slagene ogsaa maa bære Præg deraf. Kommissionen gaaer ud fra, at Landavlen hverken nu eller i Fremtiden kan antages at fyldestgjøre Rytteriets stigende Fordringer til Hestens Vethed og Hurtighed; den kræver som Følge heraf, at ædle Heste, for- nemmelig af Fuldblod eller dog af høje Forædlingsgrader, skulle udstationeres som Landstodhingster overalt, hvor Hop- pernes Bestaafenhed og Egnens Kulturtilstand gjør det rimeligt, at gode Remonter kunne frembringes; og endelig vil den søge at opdrætte disse Landstodhingster i Landet selv ved en Kon- centrering og Omordning af de allerede bestaaende Stutterier. Det vil saaledes sees, at hele Forslaget er vel sammenhængende og logisk ordnet; og især fortjener det at udhæves, at Frem- bringelsen af Heste til Krigsbrug og, hvad hermed naturligt følger, ogsaa til Luxus, er sat paa sin rette Plads som en egen Industri, der let indordner sig i Vandbruget, og at der ikke er Tale om at omdanne selve Landhesten eller, som det kaldes, at „forædle“ den.

Den største Vanskelighed ligger imidlertid i Ordningen af Stutterierne. De svenske Stutteriracer have nemlig i Nar- hundredets Løb tilbagelagt samme Bane som den frederiksborg- ske. Fra først af skulle de have frembudt en ikke ringe Lighed med de andre europæiske Stutteriracer og saaledes ogsaa med den frederiksborgske, fra hvilken de desuden figes at have laant flere Stamdyr; men efterhaanden krydsedes de snart med orien- taliske, snart med engelske Stammer, indtil enhver ejendomme- lig Racekarakter udviskedes i et almindeligt Blandingspræg, hvori dog snart den engelske snart den orientalske Form var noget mere fremherskende. At danne en egen fast Race af et saa uensartet Avlsmateriale maa vistnok anses for en Umulig-

hed indenfor et nogenlunde uoversfueligt Tidsrum; og naar derfor Stutterikommisjonen foreslaaer at opgive Strømsholm og tildels Fjlinge Stutterier, for at omdanne dem til blotte Depoter for Landstodhingster, men sammentrænge alle Avlsdyrene til et Stamstutteri paa Ottenby paa Dland, saa tør Benævnelsen Stamstutteri (pepinière) næppe tages i strengere Betydning. Valget af Ottenby maa vistnok betragtes som det rigtigste, eftersom denne Gaard ifølge sin helt affondrede Beliggenhed paa Sydspidsen af den frugtbare D, med fortrinlige Græsgange paa Kalkbund, og med gode Staldindretninger, som efter Branden ifjor Efteraar desuden modtage alle erfaringsmæssig prøvede Forbedringer, næppe overtræffes af nogensohelst anden bekjendt Stutterigaard, hvortil fremdeles kommer, at dens Opdræt — tildels netop ifølge Gaardens ovennævnte gode Egenstaber — koster ikke lidt mindre end andetsteds. Men Stutteriplanen maa efter Sagens Natur nærmest falde sammen med den, der allerede i lang Tid følges i de preussiske Stutterier, idet man nemlig opgiver at frembringe sine egne Stodhingster, men derimod søger disse i udvalgte engelske Fuldblodshingster, som forøges saa ofte Forholdene kræve det. Der kan ikke heller være grundet Tvivl om, at jo Sverrig paa denne Maade vil være i Stand til at skaffe et passende Tal brugelige Landstodhingster til Veje, og ved stadig at følge samme Plan, samt ved et nogenlunde heldigt Kjøb af originale Fuldblodshingster, vil Stutteriet desuden — ligesom de preussiske Stutterier i Neustadt og i Trafehnen — efterhaanden have sig til større Censartethed; men det maa forbeholdes en fjernere Fremtid at afgjøre, om der maa tillægges den blandede Avl saa stor Betydning, at det ved Siden heraf kunde blive raadeligt eller nødvendigt, ved større Indkjøb ogsaa af Hopper af ren Race at grundlægge et virkeligt Stamstutteri.

Da imidlertid de Sider af den blandede Avl, som maa antages at have den største Interesse for Djebliffet, netop vare Gjenstand for det opstillede Forhandlingsemne: kan Sveriges hâstafvel undvara fuldblodet eller icke, och hvilka medel böra

användas för at förse landet med fullblod i nøjaktig kvalitet och quantitet, troer jeg, at det Foredrag, jeg holdt under Forhandlingernes Gang, ogsaa vil have Interesse her i Landet; ingen kan dog tvivle om, at det kun er et Tidsspørgsmaal, naar der ogsaa her hos os maa blive Tale om Oprettelse af tidsvarende let Rytteri.

Mine Herrer! saaledes som Spørgsmaalet her er blevet stillet, kan det egentlig ikke besvares paa nogen fyldestgjørende Maade; thi det er utvivlsomt, at jo Sverrig, som ethvert andet Land, der er med i den almindelige Kulturstrøm, umuligt kan undlade at bruge et i sin særlige Retning saa udpræget, og jeg kan gjerne sige saa fortrinligt, Kulturmiddel, som Fuldblodshesten er det. Men det er i Virkeligheden heller ikke herom, det drejer sig; thi af selve Udviklingen af Spørgsmaalet har det viist sig, at det her, som saa ofte tidligere, ikke blot gjælder om at udpege de særlige Retninger, i hvilke vi ved Fuldblodets Hjælp kunne udfylde de Krav, Kulturlivets Fremgang fører med sig, men om at paavirke Hesteavlens i sin Helhed saaledes, at Hesteracerne forandres i hele deres Natur og Væsen, eller som det kaldes forædles. Men det maa være d'Herrer bekendt, at denne Sag har en meget lang Historie, at Forædlingen altid har havt sin kraftigste Støtte i dem, som af militære Hensyn have villet have Hesteracerne omændrede, og at den paa den anden Side ogsaa altid har fremkaldt en stedse stigende Modstand fra Landbrugets, og det især fra det fremskridende Landbrugs, Side. Det vil derfor ogsaa let skjønnes, at den Tid, der er indrømmet disse Diskussioner, ikke tillader at gaa ind paa Forædlingens Væsen, og jeg skal derfor ogsaa paa dette Sted indskrænke mig til at erklære, at Forædlingsprincippet ligger helt og holdent udenfor Naturlovene, og i Linné's og Berzelius's Fødeland vil man vistnok indrømme mig, at den Tanke, at lede Naturforhold paa en Maade, som ikke finder Medhold i Naturlovene, absolut maa være falsk.

Under Landbrugets raske Fremskriden i vor Tid har Landmanden ogsaa stadig fundet mere Medhold i sin Modstand; for mit Fædrelands Vedkommende er det skeet for allerede flere Aar tilbage*), og jeg skal ikke nægte, at der ikke er nogen Side af min Virksomhed i Landbrugets Tjeneste, som jeg seer tilbage paa med større Tilfredshed, end den, at det er lykkedes mig at styrke mine Landsmænd i Erkjendelsen af, hvilken Skat de eje i deres egne hjemmevante Racer; i Frankrig**) og i Østerrig***) har det samme været Tilfældet; og hvad Sverrig angaaer, da kan jeg med saameget større Frejdighed udtale mig paa dette Sted, som ogsaa den til „Stuteriväsendets ordnande“ nedsatte Komite i sin Betænkning af 17de Decbr. 1869, baade anerkjender Landracernes Berettigelse og værner om dem. Hvis

*) Ved Landbrugsmøderne i Haderslev 1859 og i Horsens 1861, og i Løven udtrykt ved Landstutteriets Ophævelse d. 31te Juli 1862.

**) 3 December 1860.

***) Fra 1ste Januar 1869 ere de østerrigste Stutterier fra Krigsministeriet gaaede over til Ministeriet for Agerbrug. Og i „Grundtræk for Ordningen af de Institutioner, som gaa ud paa at fremme Hesteavl i Østerrig,“ har Ministeriet udstedt et Program, i hvilket der lægges lige Vægt paa Avlen af lette Heste til Luxus- og Krigsbrug paa den ene Side og af den stærke Landbrugshest paa den anden Side. Fremgangsmaaden maa, hedder det, være overensstemmende med Naturens Love, og derfor stadig gaa Haand i Haand med Landbrugets og Industriens Fremskridt. Og ligesom disse kun kunne bygges paa det givne naturlige Grundlag, saaledes kan man ikke heller i det store væsentligt forbedre de givne Hesteslags uden i og ved dem selv, eller i Nødsfald have dem til et højere Trin af Tjenestedygtighed ved andet end et ganske ligeartet, homogent, Blod. — Hvad der i denne Retning skeer ad anden Vej, vil aldrig have sig over Forsøgets Trin, og det er fra dette Synspunkt, at man kan forstaa de talrige Misligheder, for hvilke Styrelsen udsætter Hesteavlens Fremskridt i Lande af forskjellig naturlig Bestaafenhed, naar den ved et bestemt Slags Stodhingster arbejder hen til at frembringe en saakaldet cheval à tout ouvrage. Det eneste, man er vis paa at naa ad denne Vej, er at uddisse Typerne, og i Stedet for at frembringe et konstant Mellemslags, faaer man lutter karakterløse Bastardslags uden Præg og uden Værd, efterhjem de ved at skulle tjene alle Slags Formaal ikke blive i Stand til fuldstændigt at opfylde noget.

det derfor muligt i Landbrugets Barndom og i Lande, som ere stiftmoderligt behandlede af Naturen, har kunnet synes at være tildels sandt, at den Hest, som egnede sig til Militærhest, ogsaa var stikket til enhver Landbrugets Gjerning, saa maa det dog være indlysende, at med de Fordringer til Jordens dybe Bearbejdelse, som Nutiden stiller og fremdeles maa stille, er Sætningen uholdbar, og at Netten er paa deres Side, som sige, at af alle Veje til at frembringe Remonteheste, er den den dyreste, som vil skaffe dem paa Bekostning af dens Dngtighed til Landarbejde.

Men idet jeg saaledes maa hævde Landbrugets Interesser, vil jeg dog ikke paa nogensomhelst Maade have Djet Luffet for, af hvor stor Betydning det er for Landets Forsvar, at ogsaa Krigsvæsenets Krav ske Fyldest. Jeg skal derfor strax vedkjende mig at dele deres Mening, som sætte det som enhver Stats første Pligt at værne om sin Uafhængighed, og som derfor ikke anerkjende anden Grænse for Opfyldelsen af denne Pligt, end det yderste baade af Mandstabs og Penge; og jeg har saa megen mere Grund til at udtale dette, som det er en grundet Anke mod flere af dem, der have staaet i samme Stilling som jeg, at de i deres Sver for Landbrugets Sag have overseet, at selv fra det mest materielle Synspunkt er Harens Styrke om mulig af endnu mere umiddelbar Interesse for Landbrugeren end for Statens øvrige Medlemmer. Ja jeg vil gaa saa vidt som at paastaa, at naar det kunde godtgjøres, at Forsvarsvæsenets Krav til Hesteavl til en given Tid var i Strid med Landbrugets, da burde dette sidstes vige for hints; men jeg nærer den fasteste Overbevisning om, at saadant ikke er Tilfældet, at Landbruget saavel i Sverrig som i mit Fædreland vil være i Stand til baade nu og i Fremtiden at fyldestgjøre alle de Fordringer, som de videst mulige Rustninger kunne stille. Og da Forsvarets Fordringer ikke ere forbigaaende eller kortvarige, men noksom have viist sig at høre væsentligt med til den menestkelige Udviklingsgang, saa er det her paa sin Plads at gjøre gjældende, at det netop er ved at bevare og udvikle Landracen,

at vi sikre ogsaa Forsvarsvæsenet det Grundfond, af hvilket det til enhver Tid kan øse. For mig har det ogsaa altid staaet klart, at det er denne Hesteavlens Forbindelse med Landets højere Interesser, som have givet den den særlige Tiltrækning og den almindelige Deltagelse, hvilken de andre Husdyrs Avl aldrig har kunnet vinde for sig. Men naar vi tillægge den militære Remonte saa stor en Vægt, og det paa den anden Side er indrømmet, at Landracens Udvikling gaaer i en Retning, der gjør den mindre stiftet, for tung, til flere Slags Krigsbrug, samtidig med at Nutidens Krigsførelse kræver stedse lettere Heste, hvorledes skulle vi da gaa frem for at tilfredsstille de modstaaende Fordringer? Ja! Her er det at Krydsninger med lettere Hesteflags skulle træde til.

De Midler, som hertil frembyde sig, ere dels de gamle Stutteriracer, dels Orientalere og engelsk Fuldblod. Ved de første er det unødvendigt at dvæle, da de saa godt som allevegne ere bukkede under for en Række af Misgreb, og allerede for længe siden have mistet al Betydning i den foreliggende Retning. De orientalske Racer have den Fordel, at de give Blandingsprodukterne den for Rytteriets Tjeneste heldigste Form, og de have ogsaa allevegne vundet et godt Navn for Udholdenhed og Nøjsomhed, men dels er deres Afkom ofte for smaat til Krigsbrug, dels ere de vanskelige at akklimatisere og derfor lidet frugtbare, dels ere de endelig saa kostbare og saa faatallige, at de allerede af den Grund miste al praktisk Betydning, hvor det gjælder om inden kort Tid at skaffe et passende Antal Remonter tilveje. Der staaer saaledes kun Fuldblodet tilbage. Om dette Krigsdygtighed ere de hidtidige Erfaringer imidlertid ikke saa gunstige, som man af Udtalelserne idag her i Salen skulde tro det. Den franske militære Sundhedskommission, som støttede sig paa officielle Meldinger fra alle de Rytter- og Artilleri-Regimenter, som toge Del i Krigen paa Arim, taler ikke godt om den, og samler sin Opfattelse i den Erklæring, at jo mere en Hest havde hvad man kalder Blod, desto før bukkede den under. Det engelske Rytteri gjorde

som bekjendt ogsaa meget sørgelige Erfaringer i samme Retning; fra Krigen i Italien lød det samme; og tage vi den preussisk-østerrigiske Krig for os, da se vi, at en bayersk Fagmand, Ableitner (i østerrigiske Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Veterinärkunde, 1870. II*) giver en meget sørgelig Skildring af den Skjæbne, der ramte det berømte hannoveranske Rytteries Heste, og derpaa grunder en meget ringe Tiltro til de engelske Krydsningsprodukters Tjenstdygtighed i Krigen. Og vi have her prøvede Erfaringer for os, vi have Kjendsgjerninger, som have foreligget offentligt, og som de, der vare interesserede i deres modsatte Opfattelse, kunde have gjendrevet, naar Kjendsgjerningerne ikke havde haft Sandheden paa deres Side; denne Offentlighedens Prøve giver disse Erfaringer en ikke ringe Vægt ligeoverfor de allernæste, der fremføres af Deltagerne i den sidste preussiske Krig, thi det er indlysende, at der, foruden deres indre Usandsynlighed, gives vægtige politiske Grunde, der kunne gjøre det ønskeligt for Preusserne, at Troen paa deres Rytteries Fortrin i denne Retning vandt almindelig Indgang. Smidlertid maa det heller ikke oversees, at det preussiske Rytteri kjøber sine Heste i en ung Alder, holder dem i Depot, og at Hestene saaledes have mindst et Par Aars Kjærnefodring at staa imod med, inden de komme i aktiv Tjeneste, noget som enhver, der har nogen militær Erfaring, vil vide at vurdere.

*) Ableitner udtaler sig saaledes: I den tyvende Krig 1866 have Preussernes engelsk-krydsede Heste lidt meget mere end de, som vare forædlede eller forbedrede ved orientalsk Blod. Den engelske Avls ringe Tjenstdygtighed viste sig strax derved, at alle Hannoveranernes velsødrede Heste allerede i en temmelig trostesløs Tilstand naaede til Langensalza; og alle de erobrede Heste fra denne Hær, som fortes til Böhmen for der at gjøre Tjeneste, ere enten styrkede eller bleve saa angrebne af Sygdom, at de maatte dræbes. Det lille Tal, som kom til Mainarmeen, og som endda vare udsøgte som de bedste blandt dem, have ikke haft bedre Skjæbne, og have skaffet den engelske Avl et Vidnesbyrd om Ubrugbarhed.

Dog, hvad enten de engelske Blandinger ere mere eller mindre modtagelige for Krigslivets Anstrengelser, saa er det ligesuldt givet, at de maa staffles til Beje, eftersom Nutidens Krigsførelse gjør dem nødvendige. Det er vigtigt at vide, at man maa være forberedt paa langt større Reserver, end der krævedes, saalænge Rytterierne væsentlig vare udrustede med Nationalheste; men dette kan ligesaa lidt være en Grund til at udelukke de ædle Heste fra Brug, som om man af lignende Hensyn vilde forkaste Nutidens forbedrede Skydevaaben. Til Slutning endelig endnu kun den Bemærkning, at naar vi saaledes af Nødvendigheden vides hen til Fuldblodet, som den eneste praktisk tilgængelige Kilde, fra hvilken vi kunne hente den nu forlangte Væthed, saa følger atter heraf, at' det Forhold, i hvilket Opdrætteren hidtil har været stillet ligeoverfor Rytteriets Krav, ligeledes har undergaaet en vis Forandring. Igjenem lange Tidsrækker har Rytteriet fastholdt som sit Mønster den fra Middelalderen nedarvede Rideform, og det er paa den, at den enkelte Mand's Uddannelse og hele Baabnets Taktik har støttet sig; thi Rytteriet sandt sit Behov dels i de magre Egnes lette Hesteflags, dels i Bevninger fra de gamle Stutteriracer, dels i kombinerede Krydsninger og fjerne Indkjøb; men nu, da det store Antal, der kræves, gjør et snævrere Udvalg umuligt, er det Opdrætteren, der bestemmer den Form, som Rytteriet maa tage til Takke med; kun Heste af en bestemt Blandingsform kunne staffles til Beje som fast Markedsvarer, og efter dem maa Rytteriet indrette saavel sin Taktik som den Uddannelses Tid, det maa fordre saavel for Mand som for Hest.

Med Hensyn til det Spørgsmaal, om det nødvendige Tal Fuldblodshingster skulle søges tilvejebragte gennem egne nationale Stutterier, eller ved stadige Indkjøb paa de store Markeder, især i England, da er jeg i saa Henseende endnu ikke kommet til nogen fast Mening. Spørgsmaalet er nemlig nærmest et Pengespørgsmaal. Der kan unægtelig anføres til Fordel for Stutterierne, dels at Hingsterne blive bedre affli-

materede, dels ogsaa at man i disse Anstalter lettere kan staae de lavere Forædlingstrin til Veje, de Halv- og ^{3.} 4 Blods Singste, som paa flere Stationer kunde have Fortrinnet for rent Fuldblod, uden at man derfor blev nødt til at bringe flere Slags Blod sammen, noget som Erfaringen har viist hyppigst giver Anledning til uheldige og uensartede Former; men paa den anden Side er det ikke heller heldigt, at en omfattende Avl, der kræver store Udlæg fra Opdrætternes Side, gjøres ganske afhængig af Institutioner, om hvilke Erfaringen har viist, at de ofte med saare kort Varfel kunne omstyrtes som Følge af Folkelighedens Ugunst.

Nogle Jordanalyser

af Assistent i Kemi ved den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole,
Cand. pharm. Th. Petri.

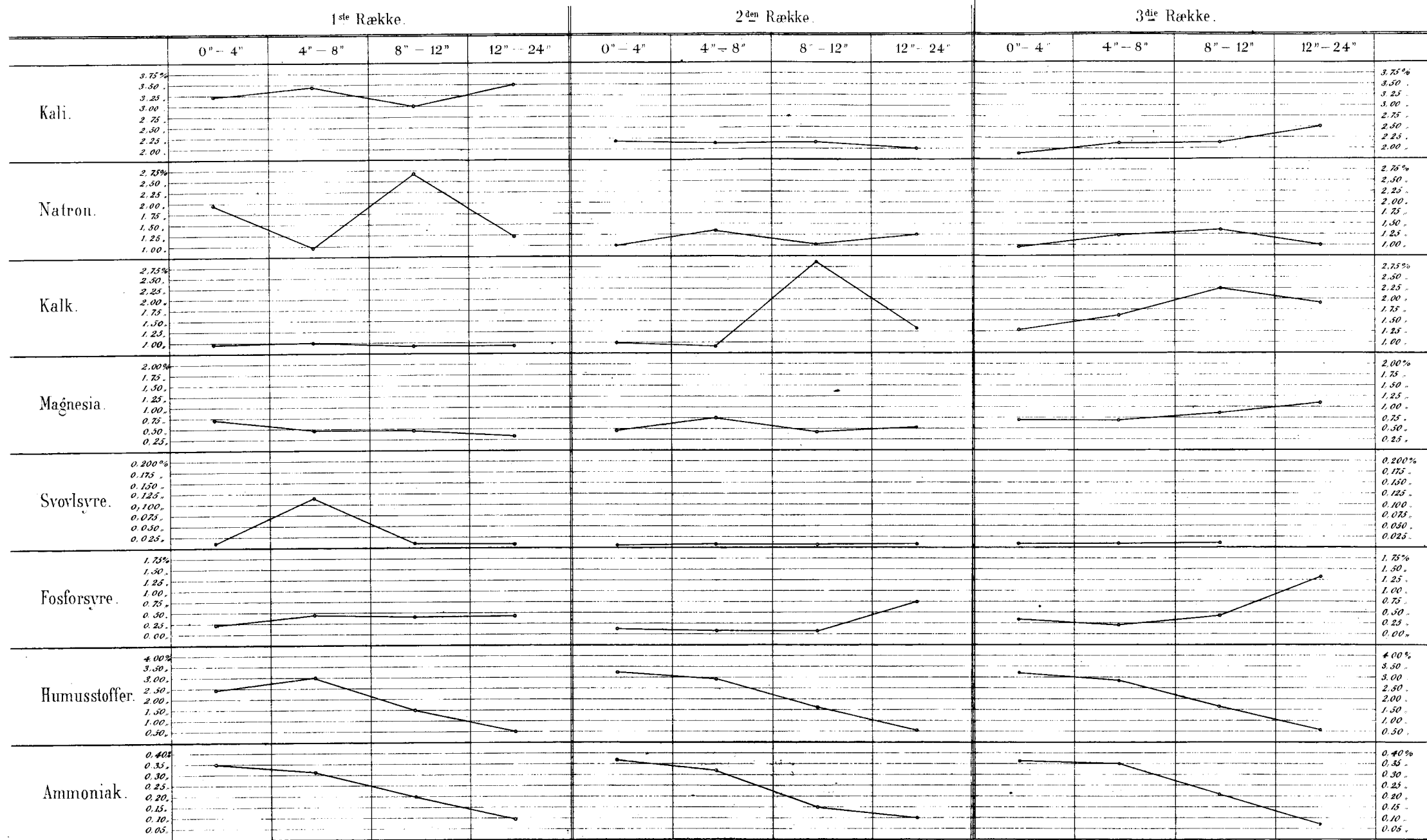
Nærværende Afhandling er fremkaldt ved en af det „Kongelige danske Videnskabernes Selskab“ i Begyndelsen af Aaret 1869 udsat Prisopgave — saalydende:

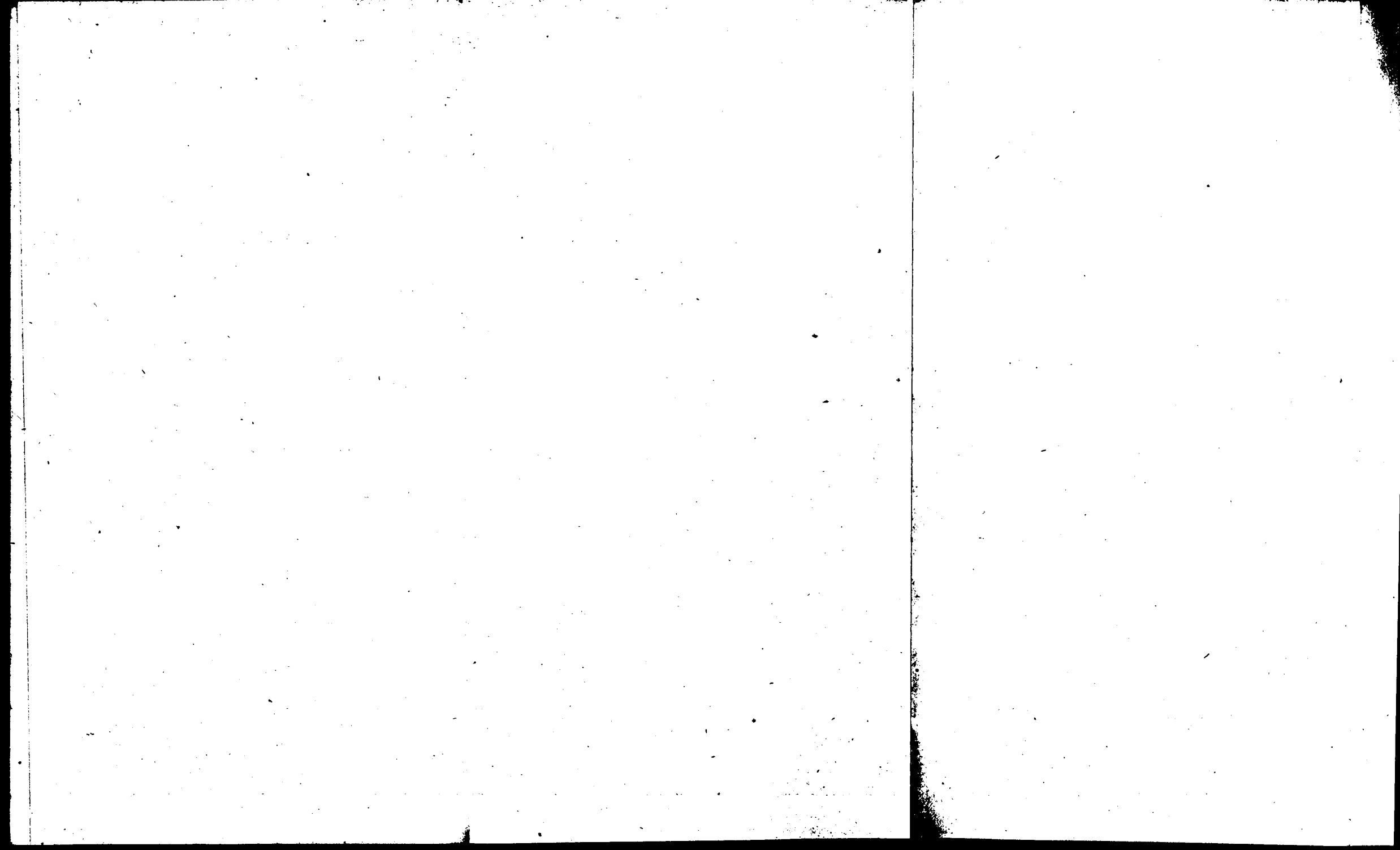
„Endstjønt man, ved at se hen til vort Lands Frugtbarhed, vel kan antage, at dets Jordbund i det Hele er rigt forsynet med plantenærende Mineralstoffer, saa vil det dog være af Interesse at se dette nærmere oplyst ved omhyggeligt udførte Jordanalyser. Selskabet udsætter derfor en Præmie af 200 Rd. for en Afhandling, der meddeler en Række af Analyser, som er udført paa Prøver af frugtbar, men dog ikke i flere Aar gjødet Jord, og som, foruden at angive sammes mekaniske Blandingsdele, oplyse dens kemiske Sammensætning med Hensyn til de Stoffer, som maa antages at have Betydning for Planternes Udvikling.

Prøverne maa tages fra mindst tre i en indbyrdes Afstand af ikke under 100 Fod beliggende Punkter, og paa hvert Sted saavel af Madjorden, som af Undergrunden. Med Afhandlingen, der bør indbefatte en Fremstilling af Maaden, hvorpaa Undersøgelsen er udført, maa følge $\frac{1}{2}$ — $\frac{1}{4}$ Bund af hver undersøgt Jordprøve, med Angivelse af Stedet, hvorfra den stammer.“ —

Afhandlingen blev i Januar Maaned dette Aar af Selskabet tilkjendt den udsatte Pris.

Grafisk Fremstilling af nogle Jordanalyser fra den Kgl. Vet. og Landbohøjskoles Forsøgsmark.

I Henhold til den stillede Opgave har jeg foretaget en Række Analyser af Jordprøver, tagne fra en Del af Landbohøjskolens Forsøgsmark; (det er en Selvfølge, at et navngivet Sted ikke fandtes i den til Videnskabernes Selskab indsendte Afhandling). De Punkter, hvorfra Jordprøverne ere udtagne, ere de yderste Punkter i en Trekant, hvis Grundlinie er 340', og hvis to Sider ere omtr. 200' og 240'.

Hvad der kunde betragtes som god Muldjord eller Madjord, fandtes her at have en Dybde af 12", hvilken atter er bleven inddelt og fuldstændig analyseret i 3de forskjellige Dybder — nemlig fra 0—4", fra 4—8" og fra 8—12"; medens det derpaa følgende Jordlag — Undergrunden — er analyseret i en yderligere Dybde af 12", saaledes at den samlede Undersøgelse af Jorden fra hvert af de 3 Punkter er udført i en Dybde af 24".

Den Mark, hvorfra Jordprøverne ere udtagne, maa efter et almindeligt Skjøn betragtes som en god, frugtbar Jord. Den er indført i Matrikelen til Taxten 22. Hvad dens Fortid angaaer, da har den, saavidt jeg har kunnet erfare, stadig været under almindelig god Kultur, uden at der dog dertil er anvendt særlige kunstige Midler; i de 4—6 Aar, der gik nærmest forud for Prøvernes Udtagelse, havde Jorden ikke faaet Gjødning. Der er maasse oftere, end der ellers betragtes som normalt, bleven taget Sædafgrøde af Jorden.

Hvad selve Arbejdet angaaer, da deler det sig i 2de Hovedaffnit:

I. Udtagelsen af Jordprøverne — og

II. Den egentlige Analyse, som atter falder i 2de Underaffnit:

- A. Den mekaniske — eller Stemmingsanalysen, der giver Forholdet mellem Jordens Blandingsdele, og sammes Forhold mod Vand; — og
- B. Den kemiske Analyse, ved hvilken er paavist Mængdeforholdet af Jordens vigtigste Bestanddele.

I. Udtagelsen af Jordprøverne.

Jordprøverne ere udtagne paa følgende Maade: Jorden er udgravet i et Omfang af 2' i □ i de forskjellige Dybder, nemlig for Madjordens Vedkommende først fra Overfladen til en Dybde af 4", derpaa i en Dybde fra 4"—8", derefter fra 8"—12", og endelig Undergrunden i en Dybde fra 12"—24". Hver enkelt af disse udgravede Jordmængder er dernæst omhyggelig blandet, og af hver igjen udtaget 5—6 Pund Jord, som er fyldt paa et vel tilsluttet Glas, for senere at anvendes til de forskjellige Analyser.

For at forberede den udtagne Jord til Analysen, blev den først udbredt paa Papir for at lufttørres ved almindelig Temperatur. Derefter blev den med behørig Varsomhed findelt for at fjerne de tilstedeværende Sten og Kædder, og derpaa sigtet igjennem Metalsigter af forskjellig Finhed og tilsidst igjennem et Metalnet, hvis Maser havde en Pøsning paa lidt over 1 Millimeter — svarende til henved 300 Maser paa □". Hvad der ikke med Lethed lod sig sigte herigjennem, er særlig vejet og angivet som Sten. De samlede Sten vare da af meget forskjellig Størrelse, fra smaa Frøforns indtil smaa Baldnødders, eller endog lidt derover.

II. Den egentlige Analyse af Jordprøverne.

A. Den mekaniske eller Sleminingsanalysen.

Denne Del af Analysen er udført paa den lufttørre Jord, og der er her foretaget følgende Vægtbestemmelser:

- a. af Fugtigheden, som bortgik ved 100°.
- b. af Humusstofferne — ved Hjælp af Elementæranalysen (se længere hen).
- c. af den Mængde Sten, som fandtes i Jorden.
- d. af Grus og grovt Sand.
- e. af fint Sand, og
- f. af Leret — tilligemed de forskjellige Salte og andre opløselige Begreber.

Mængdeforholdet af de under d, e og f nævnte Bestand-

dele er bestemt ved Slemning, som er udført paa den Maade, at Jorden (30—40 Gram) er afvejet, opvarmet med Vand og lidt Syre til fuldstændig Udblødning, og derefter slemmet ved Hjælp af et større Antal rummelige Bøgerglas, indtil alt, hvad der maatte betragtes som Ler, o. l. var skilt fra. Det derefter tilbageblevne Sand er senere ved en særskilt Slemning adskilt i de ovenfor nævnte Fenheder.

I mineralogisk Henseende viste dette Sand sig, saavel det finere som det grovere, allerede ved umiddelbar Betragtning, men dog især ved Hjælp af Loupen, at være ikke lidet feldspathholdigt. Af Støvsand var der forholdsvis betydeligt tilstede.

Til denne Del af Analysen har jeg endnu føjet nogle Forsøg, for at udfinde den lufttørre Jords Evne til at optage og tilbageholde Vand, ligesom endelig ogsaa nogle Forsøg for at iagttage den ved 100° tørrede Jords Evne til igjen at optage Fugtighed, naar den i flere Dage paany udsættes for Luften ved almindelig Temperatur. — Disse Forsøg ligge vel udenfor det Forlangte, men jeg har dog anseet det for ikke at være aldeles u hensigtsmæssigt at tage dem med, af Hensyn til den foreliggende Jords Bestaffenhed.

B. Den kemiske Analyse af samme Jord.

Denne Del af Analysen er helt igjennem udført paa den findelte, stenfrie Jord, og for en sikker Sammenlignings Skyld er denne steds forud tørret ved 100°.

Her er foretaget Bestemmelser af:

a. Det kemisk bundne Vand.	g. Magnesia.
b. Ammoniak.	h. Kali.
c. Humusstoffer.	i. Natron.
d. Kiseltsyre.	k. Fosforsyre og
e. Lerjord og Jernilte.	l. Svovlsyre.
f. Kalk.	

Selve det analytiske Arbejde er udført paa følgende Maade:

1. Dmtrent 40 Gram af den ved 100° tørrede Jord blev først glødet i en Platinidigel i længere Tid, til den ikke tabte mere i Vægt; derpaa befugtedes den efter Afkøling med

en Opløsning af kulsurt Ammon, for at erstatte den bortgaaede ringe Mængde Kulsyre, og tørredes derpaa igjen ved 100° til konstant Vægt. Forskjellen i Vægten angav da den samlede Mængde af de organiske og flygtige Stoffer (med Undtagelse af Kulsyren), nemlig kemisk bundet Vand, Humusstoffer, Ammoniak o. s. v. Ved dernæst fra Vægten af det hele Glødnings-tab at drage den samlede Vægt af de to sidstnævnte Stoffer, for hvilke der er foretaget særlige Bestemmelser (se nedenfor), fandtes Vægten af det kemisk bundne Vand.

Da der væsentlig er forlangt Oplysning om Mængden af de tilstedeværende plantenærende Mineralstoffer, uden at just disses Forbindelsesmaade er fordret angivet, har jeg ikke taget i Betænkning at foretage ovenomtalte Glødning, endstjønt derved nok nogle Forbindelsers Natur kunde undergaa en eller anden Forandring.

2. Resten fra 1 opvarmedes derpaa med svag Saltsyre i et Vandbad omtrent en Time, for derved at udvinde de i Vand og svag Syre opløselige Stoffer. Efter Filtrering og fuldstændig Udvaaskning paa et tørret og vejet Filter, inddampedes Opløsningen i Vandbad til Tørhed, befugtedes efter Afkøling med stærk Saltsyre og henstilledes ved almindelig Temperatur omtrent ¹/₂ Time, hvorpaa Vand tilfattedes, og det filtreredes. Herved erholdtes tilbage paa Filtret en ganske ringe Mængde af Kiselsyre, som var udtrukken med Saltsyren.

Den vundne Opløsning fortyndedes til et bestemt Rumfang, hvoraf forskjellige afmaalte Dele anvendtes til følgende Bestemmelser:

- a. en mindre Del til Bestemmelsen af Svovlsyremængden ved Hjælp af Klorbaryum og Saltsyre.
- b. en lignende Del til Bestemmelsen af Fosforsyren. Opøsningen bundsfældtes med molybdænsurt Ammon, og det vundne Bundsfald udvaskedes med en Opløsning af Bundsfældningsmidlet, der var gjort sur med Saltsyre. Derpaa opløstes Bundsfaldet i Ammon og bundsfældtes atter med en Blanding af svovlsur Magnesia og Klorammonium. Det ved svagt Ammon udvaskede fosforsure Magnesia-Ammon tør-

redes og glødedes, og af det derved vundne fosforsure Magnesia bestemtes Fosforsyremængden.

- c. Resten af Opløsningen anvendtes til Bestemmelsen af samtlige Baser paa følgende Maade:

Den bundfældtes efter Tilfætning af Klorammonium med Ammon, hvilket Bundfald efter Udvasfning atter opløstes i Saltsyre, bundfældtes paany med Ammon o. s. v. og dette gjentoges flere Gange for at faa al Kalken over i Opløsningen. Herved beholdtes udefilt Lerjord og Ternilte — tilligemed Fosforsyren, som ved den kvalitative Analyse havde viist sig at være bunden til disse. Ved Tørring, Glødning og Vejning af Bundfaldet bestemtes heraf den samlede Mængde af Lerjord og Ternilte — efter Fradrag af den tidligere særskilt bestemte Fosforsyre.

I det samlede Filtrat fra det Foregaaende bestemtes Kalken ved at bundfældes i Barmen med Oxalsyre og Ammon i Overstud. Den vundne oxalsure Kalk blev efter Tørring glødet i Platin til konstant Vægt og vejte som fri Kalk.

Filtratet fra Kalken inddampedes forsigtig (i Vandbad) til Tørhed. Den tørre Saltmasse opvarmedes ligeledes forsigtig for at uddrive alle Ammonsaltene. Den tilbageblevne Rest opløstes i Saltsyre. I denne Opløsning bundfældtes Magnesiaen i Barmen ved Barytvand i Overstud. Efter Udvasfning opløstes dette Bundfald af Magnesiahydrat (og lidt kulsur Baryt) i Saltsyre, Barytten udstilttes ved Svovlsyre, og i Filtratet derfra bundfældtes Magnesiaen ved Ammon og fosforsurt Natron. Det fosforsure Magnesia-Ammon udvaskedes med svagt Ammon, tørredes og glødedes, og af den vundne pyrofosforsure Magnesia bestemtes Magnesiameængden.

Filtratet fra Barytbundfaldet, som indeholdt Baryt, Kali og Natron, bundfældtes med kulsurt Ammon. Efter Filtration og Udvasfning inddampedes Opløsningen til Tørhed (i Vandbad) og ophædedes forsigtig, til Ammonsaltene vare fjernede. Derved beholdtes tilbage Klorcalcium og Klorнатrium. Den samlede Mængde af disse bestemtes ved Vægt. Ved Klorplatin

(og Binaand) adskiltes Kaliet fra Natronet, og Mængden af hver af disse kunde saaledes beregnes.

Jorden indeholdt ingen salpetersure Salte.

Af Kulshyre var der kun et ringe Spor tilstede.

3. Den i Saltsyre uopløselige Del — fra 2 — blev tørret ved 100° , og den hele Mængde heraf blev bestemt ved Vægt. Efter omhyggelig Sammenblanding og Findeling foretoges heri Bestemmelsen af de tilstedeværende Baser og Syrer, nemlig:

a. Lerjord og Zernilte.	d. Kali.
b. Kalk.	e. Natron.
c. Magnesia.	f. Kiselshyre.
	g. Fosforsyre.

Denne Del af Analysen blev udført paa følgende Maade:

a. En mindre Del blev, efter nderligere Findeling i Agatmorter og atter Tørring ved 100° , smeltet i en Platin-digel med en passende Mængde kulsurt Kali-Natron. Derefter blev det sonderdelt ved Saltsyre og iøvrigt behandlet nøjagtig efter Reglerne for Kiselanalyse. — Herved erholdtes den samlede Mængde af Kiselshyre.

3 Oplosningen bestemtes Fosforsyren og alle Baserne, med Undtagelse af Kali og Natron, ganske paa samme Maade, som der er angivet under 2, idet der ogsaa her ved Opjørelsen er taget tilbørligt Hensyn til, at Bundfaldet af Lerjord og Zernilte var fosforsyreholdigt.

β. For at bestemme Mængden af Alkalier i samme uopløselige Del, blev en anden passende Kvantitet ophedet i en Platin-digel med kulsur Kalk og Klorammonium og derpaa fin-delt og kogt i længere Tid med Vand. Efter Filtrering og behørig Udvasfning fjernedes den opløste Kalk ved Oxalsyre og Ammon i Barmen. Filtratet herfra inddampedes som forhen til Tørhed i Vandbad og ophededes forsigtig for at bortstjaffe Ammonsalterne. Tilbage blev da Klorkalium og Kloratrium, hvis samlede Mængde bestemtes ved Vægt. Heraf bundfældtes da Klorkalium ved Hjælp af Klorplatin, hvoraf atter Kalimængden beregnedes, medens Natronmængden beregnedes af det tilbageblevne Kloratrium.

4. Humusstofferne ere bestemte under Et ved Elementæranalysen, efter at det tilstedeværende Spor af Kulshyre først var fjernet ved en Syre. 30—40 Gram af den stensfrie ved 100° tørrede Jord blev derfor overgødt med svag Saltsyre, udvasket og atter tørret. Derefter blev Proven paa sædvanlig Maade underkastet en Forbrænding med Kobberilte. Af den saaledes vundne Kulshyre bestemtes Mængden af Kulstof, og deraf atter hvormegen Humus, der var i Jorden, idet 58 Bægtdele Kulstof betragtes som repræsenterende 100 Bægtdele Humusstoffer.

5. Mængden af kvælstofholdige Stoffer i Jorden er ogsaa bestemt ved Hjælp af Elementæranalysen, idet 30—40 Gram af samme fine tørre Jord blev underkastet en Oslødning med Natron-Kalk. Den derved vundne Ammoniak lededes til Saltsyre, og det dannede Klorammonium bundsfældtes med Klorplatin. Af det saaledes vundne Klorplatinammonium blev Kvælstofmængden bestemt og beregnet som Ammon — NH^4O . — At udtrykke det fundne Kvælstof anderledes, synes ikke hensigtsmæssigt, i Betragtning af at det er tilstede paa forskjellig Maade.

Selve Ammonsalte findes ikke i de foreliggende Jordprøver — maaste med Undtagelse af humusfugt Ammon, om hvilket det efter Mulder er bekjendt, at det vanskeligt sønderdeles ved Natron.

Denne ovenfor anførte Fremgangsmaade er paa det Nøjagtigste fulgt helt igjennem ved Undersøgelsen af alle de foreliggende Jordprøver. — Det vil endvidere af det Foregaaende fremgaa, at disse Jordprøver ere tagne i en indbyrdes Afstand af 200', 240' og 340', og at der fra hvert af de Steder, hvorfra Jorden stammer, er udført en Række af 4 Analyser fra de angivne fire forskjellige Dybder.

Som Resultat af disse Analyser vil i det Følgende findes en Opgjørelse og Angivelse i Procent af Mængdeforholdet af denne Jords Blandingsdele, ligesom af sammes Bestanddele i de forskjellige Dybder.

1ste Række. Madjord fra 0—4".

I. Jordens Blandingsdele og Forhold mod Vand.
Den lufttørre Jord bestaaer af:

Smaaften	10,18 pCt.
Grus og grovt Sand	29,53 —
Fiint Sand	35,88 —
Humusstoffer	2,18 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°	4,78 —
Ler, Salte o. f. v.	17,97 —
	<u>100,00</u>

Den fine Jord, o: Jorden befriet for Sten, bestaaer altsaa i lufttør Tilstand af:

Grus og grovt Sand	32,88 pCt.
Fiint Sand	39,37 —
Humusstoffer	2,13 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°	5,33 —
Ler, Salte o. f. v.	19,69 —
	<u>100,00</u>

Den fine Jord optager efter at være tørret ved 100° — 1,65 pCt. Fugtighed, naar den henligger flere Dage udsat for Luften ved almindelig Temperatur.

Efter Gjennemtrængning med Vand og fuldstændig Afdrøpning tilbageholder 100 Dele af den lufttørre, fine Jord — 39,06 Dele Vand, og 100 Dele af den stenholdige tilbageholder altsaa tilnærmelsesvis 35,08 Dele Vand. Dette giver, at 100 Dele vaad, fin Jord indeholder 28,08 Dele Vand mod 71,92 Dele lufttør Jord, og at 100 Dele vaad, stenholdig Jord tilnærmelsesvis indeholder 25,97 Dele Vand mod 74,03 Dele lufttør Jord.

II. Jordens Bestanddele.

Den stenfrie ved 100° tørrede Jord indeholder af:	Deraf er i Vand og fortyndede Syrer	
	opløselig	uopløselig
Kali	0,27	3,01
Natron	0,02	1,84
Kalk	0,43	0,51
Magnesia	0,27	0,43
Lej jord og Jernite	4,52	9,78
Svovlsyre	0,06	—
Klor	Spor	—
Fosforsyre	0,12	0,11
Kulsyre	—	—
Kiselsyre	0,35	72,94
Humusstoffer	—	—
Ammoniak	—	—
Kemisk bundet Vand og Tab	—	—
	<u>6,11</u>	<u>88,87</u>
	100,00	

1ste Række. Mødjord fra 4—8".

I. Jordens Blandingsdele og Forhold mod Vand.

Den lufttørre Jord bestaaer af:

Smaaften	6,82 pCt.
Grus og grovt Sand	34,02 —
Fint Sand	37,41 —
Humusstoffer	2,98 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°	3,23 —
Ler, Salte o. f. v.	15,54 —
	100,00

Den fine Jord, o: Jorden befriet for Sten, bestaaer altsaa i lufttør Tilstand af:

Grus og grovt Sand	36,50 pCt.
Fint Sand	40,15 —
Humusstoffer	3,06 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°	3,47 —
Ler, Salte o. f. v.	16,82 —
	100,00

Den fine Jord optager efter at være tørret ved 100° — 2,14 pCt. Fugtighed, naar den henligger flere Dage udsat for Luften ved almindelig Temperatur.

Efter Gjennemtrængning med Vand og fuldstændig Afdrypning tilbageholder 100 Dele af den lufttørre, fine Jord 45,16 Dele Vand; 100 Dele af den stenholdige Jord tilbageholder altsaa tilnærmelsesvis 42,08 Dele Vand. Dette giver, at 100 Dele vaad, fin Jord indeholder 31,11 Dele Vand mod 68,89 Dele lufttør Jord; og at 100 Dele vaad, stenholdig Jord tilnærmelsesvis indeholder 29,62 Dele Vand mod 70,38 Dele lufttør Jord.

II. Jordens Bestanddele.

Den stenfrie ved 100° tørrede Jord indeholder af:	Deraf er i Vand og fortyndede Syrer		
	opløselig	uopløselig	
Kali	3,40 pCt.	0,28	3,22
Natron	0,90 —	0,08	0,82
Kalk	1,08 —	0,50	0,58
Magnesia	0,48 —	0,14	0,34
Lerjord og Jernilte	12,81 —	4,74	7,87
Svovlsyre	0,18 —	0,18	—
Klor	Spor	Spor	—
Fosforsyre	0,41 —	0,13	0,28
Kulsyre	Spor	—	—
Kiselsyre	76,11 —	0,07	76,04
Humusstoffer	3,08 —	—	—
Ammoniak	0,31 —	—	—
Kemisk bundet Vand og Tab	1,50 —	—	—
	100,00	5,08	89,15

1ste Række. Mødjord fra 8—12".

I. Jordens Blandingsdele og Forhold mod Vand.

Den lufttørre Jord bestaaer af:

Smaaften	7,88	pCt.
Grus og grovt Sand	32,97	—
Fint Sand	40,88	—
Humusstoffer	1,45	—
Fugtighed, som bortgaar ved 100°	2,87	—
Leer, Salte o. s. v.	14,15	—
	100,00	

Den fine Jord, o: Jorden befriet for Sten, bestaaer altsaa i lufttør Tilstand af:

Grus og grovt Sand	35,72	pCt.
Fint Sand	44,29	—
Humusstoffer	1,52	—
Fugtighed, som bortgaar ved 100°	3,11	—
Leer, Salte o. s. v.	15,36	—
	100,00	—

Den fine Jord optager efter at være tørret ved 100° — 1,90 pCt. Fugtighed, naar den henligger flere Dage udsat for Luften ved almindelig Temperatur.

Efter Gjennemtrængning med Vand og fuldstændig Afdrøpning tilbageholder 100 Dele af den lufttørre, fine Jord 39,85 Dele Vand; 100 Dele af den stenholdige Jord tilbageholder altsaa tilnærmelsesvis 36,80 Dele Vand. Dette giver, at 100 Dele vaad, fin Jord indeholder 28,40 Dele Vand mod 71,60 Dele lufttør Jord; og at 100 Dele vaad, stenholdig Jord tilnærmelsesvis indeholder 26,80 Dele Vand mod 73,20 Dele lufttør Jord.

II. Jordens Bestanddele.

Den stensfrie ved 100° tørrede Jord indeholder af:	Deraf er i Vand og fortyndede Syrer		
	opløselig	uopløselig	
Kali	3,01 pCt.	0,24	2,77
Natron	2,42 —	0,10	2,32
Kalk	0,84 —	0,34	0,50
Magnesia	0,44 —	0,24	0,20
Lej jord og Jernilte	9,86 —	4,35	5,51
Svovlsyre	0,04 —	0,04	—
Klor	Spør	Spør	—
Fosforsyre	0,31 —	0,07	0,24
Kulsyre	Spør	—	—
Kiselsyre	78,72 —	0,09	78,63
Humusstoffer	1,52 —	—	—
Ammoniat	0,20 —	—	—
Kemist bundet Vand og Tab	2,64 —	—	—
	100,00	5,47	90,17

1ste Række. Undergrund fra 12—24".

I. Jordens Blandingsdele og Forhold mod Vand.

Den lufttørre Jord bestaaer af:

Smaaesten	4,88 pCt.
Grus og grovt Sand	36,58 —
Fint Sand	30,88 —
Humusstoffer	0,53 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°	3,33 —
Ler, Salte o. f. v.	23,80 —
	100,00

Den fine Jord, o: Jorden befriet for Sten, bestaaer altsaa i lufttør Tilstand af:

Grus og grovt Sand	38,46 pCt.
Fint Sand	32,47 —
Humusstoffer	0,56 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°	3,49 —
Ler, Salte o. f. v.	25,02 —
	100,00

Den fine Jord optager efter at være tørret ved 100° — 3,39 pCt. Fugtighed, naar den henligger flere Dage ubsat for Luften ved almindelig Temperatur.

Efter Gjennemtrængning med Vand og fuldstændig Afdrøpning tilbageholder 100 Dele af den lufttørre, fine Jord 40,63 Dele Vand; 100 Dele af den stenholdige Jord tilbageholder altsaa tilnærmelsesvis 38,64 Dele Vand. Dette giver, at 100 Dele vaad, fin Jord indeholder 28,88 Dele Vand mod 71,12 Dele lufttør Jord, og at 100 Dele vaad, stenholdig Jord tilnærmelsesvis indeholder 27,86 Dele Vand mod 72,14 Dele lufttør Jord.

II. Jordens Bestanddele.

Den stenfreie ved 100° tørrede Jord indeholder af:	Deraf er i Vand og fortyndede Syrer	
	opløselig	uopløselig
Kali	3,48 pCt.	3,29
Natron	1,22 —	1,02
Kalk	0,85 —	0,52
Magnesia	0,33 —	0,23
Lerjord og Jernilte	15,04 —	8,69
Svovlsyre	0,02 —	—
Klor	Spør	—
Fosforsyre	0,40 —	0,32
Kulfsyre	Spør	—
Kjelsyre	75,02 —	74,90
Humusstoffer	0,56 —	—
Ammoniak	0,09 —	—
Kemisk bundet Vand og Tab	2,99 —	—
	100,00	88,97

1ste Række. Samlet Oversigt over Blandingsdelene i den lufttørre Jord.

	Madjorden			Undergrunden
	0—4"	4"—8"	8"—1"	12"—24"
Den stenholdige Jord.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Smaaften	10,18	6,82	7,68	4,88
Grus og grovt Sand	29,53	34,02	32,07	36,58
Fint Sand	35,86	37,41	40,88	30,88
Humusstoffer	2,13	2,98	1,45	0,53
Fugtighed, som bortgaar ved 100°	4,78	3,23	2,87	3,33
Ter, Salte o. f. v.	17,87	15,54	14,15	23,80
	100,00	100,00	100,00	100,00
Den stenfrie Jord.				
Grus og grovt Sand	32,88	36,50	35,72	38,46
Fint Sand	39,87	40,15	44,20	32,47
Humusstoffer	2,43	3,08	1,52	0,56
Fugtighed — ved 100°	5,33	3,47	3,11	3,49
Ter, Salte o. f. v.	19,09	16,82	15,36	25,02
	100,00	100,00	100,00	100,00

Samlet Oversigt over Bestanddelene i den stenfrie Jord, tørret ved 100°.

	Madjorden									Undergrunden		
	0"—4"			4"—8"			8"—12"			12"—24"		
	opløselig	uopløselig	Salt	opløselig	uopløselig	Salt	opløselig	uopløselig	Salt	opløselig	uopløselig	Salt
Kali	0,27	3,01	3,28	0,18	3,22	3,40	0,24	2,77	3,01	0,19	3,29	3,48
Natron	0,09	1,84	1,93	0,08	0,84	0,90	0,10	2,32	2,42	0,20	1,02	1,22
Kalk	0,43	0,51	0,94	0,50	0,56	1,08	0,34	0,50	0,94	0,33	0,52	0,85
Magnesia	0,27	0,48	0,70	0,14	0,34	0,48	0,24	0,20	0,44	0,10	0,23	0,33
Lejrd og Jern- ilte	4,52	9,73	14,25	4,74	7,87	12,61	4,35	5,51	9,86	6,85	8,69	15,04
Svovlsyre	0,06	"	0,06	0,16	"	0,16	0,04	"	0,04	0,02	"	0,02
Fosforsyre	0,12	0,11	0,23	0,18	0,28	0,41	0,07	0,24	0,31	0,09	0,32	0,40
Kjelsyre	0,35	72,94	73,29	0,07	76,04	76,11	0,09	78,63	78,72	0,12	74,90	75,02
Humusstoffer	"	"	2,48	"	"	3,08	"	"	1,52	"	"	0,56
Ammoniak	"	"	0,35	"	"	0,31	"	"	0,20	"	"	0,09
Kemisk bundet Vand og Tab	"	"	2,54	"	"	1,50	"	"	2,64	"	"	2,99
	6,11	88,57	100,00	5,98	89,15	100,00	5,47	90,17	100,00	7,39	88,97	100,00

2den Række. Madjord fra 0—4".

I. Jordens Blandingsdele og Forhold mod Vand.

Den lufttørre Jord bestaaer af:

Smaaften	4,09	pEt.
Grus og grovt Sand	40,51	—
Fint Sand	34,64	—
Humusstoffer	3,02	—
Fugtighed, som bortgaar ved 100°	2,12	—
Ler, Salte o. s. v.	15,62	—
	100,00	

Den fine Jord, 2: Jorden befriet for Sten, bestaaer altsaa i lufttør Tilstand af:

Grus og grovt Sand	42,24	pEt.
Fint Sand	36,12	—
Humusstoffer	3,15	—
Fugtighed, som bortgaar ved 100°	2,22	—
Ler, Salte o. s. v.	16,27	—
	100,00	

Den fine Jord optager efter at være tørret ved 100° — 1,70 pEt. Fugtighed, naar den hentligger flere Dage udsat for Luften ved almindelig Temperatur.

Efter Gjennemtrængning med Vand og fuldstændig Afdrøpning tilbageholder 100 Dele lufttør, stenfri Jord 40,28 Dele Vand; 100 Dele af den stenholdige Jord tilbageholder altsaa tilnærmelsesvis 38,31 Dele Vand. Dette giver, at 100 Dele vaad, stenfri Jord indeholder 28,71 Dele Vand mod 71,29 Dele lufttør Jord; 100 Dele vaad, stenholdig Jord indeholder saaledes tilnærmelsesvis 27,70 Dele Vand mod 72,30 Dele lufttør Jord.

II. Jordens Bestanddele.

Den stenfri ved 100° tørrede Jord indeholder af:	Deraf er i Vand og fortyndede Syrer	
	opløselig	uopløselig
Kali	0,24	1,94
Natron	0,09	0,95
Kalk	0,48	0,53
Magnesia	0,32	0,15
Perjord og Zernilte	4,71	7,00
Svovlsyre	0,03	—
Klor	Spor	—
Fosforsyre	0,13	Spor
Kulsyre	—	—
Riselsyre	Spor	78,31
Humusstoffer	—	—
Ammoniak	—	—
Kemisk bundet Vand og Tab	1,60	—
	6,00	88,88
	100,00	

2den Række. Mørdjord fra 4—8".

I. Jordens Blandingsdele og Forhold mod Vand.
Den lufttørre Jord bestaaer af:

Smaaften	3,22 pCt.
Grus og grovt Sand	36,25 —
Fint Sand	42,62 —
Humusstoffer	2,84 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°	2,01 —
Ler, Salte o. s. v.	13,06 —
	100,00

Den fine Jord, d: Jorden befriet for Sten, bestaaer altsaa i lufttør Tilstand af:

Grus og grovt Sand	37,44 pCt.
Fint Sand	44,03 —
Humusstoffer	2,93 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°	2,08 —
Ler, Salte o. s. v.	13,52 —
	100,00

Den fine Jord optager efter at være tørret ved 100° — 1,56 pCt. Fugtighed, naar den henligger flere Dage udsat for Luften ved almindelig Temperatur.

Efter Gjennemtrængning med Vand og fuldstændig Afdrypning tilbageholder 100 Dele lufttør, stenfri Jord 41,40 Dele Vand, 100 Dele stenholdig Jord tilbageholder altsaa tilnærmelsesvis 40,07 Dele Vand. Dette giver, at 100 Dele vaad, stenfri Jord indeholder 29,27 Dele Vand, mod 70,73 Dele lufttør Jord; 100 Dele vaad, stenholdig Jord indeholder saaledes tilnærmelsesvis 28,59 Dele Vand mod 71,41 Dele lufttør Jord.

II Jordens Bestanddele.

Den stenfreie ved 100° tørrede Jord indeholder af:	Deraf er i Vand og fortyndede Syrer		
	opløselig	uopløselig	
Kali	2,13 pCt.	0,13	2,00
Natron	1,41 —	0,10	1,31
Kalk	0,89 —	0,39	0,50
Magnesia	0,77 —	0,53	0,24
Perjord og Jernilte	7,51 —	2,89	4,62
Svovlsyre	0,03 —	0,03	—
Klor	Spor	Spor	—
Fosforsyre	0,09 —	0,09	Spor
Kulsyre	Spor	—	—
Kiselsyre	82,17 —	0,07	82,10
Humusstoffer	2,93 —	—	—
Ammoniak	0,33 —	—	—
Rest af bundet Vand og Tab	1,74 —	—	—
	100,00	4,23	90,77

2den Række. Madjord fra 8—12".

I. Jordens Blandingsdele og Forhold mod Vand.

Den lufttørre Jord bestaaer af:

Smaaften	6,96 pEt.
Grus og grovt Sand	36,65 —
Fint Sand	37,33 —
Humusstoffer	1,52 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°	2,05 —
Per, Salte o. s. v.	15,49 —
	100,00

Den fine Jord, o: Jorden befriet for Sten, bestaaer altsaa i lufttør Tilstand af:

Grus og grovt Sand	39,10 pEt.
Fint Sand	40,13 —
Humusstoffer	1,63 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°	2,10 —
Per, Salte o. s. v.	17,04 —
	100,00

Den fine Jord optager efter at være tørreret ved 100° — 1,74 pEt. Fugtighed, naar den henligger flere Dage udsat for Luften ved almindelig Temperatur.

Efter Gjennemtrængning med Vand og fuldstændig Afdrøpning tilbageholder 100 Dele lufttør, stenfri Jord 40,60 Dele Vand; 100 Dele af den stenholdige Jord tilbageholder altsaa tilnærmelsesvis 37,76 Dele Vand. Dette giver, at 100 Dele vaad, stenfri Jord indeholder 28,32 Dele Vand mod 71,68 Dele lufttør Jord; — 100 Dele vaad, stenholdig Jord indeholder saaledes tilnærmelsesvis 27,48 Dele Vand mod 72,52 Dele lufttør Jord.

II. Jordens Bestanddele.

Den stenfrie ved 100° tørrede Jord indeholder af:	Deraf er i Vand og fortyndede Syrer	
	opløselig	uopløselig
Kali	2,11 pEt.	2,04
Natron	1,06 —	1,02
Kalk	2,92 —	2,66
Magnesia	0,42 —	0,32
Perjord og Jernilte	8,51 —	5,71
Svovlsyre	0,03 —	—
Klor	Spor —	—
Fosforsyre	0,05 —	Spor
Kulsyre	Spor —	—
Kiselsyre	81,29 —	81,23
Humusstoffer	1,63 —	—
Ammoniak	0,15 —	—
Kemisk bundet Vand og Tab	1,83 —	—
	100,00	92,98

2den Række. Undergrund fra 12—24".

I. Jordens Blandingsdele og Forhold mod Vand.

Den lufttørre Jord bestaaer af:

Smaaften	8,17 pEt.
Grus og grovt Sand	36,46 —
fint Sand	31,00 —
Humusstoffer	0,52 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°	3,14 —
Per, Salte o. s. v.	20,71 —
	<u>100,00</u>

Den fine Jord, α : Jorden befriet for Sten, bestaaer altsaa i lufttør Tilstand af:

Grus og grovt Sand	39,70 pEt.
fint Sand	33,76 —
Humusstoffer	0,57 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°	3,43 —
Per, Salte o. s. v.	22,54 —
	<u>100,00</u>

Den fine Jord optager efter at være tørret ved 100° — 2,80 pEt. Fugtighed, naar den henligger flere Dage udsat for Luften ved almindelig Temperatur.

Efter Gjennemtrængning med Vand og fuldstændig Afdrøpning tilbageholder 100 Dele lufttør, stenfri Jord 39,69 Dele Vand; 100 Dele af den stenholdige Jord tilbageholder altsaa tilnærmelsesvis 36,45 Dele Vand. Dette giver, at 100 Dele vaad, stenfri Jord indeholder 28,41 Dele Vand mod 71,59 Dele lufttør Jord; 100 Dele vaad, stenholdig Jord indeholder saaledes tilnærmelsesvis 26,71 Dele Vand mod 73,29 Dele lufttør Jord.

II. Jordens Bestanddele.

Den stenfrie ved 100° tørrede Jord indeholder af:	Deraf er i Vand og fortyndede Syrer	
	opløselig	uopløselig
Kali	0,12	1,84
Natron	0,07	1,20
Kalk	0,22	1,07
Magnesia	0,16	0,62
Perjord og Jernilte	2,76	11,24
Svovlsyre	0,02	—
Klor	Spør	—
Fosforsyre	0,04	0,71
Kulsyre	—	—
Riselsyre	0,03	77,08
Humusstoffer	—	—
Ammoniak	—	—
Kemisk bundet Vand og Tab	—	—
	<u>3,42</u>	<u>93,76</u>
	100,00	

2den Række. Samlet Oversigt over Blandingsdelene i den lufttørre Jord.

	Madjorden			Undergrunden
	0—4"	4"—8"	8"—12"	12"—24"
Den stenholdige Jord.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Smaaften	4,09	3,22	6,96	8,17
Grus og grovt Sand . . .	40,51	36,25	36,65	36,46
Fint Sand	34,64	42,62	37,33	31,00
Humusstoffer	3,02	2,84	1,52	0,52
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°	2,12	2,01	2,05	3,14
Per, Salte o. s. v.	15,62	13,06	15,49	20,71
	100,00	100,00	100,00	100,00
Den stenfrie Jord.				
Grus og grovt Sand . . .	42,24	37,44	39,10	39,70
Fint Sand	36,12	44,03	40,13	33,76
Humusstoffer	3,15	2,93	1,63	0,57
Fugtighed — ved 100° . . .	2,22	2,08	2,10	3,43
Per, Salte o. s. v.	16,27	13,52	17,04	22,54
	100,00	100,00	100,00	100,00

Samlet Oversigt over Bestanddelene i den stenfrie Jord, tørret ved 100°.

	Madjorden									Undergrunden		
	0"—4"			4"—8"			8"—12"			12"—24"		
	opløselig	uopløselig	Salt	opløselig	uopløselig	Salt	opløselig	uopløselig	Salt	opløselig	uopløselig	Salt
Kali	0,24	1,94	2,18	0,13	2,00	2,13	0,07	2,54	2,11	0,12	1,84	1,96
Natron	0,09	0,95	1,04	0,10	1,31	1,41	0,04	1,02	1,06	0,07	1,20	1,27
Kalk	0,48	0,53	1,01	0,29	0,50	0,89	0,26	2,66	2,52	0,22	1,07	1,29
Magnesia	0,32	0,15	0,47	0,53	0,24	0,77	0,10	0,32	0,42	0,16	0,62	0,78
Perjord og Jernilte	4,71	7,00	11,71	2,89	4,62	7,51	2,80	5,71	8,51	2,76	11,24	14,00
Svovlsyre	0,03	"	0,03	0,03	"	0,03	0,03	"	0,03	0,02	"	0,02
Fosforsyre	0,13	Spør	0,13	0,09	Spør	0,09	0,03	Spør	0,03	0,04	0,71	0,75
Kiselsyre	Spør	78,31	78,31	0,07	82,10	82,17	0,06	81,23	81,29	0,03	77,08	77,11
Humusstoffer	"	"	3,15	"	"	2,93	"	"	1,63	"	"	0,57
Ammonial	"	"	0,27	"	"	0,23	"	"	0,15	"	"	0,10
Kemisk bundet Vand og Tab	"	"	1,60	"	"	1,74	"	"	1,83	"	"	2,15
	6,00	88,88	100,00	4,23	90,77	100,00	3,41	92,98	100,00	3,42	93,76	100,00

3die Kæffe. Madjord fra 0—4".

I. Jordens Blandingsdele og Forhold mod Vand.

Den lufttørre Jord bestaaer af:

Smaaften	4,37 pCt.
Grus og grovt Sand	35,08 —
Fint Sand	36,83 —
Humusstoffer	3,07 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°.	2,81 —
Per, Salte o. f. v.	17,86 —
	100,00

Den fine Jord, o: Jorden befriet for Sten, bestaaer altsaa i lufttør Tilstand af:

Grus og grovt Sand	36,88 pCt.
Fint Sand	38,51 —
Humusstoffer	3,21 —
Fugtighed — ved 100°	2,94 —
Per, Salte o. f. v.	18,88 —
	100,00

Den fine Jord optager efter at være tørret ved 100° — 2,14 pCt. Fugtighed, naar den henligger flere Dage udsat for Luften ved almindelig Temperatur.

Efter Gjennemtrængning med Vand og fuldstændig Afdrøpning, tilhænger 100 Dele af den lufttørre, stenfrie Jord 43,75 Dele Vand; 100 Dele af den stenholdige Jord tilbageholder altsaa tilnærmelsesvis 41,84 Dele Vand. Dette giver, at 100 Dele vand, stenfri Jord indeholder 30,43 Dele Vand mod 69,57 Dele lufttør Jord, og at 100 Dele vand, stenholdig Jord tilnærmelsesvis indeholder 29,50 Dele Vand mod 70,50 lufttør Jord.

II. Jordens Bestanddele.

Den stenfrie ved 100° tørrede Jord indeholder af:	Deraf er i Vand og for- tyndede Syrer		
	opløselig	uopløselig	
Kali	1,82 pCt.	0,22	1,60
Natron	0,97 —	0,09	0,89
Kalk	1,28 —	0,83	0,80
Magnesia	0,89 —	0,81	0,28
Perjord og Jernilte	11,84 —	4,80	7,04
Svovlsyre	0,08 —	0,08	—
Klor	Spor	Spor	—
Købsforlyre	0,82 —	0,04	0,28
Kulsyre	Spor	—	—
Kiselsyre	78,40 —	—	78,40
Humusstoffer	3,21 —	—	—
Ammoniak	0,36 —	—	—
Kemist bundet Vand og Tab	1,55 —	—	—
	100,00	5,89	89,19

3die Række. Madjord fra 4—8".

I. Jordens Blandingsdele og Forhold mod Vand.
Den lufttørre Jord bestaar af:

Smaaften	4,15 pCt.
Grus og grovt Sand	38,66 —
Fint Sand	36,91 —
Humusstoffer	2,78 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100° .	2,68 —
Ler, Salte o. s. v.	14,82 —
	<u>100,00</u>

Den fine Jord, o: Jorden befriet for Sten, bestaar altsaa i lufttør Tilstand af:

Grus og grovt Sand	40,84 pCt.
Fint Sand	38,52 —
Humusstoffer	2,80 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100° .	2,80 —
Ler, Salte	15,44 —
	<u>100,00</u>

Den fine Jord optager efter at være tørret ved 100° — 2,00 pCt. Fugtighed, naar den henligger flere Dage udsat for Luften ved almindelig Temperatur.

Efter Gjennemtrængning med Vand og fuldstændig Afdrøpning tilbageholder 100 Dele af den lufttørre, stenfrie Jord 46,09 Dele Vand; 100 Dele af den stenholdige Jord tilbageholder altsaa tilnærmelsesvis 44,18 Dele Vand. Dette giver, at 100 Dele vaad, stenfri Jord indeholder 31,55 Dele Vand mod 68,45 Dele lufttør Jord; og at 100 Dele vaad, stenholdig Jord tilnærmelsesvis indeholder 30,64 Dele Vand mod 69,36 Dele lufttør Jord.

II. Jordens Bestanddele.

Den stenfrie ved 100° tørrede Jord indeholder af:	Deraf er i Vand og fortyndede Syrer	
	opløselig	uopløselig
Kali	0,21	1,95
Natron	0,11	1,12
Kalk	0,48	1,19
Magnesia	0,80	0,82
Perjord og Sernilte	3,87	7,94
Svovlsyre	0,04	—
Klor	Spør	—
Fosforsyre	0,10	0,11
Kulsyre	—	—
Kiselsyre	—	76,97
Humusstoffer	—	—
Ammoniak	—	—
Kemisk bundet Vand og Tab	—	—
	<u>5,09</u>	<u>89,80</u>
	100,00	

3die Række. Madjord fra 8—12".

I. Jordens Blandingsdele og Forhold mod Vand.
Den lufttørre Jord bestaaer af:

Smaaften	7,05 pCt.
Grus og grovt Sand	44,25 —
Fint Sand	31,51 —
Humusstoffer	1,49 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°.	2,69 —
Per, Salte o. f. v.	13,02 —
	<u>100,00</u>

Den fine Jord, o: Jorden befriet for Sten, bestaaer altsaa i lufttør Tilstand af:

Grus og grovt Sand	47,61 pCt.
Fint Sand	33,90 —
Humusstoffer	1,60 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100°.	2,90 —
Per, Salte o. f. v.	13,99 —
	<u>100,00</u>

Den fine Jord optager efter at være tørret ved 100° — 2,03 pCt. Fugtighed, naar den henligger flere Dage udsat for Luften ved almindelig Temperatur.

Efter Gjennemtrængning med Vand og fuldstændig Afdrypning tilbageholder 100 Dele lufttør, stenfri Jord 41,21 Dele Vand; 100 Dele af den stenholdige Jord tilbageholder altsaa tilnærmelsesvis 38,80 Dele Vand. Dette giver, at 100 Dele vaad, stenfri Jord indeholder 29,18 Dele Vand mod 70,82 Dele lufttør Jord; 100 Dele vaad, stenholdig Jord indeholder altsaa tilnærmelsesvis 27,69 Dele Vand mod 72,31 Dele lufttør Jord.

II. Jordens Bestanddele.

Den stenfri ved 100° tørrede Jord indeholder af:	Deraf er i Vand og fortyndede Syrer	
	opløselig	uopløselig
Kali 2,15 pCt.	0,18	1,97
Natron 1,83 —	0,09	1,25
Kalk 2,24 —	0,43	1,81
Magnesia 0,87 —	0,33	0,54
Perjord og Jernilte 10,95 —	4,14	6,81
Svovlsyre 0,04 —	0,04	—
Klor Spor	Spor	—
Fosforsyre 0,39 —	0,04	0,35
Kulsyre Spor	—	—
Kiselsyre 78,59 —	0,04	78,85
Humusstoffer 1,60 —		
Ammoniat 0,21 —		
Resten bundet Vand og Tab 1,63 —		
	<u>100,00</u>	<u>91,28</u>

3die Række. Undergrund fra 12—24".

I. Jordens Blandingsdele og Forhold mod Vand.
Den lufttørre Jord bestaaer af:

Smaaften	5,68 pCt.
Grus og grovt Sand	37,80 —
Fint Sand	32,11 —
Humusstoffer	0,50 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100° .	2,68 —
Ler, Salte o. f. v.	21,24 —
	<u>100,00</u>

Den fine Jord, o: Jorden befriet for Sten, bestaaer altsaa i lufttør Tilstand af:

Grus og grovt Sand	40,08 pCt.
Fint Sand	34,05 —
Humusstoffer	0,53 —
Fugtighed, som bortgaaer ved 100° .	2,82 —
Ler, Salte o. f. v.	22,51 —
	<u>100,00</u>

Den fine Jord optager efter at være tørreret ved 100° — 2,90 pCt. Fugtighed, naar den henligger flere Dage udsat for Luften ved almindelig Temperatur.

Efter Gjennemtrængning med Vand og fuldstændig Afdrøpning tilbageholder 100 Dele af den lufttørre, stenfrie Jord 38,80 Dele Vand; 100 Dele af den stenholdige, tilbageholder altsaa tilnærmelsesvis 36,88 Dele Vand. Dette giver, at 100 Dele vaad, stenfri Jord indeholder 28,00 Dele Vand mod 72,00 Dele lufttør Jord, og at 100 Dele vaad, stenholdig Jord tilnærmelsesvis indeholder 26,88 Dele Vand mod 73,17 Dele lufttør Jord.

II Jordens Bestanddele.

Den stenfrie ved 100° tørrede Jord indeholder af:	Deraf er i Vand og fortyndede Syrer	
	opløselig	uopløselig
Kali	0,22	2,26
Natron	0,10	0,90
Kalk	0,43	1,48
Magnesia	0,37	0,74
Lerjord og Zernilte	4,39	11,50
Svovlsyre	Spør	—
Klor	Spør	—
Fosforsyre	0,05	1,28
Kulsyre	—	—
Kiselsyre	—	73,68
Humusstoffer	0,53	—
Ammoniat	0,08	—
Kemisk bundet Vand og Tab	2,05	—
	<u>100,00</u>	<u>91,73</u>

3die Række. Samlet Oversigt over Blandingsdelene i den lufttørre Jord.

	Madjorden			Undergrunden
	0—4"	4"—8"	8"—12"	12"—24"
Den stenholdige Jord.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Smaaften	4,37	4,15	7,05	5,69
Grus og grovt Sand	35,06	38,66	44,95	37,80
Fint Sand	36,88	36,91	31,51	32,11
Humusstoffet	3,07	2,78	1,48	0,50
Fugtighed, som bortgaar ved 100°	2,81	2,68	2,69	2,66
Ler, Salte o. s. v.	17,86	14,82	13,02	21,24
	100,00	100,00	100,00	100,00
Den stenfrie Jord.				
Grus og grovt Sand	36,66	40,34	47,61	40,09
Fint Sand	38,51	38,52	33,80	34,05
Humusstoffet	3,21	2,90	1,60	0,58
Fugtighed — ved 100°	2,94	2,80	2,80	2,82
Ler, Salte o. s. v.	18,68	15,44	13,99	22,51
	100,00	100,00	100,00	100,00

Samlet Oversigt over Bestanddelene i den stenfrie Jord, tørret ved 100°.

	Madjorden									Undergrunden		
	0—4"			4"—8"			8"—12"			12"—24"		
	opløselig	uopløselig	Salt	opløselig	uopløselig	Salt	opløselig	uopløselig	Salt	opløselig	uopløselig	Salt
Kali	0,22	1,60	1,82	0,21	1,05	2,16	0,19	1,97	2,15	0,22	2,26	2,48
Natron	0,08	0,89	0,97	0,11	1,12	1,98	0,08	1,25	1,83	0,10	0,80	1,00
Kalk	0,68	0,80	1,28	0,48	1,19	1,65	0,48	1,81	2,24	0,43	1,48	1,89
Magnesia	0,81	0,88	0,69	0,80	0,82	0,82	0,83	0,54	0,87	0,87	0,74	1,11
Lerjord og Jernsilte	4,80	7,04	11,84	3,87	7,64	11,81	4,14	6,81	10,65	4,39	11,50	15,89
Snovlsyre	0,06	"	0,06	0,04	"	"	0,04	"	0,04	Spor	"	Spor
Fosforsyre	0,04	0,28	0,32	0,10	0,11	0,21	0,04	0,35	0,39	0,05	1,28	1,31
Riselsyre	"	78,40	78,40	"	76,97	76,97	0,04	78,55	78,59	—	73,66	73,66
Humusstoffet	"	"	3,21	"	"	2,90	"	"	1,60	"	"	0,58
Ammoniat	"	"	0,86	"	"	0,85	"	"	0,21	"	"	0,08
Kemisk bundet Vand og Tab	"	"	1,55	"	"	2,06	"	"	1,63	"	"	2,05
	5,89	89,19	100,00	5,09	89,60	100,00	5,28	91,28	100,00	5,58	91,78	100,00

For med større Lethed at kunne overse Resultatet af disse tre Rækker Jordanalyser med Hensyn til Mængden af de væsentligste plantenærende Mineralstoffer i de forskjellige Dybder, har jeg i hosstaaende grafske Fremstilling søgt at anskueliggjøre dette*).

Det fremgaer da heraf: 1. Kali mængden svingede paa det første Sted lidt op og ned i de forskjellige Dybder; paa de to andre Steder var den omtrent ens i alle fire Jordlag, dog paa det tredie Sted lidt jævnt tiltagende med Dybden. — 2. Natron mængden svingede lidt mere op og ned paa det første Sted, hvorimod den paa de to andre Steder ogsaa omtrent var ens; der var overalt mindre heraf end af Kali. — 3. Kalk mængden var paa det første Sted temmelig ens i alle Lag, nemlig omtrent 1,0 pCt., og ligesaa paa det andet Sted i de to øverste Lag (fra 0—8"), hvorimod den i Dybden 8—12" var noget større og derpaa atter noget aftagende i Undergrunden; paa det tredie Sted var den noget større end paa det første og en Del tiltagende med Dybden. — 4. Magnesia mængden var ikke meget afvigende paa de forskjellige Steder. — Svovlsyre mængden var overalt højest ringe, den svingede lidt op og ned paa det første Sted, iøvrigt temmelig ens, lidt aftagende med Dybden. — 6. Fosforsyre mængden var paa alle tre Steder mindst i Overfladen og størst i Dybden. — 7. Mængden af Humusstoffer og Ammoniak forholdt sig omtrent ens paa alle tre Steder, idet de aftog temmelig regelmæssigt med Dybden.

For derefter tilnærmelsesvis at kunne danne os en Forestilling om den analyserede Jords Bestaaffenhed i sin Helhed, ville vi, ved at sammenholde de korresponderende Jordlag fra de tre Steder og uddrage Middeltallene baade for Blandingsdelene og de væsentligste Bestanddele, opnaa følgende Resultater:

*) Denne Oversigt, som ikke fandtes i den egentlige Afhandling, har jeg senere fundet mig foranlediget til at tilføje.

Blandingsdelene i den stensfrie Jord i luft- tør Tilstand.	Madjorden			Under- grunden
	0—4"	4"—8"	8"—12"	12"—24"
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Grus og Sand	75,3	79,0	80,2	72,8
Ler	18,3	15,2	15,5	23,4
Humusstoffer	2,9	3,0	1,6	0,8
Fugtighed, som bortg. ved 100°	3,5	2,8	2,7	3,2
	100,0	100,0	100,0	100,0

Forskjellen i ovennævnte Retning viser sig da at være den, at Grus og Sandmængden er større i Madjorden end i Undergrunden, hvorimod det Omvendte er Tilfældet med Lermængden. Af Humus er der mest og omtrent lige meget tilstede i de to øverste Lag, derimod aftager denne stærkt i de to næste Dybder.

Hvad endvidere disse Jordlags Evne til at binde og tilbageholde Vand angaaer, da er Forskjellen i saa Henseende ikke meget stor. I de to øverste Lag, hvor der findes mere Humus, vil Jorden i fuldkommen udblødt Tilstand indeholde 29—30,5 pCt. Vand, medens den i de to næste Lag vil indeholde omtrent 28,5 pCt. Vand, uagtet den noget større Lermængde i Undergrunden.

Betragte vi dernæst paa en lignende Maade Bestanddelene i de tilsvarende Jordlag fra disse tre Steder, da erholde vi følgende Middeltal af de væsentligste plantenerende Stoffer:

	Madjorden						Undergrunden	
	0—4"		4"—8"		8"—12"		12"—24"	
	opløselig	uopløselig	opløselig	uopløselig	opløselig	uopløselig	opløselig	uopløselig
Kiselsyre	0,2	77,2	0,1	78,4	0,1	79,5	0,1	75,2
Kali	0,2	2,2	0,2	2,4	0,2	2,3	0,2	2,5
Natron	0,1	1,2	0,1	1,1	0,1	1,5	0,1	1,0
Kalk	0,5	0,6	0,5	0,8	0,3	1,7	0,3	1,0
Magnesia	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,4	0,2	0,5
Fosforsyre	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,3
Svovlsyre	0,1	"	0,1	"	0,0*)	"	0,0*)	"
Humus	2,9	"	3,0	"	1,6	"	0,6	"
Ammoniak	0,4	"	0,3	"	0,2	"	0,1	"

Heraf fremgaaer det, at Mængden af opløselig og uopløselig Kali omtrent staaer i Forhold til hinanden som 1:12, og at Natronmængderne paa samme Maade omtrent forholde sig som 1:13. Hvad Kalken angaaer, da aftager den opløselige Del med Dybden, hvorimod den uopløselige Del tiltager; i det øverste Jordlag var Forskjellen imellem disse Kalkmængder dog kun meget ringe. Den største Kvantitet Kalk, der er paavist, er 2,9 pCt. Af Magnesia er der omtrent lige meget tilstede saavel af opløselig som af uopløselig; den største fundne Mængde heraf er 1,1 pCt. Fosforsyren forholder sig omtrent som Kalken, idet den opløselige Del deraf aftager lidt**), hvorimod den uopløselige Del tiltager med Dybden. Af Svovlsyre er der kun en ringe Mængde tilstede, dog lidt mere foroven end forneden. Skjønt Jorden ikke i flere Aar havde

*) Naar Svovlsyren i disse to Lag er angivet = 0,0, da er dette, som selve Analyserne udvise, ikke ganske korrekt, der er i Virkeligheden ogsaa her paavist smaa Mængder deraf; men da alle Brøkerne i denne Tabel for at lette Oversigten ere reducerede til een Decimal, har den ikke kunnet angives anderledes.

**) Naar i den sidste Tabel den opløselige Fosforsyre i alle Jordlagene er angivet ens, da er dette ogsaa begrundet i, at Brøkerne ere reducerede til een Decimal; den er i Virkeligheden lidt aftagende med Dybden, som ogsaa sees af selve Analyserne.

modtaget Gødning, er det dog maaste ikke umuligt, at dette Forhold kan hidrøre fra smaa Rester af ældre Gødning, eller maaste ogsaa forklares ved, at den svovlsure Kalk er saa lidet opløselig. Den største Mængde Svovlsyre, der er paavist, er 0,16 pCt. Mængden af Humus i de forskjellige Lag staaer omtrent i et Forhold til hinanden som 5:5:3:1; og paa en lignende Maade kan Mængden af Ammoniak udtrykkes ved Forholdstallene 4:3:2:1. Den største Mængde Humus, der er paavist, er 3,2 pCt., og den største Mængde Ammoniak 0,37 pCt., medens den mindste Mængde heraf viste sig at være 0,08 pCt.

Eftersom Lerjord og Jernilte ere bestemte under Et, er der i ovenstaaende Oversigt ikke taget Hensyn til disse Stoffer. De øvrige Stoffer kunne da sluttelig lade sig opstille i følgende Grupper med Hensyn til deres kemiske Forhold og Betydning for Jorden.

1. Kiselsyren, hvoraf der kun er paavist saare lidt i opløselig Tilstand, medens den langt overvejende Del er tilstede som Kvarts i forskjellig findelt Tilstand med en Del indblandet Feldspath o. s. v.

2. Kali og Natron, hvor Forholdet imellem den opløselige og uopløselige Mængde er omtrent ens i alle Lag.

3. Kalk, Magnesia og Fosforsyre, hvor de opløselige Forbindelser aftage med Dybden, medens de uopløselige tiltage, — et Forhold som forklares ved Vandets opløsende og udtrækkende Virksomhed.

4. Svovlsyre, Humus og Ammoniak. Disse Stoffer, hvis Tilværelse vel nærmest skyldes Rester af den i ældre Tid tilførte Gødning i Forbindelse med Planternes Virksomhed, aftage meget kjendeligt med Dybden.

Sammenholde vi endelig Mængderne af den opløselige Kalk, Kali, Natron og Fosforsyre, da staaer disse Stoffer i et Forhold til hinanden, der, naar vi gaa ud fra Kalken som Eenhed, nogenlunde nær kan lade sig udtrykke ved Tallene: 4:2:1:1.

Agerdyrkningsberetning.

(Fra Slutningen af September).

Danmark har iaar gennemgaaende haft en god Høst, og Glæden derover er saa meget lydeligere, som alt indtil Midfommerstid tegnede slet paa Grund af den Kulde og Tørke, hele Forsommeren førte med sig. Vejrforandringen i Slutningen af Juni blev efterfulgt af et særdeles frugtbart Vejr i Juli og August, og derved forandrede sig fuldstændig Markernes Udseende, saa at Kornet i Begyndelsen af August stod godt; men man ængstedes for, at Høsten, der nødvendigvis vilde falde sent og blive besværlig, fordi saa meget af Kornet var kastet i Reje og Hvirvler, end nderligere skulde vanskeliggjøres ved et ustabigt Høstvejr. Ogsaa i saa Henseende har Aaret langt overtruffet Forventningerne, thi dels fremskyndedes Modningen saa stærkt, at Høsten de fleste Steder kunde begynde blot en halv Snes Dage senere end almindelig, nemlig inden Midten af August, og dels var Vejret i Høsttiden saa ualmindelig godt, at man mange Steder ikke mindes at have haft det bedre. Kornets Mejsning, Opbinding, Høbsætning og Hjemtjørsel gik for sig uden nogen Standsning; i mange Egne blev ikke et Reg løst eller en Hjørn flyttet, og megen Sæd kom i Hus eller Stal uden at have faaet en Draabe Regn. Selv i de Egne, der i Slutningen af August fik en Del Regn, mest som Tordenbyger, gik Arbejdet hurtig for sig, thi i Reglen fulgte en frisk Vind efter, og Luften var i sig selv meget tørrende, hvilket desuden

bevirkede, at der i hele Høsttiden kun faldt meget lidt Dug om Natten, saa man ikke som ellers saa ofte maatte vente til op paa Formiddagen, inden man kunde tage fat paa at binde op, eller at kjøre ind. Hele Høsttiden varede af ovennævnte Grunde da ogsaa kun i Gjennemsnit 4 Uger; blev man end paa en Del Herregaarde først færdig efter 4—5 Ugers Forløb, tilendebrogtes paa den anden Side paa mange mindre Gaarde Høsten i 3—4 Uger. En halv Snes Dage ind i September vare alle Marker tomme, og i de fleste Egne saaes ved Gaardene flere eller færre Stakke, et Syn, som i de sidste Aar var blevet en Sjældenhed i flere Egne. I sin Helhed kan Høstudbnyttet vel sættes til noget over et Middelaar, en Del Steder er det meget derover, og kun saa Steder naaer det ikke op til et Middelaar. Dette gjælder med enkelte Undtagelser baade Halm og Korn, baade Kvaliteten og Kvantiteten, og da Priserne paa alle Landmandens Produkter, baade Korn, Smør og Kvæg, ere høje, maa Aaret i det Hele taget kaldes et meget godt Aar for de danske Landmænd, om der end naturligvis, — saaledes som nedenstaaende mere detaillerede Oversigt vil vise —, iaar som sædvanlig er enkelte Dele af Afgrøden, som ere lykkedes mindre vel, eller som endog ere en Del under et Middelaar.

Hveden har gjennemgaaende givet en god Høst, fylder godt, især paa de sydlige Døer, og giver i Reglen en smuk og vægtig Kjerne, skjønt den meget tidlig blev kastet i Beje, og man derfor havde Grund til at frygte for Kjærnens Udvikling; i Reglen er Kjærnen heller ikke stor og stærkt udviklet, men da Aarene ere lange, giver den dog godt ved Tærstningen, som paa Grund af de høje Hvedepriser allerede har fundet Sted i et ualmindeligt Omfang, og da Modningstiden var særlig heldig, naaer Kjærnen jævnlig en Vægt af 131—133 eller for enkelte gode Partier Saahvede endog 134—135 *H.* Rusten, som tidlig indfandt sig, standsedes i sin Omfiggriben af Tørken, og kun paa Bornholm synes den at have gjort en kjendelig Skade; fra enkelte Steder omtales, at Orm have udgnavet en Del Korn.

Rugen er maaske næppe saa god som ifjor, da den var Aarets bedste Afgrøde; den led nemlig en Del af Vinter- og Foraarskulden, og Sommerregnen kom vel sent til rigtig at gavne den paa de lette Jorder, hvor den allerede begyndte at faldmodnes. Men dog har den overalt paa Øerne og i det sydløstlige Jylland givet et tilfredsstillende, mange Steder endog et godt Udbytte, med meget og vægtigt om end noget smaa-kjærnet Korn, og den og Hveden, altsaa Vintersæden, synes for de nævnte Egne at have været afgjort bedre end Baarsæden. Dette er derimod ikke Tilfældet for det nordlige, midterste og vestlige Jyllands Bedkommende; her er Rugafgrøden iaar simplere end Baarsædsafgrøden, og har, navnlig hvad Fyldet angaaer, for en Del skuffet Forventningerne, men giver ogsaa her i Reglen en god og vægtig Kjerne.

Af Bygget og Havren nævnes snart den ene snart den anden at være bedst. Paa Øerne, Østkysten af Jylland Syd for Aarhus og i Sønderjylland staa de begge tilbage for Vintersæden. Det er navnlig over Jylland, at der klages i flere Beretninger fra Øerne, idet Baarsæden dels var kort, dels ved Høsten viste sig at være tyndere, end man havde troet; derimod skjæpper den overalt meget godt og giver smuk Sæd. Dels den tidlige Saaning, dels Jordens mindre gode Kultur, hvor Hveden ifjor mislykkedes, og dels den Omstændighed, at det 6-rd. Byg var for vidt fremskredet til rigtig at drage Nytte af Midsommersregnen, anføres som de væsentligste Grunde til at Baarsæden paa Øerne har vist sig mindre god. Det er navnlig de lettere Egne i Jylland, der iaar have haft en rigtig god Baarsædshøst, og den vilde have været endnu bedre, naar ikke en usædvanlig stærk Storm den 25de og 26de August havde truffet saa meget af Baarsæden, især Havren, u høstet og derfor afspistede mindst 1½ Fald. Hvor Hveden og Bygget endnu ikke var høstet, hvad enkeltvis var Tilfældet, navnlig i Viborgeggen og paa Mors, var Tabet endnu større, men mest Skade tog dog den hvide Havre, som endnu for en meget væsentlig Del stod u høstet; ogsaa den brogede Havre, der modnes sildig, stod endnu paa

Moden i de nævnte Stormdage, men den blæser mindre let af. Ogsaa i de sydligere Egne, hvor Høsten var mere fremskredet, fandtes hist og her et Stykke umejet Korn, som da selvfølgelig ogsaa tog Skade af Stormen, men Staden var her mindre, fordi Stormen var mindre stærk, og fordi den her endnu udsæede Sæd laa mere i Vejre end i de nordligere Egne. Derimod traf Stormen næsten overalt en temmelig betydelig Mængde Rivelse paa Markerne og spredte den atter over disse, saa Markerne maatte rives om. Den stærke Svine- og Gaasdrift paa Stubmarkerne i September Maaned, som man saa ofte iaar traf paa, viste ogsaa, at Kornspildet iaar havde været stærkere end almindelig.

Erterne have givet et usædvanlig stort Udbytte iaar; de vare stærkt groede, rigt bælgfattede, vare fri for Sygdomme og Insekter og bleve udmærket indhøstede. Ogsaa de andre Bælgfrugter, Vikker og Bønner, have givet et særdeles godt Udbytte.

Af Boghveden lykkedes den tidligsaade i Almindelighed godt, og den nævnes fra enkelte Egne, navnlig i Østjylland, endog at have været særdeles god. Andre Steder, især i det midterste og vestlige Jylland, tegnede den vel godt en Tid af Sommeren, men tog Skade under Blomstringen og har kun givet et tarveligt Udbytte; dette gjælder fortrinsvis om den sildigsaade.

Rapsen, hvis Dyrkning stedse bliver mindre og mindre, har iaar givet omtrent et Middeldudbytte; det samme gjælder om Hørren, der var temmelig kort i Straaet, men hvis Bonitet synes at være god. Humlen gav et temmelig stort Udbytte, men da Modningen faldt sent og under mindre gunstige Vejrforhold, er Kvaliteten ikke alle Steder god. Af Træfrugt havde en lille Middelhøst; Frugten var lille og af et mindre godt Udseende. Den kolde Forsommer og de stærke Regnskyl har ikke været heldig, og Træerne se en Del medtagne ud paa Bladene.

Der har ikke iaar været nogen særlig Grund til at prøve nye Høstmaader, da Kornet ingen synderlig Skade kunde tage, paa hvad Maade man end bjergede det, men Erkjendelsen

af, at Halmen ikke taber saa meget i Foderværldi og at Kærnen bliver lyseft og smukkest ved at Kornet strax bindes op, vinder dog stadig Udbredelse, og den sjællandske Bonde kommer mere og mere over til denne Høstmaade, medens den lollandste endnu næsten gjenneengaaende følger den gamle med at lægge Kornet paa Skaar.

Da de forffjellige Kornarter saa hurtig modnedes, var Høsttiden meget travl, og navnlig i flere Egne af Sjælland beklagede man sig over ikke at kunne saa Folkkraft nok. Hertil kommer, at Kornet iaar laa saa stærkt i Veje, at en Mand ofte kun høstede det Halve af det almindelige. For at fremskynde Høstarbejdet er man i flere Egne, selv paa de mindre Gaarde, kommet ind paa at lade høste paa Afford; man kan derved i Reglen samle en større Folkkraft og faaer mere udrettet. Derimod vinder Mejemaskinen, ved hvilken man saa betydelig kunde fremskynde Høsten, kun ringe Udbredelse, og den er iaar bleven benyttet endnu mindre end i flere foregaaende Aar, da Kornet laa for stærkt i Veje og Hvirvler. Naar man som iaar kan ende Høsten i Løbet af 3—4 Uger, synes ogsaa den virksomste Spore til Benyttelse af Mejemaskinen, nemlig Mangel paa Arbejdskraft, ikke at være tilstede i nogen høj Grad, men paa den anden Side have de betydelige Tab, som den stærke Storm den 25de August forvoldte, ogsaa maattet lære Folk, hvad blot et Par Dages Fremskynden af Arbejdet ved en Maskines Hjalp kan have at betyde.

Kartoflerne stode i Slutningen af Juli de fleste Steder smukt og blomstrede rigelig; da indfandt den almindelige Kartoffelsygdom sig paa Derne, i det sydøstlige Sjælland og i Thy, paa Mors og i Viborgeggen, og den greb forbausende hurtig om sig, saa at Toppen i Løbet af kort Tid visnede hen, især i det østlige Sjælland. Den stærke Tørke i de første 3—4 Uger af August gjorde imidlertid, at Sygdommen ikke i den Grad ødelagde Knoldene, som man med Grund frygtede for, om den end hist og her, hvor der indtraf Regnbygger, førtes ned til Knoldene, og en Del af disse toge Skade. Derimod

førte Toppens Henvisnen uundgaaelig med sig, at Knoldenes Væxt standsedes, og Kartoflerne ere derfor i de fleste af de ovennævnte Egne kun smaa og give ikke fuldt en Middelhøst, om man end paa enkelte Steder har havt en ret god Høst. I de andre ikke ovenfor nævnte Egne af Landet holdt Kartoflerne sig derimod grønne til ind i September Maaned, da enten den naturlige Modning eller Nattefrosten bragte Toppen til at visne, og i disse Egne er Udbyttet en Del bedre og naaer i Reglen over en Middelhøst.

De øvrige Rodfrugter staa nogenlunde godt, hvor de ere blevne paa fode; Forsommeren var ved sin Kulde og Tørke ugunstig for dem, og Røtterne maatte stadig udbedres og efter-
saaes; navnlig maatte Turnipsmarkerne, der led meget af Jord-
lopper, ofte flere Gange eftersaaes. Juli og August vare ret
gunstige for Rodfrugternes Væxt, men ogsaa for Ukrudets, og
der krævedes megen Rensning; i Modsætning hertil blev Tør-
ken i September saa stærk, at de nyde Blade meget tidlig gul-
nede, og Væxten standsedes eller var i alt Fald ringe, saa Ro-
erne kun ere smaa, og om de derfor end synes at være faste
og at ville blive nærfomme, vil Udbyttet dog næppe naa en
Middelhøst.

Med Undtagelse af Kartoffelsnygdommen, Jordlopperne paa
Turnipsmarkerne og paa de nye Kløvermarker nu i Estersommeren
samt Orme og Larver, der saavel i det nordlige som sydlige
Jylland mange Steder have ødelagt Raalen i Haverne, saa kun
Ribberne staa tilbage, have Afgrøderne iaar været forstaaede
for Insektangreb og Plantesnygd om af nogen større Be-
tydning. Lidt Røst paa Hveden, en Del Meldrojer i Rug og
Byg paa enkelte Steder i Jylland, nogle saa Orm i Hveden,
og en Del Biller i Rapsen kan vel have forringet Udbyttet paa
den enkelte Gaard, men har været uden Betydning for Ager-
bruget i det Hele taget.

Efter Vejrforandringen ved St. Hansdagstider bleve Græs-
markerne, der indtil da havde været meget usle, særdeles
gode, og da Græsningssarealet var blevet stort paa Højerg-

ningens Bekostning, var Græsset i hele Juli og August Maaned meget rigeligt uden dog at kunne faa Tid til at blive stort, langt og grovt, saaledes som det undertiden kan ske i fugtige Sommere. Kvæget kom derfor i et godt Hulde. I det nordlige Inland, hvor Græsmarkerne fra Forommeren af synes at have været endnu simplere og mere medtagne end andetsteds, bedredes de vel ogsaa noget i de 2 nævnte Maaned, men Græsset blev ikke rigeligt, og hvor man ikke havde Enge eller Kjer at ty til, maatte man ofte fodre Kvæget nogle Timer daglig paa Stald, naar man vilde holde Huldet og Mælken nogenlunde hos det.

I September Maaned bleve Græsmarkerne paa Grund af den stærke Tørke og Kulde atter simple overalt, og i nogle Egne endog meget simple, og havde ikke de nye Kløver været saa frodige, vilde der mange Steder blevet Græsmangel i September. Da nu tilmed Nattekulden ofte var meget stærk i denne Maaned, toges Kvæget mange Steder paa Stald om Natten.

I det Hele taget har der altsaa i Sommer ikke været nogen stærk Trang for Staldfodring, og da der mange Steder kun blev lidt Halm tilovers til Strøelse, er den hellerikke bleven prøvet i noget stort Omfang i Sommer, om den end vedblivende bestjæftiger Landmændenes Opmærksomhed. Det maa da hellerikke lades ude af Betragtning, at naar man iaar har kunnet græsse sit Kvæg nogenlunde tilfredsstillende gennem den første uheldige Sommertid, er det kun skeet paa Agerhøets Bekostning; dette vil derfor savnes til Vinter og maa da erstattes af et eller andet Kraftfoder, og Spørgsmaalet bliver da, om ikke Sommerstaldfodringen havde været billigere.

Mælkeudbyttet har i den sidste Halvdel af Sommeren været — om just ikke stort — saa dog tilfredsstillende, naar Hensyn tages til at Køerne nu i Reglen kælve tidlig paa Vinteren, at Foraars- og Forsommertiden ikke havde været heldig, og at der i mange Mejerier har været en Del Overløbere, Kasterer og lungesyge Køer, rimeligvis paa Grund af de foregaaende mindre heldige Sommere. Smørudbyttet har været

ret godt, og Sommeren har ikke frembudt saa store Banstelig-
heder som de 2 foregaaende med Hensyn til Mælkens Hold-
barhed.

Brakmarken har iaar været nem at behandle, rense og
stjerne, hvor man bruger Helbrak; derimod har Halvbrakmar-
ken ikke i den tørre Eftersommertid kunnet faa den tilbørlige
Skornelse og Rensning. Fra det nordlige Jylland klages der
over, at de stærke Storme have foranlediget Tordfug i usæd-
vanlig Grad, da Jorden dels var meget tør, dels stjør og løs
paa Grund af den bedre Brakbearbejdning, som nu bliver Forderne
til Del. Da dette Tordfug har gjentaget sig i de sidste Aar,
har man paa flere Steder i den nævnte Egn begyndt paa en
noget lettere Bearbejdning af Brakmarken.

Rugen blev i Reglen faaet i bekvem Jord i den første
Halvdel af September, men dels laa den længe i Jorden, og
dels kom den meget tyndt op paa Grund af Tørken. Hvor
man ikke havde faaet Rugen faaet inden den 20de September,
forhindredes man mange Steder i at faa den inden Maanedens
Udgang paa Grund af det vedholdende regnfulde Vejr, som indtraf
i Slutningen af denne Maaned. Dette hindrede i endnu højere
Grad Hvedesaaningens navnlig paa de stærke Forder i de egent-
lige Hvedeegne. Der er brugt en stor Mængde kunstig Gjød-
ning til Vintersæden, og i sine Egne af Jylland bruges den nu
ikke blot af saa at sige alle større Gaarde, men ogsaa af de
fleste Bønder og af en stor Mængde Husmænd og Parcellister,
navnlig ved Opdyrkingen af Hedejord.

I de særlige Meddelelser, der ledsage de modtagne Beret-
ninger, er der især 3 Forhold, som ere omtalte, nemlig Damp-
tærskningen, Valget af Sædetid og de høje Kvægs-
priser. At Benyttelsen af Damptærskemaskiner i dette Efteraar
har naaet et Omfang som aldrig før, tildels bevirket af Ønsket
om at profitere af de høje Korn- navnlig Hvedepriser, fremgaaer
af mange Beretninger fra Verne og det østlige Jylland, af
hvilke vi skulle hidsætte følgende:

Fra Egnen Vest for Kjøbenhavn: „Damptærstema-
skinen bliver nu efterhaanden benyttet meget almindelig saavel
paa større som og paa mindre Gaarde, saavel Heegaards som
de indførte engelske; hvorvidt det vil virke heldig paa Arbejds-
forholdene i Tidens Løb er vel et Spørgsmaal, men det er
unægtelig bekvemt at tærste meget i de lange Dage, uden at
sinke Markarbejdet; Efteraaret er jo nu efterhaanden blevet Land-
mandens travleste Tid.“

Fra Egnen Nord for Slagelse: „Man seer og hører
rundt omkring her i Egnen Damptærstemasinerne pibe og brumme,
dels egne, dels lejede, for at skaffe den mest mulige Hvede frem
til de høje Priser.“

Fra Falster: „Her paa Falster havees nu 2 Damptærstema-
skiner, som lejes ud, og de ere meget søgte, saa at de slet ikke
kunne fyldestgjøre Behovet.“

Fra Sørljøbingegnen: „Damptærstemasiner, hvoraf
der her i Stiftet findes 5 til Ublejning, have saa meget at be-
stille, at de ikke kunne overkomme det Halve; de have været i
Brug i det vestlige Lolland ligesaa Kughøsten af, og man tær-
stede Rugen fra Bognene paa Marken.“

Fra Rødbyeegnen: „Damptærstningen udbreder sig stærkt,
og i dette Efteraar have alle Folk villet tærste med de saa, der
havees til Ubleje. Der kommer derfor ogsaa stadig flere af dem,
og det uagtet det jo væsentligst er om Efteraaret, der er Arbejde
til dem. Det har til Følge, at Priserne, som tages for Tærst-
ning, ere alt for høje, saa at det, for hver den Landmand som
har Aaad til det og har en 3—400 Tdr. Land, kan betale sig
at kjøbe et lille Apparat selv. Fabrikant Lange i Næstved laver
nu baade Lokomobiler og Tærstemasiner.“

Fra Næstvedegnen: „De gode Hvedepriser have foran-
lediget, at Tærstningen af denne Kornsort begyndte med Energi
umiddelbart efter Indhøstningen. 3 Lokomobiler med selvrensende
Tærstemasiner, som ublejes, ere stadig i fuld Virksomhed og stærkt
søgte; enkelte Ejendomsbesiddere have selv anskaffet sig saadanne
Apparater, og Maskinfabrikken „Godthaab“ ved Næstved, Fabri-
kant Lange, har i længere Tid udfoldet en stor Virksomhed ved
Forarbejdelsen af Lokomobiler, faststaaende Dampmaskiner og
selvrensende Tærstemasiner, hvilke ikke alene ikke skulle staa til-
bage for de indførte engelske, men navnlig med Hensyn til
det i Enkeltheberne omhyggelig og smukt udførte Arbejde endog
overgaa disse. Denne Fabrik siges at ville begynde paa Fabri-
kation af Mejemaskiner.“

Ogsaa almindelige, i Reglen 2 Hestes Tærskemaskiner udlejes i et større Antal, ikke alene til smaa Bøndergaardene men navnlig til Ejere af Husløbder. For saa Aar tilbage var det forbunden med Vanskelighed at faa en Høstmand, naar man ikke forbandt sig til at give ham en Tærskleplads; nu er det vanskeligt at erholde en Tærsker, hvilket vel tildels beroer paa den her paa Egnen herskende Mangel paa Arbejdskraft, foranlediget ved større Udvandring, større Inddæmningsarbejder m. m., dels paa Ulyst til dette vel indbringende men overanstrengende Arbejde, hvori Ungdommen ikke mere nu som hidtil faaer Døvelse."

Fra Aarhusegnen: "En Damptærskemaskine er siden Høst gaaet omkring her paa Egnen; den tilhører en Forening, og er af Kjøbmand Broge indkjøbt i England; den tærsker i en Dag (10 Timer) omtrent 120 Tdr. Hvede, Rug og Byg, og 180 Tdr. Havre. Den bruger 3—4 Tdr. Kul om Dagen og 18—24 Mennesker i Forhold til Transportens Længde af Sæd og Halm. Den tærsker meget rent, ødelægger ikke Halmen og leverer smukke og vægtige Barer, omtrent 3—5 \mathcal{H} holl. Vægt højere end naar det tærskes med Plejl eller paa almindelige Tærskemaskiner.

Fra Vejleegnen: "Den stærke Efterspørgsel efter Hvede har foranlediget flere, saavel mindre som større Jordbrugere til strax efter Høsten at aftærste en Del af den, og hos de førstnævnte har denne Aftærstning da som oftest fundet Sted med en lejet Maskine, anbragt ved Staffene eller undertiden endogsaa i selve Hvedemarken, hvor Kornet da er bragt til Maskinen lige fra Avnen, ligesom det skeer ved Kapstærstningen. De store Gaarde i Bjerre Herred vare tilbude Damptærskværker fra Aarhus; man har der igjennem Grosferer Broge anskaffet 2 saadanne, som føre Navnene Skaarupgaard og Gersdorflund; de skulle kunne tærste og rense 120—150 Tdr. Vintersæd om Dagen og have kun kostet 2750 Rd. hver, men da man gjorde Forbring paa at faa dem i Begyndelsen af September, kom de ikke hermed, thi Gaardene ved Aarhus skulle til Dato have givet dem fuldt Arbejde, og en enkelt Gaard (Thomasminde) har i forrige Uge aftærstet ikke mindre end 1000 Tdr. Korn med et af dem. Jeg antager, at det især er disse Damptærskværker, der maa have Fremtiden for sig, naar man skal benytte de heldige Konjunkturer for Kornets Afsetning om Efteraaret, thi paa denne Aarstid at bruge sin Hestekraft til Tærstningen er uheldig; der kan derved let forsømmes for meget af det vigtige Pløjearbejde, og en Forsinkelse af Vintersædens Lægning eller en Udsættelse af

at pløje Stubjorden, medens den er tør og bekvem, kan let medføre et Tab i Fremtiden, som vil sluge den Fordel, der var ved at faa den højere Pris for Kornet."

Angaaende Valget af den rette Saatid have vi bl. a. modtaget følgende:

Fra Slagelseegnen: „Med Hensyn til at paafe den rette Saatid for Baarsæden, da er min over 40 Aars Erfaring den, at paa kraftfulde, draineede eller vel asgravede Jorder, som ere rene, bør saaes saa tidlig, Jorden er tjenlig dertil; det giver maaste til sine Tider som iaar, hvor Regnen udeblev temmelig længe, noget mindre Straa, men en vægtig og kraftfuld Kjerne; man skal byde Sæden saa lang Vøretid som mulig, det giver udviklet Kjerne og tidlig Høst, som ofte gavner meget. Paa kraftløse, siede og svage Jorder maa man tage andre Hensyn, de kunne ej byde Vejrliget Trods i Kulde og Regn."

Fra Saxtjøbingegnen: „At det silbigsaaede Byg har givet bedre Udbytte end det tidligsaaede, gjælder ikke overalt; der er ganske vist Steder, hvor dette har været Tilfældet, og det har jo ogsaa været et sjelden ugunstigt Foraar for tidligsaaet Sæd. Paa draineede, nogenlunde velbehandlede Jorder er det bleven en Regel herovre at saa tidlig, og der er vist Saa, som flaa ind paa en anden Vej. Er det virkelig saa, at Bygget er taget stærkt af i Fuld i de sidste Aar, kan man vistnok være enig om, at man hverken kan give Drainingen eller en tidlig Saaning Skylden, men at det er Jorden, som idelig og idelig skal give store Afgrøder uden noget Tilskud efter de for det meste store Fuld af Hveden. Under lige Forhold vil det vise sig, at den tidlige Sæd i Reglen har Fortrinet for den silbige, og navnlig maa det gjælde for Bygget, som kan behøve al den Tid, det kan faa, for at udvikle sig og modnes rigtig. Man kan naturligvis ikke sige: jo tidligere man saar, desto bedre, thi der er vistnok ikke saa Steder i dette Foraar, hvor man har saaet, uden at Jorden var bekvem; thi det er ej nok, at Jorden er i en saadan Tilstand, at Heste og Redskaber kunne gaa uden at synke for dybt i, men Jorden skal være i en passende Stand, ej for tør, ej for fugtig, saa at den smuldrer stærkt for Svenskharven, og at den, om man kan sige saa, skummer for den lette Harve. Paa dette Tidspunkt skal der saaes, og den, der nøje har iagttaget Jordens Tilstand om Foraaret, vil have fundet, at det kun er en kort Tid, at Jorden er saadan rigtig let og levende, og at den ved tørt Vejr bliver mindre let Dag for Dag, og endvidere

at Hovedsagen for en heldig Foraarssaaning ligger i en tør og dyb Efteraarsbehandling. Man vil kunne skjelne en betydelig Forskjel mellem den Jord, man fik pløjet tør i Efteraaret, og den, man fik pløjet vaad; den Første er langt tidligere tjenlig til Saaning end den Sidste, og falder altid langt bedre for Redskaberne, til hvilken Tid saa end den Sidste behandles. Det gjælder om at faa pløjet Stubben tør, og man vil saa herovre i Reglen finde sin Fordel ved en tidlig Saaning. At svenfke Jorden og harve og tromle den til, og saa lade den ligge en Tid før man saar, vil man i det mindste paa stive Jorder ikke gaa ind paa, thi derved vil man ved en tør Periode absolut berøve Jorden for megen Fugtighed, og saar man Regn paa den tilharvede eller tiltromlede Jord, vil man faa stort Besvær med at faa den til at falde fint for Harven. Paa udrainede Jorder bruger Gaardmanden ofte at svenfke den op („trøde“ — „tvære“) en Tid før Saaningen, men det taber sig mere og mere hos dem, hvis Jorden ligger lidt højt.“

Fra Horsensegnen: „Spørgsmaalet om at faa Vaarsæden tidlig eller mindre tidlig om Foraaret, tør for indeværende Aar vistnok besvares med at den har været bedst, hvor den er saet lidt mindre tidlig end almindelig, i ethvert Tilfælde er Fyllden bedre, hvorimod det er mere tvivlsomt, om Kjøernen og Vægten er bedre. Var Vaarsæden i indeværende Aar lagt omtrent 8 Dage senere, vilde Høsten sikkert i Almindelighed have været fyldigere, men det skylbes kun den ualmindelige Kulde først i April, og paa rene og kraftige Jorder gif Vaarkornet, som var tidlig saet, dog i Reje, og paa saadanne Jorder kan det kun tilraades at faa i Slutningen af Marts eller allerførst i April.“

Fra Aalborgegnen: „Prisen paa gode Kælvetøer er meget høj iaar, nemlig fra 80 til 100 Rd. for de bedste; men disse fremkomme meget sparsomt paa Markederne, da en stor Del ere opkjøbte og bortførte, deriblandt en Del til England, hvor Køholdere, som levere Mælk til de store Byer, finde deres Regning ved at kjøbe dem til efter engelske Forhold billige Priser, medens de engelske Landmænd endnu vrage dem. Her tillægges derfor meget saavel af Bonden tilsalg som paa de større Gaarde til eget Indskud, hvilket, drevet rationelt, ogsaa vil betale sig for disse, tilmed da Prisen paa Udsætterkøer, hvor Befætningen fodres stærkt, og disse derfor ere temmelig fede, er steget overordenlig, indtil 90 à 100 Rd. pr. Stk., ligeledes til Udførsel til England, til hvilke Priser endog Køer, som endnu malkede 5—7 Potter, ere solgte allerede ved Midsummerstid, og stadig kunne sælges, naar de have nogenlunde Størrelse og

Dybbe, hvilket viser hen til at holde Mælketøer af dette Slag, naar Mælkerigdom forbindes dermed, hvilket ikke synes vanskeligt at opnaa til en vis Grad hos den jydste Ko, navnlig i Kalborg og Hjørring Amter."

Fra Herningegnen: „Det mærkes paa en forunderlig Maade i flere Henseender paa denne før saa affides liggende Hebeegn, at Jernbanen nu berører dens østlige Side, nemlig i Silkeborg. Det vilde bevirke en total Forandring af alle gamle Forhold i Hebeegnen, og mægtig fremstynde Opdyrtingen, hvis der kom til at gaa en Jernbane tværs igjennem Hjertet af Heben."

Sverrig.

Høsten har givet et godt Udbytte; det østlige Skaane har havt en god Middelhøst, det vestlige og navnlig nordvestlige en Del over en Middelhøst, og Smaaland og de nordlige Egne ligeledes noget over en Middelhøst. Da navnlig Hveden i det vestlige Skaane har været fortrinlig, og da Priserne ere høje, nævnes dette Aars Kornudbytte endog at være det værdifuldeste, denne Del af Sverrig nogensinde har havt. Ogsaa Rugen er særdeles god, skjønt den, navnlig i de nordligere Egne, led meget af Foraarskulden. Havren er næsten gennemgaaende den fletteste Sædart iaar; dels er den ofte temmelig tynd, dels naaede den ofte i nordligere Landsdele ikke at blive moden, inden Septemberfrosten kom og frostmødne den, hvorved den vel ikke tabte synderlig i Værdi som Foder, men derimod kun vil give en mindre god Handelsvare.

Høstvejret var isørigt udmærket ligesom her, men Høsten faldt endnu senere og endtes først i Slutningen af September. Der var i sine Egne, f. Ex. Skaane, om just ikke Trang, saa dog en saa stærk Brug for Arbejdsfolk, at Daglønnen, der i Høsttiden almindelig er 3 K , steg til det dobbelte og endog 3dobbelte. — Ogsaa i det vestlige Skaane have Damptærstemasinerne fundet Indgang og havt meget travlt lige siden Høst med at udtærste Hvede.

Kartoflerne ere smaa og give kun et lille Udbytte; i det sydlige Skaane indfandt Sygdommen sig tidlig og greb stærkt

om sig. Køerne give en Middelfagrøde; paa sine Steder ere en stor Mængde af dem gaaede i Frø.

Græsmarkerne's Tilstand have i Sommer været en lignende som i Danmark, kun har den stærke Kulde og Nattefrost i September i Forbindelse med Tørken gjort Efteraarsgræsningen endnu simplere end her, og Kvæget toges tidlig paa Stald.

Efteraarssaningen har ikke været heldig; paa de stærke Jorder kunde man kun meget vanskelig faa Jorden behandlet formedelst Tørken, og da Regnen endelig kom sidst i September, bleve disse Jorder for vaade og døde. Da tilmed Høsten saa sent endtes, blev Rugen overalt saadet meget sildig, spirede daarlig frem og maa have et mildt og langt Efteraar for at vinde Kræfter. Benyttelsen af kunstig Gjødning giver et godt Resultat paa Kornmarkerne, navnlig er Superfosfat heldig; men den svenske Jord synes mange Steder ikke at være saa holdbar som den danske, thi der fremhæves stærkt, at Jorden, særlig i Smaaland, kræver hyppig Gjødning.

Spørgsmaalet om Arbejdernes Stilling paa Landet begynder særlig i Skaane at drages frem og gjøres til Gjenstand for Diskussion, da Fattigdommen næsten overalt er i Tiltagende, hvor der findes mange større Gaarde i ringe indbyrdes Afstand, hvad netop ofte er Tilfældet i Skaane.

Af en Beretning fra Egnen ved Wexjö hidrættes følgende:

„Køerne kom først sent ud, og ofte i en ynkelig Tilstand, da Mange ikke havde Foder nok til at holde dem inde saalænge. Paa sine Steder kom de derfor ogsaa ud, førend der var noget for dem at æde. Noget stort Udbytte har der derfor næppe i Almindelighed været af Mejerierne, men det er at haabe, at disse i Fremtiden ville tage et godt Opsving, ligesom ogsaa, at den mindre Jordbruger vil lære at drage større Nytte af sine Køer end han hidtil har, og saa antager jeg det ogsaa for rimeligt, at man i Fremtiden vil gjøre sig mere og mere uafhængige af „Betet“, naar man først lærer at forstaa, at det lønner sig, hellere at ofre lidt af en Havremark paa sine Køer end at labe dem hele Døgnene gaa paa det magre „Bete“. Hvad der her i Landet sikkert vil bidrage meget til at lære baade større og mindre Jordbrugere at anvende saa meget som mulig

paa Køerne, er Oprettelsen af Smørfabrikker i de større Stæder. Saadanne Fabrikker ere oprettede nu i Jønkøping og i Wexiø. De opkjøbe Fløden, som ikke maa være sur og derfor i Reglen kun kan staffles fra Afkjølingsmejerier, hvilke ogsaa blive udbredte overalt heromkring. Fløden tjærnes strax, Smørret vejes og betales efter Vægten ÷ 3 pCt.. Prisen har i de forløbne Maaneder Maj, Juni og Juli været resp. 80, 70 og 75 Ore pr. svensk Staalpund. Det er jo en temmelig lav Pris, navnlig naar man tager Hensyn til, at Fabrikken beholder Kjørnemælken, men det er dog ikke saa lidt mere end Folk ere vante til at faa heroppe, og de ville gjerne slippe alt Besvær med Smørfjærningen. Ikke under 5 svenske Kander Fløde maa leveres, men den maa gjerne være 3—4 Dage gammel, naar den blot er sød. Jeg er overbevist om, at hele Eggen vil have godt af denne Smørfabrik eller dette Fællesmejeri, og det er ikke blot den nærmeste Omegn, der kan drage Nytte deraf, thi flere Steder indrettes Mælkeopkjøbssteder, hvorfra Fløden sendes til Wexiø, dels med Bogn, dels ad Jernbanen.

Det Hele er imidlertid først begyndt i denne Sommer, men ved Stockholm (Mälar-provinsernes mejeriaktie bolag) har det jo gaaet i et Par Aar og gavnet umaadeligt. Disse smaa Mejerier staa under Kontrol af det store Bolag, og Smørret sælges af dette. Den værste Fejl ved Mejeriet her i Wexiø troer jeg er den, at Bestyreren selv ikke er Mejerimand, men kun Forretningsmand.

Norge.

Den forløbne Vinter var ualmindelig stræng over hele Landet, men dog ret gunstig for Landmandens Bedrift, da man i lang Tid havde et jævnt godt Slædeføre. Vaaren syntes engang at ville indfinde sig temmelig tidlig, thi Slutningen af Marts bragte allerede mildt Vejr, som i kort Tid smeltede Sneen, men i Løbet af April og den første Halvdel af Maj holdt Vejret sig vedvarende tørt og koldt, saa at Tælen laa længe i Jorden, og Vaararbejderne kom i Almindelighed ikke ret i Gang før i sidste Halvdel af Maj. Det kolde og tørre Vaarvejr vedblev i Løbet af næsten hele Maj Maaned og var til megen Gavn for Markarbejderne, da Jorden var tør og bevem, og saa godt som al Vaarsæd kom meget godt i Jorden.

Men samtidig satte det Engen og Vintersæden i høj Grad tilbage. Juni Maaaned var ligeledes helt igjennem tør og, paa nogle enkelte Dage nær, ogsaa temmelig kold. Saavel Engen som Vintersæden havde derfor i denne Tid et lidet lovende Udseende, men med Juli Maaaned indtraadte der saa godt som over hele Landet en gunstig Forandring i Vejrret. Rigelig Regn og tildels ogsaa et noget varmere Vejr ophjalp baade Ager og Eng.

Hø høsten begyndte under meget ugunstigt Vejr, men overalt, hvor man ventede længe med at slaa, fik man sit Hø ind under gunstige Vejrforhold, og fik ogsaa mere end man skulde ventet efter den uheldige Forsommer. I det Hele taget er vistnok saavel Høets Kvantitet som Kvalitet omtrent som i et Middelaar. Kornet tog sig mærkkelig op i Løbet af Juli og August, og Høsten har hidtil været gunstig, saa at den allerførste Del nu i Slutningen af September er kommet godt i Hus. Vintersæden havde lidt saa meget i Løbet af Vinteren og Forsommeren, at den ikke kunde tage sig fuldstændig op, og den har vistnok givet mindre Udbytte end i et Middelaar, men Baarsæden, der er af ulige større Betydning for Norge, har derimod mange Steder givet et rigt og overalt et godt Udbytte. Kornavlens bliver derfor vistnok i det Hele taget en Del over et Middelaar, hvilket er saa meget mærkeligere, som Udsigterne lige til St. Hansdagstid vare meget mislige. Kartoflerne have staaet jævnt godt, og fra enkelte Kanter horer man om en rig Avling, men det viser sig desværre ved Optagningen, at en stor Del er bestadiget. Fornemmelig have tidlige hvide Sorter lidt af Sygdom, medens de sildige røde Kartofler ere forholdsvis friske.

For Turnips var Vaaren ikke gunstig, og de have været stærkt udsatte for Insektangreb. Foruden Jordlopper har iaar ogsaa *Elatér segetis* viist sig som en frem Fjende, og dette Insekt har i det Hele taget anrettet en Del Ødelæggelse i flere Egne af Landet, saavel paa Rugen ifjor Efteraar som paa Bygget i Vaar. Det er muligt, at de tørre Aar, som vi nu gjentagende have havt, have været gunstige for deres Formerelse. Græs-

ningen paa Søerne har været rigelig og Udbyttet tilfredsstillende.

Den Række af mindre gunstige Aar, som Norge havde i Tiaaret 1860—69 har svækket den levende Interesse for et fremadstridende Jordbrug, som tidligere var vakt. Aaret 1870 var derimod et ret godt Aar og satte for en Del Mod i de mange mistroftige Landmænd, og det indeværende Aar vil forhaabentlig end yderligere bidrage dertil.

En Institution, som særlig har lidt paa Grund af den mindre Interesse for et rationelt Jordbrug, som nødvendigvis fulgte af de trykkende Forhold, hvorunder mange Landmænd arbejdede, er Landets højere Landbrugs-skole paa Aas. Denne Skole har i de senere Aar havt stedse mindre Søgning, og da man har troet, at dette Forhold tildels kunde tilskrives en mindre heldig Organisation, er Skolens Plan undergaaet en væsentlig Forandring, der skal træde i Kraft fra indeværende Efteraar af. Efter denne ere Eleverne inddelte i to Klasser. I den ene Klasse, der er toaarig, sysselsættes Eleverne væsentlig med praktiske Arbejder, og alle de ved Gaardsbruget foresaldende Arbejder skulle udføres saa godt som udelukkende af disse Elever, medens den theoretiske Undervisning er mere Bisag og væsentlig tænkes henlagt til Vinterhalvaarene. Hvert andet Aar træder der desuden en højere Klasse i Virksomhed, der er beregnet paa at fortsætte Uddannelsen af de fra den førstnævnte Klasse udgaaede Elever, som maatte ønske det, medens den tilige staaer aaben for enhver Anden. I denne Klasse er Undervisningen blot theoretisk. Man har paa denne Maade villet lette Afdgangen for den egentlige Bøndestand, idet der blot kræves smaa Forkundskaber og en ringe Betaling for den lavere Klas-ses Bedkommende. I et Land som Norge, hvor Antallet af dygtig bestyrede Jordbrug endnu er meget lidet, og hvor det er meget vanskeligt for de unge Landmænd at finde praktisk Uddannelse paa private Eiendomme, synes det ogsaa at være ganske rigtigt, at man aabner dem Afgang til en saadan, og man maa haabe, at den vil blive godt benyttet.

Den eneste Gren af Jordbruget, der i de senere Aar har taget rigtigt Opsving er Mejerivæsenet. Dette udvikler sig jævnt, fornemmelig i Landets sydlige Del, hvor Bygderne ere tættere og tilstede Anlæg af Fællesmejerier. Indførelsen af „Koldvandsmethoden“ har især bidraget til at lette Indretningen af saadanne. I Løbet af indenværende Aar er der fra Kristiania iværksat en stadig Udførsel af Smør til England, og den synes at vinde jævn Fremgang. Ogsaa af Fedekvæg har man iaar begyndt at udføre en Del, dels til London og dels til Edinburgh, og om end Antallet deraf endnu blot kan regnes efter Hundreder, tyder dog alt hen paa, at man for Alvor har begyndt at lægge Vind paa Kvægavlning, der under Norges klimatiske Forhold vistnok altid bør være en Hovedsag.

England.

Formedelt den tarvelige Høst ifjor har man i England længselsfuldt fulgt Afgrødens Udvikling iaar. Vinteren bragte megen Frost, Vaaren kom sent, og Sommeren var kold og mørk. Den hyppige Værfrost i Vinter ødelagde mange Turnips og nødvendiggjorde et stærkt Forbrug af kunstigt Foder. Værfrosten i Foraaret skadede Hvedemarkerne og forsinkede tillige Græssets og Foderplanternes Fremvæxt. Maj var kold og ugunstig, og Græsmarkerne gjorde kun ringe Fremskridt. Juni var ogsaa kold og bragte næsten ikke en eneste Solstinsdag. Juli, da Kornet skulde modnes, var ogsaa meget mørk og skyfuld med kun faa klare Solstinsdage, og der faldt hyppig stærke Regnskyl ledsagede af heftige Hvirvelvinde. Høstudsigterne vare ingenlunde lovende indtil Slutningen af Maaneden. Høsten tegnede til at ville falde en Maaned senere end almindelig, Modningen af mange i Vaaren saade Hvedemarke var tvivlsom, og var det samme Vejr vedblevet, vilde meget af det Korn, som enten var pisset ned af Regnen eller kastet i Hvirvler af Vinden, kun egne sig til at føres paa Møddingen. Men heldigvis kom August Maaned med et udmærket smukt Vejr, klart Solstis og en skufri Himmel, som modnede Kornet saa hurtig, at Høsten

kun faldt 14 Dage fildigere end almindelig og 3 Uger fildigere end ifjor.

Afgrøden modnedes over hele England samtidig. Allerede tidlig kunde man skjønne, at Hvedehøsten ikke vilde blive god. Den strænge Foraarskulde udtyndede Hveden paa de udrænedede Marker og paa løse især mofede Jorder. Smældelarven gjorde megen Skade, og da Jorden var vaad, kunde Tromlingen ikke gjøre nogen Nytte. En stor Del Hvede blev omplojet, og mange af de Hvedemarker, der fik Lov at gro, vare saa tynde, at de kun vilde kunne give en halv Afgrøde. Hverken Skridningen eller Blomstringen gik heldig for sig. Allerede midt i Juni var det aabenbart, at Hvedeafrøden selv under de gunstigste Omstændigheder kun vilde blive ringe. Det mørke Vejr i Juli begunstige mere Halm- end Kærnedannelsen, og de stærke og hyppige Regnstyl skadede Afgrøden meget paa løse Jorder. Det var navnlig de lavtliggende Egne, de store Marxfdistrikter og de tunge Hvedejorder i Øst Kent, Worcester og Hereford, der led mest af Stormene og gave den daarligste Hvedehøst, medens de lettere Jorder — som i de 3 sidste Aar havde havt daarlig Høst — forholdsvis havde en bedre Afgrøde. Der var over $\frac{1}{2}$ mere Halm end forrige Aar, men Aæene vare korte, tyndt besatte, havde en Del Spring, og der var en usædvanlig Mængde golde Aæ. Hvor Hveden var kastet i Veje, og hvor Marken laa i Væ, led den en Del af Meldug og Rust, og de fleste Marker havde et mørkt loddent istedetfor et gyldent Skær. Ogsaa de foretagne Udtærskninger have langtfra givet et tilfredsstillende Resultat. Mr. Sanderson, der aarlig meddeler en Høstberetning i Times, hvorefter dette med nogle enkelte Tilføjninger og Rettelser er taget, vurderer hele Englands Hvedeafrøde til at give i Gjennemsnit $7\frac{1}{2}$ Td. pr. Td. Land eller ialt 19 Millioner Tønder, medens Hvedeudbyttet 1870 var 27 Mill., 1869 25 Mill. og 1868 33 Millioner Tdr.

Bugget var afgjort den bedste Kornafgrøde i Aar; det stod tæt, kraftigt, med lange Straa og faldige Aæ. Hovedgrunden hertil, som til at alt Baarkornet var godt, ligger navnlig i at

Jorden faldt saa udmærket ved Saaningen, da Frosten havde fjernet den saa godt. Regnen midt i August kom desuden tidsnok til at forbedre Kornets Kvalitet. Stormene i Slutningen af August gjorde megen Skade paa de u høstede Bygmarker, navnlig i det Nordlige, men dog er Bygafgrøden vist $\frac{1}{4}$ større end almindelig.

Havremarkerne vare helt ulige gode. I det sydlige stod Havren bedre end i det nordlige, og den stod bedst paa Jorder, som ellers ikke ansees for at egne sig for Havren. Det sydlige England har haft en god Middelhøst af Havre; i det nordlige blev den ret god, hvor den var saaet efter Kløver, men slet hvor den var saaet efter Turnips, og i det Hele taget led den meget af Larver i Juni, modnedes ulige og giver ikke nogen god Handelsvare.

Bønnerne vare særdeles gode, tætte, kraftige, lange i Stænglen og godt bælgfattede. De ville give over Middelhøst, men dog næppe saa meget som man umiddelbart inden Høst ventede.

Ogsaa Erterne gave et stort Udbytte, og da der var saaet usædvanlig mange Erter, har England maasse aldrig haft en større Ertehøst. I nogle Egne visnede dog mange af Blomsterne uden at sætte Bølge, og mange Bølge havde kun saa Korn.

Kartoflerne stode fortrinligt; men Sygdommen har næsten i alle Egne gjort kjendelig Skade og vel omtrent formindsket Udbyttet med $\frac{1}{3}$ Del, men dette vil dog nærme sig en Middelhøst. Navnlig har den været slem i enkelte Dele af Irland, om den end ikke der har bragt en saa stor Ødelæggelse, som de første overdrevne Nygter bebudede.

Rodfrugterne have sjælden været bedre. Især have Turnipsmarkerne, der ere de vigtigste, et overordentlig smukt Udseende.

Højbjergningen blev forhalet paa Grund af den hyppige og stærke Regn. Enghøet blev imidlertid bjerget godt og gav en Middelhøst, hvorimod Agerhøet, paa Grund af at Kløver- og Græsfrøet ifjor ikke spirede af Mangel paa Regn, kun gav en

lille Høst. Derimod have de sildige Enge og Eftersletten fra Ageren givet en god Afgrøde, der bjergedes godt i August Maa- neds smukke Bejr.

Græsningen kom sent, men sjælden har Kvæg eller Faar taget sig saa godt og er saa hurtig blevet fedt, som da Græsset endelig kom, og sjælden have Græsmarkerne kunnet føde et saa stort Antal Kvæg. Grønfodermarkerne have været fortræffelige.

I det Hele taget har England altsaa, trods sin daarlige Hvedehøst, sjælden havt en saa rig og værdifuld Afgrøde som iaar. Hertil kommer at alle Agerbrugets Produkter betales højt; Kornet staaer i høje Priser; Priserne paa Dyr- og Lamme- kjød have aldrig været højere; Kvæget er 30% dyrere end ifjor, og Ulden blev betalt 15% højere end ifjor.

«Gardeners Chronicle and Agricultural Gazette», der modtager Agerdyrkningsberetninger fra alle Egne af Landet, meddeler følgende Taloversigt med Hensyn til hvorvidt Beret- ningerne om Høstens Udfald lyde paa „Over Middell“, „Mid- del“ eller „Under Middell“ for de enkelte Kornarter.

Beretningernes Antal:

	Hvede.	Byg.	Havre.	Bøuner.	Ærter.
Over Middell	8	80	43	12	59
Middell	96	136	128	92	95
Under Middell	121	12	62	52	10
Salt	225	228	233	156	164

Lystland.

Vinteren var meget stræng og svækkede i høj Grad Vinter- sæden, og da ogsaa Foraarsmaanederne paa Grund af deres stærke Kulde og vedholdende Regn vare lidet stikkede til at bedre Vintersædsmarkerne, blev navnlig en betydelig Del Hvede og Raps omplojet i Foraaret i det vestlige Lystland, og den øv- rige Vintersæd var tynd og svag. Ogsaa for Baararbejderne og den fremspirende Baarsæd samt Kartofler og Rodfrugter var Bejret i Begyndelsen af Sommeren meget slet; Vinden stod

næsten stadig i Nordvest og Nordøst; endnu langt hen i Maj Maaned havde flere Steder Snefald, og Nattefrost indtraf af og til lige indtil Midten eller sidste Halvdel af Juni. Hertil kom at der hyppig faldt en kold Regn, som gjorde Jorden død og tung, og Baarsæden blev derfor ikke blot lagt sent, men i mindre god Jord. I Slutningen af Juni indtraf meget voldsomme Regnfald, formelige Skybrud af stor Udstrækning, Flo-derne traadte over deres Bredder, og en stor Mængde af de bedste Dalstrøg bleve oversvommene, hvorved Afgrøden paa mange Marker ligefrem ødelagdes, og Engfletten tog betydelig Skade. Alene i Unstrutdalen blev 14000 og i Saaledalen over 2000 Tdr. Land satte under Band, og lignende sørgelige Meddelelser hørtes i Begyndelsen og Midten af Juli fra saa at sige alle Egne af Tyskland. Ogsaa gjorde stærke Hagelvejr, især i Hannover og i de vestlige Bjergegne, betydelig Skade i Juni Maaned. Udsigterne vare derfor ingenlunde gode i de Beretninger, der fremkom indtil August Maaned, men i denne bedrede Afgrøden sig overordentlig meget, og Resultatet er blevet over Forventning godt.

Rugen er i det nordøstlige og østlige Tyskland ret god og naaer omtrent en Middelhøst, skjønt Kornudbyttet er en Del ringere end Halmudbyttet, fordi Rugens Blomstring var uheldig, da der indtraf stærke Regnfald i Blomstringstiden. I det nordvestlige Tyskland er Rughøsten derimod temmelig simpel og giver næppe mere end $\frac{2}{3}$ af en almindelig Høst, om end Halmudbyttet naaer det almindelige. Hveden har, naar der ikke tages Hensyn til at en Del Hvedemarker bleve omplojede, givet omtrent en Middelhøst, og ogsaa Rapsen har givet ret godt undtagen i Ostfriesland, hvor den for største Delen ødelagdes i forrige Vinter. Baarsæden fik forholdsvis mest Nytte af det gunstige Vejr i August og har givet over en Middelhøst; i nogle Egne var Havren tynd og kort, i andre var Bygget simplest. Kartoflerne have kun givet et simpelt Udbytte, og i Gjennemsnit vil der næppe avles over en halv Høst; dette skyldes dels at de bleve lagte sent, bleve satte tilbage i Værten af Kulden og Regnen og derfor kun ere smaa og faa, dels at Sygdommen i Be-

gøndelsen af August oversløj mange Marker og standsede Værten, om den end ikke, paa Grund af den i September Maaned indtrædende Tørke, gjorde Knoldene saa megen Glæde som frygtet. Rodfrugterne givt omtrent en Middelhøst, men i det østlige en Del derunder. Høudbøttet af 1ste var kun ret godt, hvor det ikke bortskleedes ved Flodoversvømmelserne, men Kvaliteten var mindre god, da Vejret var saa ustadigt i Høbjergningstiden; 2den og 3die Slet var derimod meget god.

Vinhøsten har været mindre god; dels skadede Vinterfrosten mange Steder Vinstokkene, dels ødelagde Nattefrosten i Maj og Juni mange af de nye Skud og dels var September for kold til at modne godt. Men endnu simplere har Frugthøsten været, idet Blomsterne for en væsentlig Del ødelagdes, og de saa, der bleve tilbage, gav kun smaa og mindre gode Frugter. Ogsaa Humlehøsten, særlig i Schlesien, har paa Grund af det kolde og regnfulde Vejr været temmelig simpel.

Efterhaanden som Soldaterne vende tilbage og hjempermitteres optages paa Ny de i de sidste Aar paabegyndte Grundforbedringer ved Agerbruget, men fra de fleste Egne lyde Klagerne over det stærke Tryk, som Agerbruget har lidt ved den fransk-tyske Krig, et Tryk som særlig har ramt de mindre Jordbrugere, hvis Bedrift i mange Tilfælde slet ikke er blevet passet. Da nu hertil kommer, at Priserne paa denne Klasse's vigtigste Fødemidler, Rug og Kartofler, ere stegne betydelig, fordi det netop er de 2 Dele af Afgrøden, som ere slettest iaar, saa hviler Trykket dobbelt stærkt paa den lille Agerbruger og paa Arbejderen.

Frankrig.

Ogsaa i Frankrig var Vinteren streng, og Foraar og Forfommer meget kold og regnfuld og bragte hyppig Nattefrost og stærke Hagelvejr; men ogsaa her bragte Maanederne Juli og August bedre Vejr; men da Afgrødens Udvikling er tidligere her end i de foran nævnte Lande, høstede den mindre Nytte deraf, og Aarsudbøttet er derfor mindre godt om end betydelig bedre end man ved Midsommerstid turde haabe. Slettest er Hveden, Ho-

vedfornsorten i Frankrig; meget store Arealer omsløjedes i Foraaret, og det Tiloversblevne var tyndt og har kun givet lidt og tilmed mindre godt Korn. Rugen har givet henimod en Middelhøst, og Baarsæden en ret god Middelhøst. Den første Høstet var meget ringe og bjergedes i en simpel Tilstand, men Efterfletten var meget god. Runketroerne, navnlig Sukkerroerne, give en ret god Høst. Vinen er god i det sydlige, men har i det øvrige Frankrig lidt meget af Frostene i Vinter og Vaar. Kvægsbefætningerne ere meget smaa, og der vil hengaa en Del Aar, inden de atter naa op til den almindelige Størrelse, thi det er ikke blot i de af Tyskerne oversvømmede Landsdele men ogsaa i det øvrige Frankrig at de udtynnedes stærkt ved militære Rekvifitioner; desuden har Kvægsngen i flere Landsdele hæjret stærkt, og den er i Egne, hvor man endelig troede at være blevet den kvit, atter optraadt med forøget Styrke. — At det franske Agerbrug har lidt haardt under Krigen er unægteligt, men saa store som man i Forfommeren anslog Tabene, ere de dog langt fra, og der mærkes kjendelig Vnst og Villie til at tage fat paa at afhjælpe Underne; ogsaa Regjeringen synes at ville skjænke Agerbrugets hurtige og kraftige Udvikling sin særlige Opmærksomhed.

Rusland.

Vandets store Udstrækning gjør det umuligt at samle de mange Beretninger, som fremkomme i Udlandets Blade om Afgrødens Tilstand i dette Rige under Et, thi navnlig i Efterfommeren har Vejrslaget været meget ulige i de forskjellige Provinser.

I det Hele taget tegnede Afgrøden i Foraaret godt i hele det midterste og sydlige Rusland, men det vedvarende kolde og regnfulde Vejr i Juni og tildels i Juli satte Sæden, navnlig Baarsæden, kjendelig tilbage. I hele det vigtige Kornland i det sydvestlige Rusland var Foraaret derimod ugunstigt formeddelt en vedvarende kold Regnperiode, der skadede Vintersæden, Engene og Græsmarkerne og hindrede Baarsædens Røgning, saa

at meget Korn endnu ikke var faaet i Midten ja end ikke i Slutningen af Maj. Ogfaa i Polen og de vestlige Provinser var Foraaret mindre godt, men Kornet bedrede sig dog en Del ved Midtsommerstid. I Juli og August havde Vejrliget imidlertid en stik modsat Karakter i det nordvestlige (Østersøprovinserne) og i det vestlige, midterste og sydlige. — Det førstnævnte Sted faldt der nemlig en overordentlig stor Mængde Regn, og Vejret vedblev at være koldt. Rugen blev kastet stærkt i Reje, og Hveden og Bygget, der stod tyndere, holdt sig vel bedre oppe, men Udviklingen var meget sen, og Kjørnedannelsen foregik under uheldige Vilkaar. Ogfaa Klover- og Græsmarkerne vare daarligere. Særlig led Kornet i de lavtliggende Egne meget af den stærke Regn, og store Oversvømmelser fandt Sted. Navnlig var Havren slet, tynd og kort i Straaet og giver en daarlig Handelsvare. Høhøsten var særlig uheldig; en Mængde Hø forværvedes, og Vinterfoderet vil blive yderst knapt, saa mange maa sælge en Del af deres Kvæg for at kunne overfodre. — I det vestlige og sydvestlige indtraf derimod en stærk og vedholdende Tørke med brændende Solhede fra Begyndelsen af Juli; og Kornet blev for en stor Del skoldmodent. Rugagrøden blev desuden mindre ved at meget Korn faldt af paa Marken; den indbjergede Rug i det vestlige giver imidlertid smuk, lys og vægtig Sæd, naar det svange og smalkjørnede er frarensset; Havren gav ikke blot endnu mindre end man havde ventet, men Kornet er let og simpelt og vil ikke egne sig til Udsørfel. Bygget er en Del bedre, hvorimod Boghveden ogsaa har givet et temmelig lille Udbytte, skjønt Markerne en Tid stode ret godt. Hertil kommer, at flere Egne have lidt saa meget af Markmus som ikke i Mandsminde. — I det midterste og sydlige Rusland har Aaret givet et bedre Udbytte og er for enkelte Provinseres Vedkommende endog meget godt, men Kvaliteten er ikke saa god, som man kunde ønske. — I de kornrige Egne, som beboes af de uralste Kosakker, har Tørken og Heden gjort endnu større Glæde end i det sydvestlige.

I flere Beretninger fra det sydlige Rusland fremhæves

stærkt og gjentagende, at Daglønnen i de sidste Aar er steget overordentlig stærkt, ligesom ogsaa Priserne paa Levnetsmidler er fordoblet i Løbet af de sidste 5 Aar. Der bliver mere og mere Brug for Arbejdskræfterne, eftersom Forbedringer i Agerbruget vinde Indgang, og desuden tages der i de senere Aar store Arealer under Dyrkning, som tidligere have været brugte til Faarehold, og saavel dette som Hesteavl er i stærkt Aftagende i flere Egne af Rusland. Mange store Skæferier ere helt nedlagte, blandt andre skal en Fyrst Kotschubei, der havde en stor Merinosflot paa 85000 Stykker af ædel Race, have solgt de fleste af dem og udstykket og bortforpagtet store Arealer af sit omfangsrige Gods.

Vejrforholdene

i Juli Maaned 1871 paa Landhusholdningsforeningens Stationer.

	Middelvarme. (C°).	Varmeste Dag.		Koldeste Dag.		Luftens Middel= tryk.	Regn- og Sne- højde i Linier.	Regn- og Sne- bøgenes Antal.	Luftens Middel- fugtighedsgrad R. 2 i pGt.
		Dag.	Varme.	Dag.	Varme.				
Smidstrup (Hjørring), ved Forstander Wi- borg	14,38	15de	19,00	2den	12,00	—	45,06	22	75
Larm*) (Varde), ved Lærer Rasmusen . .	"	"	"	"	"	—	"	"	"
Wiborg, ved Distrikts- læge Berg	15,62	1fte	20,40	20de	11,20	—	49,85	14	73
Effelund (Skodborg- hus), ved Læge Bay	15,29	8de	19,23	26de	11,60	—	30,38	14	72
Gjerlev (Randers), ved Lærer Frederiksen .	15,99	14de	20,53	20de	12,70	—	53,79	21	68
Daugaard (Veje), ved Landinspektør Lind- hardt	15,78	15de	19,70	20de	12,13	27" 8,41	33,08	14	69
Majbølgaard (Søen- derborg), ved Pro- prieter Jesen . . .	15,67	8de	18,43	24de	13,77	—	26,08	16	72
Nyslinge (Odense), ved Lærer Thomsen . .	15,64	15de	20,10	20de	12,13	—	39,72	18	67
Sindholm (Næstved), ved Lærer Chri- stensen	16,77	15de	20,90	21de	13,80	—	36,84	20	69
Landbohøjskolen (Kjø- benhavn), ved Assi- stent Førsberg . .	16,61	15de	19,93	20de	13,37	27" 11,33	36,80	16	68
Næsgaard (Stubbe- høbing), ved Over- lærer Lacoppidan .	16,37	15de	20,13	21de	13,80	27" 11,22	25,00	15	72
Sct. Nicolai (Born- holm) ved Lærer Clausen	15,84	15de	20,47	20de	13,87	—	39,79	20	79

Regnhøjde i Skovegne:

a) Silkeborg-Frynsborg:

Nørresnede . . .	45,42	Linier
Guldforhoved . .	51,17	—
Grønbaek . . .	38,68	—
Kalbygaard . . .	50,54	—
Kraghslund . . .	48,82	—

b) Frederiksdal ved Fursoen:

Smørum . . .	40,73	Linier
Hummetofte . .	38,45	—

*) Saattagelserne fra Larm indkom efter at denne Maanedsoversigt var udarbejdet, men de ere desværre senere gaaede tabte og kunne derfor ikke tilføjes.

Regnhøjden ved Ørnslund paa Samsø har været . . .	34,88	Linier
do. „ Langøre „ do.	33,45	—
do. paa Taarnborg ved Korsør	29,78	—
do. ved Buttehave Mølle paa Thorseng	42,74	—
do. „ Lillekjøbelevgaard ved Rafskov	27,06	—
do. paa Loviselyst ved Helsingør	47,10	—

Angaaende Reglerne for Sagttagelserne se Side 87.

Middelvarmen af ovennævnte 11 Stationer var 15,81° C., hvilket er 0,05° højere end Juli-Middelvarmen af de 10 foregaaende Aars Sagttagelser paa Selskabets Stationer og 1,52° lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for samme Maaned efter 82 Aars Sagttagelser. Højeste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde d. 2den med 29,0° C. og laveste Varmegrad d. 1ste og 3die med 7,8° C.

Juli Maaned og især den sidste Halvdel af Maanedene bragte megen Regn. Middelregnmængden for samtlige 24 Stationer var 39,38 Linier, medens den almindelige, ifølge 44 Aars Gjennemsnit, er 27,4 L. Sylland fik en Del mere Regn end Nerne, nemlig henholdsvis 44,68 Linier i 17 Regndage og 35,60 Linier i 18 Regndage.

De sydvestlige og vestlige Vinde vare stærkt fremherskende.

August 1871.

	Middelvarme (C°).	Varmeste Dag.		Koldeste Dag.		Luftens Middel- tryk.	Regnhøide i Linier.	Regnens Antal	Luftens Middel- fugtighedsgrad R° i pCt.
		Dag.	Varme.	Dag.	Varme.				
Smidstrup . . .	15,45	13de	20,27	26de	12,13	—	15,11	9	64
Larm	16,11	12. 13.	22,33	26de	12,87	—	13,83	5	63
Biborg	17,25	13de	24,53	26de	14,07	—	10,42	6	63
Esfelund	15,79	13de	22,10	26de	11,73	—	31,83	6	69
Gjerlev	16,68	13de	24,13	26de	12,47	—	10,18	8	57
Daugaard	16,23	13de	22,73	26de	13,03	27" 10,31	19,56	8	63
Najshøjgaard . .	16,33	13de	22,30	26de	14,50	—	20,17	8	64
Nyslinge	15,75	13de	22,67	17. 27	13,33	—	19,69	8	63
Hindholm	16,85	13de	23,50	22de	14,00	—	14,81	10	63
Landbohøjskolen.	16,15	13de	21,27	26de	14,07	28" 1,27	11,96	8	61
Ræsgaard	16,22	14de	21,07	26de	13,93	—	17,22	9	72
Sct. Nicolai . . .	16,45	14de	24,53	2den	13,80	—	21,25	11	73

Regnhøjde i Skovegne:

a) Silleborg-Frynsborg:	b) Frederiksdal ved Fursøen:
Norresnede . . . 13,04 Linier	Smørum . . . 11,33 Linier
Guldførhoved . . . 6,34 —	
Ørnbøl 9,88 —	
Kalbysgaard . . . 9,01 —	
Kraghslund . . . 10,79 —	

Regnhøjden ved Ornslund paa Samsø har været . . .	11,80	Linier
do. " Langsø " do. — . . .	10,13	—
do. paa Taarnborg ved Korsør — . . .	12,09	—
do. ved Bukkehøve Mølle paa Thorseng . . .	16,50	—
do. " Lillekjøbelevgaard ved Raskov . . .	21,01	—
do. paa Lovisehøst ved Helsingør	5,76	—

Angaaende Reglerne for Jagttagelserne se Side 87.

Middelvarmen af ovennævnte 12 Stationer var $16,27^{\circ}$ C., hvilket er $0,99^{\circ}$ højere end August-Middelvarmen af de 10 foregaaende Aars Jagttagelser paa Selskabets Stationer og $0,54^{\circ}$ lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for samme Maaned efter 82 Aars Jagttagelser. Høieste Varmegrad paa Landbohøjskolen havde d. 10de med $27,5^{\circ}$ C. og laveste Varmegrad d. 23de med $3,0^{\circ}$ C. Varmen steg temmelig jævnt i den første Halvdel af Maanedens indtil d. 13de og aftog da igjen i Maanedens sidste Halvdel.

I August Maaned faldt der kun lidt Regn, kun Halvdelen af hvad der plejer, nemlig i Gjennemsnit af alle 24 Steders Jagttagelser 14,3 Linier, medens denne Maanedes almindelige Regnmængde er 29,5 Linier. Især var Maanedens første Halvdel meget tør; i den sidste Halvdel faldt der imod hyppige og stærke Regnbyger ledsagede af Storm, Torden, Lyn og undertiden Hagl; dette var fortrinsvis Tilfældet mellem d. 19de og 28de og især herskede der i Dagene mellem d. 24de og 27de de fleste Steder stærke Uvejr. Ikke desto mindre maa August Maanedes Vejrlig kaldes særdeles gunstigt for Høstarbejderne, thi dels faldt der kun sjældent Regn (i Gjennemsnit kun 8 Gange i Maanedens Løb), dels var Luften tør (knap 65 pCt. Fugtighed), og dels blæste der jævnlig en frisk Vind som hurtig borttørrede den Regn, der ellers havde kunnet skadet Kornet. Regnen var iøvrigt, — som foranstaaende Tabel viser, og som naturligt er, da den faldt som Byger, — meget ulige fordelt paa de forskjellige Stationer. Den store Regnmængde paa Gjelund skyldes stærke Tordenbyger d. 26de og 27de, som sammen bragte 20 Linier Regn.

September 1871.

	Middelvarme (C°)	Varmeste Dag.		Koldeste Dag.		Luftens Middel- tryk.	Regnhøje i Linier.	Regndagenes Antal.	Luftens Middel- fugtighedsgrad R. 2 i pCt.
		Dag.	Varme.	Dag.	Varme.				
Smidstrup . . .	10,39	2den	18,60	25. 26.	4,33	—	30,26	11	63
Tarm	11,17	1ste	19,07	30te	2,83	—	26,73	9	"
Nordby	12,79	1ste	19,27	30te	5,07	28" 0,51	40,55	16	72
Biborg	11,68	2den	17,80	30te	4,53	—	17,05	7	70
Effelund	11,43	8de	19,13	30te	3,10	—	28,92	8	67
Gjerlev	11,35	2den	20,20	26. 30	4,27	—	28,67	10	61
Daugaard	11,43	2den	19,17	26. 30	3,83	27" 9,63	47,33	10	67
Majbølgaard . . .	12,61	2den	19,07	25de	7,03	—	35,00	14	78
Kyslinge	11,41	2den	20,73	25de	4,60	—	70,06	9	74
Sindholm	11,63	2den	20,47	25de	4,00	—	41,75	13	74
Landbohøjskolen .	11,26	2den	18,77	25de	5,67	28" 0,30	38,60	12	68
Næsgaard	12,29	2den	19,87	25de	6,73	27" 11,74	55,76	14	77
Sct. Nicolai . . .	11,86	2den	18,87	25de	6,00	—	37,64	15	79

Regnhøjde i Skovegne:

a) Silkeborg-Frynsborg:

Nørresønde . . .	41,92	Linier
Guldsforhoved .	19,32	—
Grønbæk	40,75	—
Kalbygaard . . .	50,68	—
Kragthund . . .	41,53	—

b) Frederiksdal ved Furøen:

Smørum	41,18	Linier
Hummeltofte . . .	38,08	—

Regnhøjden ved Drnslund paa Samssø har været	42,95	Linier
do. " Langøre " do.	39,89	—
do. paa Taarnborg ved Korsør	45,09	—
do. ved Billehave Mølle paa Thorsøng	58,18	—
do. " Lillekjøbelevgaard ved Nakkføv	62,14	—
do. paa Loviseleyst ved Helsingør	27,82	—

Angaaende Reglerne for Jagttagelserne se Side 87.

Middelvarmen af ovennævnte 13 Stationer var 11,64° C., hvilket er 0,84° lavere end September-Middelvarmen af de 10 foregaaende Aars Jagttagelser paa Selskabets Stationer og 1,81° lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for samme Maaned efter 82 Aars Jagttagelser. Højest Varmegrad paa Landbohøjskolen havde d. 5te med 22,0° C. og laveste Varmegrad d. 21de med $\frac{1}{2}$ 2,2° C.

I den første Halvdel af September var Vejret mildt og med Undtagelse af enkelte Tordenbyger meget tørt. En temmelig stærk Blæst fra Vest og Nordvest d. 16de og 17de forandrede fuldstændig Vejrets Karakter, idet Døgnets Middelvarme pludselig sank 5—6 Grader, og navnlig blev Nætterne meget kolde og bragte flere Gange temmelig stærk Frost. Samtidig begyndte der næsten dagligt at falde Regn, og de sidste 10 Dage i Maanedten bragte saa megen Regn, at Regnmængden, der de første 3 Uger havde været meget ringe, i Gjennemsnit af alle 26 Stationer endog blev 14,4 Linier større end almindelig for September Maaned, nemlig 40,3 Linier imod 25,9 Linier. Størst var Regnfaldet paa Zerne; i Gjennemsnit af deres 14 Stationer fik de 45,3 Linier i 13 Regndage; Jylland fik i Gjennemsnit af dets 12 Stationer 34,5 Linier i 10 Regndage.

Højdeforholdene paa den Sjælandske og den fjenske Øgruppe.

Foredrag holdt i det kgl. Landh. Selskab d. 22de Marts 1871,
af Emil Madsen, Kaptain i Artilleriet.

Blandt de Forhold, der have Betydning for Kjendskabet til et Land, indtage Jordsmonnets Former og den Højde over Havet, til hvilken det er havet i forskjellige Egne, en ikke uvæsenlig Plads. Naar der findes Bjerge i et Land, paatrænge disse Forhold sig umiddelbart Opmærksomheden, men selv hvor der, som hos os, ikke findes slige høje Punkter, fortjene de ikke at være upaaagtede.

Et Kaart, der giver en nøjagtig Fremstilling af Jordsmonnets Former, er sikkert det bedste Middel til at anskueliggjøre Højdeforholdene; men netop den Fuldstændighed, som bør udmærke dette Hjælpemiddel, medfører tillige et stort Arbejde for den, der søger Kjendskab om disse Forhold ikke blot paa et enkelt mindre Strog, men i Egne af større Udstrækning eller i hele Landsdele. Hvilken Fremstillingsform, der end er valgt ved Kaartets Udførelse, vil den, som ikke er meget fortrolig med Brugen af det, støde paa Vanskeligheder, naar han vil søge at opfatte Forholdene i deres Helhed.

Dog findes der en simpel Betragtningmaade, som i en ikke ringe Grad letter Opfattelsen.

Betragter man nemlig Kaartet over et Land, der grænser til Havet, vil man i Sammenstødslinien mellem Land og Hav

have et fast Omrids, der tydelig træder frem for Djet. Dette Omrids fremstiller sig som oftest meget uregelmæssigt, men kan dog let, naar man seer bort fra Enkeltheder og i Stedet for den takkede Kystlinie tænker sig en anden, dragen ret mellem de mest fremspringende Næs, opfattes under en simplere Form, som en Mangelkant, der i Reglen ikke vil have særdeles mange Sider. I enhver saadan Side, eller selvfølgelig rettere i den virkelige Kystlinie, som den er sat i Stedet for, vil der udmunde nogle Aær eller Floder. Seer man bort fra de større eller mindre Uregelmæssigheder i deres Løb og i det Jordsmøn, som ligger op til dem, kunne disse Vandløb opfattes som løbende ned ad en Skraaning eller en Flade, der hælder fra de højeste Punkter inde i Landet ned mod den Side, i hvilken Vandene have Udløb. Ved denne Betragtning opløser Landet sig i et Antal Skraaninger, svarende til Antallet af Sider i Omridset, og Sammenstødslinierne af disse Skraaninger, som let kunne udfindes ved en Betragtning af de Bande, der løbe i samme Hovedretning, i Modsatning til dem, der løbe i en anden, eller Hovedvandskjellene i Landet, fremstille sig som de mest fremtrædende Højdelinier. De højeste Punkter findes næsten altid i dem eller umiddelbart i deres Nærhed. Opfattet i sine Hovedtræk paa denne Maade vil Landet i sjældnere Tilfælde fremstille sig som en Pyramide, nemlig naar alle Sammenstødslinier mødes i et enkelt Punkt, hyppigst derimod som et tagformigt Legeme med en eller flere Rygninger.

Gaa vi over fra denne forste Inddeling til Betragtningen af en enkelt Skraaning, viser det sig strax, at den paa en i Reglen lidet indviklet Maade kan opløses i mindre Dele efter Antallet af de Aær eller Floder, der udmunde i Havet ved Skraaningens Fod. Ethvert Vandløb med sine Tilstrømninger næres af det Vand, der falder som Nedslag eller udspringer af Bæld i et bestemt Strøg, og Skraaningens lader sig da inddele i et Antal af Aæ eller Flodbækkener, som disse Strøg kunne benævnes. Grænselinierne imellem dem eller Vandskjellene fremstille sig da som de næste fremtrædende

Højdelinier. Om man vil, kan Betragtningen let føres videre. Naar Bækkernes Sider betragtes, som vi før betragtede Skraaningerne, kan hver Side inddeles i et Antal mindre Bækkener efter Antallet af Tilstrømninger til Hovedvandløbet, og ved saaledes at fortsætte, kan man føre Inddelingen igjennem indtil den mindste Bæk og den mindste Forhøjning i Jordsmønnen, og det beroer kun paa et Skjøn, hvor man vil standse. Naturligvis ville Skraaningerne, naar de betragtes nærmere, udvise meget forskellige Former. Snart ville de have brattere og snart svagere Hældninger. Stundom hæve enkelte Toppe i Vivandstjellene sig højere end Punkterne i Hovedvandstjellet. Ikke aldeles usædvanligt er det, at et Vandstjæl paa et enkelt Strøg sænker sig saa dybt, at det for Djet synes at være gjenembrudt, saa at det seer ud, som om Vandene fra det ene Bækket flød over i det andet. Det træffes hyppig, at Vandstjæl slutte sig saa tæt sammen, at der opstaaer Udhulinger, hvorfra Vandet ikke har fuldstændigt Afløb, saa at der opstaaer Søer eller Moser. I meget sjældne Tilfælde kan der opstaa en Kjedel, fra hvilken aldeles intet i Overfladen synligt Afløb findes. Kort sagt, en Mængde Former ville vise sig ved den nøjere Undersøgelse, men en enkeltvis Betragtning af dem behøves kun sjældent, da de underordne sig de Hovedformer, vi først have omtalt.

Det er som et Hjælpe middel til Anstueliggjørelsen af det fremsatte Inddelingsystem, at vi ere gaaede ud fra Vandenes Omrids, saaledes som det betegnes af Kystlinien. Det er klart, at der heri er noget Vilkaarligt; thi Skraaningerne fortsætte sig under Havets Overflade, indtil der naaes en dybeste Linie i Havets Bund, fra hvilken Linie en anden Skraaning atter hæver sig til en Ø eller til et Fastland hinsides Havet. I det der er ligesom noget Tilfældigt i, hvor Havet skærer en Skraaning, kan der stundom være Anledning til ikke at standse ved denne Skæringslinie, men ogsaa at fæste Opmærksomheden noget paa de Dele af Skraaningerne, der ligge under Havets Overflade nærmest ved Land.

Den sjælandske Øgruppe.

Anvende vi den her fremsatte Betragtningssmaaade paa Sjælland, Møen, Laaland og Falster med vedliggende mindre Øer, da vise de sig ikke blot i Modfætning til de tilgrænsende Fastlande, men ogsaa til de andre nærmest liggende Øer, som et affluttet Hele, idet Havet imellem dem paa sine Steder ikke har større Dybde, end at de træde i Forbindelse ved kun lidet dybtliggende Dele af Skraaningerne under Havets Overflade. Tænker man sig Havets Flade sænket eller Landet hævet blot 13 Fod*), vilde enkelte Tanger mellem disse Øer blive tørre, og Øerne saaledes ogsaa for Øjet vise sig som et sammenhængende Hele, medens Søen mellem Smaalandene blev en stor Fjord. Disse 13 Fod ere valgte med Hensyn til Grønsund, som er det Løb, hvis Revler ligge dybest, thi en mindre Forandring, blot 8 Fod, vilde, medens endnu dette Sund holdtes aabent, gjøre Sjælland og Møen, Laaland og Falster indbyrdes landfaste.

Som et samlet Hele hæver den østlige Øgruppe sig saaledes op af de danske Farvande, og Skraaningerne fra denne fortsatte sig under Havets Overflade indtil Dybdelinier, der Øst for Møen og i Kattegat fjerne sig langt fra Kystlinien, naae en største Dybde af 36 Favne i Storebelt Øst for Sprogø og en mindste af 4 til 5 Favne i Øresund mellem Saltholm og den svenske Kyst.

Sjælland.

Hovedomridset af Sjælland danner en uregelmæssig Firkant, hvis Sider nærmest kunne opfattes som vendende mod de fire Himmelhjørner. Drages Skillelinierne mellem de Aeer, som have Udløb i hver Side, vil det findes, at de fire Hovedvandfjel ikke støde sammen i eet Punkt, og der fremtræder saaledes her det sædvanlige Tilfælde, at Den nærmest kan sammenlignes med et tagformigt Legeme, hvis Røgning, her Sammen-

*) Der er her overalt benyttet danske Fod.

stødslinien mellem den nordre og den søndre Skraaning, dog er kort, omtrent $\frac{3}{4}$ Mil.

Ryngningens østlige Endepunkt, fra hvilket det nordøstre og det sydøstre Hovedvandstjæl udgaa, er Højbjerg 261', ved Landevejen mellem Roskilde og Ringsted, Øst for Nystrup. Dens vestlige Endepunkt er Skovbakke 362', et højt Punkt inde i Verbjerg Skov, Nord for Skjoldenæsholm. Fra denne Bakke udgaa dog ikke det sydvestre og det nordvestre Hovedvandstjæl umiddelbart; der findes nemlig her to kjedelformede Fordybninger, omgivne af en Mængde høje Banke, og det er først efter at have dannet Bæggene om disse Fordybninger, at Vandstjællene træde frem som Skillelinier mellem Aerne paa den nordre, vestre og søndre Skraaning. I eller tætved disse kjedelformede Fordybnings Bægge, i Skovegnene Nord for Skjoldenæsholm finde vi dels Sjælands højeste Punkt Gyldeuløves Høj 402', dels adskillige andre fremtrædende Toppe, saafom Højbjerg 375', Højbjerg 373' og Søbjerg 330'; denne sidste er vel en af de lavere, men isjæfaldende, fordi den ligger udenfor Skovene, der dække eller omgive de andre høje Punkter. Selve Ryngningen slynger sig mellem de tvende førnævnte Endepunkter, Nord om Skjoldenæsholm gennem Landsbyerne Mortenstrup og Nye Nystrup.

Det sydøstre Hovedvandstjæl taber, efter at have fjernet sig lidt fra Højbjerg, hurtig sin fremtrædende Karakter. Det synker til omtrent 100' paa flere Steder i Nærheden af Skoven Humleore, saaledes hvor det følger den paa det Smalleste knap 100 Alen brede Aas, paa hvilken Jernbanen er anlagt mellem de to store langstrakte Mosestrøg, som gennemstrømmes paa den ene Side af Rjøge Aa, paa den anden af et Tilløb til Lange sø. Vandstjællene hæver sig derpaa igjen til en Højde af 190' i Eggen om Terslev, gaaer imellem Bregentved og Haslev, stiller som en meget fremtrædende Højderyg ved Gisselfeld Apothek 245' mellem Sotorup Sø og Ulse Sø, gaaer gennem Kongsted til Gavevænge Skov, hvor Sjælands næsthøjeste Punkt Kobanke 391' ligger, skjæres derpaa af Bor-

dingborg Vandvej i en Højde af 345', gaaer igjennem det meget bakkede Togeskov Dredrev, hvor den højeste Top er 379', tager derpaa en mere sydlig Retning forbi Snæsere, Hammer, Lundbn, Ubby og Ørslev, i hvilken Egn det oftere naaer over 200', træder stærkt frem i de tre Kulsbjerge 339', 296' og 264', danner den høje Egn Øst for disse (en Banke i Kalvehaveeskov og Nævebanke ved Kræmmervænge Gaard, begge 296') og ender saa ved Kalbehave.

Det nordøstre Hovedvandfjæl gaaer fra Højbjerg ved Instrup gjennem Skovene Nord for Borup, forbi Drup, Sejninge, Viby Station, Ørsted, Snoldelev og Tune i en Egn, der vel er noget flad, men tillige i det Hele taget højtliggende, saaledes at der ofte forekommer Strøg paa henved 200'. Det højeste Punkt her er Maglehøj ved Keerslev 221'. Fra Bindinge, forbi Hedehuse, Høje Thorstrup og Ballerup til Gladsfaxe er Vandfjællet derimod sjældent over 100'. Det er her desuden oftere afbrudt af Sænkninger med Moser, fra hvilke der findes Aflob til begge Sider, saaledes Hove Åa og Vandløbet gjennem Vallensbæk Mose, Tilløbet gjennem Sønderfø til Bærebros Åa og et Tilløb til Damhus Sø. Ved Gladsfaxe træder Vandfjællet ind i Egnen mellem Sønderfø og Furesø, har nu større Højde, 150—180', gaaer igjennem Skoven Ganløse Dre og danner ved Ganløse Eged en ved sin Naturskjonhed udmærket kjedel-formet Fordybning, der frembringer en Adskillelse mellem de to af Bastrup Sø mod Øst og Buresø mod Vest udfyldte Dalstrøg; dens Bagge ere skarpe Aase med bratte Fald. Derfra gaaer Vandfjællet atter i en flad, men ofte over 200' liggende Egn, forbi Lynge, Kilerød til Frederiksborg Store Dyrehave, hvor Vordsmønnet begynder at antage de stærkt veylende Former, der bidrage saa meget til at give hvad vi sædvanlig benævne Nordsjælland sin udmærkede Skjonhed. I Frederiksborg Skansebakke 256' naaer Vandfjællet den største Højde i denne Egn, gaaer derfra gjennem det ved yderst forvredne Bakkeformer udmærkede Karlebo Dredrev gjennem Grønholt Bang, forbi Fredensborg og Vangerød, gjennem Myrup Hegn og det i en særdeles høj Grad bakkede Helsingørs Dredrev til

Kronborg Bynt. Den sædvanlige Højde i hele det sidstnævnte Strøg er 150—200'.

Det nordvestre Hovedvandfjæl gaaer fra de førnævnte fjeldformede Omflutninger i Skovene ved Skjoldenæsholm gennem det meget knudrede Jordsmøn i Egnen Øst for Kirke-Eftildstrup, hvor Stedstrup Bjerg 326' hæver sig som en mægtig Kulle, forbi Grønnebjerg Gaard, Buckerup og Kvarmløse til Lunderød i Egnen Nord for Tølløse, stadig med en Højde af 180—200'. Her drejer det mod Vest, og samtidig antage de Bakker, som det følger, stærkt fremtrædende Former, hvilke med faa Afbrydelser vedligeholde sig, saa langt det nordvestre Vandfjæl strækker sig, indtil den yderste Bynt af Røsnaes. Den hele Egn om Vandfjællet udmærker sig vel mindre ved sin absolute Højde over Havet, derimod ved en usædvanlig Rigdom paa Kuller, der have meget stejle Sider og indbyrdes ere adskilte ved dybe Dale. Egnen udmærker sig tillige ved sine bratte Fald fra Vandfjællet og dets Udløbere mod Dalene paa begge Sider, især mod Halleby Åa; Udsigten fra Bakketoppene bliver herved særdeles vid. Af Udløberne fra Vandfjællet er der flere, som fortsætte sig langt som mægtige Højderngge med samme Udseende som Hovedstokken; kun et eneste Sted findes en betydelig Sænkning i Vandfjællet, nemlig det dybe, smalle Skaar Sydvest for Skarriid Sø. Det første store Bakkestrøg, som Vandfjællet naaer, efter som førnævnt at have vendt sig mod Vest, er Grøntved Dredrev. Her ere Bakkerne særdeles storformede, talrige, adskilte ved dybe og snevre Klofter. I det Bakkerne kun ere græsbevoxede, blive de stærke Hældninger meget isjnefaldende. Den højeste Top er Mørkemose Bjerg 335'; kun lidet lavere er en Bakke i Brorfælde Dredrev 328'. Fra Grøntved Dredrev gaaer Vandfjællet forbi Søndersted og Kongsdal til Knøsen ved Stamstrup 316'. Her vender det sig mod Nordvest, gaaer tæt forbi Østenden af Skarriid Sø, stedse kjendeligt udhævet ved en Mængde Kuller, gennem Stokkebjerg Skov, naaer i Bakkerne ved Bjergsted 275', i Rævebakke ved Saltøfte 256', og gaaer

tilfaldt forbi Børslev og Tømmerup ud paa Røsnæs, hvor det endnu ved Nyrup naaer 205'.

Det sydvestre Hovedvandfjæl viser sig som en fremtrædende Røgning af 250 Fods Højde Vest for Balsølle, naaer i Aasbjerg ved Høed 274', har paa Strækningen forbi Allindelille og Ordrup endnu ofte Højder mellem 200 og 240'; derpaa bliver det lavere, samtidig med at det bliver mindre kjendeligt i det med mange Smaabakker opfyldte Jordsmøn ved Hlinterup, Ebberup og Bjernede. Her er Højden kun omtrent 150', og ved Nørdfanten af Tuelsø synker den endog til 110' i en Sænkning, der kun er lidet hævet over Seens Vandspejl. I Eggen Vest for Tuelsø og Sorø Sø danner Vandfjællet et mere gjennemfaaret Jordsmøn med adskillige temmelig fremtrædende Toppe, saaledes Havnebakke ved Pedersborg 198', Fagerbjerg ved Haverup 236', Banken ved Oldenberg Gaard 268', Verbjerg i Plessens Dredv 277'; men dette ophører i Borup Skov udfor Nordenden af Tjustrup Sø, og Vandfjællet viser sig nu kun utydeligt i de flade Strøg ved Gyldeholm, Gimlinge, Hyldested, Benslev og Sønder Bjerge, hvor Højden sjældent naaer over 100', stundom kun 50'. Vandfjællet ender paa det flade Stigsnæs.

Ved de her skildrede fire Hovedvandfjæl deles Sjælland i fire Straaninger. Den østre er paa Grund af Rhylliniens store Udstrækning fra Nord til Syd, og fordi Vandfjællene, der begrænse den, nogenlunde følge Kystens Bugtninger, lang og smal med korte Vandløb. Den nordre Straaning faaer sit særegne Præg ved de dybtindfaarne Vigge, Hsefjord og dens Forgreninger, der trænge ind til kun en ringe Afstand fra Midten af Sjælland, medens der dog bliver Plads nok til enkelte længere Vandløb. Den vestre og den søndre Straaning ere begge af temmelig regelmæssig trekantet Form og have hvert et stort Vandløb, Halleby Åa og Susaa.

En Omstændighed er fælles for Hovedvandfjællene i Sjælland næsten overalt, nemlig at Faldet fra dem gaaer konkavt nedefter til de i Reglen temmelig dybtliggende Egne imellem

dem. Højere liggende, flade Egne blive derved Undtagelser. Det Meste af Den kommer til at ligge forholdsvis lavt, medens der tillige opstaaer en Rigdom paa høje Punkter med vid Udsigt. Dette i Forbindelse med de mange Bugter og Vigge, som Havet danner, fører med sig, at det kun er et ringe Antal Kvadratmile, fra hvis Bakketoppe man ikke kan se Havet.

Vi ville nærmere betragte Højdeforholdene i de Dele af Skraaningerne, der ligge fjernere fra Hovedskjellene.

Den østre Skraaning har omkring de smaa Vandløb, der flyde ud mellem Sjælland og Møen og i Præstø Fjord et temmelig bakket og gjennemstaaret Land. I Skjonhed kan det tildeels kappes med Nordsjælland; men ingen betydeligere Højder forekomme. Derimod findes af og til dybe Indstjæringer eller Klofter, udhulede af Vandløbene, saaledes navnlig ved Bækkeflov. Først i Egnen Nordvest for Præstø Fjord, op imod det Strøg, hvor Vandfjeldet har betydelig Højde, træffe vi et stærkt fremtrædende Bakkeparti, hvis højeste Top Mørkebjerg 373', der er bedækket med Skov, sees meget vidt. Lidt længere nordpaa rager Faxe Kalkbjerg 245' frem som en særdeles storformet Banke, hvis Fald imod Sydøst naaer næsten i en eneste jævn Skraaning lige til Stranden. Med dette Punkt ender det sydlige Sjællands bakkede Egne, og vi træffe nu i den østlige Skraaning indtil Nord for Kjøbenhavn kun temmelig jævne Flader, saasnart vi have fjernet os kun et ringe Stykke fra Vandfjeldet, undtagen Nordøst for Bregentved, hvor Dalby Bakke 198' fremtræder som en Udløber, der hæver sig betydeligt over de omgivende flade Strøg. Størst Udstrækning naa disse i Stevns, hvor der indtræder det ejendommelige Forhold, at Landet er højest tæt ved Klinten og fra denne skraaner svagt imod Vest, ned imod Stevns Åa. Den største Højde i denne Egn er Møllebanke ved Sigerslev 150'. Selve Klinten er højest ved Stevns Fyr 131'. Østest er Landets Højde ikke lidet under 100' i stor Udstrækning paa begge Sider af Stevns Åa. Fladest viser det sig maasse ved Lurebyholm, der øformig omfluttes af 2 Grene af Tryggevælde Åa, som navnlig her

har et meget svagt Fald, saa at Vandet næsten er stillestaaende. Ved Tryggevælde, hvor Aaen forener sig med Stevns Aa, ligger Vandspejlet endog kun 5' over Havet. I den Rand, der saaledes omgiver Stevns mod Syd og Øst, findes en Sankning til kun 23' Nord for Bemmetofte i en Mose, hvis Aflob mod Nord er Stevns Aa og mod Syd Kildeaa. I det Mosestrøg uafbrudt ledsage begge disse Vandløb, fremtræder Stevns som en ved de naturlige Forhold affondret Del af Sjælland.

De flade Strøg afbrydes i Nærheden af Kjøge Aa af Udløbere, der paa begge Sider af Aaen gaa temmelig langt frem mod Stranden og give Egnene her et mere veksende Udseende. Paa Aaens Sydside fremtræder en betydelig Højderyg, der strækker sig fra Terslev over Hegnerup 194' og Videmark 185' henimod Bjæverskov. Mest bakkede er dog Strøgene paa Aaens Nordside omkring Kløvested Skov og Dalby Skov, ved Valore, hvor Valore Banke 189' er det højeste Punkt, og ved Lille Ladager. Egnen om Egby er meget uregelmæssig bakket, derhos udmærket ved skarpt fremtrædende Aase, der følge Kjøge Aa fra dens Udspring indtil Spanager, forekomme paa den nordre Side af Mosen Egbyso samt Syd for Egby (Bittenbjerg 130') og endelig igjen nærme sig Kjøge Aa ved Vælinge.

Fra denne Egn og indtil Nord for Kjøbenhavn er den østre Straaning atter flad. Større Afværlinger i Jordsmonnet begynde først med den Udløber, der fra Gladsaxe gaaer frem imod Øst som en søndre Begrænsning af det Bækken, hvis Bund indtages af Furesø, Bagsværd Sø, Lynghby Sø og Mølleaa. De højeste Punkter i denne Udløber eller i dens Nærhed ere Tinghøj ved Mørkhøj 162', Nævestovs Banke ved Lynghby Landevej 117', ved Dyrehave Gaard 176', Fortunen 160', Ulvebækken i Jægersborg Dyrehave 145', ved Eremitagen 120'. Overgangen til dette mere bakkede Jordsmon, dannes af Valby Bække 98' og Bækkerne ved Vellehøj og ved Brøndshøj 120'.

Paa den nordre Side er Mølleaas Bækken begrænset af

et Vandstjæl, der frembringer en meget bakket og knudret, af Mosehuller og Smaasøer opfyldt Egn. Her forekomme ogsaa betydeligere Højder, saaledes Korsbjerg ved Bregnerød 201', Masebakke i Rudestovs Nordvesthjørne 264', Højbjerg i Rudestovs Sydøstspids, Sandbjerg udenfor Østfiden af den samme Skov 271'. En Forgrening gaaer gennem Søllerød 180' og danner Gelsebakke 154'.

Længer nordpaa findes vedblivende den samme Art Jordsmøn; kun omkring Nivaas nedre Del er der fladt.

De to store Der udenfor den østre Skraaning Amager og Saltholm ere meget flade og lave. Den største Højde, som Jordsmønnet naaer paa dem, er henholdsvis 19' (mellem Torshøj og Sundbyvester) og 6'.

Den nordre Skraaning deles ved Isefjord og dens Forgreninger i 3 store Dele af temmelig forskjelligt Udseende, nemlig selve Isefjords Bækken og de Vest og Øst for dette liggende Hældninger, der vende ud mod Kattegat. Isefjords Bækken deles atter ved det lange Næs, som udgjør Horns Herred, i en østre Del, der omslutter Roskilde Fjord, og en vestre, der omslutter den egentlige Isefjord med Lammefjord og Holbæk Fjord. Den nordre Skraaning bliver ved disse mange Affnit meget uregelmæssig.

Stillelinien mellem det nordøstligste Affnit og Isefjords Bækken gaaer ud fra Skansebakke ved Frederiksborg, gennem Gripstov, hvor den naaer en Højde af 240', og hvor Fruebjerg 207' fremtræder paa en Forgrening, forbi Maarum, Sletelte, Helsing, Agerup til Rnsten ved Salgaards Høj 157', derfra mod Vest gennem Tisvilde Hegn 188' og over det lave Meelby Dredrev ud paa Halsnæs, som det opfylder herst imod Vestkanten med et meget uregelmæssig knudret Bakkestrog, hvis højeste Top Spodsbjerg er 130'.

Affnittet Nordøst for dette Højdestrog er kun undtagelsesvis fladt, hyppigst bakket og knudret. Det faaer et karakteristisk Præg derved, at Vandstjellene mellem Vandløbene ikke tabe i Højde ud imod Rnsten, som ellers sædvanligt. Tvertimod

strække de sig hyppig langs med Stranden med en temmelig betydelig Højde; dette bevirker dels, at der i hele Affnittet ofte forekommer en usædvanlig høj Ryst, saaledes ved Odinshøj 133', ved Rakkehoved Fyr 130', ved Gilbjerg Hoved 70' (Gilbjerg 106') og fremfor noget andet Sted, som før nævnt ved Salgaards Høj, dels at Vandene fra de ved Stranden liggende Strøg hyppig først maa søge ned til det Indre, for der at samle sig i Gurre Sø (85'), i Esrom Sø (30') eller i Søborg Sø (8'), inden de gennem et stundom kunstig fordybet Aaleje finde Udløb til Havet.

Den nordøstlige Deel af Iseffjords Bækken udgjør et Strøg, hvis Bænde paa tilsvarende Maade samle sig i Arresø (10'). Da tillige det Yderste af den ovenfor nævnte Skillelinie, mellem Salgaards Høj, Tisvilde og Halsnæs følger Rysten paa samme Maade, som Vandstjellene i det østlige Affnit, og endelig, da Strøget om Arresø har samme Bestaaffenhed som dette, synes det at bero paa en af Højdeforholdene uafhængig Tilfældighed, at Strøget om Arresø nu maa henregnes til Iseffjords Bækken. Alt synes at tale for, at Arresøs oprindelige Udløb er at søge i Meelby Dredrev, og at Iseffjords Bækken forud har været begrænset af et Vandstjel, der gaaer frem fra Sydvesthjørnet af Gripstov, gennem det sjældent over 100' høvede Strøg ved Hilderødsholm, Harløse, Stjøvinge, Lille og Store Havelse, og derpaa viser sig som et fremtrædende Højdedrag med stærkt Fald baade mod Roskilde Fjord og Arresø. Her naaer Maglehøj 225'; Højdedraget ender med Strænterne mod Frederiksværks Kanal udfor Arresødal. Som en naturlig Fortsættelse hæve sig paa den anden Side af Kanalen Bakkerne ved Binde-rød 145', der ligeledes ende med brat Fald og ligge som et Forbjerg ud imod Meelby Dredrev.

Syd for Arresø omkring de Vandløb, der løbe ud i Roskilde Fjord, findes kun lavere Egne med mange Moser, mellem hvilke meget storformede, foroven afladede Bakker, dog uden betydeligere Højde, træde frem. Saadanne Bakker ligge næsten øformigt omfluttede af Moserne i Nærheden af Bærebros Na ved Hove,

Sørsø, Viksø, Stenløse og Stenlille. Disse ejendommelige Forhold have i gammel Tid, saalange Egnen endnu for største Delen var bedækket med Skov, dannet en fuldstændig Labyrinth af Adgangene til de inderst liggende Bunker. De højeste Punkter her ere Stenesknold 180' og Skyhøj 158' ved Jørlunde, samt Kong Svends Høj 140' ved Maaløv. En særlig mærkelig Form frembyder den stejle, af et dybt Skaar gjen- nembrudte Aas Strø Bjerg 122', der har en Udstrækning af ikke meget under 1 Mil i Længden.

Strøget nærmest om Roskilde er stærkt straaende ned imod Fjorden, da Hovedvandstjeldet her kommer Fjorden meget nær. Ogsaa Vest og Sydvest for Roskilde, omkring Vejre Na og dennes Tilløb, er Egnen stærkt bakket, idet den opfyldes af Forgreninger fra det høje Vandstjel, der danner Horns Herred. Fra Ryngningen ved Skjoldenæsholm gaaer dette gennem Balborup Skov, forbi Busketro til Egstalle Bjerg 300' og videre forbi Kirke Saaby. Herfra tager Højden betydeligt af, alt som Vandstjeldet fortsætter sig gennem Horns Herred, og kun et fremragende Punkt findes, nemlig Juliane høj ved Svanholm 222'. Af Forgreningerne fra dette Vandstjel danne nogle anseelige Bakkedistrikter, saaledes mellem Skullerupholm og Ledreborg, hvor Bakkerne naa en største Højde af 250' og stundom ere adskilte ved dybtliggende Klofter og Søer, mellem Rydgaard og Bramsnæs Bugt, hvor det højeste Punkt er 202', ved Ferslev og Benslev, hvor Mørkebjerg naaer 201', og ved Bøgerspris, hvor Thyrahøj er 151'.

Vest for Hornets Vandstjel findes der vel endnu nogle temmelig bakkede Strøg, navnlig langs med Stranden ved Bramsnæs Bugt og Holbæk Fjord; paa Tudsens forekommer der enkelte høje, aleneliggende Kuller (Bavnehøj 198'); men i det Hele taget faaer Egnen dog nærmest sit Præg ved de store Mose- og Engstrøg, der udbrede sig omkring Tudsø Na og Gislinge Na samt Svinge Na med Tilløb. Underst i den sidstnævnte Aas Bækken, omkring Hjembæk, danne Udløbene fra Hovedvandstjeldet dernæst et meget bakket Strøg (Nysebjerg

250'). Endvidere indeholder det Vandfjæl, der danner Ods Herred, meget fremragende Højder. Det forlader Hovedvandfjællet Nord for Skarid Sø ved Banken Knolden 304', gaaer forbi Snærtinge og Særsløv (Snærtinge Bjerg 230') bliver derpaa lavere, naaer snart igjen ved Valfekilde i Tingbjerg 173', afbrydes saa af en dyb Sænkning (til kun 8') ved Dragsholm, og hæver sig derpaa steilt i det mægtige Bakkeparti, hvis Top er Vejrhøj 385'. Den Del af Odsherred, som ligger Nord for dette Parti frembyder en rig Afvevling af lave, flade Strøg med Moser og Heder og Bakkerøgninger af anselig Højde, saasom Lundebjerg ved Grævinge 260' og Staarup Banke 195'.

Egnen Vest for Odden Vandfjæl er lav og flad omkring Bregninge Na, omkring Saltbæk Vig og ved Stranden; iøvrigt er den opfyldt af temmelig knudrede Hældninger.

Udfor den nordre Skraaning ligge 3 Der, Nexlø, Sejro og Hæsfelø. Nexlø er et sammenhængende Bakke-land, hvis højeste Top er 132'. Sejro ligner Odden yderste Del, bestaaer hovedsagelig af lave Hedestæklinger og Moser, mellem hvilke der findes enkelte Knolde, af hvilke den højeste er 88'. Hæsfelø hæver sig 65' over Havet.

Af de Fjorde, hvormed Havet skærer sig ind i den nordre Skraaning, udmærker Roskilde Fjord sig ved en ejendommelig Afvevling af dybe Huller og lave Flak, der stundom næsten træde i Forbindelse fra de modsatte Bredder, saaledes udfor Frederiksfund og mellem Selsø og Vogenæs, hvor et langt udflydende, smalt Rev endog rager frem over Vandet med sin sydligste Del. Kun saa Steder vilde derfor blot en ringe Hævning eller Sænkning af Landet frembringe mærkeligere Forandringer i Kysternes Former end ved Roskilde Fjord. Derimod er Bunden i Isefjord, Holbækfjord og Lammefjord temmelig jevn og afslattet, undtagen i Isefjords Munding, hvor det knudrede Jordsmon, der findes yderst mod Vest paa Halsnæs, fortsætter sig under Havet imod Ods Herred. Lammefjord har meget grundt Vand, Holbæk Fjord noget mindre,

Iseffjords Bund ligger gennemsnitlig i 5—6 Favnes Dybde. I Vesterløb udfor Tudsenæs findes den største Dybde, $9\frac{1}{2}$ Favne.

Derne i samtlige de ovennævnte Fjorde ere lave og flade, med Undtagelse af den svagt bakkede Oversø, hvis højeste Top er 91'.

Den vestre Stranning er i sin nordlige Del i det Hele taget lav og flad, navnlig omkring Halleby Na, hvor milevide Stræninger ere dækkede af Alamosen, samt paa de fleste Steder i Nærheden af Tudeaa. Gist og her forekomme dog enkelte betydelige Rygninger.

Nord for Halleby Na findes Bakkepartiet mellem Ubby, Nørby og Ugerløse (Tinghøj 155'); tæt ved Storebelt hæver sig Urhøj 155'. Syd for Halleby Na træffes en mægtig Rygning i Eggen Øst for Tisfö. Den begynder ved Ruds Bedby med flere storformede Banker, saaledes Snarebanke 220', naaer derpaa i sin Fortsættelse mod Nord stedse betydeligere Højde og Mægtighed, indtil den i Kløveshøj hæver sig til 317'; endnu ved Ratterup er den 270'. Fra denne Rygning er der et særdeles stærkt Fald saavel mod Tisfö (6'), som mod Alamosen og Halleby Na. Et andet mærkeligt Bakkeparti er Blæsinge Banker ved Slagelse-Kalundborg Landevej. De naa vel kun en største Højde af 185', men idet de falde meget brat mod Tudeaa, hvis Vandspejl ved deres Fod kun ligger 40' over Havet, danne de, sete fra Sydsiden, et særdeles fremtrædende Bakkeparti, medens de derimod paa Nordfiden kun have sig 20—30' over det nærmestliggende Strøg. Et særdeles fremtrædende, men aleneliggende Punkt, er den store Kulle Sobjerg 209', Sydøst for Ruds Bedby.

Syd for Tudeaa gaaer der en høj Rygning ud fra Hovedvandstjeldet i Plessens Dredrev, gennem Andvordskov Skov, i hvis nordre Udkant Vterbjerg naaer 310', Syd om Slagelse, forbi Slotsbjergby, hvor Hadshøj 296' er det mest fremtrædende Punkt, og derpaa med aftagende Højde til lidt Syd for Kundforlund. I det Borby Na flyder tæt nedenfor Vest-

siden af denne Rygning i en Højde af kun 3 til 12' over Havet, bliver Faldet ned imod Naen usædvanlig stejlt.

I den sydligste Del af Skraaningens findes det højeste Punkt ved Boslunde 155'. Iøvrigt er hele Eggen kun lidet bakket.

Halkov Halsø frembyder den Ejendommelighed, at Jordsmønnen næsten overalt er meget lavt, paa flere Steder endog en kun ved Inddæmning tilvejebragt Engbund, der ligger indtil 2' under Havet; men hyppig forekomme tillige aleneliggende Kuller, der altid ere meget stejle, ofte tillige forholdsvis høje (Højbjerg ved Svendstrup 99').

Den eneste D, som hører til den vestre Skraaning, er Musholm. Dens største Højde er 27'.

Den søndre Skraaning har i Eggen Vest for Tystrup Sø, Bavelse Sø og Susaa i det Hele taget den samme Karakter som den tilgrænsende Egn mod Vest. Den bestaaer af temmelig flade Strøg, der sjældent hæve sig over 100', undtagen i det Vandfjæl, der stiller Salto Na fra Susaa, og som paa Strækningen fra Lorum Skov, forbi Næblerød, Fuglebjerg, Højbjerg ned imod Øllerup ofte naaer 150—170', hvilken Højde Eggen dernæst beholder næsten paa hele Strækningen ud imod Tystrup Sø. Da denne har sit Vandspejl paa kun 22 Fod, bliver Faldet ned imod Søen meget stejlt*). Af fremragende højere Punkter findes kun faa. Som saadanne kunne nævnes Menstrup Bjerg 135' og Kolsbjerg ved Øllerup 146'.

Det Øvrige af den søndre Skraaning frembyder temmelig afvejlende Forhold.

Den Del af Skraaningens, der ligger Nord for Susaa mellem Aversø og Tystrup Sø, er i sin Helhed en af Sjællands højeste Egne. Kun nogle mindre Strækninger hist og her tæt ved Vandløbene ligge lavere end 100 Fod; men der er

*) Tystrup Sø udmærker sig ved sin forholdsvis betydelige Dybde, om trent 40'.

ingen fremragende Toppe. Idet Susaa selv ligger temmelig lavt (50—30'), og idet de store Tilløb Ringsted Na og Alsted Na komme fra Søer, der heller ikke ligge højt, nemlig Øyrstinge Sø (74'), Rangesø (72'), Sorø Sø (111') og Tuelsø (107'), forekommer der vel stærke Hældninger tæt ved Vandløbene, men foroven er Jordsmonnet i Reglen afladet. De største Højder Syd for Rangesø findes omkring Ringsted 190', ved Sigersted 190', og omkring Alsted 226'. Nord for Rangesø forekomme ogsaa højt liggende Strøg, selv i kun ringe Afstand fra Søen, derhos mere gennemstaarne Egne; her ligger Helgebjerg ved Haraldsted 234'.

Paa den sydlige Side af Susaa fremtræder en vidtstrakt Rygning, der med Hensyn til Mægtighed og Toppenes Højde er en af de betydeligste i Sjælland. Den udgjør paa en mindre Strækning selve Susaas østre Vandstjæl, derpaa udbreder den sig i den Bugtning, som Susaa danner. Højdestrøget forlader det sydøstre Hovedvandstjæl i Togestov Dredrev, gaaer forbi Sparresholm, hvor det tæt ved Gaarden naaer 371', forbi Dnsted, hvor Dnsted Høj naaer 370' og Atterbakke 328', Nørre Tvede og Vonderup, gennem Kalby Ris, forbi Herlusmagle og Herluslille, gennem Tnbjerg Stov, forbi Drup, Sandby og Tyvelse. Intetsteds i hele dette Strøg er der lavere end 150—60', undtagen i den Sænkning, gennem hvilken den saakaldte Torpe Kanal er ført; hyppig er der over 200'. Betydelige Højder forekomme paa Udløberne fra denne Rygning i Nærheden af Susaas Udspring, i Egnen om Vester Eggede, saaledes Globanke 370', Voserup trigonometriske Station 371', Bindhøj 330', alle beliggende tæt ved Landevejen mellem Rønnede og Næstved i et særdeles bakket Strøg, hvis sandede Jordlag indeholder dybe Huller uden Vand eller Mose, en Form af Jordsmon, der ellers næsten ikke findes paa Sjælland. I samme Egn forekommer blandt Udløberne fra Hovedvandstjællet ikke mindre betydelige Højder, saaledes Svenderup Banke 365', Borup Bannebakke 310'. Hældningen fra hele denne Egn ned imod den kun paa omtrent

120' beliggende Gisselfeld Hovmose, i hvilken Susaa flyder, er det bratteste, der nogensteds forekommer i Sjælland, naar der er Tale om en større Strækning. En anden temmelig fremtrædende Udløber gaaer fra Herlufsilke som en stor aasformig Højderng forbi Glumsø i Retning mod Næsbyholm. Det højeste Punkt i den findes i kun ringe Afstand fra Næsbyholm ved den tidligere saakaldte Enefte Bøg 222'.

Nedenfor hele det nysnævnte bakkede Jordsmøn udbreder der sig paa begge Sider af Susaa udstrakte, særdeles flade Strøg, som for en stor Del ere opfyldte af Moser, der alt omtrent fra Hæsedede ligge i en Højde af under 100 Fod.

End for Susaas Bækken fremtræder den mærkelige, over 1 Mil lange, skarpt begrænsede Aas mellem Mogenstrup og Næstved. Dens største Højde er 187'. Den danner en udpræget Skillelinie mellem det bakkede Land mod Nord og det flade Land med store, meget lavtliggende Moser, hvilket End for denne Aas forekommer i hele den øvrige Del af den søndre Skraaning. Selv den lange Halvø Knudshoved danner ikke nogen Undtagelse, idet den er meget lav og flad, i Reglen kun 20—30' høj, og kun i nogle faa knoldede Bakker i dens vestligste Del henved 50'.

Samtlige Der, der høre til den søndre Skraaning, svare i deres Høideforhold nøje til de Kyststrækninger, som de nærmest maa henføres til. Glænsø er lidet bakket, 85', har en ejendommelig Form, idet den udfylder to lange Fed, af hvilke det vestre næsten mødes med en fra Stigsnæs fremspringende Tange af samme Bestaffenhed. Egholm og Ugersø bestaa mest af Engbund og ere henholdsvis kun 15' og 37' høje. De ere nærmest at betragte som beliggende paa den undersøgte Rygning, der danner en Fortsættelse af Knudshoved og er betegnet ved Venegrundene og Kirkegrunden. De ere adskilte fra Stigsnæs ved det 13—25 Favne dybe Ugersø Sund. Derne, der ligge i Nærheden af Susaas Udmunding, ere ligeledes lave og flade. Langsø, som dernæst henhører til

Sjælands søndre Skraaning, er derimod lidt mere bakket, om end dens højeste Punkt kun er 45'.

Moen.

Moen er ved en bred Sænkning, der strækker sig tværs gennem Den fra Nord til Syd og kun ligger lidt højere end Havets Overflade, paa et enkelt Sted højt 10', delt i en østre og vestre Del af helt forskjellig Karakter. Sænkningen optages næsten ganske af Borre Mose og Budsemærke Mose.

Den østre Del fremtræder som en sluttet Mæsse, hvis Rygning ligger tæt ud imod Havet. Den østre Hældning fra denne særdeles højtliggende Kam bestaaer næsten udelukkende af den bratte Klint, medens Faldet imod Vest straaner jævnt ned til Sænkningen, med storflaede og temmelig afglatte Former. Kun allerøverst omkring selve Rygningen er der et særdeles bakket Jordsmøn med mange dybe Huller, udfyldte af Søer eller Moser. De højeste Punkter i eller tæt ved Rygningen ere Kongsbjerg 453' og Uborrebjerg 450'. Begge disse Punkter ligge noget inde i Landet, medens de øvrige stærkest fremtrædende Punkter forekomme i selve Klinten eller i dens umiddelbare Nærhed. Det højeste Punkt her 420' er tæt ved det Sted, hvor Klinten før dannede den saakaldte Dronningestol*). Syd for dette findes de mærkeligste Højder mellem Maglevandsfald og Sandfald 390', ved Sommerspiret 350' (Sommerspiret selv 327'); endvidere maa nævnes Graarng 353', Store Stejlebjerg 335', og Hvidskud 291'. Den nærmest Nord for Dronningestolen liggende Del af Klinten er forholdsvis lav (Sandfred Fald 225'). Derpaa hæver den sig atter i Hylledals Klint til 410'. Lidt nordligere fremtræde Taleren 325', Slotsgavlene 365' og 348', Kapellet ved Biselund**) 220' og

*) Dronningestolen selv var 403'.

**) Ved selve Biselund er Høiden 241', lidt fra Gaarden mod S. B. findes en Bakketop paa 265'.

Hellehavns Rakke 116'. Udfor Aborrebjerg vedligeholder Faldet imod Vest længe en betydelig Højde, saaledes er der endnu tæt ved Magleby 260'.

Den vestre Del af Møen udmærker sig ved meget fligede eller udstaarne Omrids og har i Overensstemmelse hermed meget uregelmæssig dannede Straaninger. Den har i det Hele taget et smaatformet, knudret Fjordsmon med temmelig bratte Overgange til enkelte flade Strøg, som tildels endnu ere Moser og Enge, saaledes hele Ulfshale, der kun hæver sig 12' over Havet. De højeste Punkter ere Præstebjerg 153' Øst for Kogebj, Kongsbjerg 123' Sydøst for den førnævnte, en Bakke ved Nørre Frønderup 141' og en Bakke ved Vestud 160'.

Samtlige Der mellem Møen og Sjælland ligge, med Undtagelse af Langsø, paa de Landgrunde, der omgive Møen, og som stude sig langt frem dels imod Vest indtil Masnedø, denne medregnet, dels imod Nord, hvor de træde i Forbindelse med Sjællands Landgrund udfor Jungshoved. Bogø er noget bakket. Dens største Højde er 107'. De øvrige Der ere temmelig lave og flade, dog med Undtagelse af den ejendommeligt formede lille Ø Borren, Sydvest for Røster Land; den bestaaer næsten ganske af en meget fremtrædende Kulle med 104' Højde.

Falster.

Drages Hovedvandstjellene paa denne Ø, vil det findes, at de forene sig i et Knudepunkt ved Horrebj Mølle 75', og Den fremstiller sig saaledes som en tresidet Pyramide. Sint Punkt er dog ikke det højeste paa Den; samtlige Hovedvandstjæl indeholde højere Punkter, saaledes findes i det søndre et Punkt ved Stovby 82', Blisshøj ved Vigerløse 80'; i det østre er hele Strøget omkring Meelse og Horbelev og videre ud imod Stranden højere (ved Haldstov 118'); det nordvestre Hovedvandstjæl naaer i den aasformede Rygning ved Birke d 88', dernæst er Strøget fra Torfilstrup over Nørre Kirkeby, Egelev, Nørre Alslev og ud forbi Nørre Vedby gjennemgaaende

højere, fra 80—125'; Bavneshøj ved N. Vedby, Falsters højeste Punkt, er 139'. Det sees, at Vandstjellene i det Hele taget kun hæve sig til en ringe Højde, næppe en Trediedel af den, der forekommer paa Sjælland og Møen. Desuagtet og skjønt Nordsmonnets Former ere meget storflaede, kan Falster næppe kaldes flad; thi vel findes der saa godt som omkring alle Dens større Vandløb, endog tæt ved Hovedvandstjellene, meget lave og flade Strøg, men Hældningerne ned til disse ere ikke altid svagt hældende, og Den kommer saaledes til at bestaa afveklende af de mere eller mindre fremtrædende Fald og af de flade, mellemiggende Strøg, der hyppigst ere Mojer. Falster er omgivet af kun smalle Landgrunde med nogle faa lave Der eller Holme.

Laaland.

Ligesom Møen deles Laaland ved en Sænkning i en østre og en vestre Del, som dog ikke ere synderlig forstjellige med Hensyn til deres Natur. Denne Sænkning, der er stærkt fremtrædende, saavel i Haabunden som i det over Havfladen hævede Land, gaaer ind fra Søen mellem Smaalandene som en Kende, Staalby med 6—8 Favne Vand og Lindholms Dyb med indtil 5 Favne, grunder efterhaanden mere op, men fremtræder dog stedse tydeligt blandt de omliggende Grunde, og skjærer sig tilsidst ind i Vandet som Saxløbing Fjord. Over Havfladen viser Sænkningen sig som en langstrakt, smal Eng, der gjennemskjærer Den og naaer en største Højde af 13' Sydvest for Radsted; derpaa forlader den atter Landjorden og taber sig i Guldborg Sund.

Laalands østre og vestre Del have begge nderst ensformige, storformede og særdeles flade Straaninger, mellem hvilke Vandstjellene kun hæve sig til ringe Højde over Havet. En mindre iøjnefaldende, men dog ikke uvæsenlig Forstjel fremtræder med Hensyn til Formen af Bækkenerne i den nordvestlige Del af Laaland i Modsetning til det Øvrige af Den. I det førstnævnte Strøg ere Straaningerne nemlig i det Hele taget saa

afglattede og ensformigt hældende, at der hyppigst ingen Moser findes, medens Straaningerne derimod i det Øvrige af Den fremtræde mere udhulede, saa at der her findes ikke faa Moser, nogle endog temmelig store.

Det højeste Punkt i den østre Del findes Nord for Rådsted og er kun 42'.

Den vestre Del har omtrent i sin Midte en langstrakt for Djet næsten umærkelig Kvgning. Den hæver sig i den syd-østre Del af Den, i Nærheden af Bregninge Kirke, til 79', er dernæst betegnet ved Byerne Øster Ulbølev, Sørup, Alsø, Fuglse, Krynge, Bursø, og naaer paa dette Strøg 60—70'; dernæst gaaer den forbi Raa, Østspidsen af Christiansfæde Fredskov, Langet, Stokkemarke, Vesterborg Skovhuse og Lille Linded, paa hvilket Strøg den gennemsnitlig er lavere, kun 30—50'; tilsidst ender Kvgningen i det højere liggende Bakkeparti ved Birkeb, omkring *B a v n e h ø j*, Laalands højeste Punkt, 94'.

Fra Laalands østre Del udgaaer mod Nordvest, mellem Staalbyh og Guldborg Sund, særdeles vidtstrakte Landgrunde med en Mængde Der, blandt hvilke Fæmø og Fæjso ere de største. De ere begge lidet bakkede og have en største Højde af henholdsvis 63' og 42'. De øvrige Der ere flade og lave. Nordvest for Vejrsø høre Landgrundene op, men som en Fortsættelse af dem fremtræder en underføist Kvgning, og paa dennes nderste Spids ligger Dmø, saaledes at denne D, der er adskilt fra Agersø ved et 19 til 25 Favne dybt Sund, ifølge Højdeforholdene nærmest maa henføres til den samme Dgruppe som Fæmø, Fæjso og Vejrsø. Paa Dmø hæver en storformet Banke sig til 75'; isøvrigt bestaaer den af Eng og flade Strøg.

Paa den vestre Side af Laaland, ud imod Langelands Belt, ere Landgrundene smallere; paa Sydsiden af Den opnaa de atter, i Røbsandene, en overordenlig vid Udstrækning, saa at deres nderste Grænse omtrent ligger i Linie med Falsters Sydspids. Ikke ubetydelige Strækninger ligge tørre alt ved daglig Vand. Af Derne i Albuefjord er *Ene h ø j D* mærke-

lig ved, at der paa den findes en Kulle med 50' Højde, altsaa et meget højere Punkt, end der ellers findes i en vid Omkreds i hele det vestlige Laaland. De andre ere lave. De talrige Der, som hæve sig paa Landgrundene ved Laalands Sydside, ere omtrent alle Græsholme.

Den fynske Øgruppe.

Fyen, Langeland, Taaasing og Erø tilligemed de omliggende mindre Der danne for sig et samlet Hele ligesom den østlige Øgruppe. De af Havet udfyldte Ravninger, der adskille disse Der, naa nemlig saa lidet under Havets Overflade i Forhold til de Dybder, hvortil den samlede fynske Øgruppes Dybdelinier naa, at Derne kunne betragtes som staaende i Forbindelse ved de Grunde, der omgive Kysterne. Vi finde saaledes, at en Hævning af Landet til lidt over 7 Fod vilde bringe Langeland i landfast Forbindelse med Taaasing over Sids; en Hævning til 8' vilde tilvejebringe en bred Tange mellem Langeland og Erø paa Strøget mellem Marstal og Ristinge; en Hævning til 15' vilde afslutte Forbindelsen ved at gjøre Taaasing landfast med Fyen saavel paa Strøget udfor Rogtved som over Thors. Allerede forinden vilde alle de smaa Der mellem Erø, Langeland og Taaasing samt Syd for Fyen være bleven landfaste med disse Der, dog med Undtagelse af Lyds, der er stift fra Fyen og fra de andre Der ved et 5—12 Favne dybt Løb. Ved 15 Fods Hævning vilde Farvandet mellem Taaasing, Langeland og Erø saaledes være bleven tørt Land, og der vilde have dannet sig en eneste større Ø med en stor Fjord i Sydvestsiden, svarende til den, som Søen mellem Smaalandene vilde danne under tilsvarende Forhold for den østlige Øgruppes Bedkommende.

De Dybdelinier, der begrænse den fynske Øgruppe som et samlet Hele, naa, som tidligere omtalt, i Storebelt 36 Favne. I Lillebelt naa de 32 Favne, udfor Røding Fjord.

Den mindste Dybde, 6—7 Favne, findes paa Strækningen mellem Bogense og Trælle Næs i Sydland.

Fyen.

I Mod sætning til hvad der i Reglen er Tilfældet, fremtræde Skraaningerne paa Fyen som meget uensartede. I det Hele taget har denne Ø vel et firefidet Omrids, men Skillelinierne imellem de Bænde, der have Udløb i disse Sider, samle sig langt fra i een og samme Egn; derimod efterlade de imellem sig en lang Rygning. Denne Rygning ligger i saa ringe Afstand fra Sydkysten, at den bliver længere end det sydvestre og det sydvestre Hovedvandstjæl, og da tillige baade Rygningen og de Hovedvandstjæle, der gaa ud imod Dens Nordvest- og Nordøsthjørne, ere høje, opstaaer der indenfor de i det Hele taget høje Rande, som saaledes omgive Fyen mod Øst, Syd og Vest, en stor, meget lavere liggende Midte, der hovedsagelig optages af Bækkenet omkring Odense Na og dens Tilløb.

Rygningens østlige Endepunkt ligger i Egnen Sydøst for Kverndrup, ved Banmose Huse, 330'. Den strækker sig herfra hovedsagelig i vestlig Retning forbi Bobjerg, Høje, Hundtofte, Nord om Røgestov Huse, forbi Lange til Søfelde med en Højde af 200—285'. Den tager derpaa en sydlig Retning, viser sig langs Bejen mellem Krarup og Hundstrup, gaaer Syd om Brendegaard Sø, omtrent langs den søndre Udkant af Skovene her, med en Højde af 200—250', stedsvis betegnet ved fremtrædende Kuller med temmelig korte Mellemrum. Syd for Grønderup naaer den sit laveste Sted 180', gaaer derfra til Skovene ved Hølstenshus, hvor meget fremtrædende Højder atter forekomme, saaledes Kongens Høj 371' i den vestre Udkant af Skoven, Rikelsbjerg 355' noget udenfor denne. Rygningens vestlige Endepunkt ligger tæt herved i Skoven Svanninge Bjerge og er betegnet ved Verbjerg 400'.

Det sydvestre Hovedvandstjæl gaaer fra Verbjerg ud til Horneland. Det taber hurtig i Højde og er mellem Faaborg Fjord og det Snderste af Hølnæs Bugt kun omtrent 100'. Ude paa Horne Land, der helt er opfyldt af et meget bakket

Jordsmon, hæver det sig derimod atter til betydeligere Højder, saaledes Tostebjerg 197'.

Det nordvestre Hovedvandfjæl gaaer fra Verbjerg i Udkanten af Svaninge Bjerge, skæerer Faaborg-Odense Landevej, gaaer igjennem Skoven ved Vilhelmsgave, forbi Nye Stenderup og Østrup Gd. til Trebjerg 407'. Paa hele den her nævnte Strækning har Vandfjællet en Højde fra 350 til henimod 400'. Det fortsætter sig derpaa i det meget bakkede Strøg Øst for Borløse, hvor det højeste Punkt er Sandbjerg 356'. Nord for denne Banke har Vandfjællet en veksende Højde af i Reglen 150—200', og kun enkelte højere Punkter forekomme, saaledes navnlig Synnebjerg 262', der ligger i den i det Hele taget høje og særdeles bakkede Egn ved Højrup. Omtrent med den samme Højde, men efterhaanden gaende over til at danne et mere storformet Jordsmon, fortsætter Hovedvandfjællet sig derefter langs Østranden af Søholm Sø, hvor det naaer til 273', forbi Frederikslund, hvor betydelige Højder forekomme, saaledes Banken ved Nyrup 350'. Lidt nordligere ligger som et Fremspring fra Hovedvandfjællet en usædvanlig stor og stejl Banke, blandt hvis Toppe den mest fremtrædende er Frøbjerg Dagnehøj 418', Fyens højeste Punkt. Et andet Fremspring i Nærheden er Brendholt Bjerg 367'. Selve Hovedvandfjællet antager derpaa en østlig Retning, gaaer gjennem Storflod ved Tommerup, hvor Højden er 290', gjør et Slag om Moserne, i hvilke Bredeaa begynder, og overskæeres af Jernbanen Øst for Tommerup Station, i en Højde af omtrent 185'. Det træder derpaa ind i den ved sine talrige, store og høje Banker udmærkede Egn om Bispenbjerg. Blandt disse ere de mest fremtrædende Dyret Sydøst for Magtebølle 391', omgiven af flere høje Toppe, Bakken i Bispenbjerg Præstegaards Have 410', Fyens næsthøjeste Punkt, Høsbjerg Nordøst for Bispenbjerg Kro 394', Bakken Nord for Bred, tæt ved Landevejen fra Alsens til Bispenbjerg, 365'. Odense-Landevej ligger ved Bispenbjerg i en Højde af omtrent 350'. Fra denne Egn fortsættes Vandfjællet S-formet i vestlig Retning. Paa en ikke

fort Strækning følger det et meget smaatformet, knudret Jordsmon, med en Højde af 200—270', forbi Grydsvad Kro, Erholm, Søndergaard og Nyfaste til Favrskov Bakker og Haare Bjerge. I disse er Højden næsten stedse under 200', og det højeste Punkt Lunge Galgehøj kun 216'. Medens det knudrede Bakkeparti, som Vandfjeldet hidtil har fulgt, fortsætter sig henimod Fyns, drejer Vandfjeldet af noget Vest for Lunge og følger forbi Fluebjerg, Ingslev og Ravslunde et forholdsvis fladt eller snarere jævnt straanende Jordsmon, der kun undtagelsesvis ligger højere end 100'. Tilfidsst højner det sig igjen i storformede Banker, hvis højeste Punkt er betegnet ved Bøgelunds Mølle 226', og som have et stejlt Fald saavel mod Lillebelt som mod Vaaring Vig.

Det sydøstre Hovedvandfjeld gaaer fra Banmose Huse til Grønbanke 320', Nordost for Dungs Højerup, over Højbjerg 357' ved Brendestov Gaard, Vest og Syd om Brendestov, hvor det endnu stundom naaer over 300', dernæst med aftagende Højde i et mere jævntstraanende Jordsmon forbi Holmdrup til Staarup Dre. Dette Vandfjeld er i det Hele taget mindre fremtrædende, da hele Eggen er høj og der ofte paa Bivandfjellene i Nærheden findes Punkter af ikke mindre Højde end Hovedvandfjeldet.

Det nordøstre Hovedvandfjeld gaaer fra Banmose Huse i nordlig Retning over Trunderupdung. Det danner her en højtliggende, temmelig affladet Egn, saaledes at selv de højeste Punkter, som Grønbanke i Sølt 381' og Grøstebjerg ved Ravndrup Bønge, Syd for Gislev, 373', kun træde frem som smaa ikke meget bemærkelige Toppe. Intet giver den, som befinder sig paa een af disse Banker, en Forestilling om, at han er paa et af Danmarks højeste Punkter. Fra dette Strøg gaaer Vandfjeldet i nordvestlig Retning, meget bugtet, forbi Sandager, hvor en Sænkning næsten tilvejebringer Forbindelse mellem et Tilløb til Gislev Åa og et Tilløb til Odense Åa, dernæst forbi Fjelderup, Ryslinge, Sødunge, og Sønder Højerup til Eggen ved Nørre Lyndelse. Paa hele dette

Strøg gaaer det stadig gjennem temmelig flade Egne med en Højde af omtrent 250'. Som en Undtagelse fremtræder Skovbanke ved Fjelderup 307'. Ved Nørre Lyndelse er Højden allerede mindre, og Eskelunds Banke 219' et temmelig fremtrædende Punkt. Herfra gjør Vandstjeldet en Vending mod Nordvest, følger langs med Bindinge Na, forbi Marslev, Sønder Næraa og Rappedrup henimod Langstovs Huse, stedse i flade Egne med tilfaldt under 100 Fods Højde. Kun eet Sted findes en mere fremtrædende Banke, nemlig det aasformede Bjerg ved Sønder Næraa 198'. Fra Langstovs Huse gaaer Vandstjeldet i flade og endnu lavere Strøg, sjældent højere end omtrent 70', forbi Drup og Hundslev langs Kjerlinge Nors Strand til Tangen mellem Kjerterminde Fjord og Odense Fjord. Her have sig brat nogle storformede Banker, af hvilke den højeste er Roddenhøj ved Munketo 186'. Over Sænkningen Nord for Kjerterminde, der knap ligger 10' over Havet, træder Vandstjeldet derpaa ud paa Hindsholm, hvor det med sine Forgreninger danner et meget veylende, af mange Banker og enkelte flade Strøg opfyldt Jordsmøn. Her naaes de største Højder af Smuttebjerg ved Mesinge 115', en Banke ved Maaløv 114', Digrbanke ved Bøgebjerg 112'.

Den østre Straaning bestaaer i sin nordre Del indtil Bindinge af flade Strøg, hvorfra kun meget faa højere Toppe have sig, saasom Skalkbjerg ved Skalkedrup 140'. Syd for Bindinge Na begynder Egnen at blive højere og storformet banket, og allerede Orbæk og dens Tilløb flyde i dybt indstaarne Dalstrøg mellem store Banker, der i Reglen ere af fladede foroven og tillige beholde en betydelig Højde næsten helt ud til Kysten. Syd for Kongshøj Na tiltager Højden endnu mere, saaledes er der ud for Sydspidsen af Svininge Kohave mellem Brenderup og Rydgaard 338', Højbjerg Vest for Gubbjerg Skov og en navnløs Top i denne Skov naa begge 361', Højlunds Banke ved Gubbjerg naaer 295', den trigonometriske Station ved Albjerg 245'. Landet har vedblivende stor

Højde helt ud til Kysten, og danner ned imod denne konvexe Hældninger uden Klinter. Vandløbene fløde hyppig i dybt indskaarne Løb, saaledes navnlig Kongshøj Å, Stofkebæk mellem Gubbjerg og Hesselager, Tangaa ved Hesselager Gaard, Vejstrup Å mellem Klingstrup og Stranden.

Udfor den østre Skraaning ligger Romø, der er temmelig flad. Dens højeste Punkt er 46'.

I den søndre Skraaning er et meget højt Vandstjæl mellem Højerup Å og Olderup Å særdeles fremtrædende. Det forlader det sydøstre Hovedvandstjæl ved Sydvesthjørnet af Brendestov og strækker sig herfra som en mægtig Bakkerøgning forbi Hældager Gaard, Egebjerg, til Skjoldemose, hvor det $\frac{1}{4}$ Mil Nst for Gaarden har sin højeste Top 352'. Fra dette Sted fortsætter det sig med raft aftagende Højde til Stranden forbi Bukkebjerg Huse og Ullebølle. Nord for dette Vandstjæl udbreder der sig omkring Højerup Å, tildels ogsaa om den øverste Del af Hundstrup Å i Egnen om Stenstrup, Lunde og Vøgtved udstrakte, højtliggende, flade Strøg, tildels opfyldte af Moser. Paa den søndre Side er der en betydelig Hældning ned imod den af Søerne og Moserne ved Hvidkilde, Nielstrup og Olderup opfyldte Fordybning om Olderup Å, der ligger i en Højde af kun 40—60 Fod. Imellem denne Fordybning og Stranden viser der sig endnu en Røgning omkring Sørup og ved Egense med størst Højde 175' ved den sidstnævnte By. Forgreningerne fra denne Røgning vedligeholde forholdsvis stor Højde langt ud imod Havet, saa at der paa hele Strøget omkring Svenborg forekommer et meget stærkt Fald, i Reglen med et temmelig konvex Gjennemsnit ned mod Kysten ligesom i den tilgrænsende Del af den østre Skraaning. Stærkest fremtræder denne Hældning ved selve Svenborg, idet der endnu tæt udenfor Byen (ved Dvineshøj) findes 165'. Som Følge heraf flyde Vandløbene ved Svenborg samt Olderup Å i dybt indskaarne Lejer.

Den Del af den søndre Skraaning, der ligger Vest for Olderup Å, indeholder nogle faa, temmelig flade Strækninger mellem denne Å og Nassebølle, men alt det Dvrige er det

stærke, af Banke brudte Fald fra Hovedvandstjeldet, hvilket Fald bliver stejlere, alt som Skjeldet nærmer sig Stranden. Især er det fremtrædende ved Faaborg, hvor der som en sydlig Fortsættelse af det særdeles stærkt bakkede og af vandløse Huller opfyldte Jordsmon omkring Svaninge endnu i kun $\frac{1}{4}$ Mils Afstand fra Byen forekommer anseelige Kuller, Ulvsbjerg 237', Sebjerg 225'.

Talrige Der ligger udenfor den sydlige Straaning.

Taaſing bestaaer i sin nordre Del omtrent af en eneste meget storformet Banke, hvis Top ved Bregninge Kirke naaer 235'. Den større søndre Del af Den frembyder kun et meget fladt og lavtliggende Jordsmon.

Thorsø bestaaer af to store, ved en Sænkning adskilte Banke, der naa en største Højde af 76' og 62'.

Avernat Ø, Bjørnø og Lydsø ere alle temmelig bakkede. De største Højder paa dem ere henholdsvis Ravnebjerg ved Korsbavn 100', Milebjerg 71', Askovs Banke 76'. Den sidste ligger i en ejendommelig aasformet Røgning, der gennemstjærer Lydsø østre Del. Alle disse Der samt den ligeledes bakkede Store Svømmø, 46', udmærke sig ved ejendommelige, langstrakte Rev, der strække sig ud i forskellige Retninger fra Derne og ende med afrundede Flader (saakaldte Triller).

Derimod er Skarø, samt overhovedet Derne mellem Taaſing, Vangeland og Ersø, alle meget lave og flade. Dog udgør Drejø forsaavidt en Undtagelse, som den paa sin vestlige Odde har en Banke 52' høj. Den danner herved en Overgang til de vestligere, bakkede Der, hvad der ogsaa er betegnet derved, at de brede lavvandede Grunde, der omgive Derne mellem Vangelang, Taaſing og Ersø, omkring Drejø forene sig med de Grunde, der omgive Avernat Ø. Flere af disse Der have Rev af samme Form som ovenfor nævnt.

Den vestre Straaning er i sin Helhed mærkelig forskjellig fra den østre og søndre derved, at Hældningerne i Reglen ere brattest oppe ved Vandstjeldets Ram og svage i Nærheden af Stranden, saa at deres Tværnit viser sig konkavt, saaledes

som det i Almindelighed er Tilfældet paa Sjælland. Dette Forhold bevirker, at der omtrent i hele den vestre Del af Fyen, ligesom paa Sjælland, forekommer mange Punkter med meget vid Udsigt, medens saadanne ere forholdsvis sjældnere i den østlige og sydlige Del af Fyen.

Syndligst, udfor Helnæs Bugt, er den søndre Straaning smal og bestaaer hovedsagelig kun af Siderne i de Bakker, som høre til Hovedvandfjeldet. Derpaa følger langsmed Haarby Na et temmelig bredt og fladt Dalsstrøg. Vest for dette udbreder der sig et bakket Strøg, der pletvis har højtliggende fladere Partier, men som oftest dog et uregelmæssigt Jordsmøn. Højdedraget i dette Strøg forlader Hovedvandfjeldet ved Frederikslund og indeholder ved Ørsted, Vedtofte og Søvested en Mængde storformede og meget fremragende Banker, saasom Uglebjerg ved Brahesholm 305' og Møllebjerg ved Bukkerup 325'. I Eggen Sydvest for Søvested have Bankerne den samme Karakter, men ere i det Hele taget lavere; de mest fremtrædende ere Dgnebjerg 270', Skovsbjerg 308' og Hulebanke 304', alle i Eggen ved Kirke Søby. Bakkestrøget sender mod Øst hen imod Kynng forbi Flemløse og Voldtofte en Forgrening, hvis højeste Punkt er Møllebjerg 280', medens det selv fortsætter sig med aftagende Højde forbi Høed, Dreflette, Skaarup og Meldemose, dannende paa den nordre Side af Helnæs Bugt et temmelig gennemskaaet Jordsmøn, hvis højeste Toppe ere Søbjerg, Sydøst for Skaarup, og Svendemose Bakke, Sydøst for Mullerød, begge 190'. Her vedligeholder det høje Jordsmøn sig langt ud mod Kysten, ligeledes paa Strøget Sydvest for Sønderby, hvor der findes en af de faa højere Klinter paa Fyen (henved 100'), endvidere Nord for Ålsens, hvor Kysten har samme Karakter som i det østre Fyen. Halvøen Helnæs bestaaer af to storformede, ved en bred Lavning adskilte Banker, hvis største Høide er 96'. Kun en smal, lav Sandrimme forbinder Helnæs over Avernæs med Fyen.

Længer nordpaa, imellem Tilløbene til Brendea, i Eggen ved Stjdebjerg, fremtræder først et Antal af meget storformede

Banker, blandt hvilke den højeste er Urnehøj 305'. Vest for disse Banker bliver Egnen fladere, men vedligeholder temmelig stor Højde helt ud imod Brendea, f. Ex. ved Rjerte 198', saa at Aaen kommer til at flyde i et smalt, meget dybtliggende Dalstrøg. Sydligere henimod Bugemølle Aa, er Egnen lavere, dog forekommer der ogsaa her adskillige fremragende Banker, saaledes Myllerup Bjerg 230', Barløse Præstegaards Banke 185'.

Nord for Brendea fremtræde stejle Bakkepartier omkring Hylkemølle og Ost for Lybrind som en Fortsættelse af den næsten aasformede Hævning, der mere østerpaa benævnes Favrskov og Haare Bjerge. Den største Højde naaes af Stavrberg ved Hylkemølle 206'. Nord for denne Hævning er Egnen temmelig flad i det Indre, noget bakket langs Kysten ved Gamborg Fjord og Lillebelt; dog ere alle Næssene fra Wedellsborg nordesten flade og lave, undtagen Hindsøgaavl Halvø, der bestaaer af storformede Banker, som næsten overalt have et stejlt Fald mod Strandkanten, og af hvilke den højeste naaer til 140'.

Helnæs Bugt er tildels opfyldt af grundede Strækninger, paa hvilke flere Der ligge. Af disse er alene Vigø noget bakket, 50'.

Af Derne udenfor den vestre Straaning ere Thorsø, Bogø og Brandsø lave og naa henholdsvis kun 30', 26' og 23'. De ere omgivne af temmelig udstrakte Grunde*). Fænsø derimod er en eneste stor Banke med stejlt Fald mod Kysten paa alle Dens Sider, 124'.

Den nordre Straaning har inderst, paa Vestsiden af Odenje Aa, fra Arrestov Sø indtil henimod Bærninge, da Aaen løber temmelig tæt ved det nordvestre Hovedvandstjæl, et i det Hele taget stærkt straanende og bakket Jordsmøn, med enkelte mellem-liggende fladere Strøg. Særlig fremtrædende er en stejl, aasformig Rygning, der strækker sig fra Søbo Sø (Fruens Høj

*) Den dybeste Linie i Lillebelt gaaer Ost om Bogø og Brandsø.

245') langs Afløbet fra denne Syd for Tørringe, til den Bugtning, som Odense Na danner ved Broby Gaard. Fra Værninge og nordestre fremtræde flade Strøg paa Naens Vestside; men det bakkede, stærkt knudrede Jordsmon, der udgjør det østre Fald fra Hovedvandfjeldet, vedligeholder dog samtidig mindst den tidligere Brede, saa at Grænsen mellem dette bakkede Jordsmon og det fladere Land kommer til at gaa temmelig langt østpaa, over Brylle, Brendekilde, Elmelund, Tryndstrup, Bigerslev, Bærlinge, Haarslev og Dre. Hele den udstrakte Egn mellem denne Linie mod Øst, Hovedvandfjeldet indtil Erholm og derfra en Linie over Rørup, Fjelssted, Harndrup og op imod Dre, er særdeles knudret og bakket, med en Uendelighed af Toppe og Huller. Indenfor en Linie, der omtrent er en Cirkelbue med Bispenbjerg til Centrum, og som strækker sig over Rørup, forbi Rangesø, over Bæde og Etterup, naa Bakkerne hyppigt over 200', stundom endog betydeligt højere, saaledes Smedebjerg Syd for Rørup 325', Rildebjerg Nordøst for Skalleballe 320', Ørnebjerg Sydvest for Bæde 330', Banken Øst for Etterup og Munkegaarde 307'; udenfor denne Linie fremtræde som Undtagelser Sydøst for Rørup 2 særdeles storformede, høje Banker, den nordre, bedækket af Skoven Dghave, 255', den søndre, ved Stærmosen Huse og Kongsbjerg Huse, 292'; men isørigt er Højden af Toppene her i Reglen ikke over 150—200 Fod. Nordvest for den hele her omhandlede Egn udbreder der sig endnu et Bakkestrøg i det isørigt fladere Jordsmon, nemlig de storformede Banker omkring Byen Vaaring; deres højeste Top er 223', tæt Nord for den nævnte By; de have et temmelig stejlt Fald dels ned imod Stranden ved Vaaring Vig, dels paa Østfiden imod Pavebæk. Et andet mere bekjendt, men noget lavere Punkt er Skodshøj 206'. Den Egn, der ligger paa Østfiden af det bakkede Bælte eller Egnen Nordvest for Odense Fjord, er vel som nævnt lavere, men dog ingenlunde ganste flad. Vest for en Linie fra Bigerslev over Sønderlø, Meelby, Ejlbj, Guldbjerg til Haarslev ligger Egnen over 100 Fod over Havet, og enkelte, noget højere Punkter forekomme, saaledes Hærshøj ved Moderup 166',

Strøget ved Særsløv Kro 160'. Meelby Na flyder endog i et temmelig dybtliggende Leje. Øst for den her nævnte Linie bliver Jordsmønnet stedse lavere og fladere ud imod Havet.

Den Del af den nordre Straaning, der ligger Øst for Odense Na, har inderst et bakket, forholdsvis storformet Jordsmøn, særlig omkring Bræhetrolleborg. Højden er dog kun sjældent over 200' (Kævebanker ved Nørresø 213'). Vandspejlet i Arrestov Sø er 106', i Brendegaard Sø 133', i Nørresø 131'. Imellem Haagerup Na og Salinge Na er Jordsmønnet vel jævner, men adskillige Banter med betydelige Højder forekomme. Hele Vandstjeldet imellem disse Naer ligger nemlig højt i sin østre Del, har saaledes paa Landevejen Nordøst for Trunderup 340', ved Gultved 320'. I dets lavere vestre Del hæver sig Espe Galgebakke 276'. Nord for Salinge Na strækker sig en lang, smal Rngning fra Bantinge over Salinge til Syd for Broby Gaard, som en Fortsættelse af den Naas, der som før nævnt naaer fra det sidstnævnte Punkt til Søbo Sø. Dens største Højde Øst for Odense Na findes i det Strøg, der kaldes Drebanker, Sydøst for Broby Gaard, 183'. Derefter bliver den nordre Straaning efterhaanden fladere, men ligger endnu dog paa over 100' indtil mellem Stenløse og Holluf Gaard. Herfra bliver den lavere paa Strøget forbi Odense nordest, og ingen højere Punkter fremtræde. Eggen Øst for Odense hører i det Hele taget til de fladeste Egne paa Fyen, og er sjældent højere end 50' over Havet.

Bidtskrakte og hovedsagelig meget lavvandede Grunde ligge udenfor den nordre Straaning og udfylde omtrent hele Odense Fjord. Alle de talrige Der, som ligge paa disse Grunde, ere meget lave og flade, undtagen Ebelø, omkring hvilken Grundene danne et ejendommeligt Fremspring. Denne Ø er 75' og omgivet af Klinte paa de fleste Sider.

Langeland.

Langeland frembyder den Ejendommelighed, at Vandstjellene ere overmaade lidet fremtrædende. Den bestaaer nemlig i det

Hele taget af en Mængde lavtliggende, flade, ofte af Moser og Enge udfyldte Strøg, over hvilke der hæve sig enkelte alene-
liggende Bakker, der i den nordre Del ere forholdsvis stor-
formede, men omtrent fra Tranekjær og sydøst for stejle Kuller,
omtrent som dem, der ere omtalte som forekommende paa
Halstov Næs paa Sjælland. Kun sjældnere naa disse
Baner og Kuller over 100'. Som de højeste i de forstjellige
Dele af Den kunne nævnes Fladbjerg, der tilligemed nogle
flere Punkter i den omliggende Egn Nord for Stensgaard
er 70', Høgebjerg ved Tressébølle 101', Skinderlykke Banke
ved Tranekjær 129', Oldenbjerg ved Skjægebjerg 124',
Banken ved Fuglsbølle 131', Egebjerg ved Lindelse 138',
Skovbjerg ved Trøggelev 146', Banken ved Fakkebjerg
Fyr 117'.

Fra Langelands Vestkyst, omtrent ud for Skattebølle,
strækker der sig i nordlig Retning et Rev eller en Række smalle
Grunde, paa hvilke Derne Smørstak, Langsand og Bræsen
hæve sig til en ringe Højde over Vandet. Oftere hæve desuden
enkelte Toppe af Grundene sig næsten til Havfladen. Lidt
Nord for Bræsen forsvinde Grundene, men paa hele Strøget
over imod Sprogø naa talrige Buller stadig indtil 19—20' fra
Havfladen, idet de stejlt hæve sig fra det iøvrigt 13 til 16 Favne
dybe Farvand. Sprogø frembyder det samme Jordsmon som
Langeland, flade Strøg og enkelte Kuller, blandt hvilke Fyr-
banken hæver sig til 76'. Grundene om Sprogø og Halstov
udvise ligeledes adskillige stejle Toppe. Man synes saaledes at
kunne formode, at den ganske ejendommelige Form af Jords-
mon, som vi nys have omtalt for Langelands Vedkommende,
forekommer i et smalt Bælte, der strækker sig fra Halstov
over Sprogø til Langeland, dels over og dels under Havet.

Paa den sydvestre og østre Side af Langeland ere Land-
grundene meget smalle; den dybeste Linie i Bæltet gaaer meget
nærmere ved Langeland end ved Laaland.

Ærs.

I Modfætning til Langeland bestaaer hele Ærs af nogle faa særdeles storformede Bakker, der hæve sig temmelig højt, og skraane stærkt ned imod Kysterne og de meget lavtliggende Fordybninger med Moser eller Søer, der forekomme i det Andre af Æen.

Bed Graastens Nor deles Ærs i en østre og vestre Del. Den østre er lavere. Det højeste Punkt, ved Knastbjerg Huse, naaer kun 91'.

I den vestre Del fremtræder strax ved Norets vestre Kyst Galgehøj ved Dungkær 168'. Nordvest for Lille Rife hæver en Banke sig til 180'. Dens Hovedvandfjæl, der gaaer over Olde og Vindeballe henimod Bregninge, naaer paa denne Strækning østere over denne Højde, og endelig fremtræder Synnes høj ved Bregninge 215'. Endnu ved Søby er Rygningen henved 100', ude paa Skjoldnæs 69'.

Ifør paa Strøget mellem Bregninge og Søby har Rygningen ved sine stærke Hældninger og knudrede Sider et Udseende omtrent ganste som det Højdestrøg, Hovedvandfjællene følge i det sydvestlige Fyen.

Paa den østre Side er Ærs, som før nævnt, omgivet af brede Landgrunde, der staa i Forbindelse med Taafings og Langelands. Paa de andre Sider gaa Skraaningerne stejlt ned Havet.

Det Foregaaende vil have viist, at Jordsmønnet paa den syenske Øgruppe i det Hele taget er højere og, om man saa kan sige, mere massivt formet end Jordsmønnet paa den sjælandste*). Tydeligt sees dette, naar man sammenligner, hvor

*) Evende andre karakteristiske Forfjælligheder findes, men kunne ikke her nærmere omhandles, nemlig at der paa den sjælandste Øgruppe findes flere af de ejendommeligt formede Bakker, der benævnes „Nase“, medens disse ere sjældne paa den syenske Øgruppe, og at Højdestrøgene

stor en Del af Overfladen der i begge Øgrupper er hævet til en vis Højde over Havet. Nedenstaaende Table viser dette nærmere.

Landsdele (med tilliggende mindre Øer).	Det hele Fladerum (A).	Fladerum mellem 0' og 90'.	Fladerum mellem 90' og 180'.	Fladerum mellem 180' og 270'.	Flade= rum mellem 270' og 360'.	Flade= rum mellem 360' og 450'.					
	Geogr. Kvdrim.	Geogr. Kvdrim.	‰ af A	Geogr. Kvdrim.	‰ af A	Geogr. Kvdrim.	‰ af A	Geogr. Kvdrim.	‰ af A	Geogr. Kvdrim.	‰ af A
Sjælland	126,294	71,872	569	47,606	377	5,786	46	1,023	8	0,007	0
Møen	4,093	3,443	841	0,380	93	0,144	35	0,101	25	0,025	6
Falster	8,617	8,359	970	0,258	30	"	"	"	"	"	"
Laaland	21,285	21,285	1000	"	"	"	"	"	"	"	"
Den sjælandske Øgruppe	160,289	104,959	655	48,244	301	5,930	37	1,124	7	0,032	0
Fyen	55,034	25,916	471	17,672	321	9,519	173	1,880	34	0,047	1
Langeland	4,995	4,981	997	0,014	3	"	"	"	"	"	"
Ærø	1,456	1,031	708	0,415	285	0,010	7	"	"	"	"
Den fynske Øgruppe	61,485	31,928	519	18,101	294	9,529	155	1,880	31	0,047	1

Tablen er dannet ved en Opmaaling paa Grundlag af Generalkstabens Kaart med saa stor Nøjagtighed, som det efter Omstændighederne har været mulig at opnaa, idet der blandt Andet maa tages i Betragtning, at Kurvemaalingen ikke er udført i enkelte Skove, saa at man paa disse Steder har maattet nøjes med et omtrentligt Skøn, støttet til Angivelsen af enkelte Punkters Højde. Den Omstændighed, at der fandtes et til andet Brug tilvejebragt Materiale, paa hvilket alle Kurver med 30 Fods Ekvidistance ere særlig fremhævede, og som den topografiske Afdeling beredvillig har givet Tilladelse til at

og Lavningerne paa de to Øgrupper ikke ere ensartet beliggende. Paa den sjælandske Øgruppe synes Retningen nemlig i det overvejende Antal Tilfælde at være fra Sydøst til Nordvest og sjældnere fra Syd til Nord, medens Forholdet derimod synes at stille sig omvendt for den fynske Øgruppes Bedkommende.

benytte, har medført, at der er valgt at angive Fladerummene for 90 Fods Forskjel i Høide *). Angivelserne ere affattede i geografiske Kvadratmile. Til hver større Ø er henført de mindre Øer, der høre til den efter Jurisdiktionsinddelingen. Denne afviger kun i Ubetydeligheder fra den Inddeling, som vilde fremkomme ved udelukkende at lægge de nyist-geografiske Forhold til Grund. Samsø er ikke regnet med.

*) Selvfølgelig vilde det have faldet naturligere at angive Fladerummene for hver 100 Fods Forskjel; men dette vilde have udkrævet et saa stort Arbejde, fremfor det allerede i og for sig temmelig betydelige, som Fremstillingen af Tavlen har kostet, at det vilde have været uoverkommeligt for Forfatteren heraf.

Som Følge af, at det er en original Udmaaling, der er foretaget paa Grundlag af Kaart, som ikke ere i meget stor Maalestok, ville Fladeindholdene af de forskjellige Landsdele findes at være i enkelte Tilfælde lidt afvigende fra de almindelige Opgivelser. Alle Indsøer ere regnede med i Fladerummene.

Om Dyrkning af Baandpil*).

Af Forstkandidat D. Hartzhausen.

Hvor Forholdene ere gunstige for Baandpilenes Væxt, giver Dyrkningen af disse en større Indtægt end hvilken som helst anden Plante kultur paa samme Jordbund, en Indtægt der i og for sig kan være saa stor, at selv de bedste Agerjordes med Fordel ville kunne byttes mod Jorder, der egner sig til Baandpile dyrkning. Den større Fordel ved denne Kultur ligger selvfølgelig netop i, at Jordbundsforholdene kun faa Steder ere rigtig gunstige for den, og den som Følge deraf kun er saa lidet udbredt, men da Forbruget af Pil til Kurvefletning og fornemmelig til Tøndebaand stadig er i Tiltagen, vilde det vistnok være meget nyttigt, om Baandpile dyrkningen fandt mere Udbredelse, end den nu har, saa at den ej alene hyppigere anvendtes, hvor Jordbundsforholdene allerede paa Forhaand give Sikkerhed for dens Fordelagtighed, men at der ogsaa gjordes Forsøg med den paa

*) Til Grundlag for denne lille Afhandling er benyttet det 20de Afsnit af Forstidirektor Burchardts fortrinlige Værk „Säen und Pflanzen“, udgivet i Hannover 1870. Det, jeg har havt Lejlighed til at iagttage og andethedsfra erfare om Baandpile dyrkningen, har i det Væsentlige kun kunnet bekræfte Rigtigheden af Burchardts Angivelser, og de Oplysninger om selve Behandlingen af Pileplantager, som jeg har vidst at tilføje, ere derfor kun af mere underordnet Betydning.

Steder, hvor det endnu kun lader sig formode, at den vilde svare Regning. Pilekulturen vilde mange Steder forskaffe Rodsejerne en forøget Indtægt og frembringe Materialet til en navnlig for ældre eller svagelige Arbejdsfolk hensigtsmæssig Industri.

De Fordringer, der maa stilles til Baandpilene, ere, at de have en hurtig Væxt, skyde lange og seje Skud og taale, behandlede ved Rodstøvning og med meget lav Dumdrist, en tæt sluttet Stilling, som baade kan befordre Skuddenes Langstrækthed og give mange Bidier paa Arealet. Som Følge deraf bliver der af de mange Pilearter kun et meget begrænset Antal, som egne sig til Baandpil; foruden nogle mindre almindelige Bastardarter bliver det egentlig kun *Salix viminalis*, *S. purpurea* og *S. acutifolia* (eller *pruinosa*), om hvis Dyrkning i denne Hensigt der fornemmelig vil være Tale. De fleste andre dyrkede Baandpil ville nemlig i Reglen findes at være temmelig nær beslægtede med en af deto førstnævnte Arter, der i Forening danne *S. rubra*, og desuden hver for sig have flere bestemte. Varieteter (se det andet Hefte af Professor Ørstedes *Frilands-Trævæxten*). Det maa dog bemærkes, at enkelte Bastardarter under visse Forhold kunne have Fortrin fremfor andre; saaledes dyrkes paa Hasseldorf i Nærheden af Uetersen, hvor Pilekulturen drives til megen Fuldkommenhed, en Pilebastard, som der benævnes „den franste Pil“, og som formedelt sin stærkere Væxt idetmindste der i Egnen foretrækkes fremfor *S. viminalis*.

S. viminalis, Baandpil, er let kjendelig ved lange, linie-lancetdannede, paa Overfladen graagrønne, paa Underfladen silkehaarede og sølvglinsende Blade, med hel, noget litbagerullet Rand, Axelbladene ere linieformede, og Hanblomsternes to Støvdragere ere sammenvogede til Midten. Om Vinteren kjendes den paa de graafiltede Skud og Knopper; Grenenes indre Bark er grøn. Denne Pileart egner sig fornemmelig til Baandstager og til grovere Kurvefletning.

S. purpurea, Purpurpil, har Grenene mørkerøde, Bladene ere lancetdannede, bredest over Midten, svagt saug-

takkede, glatte eller i yngre Tilstand svagt silkehaarede, ingen Arelblade, to helt sammenvoyede Støvtraade, Støvknapperne ere før Bestøvningen røde senere sorte; den egner sig til finere Kurvefletning.

S. acutifolia eller *pruinosa*, Blaadugget Pil, ogsaa kaldet kaspist Pil, Grenene ere mørkt violetbrune i Reglen blaaduggede ligesom Blommer, Bladene linie-lancetformede, langt tilspidsede, saugtakkede, glatte og glindsende, Arelbladene lancetformede, tilspidsede, 2 Støvdragere, Støvknapperne før Bestøvningen brandgule, senere urengule; den egner sig mindre til Kurvefletning, men har forøvrigt forskjellig Anvendelse, der nærmere vil blive omtalt nedenfor.

Med Undtagelse af den sidstnævnte, ynde Baandpilene et Bøgested, som er meget fugtigt, uden dog at være suurt eller jernholdigt — faltholdig Jordbund taale de ikke — og de give naturligviis de længste, ligeste og kraftigste Skud der, hvor der findes eller tilføres dem en Mængde af plantenære Stoffe. Pileplantagerne finde derfor især deres Plads ved lave Flodbredder, og ere her tillige nyttige ved at fremme Affætningen af „Slit“, hvor Vandet fører saadant med sig. Ved Elben findes udstrakte Pileplantager, der især ere frodige paa den Strækning, hvor Vandet ej længere er faltholdigt fra Nordsøen og hvor Forskjellen mellem Vandstanden ved Ebbe og Flod endnu er saa betydelig, at Terrainet jævnlig oversvømmes og atter lægges tørt. Ved Hasseldorf kan Vandstanden stige 6 Fod over dens daglige Højde, naar Vestenvind, Højvand og Springflod træffe sammen, og skjøndt Pilene da staa under Vand i en Dybde af 4—5 Fod fra Roden, skader dette dem ej alene ikke, men de vise endog derefter en endnu frodigere Væxt. Ligeledes taale Pilene godt at staae i Vand om Vinteren selv ved langvarig Frost, hvorimod en længere vedvarende Oversvømmelse i Foraartiden er skadelig for de samme Aar stævnede Bevøxninger. Hvor Pileplantagerne findes ved en meget varierende Vandstand, maa man ved et sammenhængende Grøftesystem sørge for, at der ej

efterlades stillestaaende Vand, naar Vandstanden synker, ligesom at Vandet med Lethed kan befugte det størst mulige Terrain, naar Vandstanden stiger. Ved Bredderne af større Vandløb maa man desuden ved Opførelsen af Volde beplantede med træagtige Pilearter, som *Salix alba*, *S. fragilis* og fl., sørge for, at Drivisen ej skal trænge ind over Pileplantningerne og befsadige disse.

Saa gode Betingelser for Vaandpilenes Væxt, som der f. Ex. findes ved Elben, have vi ganske vist intetsteds her i Landet, men her findes dog mange Steder, hvor deres Dyrkning alligevel vilde være fordeelagtig. Seer man saaledes hen til, at *Salix viminalis* ofte allerede paa Gærder viser en ret kraftig Væxt, synes det utvivlsomt, at dens Kultur under mere gunstige Vilkaar maatte kunne betale sig godt, og opnaaer den eller andre Vaandpilearter end ikke her den Frødighed, som ved den nævnte Flod, saa er man ej heller her berettiget til at vente en lignende Indtægt af Jorden som dersteds. Det maa dog ikke udelades af Betragtningen, at den hurtige og slanke Væxt er af Bigtighed, med Hensyn til Pilenes Anvendelse til Tønde-
baand, idet kun de to første Aars Skud voxe lige med ingen eller ringe Sideskud, hvorimod allerede det tredie Aars Skud rigeligt affætter saadanne, og derved baade svækker sig selv og danner Knæ paa Vaandstugen, det er derfor vigtigt, at de to første Aars Skud blive ret lange, og at altsaa Væxtbetingelserne ere gunstige, thi man kan ikke vente paa en mindre god Jord at frembringe ligesaa værdifulde Vidier ved en fleeraarig Stævningsturnus, som paa den bedre Jord ved en kortere. Ved Elben bliver Skuddene 7—8 Fod lange i det første Aar efter Stævningen og opnaa i det tredie Aar, da de atter stævnes, en Længde af 14 Fod og derover. Ifølge Opgivelse i „Säen und Pflanzen“ er det almindeligt, at der i Omegnen af Harburg have en aarlig Gjennemsnitsindtægt — Stævningsomkostningerne fradragede — af 40—50 Rigsdaler dansk pr. Tdl., og efter hvad jeg har erfaret, skal man endog fine Steder have en Del derover.

Hvor man har rindende Vand, som man er saaledes Herre over, at man kan stemme det op over det tilgrænsende Land, vil man, især naar Jordbunden er sandet, med størst Fordel kunne anlægge Pileplantager. Mange Enganlæg, hvis Udbytte ved mangeaarig Høstning er bleven forringet, lod sig vistnok med større Fordel benytte til Pileplantager; og Jorden skal ved en saadan Benyttelse vinde i Frugtbarhed til en senere fornøyet Engdrift. Moser egne sig ikke til Pilekultur, med mindre den mineralste Undergrund ligger saa højt, at man ved Grøstegravning kan bringe den op paa Mosejorden til Blanding med denne. Udtørrede Indsøer ville ofte afgive fortrinlige Bøgesteder for Baandpil; i hvilken Grad det samme vil gjælde om Inddæmninger fra Havet vil afhænge af, hvorvidt Saltet er udvasket. Pilene foretrække en sandet, ja endog en gruset Jord for en stiv, leret Jord. Vil man plante Pil i Lerjord, maa man ved dyb Bløjning først skjære den godt.

Da *Salix pruinosa* i det Væsentlige stiller andre Væxtbetingelser end de andre Baandpil, gjælde de foranstaaende og nærmest efterfølgende Bemærkninger kun disse.

Vi gaa derefter over til nærmere at omtale selve Anlægget af Pileplantager. Da Pilene ej trives der, hvor stillestaaende Vand giver Anledning til Dannelsen af Humussyre, vil det som oftest være nødvendigt at foretage en grundig Afgroftning, der hensigtsmæssig udføres saaledes, at Terrainet inddeles i Bede, adskilte ved Grøfter, som gaa ned imod Hovedvandløbet og staa i Forbindelse med dette. Bedenes Brede og Grøfternes Dybde rette sig efter de stedlige Forhold; i Almindelighed ansees 12—16 Fods brede Bede og 1½ Fods dybe Grøfter med en Brede foroven af 4 Fod at være passende; hvor Jordsmonnet er moseagtigt, maa Bedene være smallere, indtil 6 å 9 Fod, og Grøfterne saa dybe, at, som nys berørt, noget af den mineralste Undergrund kan opgraves og udspredes over Bedene til Forbedring af Jorden. Bedene maa have en jævn Overflade uden Jordhøbninger. Da det er vigtigt, at holde Pileplanterne fri for Ukrud i det første Aar efter Udplantningen,

bør man, hvor der findes en Plantevegetation, ved dnb Bløjning eller i fornødent Fald ved Gravning tilintetgjøre denne, hvilket selvfølgelig i Reglen foretages inden Grøfterne graves; den af disse opkastede Jord tjener da tillige til endnu stærkere Dækning af Grønsværen. Jordarbejderne foretages om Efteraaret, naar man vil plante i det paafølgende Foraar.

Medens *Salix viminalis* og *S. purpurea* med deres Bastardformer og Varieteter fordre fugtig Jord for ret at trives, skal *Salix pruinosa* voxe bedre paa tør Sandjord. I Storhertugdømmet Mecklenborg-Schwerin skal man først have begyndt med at dyrke den paa saadan Jord, og i 1868 var der allerede tilplantet 40 Tdr. Pd. langs med Jernvejene; senere er den foresøgt paa mange andre Steder der i Landet. Ifølge derstedes gjorde Sagttagelser har denne Pileart den bedste Fremgang paa sandet Højbund, medens det fraraades at plante den i fugtig eller vaad Jord og end mere, hvor der findes meget Grundvand; ligeledes skal man ej heller plante den, hvor der indtræder Oversvømmelser. Dens Væxt fremmes meget ved dnb Jordbundsbearbejdning, og paa fast, leret Jord skal en saadan være en nødvendig Betingelse for at dens Dyrkning kan lønne sig. De Forsøg, som ere anstillede med den blaaduggede Pile i Klitterne ved Østersøen, have ikke givet noget heldigt Resultat, medens den inde i Landet lykkedes godt paa en lignende Sandbund.*) Denne Pileart anvendes til Plantning paa Døsfæring ved Jernbaner, Landeveje og deslige samt til Pileplantager paa tør Sandjord; til Ræbælter egner den sig ikke, da den ikke godt taaler Sidesknygge. Den har en hurtig Væxt, som dog efter gjentagne Stævninger skal tage forholdsvis tidlig af og allerede have kulmineret efter 10 Aars Forløb, medens Stubbene allerede begynde at gaa ud efter 20 Aar. Denne Pileart er i Mecklenborg mest plantet paa den nedenfor omtalt Enkeltplantningsmaade; der anbefales en Plante-

*) Der omtales ikke om dette maa antages at hidrøre fra Klitsandets Saltholdighed eller fra Sølufstens Indvirkning.

afstand af 1 Fod, for at Skuddene ikke skulle lægge sig for meget til Siderne. Træet anvendes til Tøndebaand, Kurvevidier, Tæffeljeppe, Gjørdsel og Faskintræ endvidere til Erteris og i Mangel af Birkeris til Roste. Træet vinder i Sejghed ved en langfommere Henviisning i Stugge; afbarket er det ikke hvidt men gulagtigt. Som Kurvevidie staaer den blaaduggede Pil tilbage for andre Baandpilearter. Da denne Pileart ifølge Professor Orstedes Angivelse findes plantet ved Stadsgraven om Kjøbenhavn, og som vild i Versøens udtørrede Bassin, maa man vel kunne faa Stiklinger fra disse Steder. Stiklinger sendes efter Bestilling fra den kgl. Forsthavn ved Hannover, men koster foruden Forsendelsesomkostningerne 12 Groschen eller 51 Stilling danst pr. 100 Stkr.

Den almindeligste og tillige den sikreste Maade at plante Baandpil paa er ved Stiklinger. Disse maa helst tages af to til fireaarige kraftige Skud, dog kan man ogsaa benytte ældre Træ, ligesom et Stykke toaarigt og etaarigt Skud, naar kun dette sidste er tilstrækkelig fast og modent. Stiklingerne afstjæres ved skraa Snit i Længder paa 14 til 18 Tommer; naar man skal plante i tør Sandjord, afstjæres de endog indtil 24 Tommer lange. Man maa sørge vel for, at de ikke tørres inden Udplantningen, og derfor enten sætte dem i Vand eller omhyggelig indflaa dem i fugtig Jord, under hvilke Forhold de allerede ofte ville danne Rodtrævler. Ere Stiklingerne begyndte at tørres, kunne de endnu forfriskes ved Afstjæring af den nedre Ende til fuldkommen grønt Træ og ved derpaa at bringes i Vand. Plantningen skeer bedst i det tidlige Foraar, men kan endnu foretages indtil Midten af Juni ligesom ogsaa i det sildige Efteraar, efterat Træet er blevet fuldkommen modent.

Selve Plantningen kan enten udføres ved „Enkeltplantning“, hvor man sætter hver Stikling for sig, eller ved „Flerplantning“, hvor man anbringer flere Stiklinger i samme Plante-hul. I begge Tilfælde sættes Stiklingerne saa dybt i Jorden, at de nedre Ender vil holdes fugtig, selv om Vejrliget skulde

blive tørt det Aar; i Almindelighed vil denne Dybde variere imellem 10—15 Tommer efter Jordens Bestaffenhed, i tør Sandjord endog til 18 Tommer, 4—6 Tommer af Stiklingerne lades da ovenfor Jorden.

Anvendes Enkeltplantning, maa man, dersom Jorden ikke enten i sig selv er meget løs eller blød, som ved opstemmede Aa- eller Flodbredder, eller i Forvejen løsnet ved dyb Bløjning eller Gravning, omgrave Jorden rillevis til deri at kunne udplante Stiklingerne; disse sættes i Almindelighed med en indbyrdes Afstand af $\frac{3}{4}$ Alen, eller, hvor man graver Riller, i Rækker med Afstand 1 Alen mellem disse og $\frac{1}{2}$ Alen mellem Planterne i Rækkerne. Stiklingerne anbringes gjerne i en skraa Stilling, omtrent under en Vinkel af 70° . Stiklingerne maa ej stikkes ned i Jorden, uden at der i Forvejen er dannet Hul, da Barken ellers let rives løs. Hullerne stikkes med Spade eller Plantepind af Træ eller Jern; derpaa trykkes Jorden med samme Redskab godt fast til Stiklingen, saa at der intet aabent Rum bliver uden om denue. En 28 Tommer lang, foroven med et 11 Tommer langt Tvergreb forsynet Jernstang, der efterhaandon bliver tyndere mod Spidsen, og paa hvilken der kan skrues en lille Dærpind til den Dybde, i hvilken Stiklingerne skulle sættes, er et meget hensigtsmæssigt Redskab til Udplantningen. Denne foretages paa lignende Maade som ved Omprickling af Skovplanter eller ved Plantning af Kaal.

Ved „Flerplantning“, eller som denne Maade ogsaa kaldes „Redeplantning“, graver man et 12—15 Tommer bredt og ligesaa dybt Hul, anbringer i Randen af dette 5—8 Stiklinger og fylder det igjen med Jorden fra det næste Hul, hvorpaa Jorden med Forsigtighed trædes fast, saa at Stiklingerne ej beskadiges. Man giver „Rederne“, regnet fra Midte til Midte, en indbyrdes Afstand af 3—4 Fod, tættest der, hvor Jorden er villig til at stude Ukrud, eller hvor man vil skjære Pil hvert Aar.

Den første Sommer efter Udplantningen maa man navnlig sørge for, at Ukrudet ej faaer Overhaand over Pilene, og

derfor gjentagende Gange luge, og efter Omstændighederne op-
hakke Jorden. Det maa derhos nøje paasees, at der ej opstaaer
Huller i Bevoringen, da der paa saadanne Steder stedse
finde Ufrud frem, som efterhaanden udbreder sig mere og
mere. Er der i ældre Plantninger fremkommet aabne Ste-
der, anvender man til disses Ubedring meget kraftige 3 til
4 Fod lange Stiklinger eller halve Sættestænger; hyppigere
anvendes Flerplantningen, eller, ved endnu smaa Aabninger,
Aflæggere.

Ved Formerelse ved Aflæggere graver man først en 6 Tommer
dyb Rende i Jorden udfor en af Pilebustene og bøjer et af
Skuddene ned i denne. Skuddet bedækkes saaledes delvis med
Jord, at afvejlende een Fod bedækkes og een Fod bliver ube-
dækket; Spidsen lades altid fri. Ofte maa Skuddet desuden
holdes fast i Stillingen ved nedstukne Kroge. Følgen af denne
Behandling bliver, at de Steder paa Aflæggeren, som ere be-
dækkede med Jord, stude Rødder, de ubedækkede Steder derimod
Grene. Der gives endnu et Par andre Maader at plante
Baandpil paa, som dog hverken ere billigere eller give bedre
Resultat end de foranstaaende, og som derfor kun finde An-
vendelse under visse særegne Omstændigheder. Hvor man saa-
ledes har Mangel paa Arbejdsfolk og større sammenhængende,
endnu vegetationsløse Strækninger, som Bunden af udtørrede
Søer, at tilplante, kan man nedpløje Smaagrene af lignende
Længde som Stiklingerne, men hvorpaa der sidde nogle Side-
kviste. Der pløjes en Fure 6—8 Tommer dyb, i denne ned-
stikkes Grenene, og med Jorden af den næste Fure dækkes da
disse. En Del af Sidekvistene ville dog komme ovenfor Jorden
og blive til Skud, medens der paa Længdeskuddet danner sig
Rødder. Da Grenene hyppig ville bringes ud af deres Stil-
ling af den Hest, som gaaer i Plovfuren, der skal dækkes,
maa der gaa en Arbejder ved Siden af Ploven, og med en
Fork eller et lignende Redskab hurtig lægge dem tilrette, inden
de ere dækkede af Jord. Der fordres 6 Arbejdere til Redstik-
ning af Risene m. v. for hver Plov. Da saadanne Plant-

ninger ere udsatte for at lide mere ved tørt Vejr lig end Stiklinger, da der gaaer mere Plantemateriale til, og da denne Kulturmethode skal være ligesaa kostbar, som de to forannævnte, kan den dog i Reglen ikke anbefales. Det samme gjælder om en anden Maade, som bestaaer i at grave $1\frac{1}{2}$ Fod dybe og foroven 3 Fod brede parallelle Grøfter i en indbyrdes Afstand af 4 Fod; tværs over Grøfter og Bede lægges med 1 Fods Afstand lange Pilevidier, som der, hvor de hvile paa Bedene, bedækkes med den af Grøfterne opgravede Jord, hvorimod de Steder af Pileene, som ligge over Grøfterne, lades ubedækkede; her vil der fremstaa Skud, medens Rødderne dannes i de bedækkede Bede. Arbejdet udføres saaledes, at flere Arbejdere samtidig begynde hver paa sin Grøft, bevæge sig baglænds, og naar de have gravet en kort Strækning, lægges Pileene over flere Grøfter og Bede af en anden Arbejder, hvorpaa Grøstegraverne med de næste Spadestik dække Pileene. Denne Maade foreslaaes anvendt paa meget fugtig Jord med npppig Plantevæxt, som let vil kunde kvæle Skuddene af Pile plantede paa de andre Maader, og den skal bringe gode Resultater paa saadanne Steder, hvor slik- eller sandførende Vandløb efterhaanden udfylde Grøfterne.

Omkostningerne ved Pileanlæg ere temmelig betydelige og blive navnlig høje, naar man skal betale Stiklingerne dyrt; man vil derfor i Reglen gjøre rettest i ej at begynde Anlægget i for stort Omfang, men udvide det efterhaanden, som man selv kan producere Stiklinger. Dette bliver end mere hensigtsmæssig af den Grund, at Vidierne af den første Stævning kun have ringe Værdi som Handelsvare, men derimod ere meget anvendelige til Plantning.

Ifølge Burckhardts Angivelse ville Omkostningerne ved Enkeltplantning, og naar der graves Grøfter og dannes Bede, beløbe sig til imellem 90—120 Rd. dansk pr. Td. Td. (hvori er medregnet Jordarbejder, Plantning, Værdien af Plantemateriale, samt Lugning i den første Sommer), hvilke Summer dog skulle kunne gaa ned til lidt over Halvdelen ved

Flerplantning, og hvor der ej foretages synderlig Afgrøftning. Efter hvad der meddeltes mig, blive ved Elb-Plantagerne Anlægsomkostningerne i Reglen dækkede af Udbyttet af den første Stævning, som foretages tre Aar efter Plantningen. Udbyttet stiger meget ved de paafølgende Stævninger. Da Faar og Vildt ere meget begjærlige efter at afbide Pilestuddene, maa man, hvor saadant kan befrøgtes, indhegne sine Pileplantninger.

Første Gang efter Plantningen maa Pilene ej stævnes før efter to til tre Aars Forløb for at give Planterne Tid til at kunne blive kraftige; senere stævnes de hvert eller hvert tredje à fjerde Aar, eftersom man vil have finere Kurvevidier eller Stager til Tøndebeaad. Enaarig Stævningsturnus svækker Planterne for meget, dersom man i længere Tid vil blive ved dermed, og den maa derfor efter at have været brugt i et Par Aar, helst afløses af en treaarig. Toaarig Stævningsturnus er uhenigtsmæssig, da Vidierne ved den blive for store til Kurvefletning og ere for smaa til Tøndebeaad. Stævningen foregaaer bedst i det sildige Efteraar. Skuddene affjæres med en skarp Tjørnekniv eller Hækklinge ved et glat Snit tæt inde ved Stødet. Et gammelt velbehandlet Pilestød faaer saaledes et pindsvineagtigt Udseende.

De om Efteraaret affkaarne Vidier blive, efter at al udbendig Fuglighed er borttørret i Luften, bundne i Bundter og bragte i Hus, for der at opbevares Vinteren over; for at forhindre Udtørring ved Trælvind, kan det ofte være nødvendigt at dække dem med et Lag Halm. Naar Temperaturen i Foraarstiden begynder at stige, og navnlig paa den Tid, da man seer, at de endnu paa Roden staaende Pile begynde at styde, bringer man Vidiebundterne ud i Luften og sætter dem med Rodenden i Vand, herefter de efter kort Tids Forløb lade sig afbarke. Vidier, som ere skaarne sent paa Vinteren, behøver man blot at sætte paa et styggefuldt Sted

uden Trækvind med Rodenden paa Jorden, paa hvilken Maade, det er tilstrækkeligt at opbevare dem til de kunne afbares.

Afbarkningen skeer ved at trække Vidierne et Par Gange igjennem Kløften paa en spaltet Stok, og derpaa med Haanden afrive de endnu vedhængende Basttrevler, hvorefter Vidierne tørres ved at henlægges paa et Par Rækker i Solen. I denne Tilstand maa de ikke gjerne faa Regn, da de erved blive plettede. Sluttelig blive de sorterede efter Længden og bundne i Bundter til Salg. De sælges efter Vægt eller bundtevis. Barken skal have samme Værdi til Garvning som gammel Egebarf.

Paa de store Pileplantager ved Elben foretages disse Arbejder ikke for Plantageejernes Regning, men Pilene sælges der paa Roden ved Auktion, saaledes at Plantagen inddeles i Parceller af visse Kvadratroders Størrelse. Ved Auktionskonditionerne forpligtes Kjøberne til at iagttage det Fornødne for at Pilestubbene ej skulle bestadiges ved Stævningen og Afhentningen.

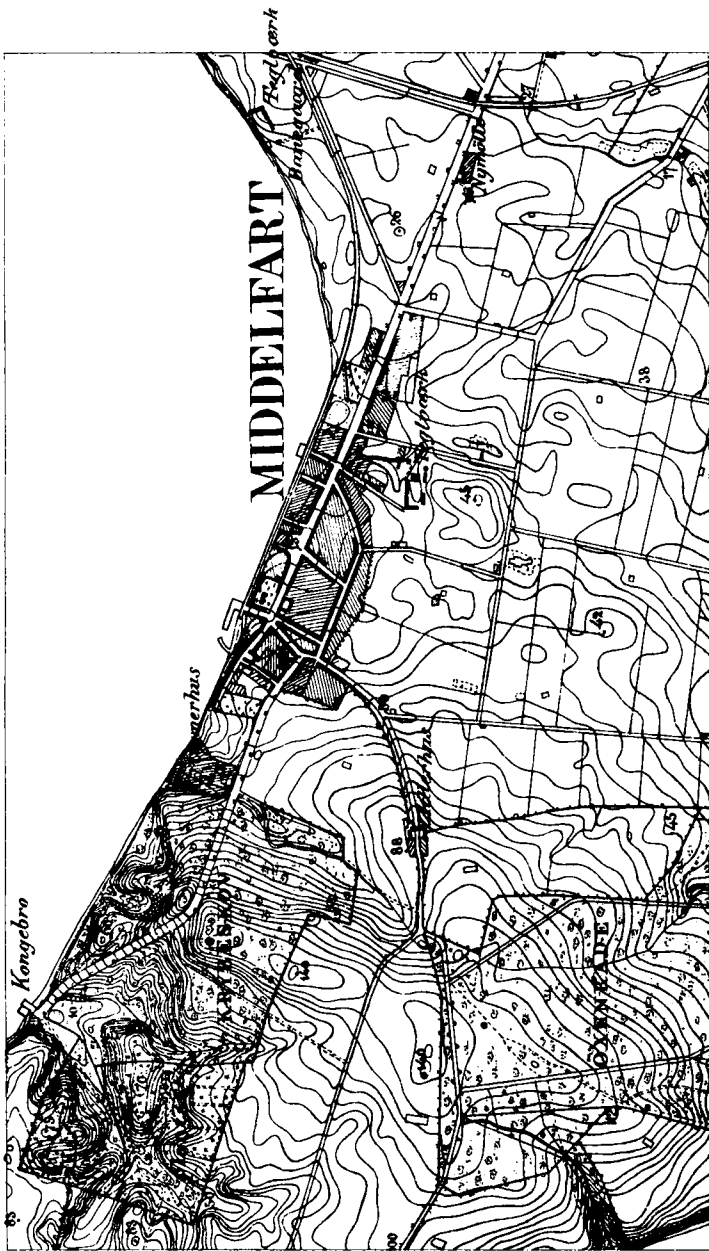
Jeg slutter disse Linier med Ønsket om, at de maa bidrage til, at der et og andet Sted gjøres Forsøg med Pilekultur. Naar man seer, hvorledes de Kurvmagere paa Landet, som flette de almindelige Avnekurve, uange Steder først maa gaa Dage omkring i Skovene for møjsommeligt at oplede nogle flette Graapileris, ledes man naturlig paa den Tanke, at nogle Pileplantninger vilde afhjælpe et — om end ikke længe følt faa dog ikke destomindre — tilstedeværende Savn. Sikker vilde de skaffe Jord- eller Skovejerne en Indtægt, som var værd at paaagte, og samtidig vilde de spare Landkurvmagerne megen Tidspilde og skaffe Folk bedre Avnekurve end dem, som man nu ofte maa nøjes med af herst flet Materiale. Det er imidlertid navnlig Tøndebaandsproduktionen, som der bør lægges Vind paa, og som er fordelagtigst, hvor den kan lykkes. Da der aarlig skal indføres

betydelige Kvantiteter Tøndebaand her i Landet, ville Producenterne ej behøve at frygte for Mangel paa Affætning.

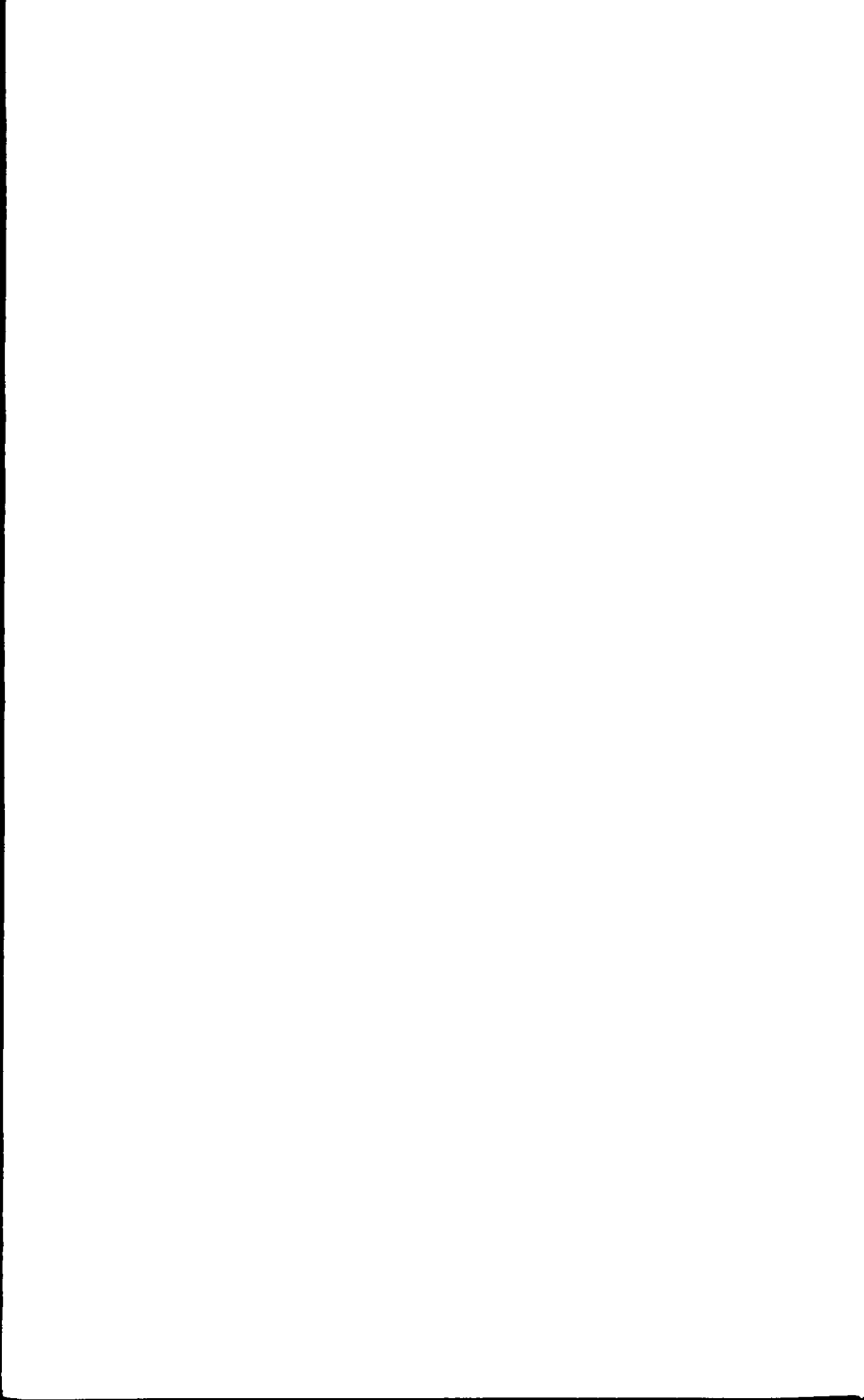
Ved det første Anlæg vil det ofte være en Vanskelighed at forskaffe sig gode Stiklinger af passende Arter; gjennem Handelsgartnerne i Hamburg vil man vel altid kunne faa saadanne, men de ville formodentlig blive dyre; bedre var det selvfølgelig, om man kunne forskaffe sig Stiklingerne direkte fra Plantagerne, og billigt vil man jo erholde dem, hvor man har Buste af de rigtige Pilearter i sin Nærhed; de findes endnu ikke saa sjældent paa Torvolde og ved Vandløb. Kan man imidlertid ikke strax forskaffe sig et tilstrækkeligt Antal Stiklinger til at kunne tilplante en passende Strækning, anbefales det at anlægge en lille Planteskole; efter 2 til 3 Aars Forløb vil man da allerede være rigelig forsynet med Plantemateriale, som hverken er kostbart eller udsat for at tørres ved Forsendelsen*).

*) Vi benytte denne Lejlighed til at meddele, at Enhver, der ønsker de rigtige Slags Pilestiklinger til Forsøgsplantning eller Planteskole, kunne erholde saadanne af de forskjellige Sorter, der dyrkes paa den kgl. Landbohøjskole, naar man derom inden Nytaar henvender sig til Haverbrugsassistent Nyeland, der boer paa Skolen. Ligeledes kan der ogsaa faaes ægte Frøprøver af de forskjellige Træer og Buste i Landbohøjskolens Haver, naar man desangaaende melder sig inden hvert Aars 1ste November.

Red.

1000 500 0 500 1000 Alen.

Generalstabens Kaart i Maalestokken 1:20000.

Det kan nu vel med Sikkerhed siges, at der ikke findes ret mange Ejendomsbefiddere paa Landet, uden at de ere i Besiddelse af Kaart over deres Ejendom og paa forskjellig Maade drage Nytte af dem. Derimod sees endnu kun sjeldent Kaart over større Strækninger, ja man kan næsten sige, at Brugen af sige Kaart er ubekjendt. Ikke desto mindre vilde de for Mange spare unyttig Møje eller Arbejde. Særlig gjælder dette alle dem, der i Egenstab af Sogneraadsmlemmer eller paa anden Maade have med offentlige Anliggender at bestille; men ogsaa mange Andre ville gjøre vel i at benytte dem, thi det vil være et sjeldnere Tilfælde, om ikke selv den, der som barnefødt i en Egn troer at være vel kjendt med den og virkelig ogsaa er det, dog, naar der foreligger et bestemt Spørgsmaal, vil finde, at hans Opfattelse kan berigtiges af Kaartet. Mangfoldige Steder ere Vejene fra Aarilds Tid lagte saaledes, at de med deres Bugtninger til Unytte optage Jord og spille Tid for de Besejrede. Maaſte vare disse Bugtninger fordom nødvendige paa Grund af Ufører eller Krat, men efter at disse ere forvundne, ere Bugtningerne meningsløse. Ikke meget sjeldnere findes Mosehuller eller Rjær, som kunde omdannes til Agerland. Kaartet viser hvilket Arbejde, der vilde udføres, og hvorvidt det vilde svare Regning kan da let udregnes. I adskillige Tilfælde vil det saaledes angive saavel for Kommunerne som for den enkelte Mand, hvad der kan gjøres for at forsøge Frembringelsen eller spare Arbejde.

Maaſte er Brugen af Kaart lidet almindelig, fordi man indtil for faa Aar siden savnede billige Kaart, der i stor Maale-

stof med Nøjagtighed fremstillede ikke blot de ved Menneſte-hænder dannede Gjenſtande, ſom findes i en Egn og ere af en ſaadan Størrelſe eller Udſtrækning, at de have Betydning for Kjendſtabet til Egnen, ſaaledes Bygninger, Beje, Fegn, eller Jordoverfladens Beſtaffenhed og ſtadige Bevogning, ſaaledes Skove, Moſer, Heber, men ogſaa Jordoverfladens Former. Denne Mangel er dog nu tildels afhjulpen og vil i Fremtiden end mere blive det, ſiden det er lykkes med ſtor Nøjagtighed og Hurtighed ſamt ringe Bekoſtning at gjengive et hvilketſomhelſt tegnet Kaart.

Herhjemme er der ved Generalſtabens Opmaalinger alt i en Række tilvejebragt for den ſtorre Del af Landet Originaltegninger, der danne det Grundlag, paa hvilket Generalſtabens bekjendte Atlas over Danmark er udarbejdet. Diſſe Tegninger bleve dog fra førſt af ikke udgivne, da Omkoſtningerne i Forhold til den ſandſynlige Afſætning traadte hindrende i Vejen, ſaalænge man ikke havde andre Midler end Kobberſtik og Stentræk til at mangfoldiggjøre dem. Kun Kaartet over Kjøbenhavn Omegn, 6 kobberſtukne Blade i ſamme Maaleſtof ſom Originalopmaalingerne 1 : 20000, udkom 1854—57, og det Blad, der fremſtiller ſelve Kjøbenhavn, tillige paany 1865. Forøvrigt var den, der onſkede at ſaa Kaart i 1 : 20000 over andre Egne, henviſt til at beſtille tegnede Gjengivelſer, der ſelvfølgelig maatte blive temmelig koſtbare (54 Rdl. for hver Kvadratmil med Kurver, 36 Rdl. uden Kurver). Efter at der var udfundet Maader, paa hvilket Fotografien kunde anvendes til at gjengive Tegningerne, forandrede Forholdene ſig. Originalopmaalingerne kunde nu gjøres langt mere tilgængelige, idet Prifen for Gjengivelſerne bragtes ned til omtrent 15 K for hvert Blad, indeholdende omtrent $\frac{5}{6}$ Kvadratmil. Paa Beſtilling ſaaes nu fotografifte Gjengivelſer af de fleſte Egne paa Sjælland, Laaland, Falſter og Møen, ſamt i det øſtlige og ſydlige Fyen og hele Samsø. Endnu langt videre naaede man dog, da Fotolitografien for ſaa Ar ſiden blev opfundet, og denne Opfindelſe fra 1867 anvendtes ved Generalſtaben. Prifen paa Gjengivelſerne af de originale Tegninger brag-

tes da yderligere ned, og fra det nævnte Tidspunkt er der udgivet Kaart over det nordvestlige Fyen og de Egne i det sydlige Jydland, til hvilke Opmaalingerne ere naaede frem, fremstillede ved Hjælp af Fotolitografi. De ere ligesom største Delen af de fotograferede Kaart udgivne i Blade, af hvilke hvert omfatter omtrent $\frac{5}{6}$ Kvadratmil, men sælges til en Pris af 2 L , undtagen Kaartene over nogle jydskke Egne, hvilke Kaart særlig ere udgivne med Farvetryk. Prisen for dem stiller sig lidt højere, 40—72 Skilling for Bladet*).

Det er navnlig de fotolitograferede Kaart, paa hvilke Opmærksomheden ønskes henledet. Det sees, at naar man undtager meget faa, særdeles udstrakte Kommuner i Jydlands Hedeegne, vil f. Ex. ethvert Sogneraad for en Pris af nogle faa Dalere kunne have et nøjagtigt og fuldstændigt Kaart over Kommunens Omraade.

Som en Prøve paa disse Kaart findes vedføjet en Plan over Middelfart med den omgivende Egn.

En Betragtning af dette Blad vil vise, at Kaartene have en saa stor Fuldstændighed, at Intetsomhest, der har en tilstrækkelig stor Udstrækning til at det kan vises paa Kaartet, vil savnes.

Ethvert Vandløb og enhver Grøft, som ikke er Begrænsning for en Vej eller aldeles ubetydelig, findes paa Kaartet, ligeledes enhver Vej eller offentlig Sti. Der er stjernet mellem 5 Klasser af Veje, nemlig Jernbanerne, de tidligere Hovedlandeveje, de andre Landeveje, Sognevejene og de ikke offentlige Veje, af hvilke jo de fleste ere Markveje. Uden Vanskelighed kan man ved Betragtningen finde Forskjellen i Betegnelsen af Jernbanen, der viser sig i den østlige Kant af Kaartet og endvidere fra Banegaarden løber ned til Middelfart Havn, den tidligere Hovedlandevej, der gennem Fyen og

*) De ikke med Farvetryk udgivne Blade kunne ogsaa faaes anlagte med Farver ved Hjælp af Pensel. Prisen bliver da omtrent den samme som for de med Farvetryk udgivne Blade. Om saa forlanges, kan der ogsaa paa Bestilling faaes fotograferede Kaart over de Egne, som ere maalte efter 1867.

Krybestov gaaer ned til Kongebro, Landevejen, der i den sydøstlige Del af Kaartet fører fra Middelfart mod Åsens, og de mindre Beje. De enkelte Bygninger i Gaarde og Huseundtagen i de tættere bebyggede Dele af Kjøbstaden, samt de omgivende Haver, fremtræde med deres rette indbyrdes Beliggenhed. Fremhævede ved særlige Tegn ere Kirker og Møller, hvilke Bygninger ere de vigtigste ved Brugen af Kaart i Marken, da det er ved Hjælp af dem, at man lettest finder sig til Rette i en ubekjendt Egn. Indhegningerne i Markerne findes angivne, samt hvorvidt de ere beplantede eller ikke. Saaledes sees her Hegnet, der strækker sig fra Adlerhus mod Syd og langs Bejen fra denne Bygning til Middelfart, og Hegnene om Skovene at være beplantede, medens dette ikke er Tilfældet med de andre paa Kaartet angivne Hegn. Moser, Enge og i det Hele taget blød Bund vise sig ved deres ejendommelige Tegn. Skjæres der Tørv i en Mose, sees dette af, at Tørvegrave ere angivne, saaledes her i det lille Mosehul Sydvest for Teglværket i den søndre Udkant af Middelfart. Ved Skovene angive de særlige Tegn for Naaletræer og for Løvtræer Bevogningens Art. Karolineplantage viser sig saaledes bestaaende af den første Art Træer undtagen i Engstrækningen, Krybestov og Øxenrade af den anden. Agerlandet er ikke særlig betegnet, fordi det er det her til Lands hyppigst forekommende Jordsmøn. Det findes altid der, hvor paa Kaartet ingen Tegn for nogen særlig Art Bevogning dække Papiret*).

De Tegn, der fremstille Jordoverfladens Former, ere ikke mindre lette at tyde end dem, der angive de ovenfor nævnte Gjenstande. De vise sig over hele Kaartet som forskellige krumme Linier; de betegne vandrette Snit igjennem Jordsmønnet, dragne saaledes, at der er lige stor Forskjel, her 5 Fod, i Højden over Vandfladen mellem den Række Punkter, som et Snit gaaer igjennem, og de Punkter, som ligge i de til begge Sider

*) Land, der benyttes til Græsning uden at være Eng, betragtes som Agerland, selv om det ikke behandles under Pløven, saaledes f. Ex. Fællederne ved Kjøbenhavn.

nærmeste Snit. Med andre Ord, tænkte man sig Havets Overflade hævet 5 Fod, vilde Bandet netop naa den af de krumme Linier, der viser sig nærmest ved Kysten; tænkte man sig Overfladen hævet yderligere 5 Fod, vilde Bandet netop naa den næste af Linierne, og saa fremdeles. For at lette Brugen af Kaartet, findes derhos for adskillige Punkter paastrevet deres Højde over Havet.

De vandrette Snit ere saaledes et bekvemt Middel til ved Aftælling af Snittenes Antal fra Kysten eller fra et Punkt, hvis Højde er paastrevet, at udfinde Højden af et hvilket som helst Punkt paa Kaartet. Ligger det Punkt, hvis Højde søges, netop i et Snit, faaes den nøjagtig. Nymølle f. Ex. sees strax, hvad enten man gaaer ud fra Kystlinien eller tæller fra den med Højden 38 mærkede Vasse Sydvest for Møllen, at ligge netop 25 Fod over Havet. Ligger det Punkt, hvis Højde søges, mellem to Snit, faaer man vel kun at vide, at Højden ligger imellem de to Snits Højdetal, men i de fleste Tilfælde vil denne tilnærmelsesvise Angivelse være tilstrækkelig med Hensyn til Overflaget ved et Arbejde. Var der f. Ex. Tale om at lede Bandet bort fra det førstnævnte Mosehul Sydvest for Middelfart Teglværk, vilde man ved at tælle nedester fra den med 45 betegnede Vasketop i dets Nærhed let se, at dets Højde ligger mellem 25 og 30 Fod over Havet, at man ved at lede Bandet mod Syd uden betydelige Gravninger vilde skaffe det et jævnt Fald, endvidere at man vel ogsaa kunde lede Bandet mod Nord, men at man da maatte gennemgrave en Kvingning, der kan have sig indtil 9 Fod over Møstens Overflade.

I det Hele taget vil man saaledes ved nøjere at betragte Kaartet kunne danne sig en meget tydelig Anskuelse om alle Højdeforhold. Vel kunne de vandrette Snit hist og her volde den, der er mindre fortrolig med Brugen af Kaart, Vanskelighed; men nogle faa Tællinger af Snittene og nogle Sammenligninger mellem Kaartet og Egnen paa det Sted, hvor man befinder sig, vil hurtigt hjælpe til at overvinde Vanskeligheden.

Maaste bør det anføres, at det letter Opfattelsen af Fremstillingen, naar man lægger Mærke til, at jo tættere Snittene ligge paa Raartet, desto stærkere straanende er Jordsmonnet; endvidere, at der næsten altid paa de forholdsvis dybest liggende Steder findes Vand, Moser eller Enge, saa at man altsaa ved at holde dette fast, naar man paa Raartet træffer et mindre lukket Snit, ikke let kan tage fejl af, om det fremstiller en Bakketop eller et Hul. Det er saaledes øjensynligt, at det lukkede Snit tæt Øst for Bakken 45 er et Hul. Jo mere regelmæssig og ensartet Snittene følge paa hinanden, desto mere jævnt straanende og afglattet er Jordsmonnet, og desto mere lerholdigt er det i Reglen. Omvendt jo mere forvredne og uregelmæssige Snittene vise sig, desto mere er Jordsmonnet knudret og besværsligt, i Reglen tillige sandholdigt. En karakteristisk Forskjel fremtræder saaledes mellem de stejle Skrænter i Karolineplantage og i Nærheden af Kongebro, den mere afglattede, men dog altid stærkt straanende Bakke, der udbreder sig mellem Krybestov og Dgenrade, og endelig de jævner Flader, der give Eggen Øst og Sydvest for Middelfart et Udseende helt modsat det, den har paa den vestlige Side af Byen, ud imod Hindsgavl's Odde.

E. M.

Et Bidrag til Rodellens Karakteristik.

Naar man læser Beskrivelserne over de tropiske Landes Planteverden, da forbauses man over den Mangfoldighed af Arter og Former, der, saa aldeles forskjellige fra vore egne Naturfrembringelser, dukke op for vore beundrende Blikke. Man veed ikke, hvad der fængsler os mest, det Fortryllende, det Vidunderlige eller det Storartede, som Beskriveren fremstiller

for vor Fantasi. Man veed ikke, hvad man mest skal beundre, de mægtige Urskove med deres sammenknyttende Lianer med den sig højthvælvende pragtfulde Blomsterverden, eller de i diametral Modfætning hertil, vidunderlige krybende Mangrovekratte med deres mangfoldige Luftrødder, der ere skabte til et naturligt Bærn imod Havet.

Denne mærkværdige Evne til at danne Luftrødder, ej alene fra Stammerne, men ogsaa højt oppe fra Kronernes Grene, hvilket er flere af de tropiske Planter egen, maa imidlertid særlig vække Forsmandens Forbauselse og Opmærksomhed som Noget, man aldeles ikke kjender hos os. Dette er en saa ejendommelg Maade for en Skov at forplante og forevige sig paa, at man ikke noksom kan beundre den. Ved en saadan Forplantningsevne maa man tro, at selv de mest extreme Naturbegivenheder ikke kunne lægge Hindringer iveau imod Skovens Udbredelse.

Endstjønt denne Evne til at danne Luftrødder udelukkende synes at være forbeholden den tropiske Planteverden, kunne vi dog ogsaa hos os finde Repræsentanter, der besidde lignende Egenstaber, rigtignok i en betydelig formindsket Grad, og ikke med Hensyn til selve Træartens Udbredelse, men kun med Hensyn til dens egen Befæstning i Jorden.

Denne Repræsentant er Rødelven!

Under visse Forhold besidder denne Træart Evne til at frembringe tydelige og ret antagelige Luftrødder. Det er Fugtigheds- og Styggeforholdene i en vis Grad, der begunstige denne mærkværdige, hos os vistnok enestaaende Røduvikling hos Rødelven. De Fleste af os ville vel endnu kunne mindes i de tidligere vandrige Moser at have seet Elletræer staaende paa 2 til 3 Alen høje Tromper? Det er vel ikke Alle der have studset ved dette Særsyn og søgt at forklare sig Grunden hertil. Det er netop Udviklingen af Luftrødderne, som Ellen i Forhold til Vandets Stigen og Synken har havt Evne til at frembringe, der har foranlediget dette. Vandets Stigen har bevirket disse Rødders Fremkomst højere oppe paa Stammen, og de ere i en forholdsvis meget kort Tid

naaede ned i Jorden og have rodfæstet sig. Disse nye og friske Rødder have ved deres større Livskraft taget Luven fra de ældre, overgroet disse og omsider berøvet dem alle Subsistensmidler, saa at de tilfaldt ere gaaede ud, forsvundne og have saaledes efterladt de aabne Rum, hvoraf der fandtes saa mange i de gamle Tromper, saa at Bevogningen paa samme kom til at staa som paa Stylder. Enhver saadan endnu eksisterende Elletrompe (de ere endnu ikke overalt forsvundne) er et levende Vidnesbyrd om Rødellens Evne til at danne Luftrodder.

Af omtr. 16 Aars gamle, plantede Elle har jeg bevaret en Del Stød med et Stykke af Stammen, der præsentere de kraftigste og mest udprægede Luftrodder 1 til 2 Fod over den egentlige Rodstof, foruden en stor Del mindre Rødder, som, svævende i Luften, endnu ikke havde naaet at befæste sig i Jorden. Disse Elle ere plantede paa Rabatter i en temmelig vandrig lille Mose, hvor man, paa Grund af forholdsviis for store Udgravningsomkostninger, ikke kunde blive tilstrækkelig Herre over Vandet. Luftrodderne ere fremkomne i stor Mængde under Paavirkning af Vanddampe og under Styggen af Mose- og Vandplanter, hvoriblandt især den bredbladede Iris og Stargræsset havde stor Betydning.

Sporvidt denne Egenstøb hos Rødellen til at danne Luftrodder kan have nogen Betydning med Hensyn til dens forstlige Behandling, er mig endnu ikke ganske klart. Det hænder imidlertid undertiden, naar man første Gang vil sætte en Elleplantning paa Roden, at da en stor Del af Stødene gaa ud; dette ofte ikke ubetydelige Tab er jeg temmelig vis paa at undgaa, naar man hugger Stammerne af ovenfor Luftrodderne, hvis saadanne have dannet sig, og hvis disse, paa Grund af ugunstige Forhold, ikke skulde være fremkomne, da ovenfor den Region hvor de pleje at bryde frem, altsaa mindst en Fod over Jorden. Forøvrigt vil vist Enhver, der har havt sin Opmærksomhed henvendt derpaa, have bemærket en vedvarende Udholdenhed og ualmindelig Friskhed i Bevogningen paa de oftnævnte gamle Tromper, hvad enten denne har bestaaet af

ældre overholdte Elle eller af Lavstov. Det var vel ikke saa ganske ubeføjet heraf at uddrage den Slutning, at vi, naar vi se hen til vor mangfoldige nyere Ellekulturers temmelig ynkelige Forfatning, dertil kunne finde Aarsagen i, at man i Reglen ikke holder Moserne fugtige nok efterat Forynngningen er bleven gjeunemført og saa vidt fremvoren, at den kan taale Vandstanden. Saa meget troer jeg at turde paastaa, at den Elleplante, der har havt Lejlighed til at udvikle Lustrødder, er mere udholdende end den, med hvilken dette ikke har været Tilfældet; men for at kunne udvikle disse, udfordres megen Fugtighed og dertil stærk Skygge for Roden, og dette kan kun have i meget vaade Moser.

I hvor ubetydelig end dette lille Bidrag til Rødelens Naturhistorie maa forekomme Mange, har jeg dog ikke troet at burde undlade at henlede Opmærksomheden herpaa, saa meget mere som jeg anseer det som Enhvers Pligt at fremkomme med selv de allerubetydeligste Bidrag, der kunne tjene til at opløse os om den sande Aarsag til Rødelens kummerlige Tilværelse næsten overalt i den nyere Tids Forynngninger af Ellemoserne, paa Grund af hvilken den i mange Egne saa højt fordelagtige Høistovs Drift mere og mere maa opgives, hvis man ikke tilsidt maa se sig nødsaget til ganske at opgive Rødelen og i dens Sted vælge en anden Træart til Mosernes Bevorning, en Opgave der forøvrigt kan være temmelig vanskeligt at løse.

Naar jeg nu tænker tilbage paa vore fordums Ellemoser, da vare disse godt bevogede med Understov, gjennemsprængte med mange gamle højstammede Elle, der alle stode højt paa Tromperne. Paa Størstedelen af disse Moser var der en saa rigelig Vandstand, at de ofte afgave en god Bildandejagt, og alle vare de utilgængelige for Fugtforingen, undtagen paa Is; saa stor var Fugtighedsgraden. Da saadanne Mosers Forynngning kun var mulig ved Plantning, maatte de først udtørres, og derefter er det at Vanskeligheden for Ellens Bevarelse er opstaaet.

Det vilde være at ønske, at denne Sag maatte blive Gjenstand for en større Opmærksomhed fra Fagmandens Side; den er af saa stor Bigtighed, at den fordrer dette; ligesom man ogsaa maa haabe, at Enhver, der har forstet i denne Retning, ikke vil tilbageholde sine Erfaringer, men offentliggjøre dem til det Heles Lær.

Frederiksgave den 18de September 1871.

W. Kruhoffer.

Skovrider ved Greustabet Langeland.

Udstilling af Have- og Markprodukter

i Kjøbenhavn 1872.

Selskabet til Havedyrkningens Fremme agter efter Overenskomst med det kgl. Landh. Selskab at foranstalte afholdt i Kjøbenhavn fra d. 5te til d. 9de Oktbr. 1872 en større Udstilling af Have- og Markprodukter fra Danmark.

Da det er Hensigten med Udstillingen at vise det Standpunkt, som den økonomiske Plantedyrkning indtager heri Landet, og den Fremgang deri, som har fundet Sted siden den sidste lignende Udstilling i 1863 afholdtes, er det ønskeligt, at den bliver saa omfangsrig som mulig, og at den kommer til at indeholde Frembringelser fra Landets forskjellige Egne. Landets Gartnere, større og mindre Havedyrkere og andre Jordbrugere opfordres derfor til saavel at deltage i Udstillingen som til, hvor Lejlighed gives, at søge at vække Interesse for den hos andre.

Vi skulle derfor meddele de Regler og den Del af Præmiefortegnelsen, som særlig maa antages at have Interesse for Landmændene, idet vi tilføje, at det fuldstændige Katalog for hele Udstillingen vil kunne erholdes hos Udvalgets Sekretær, Kontorchef Holm, Enghavevej 20, Vesterbro, Kjøbenhavn, til hvem ogsaa Breve og Forespørgsler Udstillingen vedrørende maa stiles.

Udstillingen vil omfatte Produkter af Havebrug, saavel de der ere avlede paa Friland i Rjøkken-, Frugt- og Blomsterhaven,

som de der ere avlede under Glas, — Marktprodukter, der ere bestemte til at høstes, inden de have sat Frø, og som anvendes til Kreaturfoder (dog ej Græs og Kløver), og saadanne der dyrkes til Husholdnings- og Fabrikbrug, samt Frøsorter.

Til Præmieæfning kan kun udstilles Gjenstande fra Udstillere i Danmark, og de udstillede Produkter maa være avlede, dyrkede og forarbejdede af Udstilleren selv.

Præmierne ville bestaa af Selskabets Medailler, nemlig en større og en mindre af Guld, en større og en mindre af Sølv og en større og en mindre af Bronze, samt af Prædicatet „Hædrende Omtale“. Den, som har vundet en Sølv- eller Bronzemedaille, kan forlange istedetfor denne følgende Pengebeløb: for den store Sølvmedaille 25 Rb., for den lille Sølvmedaille 15 Rb., for den store Bronzemedaille 10 Rb. og for den lille Bronzemedaille 5 Rb.

Udstillingsgjenstandene maa være anmeldte inden den 1ste August 1872.

Udstillingsgjenstandene maa være tilstede d. 2. Oktbr. 1872 i Lokalet.

For Udstillingen vil der blive udsat følgende Præmier.

Rjøkkenurter fra Friland.

Første Klasse. Større Havedyrkere og Handelsetablissementer.

1. En Hovedsamling af Aarstidens Rjøkkenurter, bestaaende af Rodurter, Bladurter, Bælgfrugter, Agurker, Artiskotter, Tomater, Champignons, i mindst 20 Sorter, 6 Stkr. af hver.
1ste Præmie: Store Sølvmedaille
2den Præmie: Lille Sølvmedaille.
2. En enkelt Sort af de nævnte Rjøkkenurter i udmærket Udvikling, 12 Stkr. 6 lige Præmier: Lille Broncem.
3. En enkelt eller flere nyere ualmindelige Rjøkkenurter, 6 Stk. Den store Broncem.

Anden Klasse. Mindre Havedyrkere.

4. En Hovedsamling af Aarstidens Rjøkkenurter til almindelig Husholdningsbrug i mindst 5 Sorter, 6 Stkr. af hver. 1ste Præmie: Store Broncem. 2den Præmie: Lille Broncem.
5. En enkelt Sort Rjøkkenurt i udmærket Udvikling, 6 Stkr.
2 lige Præmier: Lille Broncem.

Til Kreaturfoder.

1. En Samling bestaaende af Raal, Raalrabi og Turnips, Kuntelroer, Gulerødder, i mindst 12 Sorter, 6 Stkr. af

- hver. 1ste Præmie: Lille Sølv. 2den Præmie: Store Sølv.
2. En Samling Kunkelroer i 4 Sorter, 6 Stkr. af hver. 1ste Præmie: Lille Sølv 2den Præmie: Store Broncem.
 3. En Samling Turnips eller Kaalrabi i 4 Sorter, 6 Stkr. af hver. 1ste Præmie: Lille Sølv. 2den Præmie: Store Broncem.
 4. En Samling Foderkaal i 4 Sorter, 6 Stkr. af hver. 1ste Præmie: Store Broncem. 2den Præmie: Lille Broncem.
 5. En Samling Gulerøder i 3 Sorter, 6 Stkr. af hver. 1ste Præmie: Store Broncem. 2den Præmie: Lille Broncem.
 6. En enkelt Bægt til Kreaturfoder. 2 Stkr. store Broncem. 6 Stkr. lille Broncem.
 7. En enkelt ny Sort af ovennævnte Bærter, som har vist sig fortjent til almindelig Dyrkning. Den lille Sølv.

Til Husholdnings- og Fabrikbrug.

Prøver af Sukkerroer, Tobak, Citrierod, Humle, Kommen, Sennop, Peberrod, Frø af Raps, Hør, Hamp, Balmue o. s. v. Til Dommernes Disposition stilles: Den lille Sølv., 2 Stkr. store Broncem. og 2 Stkr. smaa Broncem.

Produkter, som baade benyttes til Kreaturfoder og til Husholdnings- og Fabrikbrug.

En Samling Kartofler i 12 Sorter, 6 Stkr. hver. Den store Broncem.

Frøsorter.

1. Prøver af hjemmeavlet Urtefrø og Græsfrø til Haveplæner. 1ste Præmie: Den store Broncem. 2den Præmie: Den lille Broncem.
2. Prøver af hjemmeavlet Frø af Mark-Foderurter og Mark-Rodfrugter. 1ste Præmie: Den store Broncem. 2den Præmie: Den lille Broncem.

Foruden de udsatte Medailler, vil der af Dommerne under hver Afdeling kunne benyttes som Præmie Prædikatet „Hædrende Omtale“.

Exemplarer af Formularen for Anmeldelsen kunne rekvireres hos Udvalgets Sekretær.

Vejrforholdene

i Oktober Maaned 1871 paa Landhusholdningselskabets Stationer.

	Middelvarme. (°C).	Varmeste Dag.		Koldeste Dag.		Luftens Middel= tryk.	Regn- og Sne- høje i Linier.	Sne- bæges Antal.	Luftens Middel- fugtighedsgrad Sl. 2 i pG.
		Dag.	Varme.	Dag.	Varme.				
Smidstrup (Hjørring), ved Forstander Bi- borg	5,43	22de	10,00	3die	2,13	—	18,00	6	78
Tarm) Varde), ved Lærer Rasmussen .	6,22	14de	10,67	27de	0,07	—	11,13	6	"
Nordby (Fana) ved Overlærer Lauridsen	7,22	6te	10,87	27de	1,67	28" 1,72	17,63	11	82
Biborg, ved Distrikts- læge Berg	6,17	7de	9,80	27de	2,87	—	6,63	4	71
Eskelund (Skodborg- hus), ved Læge Bay	5,76	7de	10,73	27de	1,80	—	10,03	5	80
Gjerlev (Manders), ved Lærer Frederiksen .	6,99	22de	11,33	1ste	3,47	—	13,54	6	71
Daugaard (Bejle), ved Lærer Lindhardt .	6,38	14de	10,60	27de	2,10	27" 11,16	17,41	8	78
Majbølgaard (Søn- derborg), ved Pro- prietær Jesen . . .	6,86	{6te og 14de	9,73	27de	1,53	—	3,00	3	"
Ryðlinge (Odense), ved Lærer Thomsen . .	6,26	7de	10,73	27de	1,93	—	19,26	8	82
Hindholm (Næstved), ved Forvalter Niel- sen	6,35	7de	11,40	27de	2,53	—	14,46	7	79
Landbohøjskolen (Kjø- benhavn), ved Asst- sent Forsberg . . .	6,34	7de	11,27	11te	3,00	28" 1,99	7,40	7	76
Næsgaard (Stubbe- kjøbing), ved Over- lærer Facoppidan .	6,95	7de	11,53	27de	2,07	28" 1,64	13,48	12	82
Sct. Nicolai (Born- holm) ved Lærer Clausen	6,06	7de	10,33	11te	2,20	—	15,74	18	81

Regnhøjde i Stovegne:

a) Silkeborg-Frynsborg:	b) Frederiksdal ved Fursøen:
Nørrefne . . . 7,25 Linier	Smørum . . . 9,66 Linier
Grønåb . . . 5,73 —	Hummeltofte . 16,53 —
Kalbygaard . . . 6,12 —	
Kraghluud . . . 9,52 —	

Regnhøjden ved Truslund paa Samsø har været . . .	6,50	Linier
do. " Langøre " do. — . . .	11,53	—
do. paa Taarnborg ved Korsør — . . .	11,19	—
do. ved Bukkehøve Mølle paa Thorseng . . .	11,63	—
do. " Lillekjøbelevgaard ved Natstov . . .	6,91	—
do. paa Lovisehøst ved Helsingør	11,07	—

Angaaende Reglerne for Sagttagelserne se Side 87.

Middelvarmen af ovennævnte 13 Stationer var $6,38^{\circ}$ C., hvilket er $1,56^{\circ}$ lavere end Oktober-Middelvarmen af de 10 foregaaende Aars Sagttagelser paa Selstabets Stationer og $2,43^{\circ}$ lavere end Kjøbenhavns Middelvarme for samme Maaaned efter 82 Aars Sagttagelser. Højest Barmegrad paa Landbohøjskolen havde d. 7de med $13,0^{\circ}$ C. og laveste Barmegrad d. 26de med $-2,5^{\circ}$ C.

Oktober Maaaned var altsaa kold, og hvorvel Dagene fra d. 9de til 12te og efter d. 25de samt for det nordlige og vestlige Jyllands Bedkommende tillige Maaanedens Begyndelse var noget koldere end den øvrige Del af Maaaned, holdt Barmen sig dog ualmindelig ens, og Vejret var meget stabilt.

Desuden var Maaaned og især dens sidste Halvdel ogsaa meget tør; der faldt kun den halve — nemlig 11,25 Linier — af den almindelige Regnmængde for Oktober, som er 25,8 Linier. — Der var vel stor Ulighed mellem de enkelte Stationers Regnmængde, men i det Hele taget fik Derne og Jylland omtrent lige megen Regn, nemlig i Gjennemsnit af Dernes 14 Stationer 11,31 Linier i 9 Regndage og af Jyllands 11 Stationer 11,18 Linier i 7 Regndage.

De sydhøflige Vinde vare stærkt fremherskende især i Maaanedens sidste Halvdel, og Lufttrykket var da temmelig højt.

Meddelelser fra en Rejse i England og Skotland.

Af en Beretning til det kgl. Landhusholdningselskab fra Landbrugs-kandidat Greve.

Stjont jeg paa den Rejse, som jeg med det kgl. Landh. Selskabs Understøttelse har foretaget i England og Skotland i afvigte Sommer, stedse har søgt at gjøre mig bekendt med saa meget af disse Landes Agerbrug som mulig, saa have dog enkelte Sider deraf særlig været Gjenstand for mine Betragtninger, og jeg vil derfor tillade mig her at give nogle Meddelelser om disse.

Sædskiftet.

Det Sædskifte, der almindelig bruges i England og Skotland er som bekendt Bezelbruget, det vil sige, at der hvert andet Aar tages en langstraaet Afgrøde, og hvertandet en Rodfrugt-, Bølgæs- eller Grønfoderafgrøde. Sammenlignes et saadant Sædskifte med Kobbelbruget, hvor der tages flere langstraaede Sædafgrøder efter hinanden, frembyder der sig betydeligere Fordele ved hint end ved dette, og der er vist intet Spørgsmaal om, at det er Bezelbruget, der for en væsentlig Del har hidraget til det skotske og engelske Agerbrugs Opkomst, ligesom til dets stedse fremadstridende Udvikling.

Det er derfor intet Under, at man hyppig seer det Spørgsmaal drøftet, om det ikke ogsaa vilde være rigtigt af os at indrette vort Sædskifte efter Bezelbrugets Principer, for om mulig derved at faa Midler i Hænde til at bringe vort Landbrug til at stride raskere fremad og hæve det til et endnu højere Standpunkt end det nuværende.

Det Indtryk, jeg nu har faaet ved Betragtningen af det stotste og engelse Bevelbrug, taler meget til Gunst for dette, og det forekommer mig, at vort Landbrug næppe kan erholde bedre Midler til stadig at udvikle sig og gaa frem, fordi Bevelbruget bedre end noget andet System af Sædskifte indeholder de Betingelser, som ere Hovedøjemedet ved et Sædskifte, at det nemlig bliver et Middel til stadig at erholde et saa stort Netto-Udbytte af sin Jord og hele Drift som mulig. Jeg skal i det Følgende forsøge at godtgjøre denne Paastand.

Planterne, som vi dyrke, ere jo som bekjendt meget forskellige i hele deres Bygning og Karakter, og gjøre som Følge deraf meget forskellige Fordringer til Jordbunden og udøve en meget forskjellig Indflydelse paa den. De tofrøbladede Planter, hvortil Bælgplanterne, Rodfrugterne og Handelsplanterne høre, hente ved Hjælp af deres stærkere og længere Rødder ofte en stor Del af deres Næring fra de dybere Jordlag, medens de enfrøbladede, hvorunder Kornsorterne og Græsarterne indbefattes, med deres langt svagere Rødder fortrinsvis søge deres Næring i de øvre Lag. Ved den større og rigeligere Bladvæxt, som Bælgplanterne og Rodfrugterne besidde fremfor Kornsorterne, ere hine ogsaa i Stand til at drage en langt større Mængde Næring fra Luften end disse, ligesom den større Bladvæxt ogsaa virker en Del bestyggende under Væxten, og bidrager derved dels til at underkue og kvæle en Del Ukrud, og dels til at forhindre en altfor stærk Udtørring af Jorden. Paa Jordens fysiske Bestaafenhed virke Bælgplanterne og Rodfrugterne ogsaa meget mere forbedrende end Kornsorterne, dels derved at de stærkere Rødder smuldre Jorden mere, og dels derved at de ved Høsten, i Forening med hvad der tabes af Blade osv., udgjør et større Affald, som navnlig bidrager til at forøge Mulden. Da Stofferne, der sammensatte Planterne, findes meget ulige fordelte for de forskellige Plantefamilier, saa at et Slags Stoffer fortrinsvis findes repræsenterede i en Plantefamilie, andre Stoffer i en anden, som til Ex. Kisel fortrinsvis i Kornsorterne, Kalk i Bælgplanterne, Kali i Kartofler og Runkelroer, osv., saa følger heraf, at da Planterne maa søge

en Føde, der indeholder disse Stoffer, vil dette ligeledes bidrage til at der fremstaaer stor Forskjellighed baade med Hensyn til de Fordringer, der for de forskjellige Planter's Bedkommende stilles til Jordbunden, og med Hensyn til den Indflydelse, der udøves paa den. Det vil da nu let indsees, at jo mindre ensartet, saavel med Hensyn til den hele Bygning af Planten som med Hensyn til de Stoffer, der sammensætte den, eller med andre Ord, jo mindre ensartet den Næring er, som to efter hinanden følgende Afgrøder kræve, desto fordelagtigere vil det stille sig, og naar nu Afgrøderne stedse vege mellem de i alle Henseender mest forskjellige Planter, Kornsorterne paa den ene, og Bælgplanterne og Rodfrugterne paa den anden Side, kan der jo ikke tænkes en bedre Maade at sikre sig, at alle Jordens frugtbargjørende Stoffer kunne komme os til Nytte, hvad der netop betinger det størst mulige Udbytte. Men det vil tillige være klart, at der ved en saadan Vexling tillige opnaaes, at dette Udbytte stadig kan vedblive; idet nemlig omtrent Halvdelen af Afgrøderne kommer til at bestaa af Foderafgrøder, betinges der altsaa et større Kreaturhold, og ved den herved frembragte større Mængde Staldgødning sættes vi i Stand til baade at gjengive og erstatte Jorden, hvad vi gennem Afgrøderne berøve den, og til at vedligeholde dens gode fysiske Egenskaber.

Vexelbruget sætter os ogsaa i Stand til at kunne aflægge den rene Brak, fordi der ved en omhyggelig og rigtig Behandling af Jorden, der dyrkes med Rodfrugt- og Bælgfrugt-Afgrøderne, opnaaes det samme, som er Hensigten med Brakken, nemlig at skjorne og rense Jorden og gjøre den bekvem for de efterfølgende Afgrøder, og betænker man hvilken Forskiel det giver i Indtægten, om f. Ex. $\frac{1}{6}$ eller $\frac{1}{9}$ af Jorden aarlig henligger og ingen Indtægt giver, eller om den benyttes til en Rodfrugtafgrøde, og maaste give et Netto-Udbytte af over 150 Rd. pr. Td. Land, kan der vel ikke være Spørgsmaal om, hvilket der betaler sig bedst.

Da en Del af Afgrøderne ved Vexelbruget, som nævnt, er af den Væstfæmhed, at de kun egne sig til at fodres op, og

altsaa maa betales i Form af Mælk, Kjød o. s. v., have her- ved den bedste Spore til at lægge Bind paa at udvikle vore Husdyracer til saa fuldkommen et Standpunkt som mulig.

Hvis det i disse korte Bemærkninger maatte være lykkedes mig at godtgjøre det fordelagtige ved Bezelbruget, skal jeg dernæst gaa over til at omtale de Betingelser, som et saadant Sædstifte fordrer, for at kunne anvendes, — og om det vil kunne anvendes hos os. At Bezelbruget bedst betaler sig, naar de almindelige Grundforbedringer af Jorden ere tilendebragte, er der ingen Tvivl om, da det herved jo vil være langt lettere at faa Jorden behandlet i rette Tid til de forskjellige Afgrøder; men at det ogsaa kan lade sig anvende uden slige Grundforbedringer fremgaaer deraf, at intet andet Sædstifte anvendes i England eller Skotland ved raa Jordens Opdyrkning, om de end nok saa meget mangle baade Tørlægning, Mærgling m. m.

Med Hensyn til Dyrrkingen af de Planter, der anvendes, da kan man jo strax lade Kornsorterne ude af Betragtning, efter som deres Dyrrkingsmaade ogsaa i dette Tilfælde er den almindelige. Større Opmærksomhed fordrer derimod Rodfrugterne, idet de ikke saaledes som Kornsorterne for en Del kunne overlades til sig selv, naar de først ere fremspirede, men anderledes maa plejes under Vækten og derfor fordrer en større Arbejdskraft, som maatte i enkelte Tilfælde f. Ex. i en mindre befolkede Egn, kan være meget vanskelig at bringe tilveje. Da det for en Del er ved Hjælp af Rodfrugtkulturen at vi skulle sættes i Stand til at undvære Brakken, bliver det ogsaa af den Grund endmere nødvendigt at holde Roemarken saa ren for Ukrud og at bearbejde Jorden under Roernes Væxt saa meget som mulig. Om end Roerne i en højere Grad end Kornsorterne hnde et fugtigt Klima, saa gjøre de dog i denne Henseende ikke større Fordringer, end vort Klima kan byde dem, hvad jo ogsaa Erfaringen allerede ved Roedyrkningen her i Landet har vist. Af stor Bigtighed er det, at de blive saaede eller plantede i saa fugtig Jord og i saa fugtigt Vejr, som en god Behandling i det Hele taget vil tillade, for derved hurtigt at kunne sættes

i Stand til at spire frem eller opnaa en saadan Størrelse, at Planterne have Kraft nok, til at modstaa Insektangreb eller en tørrere Periode, der jo ofte indtræffer i Forsommeren. Og have de heldig overstaaet denne, vil vor Eftersummers og vort Efteraars fugtige Vejrlig være mere end tilstrækkeligt til at bringe selv de af Forsommerens Tørke kun lidet udviklede Roer saaledes frem, at de opnaa en tilfredsstillende Udvikling, forinden Vinteren indtræder. Skal der tages Vintersæd efter Roer, da vil dette ikke med Fordel kunne ske, uden naar Klimaet er af den Bestaaffenhed, at det tillader en fildigere Saaning af Vintersæden. Det vil derfor ikke være sikkert at indføre dette System hos os, vi maa i det Sted lade en Vaarsæds-Afgrøde følge efter Roerne, men Fordelen er ogsaa herved ligesaa stor. Jeg troer i Korthed at kunne sige med temmelig Sikkerhed angaaende Roedyrkingen, naar man først selv har lært den at kjende og ligeledes har faaet sine Arbejdere gjort bekendt dermed, saa de have faaet Øvelse i at udføre det Arbejde, den fordrer, at den da ingen særlige Vanstueligheder frembyder hos os, men at den ligesaa godt og ligesaa fordelagtig lader sig udføre her i Landet som i mange Egne af England og Skotland.

Hvad Vælgplanterne angaa, kræve deres Dyrkning ingen væsentlig Forandring i Vægelbruget fra hvad der tildeles dem i Kobbelbruget. Mest fordelagtig vil det vist altid være at faa dem i Rækker, navnlig Erter, Bønner og Bikker. I Vægelbruget bliver Radsaaning endogsaa nødvendig, for at vi ogsaa herved ligesom i Rodfrugtmarken kunne faa Vejrlighed til at bearbejde og rense Jorden under Afgrødens Væxt, og saaledes, som allerede henpeget til, ogsaa i Vælgfrugtafgrøden faa et Hjælpe middel til at erstatte Brakken.

Da det ikke vil stille sig gunstig her til Lands at lade Vintersæden følge efter Roer, vil dens Plads være hensigtsmæssig efter Vælgfrugterne, og Erfaringen har lært, at den næppe lykkes bedre efter nogen anden Afgrøde; thi ved de bedste engelske og skotske Sædklifter foretækkes bestandig, som vi siden

stulle se, Hvede paa dette Sted. For de Bælplanterets Bedkommende, der stulle opnaa fuld Modenhed, (Erter, Bønner og Bikker), vil Indhjørgningen af samme, selv om den f. Ex. ved Bønnerne undertiden indtræder temmelig sent, næppe lægge Hindringer i Vejen for at Jorden i rette Tid kan blive fuldkommen behandlet til Vintersæden, fordi den omhyggelige Rensning og Bearbejdning under Bælplanternes Væxt gjør den videre Behandling til Vintersædens Modtagelse forholdsvis let. Og tages der Vintersæd efter Klover, eller f. Ex. en anden Foderurt, har man det jo fuldkommen i sin Magt at bearbejde Jorden en kortere eller længere Tid, alt efter som man synes, at det behøves. — For Græsarternes Bedkommende troer jeg sikkert at kunde sige det samme, som der er sagt om Kornsorterne.

Da en stor Del af den aarlige Afgrøde, som nævnt, fodres op og maa betales i Form af Mælk, Kjød o. s. v., er det en Selvfølge, at jo bedre Egenstaber Husdyrene besidde til at gjøre hine Afgrøder og hvad der ellers bydes dem frugtbringende, desto fordelagtigere vil det være, men fordre noget bestemt Maaal i denne Henseende gjør Bøvelbruget ikke, da det i sig selv indeholder de sikreste Midler, der gives, til vore Husdyrs hurtige Udvikling. Tager vi Affætningen af Produkterne i Betragtning, forekommer det mig, at Bøvelbruget i denne Henseende ikke betinger andet end et hvilket som helst andet Sædstifte, nemlig at Produkterne kunne afhændes saa let og saa fordelagtig som mulig. Det er vel ikke utænkeligt, at hvis et Sædstifte efter Bøvelbrugets Principer blev lige saa almindeligt her og i flere andre Lunde, som i England og Skotland, da kunde Affætningen af dyrte Produkter blive trykket mere end nu, og at maaeste Affætningen af Korn vilde stille sig betydelig fordelagtigere, men at det iøvrigt vilde kunne veje op imod de Fordele, som Bøvelbruget ellers fører med sig, er næppe at formode.

Der kan da efter min Mening ikke være nogen Hindring for at Bøvelbruget fordelagtig kan gennemføres hos os. Hvorledes det nu hensigtsmæssigt bør indrettes for vore Forhold er

jo temmelig vanskeligt bestemt at sige, da den samme Ordning af Afgrøderne ikke vil kunne passe for alle Slags Jorder og for alle lokale Forhold. Hvad der først bør tages Hensyn til er, om Driften skal baseres paa Jodning eller paa Mejeri, eller paa begge tilsammen. De fleste Sædstifter, der anvendes i England og Skotland, ere baserede paa Jodning; to af dem, der nyde mest Anseelse og høre hjemme i de to bedst dyrkede Provinser, East-Lothian i Skotland og Norfolk i England, men hvorfra de ere overførte ogsaa til andre Egne, hvis Forhold passe sig derfor, ere ordnede saaledes:

Sædstifte i East-Lothian.

6 Marks Drift.

- 1) Bønner og Kartofler.
- 2) Hvede.
- 3) Turnips.
- 4) Bng.
- 5) Græs*).
- 6) Havre.

Sædstifte i Norfolk.

4 Marks Drift.

- 1) Turnips og Munkelroer.
- 2) Bng.
- 3) Kløver eller en anden Bælgplante.
- 4) Hvede.

For engelske og skotske Forhold kan det vist ikke betvivles, at det East-lothianske Sædstifte er saa hensigtsmæssigt, som det vel kan blive. Firemarks-Driften er der mere at indvende imod, da der er for kort Mellemrum mellem Kløverafgrøderne, hvad ogsaa Engelskmændene selv tilstaa, og der bødes da paa denne Mislighed ved i en Del af Kløvermarken enten at faa en anden Foderplante, f. Ex. Esparcette og Bitter, der ligesom Kløver bruges til at staldfodre med, eller til Hø, eller ogsaa ved at faa Bønner og Erter, som man lader opnaa fuld Modenhed. At det norfolkske Sædstifte for Tiden ikke er praktisk for os, behøves vel næppe at siges; om det East-lothianske er anvendeligt for de Egne her i Landet, hvor Jodning er

*) Undertiden bruges 2 Mars Græs, navnlig hvis der holdes lidt Opdræt, og det bliver da en 7 Marks Drift.

Hovedformaalet ved Bedriften, skal jeg ikke kunne sige, men betvivler det meget, fordi jeg troer, at saalænge Bøvelbruget er nyt hos os, og vi endnu ere en Del fremmede for Rodfrugt-kulturen, ville vi staa os bedre ved at ordne Driften i et større Antal Marker, for derved at faa et mindre Areal med Roer, som vi da lettere ville være i Stand til at give en fyldestgørende Behandling.

Saanningen.

Blandt de landøkonomiske Diskussioner, som i de sidste Aar have taget Plads herhjemme, har jo som bekjendt Saanningen leveret Stof til nogle af de vigtigste, og Spørgsmaalet har da snart drejet sig om Rigtigheden af i Foraaet at faa tidlig eller sildig, snart og fornemmelig om den hensigtsmæssigste Maade at udføre Saanningen paa, enten i Bredkafte eller i Rader. Da tillige dette sidste Spørgsmaal oprindeligt stammer fra England, har derfor Saanningen været en af de Dele af det skotske og engelske Agerbrug, som jeg særlig har havt min Opmærksomhed henvendt paa.

Hvad den tidlige og sildige Saaning angaaer, da skal jeg ikke kunne sige, om Engelsemandenes og Skotternes Betragtning heraf kan være af nogen vejledende Brug for os, eftersom det klimatiske Forhold, navnlig med Hensyn til Vinter- og Foraarskulden, jo ere en Del forskellige der og her. Engelsemandene og Skotterne holde det i Almindelighed for det bedste at kunne foretage Saanningen saa tidlig som mulig, og i England og paa Sletterne i den sydlige Del af Skotland saaes da som Regel Bøvnerne og Urterne i Februar, Byg og Havre i Løbet af Marts, og saa godt som aldrig lægger Klimatet Hindringer i Vejen for denne Regels Overholdelse, idet Foraaret der gjerne begynder 3—4 Uger før end hos os. Man søger at kunne faa Saanningen udført i disse to Maaneder, for at Vinterrøden saa fuldkommen som mulig kan komme Sæden til Nytte; thi idet Bearbejdningen af Jorden foregaaer tidlig, medens Luf-ten er en Del fugtigere end senere, taber Jorden ikke stort af

sin Fugtighed ved selve Bearbejdningen, og den vil ogsaa senere bedre være i Stand til at holde paa den, idet Jorden vil være fuldt sammenfalden, naar den tørre Periode indtræder. Man stræber ogsaa efter at faa tidlig, for at Sæden kan faa tilstrækkelig Tid til at udvikle sig, en Grund, som for de Egne, der begunstiges mere af Fugtighed end af Sommervarmen, kan være ganske rigtig, men som for de mere tørre og varmere Egne vist er mindre væsentlig. Det er derimod højest sandsynligt, at naar den tidlige Saaning ogsaa synes at være til Gavn for de tørrere og varmere Egne, det da mest hidrører fra, at Vintervæden kommer mere til Nytte og bedre understøtter Væksten, end hvis Saaningen foregaaer sildigere. — Som nævnt, begynder Foraaret tidligere i England og Skotland end her, og det er i Almindelighed mildere end vort, men det kan dog ogsaa undertiden, som t. Ex. i Aar, være ledsaget af stærk Kulde og jævnlig Nattefrost.

Vel vidende hvormeget Sædekornets rette Nedbringen i Jorden bidrager til den deraf fremspirede Plantes hurtige og kraftige Væxt, udføre Skotterne (saavel som Engelskmændene) altid Saaningen med megen Omhu. For Vaarsædens Bedkommende pløjes Jorden i Reglen kun een Gang og det saa tidlig om Efteraaret, som Omstændighederne tillade. Til Vintersæd pløjes ligeledes kun een Gang, hvis Jorden har baaret Rodfrugter eller Bønner og Erter; efter Kløver pløjes 1—2 Gange, da det selvfølgelig her koster noget mere Arbejde at faa Jorden tilberedt. Har man Damp til sin Raadighed, bruges ofte, saavel til Vintersæd som til Vaarsæd, mere at grubbe end at pløje Jorden. Kornet saaes, som bekjendt, dels i Bredkast, dels i Rader.

Da Bredsaaningen saa godt som ikke bruges i England, gjælder hvad jeg meddeler herom udelukkende for Skotland. Da Bønnerne saa godt som altid radsaaes, og Erter og Bikker i mange Egne kun dyrkes i meget lille Udstrækning, saa jeg ikke har havt Lejlighed til at gjøre mig videre bekjendt dermed, vil det væsentlig være Kornsorterne, hvorom de følgende Bemærkninger om Bredsaaningens vilde gjælde. Sæden saaes

altid med Maffine, den faakaldte Skotske Bredsaamaffine. Man lægger megen Vægt paa at faa Sæden godt og ensartet dækket, hellere lidt for dybt end for øverlig, og paa at skaffe Kornene et saa bekvemt Leje som mulig, og derfor søger man at løsne Jorden godt og at faa den pulveriseret saa godt som det lader sig gjøre. Hvis Jorden om Foraaret nu ikke er bleven altfor tør eller haard, men let lader sig findele, er Saaningen megen nem. Havren saaes da enten paa den vinterlagte Fure og dækkes med den skotske eller en anden lignende Harve, idet der gives 1—2—3 Tænder. Skulde Jorden trænge til at løsnes og pulveriseres mere, end man er i Stand til med Harven, grubbes den en Gang, eller ogsaa harves Jorden først paa kryds og tværs med en lettere Harve, hvorefter Havren saaes og dækkes ved at grubbe en til to Gange og derefter 1—2 Tænder med en middeltung Harve. Mange foretrække denne sidste Maade, fordi Havren ved den første kommer til at staa i Rader, saa at jeg endogfaa flere Steder, hvor der brugtes Radsaaing, saa Havren blive radsaaet netop ved at den saaedes paa Furen. Bygget saaes aldrig paa Furen, men først efter en Overharvning af Jorden sædvanlig paa kryds og tværs. Den grubbes altid ned; og efter at der er grubbet 1—2 Gange, harves der en til flere Gange, indtil Jorden er fint pulveriseret. Er det stærkere Jord, eller har der dannet sig en saa stærk Skorpe paa den, at den bliver klumpet, og at man ikke med Grubber og Harver er i Stand til at pulverisere den, anvendes hertil forskellige andre Redskaber, saasom den norste Kulleharve, Croskills Klumpeskuffer, Ringtromlen og andre tunge Tromler; men det meste af Pulveriseringen maa da naturligtvis foregaa før Sædens Vægning. Den norste Kulleharve bruges meget og gjør især god Virkning ved at anvendes ligefrem paa Furen. Anvendes Tromler, bruges altid Grubber til at løsne Jorden igjen. Naar Saaningen er tilendebragt, og Jorden har den Finhedstilstand, man ønsker, er den næsten ligesaa fin som Havejord. I East-Lothian lægger man særdeles stor Vægt paa, at Jorden, naar Saaningen er tilendebragt, er saa jævn

som mulig, for at siden Mejemaskinen saa meget desto bedre kan meje Sæden. Alle Agerrenerne udjævnes derfor ved at pløje 2—3 Furer sammen imod hinanden, førend Bearbejdningen af Jorden paabegyndes, saa der bliver slet ikke Spor af Agre, men Jorden bliver en stor jævn Flade. Hvis Jorden skal udlægges med Kløver eller Græs, saaes dette naar Harvningen efter Sædens Lægning er tilendebragt. Kløver- og Græsfrøet saaes ligeledes altid med Maskine og dækkes med en meget let Harve, særlig til dette Brug. Derpaa tromles Jorden, og dette Arbejde tillægges en ikke ringe Betydning, da Sædekornene saa et bedre Leje, idet Jorden trykkes sammen om dem, og Jordens Fugtighed kan bedre komme til at gjøre sin Indflydelse gjældende, saavel til at fremstynde Spiringen som til den videre Væxt. Med Hensyn til Vintersædens Lægning, da er Fremgangsmaaden dermed i Grunden ikke meget forskjellig fra Vaarsædens. Er Jorden stjør nok, saaes Hveden ofte paa Furen og dækkes med Harven. Vintersæden tromles aldrig.

Radsaaningen. Ved denne fordres der, at Jorden maa være fuldt bearbejdet og saa findelt som der ønskes, naar Saaningen skal foretages. Maskinerne, der bruges til Kornsorterne, ere med Hensyn til deres Konstruktion ikke meget forskellige fra hverandre; Garretts er en af de mest udbredte. Størrelserne ere derimod noget forskellige, en $2\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{2}$ Alens Maskine sees hyppig anvendt. En Afstand af 8 Tom. mellem Raderne bruges mest til Kornsorterne, Hvede, Byg, Havre, ogsaa til Rug, der imidlertid meget sjældent dyrkes. Ved denne Afstand bliver det nemlig muligt at kunne rense mellem Rækkerne, naar Sæden er kommen op. Der lægges megen Vægt paa at Raderne blive saaede saa lige som mulig, for at den senere Rensning mellem dem kan ske saameget desto lettere, ligesom ogsaa en radsaaet Markt med lige Rader jo seer en Del bedre ud, end naar Raderne sno og bugte sig helt igjennem. Ligesaa vel her som ved Bredsaningen hjælper den først pulveriserede Jord bedre til at saa Sæden godt dækket, idet Jorden

da, naar den da forøvrigt ikke er for vaad, lettere smuldrer sammen igjen bag efter Saastjærene og følger Rønderne, hvori Sæden falder. Undertiden, og navnlig naar Jorden er saa vaad eller saa knoldet idet den tilsaaes, at Sæden ikke bliver tilstrækkelig dækket, anvendes Hævning efter Saaningen, og den bestaer da i en Land med en meget let Harve. Skal der saaes Kløver- eller Græsfrø, saaes dette almindelig med en Bredsaamaskine efter at Kornet er saaet, og nedharves med en let Harve, ligesom ved Bredsaaningen. I England har man i de sidste Aar ogsaa begyndt at radsaa Kløver og Græs samtidig med Kornet, vel at mærke saaledes at Kløver- og Græsfrøet kun bliver nedbragt til den for det passende Dybde. Alle som jeg talte med, og som havde begyndt at anvende dette, mente at Radsaaningen ogsaa i denne Henseende vilde have en Fremtid for sig. Naar al Saaning er tilendebragt, tromles Jorden ligesom ved Bredsaaningen. Radsaaning af Bønnerne skeer i Skotland næsten altid paa Kamme, men da der for saa kort Tid siden er givet en Beskrivelse heraf i dette Bind af Tidskriftet, skal jeg ikke dvæle herved; Erter og Biffer dyrkes, som nævnt, ikke meget her, og radsaaes sjældent. I England radsaaes Erterne og Bifferne altid og ligesom Bønnerne paa den flade Jord. Afstanden varierer meget, men er i Almindelighed saa stor, 24—27 Tom., at der kan renses derimellem med Hestehakke; især gjælder det, naar Afgrøden skal modnes; saaes den grøn af, hvilket f. Ex. meget ofte skeer for Biffernes Bedkommende, saaes der med mindre Afstand. Vælgplanterne radsaaes enten med den samme Maskine, der bruges til Kornet, eller med særegne Maskiner.

Med Hensyn til at klare Spørgsmaalet, hvad der betaler sig bedst, Rad- eller Bredsaaning af de almindelige Kornsorter, da vilde unægtelig en Fremstilling af Radsaaningens Historie fra dens første Begyndelse indtil Nutiden have stor Interesse. Det fornødne Materiale, der kræves til at give en saadan Fremstilling, savner jeg imidlertid, og indskrænkes derfor til at meddele, hvad jeg fra Nutiden har hørt og seet.

I Skotland har Bredsaaningen endnu betydelig Overhaand; en skotsk Forpagter htrede til mig herom, at han antog, at de $\frac{9}{10}$ af hele Jorden, der dyrkedes med Korn i Skotland, bredsaedes. I den sydlige Del af Skotland træffes Radsaaningen langt hyppigere end i den nordlige Del, saaledes er Eggen omkring Edinburgh, den østlige Del af East-Lothian og Jorden langs den nordlige Kyst af denne Provinds nogle af de Steder, hvor der radsaaes mest. Der anføres meget almindelig i Skotland om Radsaaningen, at den hører mest hjemme paa den lette Jord, og hvor Klimaet er lidt mildere, fordi man paa den lette og meget findelte Jord ikke kan faa Sæden dækket tilstrækkelig ved at bredsaa den. Men om der ogsaa nu er noget i denne Anskuelse, kan jeg dog ikke se andet, end at Radsaaningen ogsaa vilde betale sig godt paa den stærkere Jord, da man med Radsaamaskinen ligeledes her i hvert Fald kan faa Sæden dækket ligesaa godt som ved at nedgrubbe og nedharve den. I England radsaaer man ogsaa ligesaa vel paa den stærke, som paa den lette Jord. Betragte vi ret den Udbredelse, Radsaaningen har i East-Lothian, Skotlands bedst dyrkede Provins, er der flere Ting, som synes mig at tyde paa, at Radsaaningen maa være fordelagtigt. Saaledes er f. Ex. i den østlige Del af denne Provins, der er den bedst dyrkede, Radsaaningen langt mere almindelig end Bredsaaningen, ligesom den ogsaa bruges paa de bedst drevne Gaarde i den vestlige Del.

I England er Radsaaningen almindelig. I Provinserne Norfolk og Lincoln har jeg ikke et eneste Sted seet en bredsaaet Mark, alt radsaaes her, hvad enten det er Bælgplanterne eller Kornsorterne, hvad enten Afgrøden bestemmes til at høstes moden eller til at fodres op i grøn Tilstand. Man er, som nævnt, endog paa enkelte Gaarde nu gaaet saa vidt, at Kløver og Græs ogsaa radsaaes. De Fordele, Engellmændene og de af Skotterne, der bruge Radsaaning, anføre som de væsentligste for Radsaaning fremfor Bredsaaning, ere de samme, som ville være mange bekendte, nemlig: 1) Besparelse af Saafæd

og sikrere, større og bedre Afgrøder ved at man langt fuldkommnere kan nedbringe og dække Sæden til den passende Dybde; 2) ved at Planten kan plejes under Væksten, idet Jorden mellem Raderne bearbejdes, hvorved dels Ukrudet ødelægges, og dels bringes der frisk Jord op omkring Planterne, ligesom at ogsaa Jorden ved Bearbejdningen bliver porøsere og bedre formaer at indsuge Fugtighed og andre for Planterne gavnlige Substantier fra Luften, og 3) ved at Planterne faa mere Plads af Jord og altsaa et større Forraadskammer af Næringsstoffer, ligesom at de ogsaa herved faa mere Luft og Lys og blive mindre udsatte for Angreb af Insekter og Plantesygdomme.

Høsten.

Denne overværede jeg i Norfolk i England. Da imidlertid Høsten i de tilgrænsende og flere Grevskaber af England omtrent udføres paa samme Maade som i Norfolk, vil hvad jeg meddeler om Kornhøsten her ogsaa kunne gjælde for hine.

Paa Grund af det noget varmere Klima, begynder Høsten ogsaa noget før i den sydlige Del af England end hos os, og det er saaledes temmelig almindeligt, at Høsten i Norfolk begynder i Midten eller kort efter Midten af Juli. Paa Grund af det sene Foraar og den kolde Forsommer i Aar kom Høsten imidlertid ikke blot her, men overalt i England meget sent, og først nogle Dage ind i August var den almindelig paa den højere liggende Jord i Norfolk. I Reglen høstes Hveden og Havren først (af Havre dyrkes der igrigt ikke meget i Norfolk) og næsten altid med Maskine, hvoraf man finder flere paa hver af de større Gaarde. Opbindingen af Sæden begyndes, saasnart saa stort et Stykke er mejet, at de i Almindelighed temmelig talrige Høstfolk kunne sættes i fuldt Arbejde. Sæden bindes kun en Gang og med Baand af selve Sæden. En stor Del af de Høstfolk, der bruges til Opbindingen, ere Kvinder og Børn, som arbejde under Ledelse af Aolskarlen (the bell) eller af enkelte Daglejere. Regene stilles sammen, to og to mod hinanden i lange Rækker, ligesom det almindelig bruges paa Sjælland. Naar Regene

ere satte sammen, rives Stubbene ved Hjælp af Hesteriven, enten den amerikanske, der har megen Udbredelse, eller en af de engelske Zernheteriver. Hveden høstes altid nogle Dage, førend den er fuldkommen moden, saa Straaet endnu er lidt gulgrønt og Kjernen lidt blød. Der paastaaes, at Hveden giver en bedre Handelsvare, og at der heller ikke tabes saa meget ved Indbjergningen, naar den mejes saa tidlig. Havren mejes ogsaa lidt før den er fuldkommen moden, men forøvrigt tildeles der ikke denne Kornsorts Høstning megen Opmærksomhed, fordi alt hvad der avles, sædvanlig fodres op paa selve Gaarden. Sæden fjøres bort i store firhjulede Vogne (i Skotland bruges Karren ogsaa til dette Arbejde). Al Sæden sættes i Stak, enten ved selve Gaarden eller ogsaa i Marken, og den tørstes ogsaa ofte her med Damptærstemaskine.

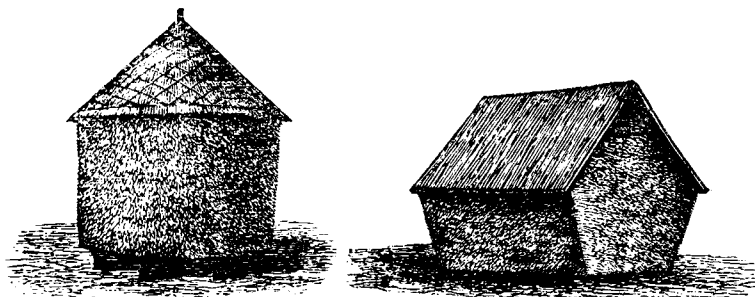
Byggets Høstning er en Del forskjellig fra Hvedens og Havrens. Saavel ved Høstningen som ved hele den øvrige Dyrkning af Bygget haves der nemlig bestandig for Øje at frembringe saa godt Maltbyg som mulig, man lader derfor Bygget blive fuldkommen modent, og sørger for at faa det mejet saaledes, at Kornet bliver saa ensartet som mulig, det vil sige, at de enkelte Kærner ere lige godt udviklede og af samme Farve, helst gulagtig. Viser det sig derfor ved Mejsningen, at Bygget ikke er lige modent overalt i Marken, lader man de umodne Pletter staa, til de ligeledes have opnaaet den ønskede Modenhedsgrad. Som det rette Tegn paa at Mejsningen kan begynde angives, at Kornene maa have mistet deres glatte Udseende og i Stedet for have faaet en rynket Overflade. Naar dette Modenhedstrin, om man ellers kan kalde det saaledes, er opnaaet, have Straaene faaet en stærkere Hældning, og den øverste Del af Straaene, nærmest ved Aæne, ere blevne stærkt ombøjede, hvorved Aæne ere blevne i en endnu stærkere Grad nedhængende. Herved har hele Marken faaet et mere dulgt (det vil sige: ikke glindsende) Udseende, som jeg har hørt flere Engellsmænd ogsaa betragte som Tegn for den rette Tid at begynde Mejsningen. For ikke at spille for meget af

det stærkt modne Korn, mejes Bygget sjældnere med Maffine, men hyppigst med Mejerede. Seglen bruges aldrig til at høste Kornsorterne i denne Del af England. Bygget mejes altid paa Skaar; er det frit for Græs, og er Vejret godt, kjøres det ofte ind 1—2 Dage efter at det er mejet, ja undertiden samme Dag. Det bindes aldrig, ligeledes af Frygt for at der derved skal tabes formeget. Naar det skal hjemkjøres, kastes det sammen i Rimler saaledes, at af 3 Skaar kastes de to yderste sammen til den midterste, tredje Skaar. Derpaa rives Stubbene mellem Rimlerne, og Sæden kjøres derefter bort paa samme Maade som Hø. Paastryndes Hjemkjørslen meget, rives Stubbene ofte først bagefter, men en Del Korn gaa da selvfølgelig tilspilde ved at blive afgnedne af Vognhjulene og af Hestenes og Arbejdernes Traad. Det er et Spørgsmaal, om der ikke snarere tabes mere ved denne Maade at kjøre det modne Byg af Marken paa, end hvis det blev bundet, noget som ogsaa adskillige Landmænd yttrede til mig, og naar de alligevel fastholdt at kjøre Bygget ubundet ind, var det snarere for at følge den brugte Skik, som Arbejderne nu engang kjendte, end af Overbevisning om det rigtige heri. Bygget sættes ligeledes i Stak, dels i Marken og dels ved Gaarden.

Ved Bælplanternes Høstning er der egentlig ikke meget at fortælle. Bønnerne høstes, naar de nederste Bælge paa Stanglerne have opnaaet en saadan Modenhedstilstand, at de ved at staa længere ere udsatte for at springe op og tabe Bønnerne. De øverste Bælge ere da endnu noget grønne, men Bønnen er fuldt udviklet, om end ikke meget fast endnu. Bønnerne skjæres med Segl, og opbindes omtrent strag. Baandet anbringes øverst i Toppen, herved kommer Roden til at sprede en Del, og Bønnerne ned ad Stanglerne tørres bedre. Ofte sættes 3 og 3 Neg sammen, saa at de danne en Pyramide. Ellers sættes der 2 og 2 Neg sammen i Række. Krterne og Vikterne høstes med Halvleer, og saavel Koner som Mænd forrette dette Arbejde. Denne Mejsning med Halvleer forekommer mig

at være et noget langsomt Arbeide. Hjemførslen skee cmtrent paa samme Maade som herhjemme.

Grundplanen af Stalkene, saavel af Bælgplanterne som af Bygget og af al anden Slags Sæd, samt af Hø, er enten en langagtig Firkant eller en Cirkel, og Siderne straae udad, indtil omtrent Stalkens halve Høide, saaledes som hosstaaende Figur viser. Ved denne Form gjøres det kun nødvendig at tælle

Stalkene foroven, naar de forøvrigt ere satte godt, og betydeligt Arbeide spares jo derved. Gives Stalkene den langagtige, firkantede Form, stilles meget ofte flere Stalkes sammen i en lang Række, ligesom hyppigst skeer hos os. Meget ofte sættes Stalkene paa Jødder, saaledes som det sees ved Figuren tilvenstre, byggede enten af Jern eller Træ, hvorved dels den nederste Del af Sæden bevarer bedre for Fugtighed, og dels forhindres Rotter og Mus fra at komme op i Sæden. Stalkene sættes af ulige Størrelse i de forskjellige Egne; nogle Steder sættes de ikke større, end at de passende kunne tørstes paa en Dag med en mindre Tærstemaschine. (I Skotland sættes Stalkene ofte saa smaa, at kun 3—4 Læs gaa i hver Stak.) Vejrets Bestaendighed under Indførslen har ogsaa en Del Indflydelse herpaa; i ustadigt Vejr sættes Stalkene i Reglen noget mindre, end naar Veiret er tørt og godt. Man søger altid saavidt mulig, især hvis Veiret er mindre ustadigt, at sætte en Stak færdig samme Dag, som den paabegyndes; skeer det imidlertid ikke, men Stalken først skal sættes færdig næste Dag, spændtes flere Steder et olieret Sejl

over Stakken om Ratten, hvilket ogsaa skete, naar der indtraf Regn-
vejr for Stakken var sat færdig. Der skal findes Gaarde, hvor
man dækker alle Stakkene med saadanne Sejl, efterhaanden
som de sættes, indtil der gives Tid til at takke dem. Meget
snildt og bekvemt anbringes et saadant Sejl, især hvis det er
af betydelig Størrelse, ved Hjælp af et Hejseapparat. Enkelte
Steder, hvor Stakkene er meget store og høje, bruges et Slags
Elevatorex til at bringe Sæden eller Høet op paa Stakken,
naar den naar den Højde, hvor der ellers bruges Lad. Der
kunde med en saadan Elevator bringes over et halvt Læs Sæd
op ad Gangen.

Saaavel over hele England som i Skotland sættes bestandig
al Sæden i Stak, og der spares jo herved betydelige Kapitaler
til Bygninger. Er denne Fordel nu saa stor for hine Lande,
der have en mere regnsfuld Vinter og et i det Hele taget fug-
tigere Klima end vi, at den mange Gange vejer op imod alle
de Ulemper og deraf følgende Tab, som Sædens Sætten i Stak
medfører, forekommer det mig, der ikke kan være Spørgsmaal
om, at det ogsaa maa stille sig fordelagtigt for os, selv om:
vore Forhold i det Hele taget ere noget forskellige fra Englands
og Skotlands; vi maa derfor sikkert i Fremtiden slaa noget mere
ind paa samme Retning, og ikke anvende saa store Kapitaler
til Landbrugsbygninger, som der hidtil har været anvendt.

De Mejemaskiner, der benyttes, ere af ulige Slags. I
Norfolk har man i mange Aar brugt Burges's & Key's gamle
selvafslæggende Maskine, og skjønt den er meget tung, idet den
mindst kræver 4 Heste, der endda maa afløses hver Kvart-Dag,
har man dog været meget vel tilfreds med det Arbejde, den har
kunnet udrette. Jeg har talt med Landmænd, som have brugt
denne Maskine i 14 Aar, og som først i Aar have faaet af de nyere
Maskiner. Naar Burges's og Key's Maskine har arbejdet næsten
uafbrudt fra Kl. 6 om Morgenen til Kl. 8—9 om Aftenen,
og Hveden har staaet nogenlunde oprejst, har den i denne Tid
kunnet meje 15—18 Tdr. Land. En anden ældre Mejemaskine,
som ogsaa hidtil har været temmelig brugt, er Crosskills.

Denne stodes fremad imod Sæden og har Ord for at meje Lejesæd temmelig vel. Efterhaanden som disse ældre Maskiner opflides, anskaffes altid af de nyere Slags, og bedst ynder man de selvaflæggende Maskiner, som f. Ex. Samuelsons, der især har megen Udbredelse, Hornsby's og Howard's o. fl. I Skotland er Mejemaskinen ligeledes nu almindelig udbredt, saa det i de bedst dyrkede Provinser hører til Sjeldenheder at træffe en Gaard, hvor der ikke bruges Mejemaskine, og den betragtes som et af de nyttigste af den nyere Tids Landbrugsredskaber. Mange af Skotterne holde mest af de ikke selvaflæggende Maskiner, fordi disse skulle kunne meje Lejesæd bedst.

Det kgl. Landhusholdningselskabs Halvaarsmøde d. 13de Decbr. 1871.

Efter at de indvarslede Stemmesedler vare blevne aabnede og Stemmerne optalte i et Møde fra Kl. 5—7, aabnedes det egentlige Møde, ved hvilket Virksomhedsplanen og Budgettet for Regnskabsaaret fra 1ste April 1872 til 31te Marts 1873, blev drøftet og vedtaget.

Konseilspræsident, Lehnsgreve Holstein-Holsteinborg ledede Forhandlingerne og meddelte først Udfaldet af Valgene, som var følgende:

At ved Præsidentvalget var Professor Børgensen gjenvalgt med 94 Stemmer af 103;

at der til Medlemmer af Selskabets Kommission var gjenvalgt Indenrigsminister, Ambr. Jonnesbech (96 Stemmer), Ambr. Skeel til Dronninglund (95 St.), Ambr. Sehestedt-Suul til Raunholt (88 St.), Gehejmekonferentsraad Johnsen (75 St.) og som nyt Medlem valgt Jægermester Friis til Villerup (35 St.); derefter havde Gehejmerraad Estrup 30, og de øvrige Stemmer vare mere spredte;

at til Sekretær var gjenvalgt Civilingeniør, Kand. polyt. Hannemann med 101 St., og at til Bestyrelsesmedlem for „Fond til Landmænds Uddannelse“ var gjenvalgt Amrd. Andersen til Gunderslevholm med 78 St.

Der optages enstemmig 15 nye Medlemmer i Selskabet, nemlig:

Bing, Anton, Landbrugskandidat.

Christiansen, Ph., Forpagter, Tamarp pr. Helsingborg.

Engholm, G., Forpagter, Store Markei pr. Andersløf, Malmø.

Genz, Stiftsgartner, Vallø.

Hillerup, Jægermester til Ny Kristinebjerg pr. Nykjøbing paa Falster.

Ingerslev, F. A., Grosserer, Kjøbenhavn.

Kaas, G. v., Hofjægermester til Nedergaard.

Kjøbenhavns Amts Landboforening.

Lunn, S., Forpagter, Knabstrup pr. Holbæk.

Møller, Forpagter, Arup pr. Billeberga, Landskrona.

Mourier-Petersen, Hofjægermester, Rugaard.

Møller, H. L., Proprietær til Gammelgaard paa Als.

Neergaard, Godsejer til Fuglsang.

Nyghorn, Octavius, Skovbrugskandidat.

Worm, N., Lieutenant, Sønder sø Præstegaard.

Selskabet talte derved nu 532 Medlemmer, et større Medlemsantal end nogensinde tidligere.

Derpaa forelagdes Forslag til Budgettet for Regnskabsaaret $\frac{1}{4}$ 1872 til $\frac{31}{4}$ 1873, saalydende:

Indtægt.

Medlemskontingenter	4900 Rbd.
Renter af Selskabets Effekter	5880 —
Statskassens Tilskud	1600 —
Statsraad Schous Legat	100 —
Forstjellige Indtægter, navnlig for folgte Forlagskrifter	320 —
	<hr/>
	12,800 Rbd.

Udgift.

Konto	Budget.		Udgift		Budget	
	1870/71		1870/71		1872/73	
	Rdl	β	Rdl	β	Rdl	β
1 Udarbejdelse og Trykning af landøkonomiske og naturvidenskabelige Skrifter	1000	..	1504	94	1550	..
2 Anskaffelse af landøkonomiske og naturvidenskabelige Skrifter til Uddeling	2450	..	2682	19	2500	..
3 Selskabets Foredrags- og Diskussionsmøder	200	..	194	80	200	..
4 Folkelig Undervisning, navnlig ved populære Foredrag	150	..	376	21	150	..
5 Meteorologiske Undersøgelser	500	..	500	..	500	..
6 Kemiske Analyser	200	..	191	5	200	..
7 Vækstundersøgelser	1300	..	1300	..	1300	..
8 Rejseundersøttelser	1100	..	1200	..	1000	..
9 Selskabets Læringer	1000	..	799	..	920	..
10 Belønninger for Landbesidd	200	..	20	..	100	..
11 Biavlen og andre til Landbruget sig støttende Erhverv	150	..	25	..	100	..
12 Færøerne, Island og Grønland	400	..	255	63	450	..
13 Udstillinger	100	..	40	..	1200	..
14 Lønninger og Enkeunderstøttelser	1400	..	1400	..	1700	..
15 Regnskabsføring	410	..	409	44	410	..
16 Fragt, Porto og andre Omkostninger	490	..	421	89	440	..
17 Forrentning og Afbetaling af Laan og andre Fordringer	1400	..	1378	81	80	..
Endvidere:						
Foranstaltninger til Udryddelse af skadelige Dyr	50
Træplantning	100	..	25
Forskjellige Forsøg	283	16
Andre Udgifter	50
Udgift Sum					12500	..

Til dette Budgetudkast var der omdelt trykte Meddelelser; de vigtigste af disse saavel som den Diskussion, der knyttede sig til de enkelte Udgiftsposter, skulle vi meddele i den Ordensfølge, hvori Posterne findes opførte i ovenstaaende Budgetudkast.

ad. 1. Foruden de almindelige Udgifter under denne Post er der iaar opført 500 Rdl. til Honorering og Trykning af en ny meteorologisk Femaarsberetning for 1866—70 og 300 Rdl. til eventuelle nye Skrifter. Da det, for at faa Midler til Iværksættelse af et Forslag, som allerede ved

Diskussionens Begyndelse blev stillet til Post 10 (se nedenfor), vilde være nødvendigt at beklippe de øvrige Udgiftsposter, foreslaaer Folkethingsmand Zahle at lade de her nævnte 2 Udgiftsposter udgaa, idet han dels mener, at Trykningen af Femaarsberetningen uden videre Ulempe maa kunne vente et Aar, dels henviser til at Universitetet har betydelige Midler til Bestridelse af Trykningsudgifter, og at Selskabet ved at henvende sig til dette rimeligvis vil kunne erholde dets Hjælp til et slikt tildels videnskabeligt Arbejdes Udgivelse. Professor Jørgensen oplyser, at Selskabet tidligere har udgivet en Femaarsberetning for Aarene 1861—65, og at der nu er saa megen mere Grund til at gjøre det for de følgende 5 Aar, da den meteorologiske Sag, som Selskabet har sat i Gang, forhaabentlig snart vil kunne overdrages til et af Staten eventuelt oprettet meteorologisk Bureau, og det da er ønskeligt, at man kan aflevere de indsamlede og værdifulde Sagttagelser for de sidste 10 Aar fuldt færdige; desuden er det saavel ligeoverfor D^hr., der med stor Opoffrelse af Tid og Arbejde uden nogetsomheft Bederlag vedholdende have foretaget Sagttagelserne, som ligeoverfor de jævnlige Forespørgsler, som stadig modtages fra de udenlandske meteorologiske Bureauer, særdeles ønskeligt, at det værdifulde Materiale bliver samlet og bearbejdet saa godt som muligt. De i Budgettet under Posten „eventuelle nye Bøger“ opførte 300 Rdl. vilde tildels blive brugte som Honorar eller Præmie for en modtagen Besvarelse af et udsat Pris-spørgsmaal om Dræningen, hvilken Besvarelse saa at sige er antagen og ligger færdig til Trykning.

- ad 2. Hoffjægermester Grüner mener, at hvor ønskelig Uddelingen af landøkonomiske og naturvidenskabelige Skrifter end kan være, saa er det dog nok muligt paa denne Konto at spare noget, naar det gælder om ved Besparelser at vinde Midler til at iværksætte det ovennævnte, nedenfor under Post 10 nærmere omtalte Forslag. Prof. Jørgensen

oplyser, at der med denne Uddeling have det dobbelte Njemed: nemlig dels derved at støtte denne Del af Literaturen, hvis Stilling ikke er stærkere, end at flere af Skrifterne f. Ex. Tidskrift for Haverøsen, rimeligvis ville falde, hvis de udelukkende vare henviste til at bestaa ved egne Midler, skjønt man maa erkjende, at de gjøre væsentlig Nytte, og dels den ved Gaver af disse Skrifter at understøtte Sognebibliotheker, Lærlinger o. lg.; de sidstnævnte modtage ingen anden direkte umiddelbar Understøttelse fra Selskabet, idet Principalerne betale deres Løn.

- ad. 6. *Remisive Analyser.* Forpagter Heide og Godsejer Sugerølev foreslaa at denne Post stryges; Sagen er nu i Gang; Analysen føles nu som en Nødvendighed, som ingen Forbruger af kunstige Gjødnings- eller Foderstoffer kan unddrage sig. Det er derfor ikke passende, at Selskabets Medlemmer have en Ret til gennem Selskabet at faa det Halve af disse deres nødvendige Udgifter dækkede; vilde man benytte sig deraf, vilde mange derved kunne tjene langt mere end deres Medlemsbidrag beløber sig til. *Statsr. Tesdorpf:* Ganske vist ville vi, selv om denne Post falder, vedblive at lade analysere; men endnu analyseres der altfor lidt; her ydes der en Haandsrækning til at benytte en af den nyere Tids vigtigste Faktorer i Agerbruget, og at Selskabet støtter denne Sag med et saa ringe Bidrag som 200 Rdl. synes derfor naturligt. At lade foretage Analyser af kunstige Foder- og Gjødningsarter er vel nu temmelig almindeligt, men vi ville vel ogsaa komme ind paa Jordflemning og Jordanalyser og ere maaste nærmere derved end almindelig troes, men den Sag maa endnu støttes. Taleren vilde ønske, at denne Udgiftspost kunde være endnu større, saa at der idetmindste paa 3 Steder her i Landet kunde lønnes Remisere, som kunde foretage Analyser og vejlede ved den rette Forstaaelse af disse, noget som det endnu ofte i høj Grad støtter paa, og Analysen kan kun betros til dygtige Videnskabsmænd. Baron

Abler foreslaaer, at man lader Retten til at faa de halve Udgifter for Analyserne dækkede af Selskabet bortfalde for de enkelte Medlemmer, men at den derimod endnu vedbliver for de Landbosforeninger, som ere Medlemmer af Selskabet, ikke for Bekostningens Skyld, men fordi det i manges og særlig i de mindre Jordbrugeres Øjne er en Betyggelse, at Analyserne er foretaget under Medvirkning af det egl. Landhusholdningselskab. Ifjor handlede hver Kjøbmand i Skive med kunstig Gjødning; iaar er denne Handel udelukkende paa 2 Hænder, fordi deres Analyser ere foretagne gennem Selskabet. Skoleforstander la Cour samstemmer i at Understøttelsen bortfalder for Foder- og Gjødningsanalyser, men for Undersøgelser af Jord, Mærgel, Dynd, Løv, Korn o. lg. her den vist endnu bevares, dels fordi man endnu ikke har den Tillid til disse Undersøgelser, at man betragter dem som nødvendige, og dels fordi der derved paa et Sted, nemlig i Selskabets Offentliggjørelse af Analyserne i Aarsberetningen, efterhaanden vil kunne vindes et Kjendskab til Danmarks Jord, og hvad der findes i denne, som ikke ad nogen anden Vej kan tilvejebringes. Forpagter Heide kan slutte sig til Ablers og til la Cours Forslag, dog kun til den sidste for saa vidt det bliver Selskabets Præsidium, der faaer at bedømme og afgjøre, om det indsendte Stof har en saadan Interesse i den anthede Retning, at det fortjener at analyseres ved Selskabets Medvirkning. Et af Præsidenten formuleret Forslag i Overensstemmelse hermed vedtoges da af Forsamlingen.

- ad. 7. Mælkeundersøgelser, 1300 Rdl. Denne Sum vedtoges for 3 Aar paa Decemberrødet 1868 og foreslaaes nu paany vedtagen for 3 Aar. Herunder er indbefattet 1000 Rdl. aarligt Honorar til Selskabets Mejerikemiker og 300 Rdl. til Udgifter ved hans Undersøgelser og Rejser i Medfør af hans Stilling.

Selskabets Mejerikemiker raadspørges i saa betydeligt Omfang af Landmændene, baade mundtlig og skriftlig, og har tillige ved Ledningen af unge Landmænds Uddannelse i Mejeribruget et saa betydeligt Arbejde, at Assistance vil være ham nødvendig for at vinde tilbørlig Tid til Studier, Undersøgelser og literær Virksomhed, hvilken Medhjælp ikke kan bestrides af det i Forhold til hans Stillings Vigtighed ringe Honorar, som Selskabet seer sig istand til at byde ham. I Erkendelse heraf er det Classenske Fideikommiss kommen Selskabet tilhjælp ved at tilstaa dets Mejerikemiker et Tillægshonorar af 1000 Rdl. aarlig i 3 Aar.

ad. 10. Belønninger for Landboffid 100 Rdl. Hofjægermester Grüner stiller, som ovenfor nævnt, et Forslag om at denne Post forøges med 500 Rdl., der uddeles som Præmier til Husmænd, der dyrke deres Jord med Spaden, og at Uddelingen finder Sted gennem Landboforeningerne eller de Foreninger, der særlig virke i denne Retning, og han stillede Forslaget, dels fordi det er en Sag, som varmt interesserer ham, dels fordi han har lovet det ved en Generalforsamling i Foreningen i Præsts Amt til Forbedring af Husmændenes Kaar. Præsidenten meddeler, at Folkethinget netop idag ved 2den Behandling af Finantsloven har bevilliget 10,000 Rdl. til det samme Brug. Hofj. Grüner glæder sig over Folkethingets Beslutning, men Bevillingen er endnu ikke endelig vedtaget, og Landh. Selsk., der altid plejer at gaa i Spidsen, hvor det gjælder Formaal af denne Art, bør derfor ikke lade Rigsdagens mulige Beslutning afholde det fra selv at tage Initiativet. Folkethingsmand Zahle slutter sig ganske til denne Opfattelse. Forpagter Heide: Spørgsmaalet om Husmandloddernes bedste Dyrkning staaer nu paa Dagsordenen og fortjener den største Opmærksomhed, og han glæder sig derfor over Udfigten til at 10,000 Rdl. ville blive bevilligede af Staten i dette Øjemed, men for at de skulle gjøre rigtig Nytte, bør der først udarbejdes

en Plan for hvorledes Husmandene i de forskjellige Egne bør drive deres Jordlodder; der maa være ligesom et Mønster at arbejde efter, og først da ville Laan og Præmier være til fuld Nytte; gives Præmierne i Flæng uden ordentlig Plan, da vil Nytten kun være ringe. Det vil derfor være heldigt, om Indenrigsministeriet vilde anmode Landh. Selskabet om at indhente og udarbejde saadanne Planer for Dyrkningen og derefter sprede disse over Landet. Prof. Jørgensen: Sagen er vist af stor Vigtighed, men tillige saa omfattende, at en Bevilling her af 500 Rdl. kun kan gjøres for Synets Skyld; men allerede af den Grund er det imod Selskabets hidtilværende Virksomhed; desuden har Selskabet hidindtil aldrig uddelt Belønninger blot og bar fordi en Gaardmand eller Husmand dyrkede sin Jord godt, thi i det bedre Udbytte maatte han have en tilstrækkelig Spore dertil, men der er tillige altid krævet, at han ved sin Virksomhed tillige har udrettet noget for andre til Samfundets Bedste. Iøvrigt seer han ikke paa hvilke Poster i Budgettet man skal kunne spare disse 500 Rdl.; thi det er lagt med den yderste Sparfommelighed for Dje, og der vil ved en yderligere Besparelse let blive en Standsning i de Formaal, Selskabet nu arbejder for. Etatsr. Tesdorpf: Det ligesaa vigtige som brændende Arbejderspørgsmaal har oftere bestjæftiget os her i Selskabet og kræver atter en omfattende Drøftelse; Selskabets Bestyrelse maa nøje overveje det og bringe det frem paa rette Maade. Men vi ere indskrænkede til ad Diskussionens Vej og gennem Literaturen at drøfte og klare Spørgsmaalet; det er ikke blot et vanskeligt men ogsaa et meget kildent Spørgsmaal, som en nærmere Diskussion snart vilde vise, men den bør alligevel finde Sted, den Sag har allerede i flere Aar staaet og maa vedblivende staa paa vor Dagsorden. Men at ville bevillige 500 Rdl. til Sagens direkte Løsning vil være som en Draabe

i Havet og en Vej at flaa ind paa, ad hvilken vi faa at fige intet ville kunne magte. Præsidenten: Spørgsmaalet er ganske vist af yderste Vigtighed og Interesse, men det stillede Forslag er uheldigt, thi det vil se underligt ud at bevillige en saa ringe Sum samme Dag, Folkethinget har bevilliget 20 Gange mere, og forkastes Forslaget, vil der let kunne rejse sig Debjeldelser og Angreb derfor. Selskabet maa i Arbejderspørgsmaalet virke indirekte, andet magter det ikke; direkte kan der af de smaa Selskaber omkring i Landet virkes meget mere i denne Sag end af Landh. Selskabet. Hofj. Grüner tager da paa Grund af de faldne Udtalelser sit Forslag tilbage.

- ad. 9. Selskabets Lærlinger. Af disse tjene for Øjeblikket under Selskabet: af Landvæsenslærlinger 119 (i Aarets Løb er antaget 48 og afgaaet 40), af Mejeribødkerlærlinger 6, af Mejeribestyrerlærlinger 6, af Mejerstelærlinger 17 og af Dræningslærlinger har Selskabet i den forløbne Sommer havt 7.

Derefter vedtoges det behandlede Budgetudkast enstemmig, og der gaves den almindelige Bemyndigelse til at bruge paa en Udgiftspost hvad der kunde spares af en anden.

Kamrd. Andersen foreslaaer, at Forsamlingen beder Præsidiat bringe Bestyrelsen for det Classenske Fideikommiss Selskabets Tak for den store Hjælp, som det vil nde de af Selskabet iværksatte Mælkeundersøgelser og for den derved ndede Anerkjendelse af Selskabets Virksomhed i denne Retning. Forsamlingen tiltræder enstemmig dette Forslag.

Derefter afgav Redaktør Møller-Holst, som Medlem af Bestyrelsen for „Fond til Landmænds Uddannelse“, følgende Beretning om dettes Virksomhed og Status:

Bestyrelsen havde ved Aarets Begyndelse en Kassebeholdning, for hvilken den kunde indkjøbe 1,000 Rd. rentebærende

Papirer, hvorved Fondets Formue er voxet fra 7,300 Rd. til 8,300 Rd. 4 pEt. fgl. Obligationer, der opbevares i Forbindelse med Landhusholdningssekskabets øvrige Formue.

Ved nye Bidrag er i det forløbne Aar Fondets Formue kun forøget med 2 Rd., fra afb. Forpagter Schou paa Sne-dinge ved Skjelslø, hvorimod der i lovede Aars-Bidrag fra 114 Bidragydere, hvoraf dog nogle Restancer fra forrige Aar, er indkommen 783 Rd. 64 ß. Grundfondets Indtægter og Udgifter stille sig saaledes:

Indtægt:		Udgift:	
	Rd. ß.		Rd. ß.
Beholdn. fra 1870	801. 92	1000 Rd. fgl. Oblig-	
Indbundne Renter	14. 10	gationer	850. 79
Nyt Bidrag	2.	Porto	6.
Aars-Bidrag	783. 64	Beholdn. i Bisuben	744. 87
	<u>1,601. 70</u>		<u>1,601. 70</u>

Fondets Rentemidler have iaar, ligesom ifjor havt et Tilskud fra „en tidligere Vidragyder“ af 50 Rd., hvortil kommer en Beholdning fra forrige Aar af 101 Rd. 49 ß., og disse Penge have altsaa staaet til Bestyrelsens Raadighed foruden Renten af Fondets Obligations-Formue.

Bestyrelsen udstedte derfor den 30te Marts Indbydelse til unge Landmænd, der maatte ønske at modtage Understøttelse af Fondet til deres Uddannelse, hvorefter 6 Ansøgninger indkom, der omfendtes til Bestyrelsens enkelte Medlemmer, og paa et i Terminen afholdt Møde tilkjendtes følgende Understøttelser:

Tre Landbrugsstuderende, nemlig Hans Iversen og Hans Peter Olsen, der Begge i det foregaaende Aar havde havt Understøttelse af Fondet, og Laurits Frederik Bidstrup, Søn af en Gaardejer paa Bornholm, tilstodes hver 15 Rd. maanedlig i 8 Maaneder fra 23de Aug. d. A. at regne, da de efter de 8 Maaneders Forløb ville kunne tage deres Examen ved Landbohøjskolen; desuden tilstodes Cornelius Hansen Lindholm, Søn af en Skolelærer paa Falslev, der i afvigte Aar har været Elev paa Hindholm, 10 Rd. maanedlig for et Aar, ligeledes fra 23de Aug. d. A., for at studere ved Landbohøjskolen.

Indtægter og Udgifter stille sig derefter saaledes for Fondets Rentemidler:

Indtægt:		Udgift:	
	Rd. §.		Rd. §.
Faste Renter	332.	4 Understøttelser à 120	
1 Rentetilskud	50.	Rd.	480.
Beholdn. fra 1870 .	101. 49	Bekjendtgjørelse i	
		„Berl. Tid.“	12. 93
	<hr/>		<hr/>
	483. 49		492. 93

Der bliver saaledes et Underskud paa indværende Aars Regnskab af 9 Rd. 44 §., til hvis Dækning der dog senest til 11te Juni 1872 vil komme Renter, inden den sidste Del af de lovede Understøttelser forfalder.

Den 13. Decbr. 1871.

Forflag til nye Love for det kgl. danske Landhusholdningselskab.

Ved Selskabets Halvaarsmøde d. 14de Juni 1871 foreslog Kammerraad Andersen at forandre Virksomheden af de 12 nuværende Kommissionsmedlemmer derhen, at de, foruden som hidtil at afgive Betænkning over de fra Præsidiets tilsendte Sager, tillige skulde samles med de 3 Præsidenter til fælles Bestyrelsesmøder saa ofte det maatte ansees fornødent, men mindst 2 Gange aarlig, og tillige foreslog han at nedsætte et Udvalg for at omarbejde Selskabets Love i denne Retning ligesom ogsaa i et Par mindre væsentlige Punkter. Generalforsamlingen samstemmede heri, og et Udvalg nedsattes bestaaende af Prof. Sjørgensen, Forpagter Heide, Rmr. Andersen, Rmhr. Wichfeld, Rmhr. Skeel, Godsejer Valentiner og Kand. Segelcke. (Se Side 402.)

Dette Udvalg har i den siden forløbne Tid haft flere Møder, og dets Udkast til de nye Love blev i Slutningen af November omsendt til alle Selskabets Medlemmer, for at man kunde gjøre sig kjendt med dette Lovforslag inden Generalforsamlingen i December, paa hvilken det i Henhold til de bestaaende Love skulde drøftes og vedtages. Efterat det kommende Finantsaars Budget var behandlet og vedtaget paa Generalforsamlingen d. 13de Decbr., sattes Udvalgets Forflag under Forhandling tilligemed nogle Ændringsforslag, som selve Udvalget umiddelbart inden Mødet havde stillet. Vi skulle nedenfor punktvis meddele

de enkelte Paragrafer i dette Lodudkast tilligemed den dertil knyttede Diskussion. Men inden man begyndte Forhandlingen, meddelte den styrende Præsident, Konseilspræsident, Lehnsgreve Holstein-Holsteinborg, at Præsidiets havde modtaget et Forslag fra et fraværende Medlem, Kapt. Bluhme til Nør-lund, som Præsidiets mente først at maatte gjøre Generalforsamlingen bekendt med. Hovedmomenterne i dette Forslag vare følgende:

„I Betragtning af, at mange af Selskabets Medlemmer ere forhindrede i at give Møde*), og i Betragtning af, at et for Selskabets Væren saa vigtigt Forslag som „Forslag til Forandring i dets Love“ umuligt kan gives en udtømmende Drøftelse paa et enkelt Halvaarsmøde, beslutter Forsamlingen:

1. Efter at Forslaget i dette Møde er drøftet, offentliggøres Forhandlingerne i „Tidskrift for Landøkonomi“ og Uendingsforslag indkalbes.

2. Uendingsforslagene skulle indkalbes skriftlig til Præsidiets og saa betids, efter nærmere Bestemmelse, at alle indkomne Uendingsforslag kunne blive offentliggjorte i Tidskriftet forinden Juni Maaned.

3. Paa næste Halvaarsmøde, der efter Præsidiets nærmere Bestemmelse afholdes i Kjøbenhavn i Juni Maaned eller i Nykjøbing samtidig med den 12te danske Landmandsforsamling, forelægger Præsidiets til Diskussion alle indkomne Forslag.

4. Paa det nævnte Halvaarsmøde skal da, efter endt Diskussion, vælges et Udvalg med Fuldmagt til paa Basis af indkomne Forslag og saadane Udtalelser at udarbejde Love for Selskabet.

5. De Love, som dette Udvalg maatte vedtage, offentliggøres itide i Tidskriftet og forelægges paa næste December Halvaarsmøde, for der for Formens Skyld at modtage Selskabets Sanction, — eller

Udvalget gives ikke Fuldmagt, men fremkommer paa næste Decemberrmøde efter forudgaaet betimelig Offentliggjørelse med Forslag til Drøftelse og endelig Vedtagelse.“

Der udspandt sig herom en indledende Diskussion, men da Tiden, paa Grund af den forudgaaende Budgetforhandling,

*) Dels paa Grund af Terminforretninger i Hjemmet, dels paa Grund af at den indtraadte strænge Vinter stillede de jydste Medlemmer i Udfigt at fryse inde paa Sjælland.

var stærkt fremrykket, og det i hvert Fald maatte anses for heldigt, at det forelagte Lovudkast blev underkastet en Drøftelse, besluttede man at fortsætte Generalforsamlingen den følgende Aften, Torsdagen d. 14. Decbr., og her vedtog man da at drøfte og stemme over de enkelte Lovparagrafer og først derefter at tage Beslutning om, hvorvidt man vilde udsætte den endelige Vedtagelse til en paafølgende Halvaars-Generalforsamling eller strax vedtage Lovene i deres Helhed og dermed give dem fuldgyldig Lovkraft, hvad man i Henhold til de gamle Loves § 8 maatte være fuldt berettiget til. Præsidenten forelagde dernæst de enkelte Paragrafer, der paa Udvalgets Begne motiveredes af Forpagter Heide, efter at Udvalgsmedlemmet Kmbr. Skeel havde meddelt, at han paa Grund af Sygdom havde været forhindret i at deltage i Udarbejdelsen af Lovudkastet.

§ 1. „Selskabets Formaal er at fremme Landbruget og dermed i Forbindelse staaende Erhvervsgrene“. — Vedtages enstemmig.

§ 2. „Som Medlem af Selskabet kan optages Enhver, der interesserer sig for dets Formaal, ligesom ogsaa enhver Forening eller Institution med samme eller beslægtet Djemed. De, som ønske at optages, maa enten bringes i Forslag af et Medlem eller henvende sig til Bestyrelsen.

Optagelse af Medlemmer finder Sted to Gange aarlig, i Juni og December. De, som optages i Juni, regnes for Medlemmer fra forudgaaende Nytaar; de, som optages i December, regnes for Medlemmer fra efterfølgende Nytaar. Bestyrelsen tager ved Stemmeslæthed Beslutning om Medlemmers Optagelse.

Det aarlige Medlemsbidrag er 10 Rigsdaler.

Enhvert Medlem modtager et Exemplar af de Skrifter, som Selskabet udgiver, saavel som en aarlig Beretning om Selskabets Virksomhed. Enhvert Medlem er berettiget til at indgive Forslag angaaende Selskabets Anliggender til Forhandling paa Generalforsamlingen. Foreninger eller Institutioner repræsenteres overfor Selskabet ved deres Formænd“.

Forp. Heide. Denne Paragraf svarer til de ældre Loves § 8 og 9: Bestemmelsen om at Foreninger repræsenteres af deres Formand er nødvendig, for at Selskabet kan vide, hvem der i paakommende Tilfælde, f. Ex. ved Møderne, kunne optræde paa Foreningens Vegne.

Konferentsraad Drewsen. Det er ikke heldigt i Lovene at sætte en saadan Bestemmelse som den, at „man skal interessere sig for Selskabets Formaal“; thi man kan jo ikke kontrollere den.

Landsthingsmand Varsen. Kontrollen haves ved at Vedkommende betaler 10 Rdl. aarlig i Medlemsbidrag.

Ambr. Rosen, Hendriksholm. Formændene for Landbosforeningerne burde personlig indmelde sig i Selskabet; ved at de kunne møde paa Foreningernes Vegne, gjør man dette unødvendigt for dem, og formindsker derved Medlemstallet.

Prof. Jørgensen. Dette vil tildels jævne sig af sig selv; Erfaringen viser, at Den, der det ene Aar møder som Repræsentant for en Forening, det næste Aar i Reglen møder som personligt Medlem af Selskabet.

Statsr. Tesdorpf. Af Landets 62 Landbosforeninger ere kun 10—12 Medlemmer af Selskabet, og dette synes at vise, at de ikke hidtil have følt sig stærkt opfordrede til at indtræde. Det naturlige Spørgsmaal, som jævnlig høres, hvor der er Tale om at en Forening skal indtræde i Selskabet, er: hvorfor skal den indtræde, en Del af os ere jo dog allerede forud Medlemmer af Selskabet. De nye Love tilsiige dem imidlertid nu Del i Bestyrelsen, og det vil vist være en virksom Grund til at mange flere af dem for Fremtiden indtræde i Selskabet.

Bureauchef Desjan. Der var paa en Generalforsamling for et Par Aar siden Tvivl om en Landboskole ifølge de gamle Love kunde optages som Medlem. Bør ikke denne Tvivl bestemtere søges fjernet i disse nye Love end skeet er ved Udtrykket „Foreninger eller Institutioner“.

Forp. Heide. Lovforslaget vilde blive altfor vidtloftigt, der-

som slikt skulde præciseres i det. Der kan næppe være Tvivl om, at Vandbøskoler indbefattes under det her brugte Begreb af „Institutioner“.

Konfr. Drewsen. Begyndelsen af Paragrafen er uheldig. De gamle Loves § 9 udtrykker Tanken heldigere. Han foreslæer at affatte den saaledes: § 2. De, som ønske at optages som Medlemmer af Selskabet, maa bringes i Forslag af et Medlem eller henvende sig til Bestyrelsen. Foreninger eller Institutioner med samme eller beslægtet Djemed som Selskabets, kunne optages som Medlemmer og repræsenteres da overfor dette ved deres Formænd. Dette Endringsforslag og den saaledes ændrede § 2 vedtages dernæst enstemmig med 21 Stemmer.

§ 3. „Mænd, som særlig have virket for Selskabets Formaal, kunne paa Forslag af Bestyrelsen optages paa Generalforsamlingen som bestandige Medlemmer af Selskabet, hvormed er forbundet fulde Medlemsrettigheder uden Erlæggelse af Medlemsbidrag“.

Konfr. Drewsen foreslæer, at Paragrafen bør begynde med „De“ istedetfor med „Mænd“, da den Tid godt kunde komme, da en Kvinde havde gjort sig saa fortjent af Landbruget og hvad dermed staaer i Forbindelse, at Selskabet kunde ønske at optage hende som bestandigt Medlem.

Prof. Jørgensen. At begynde med „De“ vil lyde mat; at skrive „Mænd og Kvinder“ synes næppe heller rigtigt; selv om „Mænd“ bliver staaende, vil det sikkert ikke forhindre at en Kvinde optages som bestandigt Medlem, hvis man finder, at hun fortjener det; det vil ikke være i Modstrid med den Betydning af Ordet „Mænd“, som paa dette Sted er lagt ind i det.

Konf. Drewsen. Man vil kunne gjøre det, men det kan i saa Fald ikke være ifølge men trods Lovene. Det er ganske vist kun en ringe Ting, men smaa Ting kunne blive store.

Prof. Jørgensen. Hvad der egentlig er tænkt paa ved at

foreflaa Optagelse af bestandige Medlemmer, vil bedst fremgaa ved at se hen til hvem Selskabet i de sidste Aar har optaget som overordentlige Medlemmer; nemlig afd. Konfr. Forchhammer, der gjennem sine Foredrag og paa andre Maader havde ydet Selskabet meget store Tjenester, Docent Fjord og Professor Thomsen, der ofre af deres værdifulde Tid og Kræfter som Medlemmer i den meteorologiske Komite, og forhenværende Bestandigt Medlem Thomsen, der i en Række af Aar med stor Redebonhed har været Selskabet behjælpelig ved Anbringelse af Børlinger i Skotland. Der er tidligere blevet optaget korresponderende Medlemmer, men det er en sværende Stilling de indtage i Selskabet, idet de faa Bøger og Skrifter, men ikke have Stemmeret, og der er ingen Grund til at optage flere som saadanne. Hvis det ganske usædvanlige Tilfælde skulde indtræffe, at Noget burde optages som Væresmedlem, burde det ogsaa ske paa en extraordinær Maade ved en Generalforsamlings Beslutning, og hvad der saa exceptionelt vil ske bør næppe omtales i Lovene.

Derpaa vedtages § 3.

§ 4. „Til Ledelse af Selskabets Virksomhed og til Betsørgelse af dets Forretninger vælges blandt Medlemmerne en Bestyrelse, bestaaende af 3 Præsidenter og et Bestyrelsesraad af indtil 36 Medlemmer, samt en Sekretær og en Kassjerer“.

Forpagter Heide. Denne Paragraf svarer til §§ 3 og 7 i de gamle Love med Undtagelse af Bestyrelsesraadet, men Døftelsen herom vil det være bedst at henlægge til § 6. — I det man samstemmer heri vedtages § 4.

§ 5. „Præsidenterne vælges ved almindelig Afstemning af Selskabets Medlemmer ordentligvis for 3 Aar. Den ældste af dem afgaaer ved hvert Aars Generalforsamling, og hvis han gjenvælges, ansees han som den yngste. Afgaaer en Præsident inden Udløbet af sin Funktionstid, vælges en anden til i hans Sted at indtræde fra næste ordentlige Generalforsamling. Afgaa to eller alle tre Præsidenter inden Udløbet af deres Funk-

tionstid, saa foretages snarest muligt extraordinært Præsidentvalg for Resten af Funktionstiden ved almindelig Stemmegivning af Selskabets Medlemmer i Forbindelse med et Bestyrelsesmøde til Stemmernes Optælling".

Forp. Heide. Paragrafen svarer til § 4 i de gamle Love.

Landsthingsmand Larsen. Ordet Afstemning gjælder et Aa eller et Aej; den Betydning, nemlig et Valg, der er lagt ind i Ordet i første Linie i Paragrafen finder rettere sit Udtryk ved Ordet: Stemmegivning. Han foreslaaer derfor saavel i denne som i de følgende §§ at sætte „Stemmegivning“ istedetfor „Afstemning“ eller endnu hellere blot at sige „vælges“, som er tilstrækkelig betegnende.

Dette Endringsforslag og hele Paragrafen vedtages enstemmig.

§ 6. „Medlemmerne af Bestyrelsesraadet vælges ordentligvis for 3 Aar. De 18 af dem vælges frit ved almindelig Stemmegivning af Selskabets Medlemmer, og desuden vælges et Bestyrelsesraadsmedlem for hvert Amt, med Bopæl i dette, af de af Amtets Landboforeninger, hvis Formaal er at virke til Landbrugets Fremme ved Afholdelse af Dyrstuer og deslige, og som tillige, naar Valgene foregaa, ere Medlemmer af Selskabet. Ved hvert Aars ordentlige Generalforsamling afgaaer en Del af Bestyrelsesraadet efter Omgang, hvis Regel fastsættes af Bestyrelsen. Afgaaer et Medlem af Bestyrelsesraadet inden Udløbet af sin Funktionstid, saa vælges et andet til i hans Sted at indtræde fra næste ordentlige Generalforsamling“.

Forp. Heide. Dette er Hovedforandringen i det nye Lovudkast. Istedetfor at vi hidtil have haft en Kommission, som hverken samledes med Præsidiumet eller som saadan mødte paa Generalforsamlingen, er der nu foreslaaet et Bestyrelsesraad, med hvilket dette vil blive Tilfældet. Det maa være baade heldigt og behageligt for Præsidiumet et Par Gange aarlig at samles med et saadant Bestyrelsesraad istedetfor som hidtil skriftlig at forhandle med enkelte Kommissionsmedlemmer, og der er ligeledes noget betryggende

i Forretningernes Gang ligeoverfor Generalforsamlingerne, hvor der ofte kun møde yderst faa, undertiden kun 7—8, og hvor Sagerne derfor altfor let kunne priegives Tilfældighederne, naar de ikke, saaledes som de nye Love nu ville medføre, støttes ved at fremkomme som en fælles Beslutning taget af Præsidiat og Bestyrelsesraadet i Forening. Dernæst knytttes Bestyrelsesraadets Medlemmer anderledes til Præsidiat og Selskabets Anliggender end Tilfældet nu er med Kommissionsmedlemmer, og naar hine derfor modtage Valget ville de ogsaa samtidig paa en Maade modtage Forpligtelsen til at virke ude i Kredse for Selskabets Anliggender, medens man nu ofte nøjes med at betale sit Kontingent; da Medlemmerne tildels skulle vælges for alle Landets Egne, sættes disse i mere direkte Forbindelse med Selskabet. Det er nok muligt, at dette Bestyrelsesraad seer noget tungt ud at arbejde med, men det er kun tilfældende; Erfaringen fra Delegeretmoderne maa bestyrke Hensigtsmæssigheden af Forslaget, som iøvrigt ikke skyldes selve Udvalget, men hvortil Præsidiat selv har taget Initiativet, som Udvalget da med Glæde har taget imod og sagt at forme paa bedste Maade. Medlemstallet er foreslaaet at skulle være indtil 36, fordi vi have 18 Amter, og det synes rigtigt, at Selskabet, selv i Tilfælde af at Foreninger fra alle 18 Amter træde ind i Selskabet og derved faa Valgret, dog ikke behøver at frygte for at blive overslojet, naar det selv umiddelbart vælger 18 Medlemmer. — Angaaende Valgmaaden er man først efter længere Tids Drøftelse kommet til det nuværende Forslag som det rigtigste, nemlig at indrømme alle de Landboforeninger, der indtræde i Selskabet, Ret til amtsvis at vælge et Medlem. Kender man Landboforeningerne, da vil man føle sig forvisset om, at de Valg, som ville fremgaa af disse, ville være fuldkommen betryggende. Hver Forening indberetter til den i § 11 omtalte Tid hvem den for sit Bedkommende ønsker til Medlem af Bestyrelsesraadet og tillige hvor

mange Medlemmer Foreningen i det forløbne Aar har talt. Selvfølgelig kunne Landboforeningerne amtsvis enes om Valget, og de ere da sikre paa deres Kandidat; er der derimod flere Foreninger i et Amt, vælge disse indbyrdes efter deres Medlemstal. Det har været nødvendigt at præcisere hvad man forstaaer ved Begrebet Landboforening, og man har da ment, at det skete ved dertil at henregne enhver Forening, hvis Formaal er at virke til Landbrugets Fremme ved Afholdelse af Tyrskuer og deslige.

Prof. Sjørgensen. Den foreslaaede Forandring er ikke saa stor, som den seer ud til, da man hidtil ved Valget af Kommissionsmedlemmer har søgt at faa alle Egne repræsenterede. Dette vil nu ske ved Landboforeningernes Valg, og Medlemmerne ville paa Generalforsamlingen kunne have større Frihed ved Valget af de 18 umiddelbart valgte Medlemmer. Han nærer ingen Frygt for, at det store Tal skal blive nogen Ulempe; det vilde være en meget større Ulempe for Præsidiumet at komme til at forhandle med meget saa. Desuden vil derved Flere faa Lejlighed til at lære Selskabet nøjere at kjende, og dette er et stort Fortrin. At der fra Bestyrelsesraadet's Side vil blive Tale om nogen Tvingen eller Væggen Banfeligheder i Vejen for Præsidiumet, nærer han ingen Frygt for; men derimod haaber han, at der vil fremkomme mange gode Ideer til det Heles Vel.

Godsejer Ingerslev. Forandringen vil sikkert i det Hele taget vise sig heldig, men det forekommer ham lidt ejendommeligt ubetinget at lægge en saa stor Magt i Landboforeningernes Haand; naar disse faa Indstillingsret, men Selskabet selv kommer til at afgjøre det endelige Valg, synes Foreningerne allerede at have faaet en betydelig Indflydelse. Desuden synes heller ikke selve Valgmaaden ham heldig. Naar hver Forening i et Amt indstiller sin Kandidat, vil den største jo altid gaa af med Sejren, da han i saa Fald skal betragtes som valgt; derved vil der komme en Kamp, som de mindre Foreninger snart ville

blive kjede af; hvis Foreningerne derimod kun faa Forslagsret, men Selskabet bestemmer hvem af de Indstillede, der skal betragtes som valgt, ville ogsaa de mindre Foreninger have Haab om af og til at se deres Kandidater valgte, og Interessen for Valgene vil da fra deres Side derved holdes vedlige.

Vandsth. Larsen kan tildels slutte sig til Ingerslev; hvis der ikke vedtages en Endring i denne Retning, troer han ikke, at de smaa Foreninger ville være Medlemmer. Dog bør de have noget mere end Indstillingsret; ere de nemlig alle enige om Valget af en bestemt Mand, da bør han betragtes som valgt, uden at det behøves at godkendes eller stadfæstes af Generalforsamlingen.

Forp. Heide. I Udvalget har der ogsaa været Tale om kun at give Foreningerne Indstillingsret, men naar der f. Ex. er 8 Foreninger i et Amt, og disse hver indstille sin Kandidat, medens der kun kan vælges 1, saa ville de andre Foreninger let blive kjede deraf; giver man dem derimod en Indstillingsret, der tillige er Valgret, saafremt deres Kandidat repræsenterer det største Antal Foreningsmedlemmer i vedkommende Amt, saa vil dette opfordre dem til at arbejde og slutte sig sammen for derved at sætte deres Kandidat igjennem. Og det, at saaledes flere Foreninger naturlig slutte sig sammen om at vælge en bestemt Mand, giver større Betryggelse for den Valgtes Kvalifikationer.

Godsejer Ingerslev tager sit Forslag tilbage.

Skoleforstander la Cour spørger, om der ikke med Ordene „Dyrstuer og deslige“ er ment „Dyrstuer eller deslige“, da der godt kan være Foreninger, der arbejde meget og heldigt for Agerbrugets Fremme ved andre Midler end netop ved Dyrstuer, saaledes som f. Ex. her i Kjøbenhavns Nærhed, hvor der intet Opdræt finder Sted og paa Grund af Besætningernes stadige Omsætning vel heller ikke bør finde Sted.

Forp. Heide. Man har netop udtrykkelig ment at maatte

kræve Dyrftuers Afholdelse som Betingelse for at Landboforeningerne kunne faa den dem her tiltænkte Ret, idet man har anseet det nødvendigt at knytte noget bestemt til Begrebet: Landboforening; og der kan derfor ikke tages Hensyn til saa exceptionelle Forhold som dem her i Omegnen af Kjøbenhavn. Bureauchef Dessau foreslaaer, at Ordene „efter Omgang“ ombryttes med „skiftevis“ eller saaledes: „efter Regler, som fastsættes“ o. s. v.

Denne sidste Form vedtages med 18 Stemmer og hele Paragrafen dernæst enstemmig med 25 St.

§ 7. „Præsidiets har Ledelsen af Selskabets Anliggender overensstemmende med dets Love og med den af Generalforsamlingen vedtagne Virksomhedsplan.

Præsidiets sammenkalder Medlemmerne af Bestyrelsesraadet i Aarets sidste Halvdel til et Bestyrelsesmøde for at vedtage det Forslag til Selskabets Virksomhed og Aarsudgifter, som skal forelægges Generalforsamlingen. Hvert Bestyrelsesmøde ledes af en af Præsidenterne. Bestyrelsen vælger af sin Midte Udvalg til Drøftelse af de Klasser af Sager, om hvilke Præsidiets ønsker at erholde Betænkning.

Endvidere afholdes et Bestyrelsesmøde Dagen for den ordentlige Generalforsamling. Andre Bestyrelsesmøder kunne sammenkaldes af Præsidiets, naar dette finder Anledning dertil, eller naar mindst en Fjerdedel af Bestyrelsesraadets Medlemmer skriftlig foresøger det. Hvis intet Bestyrelsesmøde afholdes paa de Tider, da Medlemmers Optagelse skal finde Sted, skeer Optagelsen ved skriftlig Forhandling i Bestyrelsen“.

§ 8. „Sekretæren vælges ved almindelig Stemmegivning af Selskabets Medlemmer efter Forslag af Bestyrelsen; han afskediges paa samme Maade med et Aars Varjel. Bestyrelsen bestemmer hvilke Forretninger der paahviler Sekretæren og udfærdiger den i saa Henseende fornødne Instrux. Hans Lon bestemmes af Generalforsamlingen“.

Forp. Heide. Denne Paragraf svarer til § 5 i de gamle Love, men med den Forandring, at Sekretæren kan opsiges med Aars Varjel.

Bureauchef Desjan. Hvorfor da ikke hellere gjøre Skridtet fuldt ud og give Bestyrelsen helt frit Valg. Det forekommer endog Taleren, at man rettest kan lægge Sekretærvælget i Præsidiets Haand, saaledes som Tilfældet er med Valget af Kassierer, da det dog er nødvendigt, at Præsidium kan arbejde sammen med Sekretæren, og Generalforsamlingen naturligvis ikke vælger andre til Præsidenter end dem, man ubetinget kan have Tillid til.

Prof. Jørgensen. Ganske vist er Generalforsamlingernes nuværende Ret til at vælge Sekretæren paa en Maade kun tilsyneladende; havde man f. Ex. i Aftes ikke valgt den nuværende Sekretær, vilde man strax have fjørt fast, og det vilde have været umuligt for Præsidium at vedblive dets Forretninger; det vilde uden al Tvivl strax have traadt fra. Faktisk har Selskabet ogsaa stadig gjenvalgt den aftrædende Sekretær, thi i de 100 Aar, det har bestaaet, er det først den 5te Sekretær, der nu fungerer. Men paa den anden Side synes det ikke rigtig passende, at Bestyrelsen eller Præsidium vælger Sekretæren; hans Stilling bliver sikrere ved at vælges af Generalforsamlingen, og der er ingen Grund til at denne skal lade den Magt tage fra sig. Desuden faaer man ved at vente, og lade den kommende Generalforsamling endelig stadsfæste Valget, Vejlighed til at lære den Mand at kjende, som i Tilfælde af Dødsfald midlertidig bliver bestiftet i Sekretærens Plads, indtil Valget kan finde Sted.

Bureauchef Desjan. Muligvis og ventelig vil der ingen Ubehageligheder opstaa af at vedtage den i Lovudkastet foreslaaede Ordning, men Muligheden staaer dog aaben for at Benner af Sekretæren paa hans Opfordring kunne sætte Valg igjennem baade i den ene og anden Retning, som Præsidium ikke kunde finde sig i, eller som vilde være uheldige for Selskabet.

Godsejer Jørgerslev. Netop for Sekretærens Skyld bør Udcastets Bestemmelser blive staaende; Sekretæren bør sikres i sin Stilling; han bør være saaledes valgt og stillet,

at han føler sig som Selskabets og ikke som Præsidiets Sekretær.

Ambr. Rosenørn-Teilmann slutter sig til Dessaus Opfattelse og foreslæer, at man helt lader § 8 udgaa og i § 9 indsætter Sekretæren under samme Forhold som Kassereren.

Forp. Heide. Udvalget anseer det bestemt at være rigtigst, at Valgretten ligger hos Generalforsamlingen, og at det bliver Bestyrelsen og ikke Præsidiat, der foreslæer Sekretæren. Da der kun er 3 Præsidenter, kunde der let i Løbet af 2 Aar ske saadanne Forandringer ved Præsidentvalget, at Præsidiat erklærede sig misfornøjet med Sekretæren og afskedigede en Mand, som havde tjent Selskabet med Dygtighed og Indsigt.

Rosenørn-Teilmanns Forslag forkastes med 16 St. mod 8; Dessaus Forslag forkastes med 13 St. mod 9, og derefter vedtages Paragrafen uforandret.

§ 9. „Kassereren vælges af Præsidiat. Bederlaget for Kassererens Forretning bestemmes af Generalforsamlingen“.

Forp. Heide gjør opmærksom paa, at Sekretæren og Kassereren ej behøve at være Medlemmer af Selskabet.

Skoleforst. la Cour. I saa Fald maa § 4, hvor dette er krævet, forandres.

§ 10. „Til at revidere Selskabets Kasserers, Sekretærs og andre Regnskabsføreres Regnskaber vælges af og blandt Selskabets Medlemmer 3 Revisorer, som fungere i 3 Aar, og hvoraf een fratræder hvert Aar efter Umgang. Til Revisorerens Raadighed stilles det fornødne Pengebeløb til derfor at lade Takrevisionen udføre. Revisorerens Antegnelser og Regnskabsførernes Besvarelser forelægges Bestyrelsen til Efterretning før den ordentlige Generalforsamling“.

Forp. Heide. Dette svarer til § 11 i de gamle Love, men adstiller sig derfra ved at Revisorerne tidligere kunde henvise de stete Udsættelser og Regnskabsførernes Besvarelser paa disse enten til Præsidiat eller til Generalfor-

samlingen, medens de nye Love fastsætte en bestemt Gang for Sagernes Behandling og tillige en bestemt Tid, inden hvilken Revisionen skal være færdig.

Kmhr. Rosen mener, at Decisionen hensigtsmæssigere kan henlægges til Bestyrelsen end til Generalforsamlingen.

Forp. Heide. Revisionsbemærkningerne og Besvarelserne derpaa skulle jo først behandles af Bestyrelsen, og det synes da, at man uden Fare godt kan overlade Generalforsamlingen den endelige Afgjørelse, den vil dog følge Bestyrelsen, og det vil være en Godkjendelse af Generalforsamlingens Magt.

Kmhr. Rosen. Der burde da vist i § 14 staa, at Generalforsamlingen giver Decharge for Regnskabet, da der ved Ordet Decision forstaaes en mere i det Enkelte gaaende Undersøgelse, end det vil være muligt for Generalforsamlingen at udføre.

Derefter vedtages § 10.

§ 11. „Samtlige ordentlige Valg ved almindelig Stemmegivning af Selskabets Medlemmer foregaa skriftlig ved Stemmesedler, som skulle være indkomne til Selskabet inden Bestyrelsesmødet Dagen før den ordentlige Generalforsamling, i hvilket Bestyrelsesmøde Stemmemnes Optælling skal foretages.

Landbosforeningernes Valg af Bestyrelsesraadsmedlemmer foregaaer ligeledes skriftlig ved Stemmesedler, som skulle være indsendte til Selskabet inden hvert Aars 1ste Oktober. Hver stemmeberettiget Landbosforening kan afgive Stemme paa en i vedkommende Amt bosiddende Mand, som er Medlem af Landhusholdningselskabet. Stemmemnes Optælling foregaaer i det samme Bestyrelsesmøde, som forhandler det aarlige Forslag til Selskabets Virksomhedsplan og Aarsudgifter (jfr. § 7). Ved Stemmegivningens Opgjørelse veje Landbosforeningerne i et Amt indbyrdes efter deres Medlemstal i det sidst afsluttede Regnskabsaar“.

Landsthgsm. Larsen vil stemme imod dette Forslag formedelst de Betænkeligheder, som han tidligere har fremført. Bør

der ikke ved Præsidentvalget kræves absolut Stemmeflerhed?

Forp. Heide. I saa Fald vil det kunne blive nødvendigt at foretage Stemmegivning 2 eller flere Gange; men ved et Selskab af et saa stort Omfang, og hvor saa mange af Medlemmerne ikke selv møde, men skriftlig indsende deres Stemmesedler, bør Valget være afgjort ved een Stemmegivning. — Paragraf 11 vedtages.

§ 12. „Den Betjent, som behøves til at forrette Budtjeneste for Selskabet, antages af Præsidiumet; hans Løn bestemmes af Generalforsamlingen“.

Landssthingsm. Larsen foreslæaer at Paragrafen udgaaer og at denne Sag helt overlades til Præsidiumet, i hvis Haand der dog forud hviler saa meget. Det er vel ringe en Sag at have en særlig Vorparagraf for. Men efter at Prof. Sorgenjen har viist, at det kan medføre Ulemper, hvis Paragrafen bortfalder, tager Larsen sit Forslag tilbage.

§ 13. „Ordentlig Generalforsamling afholdes hvert Aar i Aarets sidste Kvartal; Dagen og Tiden bestemmes af Bestyrelsen. Overordentlig Generalforsamling kan afholdes til enhver Tid, naar Præsidiumet finder Anledning dertil, eller naar den forlanges skriftlig af en Tjerededel af Bestyrelsesraadet eller af 20 af Selskabets Medlemmer. Bekjendtgjørelse om Selskabets Generalforsamlinger finder Sted med mindst 14 Dages Varjel“.

Forp. Heide. Ved kun at have een Generalforsamling aarlig haaber man, at denne skal blive talrigere besøgt end hidtil; og naar man har foreslæaet et saa vidt Spillerum for dens Indkaldelse som et helt Kvartal, da er det fordi Erfaringen maaste vil vise, at Oktober eller November Maaned vil være heldigere at vælge end selve Terminstiden. — Paragrafen vedtages.

§ 14. „Præsidiumet forelægger til Forhandling og Vedtagelse paa den ordentlige Generalforsamling:

- 1) Forslag til Selskabets Virksomhed for det følgende Regnskabsaar;
- 2) Overflag over Selskabets Indtægter og Forslag til dets Udgifter for næste Regnskabsaar;
- 3) Regnskaberne for det foregaaende Aar med Revisorernes Antegnelser, Regnskabsførernes Besvarelser og Revisorernes Bedtegninger, til Decision af Generalforsamlingen.

Naar et Medlem af Selskabet onsker at stille et Forslag, sigtende til at indføre en ny Virksomhedsgren eller ophæve en ældre, til Afgjørelse paa en Generalforsamling, skal saadant være indleveret skriftlig til Selskabet senest 8 Dage før Generalforsamlingen, og foreløbig forhandles i et Bestyrelsesmøde. Det samme gjælder om Forslag til Forandring i Selskabets Love.

Generalforsamlingen tager Beslutning med simpel Stemmerflerhed".

Om denne Paragraf udspinder sig en brudt Ordvexling, idet der fremhæves, at Ordene „Til Forhandling og Vedtagelse“ bør udgaa, og at Ordene „til Decision af Generalforsamlingen“ enten helt skulle udgaa, eller „Decision“ forandres til „Decharge“, samt at det er for kort Tid for Bestyrelsen til at forhandle indkomne Forslag, naar de kun kræves 8 Dage inden Generalforsamlingen. Men dels fremføres imod de første Ændringer, at de ere helt uvæsentlige, dels fremføres om den sidste, at da Medlemmerne først faa Virksomhedsplanen for det kommende Aar tilsendt 14 Dage inden Generalforsamlingen, kan man ikke forlange, at Ændringsforslag el. lign. skulle være indsendte før 8 Dage inden Generalforsamlingen. Da der derfor ikke stilles noget bestemt Forslag til Forandring i Paragrafen, vedtages den med 21 St.

§ 15. „Præsidiet fører Tilsyn med Selskabets Kasse, og kun Præsidiet, eller en af Præsidenterne med de andres Bemyndigelse, kan udstede Anvisninger paa samme.

Præsidiet drager Omforg for Frugtbargjørelsen af Selskabets Kapitalformue. Af denne anbringes 140000 Rigs-

daler paa Indskrivningsbevis i Statskassen. Denne Sum danner Selskabets Grundfond, som ikke maa formindskes, men skal behandles som en Arv til Fremtiden, og kan saaledes ej heller Generalforsamlingen tage anden Bestemmelse med Hensyn til denne. Det samme gjaelder om de Summer, som stjaeknes Selskabet i bestemte Djeemed, og hvilke nojagtigt skulle anvendes efter Givernes Forrifter.

Resten af Selskabets Kapitalformue ansees som et Reserverfond, som ved saerlig Anledning kan anvendes med Generalforsamlingens Samtykke, men dog i de folgende Aar atter skal tilvejebringes i den oprindelige Storreelse. Kun Reserverfondet kan benyttes som Depositum for Laan.

Forp. Heide. I de aldre Love er der intet Baaud paa Formuen; man har imidlertid troet det rigtigt at laegge et saadant paa en Hovedsum af 140000 Rd., medens de ovrige omtrent 7000 Rd. som Selskabet for Tiden ejer, blive at betragte som et Reserverfond saaledes som i Udkastet foreslaaet. De 140000 Rd. deponeres selvfølgelig ikke konstant men i Obligationer som Selskabet ejer, saa at Renten af de udlagte Penge i Virkeligheden omtrent bliver $4\frac{3}{4}$ pCt.

Prof. Jørgensen. Tidligere har Selskabet haft sine Penge i mange forskjellige Slags Obligationer, men efterhaanden har man soegt dem omsat til kgl. Obligationer, og naar, som f. Ex. ved Selskabets Hundreedaarsfest, Pastor Paulsen stjaekede 400 Rd. til Selskabets Kapitalformue, bleve disse lidt forøgede af de løbende Widler, og der blev kjøbt en kgl. Obligation paa 500 Rd.

Landssthmd. Larsen. Hvis der blot i Paragrafen bliver indsat den Bestemmelse, at Præsidiat er ansvarligt for Selskabets Formue, vil det være tilstrækkeligt, og det synes ikke at være rigtigt at binde saa mange Penge. Tilmed vil en sliq Bestemmelse, hvorved man paa en Maade gjør Selskabet umyndig over sin Hovedformue, ligesom røbe en

Mistillid til den nye Ordning, som det foreliggende Lovudkast bringer i Forflag.

Forp. Heide troer, det er rigtigst, at Kapitaler for saadanne Institutioner som Selskabet sættes nogenlunde fast; de bør kun meget vanskelig kunne roffes, men det er jo dog i yderste Nødsfald muligt ved at gennemføre en Lovforandring.

Prof. Jørgensen. Naar det i de gamle Loves § 8 kræves, „at Spørgsmaal om Anvendelsen af en Del af Selskabets Kapitalformue“, skulle bringes i Forflag paa et Møde, men først kunne afgjøres paa det næste Halvaarsmøde, saa er i Virkeligheden derved Kapitalen omtrent ligesaa bundet, som det foreliggende Lovudkast tilsigter, og dettes Bestemmelse kan derfor ikke paa nogen Maade udlægges som en Mistillid til den nye Ordning af Selskabet. Hvor muligt det kan være, naar ikke Hovedformuen er nogenlunde fast, vil han meddele et Bidnesbyrd om: Der var nemlig for en Del Aar siden, da Selskabet kun havde et ringe Antal Medlemmer, en Aften i en Forsamling Tale om, at et større Tal af de Tilstedeværende skulde indmelde sig i Vandh. Selskabet for derved at kunne disponere over dets Formue i et Djemed, som laa Selskabets Formaal fjernt, nemlig til den nydannede Industriforening.

§ 15 i Udvalgets Forflag vedtages derpaa med 19 St. mod 2.

§ 16. „Forandring i foranførte Love kan kun træde i Kraft efter at være forhandlet først i et Bestyrelsesmøde og dernæst paa 2 efter hinanden følgende ordentlige Generalforsamlinger, og af den første Generalforsamling med simpel Stemmerflerhed vedtagen at nyde Fremme, af den sidste endelig vedtagen med mindst tre Fjerdedele af de mødte Medlemmers Stemmer.
Forp. Heide. Udvalget mener, at det er rigtigst, at Lovforandringerne gjøres noget vanskeligere, end Tilfældet er efter de gamle Love.

Randssthmd. Larsen er enig i, at man bør betrygge sig imod, at de givne Love let forandres; men en saadan Betryggelse vil kun have, saafremt det kræves, at de foreslaaede Forandringer ved den endelig vedtagende Generalforsamling skulle vedtages uden yderligere Forandringer; thi ellers vil man aldrig med nogenlunde Tryghed kunne blive i sit Hjem, da der i det sidste Øjeblik vil kunne fremkomme betydelige Ændringer, som maaste helt afvige fra de oprindelig foreslaaede Forandringer; og Spørgsmaalet om hvorvidt den nye Ændring skal betragtes som et Hovedforslag, og dets Vedtagelse altsaa udsættes til næste Generalforsamling, eller den skal betragtes som et Biforslag, vil den daværende Generalforsamling være raadende over, uden at de borteværende Medlemmer kunne hindre det.

Godsejer Inger Slev er i det Hele taget meget imod at slaa Lovbestemmelser af denne Art saa fast, som om det var en Grundlov, og mener navnlig, at i det foreliggende Tilfælde vil simpel Majoritet ogsaa være tilstrækkelig paa den sidst omtalte, den egentlig vedtagende Generalforsamling.

Randssthmd. Larsen foreslaaer, at Forandringer i Lovene skulle vedtages ved simpel Stemmeslæthed uforandret paa 2 paa hinanden følgende Generalforsamlinger.

Rand. Segeleke mener ikke, at Larsens Forslag er heldigt; i det foreliggende Tilfælde vilde altsaa f. Ex. det, vi i Aften vedtage, skulle vedtages uforandret i Juni, og hvis det ikke skete, saa skulde Junibeslutningerne vedtages uforandrede i December.

Statsr. Tesdorpf slutter sig til Udvalgets Forslag og finder deri en tilstrækkelig Betryggelse. Vi styre ikke Statens Anliggender, og vi bør derfor ej heller binde vore Hænder saa stærkt, at det næsten er umuligt at røre sig.

Larsens Forslag forkastes med 19 St. mod 4, og derefter vedtages Udvalgets § 16 uforandret enst. med 16 St.

Derefter har Udvalget stillet følgende midlertidige

Bestemmelser, der uden Diskussion vedtages saaledes, som de ere foreslaaede, nemlig:

- a. „Selskabets nye Love træde i Kraft fra 1ste Januar 1872.
 - b. De Kommissionsmedlemmer, hvis Funktionstid vedvarer udover forestaaende December Halvaarsmøde, saavelsom de, der vælges paa dette, betragtes som indtraadte i Selskabets Bestyrelsesraad, forsaavidt de ej udtrykkelig ønske at fratræde; i sidste Tilfælde forbliver deres Plads ubesat til næste Valg finder Sted.
 - c. 3 Løbet af næste Aar foretages Valg af Amts-Medlemmer til Bestyrelsesraadet, hvilke vælges af de stemmeberettigede Landboforeninger, som ere eller i Løbet af næste Sommer blive Medlemmer af Selskabet, og skulle Stemmesedlerne til disse Valg være indsendte til Selskabet inden 1ste Oktober næste Aar. Endvidere foretages næste Efteraar ved almindelig Stemmegivning af Selskabets Medlemmer de fornødne frie Valg til Supplering af Bestyrelsesraadet. Samtlige næste Aar valgte Medlemmer af Bestyrelsesraadet tiltræde først deres Funktion fra næste Efteraars-Generalforsamling.
 - d. 3 Løbet af første Halvaar næste Aar foretages ekstraordinært skriftligt Valg paa 3 Revisorer, istedetfor det Valg, der ellers skulde have fundet Sted i næste Sommers Halvaarsmøde.
 - e. Paa det førstkommende Efteraars-Bestyrelsesmøde bestemmes ved Lodtrækning, i hvilken Orden de nyvalgte Revisorer i de to første Aar skulle fratræde. Paa Bestyrelsesmødet i den sidste Halvdel af 1873 fastsættes en Gruppering af Amterne i 3 Rækker, hvorefter de amtsvalgte Bestyrelsesraadsmedlemmers Fratrædelse skal ordnes, og bestemmes de 3 Rækkers indbyrdes Tidsfølge ved Lodtrækning, ligesom ogsaa Bestyrelsen paa samme Møde ved Lodtrækning bestemmer Tidsfølgen for de i næste Aar frit valgte Bestyrelsesraadsmedlemmers Fratrædelse“.
- Præsidenten sætter derefter først under Afstemning, om man

ved den videre Behandling af Lovforslaget skal følge den af Rapt. Bluhme foreslaaede Fremgangsmaade, hvilket afslaaes med 21 Stemmer, og derefter fremsætter Præsidenten til Diskussion, om man nu eller forst til Juni skal endelig vedtage Lovforslaget.

Landsthmd. Larsen tilraader at vente til Juni, da der har været temmelig stor Meningsulighed om enkelte Punkter. Og selv om man i et og alt kunde stemme derfor, saa burde der dog vist tages Hensyn til, at Stemningen ved Mødet iaftes afgjort var for at den endelige Vedtagelse skulde udsættes til Juni, og at sikkert af den Grund en Del Medlemmer, som iaftes vare tilstede, ikke ere mødte iaften, og altsaa ville blive stufede, hvis det nu vedtages.

Amhr. Rosenørn-Teilmann. Man bør vise sig ligesaa streng ved Indførelsen af disse nye Love, som de ville vise sig, naar de engang skulle vige Pladsen for andre, og derfor bør man vente.

Konfrd. Drewsen. Vi staa endnu paa de gamle Love og bør derfor handle i Overensstemmelse med dem og altsaa afstemme og endelig vedtage Lovene iaften.

Godsejer Ingerslev slutter sig til Larsen; der er ingen Tvivl om, at Vedtagelsen var bleven udsat, hvis der var bleven afstemt iaftes. Man vil ikke overtræde de endnu gjældende Love ved at undlade at afstemme om de nyes Ikrafttræden og lade dem ligge til næste Generalforsamling.

Landsthmd. Berg. Hvis der vedtages Udsættelse, vil der da blive indkaldt Endringsforslag? Navnlig synes Uenigheden om §§ 6 og 15 at gjøre dette ønskeligt.

Godsejer Ingerslev. Der er ingen Grund for Selstabet til at kræve Endringsforslag; noget andet er det derimod, at det modtager dem, der blive det tilsendte.

Landsthmd. Berg slutter sig til denne Begrænsning.

Statsr. Tesdorpf udtaler en varm Tak for den overordentlige Dygtighed og det store Offer af Tid og Kræfter, som Lovkomiteen har bragt Sagen, og dens Lovudkast har

derfor ogsaa viist sig saa vel gennemarbejdet, som man sjældent vil have seet andetsteds. Men naar der iaftes blev ytret, at det syntes, som om man vilde storme dette Lovforslag igjennem, saa troer han dog, at hvor ugrundet end den Ytring var, kan den let gjøre Skade udenfor denne Forsamling, og det vil derfor vist baade finde Anerkjendelse og være i Sagens Interesse, at vi opsætte den endelige Vedtagelse indtil Sunimødet. Men Konfrd. Drewsen har udtalt sig imod at udsætte Vedtagelsen, og Taleren føler sig ikke lidt trykket af denne Udtalelse, og vil derfor spørge Konfrd. Drewsen, om der da ifølge Lovene vil være noget til Hinder for at betragte Forhandlingen i Aften som et Diskussionsmøde, hvis Fortsættelse, og dermed følgende endelige Vedtagelse af Lovene, udsættes til Juni.

Forp. Heide samstemmer i at udsætte Vedtagelsen til Juni, men vil dog samtidig udtrykkelig fremhæve, at Udvalget nu anseer sin Funktion som sluttet, og tillige bestemt havde, at vi ere fuldt berettigede til ifølge Lovene at vedtage det nye Udkast iaften, da der ikke i Lovene er paabudt nogen Indkaldelse af Endringsforslag, og Lovforslagets Indbringelse og Forelæggelse og videre Behandling er gaaet for sig i fuld Overensstemmelse med de bestaaende Love. Naar han desuagtet stemmer for Udsættelse, er det nærmest, fordi Bestyrelsen for at „gjenstorme“ Lovforslaget, hvilket iaftes blev udtalt, let kan flyve vidt omkring og gjøre Skade.

Konfrd. Drewsen har betragtet den nærværende Forsamling som en fuldkommen lovlig Generalforsamling, men føler sig unægtelig trykket ved de Hensyn, som Etatsr. Tesdorpf's og Forpagter Heides Udtalelser fremhæve.

Derefter lader Præsidenten stemme om: at stille Sagen i Bero og foreløbig overgive det nu behandlede Lovudkast til Præsidiets videre Omsorg, saaledes at det forelægges Generalforsamlingen i Juni til endelig Vedtagelse, — og dette vedtages med 16 Stemmer.

Skovbrugsberetninger.

Det nordlige Sjælland.

(Fra 6te Kronborg Stovdistrikt.)

Vejrlicet har i Begyndelsen af dette Aars Vegetationsperiode været alt andet end gunstigt for Skoven. — Et sildigt, koldt og meget tørt Foraar afløste endelig en Vinter, hvis Lige i Strængthed Faa have oplevet, og som Følge heraf fandt Løv-springet først sent Sted. Det Haab, man kunde nære med nogen Grund i Anledning af at Træerne saa sildig udfolde deres Blade, nemlig at man derved kunde sikres mod skadelig Indvirkning af Nattefrost, slog imidlertid fejl, da Nattefrost indfandt sig i de første Dage af Juni med saadan Styrke, at den yngre Skov paa flere Steder blev ganske afføden, saa at den stod med røde, sammenkrumpne Blade, indtil den ved Sommerfuddene atter bedækkedes med grønt Løv. Den gamle Skov led intet ved Nattefrosten, hvis skadelige Indflydelse især er følelig paa de unge Bøgekulturer, der ere foretagne paa ubevogede Arealer, men iaar har den ogsaa gjort Skade paa unge Granplantninger paa Moser, saavel som paa Plantninger af El, Løn og Alm.

Efter den 20de Juni faldt her af og til nogen Regn, men uagtet den hjalp meget og faldt rigeligere end i de foregaaende Aar, blev Jorden dog ikke vædet i nogen synderlig Dybde, og i Grøfterne saaes kun Vand umiddelbart efter Regnfaldet. Paa den ældre Skov har det mindre gunstige Vejrlicet ikke havt nogen kjendelig Indflydelse, ligesaa lidt som paa den yngre sluttede Skov, men Plantninger, der ikke endnu havde sluttet sig, havde ikke været saa godt, som de under gunstigere Forhold havde kunnet, og Sommerfuddene ere kun svage. Man maa haabe, at den lange Række af tørre Aar nu maa være afsluttet, saa at man snart atter kan vente fuldkommen tilfredsstillende Resultater af Plantningerne, der, om de end ikke mislykkes, dog komme til at staa

altfor længe i Stampen, naar der aldeles ingen Regn falder i de første Maaneder, efterat Plantningen er foretagen.

Jaar er her foretaget temmelig betydelige Plantninger med Bøg, Gran, El, Aft og tildels med Lærk, og de staa efter Omstændighederne ret godt, omendssjönt — som bemærket — det er kjendeligt, at de have længtes formeget efter Regn i Begyndelsen af deres Vegetation paa Plantstedet. Nogle Kulturer med enaarige, stærke Bøgeplanter, foretagne dels under lystillet Bøgebevoring, og dels paa frie Pladse, hvis høje Beliggenhed have sikret mod Nattefrost, staa meget godt. Nogle mindre Plantninger med Løn i Terrainfordybninger ere derimod næsten ødelagte af denne Landeplage.

I Foraaret er her paa Distriktet anlagt en Planteskole ifølge Finanzministerens Ordre for at gjøre Forsøg med udenlandske Træarter. Der er udsaaet 24 forskjellige Sorter Frø, og en stor Mængde Planter ere fremkomne, men det er endnu for tidlig at udtale nogen Mening om Resultatet. Kun saa meget kan siges, at det ikke er heldigt for slike Forsøg, naar man, som her var Tilfældet iaar, efter en sildig begyndt Vegetation allerede Natten mellem den 18de og 19de Septbr. har 5° Kulde, og nogle af Planterne ere som Følge heraf afrosne i Spidsen.

I For sommeren har en Galhveps ligesom i de to foregaaende Sommerer viist sig i en saadan Mængde, i Særdeleshed i den unge Bøgeskov i Valby Hegn og Harrager Hegn, at Bladene næsten alle have været bedækkede med de ved dens Stif frembragte Udværter i en saadan Grad, at de saa ud som smaa Nøgler, tæt besatte med Spidser. Naturligvis er dette langt fra at være uden Betydning for Vegetationen, da Bladenes Virksomhed derved væsentlig hæmmes, og Løvsaldet væsentlig forringes. Ligeledes har Larven af Bombyx pudibunda iaar i September paa flere Steder ganske afbladet Bøgeskoven, saa at der nu ikke sees mindste Spor af Løvsald. Denne Larve er meget haardtør, og den tidlig indtraadte Frost hæmmede ikke dens Virksomhed. Om Morgenen vare Larverne vel matte og sad uden at røre sig i tusindvis paa Stammerne, men saasnart Solvarmen begyndte at gjøre sig gjældende, bleve de ligesaa livlige, som før Frostens begyndte. Derfor man ikke turde stole paa, at disse Insekters Angreb paa Bøgeskoven er et forbigaaende Onde, der vil standses ved Naturens Hjælp, vilde der være Grund til Betyrning, da det er klart, at Tilvæxttabet maa være betydeligt, og det er vel sandsynligt, at en Fortsættelse af Bladødelæggelsen i en længere Arrække vilde kunne bevirke Skovens Undergang. Noget virksomt positivt Middel mod disse Insekter

troer jeg ikke man vil kunne finde, da Indsamling er umulig hvad den lille Galhveps angaar, og saagodtsom umulig med Hensyn til Bomb. pud., fordi man ikke kan naa den paa de tynde Bøgegrene, som ere dens vigtigste Opholdssted.

Endel 6 á 12aarige Graner ere udgaaede som Følge af at en lille Snudebille har gennemgaaet Bastlaget lige over Rødknuden. Hvor denne Larve har sit Tilhold gjør man bedst i ikke at efterbedre med Rødgran, der strax angribes af den, men vælge et andet Træ f. Ex. Lærk.

Storgræsning finder ikke Sted i 6te Kronborg Distrikts Skove, og vil ej heller med min Villie blive anvendt i Fremtiden, undtagen som Rødmiddel med Mus.

Enkelte Bøge og en Del Ege have baaret Olden, men i ringe Mængde og af slet Bestaaffenhed. Egeoldenen er for en stor Del opraadnet efterat være nedfalden, sandsynligvis paa Grund af at den ikke havde opnaaet tilstrækkelig Modenhed; thi dens Farve var mørkeliven, istedetfor lysebrun, da den faldt af Træerne. De andre Løvtræer have givet Frø i rigelig Mængde, ligesom ogsaa Naaletræerne have baaret noget Frø.

Det er en afgjort Sag, at der i de nu fuldt udviklede Bøgekopper paa Frugtgrenene findes talrige Blomster, og det er altsaa tænkeligt, at vi i 1872 atter kunne faa et Oldenaar, altsaa efter 3 Aars Forløb, men der udfordres jo en Mængde gunstige Betingelser for at Bøgens Blomster skulle blive til Frugt, og navnlig at ingen Frost indtræffer i Blomstringsperioden. I 1869 indtraf Frost, efterat Blomstringen var tilende, og den skabede ikke Udviklingen af de ansatte Frugter.

Maarum d. 25de Novbr. 1871.

R. Holten.

Det vestlige Sjælland.

(Fra Kastrup Skovdistrikt.)

Den lange Vinter er bleven efterfulgt af en kort Sommer, Bøgestoven grønneades først i den sidste Halvdel af Maj Maaned, og i Oktbr. Maaned faldt Løvet igjen, saa at Skoven var bladløs inden Novbr. Juni Maaned var meget kold; enkelte Nætter frøs det endog temmelig stærkt, navnlig i Natten mellem d. 3die og 4de Juni, og allerede i Septbr. Maaned begyndte Nattefrosten igjen, mellem 24. og 25. Septbr. frøs det saa haardt, at Georginerne her i Haven bleve aldeles sorte. Vi have haft en usædvanlig smuk Løvfaldstid, da Vejret paa den

Tid ikke alene var smukt, men ogsaa ualmindelig stille, hvorfor Løvet faldt jævnt og laa paa Skovbunden i tykke Lag. Plante-skolerne have været vanskelige at holde rene, da Udfrødet er trivedes for godt; men Planterne ere ogsaa voxede godt, meget faa ere gaaede ud, og baade Løvtræ- og Naaletræplanter have gjort rigtig gode Skud.

Tilvæksten i den ældre Skov er vanskeligere at bedømme; det syntes, som den for Naaletræernes Vedkommende har været som et Middelaar, men for Løvtræernes, da navnlig Bøgens, endog under et Middelaar. Frosten i Juni Naaned gjorde megen Skade paa de unge Løvtræ-Planter, navnlig i Lavninger og i Nærheden af Moser, hvor Bladene og de unge Skud bleve fvedne af.

I en Planteskole viste sig det mærkelige Tilfælde, at Bøgeplanterne i Frøbedene vare ganske røde af Frost, saa det kunde sees paa lang Afstand, medens de omprykkede Bøgeplanter, der stode i Bede umiddelbart op til Frøbedene, vare saa godt som uberørte af Frost.

I sin Bog om Frostmoser 2c. omhandler Grove Nattefrossten, efter en Afhandling af den svenske Naturforsker Hallström, og paaviser at de kraftige Planter fordampe mest Vand og frembringer derved ogsaa den stærkeste Afkøling, og derfor siger han (Side 12), er ogsaa den stærkeste Rug mest udsat for Nattefrost. Holder det Stik, saa maa Ovenstaaende kunne forklares herefter; Frøplanterne vare nemlig i langt kraftigere Væxt end de omprykkede, som lige vare flyttede om og derved satte tilbage. Frøplanterne forvant godt Affvidningen og gjorde gode nye Skud i Sommerens Løb. I det Frie derimod gif der mange Bøgeplanter bort af denne Frost paa Steder, hvor Modertræerne vare tagne bort*). Iøvrigt staa de unge Bøgeplant erfra forrige Aar godt og have ogsaa skudt godt, enkelte Steder endog meget stærkt. Kulturerne fra i Foraaret, som hovedsagelig er Granplantning, staaer ogsaa overalt godt.

I Esteraaret er gravet endel Huller, men ikke plantet ret meget, da vi have gjort det til Regel at opsætte Udplantningen til om Foraaret, for at staae Planterne for Bildtets Vid den Vinter, thi det ellers vilde være en Lettelse at faa Planterne ud om Esteraaret, da Jorden i Planteskolen, hvori der som oftest atter skal omprykkes Planter, saa kunde blive gravet

*) At Kmrb. Groves Forklaring af Nattefrostens Fremkomst er fuldstændig urigtig have vi paavist i forrige Bind Side 556 osv.; det er i Varmeudstrålingen og ikke i Fordampningen, at den egentlige Grund til Nattefrossten maa søges. Red.

inden Vinteren; man kan jo nok tage Planterne op og slaa dem ned til om Foraaret, men det skal ske med Omhu og forøger Arbejdet temmelig meget.

Af Insekter har her været endel *Bombyx pudibunda*; men det syntes, som de fik deres Snæl ved Frosten i Septbr. Maaned, og de have ingen kjendelig Skade gjort. Paa Bøgen har været enkelte Exemplarer af en bladædende Larve, som var temmelig stor, næsten som en Lillefinger, af en smut grøn Farve, uden Haar eller Børster og besat med Prikker og Porer, og den havde den Mærkelighed, at naar man pirrede ved den, kom der Straaler af en blaagrøn Vædske ud af dens Porer, i $\frac{1}{4}$ Alens Højde.

Paa ganske enkelte Steder paa Forhygelsesfladerne, hvor Græsværten var meget stærk, blev der, efter St. Hansdag, sat Røer ind for at afsnave noget af det overflødig Græs og træde Jorden sammen for at undgaa Muse-Røber, og paa et enkelt Sted endogsaa et Par Røer i Tøjr, uden at Planterne led det mindste derved; men iøvrigt har ingen Græsning her i Skovene fundet Sted.

Af Skovfrø har her kun været lidt Agern, som endda næppe nok kom ret til Udvikling; i een Skov fik vi samlet lidt til Frøbede, og her var den som overalt lille, men dog nogenlunde frist; i en anden Skov derimod, hvor vi begyndte at sante, viste det sig, at omtrent $\frac{3}{4}$ af Kjærnerne vare raadne.

Pileplantning, som vistnok har en Fremtid for sig, er foretaget paa et lille Stykke Jord i en Paboskov, og det synes, som om der er flere, der begynde at faa Interesse derfor. Det paagjældende Sted er en Mose med Lerunderlag, som er godt afgravet, kulegravet paa 16"8 Dybde og dernæst indhegnet; Plantningen er foretaget med Stiklinger paa 18", hvoraf kun 1 á 2" rage op over Jorden, med en Afstand af 1 og $\frac{1}{2}$ Al., som altsaa giver et Antal af 28,000 Stykker pr. Td. Land; det er Baandpil, der er plantet, og det er beregnet paa at Skudene skulle blive 3 Aar gamle, inden de ere tjenlige til Baandkjæppe. I det første Aar maa Jorden holdes ren ved Rugning, men i 2det og 3die Aar besørger Pilen det Hele. Plantningen blev begyndt ifjor og fuldendt iaar, og det fra ifjor seer frodigt og godt ud, og der er enkelte Skud, som vare store nok til Vaand.

Jeg har her paa Distriktet i en Planteskole gjort Forsøg med flere Sorter Pil; jeg er blevet budet for Kjæppene, som ere 2 Aar gamle, 5 K pr. 100. Gaaes der ud fra den Pris, og Antallet af Pilene regnes som ovenfor og der forudsættes mellem 2 og 3 Kjæppe af hver Pil, saa bliver der dog over 60,000 Stkr. pr. Td. Td. á 5 K = 500 Rb. af 1 Td. Td. i 3 Aar, foruden de mindre Skud og Kvistene, der kunne bruges til Kurve.

Uagtet Bøgen som bekendt er en saa konstant Træart, har jeg dog bemærket 2 Varieteter imellem de Millioner af Planter, der kom op forrige Aar; den ene var „hvidsødt“, idet den manglede Bladgrønt (Klorophyllen); af saadanne Planter, nogle helt hvide, andre baade hvide og grønne, saa jeg en Del forrige Aar, men de ere alle forsvundne, og det lykkes heller ikke at bevare dem ved at plante dem ind i Potte. Den anden Varietet er en virkelig Blodbøg, som kom op i Planteskolen, og som endnu er i bedste Velgaaende.

Sammerkvold d. 29de Novbr. 1871.

Span det.

Laaland-Falster.

Uagtet det kolde Foraar bewirkede et saa sildigt Uøvspring, at det første, grønne Bøgeløv ikke udviklede sig førend den 10de Maj, have Skovene dog paa enkelte Steder lidt en hel Del af den strænge Nattefrost, og navnlig har denne i Nætterne mellem den 4de og 5te og den 24de og 25de Juni havt en saa uheldig Indflydelse paa den unge Opvært, der stod i Nærheden af Enge, Moser eller Søer, at mange Planter enten gif ud eller bleve saa stærkt medtagne, at de i dette Aar ingen Skud kunde gjøre. Men undtages disse Tilfælde, har Tilvæksten saavel i den ældre Skov som den unge Opvært været gennemgaaende ganske god, enkelte Steder endog fortrinlig.

3 Planteskolerne ere Frøbedene med Eg, Rødgran, alm. Fyr, østerrigsk Fyr, Bjergfyr, Hvidgran, Lært, Aft og tildels Hvidtjørn fortrinlige, og her paa Knuthenborg maa særlig fremhæves Lærtebedene, der iaar have været langt bedre end nogensinde før. Frøbedene med Edelgran, Elm og tildels de med Ahorn have derimod været mindre gunstige. 3 Foraaret have vi foruden Bøgene fra forrige Aars Frøbede udprykket i vore Planteskoler flere Tusinde etaarige Bøge, der bleve optrukne i Skovene for en Betaling af 24 β pr. 1000 Stk., og som alle ere slaaede ypperlig an. Ialt blev der her paa Knuthenborg udprykket ca. 800,000 Planter, hvoraf Hovedmassen var Bøg og Rødgran.

Fra alle Steder lyde Efterretningerne om de unge Kultureer fra Foraaret og forrige Efteraar meget gunstige, og her paa Knuthenborg Skovdistrikt er der af de betydelige Plantninger, der ere udførte saavel i Skovene som paa den tidligere Agerjord, udgaaet høist 3 à 4 Procent.

Af mindre almindelige Træarter har jeg iaar kun gjort Forsøg med *Alnus cordifolia*, som vistnok er at foretrække for de almindelige Glearter, ialfald for Hvidellen. Detsvære er Frøet af *Alnus cordifolia* vedblivende meget kostbart og vanskeligt at erholde. Der er derfor heller ikke iaar bleven udplantet i Skoven mere end ca. 1500 af denne Træart.

Foruden Oldenborrelarverne, der iaar dog kun paa enkelte Steder have gjort nogen Skade i Planteskolerne, har jeg af Insekter kun iagttaget en lille Larve, der har viist sig i alt Afsefrøet og derved gjort dette ubrugeligt.

Af Agren har der kun været ubetydeligt, og af Bog har det ikke været muligt at indsamle noget af saa god Bestaffenhed, at det kunde bruges.

Her i Stiftet er det iaar for første Gang bleven forsøgt at benytte Naaletræernes Bark som Surrogat for Egebarken. I Nordamerika og i Sverrig seer dette paa mange Steder, men da det ikke desto mindre her i Landet er noget Nytt, vel nærmest fordi de fleste af vore Naaleffode ere af en temmelig ung Dato, skal jeg tillade mig at meddele Resultatet af det Forsøg, som er foretaget paa det kongelige Distrikt paa Falster, og som velvilligst er bleven mig meddelt. Kun Barken af Gran kan benyttes, hvorimod Barken af Fyr og Lært er ubrugelig. Granbarken kan aftages til enhver Aarstid og aftages let og i lange Strimler, og Pusning behøves kun ved Barken fra de ældre Træers Rodende, og hvor der findes Mos.

I en 60—70-aarig Bevorning indvandedes der af 3645 Rbf. Naaletræ (exklusive Top = 680 Rbf.) 161,20 Centner grøn Bark, der ved Tørringen svandt til 88,00 Centner. Svinlingsforholdet var saaledes 0,536. Omkostningerne ved Barkens Tilbannelse, nemlig ved Aftagning, Transport, Tørring, Pusning, Hugning og Indsætning var ialt 52 Rd. eller pr. Centner tør Bark 3 $\frac{1}{2}$ 8,6 β . Salgsprisen var 1 Rd. 8 β pr. Centner, hvilket giver Netto 48 β pr. Centner eller 1 Rd. 3 $\frac{1}{2}$ 10 β pr. Stk. Granbarken, der indtager i grøn Tilstand et i Forhold til Egebarken meget stort Rumfang, udbreder en saa affhyelig Stank, at Folkene sit Dndt ved Tørringen og Dplæsningen af denne. Salget af det afbarkede Tømmer gif nogenlunde (10 à 11 β pr. Rbf.), men det betvivles, at det oftere vil kunne sælges til disse Priser; thi det, der ikke blev solgt og bortført umiddelbart efter Afbarkningen, er saagodtsom Brag. Tømmeret revnede nemlig formedelst Solens Indvirkning i høj Grad; ja spaltede formelig.

Et lille Forsøg, som jeg selv har foretaget, har viist sig noget gunstigere. Jeg lod i For sommeren afbarkte 25 Graner i

en Alder af 45 Aar og erholdt 600 *N* grøn Bark, der i tør hugget Tilstand svandt ind til 450 *N*. Svindingsforholdet var altsaa her 0,75. Den Pris, der blev tilbuddet mig, var 4 Rd. pr. St *N* eller 1 Rd. 24 β pr. Centner, hvorefter Nettoindtægten bliver 2 Rd. 13 β pr. St *N* eller 4 \mathcal{L} pr. Centner. Endvidere revnede Tømmeret hos mig kun ubetydeligt, hvilket hidrørte fra, at mine Graner vare tagne ved Gjennemhugning og altsaa ikke bleve udsatte for Solen, hvorimod de andre vare faldne ved Afdrivning af en hel Bevogning.

Af disse Forsøg fremgaaer det, at man kun med Fordel kan afskarpe Granen, naar man er istand til at undgaa Tab ved Salget af det afskarpede Grantræ. Falde Træerne derfor ikke ved Gjennemhugning, kan man kun indlade sig paa denne Afskærning, naar man forud sikres Affættningen af Grantømmeret, eller man selv strax er istand til at anvende det. At flytte Tømmeret, for at Solen ikke skal virke paa det, vil i de fleste Tilfælde vel næppe kunne betale sig.

Knuthenborg d. 4de Decbr. 1871.

Schlepperegell.

Fyen.

Den forløbne Sommers første Halvdel var formedelst Atmosfærens Kulde og Tørhed ugunstig for enhver Vegetation og kan heller ikke have været gunstig for Skoven, men det derved muligen tabte maa for en Del igjen være indbundet ved den rigelige Fugtighed og jævne Temperatur, som sidste Sommeraffnit og Efter sommeren førte med sig; thi vi kunne vistnok som gjældende for Bevogningerne gennem alle Aldre i det Hele taget anse Tilvæksten som over et Middelaars. Den har navnlig været kjendelig stærk paa ældre Kulturer og ældre Plantebeholdninger, hvis Skud saa at sige have svulmet af Kraft.

Foraarets Kulturarbejder sluttedes ikke under heldige Auspicier, men de Plantninger, der overstode Forsommerens Gjenordigheder, holdt sig dog godt ved Efter sommerens Hjælp. Som meddelt i forrige Halvaarsberetning, benyttedes det i Marts indtraadte milde Vejr til Udsørelse af en Del Plantninger. Dog saa disse saavel som foregaaende Eстераars Kulturer have havt et noget forskjelligt Udfald, alt efter de stedlige Forholds Evne til at modstaa det efterfølgende ugunstige Vejrligs Indflydelse; nogle Steder har Frostene, andre Steder Tørheden anrettet Skade paa dem. Dog troer jeg, at man i Hovedsagen tør kalde Ud-

faldet af Kulturerne ret godt. Det samme kan siges om de i Foraaret udførte Plantestolearbejder, omendstjont noget almindeligt gjældende vanskelig lader sig udtale om disse mindre Arealer, hvor ikke alene forskellige Naturforhold men ogsaa forskjellig Jordbehandling og mere eller mindre betimelig Renholdelse altid vil give forskellige Resultater. Ligesom i Plantestolerne saaledes har utvivlsomt ogsaa Renholdelse i Kulturer stor Betydning for Skovplantens Udvikling og bør ej undlades, hvor man kan faa den udført uden Bekostning, og vel at mærke, uden at beskadige Planterne. Jeg kan saaledes ikke nofsom anbefale i rene Plantninger i de første Aar at brække den mellemliggende Jord f. Ex. ved Kartoffel dyrkning; Forsøg hermed ere faldne meget tilfredsstillende ud, men det forudsættes jo, at Arealet er frit for Træstod.

Der er imidlertid, navnlig i Bøgekulturer, en anden væsentlig Anledning tilstede til at søge Græsset fjernet, og det er til Forebyggelse af Mueskabe. Selv om Arbejdet er forbundet med Bekostning, bør det her ikke slyses. Græsværten tog i Sommerens sidste Halvdel stærkt Overhaand, og derfor blev det mange Steder her paa Fyen i regelmæssige Plantninger fjernet ved Hjælp af forskellige skærende Redskaber, alt efter som Planternes Størrelse og Afstand har tilladt, men det udfordrer under alle Omstændigheder Øvelse og Agtpaagivenhed hos den, der udfører Arbejdet og streng Kontrol fra Bestyrernes Side. Græsning med Køer vides ej at være anvendt i nogen betydelig Udstrækning, og som Renholdelsesmiddel da kun i Saaningsarealer af Bøg. Men her var det kolde Vejr en Hindring for at faa Kvæget ud forinden Smaaplanternes Løvspring, og inden dette senere tillod at slippe Køerne ind, var Græsset allerede blevet for gammelt til at den ved Kvæggræsning tilsigtede Fordel kunde opnaaes. Den Skade, Køerne anrette ved Nedtræden af Planter samt Straaninger paa Beje, Grøfter og Hegn, er ikke ubetydelig, og da det altid er vanskeligt at holde Græsningen indenfor de rette Grænser, har Skaden maasse iaar været større end Nyttens.

I forrige Halvaarsberetning omtales, at man blandt forskellige Forebyggelsesmidler mod den i strænge Vintre meget følelige Skade, Bildtet anretter ved Afbidning af Knopper, havde anvendt Plantens Bestrygning med Tjære. Dette har vel forebygget Bildtbidet, men som Bekræftelse paa at Tjæren absolut skader Planten, er mig meddelt et Forsøg paa nogle Edr. Land Bøgekultur; det har i samme viist sig, at Tjæren har ødelagt ikke blot Barken men ogsaa Bastlaget, og derved standset Vegetationen i samme Grad, som Bildtbidet vilde have gjort.

Skovfrø har for Bøgens Vedkommende kun været meget sparsomt tilstede og af slet Kvalitet; hos Egen har været noget

mere, men af ringe Størrelse; derimod have Edelgranen, Hvidgranen, Ellen, Birken, Aften og Vønnen havt mere rigeligt Frø.

Blandt indførte Træarter tør jeg efter eget Forsøg anbefale som fuldstændig haardfør og meget raskevøgende: *Fraxinus americana alba*, *Ulmus americana*, *Acer saccharinum* og *Platanoides*, *Larix sibirica* (*Ledebouri*) og *Tsuga Douglasii*, men om disse Træarters Fo bringer til Jordbunden saavel som deres Forhold i ældre Alder maa Fremtiden dømme, da de kun havees i Planteskole paa faa Aars Alder.

Rangese Skovridergaard d. 2den Decbr. 1871.

Carl Bloch.

Fra det østlige Jylland.

... Tilvæksten har været ret god saavel i den ældre Skov som i den unge Opvæxt, især efter den frugtbare Regn sidst i Juni.

De nye Kulturer have staaet sig bedre end i de foregaaende tørre Aar, skjønt ogsaa denne Sommer for vor Egns Bedkommende maa kaldes tør.

Af nye Kulturmetoder er især brugt dybere Huller; kulegravede Rønder o. lg., og af nye Træarter har jeg brugt *Pinus Douglasii*, hvis Frø imidlertid er meget dyrt og vanskeligt at faa, og *Pinus Cembra*, som jeg troer bør anbefales.

Fritstaaende Træer og Udkanten af Bøgestoven har ligesom ifjor lidt af smaa Insekter, som have اسپillet Bladene.

f. L. Kjøbenhavns d. 7de Decbr. 1871.

F. Mourier-Petersen.

Midtjylland.

Vejrtilstanden i den forløbne Sommer maa, hvad denne Del af Jylland angaar, ubestridelig kaldes overordenlig gunstigt; dette maa navnlig tilskrives den Omstændighed, at saavel Varme som Regn kom paa en for Vegetationen særdeles tjenlig Tid. Til over Midten af Maj var Vejret meget varmt, Natten mellem den 17de og 18de havde vi et ikke ubetydeligt Snefald, som imidlertid efterfulgtes af meget mildt, senere hen i Maanedens endogsaa varmt Vejr.

Sammenligne vi nu Temperatur- og Nedslagsforhold for Maanederne Maj ult. Oktbr. med samme Tidsrum ifjor, vil det vise sig, at Gjennemsnitsvarmen i 1870 var $12,18^{\circ}$ C., medens den for 1871 kun var $12,07$, men til Gjengjæld var Gjennemsnitsvarmen for Juni 1871 = $14,19$, medens den for Juni 1870 kun udgjorde $13,89$. Ligeledes var Regnhøjden for de 6 Maaneder i 1870 = $161,19'''$, medens den i 1871 kun udgjorde $149,89'''$, men Maanederne Juni og Juli gav i 1870 en Regnhøjde af kun $51,52'''$, medens de i 1871 gav $79,03'''$.

Disse Forhold have ej heller undladt at vise deres Frugter i en meget frodig Plantevæxt; sjældent har jeg seet saa gjennemgaaende heldige Plantninger som i Aar. Den allerede tidligere her i Tidsskriftet — 4de Bind 7de Hefte — omtalte Kulturmethode med det af mig modificerede Butt-larste Plantejern, er i sidste Foraar bleven anvendt i temmelig stor Maalestok, idet ikke alene et betydeligt Parti 2-aars Granplanter fra Frøbede er udplantet paa let Jord, men Methoden er ogsaa anvendt i Bøgeskov til Underplantning af 1-aars Bøgeplanter. I begge Tilfælde maa Plantningen kaldes vellykket; at Granplantningen senere hen i Slutningen af Juli Maaned led en Del af Frostskade, har ingen Betydning for Dommen om Methodens Anvendelighed, da vi paa samme Lokalitet i Gudenaadalen have havt Frostskade paa langt ældre Plantninger. Jeg tilstaaer at have næret nogen Betænkelighed ved at anvende denne Methode i Bøgeskov, da jeg frygtede for, at den vilde lide for meget af Græsbevæxt i en saa lys Stilling, som jeg af andre Hensyn ansaa det rettest at give Hugsten; jeg var nemlig ikke paa det Reue med, hvorvidt Græsning allerede i den første Sommer kunde være tilraadelig paa Grund af den Skade, som Kreaturerne muligvis kunde forarsage ved at træde paa de spæde Planter, men jeg har i Aar overbevist mig om, at man uden Fare kan drive Kreaturer ind i en saadan Hugst, da Græsset dog ikke førend hen midt i Sommeren kan naa en saadan Udbredelse, at det kan skade Planterne, og disse ved den Tid allerede saa betydeligt have fæstnet sig, at Faren for at bestadiges, ved at Kreaturerne træde paa dem, ikke er større end i enhver Besaainingshugst. Jeg kan saaledes ikke andet end paa bedste Maade anbefale denne Plantemethode paa Grund af dens Præbillighed og dens gode Resultater.

Den sidste Uge i Septbr. var meget stormfuld og kold, med endog saa $\div 2^{\circ}$; overalt paa lavere Steder frøs Bladene af de unge Planter, men formentlig vil denne i en saa sen Periode indtrufne Frost ikke øve nogen mærkelig skadelig Indflydelse.

Bøgeopgrøden fra 1870 har i det Hele taget holdt sig meget godt. Uagtet Planterne i de 12" dybt gravede Huller ere nok saa kraftige som andre Steder, er jeg dog tilbøjelig til at være bedst tilfreds med Opvæksten paa de Steder, hvor Bløjning er foretaget, da Planterne her ere tilstede i langt rigere Maal og intet lade tilbage at ønske med Hensyn til Udviklingen, men det er jo ikke usandsynligt, at den dybere Bearbejdning i Hullerne øve en mindre iøjnefaldende Indflydelse under saa gunstige Væxtforhold som de, der have fundet Sted i afvigte Sommer.

Nogen egentlig Insektskade kan jeg ikke sige at have bemærket; at Orchestes sagi igjen i Aar er optraadt i betydelig Mængde, var at vente. Den 25de Maj saa jeg første Gang sværmende Oldenborrer, men deres Antal var ikke saa stort, at det lader berygte nogen synderlig Fare for de kommende Aar, derimod har jeg paa enkelte Steder sporet Virkninger af Kuldet fra 1870, Virkninger som vel desværre til næste Aar ville blive endnu føleligere. Næsten overalt i vore Bøgestove har jeg i Septbr. og Oktbr. Maaneder truffet Larven af Phal. bombyx pudibunda, men i et saa ringe Antal, at nogen skadelig Virkning ikke har været at spore.

Enkelte Steder gave i Foraaret Haab om en sporadisk Oldenhøst, men det har senere viist sig, at Bøgen for største Delen er svang.

Kraghlund d. 24de Novbr. 1871.

Dahlstrøm.

Det sydlige Jylland.

(For Vinterhalvaaret 1870—71.)

Sidstafvigte Vinters Vejrtilstand maa i det Hele taget betegnes som heldige saavel for Skovningsarbejdernes Gang som for Produktets Salg og Transport. Frostene begyndte tidligt og var saa vedholdende, at Jorden, hvor den først engang var froksen, ikke søede op igjen før i Marts Maaned. Sneen faldt ikke i saa stor Mængde, at den væsentlig besværliggjorde Transporten, og laa længe nok til i høj Grad at lette denne samt i tilstrækkelig Mængde til at beskytte Opvæksten under Skovarbejdet. Arbejdskraften har været let at erholde, da Jordarbejderne i Marken ved Bejanlæg odsl., tidlig maatte ophøre paa Grund af Frostene, hvorved Mange, som ellers vilde være arbejdsløse, kunde erhverves for Skovningsarbejdet. Priserne paa Brændved have været højere i afvigte Vinter end i de to

foregaaende, omendfsjønt ikke fuldt saa høje som for 3—4 Aar siden. Om nu end Vinterens Strængthed kan have bidraget Noget hertil, saa troer jeg dog — uden isvrigt at kunne angive Hovedgrunden —, at den langtfra har været den nærmeste Aarsag. Ifjor og iforfjor, da Priserne paa Brændet gik saa langt under, hvad de havde været i de forudgaaende Aar, hørte man ofte den Frygt udtale af Skovejerne: at det nu vilde være forbi med de gode Træpriser, siden de brændselbesparende Ovne, og med dem Forbrugen af Stenful, vare blevne mere almindelige, men sidste Vinters Træpriser havde fuldstændig spottet denne Frygt, og allerede i Efteraaret, da Auktionerne begyndte, altsaa inden Vinterfulden kunde influere paa Priserne, viste det sig til Skovejernes Glæde, at Begjæret efter Træ var langt større, end man havde ventet, og at Brændehandlernes tomte Beholdninger trængte til paany at fyldes.

Randbøl Distrikts Priser paa Grantsømmer have i afvigte Vinter været omtrent de sædvanlige, og det viser sig, at Forbrugen af Tømmer her paa Eggen stiger i samme Grad som Produktionen.

For Bygningstømmer (Lægter indbefattet) har Gjennemsnitsprisen været 22 β pr. Kubikfod, hvorved dog maa bemærkes, at Lægter er det Sortiment, der er mest søgt, og som betales pr. Kubikfod næsten dobbelt saa højt som de større Sortimenter. Endog saa de allermindste Effekter: Humle- og Bønnefager, hvoraf her dog sælges ca. 10,000 Stk. aarlig, finde Affætning til gode Priser, saasom 3 $\frac{1}{2}$ β pr. Stk. eller ca. 17 β pr. Kubikfod, uagtet ikke en eneste af dem bliver brugt overensstemmende med sin Benævnelse. Den væsentligste Anvendelse for dette Produkt er til Hegn, Stængeled (Styder) og Forskalmingsmateriale ved Gidsning af Losterne i Kreaturstalde. Det viser sig saaledes her som andetsteds, at ligesaavel som man hjælper sig uden et eller andet Materiale, naar det ikke er tilstede, saa søges det og finder Anvendelse, naar det tilbyder sig. Saaledes ville upaatvivlelig ogsaa Tagpaanene have en stor Fremtid for sig fornemlig i de magre Egne, hvor det er for dyrt at tække med Straa, og hvor Lyngen, der hidtil har udgjort omtrent det eneste Tækningsmateriale, Aar for Aar bliver vanskeligere at erholde. Distriktets Skovprodukt har iaar faaet en ny Forbruger i Ejeren af Vingsted Mølle ca. 1 $\frac{1}{2}$ Mil herfra, der paa sin specielt dertil anlagte Fabrik forarbejder Træet til Brug for Papirfabrikationen. Det er kun de større og knastfrie Sortimenter, han kan bruge hertil.

Kulturarbejderne — Gulgravning og Kulegravning — fik en brat og langvarig Standsning fra Slutningen af No-

vember indtil Slutningen af Marts, og det var kun undtagelsesvis i besyttede Skovaabninger med høj Lyng eller Hindbærært, at Kulegravning kunde finde Sted endnu i Januar Maaned. Kulturerne have saa langt fra lidt ved den strænge og vedholdende Vinter, hvori Kulbegraden her endog naaede til $\div 21^{\circ}$ N., at de tværtimod synes ualmindelig heldig at have overstaet den. Ej heller den ældre Skov har paa denne Egn i nogen Maade lidt mere end sædvanlig Overlast ved de forskjellige Vejrligsforhold, Vinteren fører med sig. Endogsaa Granbevogninger i Skovenes Øverkanter ere gaaede temmelig fri for Sneyrft.

Den Skade, Musene have forvoldet her paa Eggen, har ikke stort at betyde, og hvor den af og til spores, synes det, at et Par Aars Fredning af Røven er istand til at afhjælpe den.

Naar jeg undtager Strøget Syd for Horsens Fjord (Voller, Palsgaard, Barritskov og Rosenvold), findes Naa- og Kron-Bildt kun i saa ringe Mængde i det sydlige Jylland, at den Bildtskade, der udenfor dette Strøg affiedkommes, er helt forsvindende. Jeg maa dog specielt undtage et enkelt lille Skovkomplex Vest for Horsens paa ca. 250 Td. Land, hvori Bildtstanden, stjønt betydelig formindsket i de senere Aar, endnu udgjør 30—50 Stk. Raadyr, men her bliver ogsaa al Naaletræplantning, hvoraf her findes forholdsvis meget, holdt nede i 8—12 Aar; efter den Tids Forløb tage Plantningerne dog i Almindelighed saa stærkt Tilløb, at de gaa af med Sejren; men Tilvæxttabet har imidlertid været betydeligt, og det er og bliver altid en kostbar Fornøjelse at holde saa stærk en Bildtstand. Om den Skade, denne Bildtstand har anrettet iaar, er større end sædvanlig, er mig ubekjendt. En Fjende for toaarige pinus montana Planter, som jeg aldrig før har kjendt som saadan, er optraadt i Vinter paa Felborg Distrikt; det er Haren, der har affkaaret smukke Frøbedeplanter i 100,000-vis og saa at sige helt ødelagt forrige Aars Udsæd. Her paa Distriktet, eller overhovedet i det sydlige Jylland, har Haren aldeles ikke vist denne skadelige Tilbøjelighed. Et godt Midde til at forebygge dette Onde vil det være at belægge Frøbedene med et tæt Risbække eller endnu bedre med Staaltraadsrammer, som jeg har ladet indrette til Frøets Beskyttelse imod Fuglene, og som jeg i dette Øjemed med stor Fordel har benyttet i et Par Aar. Den første Anskaffelse af slige Rammer vil koste 32—40 β pr. \square Alen, men naar man saa regner, at de kunne bruges i 12—15 Aar, saa bliver den aarlige Udgift derved høist ubetydelig i Forhold til den Nytte, de gjøre.

Det tegner ikke til noget godt Frøaar iaar; thi at man

finder frøbærende *Asf*, *Uhorn*, *Ege*, *Elle* og *Hvidtjørn* finder næsten hvert Aar Sted og behøver næppe at anføres; af *Bøge-*olden synes navnlig slet intet at skulle avles, men da *Trangen* hertil ej heller kan være tilstede for det første, saa er det bedre, at *Træet* anvender al sin Kraft til *Bedproduktionen*, der sikkert bliver mindre i gode *Oldenaar*. Med Hensyn til *Frøavlen* i *Almindelighed* anseer jeg det for ønskeligt, om *Hjemmeavlen* af *Frø* navnlig af *Naaletræfrøet* snart kunde indskrænke *Indførselen* af fremmed *Frø*. Jeg meddelte i en tidligere *Stovbrugsberetning* en *Sammenligning* imellem *Resultatet* af *hjemmeavlet* og af *indført Frø* og angav *Forstjellen* efter et *Stjøn* til ca. 25 pCt. til *Fordel* for det *danste Frø*, men ved i *April Maaned* at optage og tælle *Planterne*, viste det sig, at af *indført* og *hjemmeavlet pinus montana Frø* gav det sidste 24,000 *Planter* pr. *H*, medens det *tyste Frø* kun leverede 9,500 *Planter*. Det er en *Selvfølge*, at *Saaningsvilkaarene* vare stillede aldeles lige for begge *Sorter*. Ganske vist taler dette *Faktum* ikke til *Gunst* for mit „*Stjøn*“, men af *Frygt* for at *overdrive* til *Skade* for det *fremmede* havde jeg dengang angivet *Forstjellen* saameget for *lavt*. *Distriktet* har *iaar* — og vil ogsaa kunne det *adaare* — *forsynet* sig selv og mange andre med *Rødgranfrø* og *tildels* med *pinus montana Frø*; og *Frøbedene* vise tilfulde, at *vort eget Frø* har *fuldt saamegen Spiredygtighed* som det *indkjøbte*.

Gjøddinggaard 14 Juli 1871.

Fr. Bang.

Agerdykningsberetning.

(Fra Slutningen af December).

Medens Udbytten af Kornhøsten var over et Middelaar (se sidste Beretning), har Udbytten af Koerne maaste næppe naaet et Middelaar, og af Kartofler endog været en Del derunder. Kartoflerne teguede en Tid af Sommeren godt, men Sygdommen i Slutningen af Juli greb hurtig om sig, standsedes vel af det senere tørre Vejr, men dels var Toppen ofte helt ødelagt, saa Knoldene i den følgende Tid ej voksede synderligt, dels var Sygdomsspirerne i rigelig Mængde i Jorden og paa Knoldene og tøvede derfor heller ikke med stærkt at angribe Kartoflerne, da de vare bragte i Kuler, skjønt Vejrliget i Op-
tagningstiden var saa tørt og gunstigt som ønskeligt. I det Hele taget har derfor Udbytten været ringe og er end nderligere blevet forringet, ved at man de fleste Steder senere har maattet aabne Kulerne og løstne undertiden endog $\frac{1}{3}$ fra, fordi de vare syge. En hurtig Benyttelse af de endnu sunde Kartofler, dels til Fodring dels til Brændevinsbrænding, var da ogsaa det naturlige Middel, man mange Steder greb til, men derved er Kartoffelbeholdningerne blevne nderligere stærkt formindskede, og da der tilmed ikke tilføres os saa mange Kartofler som almindelig fra Tyskland, formedest den daarlige Høst, vil der sikkert til Foraaret blive Brist paa Kartofler saavel til at lægge som til at spise. Daarlighst var Udbytten paa Derne og i det østlige Inland ind til Hedeegnene, men i disse

faavel som i de nordlige Jylland har Udbyttet været ret tilfredsstillende, og 6—8 eller undertiden endog 10 Fold er ikke noget ualmindeligt, men Sygdommen har ogsaa her gjort Skade om end i mindre Grad. Dette er heldigt, da Kartoffeldyrkningen er saa vigtig for Hedeegnene, og vilde sikkert blive det end yderligere, hvis forbedrede Kommunikationsmidler gjorde det muligt i større Omfang end Tilfældet nu er, at føre de i Reglen velsmagende Kartofler fra Hedeegnene til de frugtbare Egne af Østkysten, hvor Kartoffeldyrkningen trænges tilbage af Rodfrugtdyrkningen, saa at der til flere Byer endog finder en Del Indførsel Sted ad Søvejen. En for enkelte Hedeegne ej uvæsentlig Afjætning af Kartofler finder Sted til de smaa Kartoffelmelsfabriker, der hist og her ere anlagte, og hvis Produkt bedre end den raa Kartoffel kan bære de noget besværlige lange Transporter.

Ogsaa for de øvrige Rodfrugter var Optagningsvejret særdeles gunstigt, men de viste sig at være mindre, end man i alt Fald en Tid havde ventet. De vare blevne trykkede af Kulden og Tørken i Foraaret, havde senere været vanskelige at holde rene, men stode, hvor de vare vel passede, dog smukt i Juli og August, og havde navnlig en rig Bladvæxt, saa man haabede, at de i Eftersommertiden vilde voxe betydeligt. Men det tørre Vejr i September og derefter følgende raakolde og barste Vejr var ikke gunstigt for dem, og Udbyttet blev derfor i det Hele taget næppe saa stort som almindeligt, om det end paa enkelte kraftige, velgjødede og dybtbearbejdede Jorder blev lidt derover. I Almindelighed fremhæves Gulerødderne, baade de hvide og gule, samt Runkelroerne at have givet bedst; paa Laaland synes Raalraberne forholdsvis at have været de bedste, og fra enkelte Egne i det nordvestlige Jylland fremhæves Turnipsen som de bedste. I nogle Egne, navnlig Hedeegnene i Jylland, vinder Rodfrugtdyrkningen megen Udbredelse, om der end endnu staaer meget tilbage at ønske med Hensyn til Roernes rette Behandling og Plads i Sædskiftet; i andre Egne f. Ex. paa flere af de fynste Smaaøer, hvor Vilkaarene netop synes

færlig gunstige for dem, hvad Jordbund og Klima angaaer, have de derimod endnu saa godt som slet ikke fundet Indgang.

Efteraarstræksningen har iaar været bedre end almindelig, med Undtagelse af nogle af de lettere Egne, hvor den i September Maaned paa Grund af den stærke Tørke blev slet. Kvæget er derfor ogsaa kommet paa Stald i godt Huld og i god Sundhedstilstand. Vejret blev paa en Gang saa strængt, at man de fleste Steder nødsagedes til at binde ind om Natten, og derved faldt Fristelsen bort, som ellers saa ofte bringer Folk til, længere end rigtigt er, at opsætte denne saa nyttige Foranstaltning; og da Vejret senere hen i Oktober blev bedre, kunde Køerne uden Skade vedblive at gaa ude om Dagen, og først ved Novembertide, undertiden endog først en Tid ind i November, bleve de bundne ind, for saa vidt man ikke allerede ved det første stränge Vejr's Indtrædelse, istedetfor som nævnt, at tage dem ind om Natten, havde sat dem helt paa Stald. Halmfodret er sundt og tilstede i rigelig Mængde; fra flere Sider menes det ikke at være nærende og drøjt, men denne Mening antages fra andre Sider at finde sin rette Forklaring i den stränge Frost i December, hvorved der jo altid tæres mere paa Foderet.

Vintersæden er i det Hele taget mindre udviklet end almindelig, men der er en ikke ringe Forskjel paa de enkelte Egne. Bedst synes Rugen at staa i de lettere Egne i Sjælland, hvor den endog har bukket sig ret godt flere Steder; i det sydlige Sjælland er den derimod længere tilbage i sin Udvikling og endnu længere tilbage er den paa Værne, især i det midterste og sydligste Sjælland. Kun hvor Rugen er saaet i de allerførste Dage af September har den et bukket og kraftigt Udseende; men Jorden var i September saa tør, at man ofte tøvede med at saa, og den Rug, der blev saaet umiddelbart inden de stærke Regnstyl jidst i September, laa formedelst Kulden længe i Jorden og staaer mindre godt, fordi Jorden af Regnen blev banket sammen omkring Kjærnen, og Rugen kan mindre godt end Hveden taale

faa megen Væde i Forbindelse med Kulde. Af Hveden faaedes noget før Regnperioden sidst i September og først i Oktober, men de fleste Steder standsedes Saaningen af Regnen, som man troede kun for nogle Dage, men i Virkeligheden for flere Uger, især hvor man ikke, som dog nu bliver almindeligere, havde pløjet færdig før eller umiddelbart efter Høst, saaledes at Saaningen kunde tilendebringes i de enkelte Tørrvejrskdage; og endnu efter Midten af Oktober havde man flere Steder en Del Hvedesaaning tilbage. En saa udstrakt Sædetid giver selvfølgelig ogsaa stor Ulighed i Hvedemarkernes Udseende; de, der bleve tilsaade inden Regnen, hvad desværre kun var Tilfældet med saa, staa ret godt, om Kornet end ogsaa paa disse laa 2—3 Uger i Jorden; paa de senere tilsaade Marker staaer Hveden vel frisk og rimeligvis med ret gode Rødder, men den er ikke buftet eller har endog ofte næppe naaet at faa sine 3 Blade, og endelig var der paa de sidst tilsaade Vinterhvedemarken kun smaa og svage Planter at se, da Frostene indtraadte og standsede Væksten. Snart kom imidlertid et Snelag, der beskyttede Hveden saavel som Rugen, og endnu er der intet til Hinder for at Vinterfæden ved et gunstigt Vinter- og Foraarsvejr kan udvikle sig nogenlunde kraftig, men saa vi derimod ugunstigt Vejr, vil den de fleste Steder blive svag, og rimeligvis ikke saa Steder vil det blive nødvendigt at ompløje den.

Vejrtilstanden har i det Hele taget været særdeles gunstigt for Efteraarsarbejderne; Jorden er blevet vinterlagt i en udmærket Tilstand; Drænings-, Mærglings- og Opdyrkningsarbejder have ogsaa været begunstigede af Vejret; hvad Arbejdets Kvalitet angaaer, er der derfor intet tilbage at ønske, men derimod er selve Efteraarsbearbejdningen ikke blevet fremmet saa meget, som man skulde have ventet. Vel har man de fleste Steder faaet Stubbene fældet og en Del Grønjord pløjet, somme Steder endog faaet givet Jorden 2 Pløjninger eller foretaget Dybpløjning, men ikke saa Steder ligger endnu megen Grønjord, som skulde været vendt, upløjet, og selv en Del

Stubbepløjning er tilbage. Grundene hertil ere mange; dels traf det længe ud, inden man blev færdig med Vintersædens Lægning, dels var Stubbjorden vel vaad til at pløjes umiddelbart efter Regnperioden, dels kom Vinteren noget tidligere, end vi i de sidste Aar have været vant til, men dels og fornemmelig maa den forcerede Udtærstning for at drage Nytte af de høje Kornpriser bære Skylden derfor; den er alletider, men har særlig iaar været en farlig Rival for en grundig Stubbepløjning.

De særlige Meddelelser i de modtagne Beretninger dreje sig navnlig om 2 Forhold, nemlig om Arbejderspørgsmaalet og om den truende Vandmangel i de lette Egne af Jylland. Kun om den sidste Sag kunne vi denne Gang hidsette nogle Uddrag af de modtagne Beretninger, idet vi tilføje, at det saa at sige ere alle Beretningerne fra det nordvestlige, midterste og vestlige Jylland, der stærkt fremhæve den samme Ulempe, og at den ogsaa enkeltvis omtales i Beretningerne fra Øerne. Om Arbejderspørgsmaalet ere de modtagne Meddelelser derimod saa udførlige, at Bladsen ikke tillader at indrykke dem i dette Hefte, men det vil da ske i et følgende.

Fra Mors. En væsentlig og meget følelig Ulempe har Vandmangelen været i dette Efteraar. — Hundrede af Brønde have maattet forbydes, men mange Steder — selv paa store Gaarde — har man været og er endnu henvist til at vande Kreaturerne i Damme og Gadeljær. — Hvis Nedslaget i denne Vinter ikke bliver meget betydeligt, vil man mange Steder ikke uden Vængstelse gaa det kommende Aar imøde ikke alene af Hensyn til de uundværlige Brønde og Vandbeholdninger men ogsaa af Hensyn til Vegetationen. — Et første og nogenlunde vellykket Forsøg paa en artefist Brøndboring (i Rytjåbing) vil utvivlsomt blive efterfulgt af flere, og Opretelsen af et med Indsigt og gode Redskaber forsynet Brøndborer-Kompagni (i Aalborg) er derfor bleven hilst med Glæde af mange her paa Øen.

Fra Hammerum Herred. Specielt troer jeg denne Gang at maatte henlede Opmærksomheden paa den store Vandmangel, der har fundet Sted overmaade mange Steder; mange Brønde ere blevne aldeles tørre, og mange give saa utilstrækkeligt Vand, at det har været en vanskelig og kostbar Opgave, at

skaffe det fornødne Vand tilstede. De fleste Steder har man prøvet paa at fordybe Brøndene flere Alen, og det er mærkeligt, at der i saa Henseende ikke er skeet Ulykker, idet der sædvanlig arbejdes dybere ned, ofte mange Alen, i en gammel Brønd, uden at iagttage høist nødvendige Forsigtighedsregler. Da Vandet ligger meget dybt i mange Mærgelgrave, og stedse synker dybere og dybere ved Brugen, har det ofte været livsfarligt, især i den Tid det frøs stærkt, at faa Vandet op af slige Beholdere. Nogle Steder hidkjøres Vandet lang Vej og med stor Bekostning; andre Steder ere Kreaturerne drevne hen til sjerntliggende Vandløb; i de Dage, Vejret var skarpt, med Sne, Frost og Storm, var det formelig uhyggeligt med den Vandmangel. Endog Vandmøllerne have manglet Vand. Det er et almindeligt Onske, at det nu begyndende Tøvejr med Nedslag maa afhjælpe denne følelige Mangel.

Registre.

a) Emner.

- Agerbruget. En Rejse i Sylland 1870. 56.
 — paa Nors. 336.
- Agerdyrking. Hvorvidt svarer Anvendelsen af en betydelig Driftskapital
 Regning i det danske Agerbrug. 90.
 — Dyrkning af Husmandsflodder. 174.
 — Bore Klover-Græsmarker. 187.
 — Nogle Bemærkninger om den rette Sædetid. 410.
- Agerdyrkningsberetninger. 215, 330, 416, 483 og 644.
- Agerhønsenes Nytte og Skade. 25.
- Analysér. Nogle Jordanalyser. 456.
- Arbejderne. Om Forbedringen af Arbejdernes Kaar. 114.
 — Om Ophjælpning af Agerbruget hos Husmænd. 161.
- Arbejdspriser paa Bornholm. 225.
- Baandpil, Om Dyrkning af —. 550.
- Bogannældelse, Generalstabens Kaart. 563.
- Bornholm, Arbejds- og Ejendomspriser paa —. 225.
 — Raagen (Korntragen) paa —. 285.
- Brotfuglens Nytte og Skade. 21.
- Byggeforeninger som Hjælpe middel for Arbejderne. 139.
- Bygningsvæsen. Landbrugsbygninger paa Drumgaard og Damgaard. 59
 og 72.
 — Landbrugsbygningerne i det østlige Skotland. 247.
- Bønner. Deres Dyrkning i det østlige Skotland. 237.
- Daavildtets Nytte og Skade. 30.
- Damgaard, Agerbruget paa —. 71.
- Dampkraftens Anvendelse i Agerbruget. 222.

- Damparstfningens Udbredelse 1871. 491.
 Daugaard Landbrugsskole. 64.
 Diskussioner i det kgl. Landh. Selskab. Om Landmandsforamlingernes fremtidige Ordning. 38.
 — — — Om Anvendelsen af en betydelig Driftskapital. 104.
 — — — Om Forbedringen af Arbejdernes Laar. 140.
 — — — Om at ophjælpe Agerbruget hos Husmænd. 169.
 — — — Om Agerbrugets Udvikling i Danmark i de sidste 25 Aar. 387.
 Dræningens Historie i Danmark. 366.
 — Om Begrebet „Lilstrækkelig Dræning. 389.
 Dyr, Nyttige og skadelige —. 20.
 — — — Raagen paa Bornholm. 285.
 Dyrphysiologi. Den dyriske Varme. 142.
 Dyrskuer, Om Ordningen af Landboforeningernes —. 392.
 Elskragens Nytte og Skade. 21.
 Et Bidrag til Rødelens Karakteristik. 568.
 England, Landbruget i — 1870. 14.
 — Agerdykningsberetning fra —. 500.
 — Meddelelser fra en Rejse i —. 577.
 Faareavl, Sverrigs —. 442.
 Falsker, Højdeforholdene paa —. 532.
 Fond til Landmænds Uddannelse. 84 og 604.
 Frankrig, Agerdykningsberetning fra —. 505.
 Frisensfeld, Korn-, Mejeri- og Pengeregnskabet paa —. 100.
 Fyen, Højdeforholdene paa —. 535.
 Fyr, Odsherreds —. 71.
 Fysiologi. Den dyriske Varme. 356.
 Gjedsergaard, Korn-, Mejeri- og Pengeregnskabet paa —. 100.
 Gjødning, Forbruget af kunstig — i Danmark 1870. 291.
 — , Benyttelsen af — — — indtil 1870. 373.
 Gran, Benyttelse af Granbark. 635.
 Græsmarker. Vore Kløver-Græsmarker. 187.
 Harer, Nytten og Skaden af —. 32.
 Have- og Markfrugtudstilling i Kjøbenhavn 1872. 572.
 Hedeopdykning. Bemærkninger om dens Historie. 369.

Hegn i det østlige Skotland. 246.
 Hesteavl, Sverrigs —. 443.
 Historie. Agerbrugets Udvikling i Danmark i de sidste 25 Aar. 363.
 Husdyrbruget i Sverrig og Landbrugsmødet i Gøteborg 1871. 429.
 Husholdningsforeninger som Hjælpe-middel for Arbejderne. 123.
 Husmænd, Om Ophjælpning af Agerbruget hos —. 161.
 Hærfluglens Nytte og Skade. 21.
 Højdeforholdene paa den sjælandske og den fynske Øgruppe. 513.
 Høstmaader og Valget af den rette Høsttid i England og Skotland. 590.

Jagt. Nyttige og skadelige Dyr. 20.
 Jordanalyser, Nogle —. 456.

Kaart, Generalstabens —. 563.
 Kaligjødning, Forsøg dermed. 297.
 Kapitelstatter for 1870. 158.
 Kartoffeldyrkningen i det østlige Skotland. 239.
 Rastning blandt Køerne. 335.
 Kløver=Græsmarkerne. 187.
 Korntragen paa Bornholm. 285.
 Korn= og Produktmarkedet i Kjøbenhavn. 86.
 Korhornsracen i Sverrig. 430.
 Kreditforeninger som Hjælpe-middel for Arbejderne. 116.
 Kringsborg, Korn=, Mejeri= og Pengeregnskabet paa —. 100.
 Kronvildtets Nytte og Skade. 29.
 Kvægavl. Efterspørgsel efter jydsk Mallekvæg. 424.
 — Sverrigs —. 429.
 Kvæghold paa Drumgaard 62; paa Lillerup 68 og 214.
 — Rastning blandt Køer. 335.
 — Middel mod Efterbyrdens Tilbageholdelse. 336.
 Køer brugte som Træddyr. 185.

Laaland, Højdeforholdene paa —. 533.
 Landbruget 1870. 1.
 — i det østlige Skotland. 233.
 — Agerbrugets Udvikling i Danmark i de sidste 25 Aar. 363.
 — Meddelelser fra en Rejse i England og Skotland. 577.
 Landhusholdningssekselskabets Halvaarsmøde d. 21de Decbr. 1870. 75.
 — — d. 14de Juni 1871. 399.
 — — d. 13de Decbr. — 596.
 Landmandsforsamling i Nykjøbing. Delegeretmøde i den Anledning. 271.
 — Deres fremtidige Ordning. 38.
 Landbrugsmødet i Gøteborg 1871 og Husdyrbruget i Sverrig. 429.

Langeland, Højdeforholdene paa —. 545.
 Pillerup, Agerbruget og Kvægbesætningen paa —. 67 og 214.
 Longford, Fællesmejeriet i —. 342.

Mejeribøsen. Om Fabrikation af amerikansk Cheddarost. 341.
 — Om Oprettelsen af Fællesmejerier. 356.
 Mejeriregnskabet fra Stats. Leisdorps's Gaarde. 100.
 Møen, Højdeforholdene paa —. 531.

Naaletræer. Om Benyttelsen af deres Bark. 635.
 Norge, Landbruget 1870 i —. 12.
 — Agerdyrkningsberetning fra —. 497.

Østelavning. Om Fabrikationen af amerikansk Cheddarost. 341.
 Durupgaard, Korn-, Mejeri- og Pøngeregnskabet paa —. 100.

Pil, Plantning af —. 633.
 — Om Dyrkning af Baandpil. 550.
 Planteangreb. Om nyttige og skadelige Dyr. 20.
 Plantedyrkning. Nogle Bemærkninger om den rette Sædetid. 410.
 Produktionsforeninger som Hjælpe middel for Arbejderne. 121.
 Prøveflader, Om Nytten af —. 321.

Raadyr, Nytte og Skade af —. 30.
 Raagen paa Bornholm. 285.
 Raastofforeninger som Hjælpe middel for Arbejderne. 117.
 Redskaber paa jydsk Gaarde. 69.
 — i det østlige Skotland. 249.
 — Om Redskabsudstillingernes Ordning. 271.
 — Resultater med den rosenste Saamaskine. 317.
 — Indførelsen af nyere Redskaber og Raffiner i Danmark indtil
 1870. 376.

Rusland, Agerdyrkningsberetning fra —. 506.
 Rødelken, et Bidrag til dens Karakteristik. 568

Saaning, Tidlig og sildig —. 335.
 — Nogle Bemærkninger om den rette Sædetid. 410 og 493.
 — Bred- og Radsaanningen i England og Skotland. 584.
 Sjælland, Højdeforholdene paa —. 513.
 Skoler. Landbrugsskolen paa Daugaard. 64.
 Skotland, Jordbruget i det østlige —. 233.
 — Meddelelser fra en Rejse i —. 577.
 Skovbrug. Begynder i Skovene. 201.

- Skovbrug. Om Dyrkning af Baandpil. 550.
 — Et Bidrag til Rødkællens Karakteristik. 568.
- Skovbrugsberetninger. 299 og 629.
- Skovbrugsforeninger. Laaland=Faalsters Forstmandsforening. 321. Om Nytten af permanente Prøveflader. 321. Højemaaleren og Maalebaandet. 327.
- Sparekasse, Ublaan til større og mindre Jordbrugere fra Storehedinge —. 328.
- Stafkætning i England og Skotland. 593
- Statistik. Sverrigs Kornudførsel. 12.
 — Gjennemsnit af Foldene og Kornets Vægt 1870 sammenlignet med 1863—69. 217.
 — Ejendoms- og Arbejdspriser paa Bornholm. 225.
 — Forbrugen af kunstig Gjødning i Danmark 1870. 291.
 — Det dræneede Areal i Danmark 1861 og 1866. 366.
 — Bidrag til Landmændene i Frankrig. 401.
- Storfen. Dens Nytte og Skade. 23.
- Stutterier. De svenske Stutterieracer. 447.
- Støren. Dens Nytte og Skade. 22.
- Svalen. — — — — 24.
- Sverrig, Landbruget i — 1870. 9.
 — Husdyrbruget i —. 429.
 — Agerdyrkningsberetning fra —. 495.
- Sygdomme hos Dyrene. Den dyrskte Barne som Middel til at kontrollere den. 154.
 — — — — Middel mod Efterbyrdens Tilbageholdelse. 336.
- Sæddinggaard, Forslag til Driften af —. 95.
- Sædkifter, ordnede med Kløvertræthed for Dje. 189 og 199.
 — i det østlige Skotland. 234.
 — i England og Skotland. 577.
- Turnips Dyrkning i Skotland. 244.
- Tyskland, Landbruget i — 1870. 18.
 — Agerdyrkningsberetning fra —. 503.
- Udspilling af Have- og Markprodukter i Kjøbenhavn 1872. 572.
- Vandskjellene paa den sjælandske og den fynske Værd. 513.
- Vejanlæg. Benyttelsen af glacerede Kær istedetfor Broer eller Sten-
 kister. 306
- Vejriagttagelser 1871. 87, 159, 231, 328, 425, 509 og 575.
- Vildænder. Nyttens og Skaden af —. 25.
- Vegelbruget i England og Skotland. 578.
- Vegeldrift i Skovene. 201.
- Vildt. Nyttige og skadelige Dyr. 20.

- Økonomi. Udbyttet af Læsdorps Gaarde. 100.
 — Om Forbedringen af Arbejdernes Kaar. 114.
 — Om Ophjælpning af Agerbruget hos Husmænd. 161.
 — Ejendoms- og Arbejdspriser paa Bornholm. 225.
 — Udlaan til større og mindre Jordbrugere af Storehedinge Sparekasse. 328.
 Drumgaard, Agerbruget paa —. 57.

b) Forfattere.

- Anderfen, J. B. H. Hvad kan der fra Landboforeningernes Side gøres for at ophjælpe Agerbruget hos Husmænd og andre mindre Jordbrugere. 161.
 — Rogle Bemærkninger om den rette Sædetid. 410.
- Bang, J. Skovbrugsberetninger. 315 og 640.
 Bloch, C. Skovbrugsberetninger. 309 og 635.
 Bofelmann. Vore Kløver-Græsmarker. 187.
 Brüel. Skovbrugsberetning. 319.
- la Cour, J. C. Landbruget 1870. 1.
 — Forbrugen af kunstig Gjødning i Danmark 1870. 291.
 — Agerbrugets Udvikling i Danmark i de sidste 25 Aar. 363.
- Dahlstrøm. Skovbrugsberetninger. 313 og 638.
- Faber, B. Om Forbedringen af Arbejdernes Kaar. 114.
 Friis, J. En Bemærkning om Kvægbesætningen paa Lillerup. 214.
- Greve. Meddelelser fra en Rejse i England og Skotland. 577.
- Hansen. Skovbrugsberetning. 310.
 Hasselkriis. Om Raagen (Korntragen) paa Bornholm. 285.
 Hart Hansen, D. Om Dyrkning af Baandpil. 550.
 Hoffmeyer, J. Udlaan til større og mindre Jordbrugere af Storehedinge Sparekasse. 328.
- Hofman (Bang), N. C. En Rejse i Sylland 1870. 56.
 Holten, N. Nyttige og skadelige Dyr. 20.
 — Bemærkninger om Bøgedrift i Skovene. 201.
 — Skovbrugsberetninger. 299 og 629.
- Krabbe, S. Den dyriske Varme. 142.
 Krühoffer, E. W. Et Bidrag til Rødelens Karakteristik. 568.

Madsen, E. Højdeforholdene paa den sjælandske og den fynske Øgruppe. 513.
 Mourier-Petersen. Skovbrugsberetninger. 318 og 636.
 Møller-Holst. Landmandsforsamlingernes fremtidige Ordning. 38.

Petri, Th. Nogle Jordanalyser. 456.
 Prosch, B. Landbrugsmødet i Gøteborg 1871 og Husdyrbruget i Sver-
 rig. 429.

Schleppegrell. Skovbrugsberetninger. 304 og 634.
 Spandet. Skovbrugsberetninger. 302 og 631.

Tesdorpf, E. Hvorvidt svarer Anvendelsen af en betydelig Driftskapital
 Regning i det danske Agerbrug? 90.
 Tillisch, N. Jordbruget i det østlige Skotland. 234.
 — Om Fabrikationen af amerikansk Cheddarost. 341.

e) Tegninger.

Haardbrændte Sten til Grebninger. 59.
 Straber til at rense do. 60.
 Mursten til Hvalvinger mellem Jernbjælker. 61.
 Laager i Svinestier. 61.
 Fællesmejeriet i Langford. 362.
 Ostekar, Ostekniv, Bentiil og Osteformer til Cheddarost. 362.
 Grafisk Fremstilling af nogle Jordanalyser. 479.
 Generalstabens Kaart over Middelfart og Omegn. 563.
 Stalformer i England og Skotland. 593.
